

שבוע שבת חול המועד פסח

(17 - 23 April 11)

י"ג - י"ט ניסן ה'תשע"א

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה'י' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדַבַּרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שִׁמְעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם הַיּוֹם, לֹא־הִבֵּה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ, כְּכֹל
לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטָר אַרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמְלֻקֹּשׁ, וְאִסַּפְתִּי דֶגְגֶיךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ
לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יְיָ בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מְטָר וְהִאֲדָמָה לֹא
תֵתֵן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַפְּטוּכָה אֲשֶׁר יְיָ
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמֹדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי כִנְדֻיָּהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנּוּ עַל צִיצַת הַכְּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרֵאיוֹתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהִייתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ
אֱלֹהֵיכֶם) אָמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

הַרְיֵנִי מִקְבַּל עָלַי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מִצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלָל שִׁיעוּר תְּהִלָּת כּפִי
שִׁמְתַחֲלֵק לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרַתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את
ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ
מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. כְּרוּךְ אַתָּה
יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר פֶּה תִּבְרַכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
וּבְרַכְוּ יְהוָה וְיִשְׁמְרְוּ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַגְדֵּךָ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של
היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמְצוֹתָיו וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי
לשלי־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמְצוֹתָיו וְצִוְּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִילִין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בלחש: כְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, כְּכֹל לְבָבְךָ וּכְכֹל נַפְשְׁךָ וּכְכֹל
מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קמני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתכנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קו

א לְדוֹד מְזֻמֹּר נָאִם יְהוָה | לְאֹדְנִי שָׁב לִימִינִי עַד־אֲשִׁית אֲיֻכֶיךָ הַדָּם לְרִגְלֶיךָ: ב מִטָּה עֲזָרְךָ יִשְׁלַח יְהוָה
 מִצִּיּוֹן רִדְהָ בְּקֶרֶב אֲיֻכֶיךָ: ג עִמָּךְ נִדְבַחַת בְּיָנִים הִיָּלַךְ בְּהַרְרֵי־קָדֵשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לְךָ טַל יִלְחַדְךָ: ד נִשְׁפַּע
 יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אֶתְהַכְתֵּן לְעוֹלָם עַל־דְּבַרְתִּי מִלְפִי־צַדִּיק: ה אֲדַנִּי עַל־יְמִינֶךָ מִחֵץ בְּיוֹם־אִפּוֹ מְלָכִים:
 ו יִדְּיִן בְּגוֹיִם מָלְא גִּיזוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אֲרֶז רַבָּה: ז מִנְחַל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל־פְּנֵי יְרִים רֹאשׁ:

קי

א הַלְלוּיָהּ | אֹדְהָ יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסוֹד יִשְׁרָיִם וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים לְכָל־חַפְצֵיהֶם:
 ג הוֹדוּ־וְהַדְר פִּעְלֹ וְצַדִּיקוֹתָו עִמְדַת לְעַד: ד זָכַר עֲשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחֲמוֹם יְהוָה: ה טֵרֶף נָתַן לִירְאָיו
 יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו פַּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לְתַת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמַת וּמִשְׁפַּט נְאֻמִּים
 פֶּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לְעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֱמַת וַיִּשָּׂר: ט פְּדוּת | שְׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ
 קָדֵשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֹאשִׁית חֲכָמָה | יִרְאֵת יְהוָה שְׁכָל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תְּהַלְתּוּ עִמְדַת לְעַד:

אגרות קודש

ב"ה, ו' ניסן, תשי"ז
 ברוקלין.

ועד כפר חב"ד,
 ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

לתכלית הסדר מאשרים בזה עוד הפעם קבלת המכתבים במשך חדשים שעברו, שספק קצת אם
 אשרו קבלתם בפירוש, כפי התאריכים הרשומים בשולי הגליון.

מכתבי מענה על מכתבם הקודם בטח נתקבל במועדו. ואחכה למענה מפורט ובשו"ט בכל העניינים...

לפלא מה שיש עניינים וניירות רשמים וכו' שמשתמשים לע"ע בשם שנשתקע, ולא בשם הכפר "כפר
 חב"ד", ובאופן המתאים יש לתקן את זה בהקדם, ואל יהי הדבר קטן בעיניהם, כי יש חשש שיהי נוגע
 לכמה עניינים שלכאורה אין תלויים בה"ל.

לפלא שאין מזכירים ע"ד המאפי' בכפר חב"ד דמצה שמורה שהגיעתי ידיעה עד"ז מן הצד.
 ותקותי שמנצלים גם ענין זה לעניני פרנסה שבכפר בכלל, ובזה - ע"י הידוק הקשרים עם קוני המצה
 שמורה גם בהנוגע לשאר עניינים.

בודאי למותר לעוררם על סיוע מועד הכפר בהנוגע לכינוס המל"ח דחומה"פ הבע"ל, ובודאי, וכמו
 שכתבתי כ"פ, כל ענין הנעשה בכפר חב"ד ובפרט ענין שבפומבי, מטבעו שיביא תועלת לכל עניני הכפר,
 ובלבד שינצלו אותו בעתו ובזמנו ובאופן המתאים.

בברכה לבשו"ט ולחג פסח כשר ושמח לכל אחד ואחת מתושבי כפר חב"ד, ה' עליהם יחיו.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ..... ב
- (ב) מזמורי תהלים ק"ט קי"א ..... ג
- (ג) מאמר ד"ה ויהי בחצי הלילה (עם ביאור בדרך אפשר) ליל ב' דחג הפסח, ה'תשי"ז ..... ה
- (ד) שיחת ליל ב' דחג הפסח, ה'תשי"ז ..... יד
- (ה) לקוטי שיחות חג הפסח (בלה"ק) כרך יז ..... כה
- (ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... לג
- (ז) ילקוט גאולה ומשיח על חג הפסח ..... לד
- (ח) שיעור יומי חומש לשבוע שבת חוה"מ פסח .. לח
- (ט) שיעורי תהלים לשבוע שבת חוה"מ פסח ..... ס
- (י) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע שבת חוה"מ פסח ..... סא
- (יא) אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן ..... עא
- (יב) לוח "היום יום" לשבוע שבת חוה"מ פסח ..... עב
- (יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... עה
- שיעורי רמב"ם** – מהדורת וגשל:
- (יד) – ג' פרקים ליום לשבוע שבת חוה"מ פסח .... עח
- (טו) – פרק אחד ליום לשבוע שבת חוה"מ פסח . קיא
- (טז) – ספר המצוות לשבוע שבת חוה"מ פסח ..... קיח
- (יז) מסכת סוטה עם ביאורים מדף ב עד דף ד ..... קכ
- (יח) נביאים וכתובים שמואל-א פרק ל-א, תהלים פרק יח-יט ..... קלו
- (יט) עין יעקב מסכת שבת ..... קלט
- (כ) מסכת מנחות עם ביאורים מדף לט עד דף מה ..... קמ
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת אדמו"ר הזקן ..... קסח
- (כב) שולחן ערוך הלכות ברכת הפירות אדמו"ר הזקן ..... קסח
- (כג) תורה אור – ד"ה זכור את יום השבת אדמו"ר הזקן ..... קסט
- (כד) שערי אורה אדמו"ר האמצעי ..... קעב
- (כה) דרך מצותיך – ספר המצוות אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... קעג
- (כו) תורת שמואל תרל"ב אדמו"ר מוהר"ש ..... קעג
- (כז) קונטרס עץ החיים אדמו"ר מוהרש"ב ..... קעד
- (כח) ספר המאמרים ה'תרצ"ז אדמו"ר מוהרי"צ ..... קעד
- (כט) לקוטי דיבורים אדמו"ר מוהרי"צ ..... קעה
- (ל) ספר הזכרונות אדמו"ר מוהרי"צ ..... קעז
- (לא) אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ ..... קפ
- (לב) לוח זמנים לשבוע שבת חוה"מ פסח ..... קפא
- (לג) ברכת האילנות ..... קפב
- (לד) סדר הדלקת נרות ליום ראשון של פסח ושבת חול המועד ..... קפג

41 הַלִּילָה הַשְּׁנִי הוּא בְּחֵינַת חֲסָדִים, דבר המתבטא גם בגשמיות שְׁלֶכְן
42 אָנוּ רוֹאִים שְׂבַחְצֵי הַלִּילָה הַרְאֵשׁוֹן הִנֵּה בְּכָל רִגְעַ וְרִגְעַ
43 נַעֲשֶׂה יוֹתֵר חֲשָׁף (עַם וְעֵרַט אֵלֶּךְ פִּינִסְטְעֵרְעֵר אֹן
44 פִּינִסְטְעֵרְעֵר (=הכל נהי' חשוך יותר ועוד יותר חשוך), לְהִיּוֹתוֹ בְּשׁוּרְשׁוֹ

45 הרוחני בְּחֵינַת גְּבוּרֹת,

46 וּבְחֻצֵי לִילָה הַשְּׁנִי הִנֵּה

47 בְּכָל רִגְעַ וְרִגְעַ נַעֲשֶׂה

48 קָרוֹב יוֹתֵר לְעֲמוּד הַשְּׁחֵר

49 וּבְמִילָא נַעֲשֶׂה יוֹתֵר אֹר

50 (עַם וְעֵרַט אֵלֶּךְ

51 לִיכְטִיקְעֵר אֹן לִיכְטִיקְעֵר

52 הכל נהי' מואר יותר ועוד יותר

53 מואר) לְהִיּוֹתוֹ בְּשׁוּרְשׁוֹ הַרוּחָנִי

54 בְּחֵינַת חֲסָדִים. וְהַרְגַע

55 דְּחֻצוֹת עֲנִינוֹ לְחֶבֶר ב'

56 חֻצָּאֵי הַלִּילָה, הִינֵנו חֶבֶר

57 ב' הַקְּוִינ דְּחֲסָדִים

58 וּגְבוּרֹת. ויש כזה ב' פרטים

59 מדובר בחצות ומדובר בלילה

60 דוקא. הסברת הדברים: מקום

61 התגלותן של מידת החסד

62 והגבורה של הקב"ה הרי זה

63 בספירת החסד ובספירת הגבורה

64 שבעולם האצילות. עולם

65 האצילות הוא העולם שבו מאיר

66 בגלוי אור אין סוף ברוך הוא.

67 לכן הוא למעלה מעולמות

68 הנבראים (בריא, יצירה ועשיה)

69 אשר בהם האור האלוקי מסתתר

70 ומתעלם. כאשר מדובר אודות

71 הספירות של עולם האצילות,

72 ישנן הספירות העליונות שבהם

73 מאיר האור של עולם האצילות בגלוי ממש, לעומת ספירת המלכות, הספירה

74 התחתונה, שעל ידה נעשית הירידה מעולם האצילות לעולמות הנבראים, שלכן

75 בספירה זו האור פחות גלוי. לכן מדרגת הספירות העליונות נקראת בשם

76 "יום" המסמל אור, לעומת ספירת המלכות הנקראת בשם "לילה" המסמל

77 חושך. כשמדובר אודות התגלות החסד והגבורה במכת בכורות וציאת מצרים,

78 לא מדובר אודותן כפי שהן במקומן בספירות העליונות, אלא כירידתן למטה

79 יותר, היינו כְּמוֹ שֶׁהֵם יורדות לאהר בְּבְחֵינַת לִילָה, זאת אומרת,

80 בְּסְפִירַת הַמְּלָכוֹת.

1 במאמר זה מדובר אודות התגלות האלוקית המאירה באמצעות אכילת המצות
2 ושתיית ארבע כוסות בליל הסדר, ליל יציאת מצרים. התגלות אלוקית זו האירה
3 בפעם הראשונה, בארץ מצרים, בזמן החצות של לילה זה, הרגע בו התחוללה
4 מכת בכורות. כאמור וְהִי בְּחֻצֵי הַלִּילָה וְהִי הִנֵּה כָּל בְּכוֹר גו'.

5 המיוחד שבהתגלות האלוקית

6 הזו, בא לידי ביטוי בכך ששמו

7 של הקב"ה בפסוק זה הוא שם

8 "הוי' " בצירוף אות "ו" לפניו –

9 והוי', דבר המורה על כך שאין זו

10 התגלות של שם הוי' לבדו, כי

11 אם ביהר עם דבר נוסף. וכפי

12 שחז"ל אומרים וְאִתָּא

13 (=ומובא) בְּמִדְרָשׁ דְּכָל

14 מְקוֹם שְׂנַאֲמֵר "וְהִי"

15 הִינֵנו הוּא וּבֵית דִּינוֹ,

16 וְהִינֵנו, שְׂשֵׁשׁ בְּזֶה התגלות

17 של מִדַּת הַרְחָמִים (הקשורה

18 בשם הַיְי') ויש כזה גם

19 התגלות של מִדַּת הַדִּין

20 (הרמוזה במושג בֵּית דִּינוֹ),

21 וְשֵׁשׁ הַדְּבָרִים³ מדוע יש צורך

22 בהתגלות של שתי מידות אלה

23 של הקב"ה, הרי זה דְּכִינֵן

24 שְׂהַצְרָף לְהִיּוֹת לְמַטָּה

25 בעולם שלנו חיבור של פעולות

26 הפוכות זו מזו כבת אחת נִגְף

27 לְמַצְרִים (=הכאתם במכת

28 בכורות) וְרַפּוּא לְיִשְׂרָאֵל⁴

29 (=הצלתם ממכת בכורות

30 והוצאתם מגלות מצרים).

31 הפעולה של "נִגְף" נעשית

32 מִצַּד מִדַּת הַדִּין והפעולה

33 של "וְרַפּוּא" נעשית מִצַּד מִדַּת הַרְחָמִים. לְכֵן הַצְרָף לְהִיּוֹת גַּם

34 לְמַעְלָה בהתגלות האלוקית הַשְּׂתוּף וְהַהֲתַפְּלָלוֹת דְּב' הַקְּוִינ

35 חֲסָדִים וּגְבוּרֹת. וְקוֹדֵם זֶה, חיבור שתי המידות ההפוכות חסד וגבורה,

36 משתקפת וקשורה גם עם הזמן שבו נעשית התגלות זו וְזֶהוּ גַּם בֵּן מַה

37 שְׂפָתוֹב וְהִי בְּחֻצֵי הַלִּילָה דוקא. דְּהִנֵּה, הַרְגַע דְּחֻצוֹת הַלִּילָה

38 עֲנִינוֹ לְחֶבֶר ב' חֻצָּאֵי הַלִּילָה, חֻצֵי הַלִּילָה הַרְאֵשׁוֹן שְׂקָדָם

39 חֻצוֹת, וְחֻצֵי הַלִּילָה הַשְּׁנִי שְׂאֲחֵרֵי חֻצוֹת. והרי הענין הרוחני של

40 חֻצֵי הַלִּילָה הַרְאֵשׁוֹן הוּא בְּחֵינַת גְּבוּרֹת, וְהַעֲנִין הַרוּחָנִי שֶׁל חֻצֵי

בס"ד. ליל ב' רחג הפסח, ה'תשי"ז

(הנחה בלתי מוגה)

וְהִי בְּחֻצֵי הַלִּילָה וְהִי הִנֵּה כָּל בְּכוֹר גו'¹, וְאִתָּא

בְּמִדְרָשׁ² דְּכָל מְקוֹם שְׂנַאֲמֵר וְהִי הִינֵנו הוּא וּבֵית

דִּינוֹ, וְהִינֵנו, שְׂשֵׁשׁ בְּזֶה מִדַּת הַרְחָמִים (הַיְי') וּמִדַּת הַדִּין

(בֵּית דִּינוֹ), וְשֵׁשׁ הַדְּבָרִים³, דְּכִינֵן שְׂהַצְרָף לְהִיּוֹת לְמַטָּה

נִגְף לְמַצְרִים וְרַפּוּא לְיִשְׂרָאֵל⁴, נִגְף מִצַּד מִדַּת הַדִּין

וְרַפּוּא מִצַּד מִדַּת הַרְחָמִים, לְכֵן הַצְרָף לְהִיּוֹת גַּם לְמַעְלָה

הַשְּׂתוּף וְהַהֲתַפְּלָלוֹת דְּב' הַקְּוִינ חֲסָדִים וּגְבוּרֹת. וְזֶהוּ

גַּם בֵּן מַה שְׂפָתוֹב וְהִי בְּחֻצֵי הַלִּילָה, דְּהִנֵּה, הַרְגַע

דְּחֻצוֹת הַלִּילָה עֲנִינוֹ לְחֶבֶר ב' חֻצָּאֵי הַלִּילָה, חֻצֵי הַלִּילָה

הַרְאֵשׁוֹן שְׂקָדָם חֻצוֹת, וְחֻצֵי הַלִּילָה הַשְּׁנִי שְׂאֲחֵרֵי חֻצוֹת.

חֻצֵי הַלִּילָה הַרְאֵשׁוֹן הוּא בְּחֵינַת גְּבוּרֹת, וְחֻצֵי הַלִּילָה

הַשְּׁנִי הוּא בְּחֵינַת חֲסָדִים, שְׁלֶכְן אָנוּ רוֹאִים שְׂבַחְצֵי

הַלִּילָה הַרְאֵשׁוֹן הִנֵּה בְּכָל רִגְעַ וְרִגְעַ נַעֲשֶׂה יוֹתֵר חֲשָׁף

(עַם וְעֵרַט אֵלֶּךְ פִּינִסְטְעֵרְעֵר אֹן פִּינִסְטְעֵרְעֵר), לְהִיּוֹתוֹ

בְּחֵינַת גְּבוּרֹת, וּבְחֻצֵי לִילָה הַשְּׁנִי הִנֵּה בְּכָל רִגְעַ וְרִגְעַ

נַעֲשֶׂה קָרוֹב יוֹתֵר לְעֲמוּד הַשְּׁחֵר וּבְמִילָא נַעֲשֶׂה יוֹתֵר

אֹר (עַם וְעֵרַט אֵלֶּךְ לִיכְטִיקְעֵר אֹן לִיכְטִיקְעֵר). וְהַרְגַע

דְּחֻצוֹת עֲנִינוֹ לְחֶבֶר ב' חֻצָּאֵי הַלִּילָה, הִינֵנו חֶבֶר ב'

הַקְּוִינ דְּחֲסָדִים וּגְבוּרֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּבְחֵינַת לִילָה, סְפִירַת

הַמְּלָכוֹת.

(1) בא יב, כט. (2) הובא בפרש"י עה"פ. זח"ב לו, ב. (3) בהבא לקמן – ראה תורת חיים שמות קכג, א ואילך. אוה"ת בא ח"ו ע' בתרלג ואילך. ח"ח ע' ב'תתקמד ואילך. סה"מ תרנ"ח ע' צה ואילך. תרע"ח ע' רלט ואילך. (4) ע"פ ישע"י יט, כב. זח"ב לו, א.

ביאור בדרך אפשר

1 וְהָיָה הַיְכוּלָת לַיְצוּר אֶת הַחֲבוּר שֶׁל ב' הַקְּוִינִין (מידת החסד ומדת
 2 הגבורה), הוּא רַק מְצַד וּבִכְחַ גְּלוּי אֹר אֱלוֹקֵי בְּמַדְרִיגָה כּוֹז נְעֻלָּה,
 3 שְׁלֹמְעֵלָה מְשֻׁנְיָהֶם. וְהִינּוּ, הַסִּיכָה לִכְךָ הִיא כִּיּוֹן שְׁבַמְסַגְרַת הַגְּבוּל
 4 שֶׁל הַנְּבָרָאִים אֵי אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת חֲבוּר שֶׁל שְׁנֵי דְבָרִים הַפּוֹכִים זֶה מִזֶּה,
 5 וְכִמוּ כֵן הַחֲבוּר שֶׁל ב' הַקְּוִינִין
 6 חֲסֵד וּגְבוּרָה יְחַד. פִּי אִם, 1
 7 מֵתֵאֲפֶשֶׁר רַק אֶחָד מִשְׁתֵּי 2
 8 הַפְּנִיּוֹת, אִו שֶׁתִּתְגַּלֶּה מִיֵּדָת 3
 9 הַגְּבוּרָה לְבַדָּה וְתִגְרוּם לַפְּעוּלָה 4
 10 שֶׁל נְגַף אֶךְ כִּיּוֹן שֶׁאֵין עִמָּה 5
 11 חֲסֵד, אִוִי פְּעוּלַת הַגְּבוּרָה תִּתִּיחַ 6
 12 לֹא רַק כֻּלְפֵי הַמְּצָרִים חֲס 6
 13 וְשִׁלּוּם, אִו שֶׁתִּתְגַּלֶּה מִיֵּדָת 7
 14 הַחֲסֵד לְבַדָּה וְתִגְרוּם לַפְּעוּלָה שֶׁל 8
 15 רְפוּאָה, אֶךְ כִּיּוֹן שֶׁאֵין עִמָּה 9
 16 גְבוּרָה, אִוִי פְּעוּלַת הַחֲסֵד תִּתִּיחַ 10
 17 לֹא רַק עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּבְכַדִּי 11
 18 שְׁיִהְיֶה חֲבוּר ב' הַקְּוִינִין 12
 19 צְרִיף לְהִיּוֹת גְּלוּי אֹר 13
 20 נְעֻלָּה שְׁלֹמְעֵלָה מְשֻׁנְיָהֶם. 14
 21 הַתְּגַלּוֹת עֲלִיּוֹנָה זֹו שֶׁבְּכּוּחָה 14
 22 לַחֲבֵר הַפְּכִים קְשׁוּרָה עִם רַגַע 15
 23 הַחֲצוֹת, וְזֶהוּ שְׁנֹאמֵר בִּיעִצִּיאת 16
 24 מְצָרִים וְיִהְיֶה בְּחֻצֵי הַלַּיְלָה, 17
 25 שְׁאֵז בְּרַגַע הַחֲצוֹת יִשְׁנּוּ גְּלוּי 18
 26 אֹר נְעֻלָּה שְׁלֹמְעֵלָה מְב' 19
 27 הַקְּוִינִין. כְּמוֹ שֶׁיִּתֵּן לַלְמוּד דְּבַר 19
 28 זֶה מִמְּאָמֵר סֵפֶר הַזֶּהרָה 5
 29 הַמֵּתָאֵר אֶת הַתְּגַלּוֹת שֶׁל הַקְּדוּשׁ 21
 30 בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלְמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים 22
 31 לְנִשְׁמוֹת הַצְּדִיקִים שֶׁבִּגְן עֵדֶן, 23
 32 הַתְּגַלּוֹת הַקְּשׁוּרָה עִם הַזְּמַן שֶׁל
 33 חֲצוֹת הַלַּיְלָה דּוּקָא, בְּפִלְגוֹת לִילָא קִדְשָׁא בְּרִיף הוּא אֶתָּא
 34 לְאִשְׁתַּעְשַׁעָא כּו' (=בְּחֲצוֹת הַלַּיְלָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בֹא לְהַשְׁתַּעֲשַׁע עִם
 35 הַצְּדִיקִים), וּמְבַאֵר בְּכִמָּה מְקוֹמוֹת דְּהַעֲנִין דְּקִדְשָׁא בְּרִיף הוּא
 36 אֶתָּא לְאִשְׁתַּעְשַׁעָא (=שֶׁהַעֲנִין שֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בֹא לְהַשְׁתַּעֲשַׁע), הוּא
 37 גְּלוּי שֶׁל אֹר שֶׁלֹּמְעֵלָה מַעֲלָה מִמְּדְרִיגַת גֵּן עֵדֶן כְּשֶׁלֹּעֲצֵמָה. שְׁהִי מְקוּם הַגֵּן
 38 עֵדֶן הוּא בְּעוֹלְמוֹת הַנְּבָרָאִים שֶׁלֹּמְטָה מְעוֹלָם הַאֲצִילוֹת, וּבְחֲצוֹת הַתְּגַלּוֹת בִּגְן
 39 עֵדֶן הִיא מֵאוּר אֵין סוּף שֶׁבְּסִפִּירוֹת שֶׁל עוֹלָם הַאֲצִילוֹת. אִם זֶה שֶׁמְדוּבְרָה אֹדוּת
 40 הַתְּגַלּוֹת אֹר אֵין סוּף שֶׁבְּסִפִּירַת הַתְּפָאֲרָת, וְאִם זֶה שֶׁמְדוּבְרָה אֹדוּת אֹר
 41 מְלִמְעֵלָה יוֹתֵר, שְׁהוּא גְּלוּי הַאֹר שֶׁבְּסִפִּירַת הַבִּינָה, וְאִם זֶה
 42 שֶׁמְדוּבְרָה אֹדוּת אֹר מְלִמְעֵלָה יוֹתֵר, שְׁהוּא גְּלוּי הַאֹר שֶׁקְשׁוּר לֹא רַק

ביאור בדרך אפשר

עם מדריגת ספירת הבינה כשלעצמה אלא גילוי אור אין סוף שבמדריגת
 עתיקא שמאירה בספירת הבינה. ומצד גלוי אור נעלה זה הקשור
 עם הבלי גבול של הקדוש ברוך הוא נעשה התפללות של ב' הקוין
 (חסד וגבורה). והתכללות זו של דברים הפוכים זה מזה, בכח אור אין סוף
 שלמעלה משניהם, הרי זה על
 דרך המבאר בחסידות⁶
 אודות מאמר חז"ל בענין
 הפסוק המשל ופחד עמו
 עושה שלום במרומיו⁷,
 שחז"ל אומרים על כך: שישנו
 מלאך מיכאל שר של מים
 וישנו מלאך גבריאל שר
 של אש ואין מקבים זה
 את זה⁸, ששהסבר לכך הוא,
 שזהו מצד שמאיר עליהם
 גלוי אור שלמעלה
 משניהם. והתחברות זו של
 המלאכים למעלה, בעקבות
 התבטלותם בפני מה שלמעלה
 משניהם, הרי זה על דרך
 משל נמצא גם למטה,
 שגם שני שרים בשר ודם
 שהם יכולים להיות הפכים
 זה מזה, הנה בכל זאת,
 פאשר הם באים לפני
 המלך, הרי מצד גלוי
 המלך מתאחדים הם
 ופועלים פעלתם באפן של
 של התאחדות. ומכל
 האמור אודות גילוי האור בגן
 עדן בחצות ואודות גילוי האור
 המאחד את המלאכים למעלה,
 הרי על דרך זה יוכן גם כן
 שמצד הגלוי הנעלה שמאיר בזמן זה, שעליו נאמר דקדשא בריף
 הוא אתא לאשתעשעא כו', הרי על ידו נעשה החבור
 וההתפללות דב' (ש=ל ב') הקוין חסדים וגבורות.
 התכללות מידת החסד והגבורה אינה רק בהיותם במקומם, בספירות העליונות
 שבעולם האצילות, אלא גם כמו שהם יורדות לאיר למטה יותר בכחיות
 לילה, הינו בספירת המלכות, הרי גם שם ישנה ההתכללות. וכיון
 שענינה של ספירת המלכות, זו הייתה מעולם האצילות למטה יותר, לכן
 ומצד זה נמשך גם למטה בעולם שלנו, שיהיה נגף למצרים
 ורפוא לישראל, שפעולה זו, הנעשית על ידי חסד וגבורה ביחד זהו

(5) זהר ח"א עב, א. פב, ב. קלו, ריש ע"ב. קעח, ב. רלא, ב. ועוד. (6) ראה אגה"ק סי"ב. לקו"ת אמור לח, א. (7) איוב כה, ב. (8) במדבר"ר פי"ב, ח. וש"נ. אגה"ק שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מצד גלוי אור נעלה ביותר בעלוי אחר עלוי (העכער און
2 העכער און נאך העכער).
3 (ב) והנה⁹ פִּינן שְׁהַתְּכָלִית של ההתגלות האלוקית שהאירה ביציאת
4 מצרים, למרות היותה באה מלמעלה מעלה, היא שְׁתֵּהִיָּה הַהִמְשָׁכָה
5 (=הירידה של האור) לְמִטָּה,
6 שְׁלִמְטָה בְּעוֹלָם הַזֶּה
7 יְהִיָּה נִגְף לְמִצְרַיִם וְרְפּוּא
8 לְיִשְׂרָאֵל, לְכֹן, הַצָּרָף
9 לְהִיּוֹת הַגְּלוּי הָאֱלוּקִי
10 שִׁמְעוֹלָם הַאֲצִילוֹת, דּוּקָא עַל
11 יְדֵי סְפִירַת הַמְּלָכוֹת. בגלל
12 שֶׁרַק עַל יְדֵי סְפִירָה זֶה הָאֵוֹר
13 שִׁמְאִיר בְּעוֹלָם הַאֲצִילוֹת יִכּוֹל
14 לְהִתְקַבֵּל בְּעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים.
15 כִּיּוֹן שֶׁלְעוֹמַת הַסְּפִירוֹת הַיּוֹתֵר
16 עֲלִיוֹנוֹת שֶׁהֵם לְמַעַל מִשְׁיִיכוֹת
17 לְגַבּוֹל שֶׁל הַנְּבִרָאִים, הָרִי מִהוֹתָה
18 שֶׁל סְפִירַת הַמְּלָכוֹת הִיא, שְׁהִיא
19 שְׁרֵשׁ וּמְקוֹר הַנְּבִרָאִים.
20 שְׁעִינָן זֶה, שֶׁהַגְּלוּי הָאֱלוּקִי
21 בִּיציאת מצרים הרי הוא דוקא
22 באמצעות המעבר בספירת
23 המלכות זָהוּ רִמּוֹ בַּמָּה
24 שְׁפָתוֹב¹⁰ בְּקֶשֶׁר לִמְכַת
25 בְּכוֹרוֹת וּפְסַח הַזֶּה עַל
26 הַפֶּתַח, דְּהַמִּילָה פֶּתַח קָאִי
27 (=מוֹסַבַת, רוֹמַז) עַל סְפִירַת
28 הַמְּלָכוֹת¹¹ (כִּיּוֹן שֶׁכֶּשֶׁם
29 שִׁפְתָה הַבֵּית מִשְׁמַשׁ כַּמְקוֹם
30 יִצִּיאָה מִן הַבֵּית הַחוּצָה, כֵּן
31 סְפִירַת הַמְּלָכוֹת מִשְׁמַשׁת כִּ"פְתַח" דְּרַכּוֹ נְעִשִׁית הַיִּצִּיאָה אֶל מְקוֹם הַנְּבִרָאִים).
32 כְּשִׁמְדוּבֵר אֹדוֹת יִרִידָה שֶׁל הָאֵוֹר הָאֱלוּקִי מִמְדְּרִיגָה לְמְדְרִיגָה, הָרִי זֶה יִכּוֹל
33 לְהִיּוֹת בְּשֵׁנֵי אֹפְנִים. הַיִּרִידָה יִכּוֹלָה לְהִיּוֹת בְּצוּרָה כּוֹן שֶׁהָאֵוֹר מִתְאַחַד עִם
34 מִהוֹתָה שֶׁל הַמְדְרִיגָה הַתַּחְתּוֹנָה אֵלֶיהָ הוּא מַגִּיעַ, יִרִידָה זֶה נִקְרָאת בְּשֵׁם
35 "הַתְּלַבְּשׁוֹת", כְּמִשְׁלֵ אֲדָם הַלּוֹבֵשׁ בְּגַד הַמַּתָּאִים לְמִידוֹתָו, שְׁנַעֲשִׂית "הַתְּאֲחָדוֹת"
36 בִּינֵיהֶם, שֶׁהָרִי הַבְּגַד בְּטַל אֶל הָאֲדָם הַלּוֹבֵשׁוֹ וְהָאֲדָם מִתְּפַעֵל מִהַבְּגַד שְׁעֵלֵיו.
37 אֵךְ יִשְׁנָה יִרִידָה הַנִּקְרָאת בְּשֵׁם "מַעְבֵּר" כְּמִשְׁלֵ אֲדָם הַעוֹבֵר בְּדֶרֶךְ מְסוּיִמַת רַק
38 עַל מִנַּת לְהַגִּיעַ לְמְקוֹם אַחֵר, שֶׁלֹּא נּוֹצֵר קֶשֶׁר פְּנִימִי בֵּין הָאֲדָם לְבֵין הַדֶּרֶךְ בַּה
39 הוּא עֵבֵר שֶׁהָרִי לְדִידוֹ אֵינָה אֵלֶּא אִמְצִיעַ בְּלִבְד, הָרִי שְׁבִדּוּגָמָא לְכַךְ יִשְׁנוֹ אֹפְנָן
40 בּוֹ הָאֵוֹר הַיּוֹדֵר מִמְדְּרִיגָה לְמְדְרִיגָה נִשְׁאֵר מוּבָדֵל מִמֵּהוֹת הַמְדְרִיגָה אֵלֶיהָ הוּא
41 יֵרֵד, וְאֵין זֶה אֵלֶּא שֶׁהָאֵוֹר עוֹבֵר דְּרַכָּה בְּלִבְד עַל מִנַּת לְפַעוֹל בְּעוֹלָם שִׁלְמִטָּה
42 יוֹתֵר. אֲמָנָם, אֲפִן יִרִידַת הַגְּלוּי הָאֱלוּקִי מִלְּמַעַל בְּאִמְצִיעוֹת סְפִירַת
43 הַמְּלָכוֹת אֵינּוּ בְּדֶרֶךְ הַתְּלַבְּשׁוֹת, כִּי אִם בְּדֶרֶךְ מַעְבֵּר בְּלִבְד.

44 דְּהֵנָּה, אִם הִנֵּה הַגְּלוּי וְהַיִּרִידָה שֶׁל אֵוֹר אֵין סוּף לְתַחְתּוֹנִים בְּדֶרֶךְ
45 הַתְּלַבְּשׁוֹת הֵיינו כְּאִמּוֹר שֶׁהִיָּתָה נִגְרַמַת "הַתְּאֲחָדוֹת" בֵּין הָאֵוֹר לְבֵין
46 הַמְדְרִיגוֹת הַשְּׁנוֹנוֹת דְּרַכָּם הוּא מִתְּגַלָּה, אֲזִי הִנֵּה בְּאֶחָד מִשְׁתֵּי הַפְּנִים
47 (=הָאֹפְנִים), אִו שְׁתּוּצָאת הַ"אֲחָדוֹת" הִיָּתָה שְׁתֵּהִיּוֹת הַסְּפִירוֹת שְׁדִרְכָם
48 מֵאִיר הָאֵוֹר לְמִטָּה מִתְּבַטְּלִים
49 מִמְצִיאוֹתָם עַל יְדֵי הַגְּלוּי
50 אֵוֹר, שֶׁהָרִי הֵם מוּגַבְלִים וְאִינָם
51 יִכּוֹלִים לְהִכִּיל אֵוֹר בְּלִי גַבּוֹל
52 (זִי וּוְאֵלְטָן גְּעוּוֹאָרָן
53 אֵוִיס סְפִירוֹת (=הֵם הִיּוֹ
54 נִהוּיֹת "לֹא סְפִירוֹת"),
55 וּבְמִילָה, לֹא הִנֵּה נִמְשָׁף
56 הָאֵוֹר לְמִטָּה, אִו שְׁתּוּצָאת
57 הַ"אֲחָדוֹת" הִיָּתָה הַפּוֹכָה
58 שְׁהַסְּפִירוֹת הֵיינּוּ מְגַבִּילוֹת
59 אֶת הָאֵוֹר (דִּי סְפִירָה
60 וּוְאֵלְט אַרְוִיפְגְּלִיגָט
61 אֵוִיף דָּעַם אֵוֹר אִיר
62 מְדִידָה וְהַגְּבִלָה =הַסְּפִירָה
63 הִיָּתָה "מְנִיחָה" עַל הָאֵוֹר אֶת
64 הַמְדִידָה וְהַגְּבִלָה שֶׁלָּהּ), וְלֹא
65 הִנֵּה אִו בְּמִקְרָה כּוֹה הַגְּלוּי
66 שֶׁל אֵוֹר אֵין סוּף כְּפִי שֶׁהוּא
67 מְצַד בְּחִינַת בְּכָבוֹדוֹ
68 וּבְעִצְמוֹ, כִּי אִם כְּפִי
69 שֶׁהוּא נִתּוֹן בְּהַגְּבִלָה
70 שְׁנִגְרַמָּה עַל יְדֵי "הַתְּלַבְּשׁוֹתוֹ"
71 בְּסְפִירַת הַמְּלָכוֹת. וְלִכֵּן
72 עַל מִנַּת שֶׁהָאֵוֹר יֵאִיר בְּצוּרָה כּוֹן
73 שְׁכּוּחוֹ הַבְּלִי גַבּוֹל יֵאִיר בְּגַלוּי גַם
74 לְמִטָּה שֶׁהָרִי רַק אִו מִתְּאֲפֶשֶׁת פְּעוֹלַת מִידַת הַחֲסֵד וְהַגְּבוּרָה בִּיחַד בְּעוֹלָם הַזֶּה
75 הַגְּשָׁמִי הָרִי לְשֵׁם כֵּךְ הַצָּרָף לְהִיּוֹת אֲפִן הַהִמְשָׁכָה בְּאִמְצִיעוֹת סְפִירַת
76 הַמְּלָכוֹת בְּדֶרֶךְ מַעְבֵּר בְּלִבְד, כְּמוֹ שֶׁרִמּוֹ דָּבַר זֶה בְּמַה שְׁפָתוֹב
77 וּפְסַח הַזֶּה עַל הַפֶּתַח הַתּוֹרָה מִתְאַרַת אֶת אֹפְנָן הַתְּגוֹלוֹת ה' בְּמַכַּת בְּכוֹרוֹת
78 בְּמִילָה "וּפְסַח" דִּיקָא (=דּוּקָא) שִׁמְשַׁמְעוֹתָהּ הִיא דִּילּוּג וְקַפִּיצָה כְּמִשְׁל
79 אֲדָם הַמְדַלֵּג מִמְקוֹם לְמְקוֹם שְׁאֵין נּוֹגַע בּוֹ הַשְּׁטַח שְׁבִינֵיהֶם וְכִךְ יִרִידַת אֵוֹר אֵין
80 סוּף לְהַאִיר לְמִטָּה הִיא בְּצוּרָה כּוֹן שְׁאֵין "צְמֻצוּמִים" שֶׁל הַמְדְרִיגוֹת הַשְּׁנוֹנוֹת
81 נּוֹגְעִים בּוֹ. וְעוֹד מוּכַן דָּבַר זֶה מִמַּה שְׁכְּתוּב¹² בְּנוֹגַע לְהַתְּגוֹלוֹת
82 ה' בְּמַכַּת בְּכוֹרוֹת וְעֵבֶרְתִּי בְּאֶרְץ מִצְרַיִם גו', הַדִּיּוּק בְּשִׁימוֹשׁ בְּמִילָה
83 "וְעֵבֶרְתִּי" דִּיקָא (=דּוּקָא) הוּא כְּפוֹל. הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֹמֵר: וְעֵבֶרְתִּי,
84 כְּלוּמַר אֲנִי בְּעִצְמִי כְּמוֹ שְׁאוּנִי, הֵיינו בְּלִי צְמֻצוּמִים. כְּמוֹ כֵּן פִּירוּשׁ הַמִּילָה
85 "וְעֵבֶרְתִּי" הֵיינָה יִרִידָה לְמִצְרַיִם בְּאֹפְנָן שֶׁל "מַעְבֵּר" בְּלִבְד. אֲמָנָם, גַּם
86 כְּאֶשֶׁר הַהִמְשָׁכָה שֶׁל הָאֵוֹר מִלְּמַעַל לְמִטָּה הִיא בְּדֶרֶךְ מַעְבֵּר כֵּךְ

ביאור בדרך אפשר

1 שאין הצמצומים של הספירות והמדרגות שדרכם הוא עובר ונוגעים בו, מכל
 2 מקום כמו שבמשל אודות האדם העובר במקום מסוים רק כאמצעי על מנת
 3 להגיע למקום אחר הרי למרות שאין שייכות בין האדם למקומות המעבר אך
 4 מכל מקום הליכתו באותם מקומות מאפשרת לו להגיע למחוז חפצו, כמו כן
 5 בנוגע לאור האלוקי, פועל
 6 המעבר שלו על ידי
 7 הספירה, שתהיה
 8 ההמשכה של האור למטה
 9 בעולם הזה עד כדי כך
 10 שיוכל לפעול למטה מטה
 11 בענינים גשמיים, הינו,
 12 כמדובר אודות יציאת מצרים,
 13 שיהיה נגף למצרים
 14 ורפוא לישראל גם
 15 בגשמיית. וכמבאר
 16 בקונטרס אחרון¹³ שגם
 17 באשר האור נמשך בדרך
 18 מעבר בלבד, הרי זה
 19 פועל שתהיה אפשרית
 20 ההמשכה של האור למטה
 21 בעולם הזה, ולאידך
 22 גיטא (=ומצד שני) מבואר שם,
 23 שלהיותו בדרך מעבר
 24 בלבד, לכן נשאר האור
 25 במעלתו העליונה כמו שהוא
 26 בפשיטותו בכבודו
 27 ובצממו. על פי האמור לעיל,
 28 שבומן מכת בכורות ויציאת
 29 מצרים מצד אחד ההתגלות של
 30 האור האלוקי היתה צריכה
 31 לפעול בגשמיית ממש שלצורך
 32 כך מוכרחת להיות ירידה למטה
 33 מטה ומצד שני מדובר בפעולה כזו שיכולה להיות רק בכח גילוי האין סוף
 34 של הקדוש ברוך הוא המאיר למעלה מעלה ולכן היתה ההמשכה מצד
 35 אחד בדרך מעבר בלבד כך שלא "נגעו" בה הצמצומים של הספירות
 36 השונות דרכם היא צריכה לעבור כך שהאור נשאר אין סוף כמו שהוא, ומצד
 37 שני הגילוי אכן עבר על ידי כל הספירות שבעולם האצילות עד שעבר
 38 גם דרך ספירת המלכות שעל ידי המעבר בכל מדרגות אלו מתאפשרת
 39 הפעולה למטה בתחתונים. וענין זה, שבפועל צריך להיות המעבר דרך כל
 40 הספירות וזהו רמז גם כן במה שכתוב ופסח הוי' על הפתח
 41 ועל שתי המזוזות ועל המשקוף, היינו שההתגלות של הקדוש ברוך
 42 הוא באופן של "ופסח" צריכה "לעבור" דרך המדרגה דפתח הרומז

ביאור בדרך אפשר

43 לספירת המלכות, ולפני כן צריכה לעבור ההתגלות דרך הפרטים
 44 ה"בונים" את ה"פתח", שאלה הם המזוזות ומשקוף (המזכרים בכתוב)
 45 הרומזים לשאר הספירות שלמעלה מספירת המלכות, אשר על ידי
 46 המעבר תחילה דרכם, יכולה להיות לאחר מכן היירידה לספירת המלכות.
 47 וכמו כן רמזו דבר זה במה
 48 שפתיב¹⁴ ויוציאנו הוי'
 49 אלקינו משם ביד חזקה
 50 ובזרוע נטויה, ומבואר על
 51 כך¹⁵, שבפסוק זה רמזות
 52 המדרגות השונות שלמעלה
 53 מעלה מספירת המלכות דרכם
 54 צריכה לעבור תחילה התגלות
 55 אור אין סוף בארץ מצרים
 56 דהשמות הוי' ואלקינו קאי
 57 (=מוסבים, רומזים) על
 58 ספירת החכמה והבינה,
 59 והמילים ביד חזקה ובזרוע
 60 נטויה קאי (=מוסבות,
 61 רמזות) על מדרגה עליונה עוד
 62 יותר, ב' זרועות דאריף
 63 אנפין, והינו, דכיון
 64 שהתכלית היא שימשך
 65 האור למטה, לכן הצריך
 66 להיות המשכת האור
 67 דרך כל סדר
 68 ההשתלשלות, ממעלה
 69 מעלה, מבחינת ב' זרועות
 70 דאריף עד ספירת
 71 המלכות.
 72 כאמור, הביטוי של גילוי האין
 73 סוף של הקדוש ברוך הוא, הוא
 74 ביכולת חיבור שתי המידות
 75 ההפכיות חסד וגבורה ולכן בכל המדרגות דרכם יורד ונמשך האור,
 76 ממעלה מעלה עד מטה מטה הצריך להיות חבור ב' הקנין של חסד
 77 וגבורה, חבור זה משמש כ"כלי" לגילוי אור אין סוף בכל מדרגה שהיא.
 78 כשמדובר בבחינת מדרגת אריף אנפין חבור זה הוא מתבטא בענין
 79 חבור ב' הזרועות דאריף, דהינו שהרי מהותם של זרועות אלה היא
 80 ב' הקנין של חסד וגבורה כמו שהם במדרגת אריף, וכמו כן חבור
 81 החסד עם הגבורה קיים גם בבחינת חכמה ובינה, דבמדרגה זו הרי
 82 בחינת חכמה ובינה הינו בעצמם הם ב' הקנין של חסד וגבורה
 83 כמו שהוא בבחינת המוחין, ועד שמגיעים לחבור ב' הקנין
 84 של חסד וגבורה כמו שהם בבחינת לילה דהינו בספירת

הספירה שתהיה ההמשכה למטה בעולם הזה בענינים
 גשמיים, הינו, שיהיה נגף למצרים ורפוא לישראל
 בגשמיית, וכמבאר בקונטרס אחרון¹³ שגם
 האור נמשך בדרך מעבר בלבד, הרי זה פועל שתהיה
 ההמשכה למטה בעולם הזה, ולאידך גיטא, להיותו
 בדרך מעבר בלבד, לכן נשאר האור כמו שהוא
 בפשיטותו, בכבודו ובצממו. ולכן היתה ההמשכה
 בדרך מעבר בלבד על ידי כל הספירות עד ספירת
 המלכות. וזהו גם כן מה שכתוב ופסח הוי' על
 הפתח ועל שתי המזוזות ועל המשקוף, דפתח רמזו
 לספירת המלכות, ומזוזות ומשקוף רומזים לשאר
 הספירות. וכמו כן פתיב¹⁴ ויוציאנו הוי' אלקינו משם
 ביד חזקה ובזרוע נטויה, דהוי' אלקינו קאי על
 ספירת החכמה והבינה, וביד חזקה ובזרוע נטויה קאי
 על ב' זרועות דאריף¹⁵, והינו, דכיון שהתכלית היא
 שימשך האור למטה, לכן הצריך להיות המשכת האור
 דרך כל סדר ההשתלשלות, מבחינת ב' זרועות דאריף
 עד ספירת המלכות. ובכל המדרגות הצריך להיות
 חבור ב' הקנין, בבחינת אריף הוא ענין חבור ב'
 זרועות דאריף, דהינו ב' הקנין כמו שהם באריף,
 וכמו כן בבחינת חכמה ובינה, דבחינת חכמה ובינה
 הינו ב' הקנין כמו שהוא בבחינת המוחין, ועד
 לחבור ב' הקנין כמו שהם בבחינת לילה דהינו

13 ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנח, א). 14 הגש"פ פיסקא עבדים היינו – ע"פ לשון הכתוב ואתחנן ו, כא. 15 פרי עץ חיים שער חג המצות פ"ז. משנת חסידים מסכת ליל פסח פ"ז. סידור (עם דא"ח) רצג, ג ואילך.

ביאור בדרך אפשר

1 המלכות, שמזה נמשך שיהיה גם למטה בעולם שלנו חבור של
2 חסד וגבורה המתבטא בשתי הפעולות ההפכיות של נגף למצרים ורפוא
3 לְיִשְׂרָאֵל, וְהִינּוּ, כאמור שיכולת האור לפעול את פעולתו בעולם הזה הרי
4 זה לפי שמצד אחד האור נמשך על ידי כל הספירות, שלכן

5 נמשך גם למטה, אלא

6 שמצד שני אפן המשכתו
7 בהשתלשלות הספירות עד
8 למטה אינו בדרך
9 התלבשות (כאמור לעיל), כי
10 אם בדרך מעבר בלבד,
11 שלכן נשאר האור גם
12 בהמצאותו למטה, כמו
13 שהוא, בחינת בכבודו
14 ובעצמו, כנ"ל.

15 ג) והנה כמו שלמעלה בכל
16 מקום שם האור עובר יש צורך
17 בחיבור המידות ההפכיות של
18 חסד וגבורה, שרק אז המקום
19 הוא "כלי" לקבל את הגילוי של
20 אור אין סוף, הרי כמו כן גם
21 למטה בעולם הזה ישנו
22 ביטוי לחבור ב' הקניין של
23 חסד וגבורה, אשר חבור זה גורם
24 לכך שגם העולם הזה יהי "כלי"
25 לגילוי אור אין סוף. לחבור זה
26 הוא על ידי פעולת האדם
27 באכילתו את הג' מצות וד'
28 פוסות היין בליל הסדר, דג'
29 מצות במהותם הרוחנית הם
30 בקו החסדים, וד' פוסות
31 היין במהותם הרוחנית הם בקו

32 הגבורות (בדלקמן). אמנם יש הכולל בין התגלות אור אין סוף הנועשית
33 בעולמות עליונים ובספירות העליונות על ידי חבור מידת החסד והגבורה
34 שבהם, לעומת המשכת האור למטה בעולם הזה באמצעות ג'
35 המצות וד' הפוסות. למעלה, הרי ההתגלות של אור אין סוף בכל
36 מדרגה שהיא, איננה אלא בדרך מעבר. האור העובר דרך כל המדרגות
37 העליונות אינו מתאחד וקשור עימהן. אך כשמדובר אודות התגלות אור אין
38 סוף בעולם הזה הגשמי באכילת המצות ושתיית היין אינו בדרך מעבר
39 בלבד, כי אם בדרך התלבשות, היינו שאור אין סוף מתאחד ממש
40 עם היהודי והמצות והיין. שהרי העבודה דיהודי באכילת מצות ושתיית
41 כוסות היין היא קשורה עם מהות של בפעל ממש בעולם הזה הגשמי,
42 והרי הקדוש ברוך הוא שלמעלה מכל העולמות, רצונו הוא דוקא בעבודה

ביאור בדרך אפשר

43 הנועשית בעולם הזה הגשמי. וכמו שבמשל אודות האדם העובר ממקום
44 למקום, הרי לעומת כל המקומות בהם הוא עובר בדרך, שאין שייכות בינו
45 לבינם, הרי בהגיעו למחוז חפצו למקום ששם כל רצונו ותשוקתו, הרי בודאי
46 שקיימת שייכות אמיתית בינו לבין אותו מקום. וכך גם בנמשל, כיון שבעולם
47 הזה הגשמי ובעבודת האדם בו,

48 בהם התשוקה והרצון של
49 הקדוש ברוך הוא, ובשכילם
50 נעשית בריאת העולמות
51 העליונים והספירות כולם, ואם
52 פן התגלות אור אין סוף
53 בעבודת האדם בעולם הזה הרי
54 זה בדרך התלבשות
55 והתאחדות ממש.

56 הנה תחילה יש לבאר את הקשר
57 הרוחני של המצות והיין עם
58 עניין החסדים והגבורות. כגלל
59 קשר זה הרי המצות והיין
60 מקבילים לכל אותם המדרגות
61 שבעולמות העליונים המבטאות
62 את חיבור החסד והגבורה.
63 לביאור העניין הרוחני של
64 המצות והיין כפי שזה מתבטא
65 בנפש האדם הוא, דהנה
66 ענינם הרוחני של ג' המצות
67 הם בקו החסדים, שהרי
68 מצה ענינה הרוחני בנפש
69 הוא בטול האדם מישותו,
70 פידוע¹⁶. וענין הבטול
71 שיך למהות של קו
72 החסדים, כי הרי ענינה של
73 מידת החסד באדם היא היכולת

74 בנפש לתת מקום לזולת, ויתירה מזו, להתחבר ולהתאחד עימו. והרי כאשר
75 האדם הוא בלשות, אזי אינו סובל את זולתו, ובמילא הוא
76 רחוק ממידת החסד, ואדרבא הוא בתקף הגבורות, עד שאינו נותן מקום
77 כלל לזולת. מה שאין פן כאשר האדם הוא בבטול, אזי נותן
78 מקום לזולתו, והוא נמצא או בקו החסדים. ונמצא, שהמצות,
79 שענינם הוא בטול, הרי הוא ענין החסדים. ולעומת זאת, ענינם הרוחני
80 של ד' הפוסות הוא שהם בקו הגבורות, פידוע שבענין השורש
81 הרוחני של היין בספירות העליונות הנה ענין היין הוא בספירת
82 הבינה, והרי נאמר בהר¹⁷ דבינה דינין מתערין מינה בסופה
83 (=שינה, דינים מתעוררים ממנה בסופה), ושייכות זו של יין עם מידת הרין
84 והגבורה מתבטאת כמו כן גם באדם למטה, וכמו שראים שעל ידי

(16 ראה לקו"ת צו יג, ג ואילך. וראה מקומות שצויינו בהערה 19. 17) ראה זח"ג י, סע"ב. יא, סע"ב. עץ חיים שער יג (שער א"א) פ"ח. שער יד (שער או"א) פ"ב.

ויהי בחצי הלילה

ביאור בדרך אפשר

1 שתיית היין נעשה רתיחות הדמים, שמצד מצב זה של רתיחת
 2 הדמים בגוף ובנפש האדם הוא בתקף הגבורות. לעומת מידת החסד
 3 הקשורה עם תכונת הביטול, הרי מידת הגבורה קשורה עם התעוררות ישות
 4 האדם. תכלית עבודת האדם היא לחבר שתי תכונות אלה. להיות בביטול מוחלט
 5 אך באופן שישותו תהיה חדורה
 6 בביטול זה. מכל האמור מובן כי
 7 אכילת המצות ביחד עם שתיית
 8 היין הרי זה חיבור של שתי
 9 תנועות הפוכות בנפש, חסד
 10 וגבורה. אָמַנָם כאמור,
 11 המִשְׁכַּת האור לְמִטָּה
 12 בַּמַּצְעוֹת ג' המצות וד'
 13 הפוסות בְּגִשְׁמִיּוֹת, אין זה
 14 באתו אופן שזה נעשה באמצעות
 15 חיבור החסד והגבורה שבעלמות
 16 עלינים, אלא הֲרִי זֶה התגלות
 17 של אור אין סוף בְּדֶרֶךְ
 18 התְּלַבְּשׁוֹת והתאחדות ממש.
 19 וְהֵינּוּ, שְׂבָכָל המְדַרְגּוֹת
 20 שְׂקִימוֹת בֵּין בְּחִינַת ומדריגת
 21 בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצָמוֹ עַד לְעוֹלָם
 22 הַזֶּה הגשמי בו נעשית אכילת
 23 המצות וְשִׁתִּית הפוסות,
 24 הרי בכל המדריגות שביניהם
 25 המִשְׁכַּת האור היא בְּדֶרֶךְ
 26 מַעֲבָר, אָבָל המִשְׁכַּת
 27 האור שנגרם על ידי קיום
 28 המצוה בְּהַמְצוֹת וְהַפּוּסוֹת,
 29 היא בְּדֶרֶךְ התְּלַבְּשׁוֹת
 30 כַּנִּל.

31 כאמור, הסיבה לכך שדוקא בחיבור החסד והגבורה בקיום מצוות אכילת
 32 המצות ושתיית היין בעולם הזה הגשמי קיימת התלבשות והתאחדות של אור
 33 אין סוף ממש, הרי זה כיון שבקיום המצוות בעולם הזה נעשה הקיום והמימוש
 34 של רצון ה' שהרי כמדובר, רצונו ית' הוא דוקא בעבודת האדם הנעשית כאן
 35 למטה.

36 עבודת ה' בעולם הזה איננה רק בחלק הגשמי שבקיום המצוות, אלא גם
 37 בעבודה הרוחנית שבנפש האדם הכרוכה בכך. וְיִבְאוּר הָעֵנִינָם שקיים
 38 בעבודת ה' הרוחנית שבאכילת המצות ושתיית היין בליל הסדר הוא,
 39 דְּהֵנָּה, כֶּשֶׁם שֶׁהַמְצוֹת עֵנִינָם הרוחני הוא חֲסִדִים כַּנִּל, כְּמוֹ כֵּן
 40 היא גַם פְּעֻלַת המצוות בְּעִבּוּדָה הפנימית בנפש הכרוכה באכילתם.
 41 דְּהֵנָּה יְדוּעֵ 18 שְׁמִצָּה היא נקראת כוהר בשם מְכַלָּא דְּמִהִימְנוּתָא

ביאור בדרך אפשר

42 (=מאכל האמונה) 19 על שם שאכילתה מזינה ומחזקת את האמונה, וְמֵהוּת
 43 ההשפעה הזו שאכילת המצה משפיעה בנפש, היא עַל דֶּרֶךְ מה שְׂאֲמָרוֹ
 44 רַצְ"ל 20 בנוגע להשפעה שישנה לאכילת דגן על נפש הילד: אֵין הַתִּינוּק
 45 יוֹדֵעַ להתחיל לְקַרָּא לאביו "אָבָא" עַד שְׁיִטְעֵם התינוק טַעַם דֶּגֶן,

46 וְעַל יְדֵי זֶה שְׁטוּעֵם טַעַם
 47 דֶּגֶן הוא מסוגל להיות קוֹרָא
 48 לאביו "אָבָא". וְעַם הַיּוֹת
 49 שְׂקִרְיָאָתוֹ של הילד "אָבָא"
 50 אֵינָה באה עַל פִּי טַעַם
 51 וְדַעַת מתוך הבנה במהותו של
 52 אביו, שְׁהָרִי אֵין לוֹ שׁוֹם
 53 הַבְּנֵה וְהַשְּׂגָה בְּמִשְׁמַעוֹת

54 הדבר הַזֶּה שהוא קוֹרָא. אין לו
 55 הבנה במעלותיו של אביו
 56 ובמסירותו של אביו אליו. אין
 57 הוא מבין את עומק הקשר שלו
 58 עם אביו וּמְכַלָּא מְקוֹם,
 59 קְרִיאָתוֹ של הילד שְׂקִרְיָאָא
 60 "אָבָא" היא נובעת מהכרה
 61 נפשית חזקה באביו, הכרה
 62 שלמעלה מעניין של שכל, שלכן
 63 הקריאה "אבא" הבאה בעקבות
 64 כך הרי היא בְּתַקְף גְּדוֹל
 65 בְּמַאֲד, עַד שְׂקִרְיָאָה זֶה
 66 היא בְּאִפְּן שְׁנַפְּשׁוֹ יִצְאָה
 67 בְּדַבְּרָיו 21. ההשפעה הזו של
 68 אכילת הדגן על נפש הילד באה
 69 מהכח הרוחני שהקדוש ברוך
 70 הוא טבע בדגן. כח זה פועל
 71 ברוחניותה של הנפש הטבעית

72 של האדם. וְכִמּוֹ שההכרה הנפשית של האדם כאביו הגשמי באה ומתחזקת
 73 על ידי אכילת דגן, הרי כֵּן הוא גַם בְּאִכְלִיל מִצָּה שְׁהִיא נקראת בשם
 74 מְכַלָּא דְּמִהִימְנוּתָא (=מאכל האמונה) בגלל שהיא מעוררת ומחזקת את
 75 ההכרה והאמונה של הנפש האלוקית באביה שבשמים, שמהות הכרה ואמונה
 76 זו היא שְׁגָם בְּאֲשֶׁר האדם נמצא במצב כזה שְׁאֵין לוֹ הַבְּנֵה וְהַשְּׂגָה
 77 בְּאִלְקוֹת, שְׁמַצַּב זה, זֶהוּ בדוגמת מה שמבואר 22 שְׂבִיחֵי הַיּוֹתָם בְּגוֹלוֹת
 78 מְצָרִים הֵינּוּ יִשְׂרָאֵל בְּבַחֲיִנַת "קִטְנוֹת אָבָא", הרי מְכַלָּא מְקוֹם,
 79 הַרִי הַאֲמוּנָה היא בְּתַקְף גְּדוֹל בְּמַאֲד. אָמַנָם, למרות שגם חיוזק
 80 האמונה וההכרה באבינו שבשמים קשור עם סגולת הדגן, אֵךְ יֵשׁ הַפְּרָשׁ
 81 בֵּין קְרִיאַת אָבָא כַּלְפֵי אביו שבְּגִשְׁמִיּוֹת לְעוֹמַת קְרִיאַת אָבָא כַּלְפֵי
 82 אביו שְׂבִיחֵי הַיּוֹתָם. וההפרש הוא, דְּבִשְׂבִיל לעורר קְרִיאַת אָבָא

18 זח"ב כפג, ב. 19) ראה לקו"ת שם. סידור (עם דא"ח) רפד, ד ואילך. ובארוכה בשער האמונה לאדמו"ר האמצעי ח, ב ואילך.
 סהמ"צ להצ"צ כב, ב ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' רלו ואילך. 20) ראה ברכות מ, א. מתנתו כהונה לבי"ר פט"ו, ז. מבוא שערים שער
 ה ח"א פ"ב בהגהת צמח (א). 21) ע"פ שה"ש ה, ו. 22) ראה מקומות שצויינו בהערה 19.

ביאור בדרך אפשר

1 בגְשָׁמִיּוֹת אצל הילד, מְסַפֵּיק שבאכילת הדגן אין יותר מאשר טַעַם דְּגָן
 2 בְּלֶבֶד, וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ אִם זֶה מִצָּה אוֹ הַפֶּה הַמִּצָּה, דְּכֹאֲשֶׁר יִשְׁנוּ
 3 אפילו רק טַעַם דְּגָן בְּלֶבֶד, די בכך בשביל שיהי' נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה
 4 הַיְדִיעָה של הילד שִׁיְהִי יוֹדֵעַ לְקַרְא אָבָא, וְתִכְוֶנָה טבעית זו הטמונה
 5 בדגן הרי היא הִינּוּ כְּמוֹ שרמח
 6 כּמֵאֲמַר רַז"ל²³ אודות 1
 7 מהות עץ הדעת בו חטא אדם 2
 8 הראשון, שֶׁעֵץ הַדַּעַת חֲשָׂה 3
 9 הַיְתָה, אֲשֶׁר מוֹבֵן מִכֶּךָ 4
 10 שהחיטה קשורה עם עניין הדעת, 5
 11 והרי ענין ה"דעת" בנפש הוא כה 6
 12 ההכרה שבנפש. וְלֶכֶן 7
 13 מִמֶּשֶׁיף (=מגלה) טַעַם 8
 14 הַדְּגָן אֵת עֵנִין הַיְדִיעָה 9
 15 (=ההכרה) שיתגלה בנפש 10
 16 האדם. אָמְנָם כשמדובר 11
 17 בַּעֲנֵין קְרִיאַת אָבָא כלפי 12
 18 אבינו שבשמים בְּרוּחֵינִיּוֹת, 13
 19 אשר קריאה זו נובעת מקשר 14
 20 פנימי שיש לנשמה עם אלוקות, 15
 21 קשר הבא לידי ביטוי בכך 16
 22 ש"אלוקות" הרי הוא בהתאמתות 17
 23 מוחלטת בנפש, עד כדי כך שאין 18
 24 צורך כלל בראיות שכליות על 19
 25 הדבר, אם זה שֶׁהַתְּאֵמָתוֹת זו 20
 26 הוּא עֵנִין הַרְאִיָּה של הנשמה בְּאַלְקוֹת, או לעתים כשראייה זו של
 27 הנשמה אינה מאירה באדם, אזי ההתאמתות באלוקות יכולה גם להיות קיימת
 28 על כל פנים באופן של "הַפְּרָה" בְּלֶבֶד או גם לכל הפחות באופן של
 29 "אָמוּנָה" בְּלֶבֶד, אשר גם מדריגת "אמונה", עם היותה למטה מעניין של
 30 "ראייה" ו"הכרה", אך בכל אופן כוחה חזק שלכן אמרו חז"ל²⁴ דְּבִזְכוּת
 31 הָאָמוּנָה נִגְאָלוּ אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם. הרי מכל האמור מובן כי קריאת
 32 "אבא" ברוחניות אין זה עניין טבעי כי אם עניין אלוקי הקשר בנפש האלוקית
 33 שבאדם. אשר לכן באכילת דגן לצורך התעוררות קריאה זו אֵינוֹ מְסַפֵּיק
 34 טַעַם הַדְּגָן בְּלֶבֶד, אֲלָא הַדְּגָן צָרִיף לְהִיּוֹת מִצָּה דְּוָקָא, כיון
 35 דְּמִצָּה הִי עֵנִינָה הַרוּחִי וּפְעוּלָתָהּ בִּנְפֶשׁ הוּא בְּטוֹל הַיִּשּׁוֹת כְּנִ"ל,
 36 וְתִכְוֶנָה ה"ביטול" היא ה"כלי" לאלוקות. למדנו הרי שתכונת ה"ביטול"
 37 קשורה עם מידת החסד, ואם כן בכך שבמצבה ישנה תכונת הביטול הרי במילא
 38 היא קשורה עם מידת החסד גם כן. וְיִתִּירָה מִזֶּה, הקשר של המצבה עם החסד
 39 אין זה רק מצד עניין ה"ביטול" שבמצבה, אלא שגם מידת החסד עצמה
 40 משתקפת במצבה, בכך שֶׁהַמִּצָּה נַעֲשִׂית מִמֵּיִם וְקָמַח ובמציאות המים
 41 והקמח משתקפות כמה מתכונות מידת החסד. כשמדובר אודות מים הרי זה
 42 בכך שצורת זרימתם היא דְּמֵיִם יוֹרְדִים מִגְּבוּהַ לְנִמּוֹף²⁵, אשר תכונה

ביאור בדרך אפשר

43 זו של ירידה מלמעלה למטה מבטאת את ירידת השפע ממקומו הגבוה של
 44 המשפיע אל מדריגתו הנמוכה של המקבל, והרי השפעת שפע, זו מהות מידת
 45 החסד. וְכִמוֹ כֵן כשמדובר אודות קמח הרי גם עניינו הרוחני של הַקָּמַח
 46 הוּא עֵנִין הַחֲסִידִים כְּמֵבֹאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר²⁶. וְנִמְצָא מכל האמור
 47 אודות פעולתה של המצבה בנפש
 48 האדם, ששייכותה של המצבה
 49 למידת החסד אין זה מסתכם
 50 בכך שבשורשה הרוחני היא
 51 קשורה במידת החסד אלא
 52 שְׂפָשֶׁם שֶׁהַמִּצָּה עֲצָמָה
 53 מצד שורשה הִיא קשורה
 54 בעניין הַחֲסִידִים, כְּמוֹ כֵן
 55 פְּעֻלַת הַמִּצָּה בַּעֲבוּדָה
 56 הַרוּחִינִית בִּנְפֶשׁ הָאָדָם, הִיא גַם
 57 כֵּן עֵנִין הַחֲסִידִים. וְעַל
 58 דֶּרֶךְ זֶה בַּעֲנֵין הַכּוֹסוֹת של
 59 הַיִּין, דְּכֹשֶׁם שְׁעֵנִינָם הַרוּחִי
 60 הוּא גְבוּרוֹת, כְּמוֹ כֵן גַם
 61 פְּעֻלָתָם בַּעֲבוּדָה הַרוּחִינִית
 62 בִּנְפֶשׁ הָאָדָם הִיא עֵנִין
 63 הַגְּבוּרוֹת. לעומת המצבה
 64 המעוררת את ההכרה והאמונה
 65 בקדוש ברוך הוא, למעלה מעניין
 66 של תפיסה בשכל אשר אמונה
 67 והכרה זו פועלת את ביטול ישות
 68 האדם, הרי על ידי היין, מתאפשרת החדרת האמונה וההכרה גם בשכלו של
 69 האדם ועל ידי כך חודרת נקודת הביטול גם ב"ישותו". וְהִבְדֵּל רוחני זה בין
 70 המצות ליין, אשר המצות קשורים עם עניין החסדים לעומת הכוסות הקשורות
 71 עם עניין הגבורות, וְהוּא גַם כֵּן מֵתְבַטֵּא בְּכֹךְ שֶׁהַמִּצּוֹת הֵם מִצּוֹה אֲשֶׁר
 72 מְקוּרָה מְפּוֹרֵשׁ מִדְּאוּרֵיִתָא (=מהתורה שבכתב), ואודות שורשה הרוחני
 73 של התורה שבכתב נאמר בספר הזוהר²⁷ דְּאוּרֵיִתָא מְחַכְמָה נְפָקַת
 74 (=התורה שבכתב מהחכמה יצאה, התגלתה) היינו שהמקור של התורה
 75 שבכתב בספירות העליונות הוא בספירת החכמה, וְלַעֲוֹמַת זֵאת הַכּוֹסוֹת
 76 בליל הסדר קשורות בתורה שבעל פה שהרי הֵם מִצּוֹה שֶׁמְקוּרָה מִדְּרַבְּנָן
 77 (=מחכמים) מתקנת חז"ל, שְׁבִכְלָלוֹת (=שבאופן כללי) עניינם של התקנות
 78 השונות שתיקנו חז"ל הוּא חֶלֶק מֵהָעֵנִין של תוֹרָה שְׁבִעַל פֶּה. ובכך
 79 שהמצות וכוסות היין קשורים בשני חלקי התורה שבכתב ושבעל פה, הרי
 80 המצות והיין קשורים שוב בעניינם של שתי המידות חסד וגבורה, כיון
 81 שההבדל הרוחני שבין שני חלקי התורה, שבכתב ושבעל פה, קשור עם שתי
 82 מידות אלו חסד וגבורה. כשמדובר אודות הספירות העליונות, ישנן הספירות
 83 הקשורות יותר במידת החסד וישנן הספירות הקשורות יותר במידת הגבורה.
 84 כשמדובר בשתי הספירות הראשונות, חכמה ובינה, הרי החכמה קשורה במידת

(23) ב"ר פט"ו, ח. וראה מבוא שערים שם. (24) מכילתא בשלח יד, לא. יל"ש בשלח רמז רמ. (25) תענית ז, א. (26) ראה סה"מ תרכ"ז שם (ע' רמא). (27) זח"ב סב, א. פה, א. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

1 החסד, והבינה קשורה במידת הגבורה. וכשמדובר אודות למטה יותר, שבע
 2 הספירות היותר תחתונות, היינו שש הספירות הנקראות "זעיר אנפין" וספירת
 3 המלכות, הרי הספירות שבזעיר אנפין קשורות בעיקר במידת החסד לעומת
 4 ספירת המלכות קשורה יותר למידת הגבורה. מקומה של התורה בספירות
 5 העליונות בשורשה הרוחני הוא
 6 בספירות ה"זעיר אנפין" 1
 7 ובספירת המלכות, ושורשה 2
 8 היותר עליון הוא בספירת 3
 9 החכמה והבינה. מקומה של 4
 10 התורה למעלה הוא כך, שחלק 5
 11 התורה שבכתב קשור עם 6
 12 הספירות השייכות למידת החסד 7
 13 לעומת חלק התורה שבעל פה 8
 14 הקשור בספירות השייכות 9
 15 למידת הגבורה. מבחינת שורשה 10
 16 של התורה כשתי הספירות 11
 17 היותר עליונות, הרי ההבדל בין 12
 18 שני חלקי התורה הוא בכך 13
 19 דתורה שבכתב ותורה 14
 20 שבעל פה הם קשורים 15
 21 בהבדל שבין שתי הספירות 16
 22 חכמה ובינה, כמו שרמזו 17
 23 דבר זה כמה שכתוב 28 שמע 18
 24 בני מוסר אביך ואל 19
 25 תטש תורת אמתך, ומפרשים חז"ל כי מוסר אביך הוא תורה
 26 שבכתב 29 והרי ידוע שהמילה "אבא" היא רומזת על פי תורת הסוד על
 27 בחינת החכמה 30, ועל המילים תורת אמתך מפרשים חז"ל שהיא
 28 תורה שבעל פה 29 והרי ידוע שהמילה "אמא" היא רומזת על פי תורת
 29 הסוד על בחינת הבינה 30, והרי ההבדל בין חכמה ובינה הוא קשור
 30 בהבדל שבין ב' הקוין דחסדים וגבורות. ספירת החכמה שייכת בעיקר
 31 לקו ולענין החסד לעומת הבינה השייכת בעיקר לקו ולענין הגבורה. וכמו
 32 כן מבחינת שורשה של התורה בספירות היותר תחתונות, בספירות ה"זעיר
 33 אנפין" ובספירת המלכות הנה שורשה של התורה שבכתב היא בחינת
 34 ז"א (=זעיר אנפין) ושורשה של התורה שבעל פה היא בחינת
 35 מלכות 31, והרי ידוע שהאור המאיר ב"א" (=בזעיר אנפין) למרות שיש
 36 בו גם ממידת הגבורה אך הוא שייך בעיקר למידת החסד שלכן רבו
 37 חסדים, ולעומת זאת ספירת המלכות היא קשורה בקו ובענין
 38 הגבורות. מכל האמור מובן כי באכילת המצות ובשתיית ארבע כוסות היין
 39 נעשה החיבור של חסד עם גבורה, ואין זה רק במשמעות הגשמית של אכילה
 40 ושתייה זו אלא גם מבחינת העבודה הרוחנית בנפש האדם הכרוכה בכך. ועל
 41 פי זה יובן מה שפמצות וכוסות היין נמשך (=יורד ומאיר) האור
 42 האלוקי בדרך התלבשות והתאחדות ממש עם האדם והמצוה אותה הוא

ביאור בדרך אפשר

מקיים, שאין זה רק בגלל עצם ההתחברות של חסד וגבורה, שהרי התחברות
 זו נעשית גם בספירות ובעולמות עליונים ושם כאמור, ישנו רק ה"מעבר" של
 האור ללא התאחדות עמהם. אלא דכיון שאכילת מצות ושתית כוסות
 הוא ענין הקשור עם העבודה דתורה ומצוות המתבצעת בעולם
 הזה, לכן באכילה ושתייה זו
 ישנה מעלה נפלאה בכך שהיא
 היא קיום רצונו ותפירה שהרי
 תשוקתו ותאוותו של הקדוש
 ברוך הוא כאמור, היא בעבודת
 ה' של האדם הנעשית עלי
 אדמות דוקא, ולכן נמשך
 בהם, במצוות, האור בדרך
 התלבשות והתאחדות דוקא.
 ענין זה שהתאחדות עם האור
 האלוקי היא דוקא באמצעות
 העבודה הנעשית בעולם הזה,
 הרי זה קשור גם בכך דכל כח
 רוחני, הרי ידוע שככל שהוא
 יהיה הגבוה יותר, הרי דוקא
 משום כך יש לו את היכולת
 להיות מתלבש ומתגלה
 בעולם תחתון יותר דוקא.
 ואף שהמשכת האור
 הנגרמת באמצעות ענין
 המצות והכוסות היא בדרך התלבשות,
 כלל על מנת שהתגלות של אור אין סוף בעולמות תהיה באופן כזה שהאור
 ישאר במעלתו הבלתי מוגבלת מבלי שמציאות העולמות תגביל אותו, הרי זה
 דוקא על ידי כך שאינו "מתלבש" בעולמות ובספירות, אלא רק "עובר" דרכם,
 מכל מקום, כיון שהתגלות האלוקית בעולם הזה הגשמי קשורה בקיום
 רצון העליון, לכן דוקא כאן בא לידי ביטוי כוחו הכל יכול של הקדוש ברוך
 הוא המתבטא ביכולת נשיאת וחיבור הפכים, כך שלמרות שמצד אחד נעשית
 התלבשות והתאחדות של האור האלוקי עם המציאות המוגבלת של האדם
 והמצוות, אך מצד שני אין זה מגביל את האור אלא נשאר האור כמו
 שהוא בפשיטותו, בבחינת בכבודו ובעצמו.
 ד) עד כאן דובר אודות ההתגלות האלוקית שהיתה ביציאת מצרים. יציאת
 מצרים היתה הגאולה הראשונה של בני ישראל. הגאולה העתידה לבוא על
 ידי משיח צדקנו הינה הגאולה האחרונה והשלימה. והנה אודות הגאולה
 העתידה פתיב 32 כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.
 משמעות פסוק זה היא שבדוגמת יציאת מצרים הרי גם בגאולה העתידה
 הקדוש ברוך הוא יראה לבני ישראל נפלאות. וכשם שביציאת מצרים הנפלאות
 שהתחוללו היו כרוכים בגילוי אור אין סוף הרי שגם לעתיד לבוא
 ימשך ויתגלה בעולם האור שלמעלה מהשפלות, אור אין סוף

(28) משלי א, ח. (29) ראה מדרש משלי פ"א. (30) תניא אגה"ק סכ"ט (קנא, א). לקו"ת שמע"צ פה, ב. ובכ"מ. (31) ראה תקו"ז בהקדמה (יז, א). תניא אגה"ק סכ"ו (קמד, א). (32) מיכה ז, טו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שהוא לְמַעַלָּה מכל הגבלה הקשורה עם החלוקה הקיימת בין ב' הַקְוִינִין
 2 חסד וגבורה, וְעַם היותו למעלה מכל גבול בכל זאת יִמְשֵׁף לְמַטָּה בעולם
 3 הזה בְּאֹפֶן של הַתְּלַבְּשׁוֹת והתאחדות ממש. וְיִתְיַרְה מְזָה, שֶׁבִּפְסוּק
 4 האמור המדבר על לְעֵתִיד לְבֹא בביאת משיח, הרי נאמר אֲרָאֲנוּ
 5 נִפְלְאוֹת שהמשמעות הפנימית
 6 של מילים אלה היא שהמאורעות
 7 שיתרחשו בתקופה זו יהיו
 8 במעלה יתירה לגבי המאורעות
 9 שהיו ביציאת מצרים עד כדי כך
 10 שהם ייחשבו כנפלאות גם לגבי
 11 הניסים שקרו ביציאת מצרים,
 12 וכמו כן מבחינת ההתגלות של
 13 אור ה', הרי שְׁיִהְיֶה גְלוֹי
 14 אור נַעֲלָה יוֹתֵר מְאֹשֶׁר
 15 דרגת האור שהאיר בִּיְצִיאַת
 16 מִצְרַיִם. דְּהֵנָּה, אִף
 17 שְׁבִיְצִיאַת מִצְרַיִם נִמְשָׁף
 18 הָאֹר שֶׁלְמַעַלָּה מכל
 19 הגבלה הקשורה עם החלוקה
 20 הקיימת בין ב' הַקְוִינִין של
 21 חסד וגבורה, שלכן ביכולתו
 22 להכריז. אך מִכָּל מְקוֹם,
 23 למרות שהוא בעצמו מושלל
 24 מכל מגבלה הכרוכה בתבנית של
 25 קיום שונים, כקו החסד וקו
 26 הגבורה, אך הָרִי הוּא שְׁיִי
 27 ונותן מקום לַמְצִיאֹת המורכבת
 28 מִקְוִינִין שונים. דבר המתבטא
 29 בכך שהתגלותו של אור זה
 30 איננה מבטלת את עצם החלוקה

31 לקיים שונים של חסד וגבורה אלא רק מאפשרת את התאחדותם זה עם זה.
 32 וְיִתְיַרְה מוֹזוּ, אור זה עצמו ממש כמקור נסתר לחלוקת הקיים שהרי נִמְשָׁף
 33 מִמְּנוּ קוִינִין. עניין זה, אשר ההתגלות האלוקית שהייתה ביציאת מצרים עם
 34 היות שמדובר באור אין סוף אך ביחד עם כך מדובר במדריגה כזו השייכת
 35 ונותנת מקום לחלוקה של הקיים השונים של חסד וגבורה, רמז בכינוי של
 36 ה' בו חז"ל משתמשים בהגדה על מנת לתאר את התגלות ה' במצרים:
 37 "הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו". שְׁלַכְנָן מִבְּאֵר בְּכָל מְקוֹם בְּעֵינֵי
 38 המשמעות של בְּחִינַת המדריגה הנקראת "בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֵצְמוֹ", שמצד
 39 אחד מלים אלה מדגישות שמדובר אודות ההתגלות של הקדוש ברוך הוא
 40 ממש. אך מצד שני השימוש בשתי מילים "בכבודו" ו"בעצמו" מבטא שיש
 41 פה שילוב של שתי מדריגות שְׁזָהוּ עניינין של שתי הבחינות הנקראות בשם
 42 בְּחִינַת תְּפָאֶרֶת הַנְּעֻלָּם וּבְחִינַת מַלְכוּת דָּאִין סוּף³³, המבטאות

שְׁלַמְעֵלָּה מִהִשְׁתַּלְּשְׁלוֹת, לְמַעַלָּה מִב' הַקְוִינִין, וְיִמְשָׁף
 לְמַטָּה בְּהִתְלַבְּשׁוֹת. וְיִתְיַרְה מְזָה, שֶׁלְעֵתִיד לְבֹא אֲרָאֲנוּ
 נִפְלְאוֹת, שְׁיִהְיֶה גְלוֹי אור נַעֲלָה יוֹתֵר מְאֹשֶׁר בִּיְצִיאַת
 מִצְרַיִם. דְּהֵנָּה, אִף שְׁבִיְצִיאַת מִצְרַיִם נִמְשָׁף הָאֹר
 שֶׁלְמַעַלָּה מִב' הַקְוִינִין, מִכָּל מְקוֹם, הָרִי הוּא שְׁיִי לְקוִינִין
 וְנִמְשָׁף מִמְּנוּ קוִינִין, שְׁלַכְנָן מִבְּאֵר בְּכָל מְקוֹם בְּעֵינֵי בְּחִינַת
 בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֵצְמוֹ, שְׁזָהוּ בְּחִינַת תְּפָאֶרֶת הַנְּעֻלָּם וּבְחִינַת
 מַלְכוּת דָּאִין סוּף³³, מִה שְׁאִין כֵּן לְעֵתִיד לְבֹא יִמְשָׁף
 הָאֹר שֶׁלְמַעַלָּה מִקְוִינִין לְגַמְרִי, וְהֵינּוּ שְׁיִהְיֶה גְלוֹי
 הַעֲצָמוֹת מִמֶּשׁ, וְגַם אור זֶה יִמְשָׁף לְמַטָּה בְּהִתְלַבְּשׁוֹת
 בְּאֹפֶן פְּנִימִי. וְהֵכֵנָה לְזֶה הִיא הָעֲבוּדָה שֶׁבִּפְסוּק בְּג'
 מִצּוֹת וְד' כּוֹסוֹת, שֶׁהֵם כְּנֶגֶד ג' הָאָבוֹת וְד' הָאֵמָהוֹת³⁴,
 שְׁעַל יְדֵי זֶה זוֹכִים לְהַגְלוֹי דְלַעֲתִיד, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב³⁵ וְהֵינִיף
 יָדוֹ עַל הַנְּהַר גּו' וְהִפְהוֹ לְשִׁבְעָה נְחָלִים, דְּהִשְׁבְּעָה
 נְחָלִים הֵם כְּנֶגֶד ג' הַמִּצּוֹת וְד' הַכּוֹסוֹת, ג' אָבוֹת וְד'
 אֵמָהוֹת³⁶. וְיִהִי רְצוֹן שְׁעַל יְדֵי הָעֲבוּדָה דְּהַמִּצּוֹת
 וְהַכּוֹסוֹת נִזְכָּה לְקִיּוֹם הַיְעוּד פִּימִי צְאֵתָךְ מֵאֲרִיץ מִצְרַיִם
 אֲרָאֲנוּ נִפְלְאוֹת, שְׁיִהְיֶה גְלוֹי הַעֲצָמוֹת מִמֶּשׁ, לְמַעַלָּה גַם
 מִבְּחִינַת בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֵצְמוֹ, וְגַם אור זֶה יִמְשָׁף לְמַטָּה
 בְּהִתְלַבְּשׁוֹת בְּאֹפֶן פְּנִימִי, עַל יְדֵי דָוִד מִלְכָּא מְשִׁיחָא,
 בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ.

דוקא משום שלעתיד לבא ההתגלות האלוקית תהיה למעלה מכל חלוקה בין
 חסד לגבורה, נדרשת התאחדותם לגמרי עד שיהיו כאחד ממש. זוֹכִים
 לְהַגְלוֹי האלוקי דְלַעֲתִיד, כְּמוֹ שאכן רמזו הקשר שבין איחוד ג' המצות
 וד' הכוסות לנפלאות של לעתיד לבוא במה שֶׁכְּתוּב³⁵ בנביא אודות
 הגאולה השלימה "וְהֵינִיף יָדוֹ עַל הַנְּהַר גּו' וְהִפְהוֹ לְשִׁבְעָה
 נְחָלִים", דְּהִשְׁבְּעָה נְחָלִים הֵם כְּנֶגֶד ג' הַמִּצּוֹת וְד' הַכּוֹסוֹת
 ביחד, ג' אָבוֹת וְד' אֵמָהוֹת³⁶. וְיִהִי רְצוֹן שְׁעַל יְדֵי הָעֲבוּדָה
 דְּהַמִּצּוֹת וְהַכּוֹסוֹת נִזְכָּה לְקִיּוֹם הַיְעוּד פִּימִי צְאֵתָךְ מֵאֲרִיץ
 מִצְרַיִם אֲרָאֲנוּ נִפְלְאוֹת, שְׁיִהְיֶה גְלוֹי הַעֲצָמוֹת מִמֶּשׁ, לְמַעַלָּה
 גַם מִבְּחִינַת בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֵצְמוֹ, וְגַם אור זֶה יִמְשָׁף לְמַטָּה
 בְּהִתְלַבְּשׁוֹת בְּאֹפֶן פְּנִימִי, עַל יְדֵי דָוִד מִלְכָּא מְשִׁיחָא,
 בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ.

43 את השורש הנסתר של עניין החסד והגבורה הקיים באור אין סוף גם כן. מִה
 44 שְׁאִין כֵּן כשמדובר אודות ההתגלות האלוקית שתהיה לְעֵתִיד לְבֹא הרי
 45 או יִמְשֵׁף בעולם הָאֹר האלוקי שֶׁלְמַעַלָּה מכל הגבלה הקשורה
 46 בחלוקה לְקוִינִין, לְגַמְרִי. וְהֵינּוּ שְׁיִהְיֶה גְלוֹי הַעֲצָמוֹת של ה'
 47 מִמֶּשׁ, וְלִמְרוֹת שמדובר
 48 בהתגלות עליונה ביותר, הרי
 49 גַם אור זֶה יִמְשָׁף לְמַטָּה
 50 בעולם הזה הגשמי בְּאֹפֶן של
 51 הַתְּלַבְּשׁוֹת והתאחדות ממש
 52 בְּאֹפֶן פְּנִימִי כך שהעולם
 53 יהיה "כלי" להכיל זאת.
 54 וְהֵכֵנָה לְזֶה הִיא עַל יְדֵי
 55 הָעֲבוּדָה של האדם שְׁנַעֲשִׂית
 56 בְּפִסּוּחַ בְּאִמְצָעוֹת אכילת ג'
 57 מִצּוֹת וְשְׁתִיית ד' כּוֹסוֹת,
 58 אשר בנוסף לאמור בסעיף ג'
 59 אודות הקשר של המצות והיין
 60 עם חיבור ואיחוד החסדים
 61 והגבורות, הרי קשר זה הוא גם
 62 מצד מספרם, ג' מצות וד'
 63 כוסות. שֶׁהֵם כְּנֶגֶד ג'
 64 הָאָבוֹת וְד' הָאֵמָהוֹת³⁴,
 65 אשר כאמור המשמעות הרוחנית
 66 של "אבא" ו"אמא" הוא חכמה
 67 ובינה הקשורות עם קו החסד
 68 וקו הגבורה. שְׁעַל יְדֵי קיים
 69 כל זֶה, הן באמצעות אכילת
 70 ושתיית המצות והיין בפועל והן
 71 באמצעות העבודה הרוחנית
 72 בנפש האדם הכרוכה בכך, אשר
 73 דוקא משום שלעתיד לבא ההתגלות האלוקית תהיה למעלה מכל חלוקה בין
 74 חסד לגבורה, נדרשת התאחדותם לגמרי עד שיהיו כאחד ממש. זוֹכִים
 75 לְהַגְלוֹי האלוקי דְלַעֲתִיד, כְּמוֹ שאכן רמזו הקשר שבין איחוד ג' המצות
 76 וד' הכוסות לנפלאות של לעתיד לבוא במה שֶׁכְּתוּב³⁵ בנביא אודות
 77 הגאולה השלימה "וְהֵינִיף יָדוֹ עַל הַנְּהַר גּו' וְהִפְהוֹ לְשִׁבְעָה
 78 נְחָלִים", דְּהִשְׁבְּעָה נְחָלִים הֵם כְּנֶגֶד ג' הַמִּצּוֹת וְד' הַכּוֹסוֹת
 79 ביחד, ג' אָבוֹת וְד' אֵמָהוֹת³⁶. וְיִהִי רְצוֹן שְׁעַל יְדֵי הָעֲבוּדָה
 80 דְּהַמִּצּוֹת וְהַכּוֹסוֹת נִזְכָּה לְקִיּוֹם הַיְעוּד פִּימִי צְאֵתָךְ מֵאֲרִיץ
 81 מִצְרַיִם אֲרָאֲנוּ נִפְלְאוֹת, שְׁיִהְיֶה גְלוֹי הַעֲצָמוֹת מִמֶּשׁ, לְמַעַלָּה
 82 גַם מִבְּחִינַת בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֵצְמוֹ, וְגַם אור זֶה יִמְשָׁף לְמַטָּה
 83 בְּהִתְלַבְּשׁוֹת בְּאֹפֶן פְּנִימִי, עַל יְדֵי דָוִד מִלְכָּא מְשִׁיחָא,
 84 בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ.

(33) ראה סה"מ אעת"ר ע' עה ואילך. המשך תער"ב ח"ב ס"ע תתקכד. ד"ה מי מנה תשי"ב (תו"מ כרך ו ע' 34). ועוד. (34) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 47 ובהנסמן שם. (35) ישע"י יא, טו. (36) ראה לקו"ת ד"ה והניף (צו יז, ב ואילך).

בס"ד. שיחת ליל ב' דחג הפסח, ה'תשי"ז.

בלתי מוגה

- 1 א. איתא בסידור האריז"ל ש"אומרים ההגדה בקול רם ובשמחה רבה"¹, ו"כשיבוא לביתו ישמח . . שאין
2 זמן שמחה כל כך . . (במשך כל השנה, אפילו בזמן המועדים) כמו בליל פסח"².
3 ובטעם גדול השמחה³ – מבאר האריז"ל באותיות הקבלה: "שאז יש זיווג אפילו בעשיה".
4 וביאור הענין:
- 5 "זיווג" – ענינו המשכה באופן פנימי. וזהו החידוש דליל הפסח, שבו נמשך אלקות באופן פנימי אפילו
6 בעניני עולם העשיה הגשמי. והיינו, שלא רק כשהאדם עוסק בתורה, בתפילה ובקיום המצוות, אלא גם כשעוסק
7 בענינים גשמיים – אכילה, שתיה, שינה וכדומה – גם אז קשור הוא עם הקב"ה בפנימיות, שהוא ענין הזיווג.
8 ועל-ידי הזיווג נמשך גם בדברים הגשמיים ענין ההולדה בדומה לו, דהיינו שרואה בדברים הגשמיים כח
9 הפועל בנפעל, ויתרה מזו – כח ה'עצמות', שהרי אמיתית ההתהוות היא רק מה'עצמות' לבדו⁴, וזהו ענין
10 ההולדה בדומה לו – בדומה לה'עצמות' ממש⁵.
- 11 ומצד המשכה זו – הרי השמחה בליל חג הפסח היא גדולה ביותר, למעלה מכל מועדי השנה.
- 12 ב. ענין זה אינו בסתירה לכך ש"זמן שמחתנו" הוא בחג הסוכות דוקא – כי, גדול מעלת השמחה בחג הפסח
13 היא משום שבחג הפסח נמשך אור נעלה יותר; ואילו המעלה דחג הסוכות היא שהאור נמשך בדרך אתערותא
14 דלתתא.
15 והענין בזה:
- 16 כללות החילוק בין חודש ניסן לחודש תשרי הוא⁶, שבניסן ההמשכה היא בדרך אתערותא דלעילא – "דודי
17 לי ואני לו"⁷, ואילו בתשרי ההמשכה היא בדרך אתערותא דלתתא – "אני לדודי ודודי לי"⁸.
- 18 ולכן, "זמן שמחתנו" הוא בחג הסוכות דוקא, כי, ענין שבא על-ידי יגיעה הוא מבורך וערב יותר ("מערער
19 געוואונטשן און געשמאקער") אצל האדם, כמאמר⁹ "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו".
- 20 אבל מצד מעלת גילוי האור – הרי בחג הפסח נמשך גילוי אור נעלה יותר, ולכן גם השמחה בחג הפסח
21 היא גדולה ביותר (מצד למעלה).
- 22 ג. האמור לעיל (שה'גילוי אור' דחג הפסח הוא באופן דאתערותא דלעילא) הוא מצד ענינו של חג הפסח
23 מצד עצמו. אמנם, לאחרי מתן-תורה נעשו כל הענינים קשורים עם עבודת הנבראים, ולכן גם ה'גילוי אור' דחג
24 הפסח (שענינו אתערותא דלעילא), נמשך גם הוא על-ידי אתערותא דלתתא דוקא.
25 ונמצא, שלאחרי מתן תורה ישנם בחג הפסח ב' המעלות: (א) המשכת 'גילוי אור' נעלה ביותר, שהמשכתו
26 היא בדרך אתערותא דלעילא מצד עצמה. (ב) מעלת העבודה, "אדם רוצה בקב שלו".
- 27 ועל-דרך המבואר ב'לקוטי תורה'¹⁰ בענין החילוק בין מצה שקודם חצות ובין מצה שאחר חצות, ש"לאחר
28 שקיבלו ישראל תורה ומצות בהר סיני . . גם במצה זו שאנו אוכלים קודם חצות יכולים אנו . . לקבל בחינת
29 גילוי שכינה מבחינת . . אחר חצות". ועל-דרך-זה בענינו, שלאחר מתן תורה נפעל שגם בחג הפסח ישנה
30 המעלה דחג הסוכות.
- 31 כלומר:
- 32 האור הנמשך בחג הפסח – גם עתה הוא אור של אתערותא דלעילא, כי, אף שלאחר מתן תורה נמשך גם

(5) ראה לקו"ת שה"ש לט, סע"ד ואילך. ובכ"מ.
(6) ראה תו"מ ח"ג ס"ע 294 ואילך. ח"יב 217. וש"נ.
(7) שה"ש ב, טז.
(8) שם ו, ג.
(9) ב"מ לח, א.
(10) צו יד, א ואילך.

(1) להר"ש מרשקוב – קודם מה נשתנה. וראה גם סידור האריז"ל
למהרי"ק – קודם קידוש.
(2) להר"ש מרשקוב – קודם קידוש.
(3) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ דאשתקד ס"ד (תו"מ חט"ז ע'
196).
(4) ראה תניא אגה"ק ס"כ (קל, סע"א ואילך).

1 אור זה על-ידי עבודה, מכל-מקום, הרי זה אור נעלה ביותר שאינו לפי ערך העבודה כלל, והמשכתו היא מבחינה
 2 שאין בכח עבודת הנבראים להגיע שם כלל, אלא מה שנמשך מצד עצמו.
 3 ולאידך גיסא – יש בהמשכת אור זה גם מעלת העבודה, שהרי סוף-כל-סוף בפועל היתה המשכת אור זה
 4 על-ידי יגיעת האדם (אלא, שעל-ידי יגיעתו המשיך ענין שלמעלה הרבה יותר מעבודתו, כנ"ל).
 5 ד. והנה, העבודה הנעשית "כלי" לגילוי האור שבחג הפסח – כללותה היא כללות העבודה דתורה ומצוות,
 6 ובפרטיות – ההשתדלות קודם הפסח בסילוק וביעור הענינים האסורים בפסח, ובהבאת המצות.
 7 ועל-פי-זה יובן הפתגם שאמר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר¹¹ בשם הרב הצדיק רבי לוי יצחק מבאָרדיטשוב,
 8 שפירש ה'ראשי תיבות' ד"קשר"ק" לגבי ענינים של עבודה קודם הפסח – דלכאורה, איך שייך להשוות את
 9 ענין התקיעות, שהוא ענין העבודה דאתערותא דלתתא שיש בה המעלה ד"קב שלו", לחג הפסח, שענינו גילוי
 10 בדרך מלמעלה למטה? ועל-פי הנ"ל מובן, כיון שגם בחג הפסח ישנה המעלה ד"קב שלו", כנ"ל.
 11 ועל-פי-זה יובן ביתר ביאור מה שכתוב בסידור האריז"ל "שאינ זמן שמחה כל כך . . . כמו בליל פסח" –
 12 דכיון שבחג הפסח ישנן ב' המעלות (אור נעלה ביותר ועבודת המטה), לכן, גם למטה השמחה דחג הפסח היא
 13 שמחה גדולה ביותר.

* * *

14 ה. הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא¹²:
 15 כ"ק¹³ מו"ח אדמו"ר פירש בשיחה¹⁴ תיבת "אבהתנא" (על יסוד המבואר בתניא¹⁵) – המוחין שלנו. ופירש
 16 "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא" – ה"לחמא עניא" שאכל וכליה ("אויפגעעסן") את המוחין.
 17 גם לפי הפירוש הפשוט ד"אבהתנא" – ההורים שלנו – הרי זה שייך לענין המוחין - שכל, שהרי התפקיד
 18 והתכלית של ההורים הוא לחנך הילדים שיתנהגו על-פי שכל. הילד מתולדתו הוא בריאה כזו שנקראת: "עיר
 19 פרא אדם יולד"¹⁶. אם יניחוהו לגדול לפי טבעו – יגדל "פרא" ("אָ ווילדע זאָך"). תפקידם של ההורים הוא
 20 לחנכו להיות בר-שכל, לנטוע בו את שליטת השכל והמוחין על המדות, ולא רק על המדות, אלא שהשכל
 21 ישלוט על מחשבתו דיבורו ומעשיו, וכל עניניו. ונמצא, ש"אבות" כולל גם הפירוש דמוחין.
 22 ועל-זה נאמר שיש לפעמים "לחמא עניא" שאוכל ומכלה את המוחין, לבטל את כח השכל. ועל-דרך מאמר
 23 רבותינו ז"ל¹⁷ ש"עניות" היא מהדברים ש"מעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו" – עניות מביאה לידי
 24 כך, שלא זו בלבד שמאבד דעת עצמו, שכל אנושי, אלא היא מעבירה אותו גם על דעת קונו – הוא לא משיג
 25 את האמת.
 26 האמת היא שהשם-יתברך קבע את העולם באופן של "גלגל החזור"¹⁸. ולכן, העני בגשמיות, שנמצא בקצה
 27 היותר תחתון של גלגל העולם, אין לו ליפול ברוחו ("אַראָפּפאַלן באַ זיך"), כיון שתיכף יסתובב הגלגל ויעלה
 28 אותו. וכמו כן אין ל"גביר" להתנהג באופן ד"עשיר יענה עזות"¹⁹ – העזה של וודאות בעשרו, שמביאה אותו
 29 למצב של "וישמן ישורון ויבעט"²⁰, להיות עז-פנים גם כלפי הקב"ה – בגלל מה? בגלל שנמצא עתה בקצה
 30 העליון של הגלגל. עליו לזכור שאין זה אלא גלגל החזור²¹.
 31 במוחו של יהודי צריך להיות חקוק, שהמצב הגשמי, הן עניות והן עשירות, אינם צריכים להיות מניעה
 32 לתורה ומצוות. ועל-דרך שאמרו²² "כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ

(15) פ"ג.

(16) איוב יא, יב.

(17) עירובין מא, ב.

(18) ראה שבת קנא, ב.

(19) משלי יח, כג.

(20) האזינו לב, טו.

(21) ראה גם סה"ש תש"ז ס"ע 126 ואילך. וש"נ.

(22) ביצה טז, רע"א.

(11) שיחת חה"פ תרצ"ד ס"כ (לקו"ד ח"א קל, ב).

(12) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ דאשתקד בתחלתה (תו"מ חט"ז ע' 193 ואילך). וש"נ.

(13) מכאן עד סוס"ו – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בהוספות להגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים (הוצאת תשמ"ו ואילך) ע' קצג ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(14) שיחת ליל ב' דחה"פ תש"ג בתחלתה (סה"ש תש"ג ריש ע' 65).

(15) תש"ד ס"ג (סה"ש תש"ד ע' 86).

1 מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה". שבת ויום-טוב ולימוד תורה עם הבנים – הם
2 ענינים שאינם תלויים בתנאי העולם, והיינו, שאצל יהודי צריכה להאיר ההבנה האמיתית, שגם מצב החיים של
3 עניות, "לחמא עניא", אינו צריך ואסור שיעמוד בדרך התורה ומצוות.

4 אך יותר גרוע הוא כאשר יהודי נמצא לפעמים במצב של עניות ברוחניות רחמנא-ליצלן, שאז פועל ה"לחמא
5 עניא" – "אכלו אבהתנא", עניות כזו מכלה ובולעת את המוחין; השכל שלו נעשה בלתי מוכשר להשיג את
6 האמת בשייכות לעבודת ה'. וכאשר "אכלו אבהתנא" – אזי נמצאים "בארעא דמצרים" – במיצרים והגבלות
7 רוחניים.

8 ו. ואם כן, כיצד יכול יהודי, שיודע ומרגיש מצבו התחתון, להסב ל"סדר" מתוך שמחה הראויה, לומר את
9 ההגדה, ולאחוז בגאולה – בהיותו במצב ד"לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים"?
10 ולכן נקבע, שמיד בתחלת ה"סדר" – עוד קודם שמתחילים לומר את ההגדה (שהרי ההגדה מתחילה ב"מה
11 נשתנה", "והגדת²³ לבנך"²⁴) – תִּאָמַר הפיסקא "הא לחמא"; דברי נחמה שלא יפול ברוחו, ודברי עידוד וחיזוק.
12 מספרים לו, שאין לו להרגיש מדוכך משפלות מצבו ולהתייאש חלילה, כי מצב כזה אצל בני ישראל כבר
13 היה לעולמים – בהיותם במצרים: "הא לחמא עניא כו' בארעא דמצרים".

14 אז אכלו אבותינו לחמא עניא בגשמיות כפשוטו – כפירוש האבן-עזרא²⁵ שמצה היא לחם של עבדים ועניים.
15 גם ברוחניות שררה אז עניות גדולה: השיקוע במ"ט שערי טומאה²⁶ רחמנא-ליצלן. ואם כן, על-פי טבע לא
16 היתה שום אפשרות לצאת ממצרים.

17 ועל זה אמרו חכמינו ז"ל²⁷ שאף-על-פי שמצרים היתה מדינה קשוחה וקשה שאפילו עבד אחד לא היה
18 יכול לברוח משם, ואף-על-פי-כן, הוציא הקב"ה ששים ריבוא בני ישראל, לבד נשים וטף, שלקחו עמהם גם
19 "ערב רב"²⁸, וכל זה נעשה "כהרף עין"²⁹, היינו שכהרף עין הוציא והעלה השם-יתברך את בני ישראל הן
20 ברוחניות והן בגשמיות.

21 ולכן, גם עתה אסור ליהודי ליפול ברוחו, כי, מבלי הבט על כך ש"השתא הכא" ו"השתא עבדין", היינו,
22 שעכשיו נמצאים אנו "כאן" ובמצב של "עבדין" – הרי "לשנה הבאה" (וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר³⁰, שאין
23 צורך להמתין "לשנה הבאה", אלא שיהיה זה כבר עתה, ובמילא בפסח "לשנה הבאה") נהיה "בארעא דישראל",
24 ויתירה מזה: באופן ד"בני חורין"; שנצא "מעבדות לחרות" . מאפלה לאור גדול ומשעבוד לגאולה³¹, במהרה
25 בימינו אמן.

* * *

26 ז. נגד ארבעה בני דברה תורה³²:

27 [נתבאר סדר ארבעת הבנים, שהרשע סמוך לחכם, והטעם שעיקר אמירת ההגדה הוא על כוס שני (כנגד הבן
28 הרשע) דוקא, כי, עיקר העבודה דחג הפסח הוא שבכחו של החכם נעשה גם הכירור של הבן הרשע³³, שלא
29 נכלל בגאולת מצרים, ועל-ידי-זה זוכים לגאולה העתידה, שבה נכללים כל הסוגים, גם הבן הרשע (וגם הבן
30 החמישי) – הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס³⁴ ב'לקוטי שיחות' חלק א עמוד 247 ואילך].

31 ח. נזכר בַּמכתב³⁵, שנוסף על ארבעת הבנים שבהגדה, ישנו סוג נוסף שלא נזכר בהגדה:

וש"נ.

31 נוסח ההגדה (פיסקא לפיכך).
32 ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ דאשתקד ס"ט (תו"מ חט"ז ס"ע 199 ואילך). וש"נ.
33 שהרי המטרה היא להעלות ולברר כל ענין, בבחינת "להוציא יקר מזולל" (ע"פ ירמי' טו, יט. וראה ב"מ פה, א).
34 בשילוב עם עוד שיחות חה"פ מהשנים תשי"ב-ז.
35 מכתב כללי די"א ניסן שנה זו (אג"ק חט"ו ע' לג ואילך. לעיל ע' 243 ואילך).

23 בא יג, ח.

24 ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים (בתחלתה) – "סדר הגדה".
25 הובא באבודרהם סדר ההגדה פיסקא הא לחמא (וראה לקו"ש ח"י ע' 81).
26 זהר חדש ר"פ יתרו. וראה תקו"ז תל"ב.
27 מכילתא יתרו יח, יא. פרש"י שם, ט"ו"ד.
28 בא יב, לח.
29 מכילתא ופרש"י שם, מא.
30 שיחת ליל א' דחה"פ תשי"ח ס"ה (סה"ש תשי"ח ע' 200).

בנוגע לארבעת הבנים שבהגדה – הרי אפילו הבן הרשע משתתף ב"סדר", ושואל "מה העבודה הזאת לכם"³⁶, דהיינו שהוא יודע אודות יהדות, אלא שהוא שואל קושיות. אמנם, ישנו סוג חמישי של בן – שאינו נמצא כלל ב"סדר", להיותו "תינוק שנשבה לבין העכו"ם"³⁷, שאינו יודע כלל אודות יהדות. ועל כך נאמר במכתב, שלא רק עם הבן הרשע, אלא גם עם הבן החמישי צריכים להתעסק כדי להעלותו. ט. אמנם, לכאורה יש מקום לשאול: כל ענין צריך שיהיה לו מקור בתורה. ואם כן, היכן מרומז בתורה אודות הבן החמישי? ובפרט לפי המבואר בכתבי האריז"ל³⁸ שארבעת הבנים הם כנגד ד' עולמות – הרי גם הבן החמישי צריך שיהיה לו מקום בעולמות?

וכיון שבפועל אנו רואים שיש מציאות של בן חמישי – בהכרח לומר שיש לזה מקור ושורש ברוחניות. י. וביאור הענין: מלבד ד' העולמות, ישנו גם מדור הקליפות, שבתחילת ההתהוות היה תחת כל העולמות³⁹, גם תחת עולם העשיה. וגם לאחר־זה, כשנעשה תערובות טוב ורע, ולכן ישנם קליפות גם בעולמות עצמם – הרי הקליפות המעורבות טוב ורע (אפילו בעולם העשיה, הן הרוחני והן הגשמי) שייכות לקליפת נוגה, וישנו ענין שהוא במדרגה תחתונה עוד יותר – ג' קליפות הטמאות לגמרי. ומדריגה זו אינה נמנית בסדר העולמות – כי, "עולם" הוא ענין שיש בו גם מעלה, דאף ש"עולם" הוא מלשון העולם⁴⁰, מכל־מקום, יש ב"עולם" גם ענין של מעלה – הענין ד"לשבת יצרה"⁴¹, מה־שאינ־כן מדור הקליפות הוא ענין המדבר, אשר "לא ישב אדם שם"⁴². ועל־דרך־זה מובן גם בנוגע לבן החמישי:

אף שגם הבן החמישי הוא יהודי, שיש לו נשמה אלקית – מכל־מקום, הנשמה היא אצלו באופן ד"נר רשעים ידע"⁴³, עד שאינה מאירה כלל, ונראים רק ג' קליפות הטמאות. ולכן אין הבן החמישי נמנה בהגדה (כשם שמדור הקליפות אינו נמנה בעולמות), כיון שאין לו שום שייכות להגדה, שהרי אין בו טוב כלל, ואין לו שום שייכות לעניני יהדות. יא. אמנם, לאידך גיסא, הרי מזה גופא מובן גודל הרחמנות עליו, ועל־דרך הפתגם⁴⁴ שאמר פעם כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נשמתו־עדן לבנו כ"ק מו"ח אדמו"ר (בקראו לו בשמו): "בוא וראה עד כמה גדולה הרחמנות⁴⁵ על מי שהתורה עצמה, שהיא תורת חסד, אומרת שאסור⁴⁶ לרחם עליו!..." ולכן, יש להתעסק גם עם הבן החמישי, ולהעלותו דרך המדריגות ד"תחתיים שניים ושלישים"⁴⁷, שהם ג' עולמות בריאה־יצירה־עשיה⁴⁸, עד שיגיע למדריגת ה"בן חכם" שבעולם האצילות, ששם "איהו וחיוהי וגרמוהי חד"⁴⁹, דהיינו, לפעול בו שכל עניניו, עם הכלים ("חיוהי") והלבושים ("גרמוהי"), יהיו מאוחדים עם אלקות, ולא עוד אלא שצריכים לפעול בו שיהיה (לא רק "חכם" סתם, אלא) "חכם גדול", דהיינו למעלה מאצילות.

* * *

יב. והיא שנעמדה לאבותינו ולנו⁵⁰: הפירוש הפשוט בפיסקא "והיא שעמדה"⁵¹ – שקאי על מה שאומרים קודם לזה "ברוך שומר הבטחתו

(36) בא יב, כו.

(37) שבת סח, א. וראה רמב"ם הל' ממרים פ"ג ה"ג.

(38) פ"ח שכ"א פ"ז. וראה לקו"ש שם ע' 248.

(39) ראה תו"מ ח"ו ע' 87. וש"נ.

(40) ראה לקו"ש שלח לז, ד. ובכ"מ.

(41) ישע"י מה, יח.

(42) ירמ"י ב, ו.

(43) משלי יג, ט. ועוד. ראה תו"מ ח"יב ע' 223. וש"נ.

(44) ראה גם תו"מ ח"יא ע' 142. וש"נ.

(45) בזכרון אחדים: שרמנות זו היא למעלה מהתורה (המו"ז).

(46) ראה ברכות לג, א. וש"נ.

(47) נח ו, טז.

(48) ראה סה"מ מלוקט ח"א ע' רפב ואילך. וש"נ.

(49) תקו"ז בהקדמה (ג, סע"ב).

(50) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשי"ג סט"ו (תו"מ ח"ח ס"ע

79 ואילך).

(51) ראה גם הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' כא (פיסקא

והיא).

1 לישראל כו' בברית בין הבתרים, ועל זה ממשך, ש"היא" – ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו –
2 "עמדה לאבותינו ולנו", שמבלי הבט על כך ש"בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו", אף-על-פי-כן, מצד
3 ההבטחה, "הקב"ה מצילנו מידם".

4 והענין בזה:

5 ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, היא – ההתקשרות שהקב"ה קישר את עצמו
6 עם בני ישראל, לא מצד ענין התורה ומצוות (שהרי ענין זה היה לפני מתן תורה), אלא מצד עצמו. ולכן,
7 בהתקשרות זו לא נוגע מצבם של בני ישראל בעבודה דקיום התורה ומצוות, שהרי התקשרות זו היתה עוד
8 לפני מתן תורה.

9 ובהקדמה:

10 אף ש"עשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה"⁵² – הרי ההבטחה דברית בין הבתרים לא
11 היתה מצד עבודתו של אברהם אבינו, אלא בדרך מלמעלה למטה.

12 וראיה לזה:

13 הבטחה – פירושה שהוא עצמו מבטיח, דהיינו שענין ההבטחה הוא בעצמותו יתברך. ואילו הענין ש"עשה
14 אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה" – להיותו לפני מתן תורה, לא היה בכח עבודתו 'להגיע'
15 בעצמותו יתברך.

16 וכמבואר בכמה מקומות⁵³ בענין "כל המצוות שעשו לפניך האבות ריחות היו, אבל אנו שמן תורק שמך"⁵⁴,
17 שעבודת הנבראים בכח עצמם יכולה להגיע ("אָנרירן און דערלאַנגען") רק עד שורש הנבראים, ולכן עבודת
18 התורה ומצוות של האבות, להיותה בכח עצמם, לא היה בכוחה 'להגיע' בעצמותו יתברך, אלא היתה בבחינת
19 "ריחות" בלבד. מה-שאינ-כן תורתם ועבודתם של בני, להיותה לאחרי מתן תורה, יש בה כח המְצוּחַ, ולכן יש
20 בכח עבודה זו 'להגיע' בעצמותו יתברך.

21 ומזה מוכח, שההבטחה שהקב"ה הבטיח לאברהם אבינו, לא היתה מצד 'עבודה', אלא מצד עצמו.

22 ומזה מוכן, שההתקשרות דהקב"ה וישראל על-ידי ההבטחה בברית בין הבתרים, ישנה תמיד, מבלי הבט על
23 המעמד ומצב הרוחני של בני ישראל.

24 וזהו שאומרים "והיא שעמדה לאבותינו ולנו" – שמצד ההבטחה וההתקשרות של הקב"ה עם בני ישראל,
25 שבזה אינו נוגע ענין התורה ומצוות – הרי "בכל דור ודור", בכל המצבים שנמצאים בבני ישראל, "הקב"ה
26 מצילנו מידם".

27 יג. ענין זה ישנו גם בעבודת כל אחד ואחד מישראל:

28 איתא בגמרא⁵⁵ ש"יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו" – עומדים עלינו לכלותנו, וכדי
29 להתגבר עליו זקוק הוא לעזר מהקב"ה, כהמשך דברי הגמרא "אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו".

30 אמנם, גם אם נכשל פעם ועשה דבר שאסור לעשותו, אף-על-פי-כן "והיא שעמדה" – ההבטחה שניתנה בברית
31 בין הבתרים (שלמעלה מתורה ומצוות, כנ"ל), כך, שגם אז ישנו עזר הקב"ה ש"מצילנו מידם" – מיד היצר-הרע.

32 וכאשר ישנה החירות מיצר-הרע – ישנה במילא גם חירות ממלאך המות, וחרות משעבוד אומות העולם גם
33 בגשמיות⁵⁶.

* * *

34 יד. וימררו את חייהם⁵⁷:

35 חיותו של יהודי ("חיייהם") היא דביקותו באלקות, כמו שכתוב⁵⁸ "ואתם הדבקים בהוי' אלקיכם חיים כולכם
36 היום".

(56) ראה שמו"ר פמ"א, ז.

(57) שמות א, יד.

(58) ואתחנן ד, ד. וראה אבות דר"ג ספ"ד.

(52) קידושין פב, א (במשנה). וש"נ.

(53) ראה לקו"ש ח"ח ע' 58 ואילך. וש"נ.

(54) שהש"ר פ"א, ג (א).

(55) סוכה נב, ריש ע"ב. וש"נ.

1 וזהו "וימררו את חייהם" – ששעבוד הגלות ועבודת הפרך [ובפרטיות: "בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל
 2 עבודה בשדה גו"⁵⁷, שהם ענינים פרטיים שבהם התבטא הענין הכללי ד"עבודת פרך"] היו עד כדי כך ש"וימררו
 3 את חייהם", דהיינו שאיבדו את דביקותם באלקות, שהיא חיותו של יהודי⁵⁹.

4 וכמו שכתוב⁶⁰ "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה", דהיינו שאפילו כאשר משה רבינו דיבר
 5 אליהם דברי תנחומין, שהקב"ה עתיד להוציאם מהגלות – גם דברי תנחומין אלו לא שמעו. והכתוב מלמד
 6 עליהם זכות – שהסיבה לכך היא: "מקוצר רוח ומעבודה קשה".

7 טו. וכן הוא גם בימינו אלה – שמצד העלם הגלות "לא שמעו אל משה", שלא מקשיבים למה שכתוב
 8 בתורת משה, אפילו לדברי התנחומין שבתורה:
 9 בתורה נאמר⁶¹ "אם יהיה נדחך גו' משם יקבצך גו' ומשם יקחך"; בתורה נאמר⁶² שהקב"ה "זן את העולם
 10 כולו בטובו בחן בחסד וברחמים". ואילו הוא – אומר הוא אמנם את הדברים בפיו, אבל באופן ד"לא שמעו",
 11 שאין זה נקלט אצלו ("דאָס נעמט זיך באַ אים ניט צו").

12 הוא אומר אמנם בכל יום ויום "אני מאמין בביאת המשיח", אבל אין זה אלא בבחינת "ויפתוהו בפייהם
 13 ובלשונם יזכבו לו", אבל "ולבם לא נכון עמו"⁶³.

14 טז. והנה, כאשר חושבים ומתבוננים עד כמה מנותקים מאלקות, בבחינת "וימררו את חייהם" (שהוא ענין
 15 הדביקות באלקות), עד שלא שומעים אפילו דברי תנחומין – עלול יהודי ליפול ברוחו, ולתהות כיצד יוכל
 16 להגיע ממצב זה למצב של גאולה?
 17 ועל כך אומרים לו, שאין לו ליפול ברוחו, כי כבר היה לעולמים:

18 גם במצרים היתה גלות קשה ביותר; המצרים משלו בכיפה על כל העולם כולו⁶⁴, ובתוכם גם על בני ישראל,
 19 והעבודת-פרך היתה קשה עד כדי כך ש"לא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה", אפילו לדברי התנחומין
 20 שלו (שהוא ענין "וימררו את חייהם", כנ"ל). ואף-על-פי-כן – הוציאם הקב"ה ממצרים.

21 וכן הוא עתה, שמבלי הבט על שפל המצב, אין לו ליפול ברוחו, אלא עליו להתחזק באמונת הגאולה
 22 השלימה, שתבוא על-ידי משיח.

23 עליו להתחיל לומר בפיו על-כל-פנים "אני מאמין", עד שסוף-כל-סוף יפעל ענין זה גם בלבו, שהאמונה
 24 בביאת המשיח תהיה מונחת ("וועט זיך אָפלייגן") אצלו באמת.

25 ואמונה זו אכן תביא את הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו.

* * *

26 יז. ועברתי בארץ מצרים⁶⁵ אני ולא מלאך:
 27 הקב"ה⁶⁶ אומר שהוא, בכיכול, "בכבודו ובעצמו", התעסק בגאולת ישראל ממצרים – "לא על-ידי מלאך
 28 ולא על-ידי שרף ולא על-ידי שליח"⁶⁷.

29 "תורה" היא מלשון הוראה⁶⁸ – ללמד ולהורות דרך. כלומר, שכל הענינים שהתורה מספרת צריכים לשמש

ואילך) ע' קנד ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.
 (67) ובפרטיות – מבואר בחסידות (ראה שיחת ליל א' דחה"פ תשי"ב ס"ב (תו"מ ח"ה ע' 112). וש"נ) שד' הענינים ד"מלאך", "שרף", "שליח" ו"אחר" הם כנגד ד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשירי. והיינו שהגילויים דיציאת מצרים היו מבחי' "בכבודו ובעצמו", שלמעלה אפילו מהגילויים דעולם האצילות (מהנחה בלתי מוגה).
 (68) ראה דחה"פ נג, ב. גו"א (למהר"ל מפראג) ר"פ בראשית – בשם הרד"ק. רד"ק לתהלים יט, ח.

(59) ראה גם תו"מ חט"ז ס"ע 15 ואילך.
 (60) וארא ו, ט. וראה שיחת ליל ב' דחה"פ תשי"ג סכ"ט (סה"ש תשי"ג ע' 66).
 (61) נצבים ל, ד.
 (62) נוסח ברכה הא' דברכת המזון.
 (63) תהלים עח, ל-ז.
 (64) ראה מכילתא בשלח יד, ה. שמו"ר פט"ו, יו"ד. דחה"ב ו, א.
 (65) בא יב, יב.
 (66) מכאן עד סוסי"ח – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בהוספות להגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים (הוצאת תשמ"ו

- 1 עבורנו כלימוד והוראת דרך בעבודת ה'. מה לומדים אנו מכך שיציאת מצרים היתה "על-ידי הקב"ה בכבודו
2 ובעצמו" – "לא על-ידי מלאך וכו'"? איזו משמעות בעבודת ה' שלנו ישנה לכך, שביציאת מצרים היו גילויים
3 נעלים כל כך?
- 4 הרי "היום לעשותם"⁶⁹ – עתה הוא זמן העבודה, העסק בתורה ומצוות; "ולמחר לקבל שכרם"⁷⁰ – השכר,
5 הגילויים, שייכים ל"מחר", לעתיד לבוא.
- 6 הן אמת שגם עתה נפעלים גילויים נעלים אלו, וישנם כאלו שגם עתה מרגישים הם את הגילויים הנעלים
7 דלעתיד לבוא. אלו הם שאודותם נאמר⁷¹ "עולמך תראה בחייך" – הצדיקים שעומדים במדריגת אהבה
8 בתענוגים⁷²: מאירה בהם אהבה להקב"ה שפועלת בהם הנאה ותענוג נעלים ביותר; את העולם הבא "רואים
9 הם" בחייהם כאן למטה⁷³.
- 10 (ובלשון הרמב"ם⁷⁴ – שהעולם הבא "מצוי ועומד". אין זה עולם שצריך לבוא בעתיד ("הבא"), אלא העולם
11 מצוי ועומד גם עתה. ונקרא "עולם הבא" רק מחמת שתחלה צריך להיות "היום לעשותם", בעולם הזה,
12 ולאחרי-זה באים ל"עולם הבא").
- 13 ונמצא, שהגילויים ישנם גם עתה, אבל, החידוש שלהם אינו הענין שלנו היום. עניננו עתה הוא – עבודת
14 ה', כיון ש"אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני"⁷⁵ – אנו נבראנו אך ורק כדי לשמש את בוראנו.
- 15 ואם כן, איזו הוראה בעבודת ה' יש לנו מכך ש"הקב"ה בכבודו ובעצמו" הוציא את ישראל ממצרים?
16 יח. הביאור בזה:
- 17 לכל אחד ואחד ישנם ענינים שונים, שמשנתים זה מזה בחשיבותם ובשוויים, ובמילא שונה גם הגישה
18 לענינים אלו מצד האדם וכוחותיו.
- 19 ישנם ענינים שהאדם עושה בדרך הכרח. הוא אינו רוצה, למשל, בדבר הנעשה; מטרתו היא באמת ענין
20 אחר התלוי בדבר זה. במקרה זה, משתמש הוא, בעשותו דבר זה, רק בכוחותיו החיצוניים⁷⁶.
- 21 ישנם ענינים, שהם עצמם הם התכלית והכוונה של התעסקותו בהם – ובהם משקיע כבר את כוחותיו
22 הפנימיים. אבל עדיין אין זה באופן שהוא מלובש בזה לגמרי ("ער איז דאָ אַרײַנגעטאָן גאָר אינגאַנצן") – עד
23 לעצם נפשו.
- 24 ועד שישנם ענינים שבהם האדם מתלבש בכל עצם נפשו ("ער טוט אַרײַן זײַן גאַנצן עצם הנפש"), וכמו
25 בעבודה דקריאת שמע, "למסור נפשו באחד"⁷⁷ – שהיא נוגעת בעצם הנפש ממש.
- 26 ובשעה שיהודי צריך ללכת ל"מצרים", להתעסק עם הגסות וההגבלה של העולם, ולהעלותם לקדושה –
27 כמדובר לעיל⁷⁸ שצריכים להתעסק גם עם הבן-רשע – עלול הוא לחשוב לעצמו: הן אמת, צריכים להתעסק גם
28 בזה, אבל מי אומר שצריכים להתלבש בזה בכחות הפנימיים ביותר? – את כחותיו הפנימיים ימסור עבור ענינים
29 נעלים יותר, ואילו ב"מצרים" – יסתפק בהשפעת כוחותיו החיצוניים, ויעשה זאת רק "לצאת ידי חובתו".
- 30 מלמדים אותנו: כשהוצרך הקב"ה להוציא את ישראל ממצרים, לא הסתפק בכך שיעשה זאת "על-ידי מלאך"
31 וכו' – ואם כן "דיו לעבד שיהיה כרבו"⁷⁹: אם "רבו", הקב"ה, "הלך" בכבודו ובעצמו לגאול את ישראל
32 ממצרים, מותר גם ליהודי - ה"עבד" לילך למצרים עם כל העצם שלו, כדי להציל יהודי ממצרים הטובענית
33 ("מצרים געזונקענקייט").

(69) ס"פ ואתחנן.

(70) עירובין כב, א. הובא בפרש"י ע"פ.

(71) ברכות יז, סע"א.

(72) ראה תניא פי"ד (כ, א).

(73) שהו"ע "עבודת מתנה אתן את כהונתכם" (קרח יח, ז. תניא

סם). – מהנחה בלתי מוגה.

(74) הל' תשובה ספ"ח.

(75) משנה וברייתא סוף קידושין (ע"פ הגירסא בש"ס כת"י אוסף

כתבי היד של תלמוד הבבלי – ירושלים תשכ"ד) וכ"ה במלאכת

שלמה למשניות קידושין שם. ועוד).

(76) דוגמא לדבר בנגלה – "מלאכה שאינה צריכה לגופה" (שבת

עג, ב. וש"נ), ש"לאו מלאכת מחשבת היא" (פרש"י שם צג, ב ד"ה

ור"ש). – מהנחה בלתי מוגה.

(77) לקו"ת ויקרא ג, א. וראה זהר ח"ב קיט, א. ח"ג לג, א. פע"ח

שער הק"ש פי"ב. ב"ח לטו"ו ר"ס סא.

(78) ס"ז ואילך.

(79) ברכות נח, ב. וראה גם תו"מ ח"ו ע' 12.

1 ואמנם רואים אנו שצדיקים נשיאי ישראל התמסרו כל כך לעסוק עם ענינים ואנשים פשוטים – ועשו זאת
2 בכל עצם נשמתם.

3 לכאורה, הם, הצדיקים, בודאי היה ביכלתם לפעול זאת בכוחותיהם התחתונים יותר. ואף-על-פי-כן הלבישו
4 עצמם בעבודה זו עד למדריגות הנעלות ביותר בנשמה, יחידה שבנפש, שהיא קשורה בדביקות ("נאָענט
5 פאַרבונדן") עם הקב"ה בכבודו ובעצמו⁸⁰.

6 ומכך צריך ללמוד כל אחד ואחד מישראל: "מה שהוא עושה מצוה לבניו לעשות"⁸¹ – מה שהקב"ה עצמו
7 עושה, תובע הוא גם מבניו. אבל אין זו תביעה בלבד: על-ידי-זה שהקב"ה, כביכול, הלך למצרים בכבודו
8 ובעצמו – "סלל את הדרך", כביכול, עבור בני ישראל בכל הדורות, שיהודי יוכל ללכת ל'מצרים' עם עצם
9 הנשמה שלו, ויוכל על-ידי-זה להציל משם יהודי אחר, ולהביאו לגאולה אמיתית ושלימה.

* * *

10 יט. יציאת מצרים – אף שהיתה על-ידי כל המכות, מכל-מקום, כל שאר המכות היו הכנה בלבד, ואילו
11 היציאה ממצרים בפועל היתה על-ידי מכת בכורות דוקא. ולכן, הגילויים הנעלים ביותר – "בכבודו ובעצמו" –
12 היו במכת בכורות דוקא.

13 ובזה מצינו ענין מיוחד – כמו שכתוב⁸² "ויהי בחצי הלילה והוי' הכה כל בכור גו'".

14 כ. מאמר 'דיבור המתחיל' ויהי בחצי הלילה והוי' הכה כל בכור גו'.

* * *

15 כא. לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה ממצרים אלא אף אותנו גאל עמהם שנאמר⁸³ ואתנו הוציא משם
16 למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו:

17 הכתוב "ואותנו הוציא משם גו'", הובא לראיה ש"אף אותנו גאל עמהם". אבל, בשביל זה מספיק להביא
18 רק את התחלת הפסוק – "ואותנו הוציא משם", ואם כן, למה הוצרך להביא גם את סיום הכתוב – "למען
19 הביא אותנו גו'?"

20 גם צריך להבין בעצם הענין: מהי הכוונה בכך ש"אף אותנו גאל עמהם"?

21 יש מפרשים⁸⁴, שענין זה הוא על-דרך מה שכתוב בהגדה לפני-זה⁸⁵ "ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו
22 ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים", שעל-פי "חשבון" זה, נמצא, ש"אף אותנו
23 גאל עמהם".

24 אבל על-פי-זה, אין הכוונה שענין הגאולה ישנו עתה בנוגע אלינו, אלא הגאולה היתה בעבר, אצל אבותינו,
25 אלא שבדרך ממילא היתה זו גאולה גם עבורנו, שהרי "אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו
26 ובנינו ובני בנינו משועבדים כו'".

27 והרי טבע האדם הוא, שענין השמחה הוא רק בשעה שנעשה דבר חדש, אבל דבר שהיה לפני זמן, אלא שלולי
28 זאת היה המצב גם עתה שלא כדבעי – אין זה ענין שפועל שמתה⁸⁶. ומגודל השמחה דחג הפסח (כנ"ל סעיף
29 א), מובן, שהענין דיציאת מצרים ישנו אכן בפועל גם עתה.

30 והביאור בזה – על-פי מה שכתב אדמו"ר הזקן בתניא⁸⁷ בביאור הענין ד"בכל דור ודור (ומוסיף: ובכל יום
31 (יום) חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים"⁸⁸, שיציאת מצרים אינה ענין שאירע רק בעבר, בשנת

(84) ראה "צפנת פענח" (ל"ר"י גיקטיליא) בהגש"פ כאן.

(85) פיסקא עבדים היינו.

(86) ראה גם שיחת ש"פ וראא, מבה"ח שבט שנה זו ס"ד (תו"מ

חי"ח ע' 330).

(87) פמ"ז.

(88) תחלת הפיסקא (ממשנה פסחים קטז, ב).

(80) שהרי בצדיקים מאירים בגלוי כל המדריגות דנפש רוח נשמה
חי' יחידה, ולכן "צדיק מושל (ב)יראת אלקים" (שמואל-ב כג, ג. וראה
מו"ק טז, ב), דהיינו שהצדיק הוא בעל-הבית על העולם כולו, מצד
בחי' היחידה הקשורה עם "בכבודו ובעצמו" (מהנחה בלתי מוגה).

(81) ראה שמו"ר פ"ל, ט. ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג.

(82) בא יב, כט.

(83) ואתחנן ו, כג.

1 ב' אלפים תמ"ח לבריאת העולם, אלא זהו ענין שנעשה עתה, "בכל דור ודור ובכל יום ויום", ומצד זה היא
2 גודל השמחה.

3 וזהו "אף אותנו גאל עמהם" – שעל-ידי-זה שגאל את אבותינו בשנת ב' אלפים תמ"ח לבריאת העולם, הרי
4 "עמהם" – בגאולה זו שגאל אותם – נתן את הכח גם לגאולה הנעשית עתה, בכל יום ויום.

5 ועל-פי-זה יש לבאר הטעם שמביא גם את סיום הכתוב, "למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע
6 לאבותינו" – שבזה מבואר אופן הגאולה שבכל יום ויום (שזהו ענין "אותנו גאל עמהם"), כדלקמן.

7 כב. ובהקדם דיוק לשון הכתוב "לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו" – כידוע⁸⁹ ששבועה הוא ענין
8 שלמעלה מטעם ודעת. ועל-דרך הענין ד"נשבעין לקיים את המצוה"⁹⁰, היינו, שאפילו בשעה שהענין דטעם
9 ודעת לא יספיק, יקיים את המצוה מצד השבועה⁹¹. וזהו מה שכתוב "לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו",
10 שנתנית הארץ היא ענין שלמעלה מטעם ודעת.
11 והענין בזה:

12 ידוע⁹² שהאבות והשבטים היו רועי צאן, כדי שיהיו בהתבודדות מהעולם, ויוכלו לעמוד בדביקות בבורא,
13 כי, כאשר אדם מונח בענינים השייכים לנבראים, הרי זה מבלבל להתקשרות ודביקות בבורא.

14 ובענין זה גדלה מעלתו של יוסף – שלהיותו נשמה דאצילות, היה בכחו להיות משנה למלך במצרים, וגם
15 בהיותו במצרים היה באופן של נשמה דאצילות, כמו בהיותו בעולם האצילות. מה-שאינ-כן נשמות שאר
16 השבטים – ומכל-שכן הנשמות שהם עוד למטה יותר – אם רצונם לעמוד בדביקות בבורא, מוכרחים הם להיות
17 בהתבודדות מעניני העולם.

18 אמנם, כל זה היה קודם מתן תורה, שאז היתה הגזירה ד"השמים שמים להוי' והארץ נתן לבני אדם"⁹³,
19 כ"משל . . למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי"⁹⁴. מה-שאינ-כן לאחר מתן
20 תורה, לאחר ש"ביטל את הגזירה הראשונה . . שנאמר⁹⁵ וירד ה' על הר סיני וגו' וכתב⁹⁶ ואל משה אמר עלה
21 אל ה'"⁹⁴ – אין צורך להיות בהתבודדות מהעולם, אלא אפשר להיות בפעולם, ולעשות את העולם גופא כלי
22 לאלקות.

23 וזהו העבודה ד"בכל דרכיך דעהו"⁹⁷, שהענין ד"דעהו" הוא לא רק על-ידי לימוד התורה, עבודת התפילה
24 וקיום המצוות, אלא גם בשעה שעוסק בכל עניניו הגשמיים, שלא זו בלבד שהענינים הגשמיים אינם מבלבלים
25 לדביקות בבורא, אלא אדרבה – שעל-ידי הענינים הגשמיים ("בכל דרכיך") גופא נעשה "דעהו", ידיעה והשגה
26 באלקות.

27 ולהעיר, שכיון שצריך להיות "דעהו", לא רק אמונה, אלא גם ידיעה, וכלשון הרמב"ם⁹⁸ "להבין ולהשכיל .
28 כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג" – לא די בקיום המצוות בלבד ובלימוד גליא דתורה בלבד, אלא בהכרח
29 שיהיה גם לימוד פנימיות התורה, שבדורותינו אלה היא תורת החסידות. ודוקא על-ידי-זה נעשה "בכל דרכיך
30 דעהו", היינו, שתורת החסידות פועלת שהענין ד"דעהו" יהיה לא רק על-ידי לימוד התורה וקיום המצוות, אלא
31 גם על-ידי "בכל דרכיך".

32 וזהו כללות ענין נתינת הארץ – שלא לעמוד בתנועה של הפשטה מהעולם, אלא להיות בתוך העולם, בכל
33 הענינים הארציים, ולעשות מהם גופא כלים לאלקות. ועל-ידי-זה משלימים את הכוונה ד"דירה בתחתונים".

34 ועל-זה נאמר "לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו" – שכל ענין נתינת הארץ הוא ענין של שבועה,
35 למעלה מטעם ודעת. כי, מצד טעם ודעת, אין מקום שהקב"ה יכניס את עצמו בענינים גשמיים; ענין זה אינו

(94) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג.

(95) יתרו יט, כ.

(96) משפטים כד, א.

(97) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.

(98) סוף הל' תשובה.

(89) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ פג, סע"ב ואילך. קיצורים והערות

לתניא ע' מה ואילך.

(90) נדרים ה, רע"א. וש"נ.

(91) ראה תו"מ ח"ג ע' 276. וש"נ.

(92) ראה לקו"ש חכ"ה ס"ע 196 ואילך. וש"נ.

(93) תהלים קטו, טז.

1 אלא מצד שבועה, היינו, התקשרות עצמית שאלקות הכניס את עצמו בענינים של תורה ומצוות בגשמיות, ואפילו
2 בענינים של "בכל דרכיך דעהו".

3 וכשם שההתקשרות מלמעלה למטה היא באופן של שבועה – כך גם ההתקשרות וההתמסרות של בני ישראל
4 להקב"ה לקיים המצוות (כולל גם הענין ד"בכל דרכיך דעהו"), היא התקשרות עצמית שלמעלה מטעם ודעת
5 (שהוא ענין השבועה), כמו שכתוב⁹⁹ "נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך".

6 כג. וזהו מה שכתוב "ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו" –
7 שהדרך והאופן שבו יכולים לצאת ממצרים, הוא, כאשר ההליכה היא על מנת להיכנס לארץ ישראל ולקיים
8 תורה ומצוות בגשמיות.

9 וכפי שהיה בגאולת מצרים עצמה, הגאולה שגאל את אבותינו:

10 בנוגע למצבם של בני ישראל בהיותם במצרים, אמרו חכמינו ז"ל¹⁰⁰ "שהיו ישראל מצויינים שם", "לא שינו
11 את שמם"¹⁰¹, וכן את מאכלם ולבושם¹⁰², אלא היו "מצויינים" בכל עניניהם. וענין זה היה הכלי שעל-ידו יצאו
12 ממצרים.

13 וכן הוא עתה, שבני ישראל צריכים להיות "מצויינים" בכל עניניהם:

14 כשמדובר בענין המאכלים – פשיטא שהכל צריך להיות בכשרות; כשמדובר בענין הלבושים – יש להיזהר
15 משעטנו ולהקפיד על לבישת ציצית; וכשמדובר אודות חוקים ומשפטים – צריכה להיות ההנהגה בהתאם
16 ל"חוקיו ומשפטיו לישראל"¹⁰³, מה-שאיין-כן אומות העולם, ש"משפטים בל ידעום"¹⁰⁴, לא נוגע לו החוקים
17 שלהם.

18 כשמדובר אודות תהלוכות העולם – אומר יהודי: מה נוגע לי כל זה, בשעה שאני יודע שהקב"ה מנהיג את
19 העולם! תהלוכות העולם וחוקי הטבע – הם ענין ("דאָס איז אַ געשעפט") עבור אומות העולם, ש"מאותות
20 השמים גו' יחתו"¹⁰⁵, מה-שאיין-כן יהודי – חוקי הטבע אינם נוגעים לו כלל, כי אפילו בענינים טבעיים פועל
21 הוא באופן ד"מאמין בחי העולמים"¹⁰⁶ (כמו שנתבאר בהתוועדויות שלפני-זה¹⁰⁷).

22 אמנם, אין הכוונה שכיון שאין לו שייכות לתהלוכות העולם וחוקי הטבע, יהיה מופשט מהעולם ויעלה
23 ל"רקייע השביעי".... – לא זו היא הכוונה; הכוונה היא להיות בתוך העולם, אפילו במקום שבבחינת "מצרים",
24 ובה בשעה להיות "מצויינים שם" – לא להתעסק עם אף אחד, ולא להתחשב בשום ענין, אלא להיות מקושרים
25 אך ורק עם הקב"ה בעצמו, על-ידי תורתו ומצוותיו.

26 אמנם, היצר-הרע בא וטוען – ממה-נפשך: הרי אתה נשמה בגוף, נמצא בתוך העולם, ועומד בקשר עם
27 אנשים שונים שיש להם שייכות לתהלוכות העולם, ועליך להצליח לפעול אצלם, ואם כן, כיון שהנך "על הארץ",
28 מה לך ולתורה שהיא "מן השמים"?!

29 על כך עונים לו: כבר היה מתן-תורה – "וירד הוי' על הר סיני" – שהקב"ה ירד כאן למטה, בעולם הזה
30 הגשמי והחומרי, ולכן, בכחו להיות בתוך העולם, בכל הענינים הגשמיים, ובה בשעה – להיות מקושר עם
31 אלקות ("בכל דרכיך דעהו"), כיון שאלקות ניתנה כאן למטה!

32 וזהו תוכן ההוראה ד"ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו":
33 הכתוב מלמדנו, שהסדר ד"אותנו הוציא משם", הדרך לצאת מ"מצרים", מצרים וגבולים, הוא – שצריכים
34 להכנס "אל הארץ", לתוך העולם והענינים הארציים שבו, ובה בשעה – להיות "מצויינים שם", שלא להתחשב
35 עם העולם, אלא לעשות את העולם עצמו כלי לאלקות (שזהו ענינה של ארץ ישראל, כנ"ל סעיף כב).

99 תהלים קיט, קו. וראה נדרים שם.

100 הגש"פ פיסקא במתי מעט.

101 מכילתא בא יב, ו. ויק"ר פל"ב, ה. ועוד.

102 ראה מדרש לקח טוב וארא ו, ו. תבא כו, ה. וראה גם מכתב

ד' אייר שנה זו (אג"ק חט"ו ע' קיז ואילך). וש"נ.

103 תהלים קמז, יט.

104 שם, כ.

105 ירמי' יו"ד, ב. וראה שבת קנו, א. וש"נ.

106 תוד"ה אמנות – שבת לא, א (מירושלמי).

107 שיחת פורים ס"ח (לעיל ע' 171). שיחת ש"פ מצורע ס"ב

(לעיל ע' 238). וש"נ.

- 1 כד. וזוהי הוראה לכל יחיד, לכל קבוצה, וגם לקבוצה גדולה:
 2 בשעה שנמצאים במיצר, וחפצים להיפטר ממנו – הרי הדרך לזה אינה על-ידי חיפוש אחרי תהלוכות הטבע
 3 והנהגת אומות העולם, לומר "נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן"¹⁰⁸, "ככל הגוים בית יהודה"¹⁰⁹;
 4 לא זוהי הדרך לצאת ממצרים.
- 5 אלא אדרבה – להיות "מצויינים שם", לדעת שבני ישראל הם שונים משאר אומות העולם, ובנוגע לעניני
 6 הטבע – "יחתו הגוים מהמה", אבל ישראל – עליהם ללמוד תורה ולקיים מצוות, שעל-ידי-זה מקושרים הם
 7 עם הקב"ה. וכל זה – גם בהיותם "בארץ", בתכלית התוקף של שבועה שלמעלה מטעם ודעת (כנ"ל סעיף כב).
 8 כה. ואז – "לשנה הבאה בירושלים":
 9 הפירוש ד"לשנה הבאה" הוא – על-דרך פירוש הרמב"ם בענין "עולם הבא", ש"הרי הוא מצוי ועומד"
 10 (כנ"ל סעיף יז), וכן הוא בענינים ד"לשנה הבאה", שכל הענינים כבר עומדים ומוכנים, אלא שצריך להמשיכם
 11 למטה כך שהכל יוכלו לראותם.
- 12 וזהו גם "לשנה הבאה בירושלים" – "בירושלים" ברוחניות, שלימות היראה¹¹⁰, ובמילא גם בירושלים
 13 בגשמיות, למטה מעשרה טפחים, בעגלא דידן, במהרה בימינו.

110) ראה לקו"ת ראה כט, ד. דרושי ר"ה ס, ב. שה"ש ו, ג. ובכ"מ.

108) יחזקאל כ, לב.

109) שם כה, ח.

אגרות קודש

ב"ה, ז' ניסן, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו המהיר, וחששתי שבטח המהירות מפני שהוא בענין גשמי, לצערי נתאמת הדבר, וכהנהגתו, שאינו כותב כלל או עכ"פ לעתים רחוקות ביותר, אלא כשמתעוררים ענינים הקשורים בגוף כפשוטו, תומ"י בא במכתב דחוף ובצירוף בקשה, שגם המענה יהי' עדי"ז, אבל ע"פ פירוש המצו"ד עה"פ פותח וגוי ומשביע לכל חי רצון, ובפרט ע"י הידוע, אז "דעם צווייטענס גשמיות איז בא מיר רוחניות", ממלא הנני גם תאותו זו...

ויהי רצון שאף שמתקרבים אנו ליום טוב דחפזון, דבבהילו יצאו אבותנו ממצרים, תורגש ג"כ המעלה דבשובה ונחת תושעון, שזהו ההכנה עתה - בעקבתא דמשיחא לגאולה העתידה ב"ב. ועיין המשך וככה - הגדול - בתחלתו ובסופו.

בברכה לחג פסח כשר ושמח,

בשם כ"ק אדמור שליט"א

מזכיר

לקוטי שיחות חג הפסח כרך יז

מתורגם ללשון הקודש

- בדרך-כלל מתבטאים ענינים בגלוי ובהדגשה בהתחלה 17
 ובסיום, ולכן מוכן, שתוכן סיפור יציאת מצרים, אשר בו 18
 מודגש זהו יסוד מהותי וכללי, הוא בעיקר בהתחלה 19
 ובסוף של "עיקר נוסח ההגדה שתיקנו חכמים חובה על 20
 הכל"11, כפי שנאמר במשנה12 "מתחיל בגנות ומסיים 21
 בשבח" – "מתחילה10 עבדים היינו", ו"מתחילה13 עובדי 22
 עבודה זרה היו אבותינו"14, ואחר-כך הקטע "והיא 23
 שעמדה...". סיום "ענין מצרים"15, והמבוא16 אל החלק 24
 העיקרי של "סיפורי לכן ויעקב"14 – "דורש מארמי אובר 25
 אבי"17. 26
- וכיון שלפי "נוסח ההגדה" כ"מנהג שנהגו כל ישראל 27
 מדורות הראשונות"18 מתחילים מהקטע "הא לחמא 28
 עניא", הנאמר מיד בהתחלה, ואף לפני "מה נשתנה", מוכן 29
 שגם ב"התחלה" זו מודגשת נקודה כללית. 30
- וכך גם ב"סיום" של "ניסים ונפלאות שעשה לנו 31
 הקדוש-ברוך-הוא באותו זמן"19 – סוף הקטע של "כמה 32
 מעלות טובות למקום עלינו"20, שהוא "ובנה לנו בית 33
 הבחירה לכפר על כל עוונותינו"21. 34

א.

סיפור יציאת מצרים - יסוד בתורה

- ידוע¹, שיש הבדלים בין מצות זכירת יציאת מצרים 1
 בליל פסח, לבין חובה זו במשך השנה כולה. אחד 2
 ההבדלים הוא², שבכל השנה די בזכירה בלבד – "מצוה 3
 להזכיר יציאת מצרים"³, ואילו בליל פסח המצוה היא – 4
 סיפור ביציאת מצרים. כלשון הרמב"ם⁴: מצות עשה של 5
 תורה לספר⁵ בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו 6
 במצרים...". 7
- סיפור וזכירת יציאת מצרים הוא "יסוד גדול ועמוד 8
 חזק בתורתנו ובאמונתנו" ו"באו⁶ לנו מצוות רבות על זה 9
 מצוות-עשה ומצוות לא-תעשה... ועל-כן אנו אומרים 10
 לעולם בברכותינו ובתפילותינו זכר ליציאת מצרים"⁷, ולכן 11
 מוכן, שגם בסיפור יציאת מצרים בליל פסח מתבטא התוכן 12
 הכללי של יציאת מצרים, באופן שהוא "יסוד גדול ועמוד 13
 חזק בתורתנו...". 14
- המצוה על סיפור יציאת מצרים בליל פסח נלמדת⁸ מן 15
 הפסוק⁹ "והגדת לבנך", שהיא מצות אמירת ההגדה¹⁰

(11) שו"ע אדה"ז שם סמ"ג.

(12) פסחים קטז, א.

(13) כבי' הדיעות בגמרא שם.

(14) ראה כל בו פסקא מתחלה: פי' כאן הוא תחילת ההגדה. ובאבורה: עתה מתחיל סדרו של אביי (וראה שם פי' עבדים היינו. הגש"פ הנ"ל ע' יד ד"ה (עבדים). וראה לשון הרמב"ם שם ה"ד. וראה הדיעות בזה – אנציקלופדי תלמודית ע' הגדה ס"ה, ושי"ן.

(15) ראה זבח פסח הובא בהגש"פ הנ"ל ע' כא ד"ה צא ולמד.

(16) ראה הגש"פ שם ד"ה ולמד, ושי"ן.

(17) משנה שם. וברמב"ם שם פי"ז ה"ד: "והוא שידרוש מארמי אובר אבי עד שיגמור כל הפרשה", ובא בהמשך למ"ש "ומסיים בדת האמת... ליחודו וכן מתחיל ומודיע כו' ומסיים בניסים... ובחירותינו". ולכאורה משמע קצת שמפרש מ"ש במשנה "דורש מארמי אובר אבי" הוא חלק (או עכ"פ תנאי) ב"ומסיים בשבח". וראה אנציקלופדי שם.

(18) שו"ע אדה"ז שם סמ"ג בסופו. ולשון הרמב"ם בהכותרת להגדה "נוסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות כך הוא" (ומביא שם בתחלתו הפי' "בבהילו... הא לחמא עניא"). וראה לשון הר"א בן הרמב"ם (נעתק בהגש"פ הנ"ל ע' כו) "וזאמירת זה מנהגנו ומנהג קדמונינו אבא מארי ז"ל והקודמין לו וחכמי המערב".

(19) לשון אבורה הנ"ל (הערה 10).

(20) כלשון הנ"ל (הערה 18) מר"א בנו של הרמב"ם כתב על הדרשות ד"ר"י הגלילי אמר כו' ר"א אמר כו' ר"ע אמר כו' ואח"כ אמר כמה מעלות טובות למקום עלינו וכו' על אחת כמה וכמה וכו' ועליו ועל כיוצא בו נאמר כל המרבה וכל המאריך ביציאת מצרים הרי זה משובח".

(21) ראה יבין שמועה להרשב"ץ ד"ה כמה מעלות טובות בסופו: ובה השלמנו לדרוש מארמי אובר אבי לספר ביציאת מצרים. וראה לשונו שם

(1) הובאו ונסמנו בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים (קה"ת) ע' טו.

(2) הגדת מעשה נסים (לבעל חוות דעת) בפתיחה. שבח פסח. סי' מהרי"ד. מלבי"ם בא יג, ח. וראה הגש"פ הנ"ל שם. וראה בארוכה לקו"ש חכ"א ע' 71 ואילך.

(3) רמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ג.

(4) הל' חמץ ומצה רפ"ז.

(5) ועד"ז לשונו בהמצוות שבהכותרת להל' חו"מ "לספר ביציאת מצרים באותו הלילה" (וכ"ה לשון אדה"ז ריש הל' פסח). ועד"ז במנין המצות בריש ספר היד ובסה"מ צ"מ ע"קנו (וראה מנ"ח מצוה כא "כנראה מהר"ם והרהמ"ח כאן"). (6) כ"ה בחינוך הוצאת שעועל (מצוה יו"ד). ובחינוך לפנינו (מצוה כא) "בא".

(7) חינוך שם.

(8) המ"צ להרמב"ם שם. וכ"ה במנין המצות שכריש ספר היד. הל' חו"מ רפ"ז (ושם הוסיף לפני"ז: שנאמר זכור את היום הזה גו"מ*). ומנין שבלייל חמשה עשר ת"ל והגדת לבנך גו"מ). חינוך שם. שו"ע אדה"ז חאו"ח סתע"ג סמ"ב.

(9) בא יג, ח.

(10) ראה שו"ע אדה"ז שם "היינו אמירת ההגדה שהיא מ"ע מן התורה כו' שנאמר והגדת לבנך". ובאבורה סדר הגדה ופירושה: ונקראת הגדה על שם והגדת לבנך. ועוד מפני שמגיד בה ענין יצי"מ הנסים ונפלאות וכו' וי"מ הגדה שהוא לשון הודאה ושבח להקב"ה על שהוציאנו מארץ מצרים – הובא בהגש"פ הנ"ל ע' ה.

וכז' הוא בעיקר הנאמר בהגדה אחר סימן "מגיד", אף ששם "הגדה" בכללות כולל גם הענינים של שאר הסימנים. ולהעיר מדויק לשון הרמב"ם בסוף הל' חו"מ "בנוסח ההגדה" שמתחיל רק מ"בבהילו... הא לחמא עניא" עד "גאל ישראל" (וראה שם פי"ז סוף ה"ה). משא"כ שאר הענינים הם רק "סדר עשיית מצוות אלו כו'" (שם רפ"ח).

(* וראה בארוכה לקו"ש הנ"ל.

1 כדי להבין את התוכן הכללי שבהגדה ובסיפור יציאת
2 מצרים, צריך להקדים ולהסביר מספר דיוקים בקטעים
3 הנ"ל²².

ג.

"הא לחמא" - הקדמה כללית לסיפור יציאת
מצרים

לכאורה ניתן היה לומר, שב"הא לחמא עניא די אכלו
28 אבהתנא בארעא דמצרים" מדגישים שרק "אבהתנא" היו
29 במצרים, אך אנו איננו שם. וגם בסוף "השתא הכא... לשנה
30 הבאה...", הכוונה היא כדברי המשנה "מתחיל בגנות
31 ומסיים בשבח".

32 אך אין לומר כך כי:
33 (א) לפי זה צריך היה לומר את הקטע לאחר שאלת "מה
34 נשתנה", כי "אמירת ההגדה מצוותה לאומרה דרך תשובה
35 על שאלות ששאלוהו"²⁷.

36 (ב) הכלל "מתחיל בגנות" כדי שיהא ניכר "שבח", חל
37 רק על ענין לשעבר, כפי שחז"ל אומרים זאת על ההתחלה
38 "עבדים היינו לפרעה, מתחילה עובדי עבודה זרה..."
39 ובהמשך נאמר לגבי עכשיו "ויוציאנו ה' אלקינו משם...",
40 "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו"²⁸, כי כך מודגשים ביתר
41 שאת ה"שבח" וההודיה לה'²⁹, ומתעורר רגש של חירות.

42 אך כלל זה אינו מתאים, כמוכן, להתחלה ב"גנות" של
43 ההוה - השתא הכא... השתא עבדי... אמנם, מתפללים
44 ובטוחים³⁰ "ש"לשנה הבאה בארעא דיראאל" ו"לשנה
45 הבאה בני חורין", אך זוהי תקוה לעתיד, ולא רגש של
46 חירות בהווה בלילה זה.

47 גם בחלק השני שבקטע "כל דכפין ייתי ויאכל כל
48 דצריך ייתי ויפסח" צריך להבין: מהו הקשר בינו לבין
49 "מגיד" - סיפור יציאת מצרים?

50 לפי כל האמור, צריך לומר, שגם אם הקטע "הא לחמא
51 עניא" אינו חלק מסיפור יציאת מצרים ממש, הנאמר

ב.

השאלות על "הא לחמא עניא..."

4 "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים..."
5 הקטע "הא לחמא עניא" בא לאחר הסימן "מגיד"²³.
6 מכך מובן, שאמירת קטע זה בתחילת הסדר, איננה מפני
7 שהוא כולל הזמנת כל אלו שאין להם צרכי סעודה ופסח
8 אל שולחן הסדר, כי באם כן, צריך היה לאומרו לפני
9 תחילת הסדר, מיד כאשר באים מבית-הכנסת, או לפני-כן
10 - בבית-הכנסת, שהרי ל"כל דצריך" צריך לספק גם ארבע
11 כוסות וכדומה²⁴, החל בכוס הראשונה של הקידוש, אלא,
12 קטע זה נאמר בהתחלה, כי הוא הקדמה והתחלה לסיפור
13 יציאת מצרים, ולכן הוא נאמר דוקא לאחר הסימן "מגיד".
14 ולא מובן²⁵: מהו הקשר בין שלושת הענינים שבקטע
15 לבין סיפור יציאת מצרים? ואדרבה: (א) תוכן התחלת
16 הקטע "לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים"
17 אינו סיפור על יציאת מצרים, אלא, להיפך: על העוני
18 שבמצרים. (ב) גם בסוף הקטע "השתא הכא.. השתא
19 עבדין" מודגש המצב העכשווי של גלות ו"עבדין" -
20 להיפך מסיפור הגאולה.

21 מדוע, אפוא, נקבעה פסקא זו בסיפור יציאת מצרים?
22 הרי בכללות סדר המצוות והענינים בליל זה השתא,
23 ובראשם אמירת ההגדה, סיפור יציאת מצרים, צריך להיות
24 מודגש ענין החירות של השתא, ולכן "צריך לעשות כל
25 מעשה לילה זה דרך חירות"²⁶, ואילו בקטע זה אומרים
26 ש"השתא הכא.. השתא עבדין", להיפך מחירות!?

מפרשי ההגדה שהוכאו בהגש"פ הנ"ל, וכן בהגדה שלמה (להר"מ כשר), ועוד
- ורק אחדים נפרטו בהערות דלקמן.
(23) ראה הערה 18.

(24) שהרי הכוונה ב"כל דצריך ייתי ויפסח" היא (לא לקרבן פסח, כ"א)
ש"יבוא ויעשה סדר הפסח", "מצה של מצוה.. חרסת ומרור ויין לארבעה
כוסות" (אבודרהם. ועד"ז בכלבו "מי שצריך כרפס וחרוסת כו").

(25) וראה הגש"פ הנ"ל "ביאורים" לפיסקא זו (ע' קב ואילך).

(26) שו"ע אדה"ז סתע"ב ס"ז.

(27) שו"ע אדה"ז סתע"ג ס"ד.

(28) וראה לעיל הערה 17.

(29) להעיר מגבורות ה' למהר"ל פ"ב. מהר"ל להגש"פ דברי נגידים כו'.

ועוד.

(30) כהפי' במפרשים לפיסקא זו - הוכאו בהגדה הנ"ל הערה 22.

בתחלת הפי' ובמאירי פסחים שם. משא"כ חלק ההגדה שלאח"ז "ריג הי
אומר כל שלא אמר כו" אף גש"ז הוא חלק מההגדה (כלשון הרמב"ם שם
פ"ז סה"ח) וקיום מצות סיפור ביצי"מ*, והרי ג"ז נכלל בסימן "מגיד" (ואם
לא אמרם לא יצא יד"ח והגדת** - רשב"ץ שם ד"ה ר"ג הי' אומר) - מ"מ,
הרי כפשוטו אי"ז הסיפור ד'נסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים" (ל'
הרמב"ם הלי' חז"מ רפ"ז. וראה גם לשון החינוך שם. אבודרהם הנ"ל). וראה
אבודרהם פי' ר"ג הי' אומר (ועד"ז ברשב"ם (להגש"פ) וכל בו שם): פי' אע"פ
שיאכל פסח ומצה כו' לא יצא יד"ח אם לא יאמר שלשה דברים אלו למה הם
באים שמצאנו שהכתוב הקפיד באמירה ובהגדה***.

השייכות הדנקודה כללית כו' להסיום של כללות סימן מגיד (ולא רק
דסיפור 'נסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים') - ברכת "אשר גאלנו כו"
- ראה לקמן הערה 65.

(22) בכמה ענינים (דיוקים וביאורים) שבאו לקמן יש לעורר ולהעיר מכמה

(* ראה הגש"פ הנ"ל ד"ה לא יצא. הגש"פ ר"ל עם ביאורים (קה"ת. תשמ"ד) ע' קמג. לקו"ש חס"ו ע' 216. וע"פ.
(** אבל ראה רבינו מנוח לרמב"ם שם ה"ה. חדא"ג מהרש"א פסחים קטו. א ד"ה כל מי. של"ה קנו. ב (מצה עשירה). צ"ח פסחים שם. ועוד.
(*** לכאורה יש לקשר פי' האבודרהם ר"ל עם פירש"י ורא"ש שהוכאו בהגש"פ עם "ביאורים" הנ"ל ולקו"ש שם. ואכ"מ.

29 אילו היו בני ישראל משועבדים מעצם טבעם ותכונתם,
30 צריך היה מעשה מיוחד כדי להסיר מהם את תכונת
31 העבדות, עם סיום הגלות. אבל בני ישראל היו בטבעם בני
32 חורין, ורק בגלל גזירת ברית בין הבתרים הם נהיו עבדים,
33 ולכן, מיד עם סיום הגלות בזמן הקצוב, מתבטל השעבוד,
34 והם נהיים שוב בני-חורין.

35 אי-אפשר לומר שנוקקו ל"הוציא הקדוש-ברוך-הוא..."
36 מפני שהיציאה לא היתה לאחר ארבע מאות שנה, אלא
37 לאחר רד"ו, כי, ראשית, אין לכך קשר עם מעשה היציאה,
38 אלא לאופן החשבון של ארבע מאות שנה, שהקדוש-
39 ברוך-הוא לא החשיבם מזמן הירידה למצרים, אלא מלידת
40 יצחק. ואין זה משנה את העובדה, שבסיום התקופה
41 הקצובה לגלות, אפילו לפי החשבון המוקדם, צריכים בני
42 ישראל להיעשות בני חורין ממיילא.

43 שנית, אנו אומרים "הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים
44 היינו לפרעה במצרים", וזהו ההיפך מ"דור רביעי ישובו
45 הנה"³⁸, וכיצד אומרים זאת?

ו.

השאלות על "ועכשיו... המקום"

46 "מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועכשיו קרבנו
47 המקום לעבודתו":

48 צריך להבין: א) ב"קרבנו המקום לעבודתו" הכוונה
49 היא לדורות החל מאברהם אבינו, הראשון שאותו "קרבנו
50 לעבודתו" (לאחר "מתחלה... אבותינו" – תרח³⁹). מדוע
51 אומרים, אפוא, "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו", ולא
52 "ואחר-כך קרבנו המקום לעבודתו"⁴⁰?

53 אף אם נאמר שבביטוי "ועכשיו" אין הכוונה לעתה
54 ממש, אלא לעת יציאת מצרים, הרי ה"קרבנו" התחיל זמן
55 רב לפני כן, לפני גלות מצרים, ואפילו לפני ברית בין
56 הבתרים⁴¹, כפי שמובאת מיד ההוכחה מן הפסוק "ואקח
57 את אביכם את אברהם מעבר הנהר..."⁴².

1 כתשובה לשאלת מה נשתנה, הרי הוא קשור לתוכן של
2 "מגיד", של סיפור יציאת מצרים. כי זוהי הקדמה כללית,
3 המסבירה ועונה על שאלה כללית לגבי כל הסדר של לילה
4 זה וסיפור יציאת מצרים כמוסבר להלן.

ד.

אכילת מצה - במצרים?

5 כן אינו מובן מדוע אומרים "הא לחמא עניא די אכלו
6 אבהתנא בארעא דמצרים", כפי ששואלים המפרשים:
7 המצה שאנו אוכלים עתה קשורה למצה שאכלו היהודים
8 ביציאתם ממצרים, ולא בהיותם בתוך מצרים? כנאמר
9 בהמשך ההגדה "מצה זו שאנו אוכלים... על שום שלא
10 הספיק בצקת... שנאמר: ויאפו את הבצק... עוגות מצות...
11 כי גורשו ממצרים..."

12 מובא על כך תירוץ³¹, שבני ישראל אכלו במצרים
13 מצה, כי הנוהג היה להאכיל "שבויים" במצה "מפני שהוא
14 קשה ואינו מתעכל במהרה כחמץ", או כדברי
15 ה"ספורנו"³², "לחם שהיו אוכלים בעוניי ולא היה להם
16 פנאי להשהות עיסתם עד שתחמץ מפני נוגשים אצים". אך
17 על כך מקשה³³ המהר"ל³⁴ "והם דברים שיכחיש הכתוב
18 והאמת כי לא נמצא בשום מקום לא בכתב ולא במשנה
19 ולא בתלמוד שהמצריים היו מאכילים את ישראל מצה"³⁵.

20 ובנוסף לכך: אם זאת היתה הכוונה, היה בעל ההגדה
21 מציין לכך מקור, ככלל דברי ההגדה בהמשך.

ה.

השאלה על "ואילו לא הוציא..."

22 "עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלקינו ביד
23 חזקה... ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו... הרי
24 אנו ובנינו... משועבדים היינו...":

25 השאלה על כך ידועה³⁶: הגזירה על גלות מצרים היתה
26 רק על "ארבע מאות שנה"³⁷, כיצד אפשר, אפוא, לומר
27 "ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא"? הרי הגלות לא
28 היתה יכולה להימשך יותר מארבע מאות שנה!?

31 אבורהם כאן "ופירש ה"ר יהוסף האזובי בשם בן עזרא". ועד"ו
בזבח פסח. ועוד.
32 ראה טו, ג. ועד"ו בזבח פסח שם הטעם השלישי.
33 ראה גם אוה"ת דרושים לפסח רד"ה הא לחמא עניא (ויקרא כרך ב' ע' תג).
34 גבורות ה' פנ"א.
35 באוה"ת סד"ה הא לחמא שם מבאר, דהיינו המצה שאכלו קודם הצות
כדין אכילת פסח, ונצטוו על מצות יאכלוהו. וכ"כ בכלבו ועוד. ובזבח פסח
שם כתב על טעם זה "אך גם זה אינו שוה לי כי ה"י ראוי לומר די אכלו
אבהתנא ביציאתם ממצרים לא בארעא דמצרים שמורה על ההרגל והתמדה
כל זמן ישיבתם שם". וצ"ע.
36 ראה ריטב"א להגש"פ כאן. וראה בהבא לקמן במפרשי ההגדה

לפיסקא ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא שחישב את הקץ לעשות.
37 לך טו, יג.
38 לך טו, טז ובפרש"י.
39 ברמב"ם שם: בימי תרח ומלפניו כופרין כו'. ובפיה"מ פסחים שם
"איך היינו קודם אברהם כו'". וראה גם ריטב"א להגש"פ כאן. ביאורי
מהרש"ל לסמ"ג מ"ע מא (וראה לשון הרמב"ם הל' ע"ז פ"א סה"ב וריש
הלכה ג). אבל ראה רשב"ץ שם ד"ה מתחלה "אחר שעבד לע"ז בתרח
(כתרח?) אביו הכיר כו'". וראה לקמן הערה 42.
40 ראה הגש"פ הנ"ל ע' יט.
41 אבל ברבינו מנוח לרמב"ם שם: ויציאת מצרים חזקה אמונתם כו'.
וראה גם פ"י רי"ד הובא בהגדה שלמה אות קמט.
42 להעיר מלשון הרמב"ם שם "ומסיים בדת האמת שקרבנו המקום לו

1 (ב) תוכן ההגדה וסיפור יציאת מצרים הוא "בניסים
2 ונפלאות שנעשו לנו, ובחירותינו"⁴³. ואילו כל הענין של
3 "מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו..." אינו קשור
4 לסיפור יציאת מצרים. ורק מפני ש"מתחיל בגנות"
5 ("מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו") צריך להמשיך
6 שאחר-כך נתקרבו לעבודתו עד ל"יורד מצרימה". לפי זה
7 לא ברור: מדוע חשוב להדגיש כאן שהקדוש-ברוך-הוא
8 קרבנו לעבודתו? לכאורה, צריך היה לומר ש"עכשיו (אחר
9 כך)" אנו (או: אברהם⁴⁴) קרובים ודבוקים בה'
10 ובעבודתו?!

11 מכל זה מובן שלסיפור יציאת מצרים ("מגיד") חשוב
12 ש"עכשיו קרבנו המקום" – לא רק "אחר כך", בקשר
13 לאברהם, אלא בקשר לכל דורות ישראל עד "עכשיו",
14 כדלהלן.

ז.

השאלות על "והיא שעמדה..."

15 "והיא שעמדה...":
16 צריך להבין:
17 (א) אילו היו אלו ש"עומדים עלינו לכלותינו" צדיקים
18 יותר מישראל, מובן היה החידוש, שלמרות זאת "הקב"ה
19 מצילנו מידם". אבל הם רשעים וזדים וכו', מדוע תעלה
20 המחשבה שהם יוכלו חס ושלום לכלות את ישראל, כך
21 שצריך יהיה לתת שבח והודיה⁴⁵ לה' על אשר הוא
22 "מצילנו מידם"?
23 במיוחד אשר העולם הזה וכל אשר בו נברא בשביל
24 ישראל, כנאמר⁴⁶ "בראשית בשביל ישראל שנקראו
25 ראשית", שתכלית כל המציאות, כולל הגויים, היא כדי
26 לסייע לישראל. אמנם, הם עצמם אינם יודעים זאת, ואין
27 זה בגלוי, והטעם לכך מובן: כדי שיהיה מקום לבחירה,
28 לעבודה של "אתכפיא" ו"אתהפכא" וכדומה, אך אין זה
29 משנה את הענין לאמיתותו. וההצלה מן ה"עומדים עלינו
30 לכלותינו" היא ענין שאינו יכול להיות אחרת.

והבדילנו מהאומות וקרבונו ליחודו". אבל ע"פ מ"ש בהל' ע"ז שם ספ"א יש
לפרש ב' זמנים ב"ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו" – בימי אברהם ובזמן
גאולת מצרים. ואולי לכך סתם בהל' חו"מ, כי כוונתו גם על זמן גאולת מצרים
(כמ"ש ברבינו מנוח הנ"ל). ועצ"ע. וראה הערה 44.
43) רמב"ם הל' חו"מ שם.

44) ראה רמב"ם הל' ע"ז שם ה"ג, שמשמע שאברהם הכיר מעצמו. אבל
בהל' חו"מ שם "שקרבונו המקום לו כו". ועד"ז בפיה"מ: בחר בנו הש"י.
(ובתרגום קאפאח: ובחרנו לו' לנחלה). ולכאורה זהו החילוק בין הקירוב בימי
אברהם להקירוב בזמן גאולת מצרים, כמפורש ברמב"ם הל' ע"ז שם בסופו.
וראה לקו"ש ח"כ ע' 18 ואילך (והערה 79 שם). חכ"ה ע' 48 (והערה
26 שם).

45) ראה הגדה הנ"ל ע' כ ד"ה להגבי.

46) פרש"י ר"פ בראשית.

31 (ב) מהו הקשר של הענין "שלא אחד בלבד... והקדוש"
32 ברוך-הוא מצילנו מידם", הנאמר כאן בפירוש לגבי "שבכל
33 דור ודור עומדים עלינו", דוקא לסיפור יציאת מצרים⁴⁷,
34 ומדוע אומרים נוסח זה רק בהגדה כליל פסח ולא בזמנים
35 אחרים של הצלה וישועה, כמו פורים וכדומה?
36 ואדרבה: בגלות מצרים לא היה "עומד עלינו
37 לכלותינו", כנאמר בהגדה "שפרעה לא גזר אלא על
38 הזכרים"⁴⁸, בעוד אשר "לכן ביקש לעקור את הכל". וכן
39 בימי אחשוורוש, כאשר הגזירה היתה על "כל היהודים
40 מנער ועד זקן טף ונשים...".

ח.

השאלה על המעלה האחרונה

41 "ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו"?
42 צריך להבין: (א) בכל ארבע-עשרה ה"מעלות טובות
43 למקום עלינו" הקודמות אין מוסבר במה מתבטאת
44 ה"מעלה", ובחלק מהן אף טורחים המפרשים להבהיר את
45 חשיבות המעלה (כגון: "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן
46 לנו את התורה"). ומדוע דוקא במעלה האחרונה, "ובנה
47 לנו את בית הבחירה", מפורט הטעם של המעלה?
48 (ב) ואם רוצים בכל זאת להסביר את המעלה, הרי ישנה
49 המעלה הפשוטה ביותר הכתובה במפורש בפסוק⁴⁹ "ועשו
50 לי מקדש ושכנתי בתוכם" – העיקר במקדש הוא השראת
51 השכינה⁵⁰. אמנם, הפסוק נאמר על המשכן, ובעל ההגדה
52 מדבר על בית הבחירה שלאחר הכניסה לארץ, אבל,
53 אדרבה: מעלת בית המקדש, אפילו לעומת המשכן, היא
54 בכך⁵¹ שראו שם את השראת השכינה במוחש (עשרה
55 ניסים⁵² נעשו לאבותינו בבית המקדש). מדוע נבחר כאן
56 דוקא הענין של "לכפר על כל עונותינו"?
57 (ג) יותר מכך: בנוסף לכך ש"ושכנתי בתוכם" הוא
58 העיקר בבית המקדש, הרי זוהי מעלה הקשורה לכל
59 ישראל, בעוד אשר "לכפר על כל עונותינו" היא מעלה רק
60 לאלו הזקוקים לכפרה על עונותיו⁵³?

47) בפשטות בא בהמשך ללפניו – ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם
בין הבתרים ביחד עם ההבטחה על יצ"מ (כמ"ש בכמה מפרשים. וראה
הגש"פ הנ"ל ע' יט ד"ה הבטחתו).

48) אף שאח"כ אמר אריק חרבי גו' (ראה בהגש"פ שם). אבל זה לא נזכר
בההגדה.

49) תרומה כה, ח.

50) ראה רמב"ן ר"פ תרומה.

51) ראה רשב"ם (להגש"פ), אבודרהם וכל בו: יש לנו משכן ובנין בית
המקדש נתוספו עשרה ניסים. ובזבח פסח: גם כי בביהמ"ק נעשו בו ניסים הרבה
וכל המעלות שהזכיר ניסים הם.

52) אבות פ"ה מ"ה.

53) אבל ראה זבח פסח שם: לפי שאין איש בארץ אשר יעשה טוב ולא

יחטא.

34 שיצאו ממצרים לא היו רשעים, כיצד מגיע לפתע בן רשע
35 אצל ישראל?⁶¹

36 אי-אפשר לומר שהרשע של ההגדה, היושב אצל
37 השולחן, אינו מסוג הרשעים שמתו במצרים בשלושת ימי
38 אפילה, כי בהגדה נאמר בפירוש בתשובה לבן הרשע
39 ש"אילו היה שם לא היה נגאל".

40 שאלות אלו אינן רק שאלות בהבנה, אלא הן מפריעות
41 לכל התוכן של ליל הסדר ושל סיפור יציאת מצרים, אשר
42 "בכל דור ודור חייב אדם להראות עצמו כאילו הוא עתה
43 יוצא משעבוד מצרים", ולפיכך "יכין מקום מושבו שישב
44 בהסיבה דרך חירות כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים"⁶².
45 והתורה היא תורת אמת, ולכן הרגשה זו צריכה להיות
46 אמיתית. אבל כיצד יכול יהודי להרגיש את החירות באמת
47 "כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים", בשעה שהוא
48 נמצא בגלות, במצב ש"עומדים עלינו לכלותינו", וישנם
49 עניים אצל ישראל, עניים בפשטות וגם עניים בדעת,
50 ואפילו בן רשע?

י.

גאולת מצרים עדיין לא הושלמה

51 כדי לבטל את הבלבול, מקדימים את הקטע "הא
52 לחמא עניא", שזוהי הקדמה לתוכן הכללי של סיפור
53 יציאת מצרים המתחיל ב"עבדים היינו".

54 המצה שאכלו אבותינו לאחר יציאתם ממצרים –
55 "שלא הספיק להחמיץ עד שיצאו..." – נקראת בקטע
56 "דאכלו אבהתנא בארעא דמצרים", כדי להדגיש שהיציאה
57 ממצרים לא היתה מושלמת והיהודים מצד עצמם כאילו
58 נשאר במצרים.

59 זהו ההסבר להמשך הקטע: "כל דכפיין... כל דצריך"
60 – העובדה שישנה מציאות של עניים, ומציאות של
61 "השתא הכא... השתא עבדיין", גלות ועבדות⁶³, היא
62 תוצאה מכך ש"אבהתנא בארעא דמצרים" – שבני ישראל
63 לא יצאו לגמרי משעבוד מצרים.

64 מתעוררת השאלה: אם-כך, מה הועילה יציאת מצרים,
65 שמשום כך צריך לערוך את הסדר "דרך חירות"? – על
66 כך ממשיכים ואומרים, שאמנם "השתא הכא", אבל

1 (ד מדוע לא נכתב כאן השם הרגיל (גם בהגדה), "בית
2 המקדש"⁵⁴ אלא "בית הבחירה"?)

3 (ה ועיקר: מהו הקשר בין מעלה אחרונה זו לבין סיפור
4 יציאת מצרים: לגבי כל המעלות עד "הכניסנו לארץ
5 ישראל" אפשר להבין, שכל זמן היותם במדבר, עד הגיעם
6 לארץ נושבת, אין הגאולה והיציאה ממצרים מושלמת⁵⁵.
7 הדבר מתבטא גם בכך שלאחר לשונות הגאולה⁵⁶
8 "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי", שאמר הקדוש ברוך
9 הוא למשה במצרים, הוא סיים "והבאתי אתכם אל
10 הארץ..."⁵⁷. אבל בנין בית הבחירה בירושלים אינו קשור,
11 לכאורה, לגאולה!?

ט.

"בין" יש שאלות לפני תחילת ההגדה

12 ההסבר לכל זה הוא:

13 כאשר יושבים לסדר וצריך להתחיל את ההגדה, לפני
14 שיודע ה"בין" (שאליו אומרים את ההגדה – והגדת לבנך)
15 את פרטי השעבוד והניסים של הגאולה, מתעוררות אצלו
16 מספר קושיות, שצריך לענות עליהן לפני אמירת ההגדה
17 "עבדים היינו":

18 (א מדוע לא היתה גאולת יציאת מצרים⁵⁸ נצחית? אילו
19 היתה הגאולה על-ידי-בשר-ודם, מובן, שכשם שהוא עצמו
20 מוגבל ומשתנה, כך גם פעולותיו. אבל יציאת מצרים היתה
21 על ידי הקדוש-ברוך-הוא, שה' אלקים אמת⁵⁹, וכל
22 פעולותיו אמיתיות ונצחיות, והיא היתה צריכה להיות
23 גאולה נצחית: מדוע, אפוא, יש אחריה גלות? וגלות זו
24 מרה כל-כך ש"בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו" כמו
25 בגלות מצרים ואף יותר?

26 (ב ישראל יצאו "ברכוש גדול" כפי שהבטיח ה'. כיצד
27 יתכן, אפוא, שיש עניות אצל ישראל, כפי שהוא רואה ליד
28 שולחן הסדר אורחים עניים – "דצריך" ו"דכפיין"?)

29 (ג יותר-מכך: מצות ההגדה בליל הסדר, "והגדת
30 לבנך", היא "כנגד ארבעה בנים דברה תורה", ובשולחן
31 הסדר אינו נמצא רק בן חכם, אלא גם רשע (וכן תם ושאינו
32 יודע לשאול). וקשה: ידוע⁶⁰, שהרשעים שהיו באותו דור
33 לא נגאלו, והם מתו בשלושת ימי אפילה. ואם היהודים

(61 כמו שהקשה כ"ק מו"ח אדמו"ר (ספר השיחות תש"ה ע' 83).

יש לבאר (ולחזק) הקושיא ע"פ הידוע (יחזקאל טז ובמפרשים) דביצי"מ
ה' לידת עם ישראל, ומכיון שבשעת הלידה לא היתה מציאות של רשעים
(כאלו) איך באו אח"כ.

(62 שו"ע אדה"ו או"ח סתע"ב ס"ז.

(63 ראה שמחת הרגל להחיד"א בתחלתו (לימוד ג' ד"ה צפון).

(54 ראה בחילופי נוסחאות בהגדה שלמה גירסא זו.

(55 וראה זבח פסח.

(56 וארא ו, ר"ז.

(57 שם, ה.

(58 שכבר הזכיר בקידוש "זכר ליצי"מ".

(59 ירמ' יוד, יוד. וראה רמב"ם בתחלתו (פ"א, ה"ד).

(60 שמו"ר פ"ד, ג. תנחומא וארא יד. פרש"י בא י, כב.

29 שביעי לשישי⁶⁷. לכן נאמר דוקא לו, ששלימות המירוק
 30 של החטא, שבאמצעותו תהיה השכינה למטה כלפני
 31 החטא, יתבצע על-ידי גלות מצרים.
 32 אילו וכו', היתה גלות מצרים הגלות האחרונה והיחידה,
 33 והגאולה ממצרים היתה שלימה, "ולא היה גלויות ולא
 34 מלאך המות שולט בהן"⁷¹, כלפני החטא.
 35 אבל למעשה, לא הביאה גלות מצרים לכפרה
 36 המושלמת⁷², כדלהלן, ולכן היה הכרח ב"ויוציאנו ה'
 37 אלקינו משם ביד חזקה" – נגד מידת הדין. כי מצד מידת
 38 הדין היתה טענה, שאם מטרת גלות ושעבוד מצרים –
 39 בירור וזיכוך ישראל והעולם עד למצב שלפני החטא – לא
 40 הושגה בשלימות, אין מקום לגאולה.

יב.

היציאה ממצרים התאפשרה רק באמצעות ה'

41 בכך מובן הדיקו בלשון "ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד
 42 חזקה": לפי מצבם לא היו ישראל ראויים עדיין לכך.
 43 כידוע⁷³, שישראל היו שקועים, ר"ל, במצרים, במ"ט שערי
 44 טומאה, ואילו התעכבו במצרים עוד רגע אחד, הם לא היו
 45 נגאלים ח"ו.
 46 בלשון החסידות, כפי שמסביר אדמו"ר הזקן⁷⁴, היתה
 47 יציאת מצרים באופן של "כי ברח העם"⁷⁵, "מפני שהרע
 48 שבנפשות ישראל עדיין היה בתקפו בחלל השמאלי".
 49 והגאולה באה מצד ש"נגלה עליהם מלך המלכים
 50 הקדוש-ברוך-הוא", ועורר את נקודת היהדות שבהם. והם
 51 שוב לא התפתו מרוח השטות, ה"מכסה על האמת",
 52 שבמצב זה הם יכולים להתקשר אל הקדוש-ברוך-הוא –
 53 וזה גרם ל"ברח העם", כמסביר בתניא⁷⁶, שאפילו קל
 54 שבקלים (שדרגת ה"חכמה" שבנפש האלקית היא אצלם
 55 בבחינת גלות ושינה), הנתקל בנסיון באמונה, בדבר הנוגע
 56 בדרגת ה"חכמה" שבנפש, "היא ניצורה משנתה ופועלת
 57 פעולתה", וגם הם מוסרים נפשם על קדושת שם ה'.

1 "לשנה הבאה בארעא דישראל", ואמנם "השתא עבדין",
 2 אבל "לשנה הבאה בני חורין": גאולת מצרים פתחה את
 3 צינור הגאולה⁶⁴ המביא לגאולה השלימה⁶⁵ – "לשנה
 4 הבאה בארעא דישראל... בני חורין".
 5 לכן אפשר עתה לקיים את מצות סיפור יציאת מצרים
 6 בלילה זה ואת "חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא
 7 עתה יוצא משעבוד מצרים" בשלימות. ואדרבה, על-ידי
 8 קיום מצוה זו באופן של "כאילו הוא... יוצא משעבוד
 9 מצרים" הוא יוצא ממצב של שעבוד מצרים עד למצב של
 10 בני חורין. כידוע⁶⁶ שמאז יציאת מצרים ועד לגאולה
 11 העתידה, יוצאים כל הזמן ממצרים.
 12 נקודה כללית זו, המודגשת מיד בתחילת "מגיד" כדי
 13 להסיר את השאלה דלעיל, מפורטת יותר בסיפור יציאת
 14 מצרים, לאחר שאלת מה נשתנה, כדלהלן.

יא.

מטרת גלות מצרים - זיכוך העולם

15 כידוע, אומרים חז"ל⁶⁷, שהקדוש-ברוך-הוא נתן
 16 לאברהם את הברירה: "כמה אתה מבקש שישתעבדו בניך
 17 בגיהנם או בגלות", ואברהם – או הקדוש-ברוך-הוא, לפי
 18 שתי הדיעות השונות⁶⁸ – בחר בגלות במקום גיהנם.
 19 מכך מובן, שתוכן הגלות, וגלות מצרים, דומה לתוכן
 20 של ענין הגיהנם – מירוק וכפרת החטא.
 21 החטא, שעליו נזקקו למירוק ולכפרה, היה שורש כל
 22 החטאים, החטא הראשון⁶⁹ – חטא עץ הדעת, שגרם
 23 לסילוק השכינה מהארץ לרקיע⁷⁰. לפיכך נאמר על מירוק
 24 החטא לאברהם, כי לאחר חטא עץ הדעת, שגרם
 25 להסתלקות השכינה מהארץ לרקיע, היו עוד ששה חטאים
 26 שכל אחד מהם גרם לסילוק השכינה מרקיע לרקיע, עד
 27 לרקיע השביעי. והראשון שהתחיל להחזיר את השכינה
 28 מלמעלה למטה היה אברהם אבינו, שהוריד אותה מרקיע

(71) שמו"ר רפ"ב. ושם הוא לענין חטא העגל. אבל י"ל שיש שיכות
 זל"י, כי האפשריות לחטא העגל הי' לפי שבמ"ת רק "פסקה וזהמתן" (שבת
 קמו, א), כי הזיכוך הי' רק מצד "למעלה" (ראה לקו"ש ח"א ע' 10, וש"נ).
 (72) אף שפעל הזיכוך בישראל ובהעולם שיוכלו לקבל התורה וכו' – תו"א
 עד, א ואילך.

(73) נסמן בהגש"פ הנ"ל ע' ל. וראה גם ריטב"א להגש"פ פ"י עבדים היינו.
 ובכ"מ.

(74) תניא ספלא"א. לקו"ת כמסומן במפתחות (ע' פסח, ספה"ע ושבועות).

ד"ה כימי צאתך שם פ"ג. ובכ"מ.

(75) בשלה יד, ה.

(76) פ"ט.

(64) ד"ה כימי צאתך תש"ח רפ"ב. וראה שם בסוף המאמר. וראה גבורות
 ה' למהר"ל פ"א דמבאר דגאולת מצרים קבלו בני"י מעלה עצמית דבני
 חורין ואין המקרה דגלות שלאח"י מבטל זה כלל (וראה שם פנ"ב). ועיין זח"ב
 מ, א. וראה הגש"פ עם "ביאורים" הנ"ל ע' קפה ואילך.

(65) וזה מודגש בגילוי בסיום של סימן "מגיד", בברכת "אשר גאלנו כו'
 ממצרים כו' כן כו' יגיענו כו' ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות
 נפשנו" (שקאי על הגאולה העתידה).

(66) ד"ה כימי צאתך שם בתחלתו.

(67) שמו"ר פנ"א, ז. ועד"ז בכ"ר פמ"ד, כא. וש"נ.

(68) במדרש שם.

(69) ראה בארוכה של"ה קעה, ב ואילך. קעו, סע"א. ועוד.

(70) שהש"ר פ"ה, א. וש"נ. וראה ד"ה באתי לגני היש"ת.

יג.

עכשיו הזיכוכ אינו מושלם

1 לפיכך אומרים "אילו לא הוציא הקדוש-ברוך-הוא את
2 אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים
3 היינו לפרעה במצרים", כי אילו לא היתה היציאה ממצרים
4 על-ידי הקדוש-ברוך-הוא, היתה גלות מצרים נמשכת⁷⁷ עד
5 להשגת שלימות הביור והמירוק – עד לגאולה העתידה.
6 זה מודגש יותר לפי הדיעה הראשונה⁷⁸ של "מתחיל
7 בגנות" – "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו וענשיו
8 קרבנו המקום לעבודתו": הקירוב אל הקדוש-ברוך-הוא
9 הוא גם ענשיו לא על-ידי עבודה עצמית, אלא על-ידי
10 ש"קרבנו המקום לעבודתו"⁷⁹.
11 בכך מובן, כיצד תיתכן מציאות של בן רשע גם עתה,
12 לאחר גאולת מצרים, ומדוע יתכן מצב של "בכל דור ודור
13 עומדים עלינו לכלותינו", ואיומם אינו מתבצע רק מפני
14 ש"הקדוש-ברוך-הוא מצילנו מידם", כי⁸⁰, כדלעיל, כל
15 עוד אינה מושגת המטרה של זיכוכ מושלם, עדיין אין
16 ישראל מזוככים לגמרי מן הרע (וישנו אפילו בן רשע) ולכן
17 קיימת מצד מידת הדין אפשרות של "עומדים עלינו
18 לכלותינו".

יד.

"וירעו אותנו"

19 אך כאן מתעוררת השאלה: כיצד יתכן שישראל היו כל
20 כך "שקועים" בטומאה וברע של מצרים, עד שלא יכלו
21 מצד עצמם לצאת ממצרים? כדי להשיב לשאלה זו ממשיך
22 בעל ההגדה ומדגיש: "וירעו אותנו", שפירושו⁸¹,
23 שהמצרים עשו אותנו לרעים, ולכן כתוב "אותנו", ולא
24 "וירעו לנו": המצרים גרמו לכך שיהיה אצל ישראל "רע"
25 כזה, שישראל מצד עצמם לא היו מגיעים אליו, יותר מן

26 ה"רע" שצריך היה להזדכך באמצעות גלות ושעבוד
27 מצרים.
28 דבר זה דומה לתירוץ על השאלה מדוע הענישו את
29 פרעה ומצרים, בעוד אשר הם יישמו במעשיהם את הגזירה
30 "ועבדום וענו אותם", שאחד⁸² ההסברים לכך הוא,
31 שהעונש הגיע להם מפני שישראל סבלו אצלם מקושי
32 השעבוד, שלא נגזר עליהם מלמעלה.

טו.

בחירת ה' בישראל - בחירה אמיתית

33 אך לאחר כל האמור לעיל אפשר לשאול: אם גלות
34 מצרים לא גרמה לזיכוכ הראוי, מהי המעלה הגדולה של
35 יציאת מצרים וסיפור יציאת מצרים? לכן "מסיים בשבח":
36 "ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו".
37 הבחירה האמיתית היא⁸³ דוקא כאשר הדבר אינו נבחר
38 מסיבות שונות, אלא רק עקב בחירה חפשית של הבחור.
39 בחירה זו אפשרית רק אצל עצמותו יתברך⁸⁴, שאין כל
40 מציאות מחוץ לו המשפיעה עליו, ומצד עצמותו ית'
41 "הלוא אח עשיו ליעקב"⁸⁵, ורק מצד בחירה חפשית בחר
42 ה' בעם ישראל – "ואוהב את יעקב ואת עשיו שנאתי".
43 כלומר⁸⁶, שורש ענין הבחירה הוא מכך שישראל הם
44 דבר אחד, כביכול, עם עצמותו ית' – ישראל וקודשא-
45 בריך-הוא כולא חד. הבחירה מתגלה למטה באופן⁸⁷,
46 שבחיצוניות נראה ש"אח עשיו ליעקב", הם שוים, ובכל
47 זאת "ואוהב את יעקב ואת עשיו שנאתי".
48 זוהי משמעות גלות ויציאת מצרים: בחיצוניות ובגלוי,
49 כפי שנראה בעולם, ששם פעל ה' ביד חזקה "נגד מידת
50 הדין" – נראה הדבר שאילו נשאר ישראל עוד רגע
51 במצרים הם לא היו נגאלים. כלומר, מצד דרגתם הם לא
52 היו ראויים ליציאת מצרים – "אח עשיו ליעקב" – "הללו

77 ואף שהובטחה הגאולה בסיום ת' שנה ודור רביעי ישובו הנה – הרי
לאחרי יציאתם זו (לולא שהקב"ה הוציא – מצד טבעם) "אמר יאמר העבד
אהבתי את אדוני. לא אצא חפשי" (משפטים כא, ה), ובמכש"כ שאפילו
לאחרי שהוציא הקב"ה ממצרים הרי בכך "בני ישראל ויאמרו גו' זכרנו את הדגה
אשר נאכל במצרים חנם" (בהעלותך יא, ד"ה) וכמה פעמים אמדו "נתנה ראש
ונשובה מצרימה" (שליח יד, ד), הנה "אילו לא הוציא הקב"ה כו"ה היו (ע"פ
טבע) גם עושים כן ושבים למצרים – ו"משועבדים היינו לפרעה במצרים" –
ולהעיר משיבת כו"כ מבנ"י למצרים היפך ציווי ירמי' (ירמי' מב ואילך).
78 ולהעיר שברמב"ם הלכות חו"מ שם הביא זה בתחלה "כיצד מתחיל
ומספר (ואח"כ ממשיך) וכן מתחיל ומודיע כו". וראה אנציק' שם. וש"י. וראה
לקו"ש חכ"א 73-4 והערה 53 שם.
79 וצ"ל דכונת בעל ההגדה דגם באברהם – קרבנו המקום, וככב"ר
רפ"ט לפי שה' אברהם אומר כו' הציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל
העולם".
ועפ"י י"ל אדרבה, שהטעם שבגלות מצרים לא נודככו בשלימות, כי גם

"מתחלה" אצל אברהם ה' באופן ד"קרבנו המקום לעבודתו".
80 ראה גם שלי"ה קסא, ב (מצה שמורה). ובסי' שער השמים לפי' והיא
שעמדה.
81 שלי"ה שם קסב, א (ועד"ז בסי' שער השמים שם). ובכ"מ.
82 רמב"ן לך טו, יד.
83 ראה תורת שלום ע' 220. לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 127. 290. 324.
לקו"ש ח"א ע' 5 ואילך. ועוד.
84 ראה גם לקו"ת אמור לח, ב.
85 מלאכי א, ב"ג.
86 ראה לקו"ש ח"ט ע' 282.
87 להעיר מאבודרהם פי' והיא שעמדה: כדי להראות השגחתו בישראל
מקים להם בכל דור אויבים ומציל אותם מידם. וי"ל דפנימיות הפירוש בזה
הוא, שזה שמקים להם אויבים היינו שמצד מדריגתם – בחיצוניות נראה "אח
עשו ליעקב".

23 וזהו הפירוש בפנימיות ל"מתחיל בגנות ומסיים
24 בשבח"⁹⁷: בתחילת ההגדה וסיפור יציאת מצרים נראה
25 שהיציאה היתה מלמעלה, כאילו היהודים למטה, מצד
26 דרגתם, לא היו ראויים לגאולה. ו"מסיים בשבח", שגם
27 למטה נתגלה הענין האמיתי – "בית הבחירה לכפר על כל
28 עוונותינו", כדלעיל.

יז.

זכות סיפור יציאת מצרים תבוא הגאולה

29 באמצעות סיפור יציאת מצרים באופן של "להראות את
30 עצמו כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים", וזכים לכך
31 ש"בניסן עתידין להיגאל" יתקיים בפועל בניסן זה כדעת
32 רבי יהושע⁹⁸ (אשר במדרש⁹⁹ הכריעו, וכתבו באופן
33 סתמי¹⁰⁰ כדעתו, ללא הבאת המחלוקת), ש"בניסן נגאלו
34 ובניסן עתידין להיגאל", שהגאולה נובעת ממקום שהוא
35 "למעלה לגמרי מאתערותא דלתתא, דהיינו למעלה גם
36 מבחינת תשובה"¹⁰¹, שמדרגה זו נובעת "יולדת זכר" –
37 גאולה שיש לה קיום, גאולה נצחית, אפילו כאשר איש
38 מזריע תחילה¹⁰², כאשר היא באה מלמעלה.
39 ומתקיים "לשנה הבאה בארעא דישראל", "לשנה
40 הבאה בני חורין", כפי שמסביר כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁰³,
41 שאין צורך לחכות ח"ו עד לשנה הבאה, אלא הדברים
42 יתקיימו תיכף ומיד בניסן זה, וממילא נהיה בשנה הבאה
43 בארעא דישראל, ובני חורין "ונודה לך שיר חדש (לשון
44 זכר¹⁰⁴) על גאולתנו ועל פדות נפשנו.

(משיחת ליל ב' דחג הפסח תשכ"ו)

1 עובדים.. והללו עובדים...⁸⁸. אבל בפנימיות ובאמת, נובע
2 הדבר מעצמותו ית'⁸⁹, שהוא בוחר בישראל, מפני שהם
3 עצם אחד עמו⁹⁰, ו"להחליפם"⁹¹ באומה אחרת איני
4 יכול⁹².

טז.

"בית הבחירה" - גילוי הכפרה המושלמת

5 לפי זה מובן מדוע על ידי "בית הבחירה" מתאפשר
6 "לכפר על כל עוונותינו", ולא רק סליחה ומחילה: בדרגה
7 של "סדר ההשתלשלות" בעולם, כשאין ניכר בגלוי איחוד
8 ישראל עם ה', בדומה לבן הנפרד מהאב⁹³, ובמקום
9 שהחטא פוגע, שם צריכים כפרה כדי להסיר את הלכלוך,
10 באמצעות שעבוד וגלות, אבל מצד ההתקשרות האמיתית
11 של ישראל עם ה' באמצעות ה"בחירה", הרי נעשים
12 הכפרה ומירוק החטא – "לכפר (בשלמות⁹⁴) על כל
13 עוונותינו", במילא, כי בדרגה זו אין חטא ועון פוגעים⁹⁵.
14 וזה גורם לכך שגם במציאותם בגלוי תזדכך נפשם.
15 אלא, שבעולם, מתבטא הדבר בסדר ובהדרגה: בזמן
16 גלות ויציאת מצרים היה נראה שהגאולה היא באופן של
17 "כי ברח העם", ויש צורך "ביד חזקה", והגילוי, שדבר זה
18 נבע מבחירת הקדוש-ברוך-הוא היה כאשר "בנה לנו את
19 בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו".
20 דבר זה קשור גם לבית הבחירה כפשוטו, ששם לא
21 היתה הכפרה באמצעות שעבוד ויסורים, אלא באמצעות
22 הקרבנות, כי שם נתגלתה בחירתו⁹⁶ של הקדוש-ברוך-הוא.

לדעתו (שם בתחלתו. ועד"ז בסהמ"צ מ"ע כ) מצות בנין מקדש הוא "לעשות
בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות כו" (ולא כדעת הרמב"ן הנ"ל
הערה 50 דעיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה – ראה לקו"ש ח"א
ע' 120 ואילך. אבל ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 330 הערה 24. לקו"ש
[המתורגם] ח"ט ע' 469).

97 ולהעיר שלדעת הרשב"ץ (נסמן לעיל הערה 21. וראה גם לשון
המאירי הנ"ל שם) משמע לכאורה שגם כפשוטו זהו הסיום בשבח.

98 ר"ה יא, א.

99 שמו"ד פט"ו, יא.

100 ד"ה החודש הזה הש"ת פ"א. ובאוה"ת בא (ע' רנט) הלשון "סתם
כר"י".

101 אוה"ת שם ע' רס. ע' ערב.

102 כמ"ש (תהלים פז, ה) איש ואיש יולד בה. תו"א סד"ה רני ושמהי
(הב') וביאורו (בסופו). אוה"ת ע' ערב (הנ"ל).

103 ספר השיחות תש"ה שם.

104 ראה תוד"ה ונאמר פסחים קטז, ב.

88 זח"ב קע, ב (הובא בילקוט ראובני בשלה יד, כח). שמו"ר פמ"ג, ה.
ועוד.

89 ראה אוה"ת בא ע' רס, וע' ערב (הובא לקמן בפנים) – שהגאולה
בניסן באה מבחי' אתעדל"ע שלמעלה לגמרי מאתעדל"ת.

90 המבואר בפנים הוא ע"ד משנת ב'לקו"ש ח"ב (ע' 74 ואילך) בענין
דירה בתחתונים, ע"ש.

91 פתיחתא דרות רבה ג. וראה פסחים פז, סע"א ואילך. ועוד.

92 ומובן שאי"ז סתירה למשנת ב'לקו"ש ח"א (ס"ע 2 ואילך), כי מובן
שכמה מדריגות בזה, ובפרטיות בחי' בניסן נתגלתה ביצי"מ ובחירה במ"ת.

וראה לקמן בפנים.

93 אלא שהנשמה אינה נפרדת מאתו ית' כלל (לקו"ת ר"ה סב, ד).

94 ראה אגה"ת פ"ב.

95 ובדוגמת החילוק דכפרה שע"י התשובה לזה שעיצומו של יום מכפר
– ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 131 ואילך. וראה לקו"ש ח"ט ע' 428
ואילך (ובסעיף יו"ד שם).

96 להעיר שהרמב"ם קורא ה' ביהמ"ק – "הלכות בית הבחירה", והרי

* וכ"כ במנין המצות בריש ספר ריד מ"ע כ "לבנות בית הבחירה". סהמ"צ שם (לפנינו. אבל בתרגום העליון וקאפח "בית עבודה"). ובהל' מלכים בתחלתו. אף שהביא תיפק
(ביד וסהמ"צ שם) מקור דהמצוה מהכתוב "ונעשו לי מקדש". ולא הכתוב (ראה יב, יא) "ודי' המקום אשר יבחר ה' א גו" שרובא בסנהדרין (כ, ב) וספרי שם. וכבסמ"ג מ"ע קסג
ורמזי מ"ע שס. ראה ס"מ ריש ה' ביהב"ח. ובאורכה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 317 ואילך. ולהעיר שבהמצות בהכוננת להל' ביהב"ח כתב "לבנות בית המקדש". וראה לקו"ש
ח"ט ע' 142 ואילך באורכה. לקו"ש ח"ד ע' 83 ואילך.

תשליכוהו⁶ היתה רק על הזכרים, לא על הנקבות.
ומדוקדק לשון הגמרא, שלא נאמר על החיוב הלשון
שאף, אף נשים חייבות, רק על הטעם בלבד.
(ליקוטים ואגרות עמ' רעג)

יבא הקב"ה . . ויבנה בית המקדש . . ויפרע מן עשו .
. ויבא משיח⁷.

גאולת מצרים היתה בחדש ניסן, וגם הגאולה
העתידה תהיה בניסן⁸.
יבא הקב"ה — כמו שבא במצרים, שנגלה הקב"ה
בכבודו ובעצמו, כמו שכתוב⁹ ועברתי בארץ מצרים,
וכמאמר¹⁰ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים
הקב"ה וגאלם.

ויבנה בית המקדש — כמו שהוקם המשכן בניסן.
ויפרע מן עשו — כמו שנאבדו המצרים.
ויבא משיח — כמו שמשה גאלם ממצרים, כמו
שכתוב¹¹ וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים (זה משה,
רש"י)¹².

(ליקוטים ואגרות עמ' קח)

נוסח הגדה של פסח

קדש ורחיץ¹³.

פסח — הוא המשכת חכמה ובינה. לכן יש ט"ו
סימני סדר ליל פסח, כנגד חכמה ובינה, שהם אותיות
י"ה.
זהו גם ענין מצה, המשכת חכמה, וכוסות, המשכת
בינה.

גם בקרבן פסח נרמזה המשכת חכמה ובינה:
פסח — הוא פה סת. ס"ח גימטריא חיי"ם, והוא
מה שנמשך החיים, בחינת המוחין, מפה העליון. וחיים
לשון רבים, החיות דחכמה והחיות דבינה.
פס"ח — גימטריא חכמ"ה בינ"ה עם ח'
אותיותיהן¹⁴.

(ליקוטים ואגרות עמ' קלו)

חג הפסח - פסוקים

ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח -
בחזרת, בתמכא, ובחרחבינא, ובעולשין ובמרור¹.

חמשת מיני מרור הם כנגד הה' גבורות שבה' מדות,
מחסד עד הוד.

ולפי סידורם מובן שתמכא הוא גבורת הגבורה,
מרור הוא גבורת ההוד, שהם בקו השמאל ביחוד.
לכן שנים אלו לא נשתנו שמותם בגמרא (תמכא הוא
תמכתא, מרור הוא מרירתא), מה שאין כן השאר
נשתנה שמותם (חזרת היא חסא, עולשין הינדבי,
וחרחבינא — אצוותא דדיקלא).

(הערות לזהר ב עמ' 99)

יצתה תקיעת שופר ורדיית הפת, שהיא חכמה ואינה
מלאכה².

רדיית הפת — היא הפת דמצה שבפסח, כי מצה
שייכת לתקיעת שופר.

השלש מצות שבקערה — הם על דרך שלשה קולות
השופר, תקיעה שברים ותרועה. והמצה האמצעית
פורסים לשנים, על דרך שברים, לשון שבירה.
יציאת הקול מהשופר — היא על דרך היציאה
ממצרים, מיצר הגרון.

ואומרים לפני תקיעת שופר מן המיצר קראתי י"ה
— על דרך היציאה ממצרים.

לכן אומרים הא לחמא עניא בלשון תרגום, על דרך
מה שיודעים מהו תרועה רק מהתרגום, יבא, שלמדין
מן ותיבב אם סיסרא³.

(ליקוטים ואגרות עמ' 1)

נשים חייבות בארבעה כוסות הללו, שאף הן היו
באותו הנס (כדאמרינן בשכר נשים צדקניות שבאותו
הדור נגאלו, רשב"ם)⁴.

מובן מכאן שעיקר הגאולה היה בשביל הנשים,
בשכר נשים צדקניות. ונשים, שפרה ופועה, הן שהחיו
את הילדים⁵.

ומכל מקום קאמר שאף הן היו באותו הנס, שמורה
לכאורה שאינן עיקר, כי גזירת והמיתן אותו והיאורה

(6) שם, כב.

(7) שמות רבה פט"ו, ב.

(8) ראש השנה יא, א.

(9) בא יב, יב.

(10) הגדה של פסח.

(11) חקת כ, טז.

(12) רש"י שם.

(13) סדר הגדה של פסח.

(14) קהלת יעקב מערכת פסח.

(1) פסחים לט, א במשנה.

(2) ראש השנה כט, ב.

(3) שם לג, ב.

(4) פסחים קח, ב.

(5) שמות א, טו-יז.

וסלוק השאור הוא גורם לאחדות הש"י שיהי' נגלה בעולם, מ"מ סבת סילוק השאור שהוא היצר הרע, כאשר הזמן ראוי שיהי' הש"י אחד ואז יסולק יצר הרע מן העולם, ואז יהי' ה' אחד ושמו אחד שלא יהי' נמצא ונגלה שום עבודת אלילים, אבל על כל פנים יהי' קודם הזמן ראוי שיהי' ה' אחד, ולפיכך התחלת הביעור הוא אחר י"ג מיד, כאשר הגיע י"ג, כי מספר אחד הוא י"ג ואז תיכף ומיד בודקין החמץ.

ואין זה דומה אל אחד בחדש, כי האחד הוא התחלה ומורה על האחדות שהי' בתחלה מצד שלא היו נמצאים המלאכים ושאר דברים שהם עובדים, אבל לעתיד שיהי' הש"י אחד, לא מצד ההתחלה שהוא אחד רק שהכל עובדים אל הש"י, ולפיכך כאשר הגיע הזמן של י"ג שהוא אחד דהיינו תיכף בלילה אז בודקין החמץ והוא התחלה לבער החמץ, וכאשר החמץ מסולק מן העולם אז שחיתת הפסח כי אז יהי' ה' אחד ושמו אחד כי יעבדו הכל לאחד.

דרוש נאה לשבת הגדול – הגדה של פסח – מהר"ל מפראג

ב. בפרשת בא (יב, ג-ד) כתוב ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית ואם ימעט הבית וגו' ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו.

יש לומר בדרך אפשר דמרומו כאן בקרא הג' בתי מקדשות, דמבואר במהרש"א (פסחים פח) דהג' בתי מקדשות כנגד האבות, בית ראשון כנגד אברהם, בית שני כנגד יצחק, ובית שלישי כנגד יעקב עיי"ש. גם ידוע דבית המקדש הב' הי' חסר ה' דברים (יומא כא:): הארון הכפורת האורים ותומים וכו' עיי"ש. גם ידוע דבית המקדש הב' נחרב ע"י שנאת חנם (יומא ט:): וכמבואר גם בהסוגיא דקמצא בר קמצא (גיטין נו:).

וכל זה מרומז בקרא, וזהו "ויקחו להם איש שה", דבני ישראל המשולים לשה "שה פזורה ישראל" (ירמי' נ, יז), "יקחו", "לבית אבות" הבתי מקדשות כנגד "אבות", והפסוק ממשיך בנוגע הג' בתי מקדשות, וזהו "שה לבית" זה קאי על בית ראשון ורמז בתיבת ש"ה שלמה המלך דהוא בנה בית ראשון, ואח"כ יהי' בית שני וזהו "ואם ימעט הבית", בית השני יהי' "ימעט" דיחסר חמש דברים כנ"ל, והי' מיעוט לפי ערך בית ראשון, ואח"כ נחרב הבית שני ע"י שנאת חנם, וזהו שהפסוק ממשיך "ולקח הוא ושכנו" דע"י האחדות יתקרב קץ הגאולה, וזהו "הקרוב אל ביתו" דע"י השלום יתקרב בנין בית השלישי שיהי' נצחי לעולם ועד.

פרי תוד

ג. בחג הפסח ישנם ג' ענינים – "פסח מצה ומרור": "פסח . . על שום שפסח המקום על בתי אבותינו כו', מצה . . על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ כו', מרור . . על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו כו'".

והענין העיקרי מג' ענינים אלה שנשאר בזמן הזה הוא "מצה", כי:

פסח – שייך רק בזמן שבית המקדש הי' קיים, שאז היו מקריבים קרבן פסח, משא"כ בזמן הזה שאין מקריבים קרבן פסח.

א. יש עוד טעם מה שהי' הדבור ביום אחד לחדש, וההקרה ב"ד לחדש, כי הפסח הוא עבודת השי"ת והעבודה הזאת היא שאנו עובדין לו שהוא יתברך אחד ואין זולתו ולפיכך ראוי לעבוד אותו, ולפיכך כל ענין עבודת הפסח שהי' הקרבן אחד בכל צד מפני שהוא לאל אחד יתברך.

ולפיכך פירשנו בחבור גבורות השם (פ' ל"ה) שהי' הקרבן הזה כל ענין שלו שיהי' אחד.

הראשון, שהרי נאמר בפירוש (שמות יב, מו) בבית אחד יאכל שאסור לחלקו ולאכול אותו בשתי חבורות, שלא יהי' נחלק קרבנו של הש"י שהוא עבודה לאל אחד.

והשני (שמות יב, מו) ועצם לא תשברו בו שלא יהי' נחלק בעצמו, כי העצם הוא בנין בעל חי, ולא הי' נחלק עיקר בנין בעל חי שהם עצמות שעליהם נסמך הבעל חי.

השלישי (שמות יב, ט) אל תאכלו ממנו נא ומבושל כי אם צלי אש, כי הבשר הוא מבושל נעשה פרורים מחולקים עד שנחלק לגמרי, רק צלי אש, כי כל זמן שהוא צלי נתקשה ונעשה חלקיו אחד, ולפיכך צלי אש דוקא, ועוד מצותו שיהי' בן שנה אחת ולא שתיים, ושם מבואר באורך עוד יותר.

לפיכך המצוה באחד לחדש, כי באחד מורה על התחלה, ובפרט אחד לחדש ניסן שהוא התחלת העולם, ובהתחלה הש"י אחד, וזה שכתוב בתורה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, ולא כתיב יום ראשון כמו שכתוב אח"כ, על שם שהי' הקב"ה אחד ולא נבראו המלאכים עד יום השני, אבל יום הראשון הי' הש"י אחד ושמו בלבד, ולפיכך מצות התורה על הקרבן באחד לחדש, כי האחד בחודש מורה על התחלת העולם אשר בו הי' הש"י אחד, והתורה שהיתה גם כן בתחילת הבריאה כי נבראת קודם העולם, לכך מצות התורה ביום זה שהוא התחלה ליקח הפסח לעבוד לאל אחד, לכך ראוי ביום זה שתצוה התורה שיקח הפסח לעבוד הש"י שהוא אחד.

אמנם שחיתת הפסח הי' ב"ד, כי אימתי יהי' ה' אחד ושמו אחד כשיסלק יצר הרע מן העולם אשר היצר הרע מסית אחר עבודת אלילים, והיצר הרע עצמו קראו חז"ל אל אחר כמו שכתוב (תהלים פא, י) לא יהי' בך אל זר, איזהו אל זר שיש בגופו של אדם הוי אומר זה יצר הרע והוא נקרא אל זר, וכן אומר במסכת ברכות אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו יקרא קריאת שמע, ומה ענין קריאת שמע ליצרו, אבל פירוש זה כי היצר הרע הוא עבודת אלילים באדם, כי ראוי הי' שיהי' היצר טוב בלבד אשר הוא מביא לעבודת הש"י, אבל יצר הרע הוא שניות ליצר טוב ומביא לידי שניות ונקרא עבודת אלילים, וכאשר יקרא קריאת שמע ויהי' דבק באחדותו יתברך יהי' מסלק השניות הוא יצר הרע, ולפיכך לעתיד בסלוק יצר הרע מן העולם אז לא יהי' שום שניות ואז יהי' ה' אחד לגמרי, ולפיכך אחר ביעור שאור וחמץ שהוא מורה סילוק היצר הרע מן העולם אז ישחטו הפסח שהוא עבודה אל הש"י שהוא אחד לגמרי.

לכך אמרו אור לארבעה עשר בודקין את החמץ אחר שעבר י"ג יום, כי אחד מספרו י"ג אז מתחיל לבדוק חמץ, כי כאשר יגיע זמן שיהי' האחדות בעולם אז בודקין החמץ בחורין ובסדקין לבער אותו ולסלקו מן העולם, כי אע"ג שאמרנו כי אחר שיסולק השאור מן העולם אז יהי' ה' אחד ושמו אחד,

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – חג הפסח

לה

מרור – חיובו בזמן הזה אינו אלא מדרבנן.
ומצה – גם בזמן הזה חיובה מן התורה.
וצריך להבין:

כיון שמרור ("על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו כו") מורה על הגלות, ומצה (על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם) מורה על גאולה – איך יתכן שבזמן שבית המקדש הי' קיים המרור (שמורה על הגלות) הוא מן התורה, ודוקא בזמן הגלות הוא מדרבנן, ודוקא מצה (גאולה) היא (גם בזמן הגלות) מן התורה – בה בשעה שזמן הגלות שייך למרור דוקא, ולא למצה שענינה גאולה?!

ויובן בהקדם הביאור בכללות הענין דיציאת מצרים – שעם היותו לפי שעה בלבד, הרי הוא גם התחלה ונתינת-כח על כל הענינים שלאחרי זה עד להגאולה העתידה עלי' נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", כפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר² שיציאת מצרים היא התחלה לכל הגאולות עד לגאולה האמיתית והשלימה.
ובפרטיות יותר:

הגילוי דיציאת מצרים – עם היותו גילוי נעלה ביותר, נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם" – לא הי' אלא לפי שעה בלבד, ולאחרי זה הוצרכה להתחיל העבודה ד"וספרתם לכם שבע שבתות"³, שעל ידה דוקא נעשית הטהרה דישראל להיות ראויים למתן-תורה, על דרך ובדוגמת אשה דמסאבותא שמתטהרת לבעלה על ידי זה ש"וספרה לה גו"⁴, כדאיתא בזה"ה.

ולאידך, אף שהגילוי דיציאת מצרים לא הי' אלא לפי שעה, הרי הוא גם ההתחלה דמתן-תורה, כיון שהאפשרות למתן-תורה (כולל גם ההכנה על ידי העבודה דספירת העומר) נעשתה על ידי הגילוי דיציאת מצרים דוקא.

ותיריה מזה: הגילוי דיציאת מצרים הוא (לא רק התחלת מתן-תורה דגליא דתורה, אלא) גם התחלת מתן-תורה דפנימיות התורה שתתגלה לעתיד לבוא, כי, אף שהגאולה דיציאת מצרים לא היתה גאולה אמיתית והשלימה, שהרי לאחרי' היו עוד גלויות (ועל דרך לשון חז"ל בנוגע לגאולה דפורים: "אכתי עבדי אחשוורוש אנן"), הרי היא התחלה ונתינת-כח להגאולה האמיתית והשלימה שאין אחרי' גלות⁵, שאז תהי' גם השלימות דמתן-תורה על ידי הגילוי דפנימיות התורה.

ומזה מובן שהענין ד"זכר ליציאת מצרים" הוא נתינת-כח לכללות מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות שעל ידי זה?

באים סוף-סוף להגאולה העתידה.
על פי זה יש לבאר גם ב' הקצוות שבמרור ומצה, שבזמן הזה יש חיוב מן התורה על מצה ולא על מרור, אע"פ שמרור מורה על הגלות ומצה על הגאולה – כי, היא הנותנת: הטעם שבזמן הגלות אין חיוב מן התורה על אכילת מרור, הוא, לפי שהגלות עצמו הוא ענין של מרור, שלכן אין צורך להדגיש יותר את ענין הגלות על ידי אכילת מרור (דבר שיכול להביא לרגש של יאוש כו'), משא"כ בזמן שבית המקדש קיים יש צורך וחיוב באכילת מרור כדי לעורר ולהדגיש את זכרון הגאולה ממועמד ומצב של הגלות. ולהוסיף, שכיון שהגאולה ממצרים היא לפי שעה, גאולה שיש אחרי' גלות, הרי זה מתבטא גם באכילת מרור (שמורה על הגלות) בזמן שבית המקדש הי' קיים.

והענין העיקרי שבו היא עיקר ההדגשה בזמן הגלות, הוא, זכרון הגאולה ממצרים שנותנת כח לכללות העבודה בזמן הגלות כדי לבוא להגאולה העתידה – כמודגש בהחיוב מן התורה על אכילת מצה הקשורה עם הגאולה.

ותיריה מזה – "מצה זו שאנו אוכלים... על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם":

ידוע⁶ שישנם ב' סוגי מצה: (א) מצה שקודם חצות – המצה שאכלו בני ישראל בהיותם בגלות מצרים, (ב) מצה שלאחרי חצות – המצה שאכלו בני ישראל בצאתם ממצרים. והחידוש הוא – שהמצה שאנו אוכלים קודם חצות היא כנגד המצה שאחר חצות, המצה שאכלו בני ישראל בצאתם ממצרים.

והענין בזה – שהמצה שאנו אוכלים בזמן הגלות היא בדוגמת המצה שאכלו בני ישראל קודם חצות בהיותם בגלות מצרים, ואעפ"כ, הרי היא כנגד המצה שלאחרי חצות בצאתם ממצרים, כיון שגם אכילת המצה בזמן הגלות קשורה ושייכת לגאולה העתידה.
וההוראה מזה בעבודת האדם:

גם כשנמצאים בחשכת הגלות בכלל, ובפרט כשידע איניש בנפשי מעמדו ומצבו – אין ליפול ביאוש ח"ו, אלא אדרבה, יש ליזכור אודות הגאולה, שהיא הנתינת-כח לכללות העבודה בזמן הגלות להביא את הגאולה העתידה.

ובפרט לאחרי ובסמיכות לזמן יציאת מצרים, בימי ספירת העומר שבהם מחכים ומצפים לזמן מתן-תורה⁷, שבזמן זה מודגש שיציאת מצרים היא (לא רק לפי שעה בלבד, אלא) גם ההתחלה דמתן-תורה – על אחת כמה וכמה שצריך להדגיש את זכרון הגאולה ממצרים שהיא גם התחלת הגאולה העתידה, שמתבטאת בכך שמחכים ומצפים להשלימות דמתן-תורה בהתגלות פנימיות התורה בגאולה העתידה.

תורת מנחם התוועדויות תשי"ב חלק ב עמוד 14 – משיחות אחרון של פסח טעיפים ב-ו (הנחה בלתי מוגה)

(10) ראה שיחת ליל ב' דהג הפסח ס"ב (תורת מנחם התוועדויות תשי"ב חלק ב עמוד 911). וש"נ.

(11) ר"ן סוף פסחים. וראה בהנסמן בלקוטי שיחות חלק כב עמוד 411 הערה 2.

(1) מיכה ז, טו.

(2) ד"ה כימי צאתך דאחרון של פסח תש"ח פרק יב (ספר המאמרים תש"ח עמוד 461).

(3) אמור כג, טו.

(4) מצורע טו, כח.

(5) חלק ג צו, סוף עמוד א ואילך.

(6) ראה גם שיחת ליל ב' דהג הפסח סוף סימן ז' (תורת מנחם התוועדויות תשי"ב חלק ב עמוד 521).

(7) מגילת יד, א.

(8) מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוס' ד"ה ה"ג – פסחים קטז, ב.

(9) ראה תניא ריש פרק לו.

ולפום ריהטא יראה שד' כוסות אלו שנוכרו בד' פסוקים הללו מרמזים על ד' זמנים אלו: א) כוס ישועות אשא דרשו רז"ל על שכר העולם הזה כמ"ש רז"ל (ברכות נד) חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה שנאמר (תהלים קטז, ג) צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא וכתוב כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא וזה דווקא בעולם הזה שהרי אמרו רז"ל (פסחים נ) לא כעולם הזה העולם הבא, בעולם הזה על בשורות רעות אומר ברוך דין האמת ועל בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, אבל בעולם הבא כולם יאמרו הטוב והמטיב. הרי בבירור שדרשו רז"ל מקרא זה על העולם הזה וכן מוכח מתוך פשוטו שאמר מיד נדרי לה' אשלם. וכבר ידעת (עבודה זרה ג) כי היום לעשותם ולא למחר לעשותם.

ופסוק כי כוס חמר וגו' ידבר לימות המשיח כי בזמן ההוא ישתו האומות השמרים כמ"ש (ישעי' כה, ו) ועשה ה' בהר הזה לכל העמים משתה שמרים וגומר, ולישראל יתן כוס של תנחומין לאבלי ציון, לכך אמר וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק, כי בזמן ההוא יגדע קרן העכו"ם וירם קרן משיחו.

ופסוק כוסי רוי' מדבר בזמן התחי', וכן מצינו בבירור שדרשו רז"ל (יומא עו) מפסוק זה שכוס של דוד לעלמא דאתי רכ"א לוגין מחזיק שנאמר כוסי רוי' כמנין רוי'. וכן יורה פשוטו של המזמור המתחיל ה' רועי לא אחסר יראה שבסעודה של צדיקים לזמן התחי' ידבר.

תערוך לפני שלחן נגד צוררי בסעודה שלעתיד כדברי הרמב"ם שיהי' אכילה ושתי' ממש, דשנת בשמן ראשי בתליסר נהרי דמשכי אפרסמון שנבראו לרבי אלעזר בן פדת (תענית כה).

ופסוק ה' מנת חלקי וכוסי מדבר בעולם הבא שאחר התחי' שאין שם לא אכילה ולא שתי' אלא צדיקים יושבין ונהנין מזיו השכינה לכך אמר ה' מנת חלקי ר"ל לחזות בנועם ה'.

וכנגדם באו ד' כוסות הללו:

כוס ראשון של קידוש שאומרים עליו אשר בחר בנו מכל עם הוא שכר העולם הזה שנחילנו תורת אמת וחקים ישרים שהיום לעשותם ולא למחר.

כוס שני שאומרים עליו סיפור ההגדה שיש בה רמז לימות המשיח כמ"ש להביא לימות המשיח וכו'.

כוס שעל ברכת המזון רמז לכוס של סעודה לימי התחי', והוא אחר אכילת האפיקומן הגנוז תחת הכר שיש בו רמז לסעודה של עולם הבא הצפונה והגנוזה שנאמר (תהלים לא, כ) מה רב טובך אשר צפנת.

הכוס הרביעי שעליו גומרים ההלל רמז לעולם הבא שהוא השכר האחרון ותקות כל מקוה ועליו גומרין כל ההילול והשבח הנמצא בכל המקראות והוא סוף כל ההילול והודאות ואין שם לא אכילה ולא שתי' כנודע.

ולפיכך אין מפסיקין בין כוס ג' לכוס ד' לפי שבין כולם יש הפסק בין העולם הזה וימות המשיח יש הפסק הגלות הנמשל ללילה, ובין ימות המשיח לזמן התחי', המות יפריד בינם. אך בין זמן התחי' לעולם הבא אין הפסק כי אין שם מות ומשכלה רק שהזוכין אליו יהיו נעתקין ממדריגה זו למדריגה

ד. עיקר אכילת מצה הוא מצה האמצעית הנק' לוי היינו כי לוי קאי על גבורה, בינה, כידוע שלויים הם בח' גבורה, בינה וכו'.

וזהו שנוטלין המצה האמצעית לוי דוקא בח' בינה בכלל וחולקין אותה לשנים, חלק א' גדול מחבירו הוא מה שבינה בכלל, נחלקת לשני חלקים בינה ותבונה וכו'.

ומהמצה הזו גופא... החלק הקטן הוא מגולה ועליו אומרים ההגדה ונק' הא לחמא עניא, והחלק הגדול הוא צפון ונעלם, ועליו אין אומרים ההגדה ואינו נקרא הא לחמא עניא, היינו כי בינה היא בסתימות והעלם, לעתיד לבא, שלעתיד דוקא תתגלה.

וכמו כן המצה הזו דצפון, אפיקומן, תתגלה מצפינתה לבסוף אחר שולחן ערוך, ולא בתחלת הסדר. (משא"כ המצה דהחלק הקטן, היא מגולה מתחלת הסדר ואילך) ועל' אין אומרים שום דבר, כי בח' זו היא למעלה מסיפור והגדה, מבחי' הילול ושבח, כי בח' זו היא בח' מי שאינו מושג כלל וכו'.

ועל פי מה שנתבאר בס"ד דעיקר ענין יציאת מצרים ואכילת מצה, הוא מבחי' מצה האמצעית, לוי דוקא, הנה הגאולה היתה על ידי משה, שמשה ה' לוי, ועל לידת משה כתיב וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי, שלא נאמר שם האיש והבת, רק לוי, היינו כי בח' יציאת מצרים ואכילת מצה הוא מבחי' לוי דוקא, המצה האמצעית הנק' לוי.

והבן שיי"ל שזהו גם כן האמור בו, ותרא אותו ותצפנהו כו', הרי שיש ב' בחי', ראי' והתגלות, וצפינות והעלם, והיינו כמו החלק המגולה, וחלק הגדול המכוסה וצפון.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש, עמוד רל. פניני לוי יצחק על התורה

ה. שנו חכמים בירושלמי רבה (מגילה ג, ה) בין פרשיות הללו יכול להפסיק אך בין פרה להחודש לא יפסיק וסימנך בין שלשת כוסות הראשונים יכול להפסיק חוץ בין שלישי לרביעי לא יפסיק.

היחס והדמיון שבין ארבע פרשיות אלו לארבע כוסות הללו.

הקדמת ענין זה מבואר שהשכר האלקי בא בד' זמנים מוגבלין, כמו שאנו אומרים בתפילת יוצר דשבת אין כערך ה' אלקינו בעולם הזה, ואין זולתך מלכנו לחיי העולם הבא אפס בלתך גואלינו לימות המשיח, ואין דומה לך מושיענו לתחיית המתים.

ולפי שמדרך הכתובים לכנות השכר טוב בכוס ישועות ע"כ מצינו בכל המקרא בד' מקומות זכרון כוס לטובה: א) שנאמר (תהלים טז, ה) ה' מנת חלקי וכוסי. ב) (תהלים כג, ה) כוסי רוי'. ג) (תהלים קטו, יג) כוס ישועות אשא. ד) שנאמר (תהלים עה, ט) כי כוס ביד ה' ויין חמר מלא מסך ויגר מזה אך שמר' ימצו ישתו כל רשעי ארץ ואני אגיד לעולם אזמרה לאלקי יעקב וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק.

[12] עיין שם בלקוטי לוי יצחק, דהחלק הגדול הוא בינה, והחלק הקטן הוא תבונה. [ועיין בלקוטי שיחות, ביאורים בלקוטי לוי יצחק על אגרת התשובה סימן ח].

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – חג הפסח

לז

על דרך זה הוא גם בד' הכוסות דסעודת משיח באחרון של פסח שהם שייכים לגאולה העתידה.

ויש לומר הביאור בזה על פי הביאורים בהשייכות דגאולה העתידה לד' כוסות, לד' לשונות של הגאולה דלעתיד לבוא¹³, והגאולה העתידה הרי תהי' מארבע כנפות הארץ (ישעי' יא, יב).

ולהעיר מהידוע דמ"ם סתומה מורה על הגאולה העתידה, כמרומו בפסוק (ישעי' ט, ו) "לסרבה המשרה ולשלום אין קץ" (ראה ספר הערכים-חב"ד מערכת אותיות אות מ"ם (ב) ס"ז. וש"נ), שאחד הביאורים בזה הוא - שהעולם מצד בריאתו הוא מסובב רק משלש רוחות, כמאמר רז"ל (בבא בתרא כה, סוף עמוד א) "עולם לאכסדרה הוא דומה ורוח צפונית אינה מסובבת" (היינו, שמצד רוח צפונית ש"מצפון תפתח גו" (ירמי' א, יד) יש מקום לענינים בלתי רצויים), ולעתיד לבוא יהי' העולם מסובב מכל ד' רוחותיו, גם מרוח הצפונית. ויש לומר, שגם ענין זה מרומו בד' הכוסות ששותים עכשיו (באחרון של פסח) - כי זה שלעתיד לבוא יהי' העולם מסובב מכל ד' רוחותיו, נעשה זה על ידי מעשינו ועבודתינו עכשיו.

ואולי יש להוסיף, דזה שבסעודת משיח הוא אותו מספר הכוסות שבלילות הראשונים דפסח הוא לרמז שבכח כל אחד מישראל לבוא מיד מהגאולה דיציאת מצרים (ד' הכוסות דלילות הראשונים דפסח) לגאולה העתידה (ד' הכוסות דאחרון של פסח), גאולה בפשטות²⁰ למטה מעשרה טפחים.

ובפרט שמעשינו ועבודתינו עכשיו הם כנס על גבי ענק, כיון שהם באים לאחרי ובהמשך למעשי ועבודת רבותינו נשיאינו, אדמו"ר הזקן אדמו"ר האמצעי אדמו"ר הצמח-צדק אדמו"ר המהר"ש אדמו"ר נ"ע וכ"ק מו"ח אדמו"ר, הרי בודאי ובודאי שבכח של מעשינו ועבודתנו, כולל אכילת סעודת משיח ושתית ד' כוסות באחרון של פסח, להביא את הגאולה מיד, כהרף עין ממש²¹.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ט חלק ג, חלק ממאמר ד"ה והחרים וגו' סעיף ד' - עמוד 52

גדולה ממנה והמשכילים יבינו ענין זה וסודו כי עמוק הוא ומי יבא עד תכונתו.

עוללות אפרים¹⁵ - חלק שני עמוד י"ב - מאמר ק"א

ו. בשנת¹⁴ תרס"ו אכל כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע סעודת אחרון של פסח ביחד עם התלמידים, וציווה לתת לכל תלמיד ד' כוסות. ואמר אז: דאס איז סעודת משיח. מובן שההוראה היתה לא רק עבור שנה ההיא, כי אם, עבור כל השנים.

טעם מנהג זה על פי נגלה, יש לומר:

אחד הטעמים לד' כוסות של פסח הוא שהם כנגד ד' כוסות של פורענות שהקב"ה עתיד להשקות את אומות העולם, וכנגדן עתיד הקב"ה להשקות את ישראל ארבע כוסות של נחמות (ירושלמי פסחים רפ"י. ב"ד פה, ה).

- שייכות ד' כוסות דלעתיד לחג הפסח מובן על פי הידוע¹⁵ שביציאת מצרים נפתח הצנור גם לגאולה העתידה - ומוזה מובן (במכל שכן) ענין הד' כוסות דאחרון של פסח, בסופו של יום, בסעודת משיח, שהוא כדי לעורר את גילוי הד' כוסות דלעתיד.

כי כל הגילויים דלעתיד תלויים בעבודתנו עכשיו¹⁶, (וההכנה אינה רק להסיר את הדברים המונעים להגילוי דלעתיד, על ידי העבודה דסור מרע, אלא גם לעורר ולהמשיך את הגילויים דלעתיד), ועל ידי שתיית הד' כוסות ממשכילים וממהרים את גילוי הד' כוסות דלעתיד¹⁷.

לקוטי שיחות חלק ד עמוד 1298 - משיחת אחרון של פסח תשס"ז

ז. נוסף על זה שכל הענינים דתורה ומצוות (מעשינו ועבודתינו) מקרבים ומביאים גאולה העתידה, יש סגולה מיוחדת בענינים אלה השייכים בגלוי יותר למשיח. ומהם, אכילת סעודת משיח באחרון של פסח ושתית ד' כוסות בסעודה זו. דכמו שד' הכוסות שבלילות הראשונים דפסח הם כנגד ד' לשונות של גאולה¹⁸ (הגאולה דיציאת מצרים),

13) הדרשן ר' שלמה אפרים ז"ל, בעמח"ס כלי יקר על התורה.

14) ראה גם כן "היום יום" כב ניסן (עמוד 20).

15) ד"ה כימי צאתך תש"ח.

16) תניא פרק לז.

17) וע"ד הידוע (ראה לקוטי שיחות חלק ג עמוד 857 ובהצטיון שם) הטעם שהנביאים הוצרכו לעשות פעולות בגשמיות מתאים לענין נבואתם, בכדי למור ולהמשיך את הנבואה בגשמיות.

18) ירושלמי פסחים פ"י ה"א. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן אורח חיים סימן תעב סעיף יד. וראה הגדה של פסח עם לקוטי טעמים כו' (קה"ת תשמ"ז) עמוד תה ואילך. וש"נ.

[נוסח המברק לקראת חג הפסח ה'תשכ"ז]

חג הפסח כשר ושמח ולקיום בקרוב ממש ההקהל דקהל גדול ישובו הנה

מנחם שניאורסאהן

♦ יום ראשון י"ג ניסן ♦

יט (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־כָּל־עַדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדוֹשִׁים תְּהִיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

ב מלל עם כל כנשתא דבני ישראל ותימר להון קדישין תהון ארי קדיש אנא יי אלהכון:

כז"י < דַּבֵּר אֶל־כָּל־עַדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל > (ויקרא רבה, ת"כ) מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל מפני שרב גופי תורה תלויין בה. קדושים תהיו. הויו פרושים מן העריות ומן העברה, (ויקרא רבה) שכל מקום שאמה מוצא גדר ערוה, אמה מוצא קדושה: (לקמן כא) "אשה זנה וחלה וגו'" - "אני ה' מקדשכם"; (שם) "ולא יחלל זרעו... אני ה' מקדשו"; (שם) "קדושים יהיו... אשה זנה וחלה וגו'".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח ב עמ' 432)

מפני שרב גופי תורה תלויין בה (רש"י יט, ב) אמרו רז"ל, שיש ג' פרשיות המכילות ששים מצות: פסחים, נזיקין ופרשתנו. ודוקא פרשתנו נאמרה בהקהל, שכן לא זו בלבד שהיא מכילה דינים רבים, אלא רב דיני התורה תלויים בצווי הכללי "קדושים תהיו". ובלשון הרמב"ם: "היה קדוש בעשותך כל מה שצויתקי עליו". ולא נקט "שכל גופי תורה", כי יש מצות שנאמרו לפני פרשתנו, ועל כרחי שנתן לקימן גם בלי צווי כללי זה. אור החיים

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ב) אַל כָּל עַדַת וְגו'. טעם אומר אַל כָּל אָמרו ז"ל בתורת כהנים לפי שפרשה זו רב גופי התורה תלויים בה נאמרה בהקהל. ונהגם שכל מצוה ומצוה ממצות התורה היה משה אומר לה לכל יִשְׂרָאֵל כְּאָמרו בַּפְּרִיָּתָא הוֹבָאָה בַּעֲרֻבִין (ב"ד:), תרץ הר"א"ס, שהיו נכנסים פת אחר פת מה שאין פן בפרשה זו שנכנסו יחד ע"כ. וקשה לדבריו אם פנתו באומר שהיו נכנסים פת אחר פת על יִשְׂרָאֵל שהיו באים אחר הזקנים, אם פן משה היה אומר יותר מחמשה וְשֵׁשׁ פְּעָמִים, ולפי חשבון הפעמים שפנה התנא שם שיש ביד כל אָחד ד' אינו משמע פן, שכתבו וזה לשונם נכנסו כל העם וכו' נמצאו ביד אהרן ד'. ואם פנת הרב באומר פת אחר פת הוא על פת של אהרן, ונכב ואביהוא, וכת של הזקנים וכו', שבשאר הצוויים היו נכנסים זה אחר זה וְכָאן נִכְנסו יחד אהרן נִבְּב ואביהוא וְהַזְקֵנִים וְהַיִּשְׂרָאֵלִים. הנה במה שנעמד על עקרון של דברים למה משה נהג בכל המצות בסדר זה, ולא היה שונה לכלם יחד ד' פעמים, ונמצאו לכל אָחד מיִשְׂרָאֵל ד' פעמים מפי משה, שהוא יותר טוב מלשמע ה' פעמים פעם ממשה וכו' וג' פעמים מזולתו, אלא הטעם הוא לא מב' דברים, או לעשות כבוד להדרגות יִשְׂרָאֵל כְּבוֹד אַהֲרֹן כְּבוֹד לְבָנָיו כְּבוֹד לְזֻקְנֵים וְאַחַר כֵּף לְיִשְׂרָאֵל, או לצד שכל אָחד למד בפני עצמו מפי משה כשיחזר אהרן לבניו וכשיחזרו בניו לזקנים וְהַזְקֵנִים לְיִשְׂרָאֵל מֵאֲמָצְעוֹת זֶה יְהִי נִבְּב וְנִרְגַּשׁ אִם יֵשׁ הַשְּׂתַנּוֹת בְּנִשְׁמַע בֵּין הַכַּתּוּת כְּשִׂיחֲזוּ הַדְּבָרִים זֶה לְזֶה, מֵה שָׁאֵל הִיָּה הִרְגַּשׁ זֶה אִם הִיוּ פְלִם שׁוֹמְעִים מִפִּי מֹשֶׁה

לִידו שִׂיתַרְחַק מְעֻשׂוֹתָה, וְכֵּהָ קִים מְצוֹת עֲשֵׂה שְׁנַצְטוּו בְּמֵאֲמַר קְדוֹשִׁים תְּהִיוּ, וְהוֹצִיא זְכָרוֹן מְצוֹה זֶה בְּלִשׁוֹן זֶה שֶׁל קְדוֹשִׁים, לומר שכל המקום מְצוֹה זֶה נִקְרָא קְדוֹשׁ, וְהוּא מֵאֲמָרָם ז"ל (ויק"ר פכ"ד, ירושלמי יבמות פ"ב ה"ד) גַּם פֶּן, וְלִטְעַם זֶה דְּדַבֵּק לומר אַל כָּל עַדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לומר כי מְצוֹה זֶה שְׁמַצוֹה קְדוֹשִׁים תְּהִיוּ הִיא מְצוֹה שִׂישְׁנָה בְּכָל אָדָם, שְׁכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּקִימוֹ מְצוֹה זֶה קְדוֹשׁ יֵאָמֵר לוֹ, וְאִין הַדְּרָגָה בְּיִשְׂרָאֵל שִׂתְהִיָּה נִמְנַעַת מֵהִשְׁנָה זֶה. גַּם בְּזֶה יִתְיַשֵּׁב טַעַם כְּפַל הַדְּבָר וְאֲמָרָתָ, כִּי יֵשׁ כָּאן דְּבִירו קְשָׁה בְּעַרְךָ הַעוֹבֵר שִׂיוֹסִיף עֲנֵשׁ עֲשֵׂה, וְיֵשׁ כָּאן מְעַלָּה וְכְבוֹד לְמִקְיָמוֹ שִׂיקְרָא קְדוֹשׁ. וְאוּלַי כִּי דוֹקָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא שִׂישְׁנָם בְּבַחֲנִיָּה זֶה מֵה שְׂאִין פֶּן אֲמוֹת הָעוֹלָם, לוֹ יְהִיָּה שִׂיפְרֵשׁ אָדָם עֲצֻמוֹ מִבַּחֲנִיּוֹת הָעֵרִיּוֹת הָאֲסוּרוֹת לוֹ אוֹ אֲפִלוֹ שְׂאִינָם אֲסוּרוֹת, אִף עַל פִּי כֵּן מְשַׁלֵּל הוּא מִבַּחֲנִיַּת הַקְּדוּשָׁה, וְלִזְוֹה אָמַר אַל וְגו' בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְכִסְמוּף יִתְבָּאָר בְּאֲפֵן אַחַר:

כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי וְגו'. צְרִיף לְדַעַת מֵה נְתִינַת טַעַם הוּא זֶה, וְכִי יִתְחַיֵּב הַדְּבָר לִיצִיר כְּפִיו לְהַדְמוֹת לְקוּנו, וְהָלֵא הַרְבֵּה הַדְּרָגוֹת שֶׁנִּשְׁם בְּאַלְהֵי יִשְׂרָאֵל וְאִינָם מְשִׁגִּים בְּיִשְׂרָאֵל, וְאִם כְּנָתוֹ לומר טַעַם הַצְּוִי שֶׁהוּא חֲפִץ בְּדְבָר לְצַד אֱלֹהֵינוֹ קְדוֹשׁ חֲפִץ שֶׁגַם עוֹבְדָיו יְהִיו כְּמוֹ כֵּן וְלֵא טַעַם הַמִּתְחַיֵּב, וְעַד עַתָּה אִין אֲנִי יוֹדַע לְמָה יִתְחַיֵּב הַכְּתוּב לְתַת טַעַם. וְרַז"ל נִרְאָה שֶׁמְקַשֵּׁי זֶה הַרְגִּישׁוּ, וְדָרְשׁוּ בְּתוֹרַת כְּהֵנִים וְזֶה לְשׁוֹנָם אִם אַתָּם מְקַדְשִׁים עֲצֻמְכֶם מְעַלָּה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלוֹ קְדוּשְׁתֶּם אוֹתִי ע"כ. וְכִפִּי זֶה תְּהִיָּה כְּנָתָה כִּי קְדוֹשׁ וְגו' הוֹדַעַת תּוֹעֲלַת הַנְּמִשְׁף, וְהוֹדַעַת הִפְכוֹ כְּמוֹ שְׁסִים שֶׁם

הַד' פְּעָמִים, וְדָבָר זֶה יִשְׁכַּל בְּלֵב שׁוֹמַע. אִם כֵּן לְבִי הַדְּרָכִים יוֹתֵר נִכּוֹן לְעֲשׂוֹת כְּסִדְרָה זֶה גַּם בְּמַצוֹה זֶה, בֵּין לְטַעַם לְעֲשׂוֹת כְּבוֹד לְאַהֲרֹן כִּי לְמָה יִגְרַע כְּבוֹד אַהֲרֹן וְכו' כָּאן, בֵּין לְטַעַם שִׂיכּוֹן הַדְּבָרִים לְשׁוֹמְעִים אֲדַרְבָּה כָּאן יִצְטָרֵף לְהִיּוֹת הַדְּבָר יוֹתֵר לְצַד שֶׁהֵם גּוֹפֵי הַתּוֹרָה. וְאִם לְצַד שִׂיאֵמַר מֹשֶׁה הַמְצוֹה בְּדִרְךָ כְּלָלִי לְכָל יִשְׂרָאֵל, הָלֵא גַּם בְּסִדְר הִרְאֵנוֹת שֶׁנִּשְׁנָה לְבַחֲנִיָּה זֶה שִׂישְׁנָה לְדוּבּוֹרָה שֶׁל מֹשֶׁה כְּלָלִי לְכָל יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁנִּכְנָסִין כָּל יִשְׂרָאֵל וְשׁוֹנָה לְהֵם מֹשֶׁה בְּמַעַמַד גַּם אַהֲרֹן וְכִינִי וְהַזְקֵנִים, וְאִם כֵּן מֵה כְּעוֹר בְּסִדְר הַרְגִּיל שְׁצוּהָ ה' כָּאן לְשׁוֹנוֹת שְׂאִין זֶה אֱלָא גִרְעוֹן:

אָכֵן הַנִּכּוֹן בְּעִינֵי הוּא, כִּי בְּסִדְר הִרְאֵנוֹן לֵא הִיָּה מְדַבֵּר מֹשֶׁה אֱלָא לְאֲנָשִׁים, וְכָאן צוּהָ ה' שִׂדְבֵר לְכָל עַדַת יִשְׂרָאֵל אֲנָשִׁים נָשִׁים וְטָף בְּסִדְר שֶׁהִיוּ מְקַבְּצִים בְּמַתַּן תּוֹרָה. וְכִסְמוּף יִתְבָּאָר הַכְּתוּב בְּאֲפֵן אַחַר:

וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם. טַעַם שְׁכַפַּל לומר וְאָמַרְתָּ, לְדְבָרֵיהֶם ז"ל (ויק"ר פכ"ד תר"כ) שְׂאֵמְרוּ כִּי לְצַד שָׂרֵב גּוֹפֵי הַתּוֹרָה וְכו' לְזֶה עֲשֵׂה כֵּה גַּם כֵּן כְּסִדְר נְתִינַת הַתּוֹרָה שִׂדְבֵר כֵּה רְכוּת וְקִשׁוֹת (יתרו י"ט ג) כֵּה תֵאֵמַר וְגו' וְתַגֵּד, וְאָמַר דְּבָר לְשׁוֹן קִשִׁי וְאָמַרְתָּ אֲמִירָה רַבָּה, וְכִסְמוּף יִתְבָּאָר הַכְּתוּב בְּאֲפֵן אַחַר:

קְדוֹשִׁים תְּהִיוּ. צְרִיף לְדַעַת מֵה הוּא הַמְכַבֵּן שֶׁל מְצוֹה זֶה. וְנִרְאָה שְׂכָא הַכְּתוּב לְתַת עֲשֵׂה עַל הָעֵרִיּוֹת, שְׁצוּהָ עֲלֵיהֶם בְּפִרְשָׁה הַקּוֹדֶמֶת בְּלֵאו, הוֹסִיף עֲשֵׂה עֲלֵיהֶם לְעַבֵּר עֲלֵיהֶם גַּם בְּעֲשֵׂה. עוֹד יִרְצֶה עַל דְּרָךְ אוֹמְרָם ז"ל (קדושים ל"ט:) יִשָּׁב אָדָם וְלֵא עֵבֵר עֲבָרָה נוֹתְנִים לוֹ שְׂכָר כְּעוֹשֵׂה מְצוֹה, וְהוּא מֵאֲמַר הַכְּתוּב קְדוֹשִׁים תְּהִיוּ בְּמַצוֹת עֲשֵׂה כְּבָא עֲבָרָה

א) אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ אֲנִי יְהוָה (אֱלֹהֵיכֶם):

כז"י אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ • כָּל אֶחָד מֵכֶם תִּירָאוּ אָבִיו וְאָמוֹ; זֶהוּ פְּשוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: (תורת כהנים. קידושין כט) אֵין לִי אֵלָא אִישׁ, אֵשָׁה מִנֵּינִי? כִּשְׁהוּא אֹמֵר: "תִּירָאוּ", הֲרִי כָּאֵן שְׁנַיִם. אִם־כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "אִישׁ"? שְׁהָאִישׁ סַפֵּק בְּיָדוֹ

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

שיכול להיות הדרגה גדולה ממש, והוא מדרגת מלכנו משיחנו המעשר בעטרי עטרות, כמובן מפסוק (ישעיה י"א) וְנָחָה עֲלֵינוּ רוּחַ ה' וְגו', וְלִדְבָרֵי רַז"ל (במד"ר פי"ט, דבר פ"ב) כִּי מִשָּׁה שֶׁהִיא הוּא הַגּוֹאֵל הָעֵתִיד, וְכִמוֹ שֶׁהָאֲרֵכְנוּ בְּפִרְשׁוֹן שֶׁל דְּבָרִים בְּמִקוּמָן, אִם כֵּן אֵין שְׁעוֹר וְגִבּוּל לְהַדְרִיגוֹת הַקִּדְשָׁה. לָזֶה אָמַר תְּהִי כִּי מִצְוָה זֶה אֵין לָהּ הַפְּסֵק וְתִמְיֵד יִשְׁנָה בְּגֵר מִצְוָה זֶה לְהִיֹּת קְדוּשִׁים. וְנִתְּן טַעַם לְדְבָרֵי כִּי קְדוּשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם שְׁאֵין שְׁעוֹר אֵל קְדֻשְׁתוֹ תִּבְרָךְ, וְחִפְזֵי ה' בְּכִנּוּי דִּידֵינוּ לְהַדְמוֹת לְקוֹנֵם בְּהַפְלֵגַת הַקִּדְשָׁה, וּמַעֲתָה דִּוֵּן בְּדַעְתָּךְ הַהַדְרִיגוֹת אֲשֶׁר תְּבוֹא בְּהֵם:

עוד ירצה בנתינת הטעם כי קדוש וגו' פרוש ולפי ערך גדלת קדשותו יתברך צריכין להתקדש כי לצד שאנו מכינים עצמנו להשגת קדושתו שכינה על ראשינו צריכין לשער גדל קדשותו יתברך כדי לעשות המוכן לדבר, כי אינו דומה המאכסן בביתו הדיוט, למאכסן שר וגדול וקל וחקר מלך, וקל וחקר בנו של קל וחקר מלך המלכים, וקל וחקר וכו' מלך העולם אשר לו המלוכה, שכל מה שיעשה עדין ישנו בקום עשה כי אין שעור די להצריך עשות, ולזה אמר כי קדוש אני ה' אלהיכם פרוש ולערוך קדושתו אני מצוה שתכינו עצמכם בכל יכלת המושג:

ותמצא שאמרו ז"ל (שבת ק"ב:) אם הראשונים כמלאכים וכו' ואם הראשונים אנשים וכו', הריאת לזעת כמה צריך אדם עשות בהתקדשותו, וצא ולמד כמה היו משתדלים בעבודת ה' הראשונים, ממששה רבי אלעזר בן עזריה (שם נ"ד) שיצאתה פרת שגנתו ברצועה שביין קרנייה שלא ברצון חכמים הגם כי כפי דעתו היה מותר, ואמרו בירושלמי (שבת פ"ה) שהשחרו שניו בתעניות על הדבר ההוא, ולזה כן באמרו דבר לשון קשי לצד הפלגת הצווי, ולצד בחינת המשג אמר ואמרת, ואמר אל כל עדת בני ישראל לכל יאמר אדם שאין מצוה זו הגדולה לכל איש ישראל ולא דבר הכתוב אלא ליחידי סגלה, לזה אמר אל כל עדת וגו' שכלם ישנם בגדר מצוה זו, והוא מאמר ז"ל (תדכ"א, רמב"ם הלכות תשובה פ"ה) יכול אדם לעשות עצמו כמשה רבנו:

עוד ירצה קדשים תהי כמלאכים הנקראים קדושים, ככתוב (דניאל ח') ויאמר אחד קדוש, והוא על דרך אמרו (תהלים פ"ב) אני

לרמו אל דבקות ה' במתקדש לעשות המעשה לשם מצוה, על דרך אמרו ואתם הדבקים בה' אלהיכם. ולזה אמר אל כל עדת בני ישראל לומר שכל איש ישראל ישנו בגדר מצוה זו, גם כפל ואמרת לרמו מעלה זו: עוד ירצה באמרו כי קדוש אני וגו' פרוש לצד שיש מאמרו יתברך בתורה שעם בני ישראל הם דבוקים בהקב"ה דכתיב (שם) ואתם הדבקים וגו', ועל ידי עבדיו הנביאים כתוב לאמר (ירמיה י"א) כאֲשֶׁר יִדְבַק הָאָדָם אֶל מִתְּנֵי אִישׁ כֵּן הַדְּבִקְתִּי אֵלַי אֵת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, מֵעַתָּה כִּי הִקְבִּיתִּי בְּטַעֲנָה הַנְּשַׁמַּעַת וְאָמַר קְדוּשִׁים תְּהִי, וְהִטַּעַם כִּי קְדוּשׁ אֲנִי, וְאִם תֹּאמַר וְכֵּן אֵת הַכֹּר, לָזֶה אָמַר ה' אֱלֹהֵיכֶם, כֵּן רָמַז הַשְּׂרָאֵת שְׂכִינָה בְּדַבְּקוֹת לַה' כְּאִמּוֹר בַּפְּסוּק וְאֵתֶם הַדְּבִקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם:

עוד ירצה שלא יאמר אדם שלא אסר הכתוב אלא מעשה העריות אבל לא בחינת החושב והסתכלות ושאר דקדוקי התעוב אשר רבו וכבר רמזו מהם רז"ל (ברכות ס"א) כגון המרצה מעות מזדו לנד אשה וכו', כמו שדרשו בפסוק ד' לנד וגו', וכאן צוה ה' על הדברים ההמה וכיוצא בהם שצריך להרחיק עצמו מהפעור ומהדומה לדומה לו כדי שלא יבוא להפשל אפלו בדקדוקים ההם, וכמאמר הזהר בפסוק אל תפנו אל האלילים, והוא מה שצוה במאמר קדשים תהי לכל יבוא לידי החושב ותהיה נשללת מהם בחינת הקדושה כמאמר הכתוב (תצ"א כ"ג י"א) לא יהיה טהור מקרה לללה, ולצד שיאמר אדם הלא דבר זה אינו ברשותי שהגם שאשמר עצמי ביום אף על פי כן בללה אין הדבר תלוי בדי, לזה אמר כי קדוש אני ה' אלהיכם וכיין שאני קדוש אני עמכם אני אמנע בחינת הטמאה מגשת לאיש הישראלי, וזולת אם אדם יחשב בבחינת הרע אז שולל ממנו השגת שכינה ושורה עליו בחינת הרע והוא ההדרוקן המכסה פני איש רע, ואז יבוא לידי קרי בלילה:

עוד ירצה על זה הדרך קדשים תהי לשון עתיד פרוש אין הפסק למצוה זו, כי כל שער המתקדשה אשר יכנס עדין ישנו בגדר הכנסת שער אחר למעלה ממנו, כי אין שעור להדרגות הקדושה המזמנת לכל הרוצה לטל את השם. וצא ולמד ממדרגות הנביאים זו למעלה מזו, ומשה עולה על גביהן, ואולי

התנא ואם אין אתם מקדשים עצמכם מעלה אני עליכם כאלו לא קדשתם אותי ע"כ. ואולי פי גם לזה כן כפול דבר ואמרת, לקשי הנמשך אם לא יקדשו עצמן, ולרוקמות הנסבב אם יקדשו עצמן:

עוד נראה לפרש הכתוב על זה הדרך כי לצד שצוה ה' על בחינת תאנה הקבועה בטבע אנושי, והוא תאנה השולטת על הרצון, וכבר כתבתי בפרשה הקודמת בפסוק (י"ב ב) כמששה ארץ מצרים וגו' כי בחינה זו אין יכלת באדם לשלט עליה אלא בגדר הרחוק בבחינת החושב, ומעשה לצד שצוה ה' במקומו לקים המין ולהדבק בצלע נכון לאיש יש מוצא רע מבחינה זו להתגבר בו בחינת חשק המתגבר ונוצח הרצון בהפכו, ואין אדם שולט בעצמו להשמר מן העריות שצוה ה' עליהם, ואם כן ממה נפשך, יעשה מצוה (משלי ל' י"ט) דרך גבר בעלמה לקים מינו הנה הוא משלל משמירת העריות, ימנע עצמו ממין זה כל עקר הנה הוא מבטל מצות פריה ורביה ומצות יבום, אשר על כן בא מאמר ה' כאן וצוה בניעמות אמרי קדוש, קדשים תהי פרוש שיקדשו עצמן במעשים אשר באה עליהם המצוה לעשותה, פרוש שלא יעשה הדבר לתאנה הגשם ולהשלים החפץ השואלו עשות דבר אלא יעשה הדבר בקדושה ובטהרה, כמו שמתעשר בציצית ומכניס תפלין בזרועו, וימאס בדעתו חפץ הכא מעצמו, והוא מאמר ז"ל (נדרים כ') יהיה דומה כמו שפסא שד, ולאיש כזה קדוש יאמר לו, ולצד שיאמר אדם איך נכחיש המרגש שהחפץ זכרנו ויטעם טעם הדבר, ואין כח בבחינת החושב למנע ההרגש כזה כי ההרגש גדולה ומעוררת כל החושים וההרגשות וכונשת המחשבה לבוא עמהם בטעימת הדבר, ואם כן חזרו לחששא הראשונה, לזה אמר כי קדוש אני ה' אלהיכם, פרוש על דרך אמר ז"ל (תהלים ע') כי כל העושה מצוה אחת שמו יתברך הנו"ה שורה על איבר שבו עשה המצוה, כי תבת המצוה בו רמוז שם, מ"ץ בא"ת ב"ש י"ה, ואותיות ו"ה הרי הנו"ה, וכבר כתבתי במקומות אחרים (לעיל י"ח ד') טעם שחצי השם בא"ת ב"ש וחצי נגלה. ואם כן בעשות האדם דבר לשם מצוה הנה שם הנו"ה שורה עליו שהוא קדוש, וכזה אין דבר רע משתלשל מהמעשה, והוא אמרו כי קדוש אני ה' אלהיכם, דקדק לומר אלהיכם

לעשות, אבל אשה רשות אחרים עליה. אמו ואביו תיראו • כאן הקדים אם לאב, לפי שגלוי לפניו שהבן ירא את אביו יותר מאמו. ובכבוד, הקדים אב לאם, לפי שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו, מפני שמשדלתו בדברים. ואת שבתתי תשמרו • סמך שמירת שבת למורא אב, לומר: אף-על-פי שהזהרתך על מורא אב, אם יאמר לך: 'חלל את השבת! אל תשמע לו, וכן בשאר כל המצוות. אני ה' אלהיכם • (יבמות ה) אתה ואביך חביבים בכבודי, לפיכך לא תשמע לו לבטל את דברי. (ב"מ לב. קידושין לו) איזהו מורא? לא ישב במקומו, ולא ידבר במקומו, ולא יסתור את דבריו. ואיזהו כבוד? מאכיל ומשקה, מלביש ומנעיל, מכניס ומוציא. אור החיים

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

הכתוב אב לאם בבחינת המורא וכו' עדין קשה. ואולי כיון שאין זה אלא דרך אגדה ואין יוצא מזה דין, הדרשה תדרש, שהרי סוף סוף הקדים הכתוב אם לאב שהיה לו לומר איש יירא אביו ואמו, והגם שהקרח הכתוב לדבר בסדר זה לומר איש למעט אשה מחייב הכבוד ולומר תיראו לרבות בבחינת המורא, אף על פי כן סוף סוף הרי סדר האם קדם לאב והאגדה נחלת ברמז כל שהוא:

עוד נראה לומר כי התנאים לא נראה להם לומר שלמד שהסמך הכתוב זכרון המורא לאב יהיה גדול מהאם, משמע שהכתוב הכרח במעשיו לדבר בסדר זה איש וגו' תיראו כדי שגדרש מעוט רבובי בנשים, וכיון שכן נאמר בפה מלא שהקודם בפסוק הוא הראשון, ואמר תיראו לבסוף לא להסמיק לה האב כדי שיהיה במעלה יותר מהאם אלא לדרש ממנה רבוי חייב האשה במורא הורים: עוד נראה לומר טעם שאמר לשון יחיד ונגמר אמר לשון רבים, נתפנו לומר כי קשהבן יהיה נרא מאביו גורם גם כן שבנו יהיה נרא ממנו, אבעית אימא למה שקדם בדברנו במקומות אחרים (נתיב מ"ט ג) כי שרשי הקדשה ונגדיהם הנמצאים במוליד יעשו פיוצא בהם בנוגדים. ואבעית אימא מדרך המוסר כשיראה הבן שאביו מזולל בכבוד אביו יפקע פלילת מוראו גם כן ממנו, וכשאתם נרא מאביו וכו' הבן לוקח מוסר, גם ישרשו בנפש הבן בחינת מפעל הטוב, ונמצא מקום ב' מוראים, והוא אומר איש לשון יחיד תיראו לשון רבים, כי במורא א' יראים ב', וזה אומרם (אבות פ"ד) מצוה גוררת מצוה:

או יאמר על דרך מה שפסק הטור סימן ר"מ וזה לשונו ונראה לי כיון שהוא רשע אינו חייב בכבודו פדאמרין (ב"ק צ"ד) גבי הניח להם פנה גוולה חייבין להחזיר משום כבוד אביהם, ופריך בש"ס והלא לאו עושה מעשה עמך ואין חייבין בכבודו, ומשני כשעשה תשובה, אלקא כל שלא עשה תשובה אין חייבין בכבודו עכ"ל, סובר הרב שאין להחזיקו בעשה תשובה אלא כשראינוהו שעשה דוקא. והוא מאמר הכתוב איש אמו ואביו פרוש איש שמתנהג עם אמו ואביו כמנהג אב ואם לזה תיראו אכל מי שמזולל בכבוד אביו ואמו פטור ממורא. ותבת אמו ואביו חזרת

ותדע כי ב' הבחינות בערך המעשים הם ב' אבל בערך המסובב מהם הוא בחינה אחת והשומר אחר מהם יסובב התקון והתקשרות נפשו בב' המצוות, ולזה אמר ואת שבתתי ואביו תיראו. בתורת כהנים אמר שבמקום אחד הקדים הכתוב אב לאם דכתיב (יתרו) כבוד את אביך ואת אמך וגו', ובמקום אחר הקדים אמו וכו' לומר ששניהם שקולים אבל אמרו חכמים האב קודם לאם. גם בברייתא הובאה בקדושין דף ל"א דרש רבי וזה לשונו גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה וגו' שכן מכבד לאמו וכו' לפיכך הקדים כבוד אב וכו' וגלוי וידוע וכו' שהבן מתירא מאביו וכו' לפיכך הקדים ה' מורא האם וכו' ע"כ. וקשה לי לב' הדרשות, כי כשנשפיל בענין בב' הכתובים החשיב הכתוב האב יותר מהאם בפסוק כבוד וגו' הסמיק האב לכבוד באומר כבוד את אביך, גם בפסוק זה הסמיק האב למורא באומר ואביו תיראו, ובדרך הזה מצינו ב"רז"ל שדרשו בכמה מקומות. והן אמת אם לא היה דין יוצא מדרך זה הייתי יכול לפרש הכתוב כדברנו שקבר הרשות נתונה לנו לפרש הכתוב הגם שיהיה בסדר אחר משנה מדברי הראשונים כל שאין הדין משתנה, אבל במה שולפנינו ישתנה הדין, אם נתגדשה האם, כי לפי מה שפרשנו שהתורה הקדימה בב' המצוות האב לאם אם יאמר אביו השקיני מים ואמו אומרת השקיני מים צריך להקדים אביו לאם, ולדברי רבותינו שאמרו שהם שוים אלא לצד שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו אם נתגדשה שאין טעם זה נצח יקדים לאביו נצח יקדים לאמו. וכן אמרו שם בקדושין בשאלת בן אלמנה אחת את רבי אליעזר ורבי יהושע, וזה לשונם נתגדשה מהו אמר לו הטל להם מים בפסל וכו' ע"כ. הרי לסברת ר"א שקולים הם ממש. ואולי כי לפי מה שדרשו ז"ל שם בתורת כהנים וזה לשונם איש אין לי אלא איש אשה מנין תלמוד לומר תיראו אם כן למה נאמר איש מפני שהאיש ספק בירו אשה אין ספק בידה לעשות ע"כ, הנה לדברי ברייתא זו נאמר איש למעט אשה בענין הכבוד אמר מעתה שלענין הכבוד נאמר איש אמו וגו', ובאם אינו ענין, וכפי זה ישנה להקדמת אם בבחינת הכבוד, וכל זה ליטב ברייתא דתורת כהנים. אבל לדרשת רבי שדרש שהקדים

אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם, ויצד שהקב"ה השנה שכינתו בתוך בני ישראל ועשאם בני פלטיץ שלו במקום המלאכים, וצא ולמד מה שאמרו בספר הזהר (ח"ב ק"מ) על זמן שהשנה הקב"ה שכינתו בתחתונים כמה היתה הרגשת בני עליון על שפחד ה' באכלוסי ישראל יותר מאכלוסי המלאכים, ולזה צוה ה' את אכלוסי המכבדים שהן הנה מלאכיו ולהם יקרא קדושים וכשנכנסתם בגדר זה להיות אכלוסי במקום המלאכים צריכין להיות קדושים. ורמז פרט זה שנכנסו במקום אכלוסת המלאכים באמרו ה' אלהיכם:

ג) איש אמו וגו'. טעם סימכות מצוה זו למצוות קדושים. נתפנו לרמז גם כן גדר לעצמות, והוא על דרך מאמרם ז"ל (סוטה ל"ו): שדרשו בפסוק ונפוזו ונפוזו ידיו מידי אביר יעקב וגו' כי נשתקפתו אשת פוטיפר ליוסף ותקפו יצרו ונדמנה לו דילן אביו ואמר לו וכו' מיז ונפוזו ונפוזו וגו', ושמעתי משם אנשי אמת (בב תשרי פ"ב) כי דילן האב תגביר כח הקדשה בבן ותמנעוהו מבווא אל התעוב והוא אומר סמוך למצוות העצירות אמו ואביו תיראו, ולזה מי שתקפו יצרו יציר בין עיניו יולדיו ויהיה לו למשיב נפש:

גם ירמזו כי בעשותו המזמנה יבנה כבוד אביו, ולזה יצו האל סמוך למצוות העצירות מצות מוראו של אם ואב, הא למדת שאם גלה עציות בטל מצות מורא אם ואב שגורם להם זלזול שיאמרו ארוה שזו ילד וכו', ולדרך זה הקדים האם לאב לצד שהיא נוטלת החרפה ביותר, על דרך אומרם (משלי י) וכן כסיל תוגת אמו. ולדרך זה הנוחנו טעם נכון גם בסמיכות ואת שבתתי תשמרו, והוא על דרך אומרם ז"ל בזהר (ח"ב רע"ז ח"ג ש"א) כי ז' צדיקים יתפנו להם ז' מי השבוע, ואמרו בזהר תדש (ריש פ' תולדות) כי יום שבת הוא כנגד יוסף הצדיק, והוא סוד השלום, ולזה אנו אומרים שבת שלום ואנו מברכין הפורס סבת שלום, והיא בחינת יסוד הכל ויוסף לצד צדקתו אשר שמר אות ברית קדש מנגשת אל הטמאה ירש בחינה זו, והוא מה שאמר כאן ואת שבתתי ב' שבתות א' שמירת עצמו מלטמא אות ברית קדש, וא' שמירת שבת ושניהם בחינה אחת, ולזה נקראים שניהם אותות, בשבת אמר (תשא ל"א א) אות היא ביני וגו' ובמילה אמר (לך י"ז י"א) והיה לאות.

(ד) אֶל-תִּפְנּוּ אֶל-הָאֱלִילִים וְאֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֵם ד לא תתפנו בטר טעון ודחלן דמתכא לא תעבדון לכוּן אַנְא יי אַלְהִכּוּן: **אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

כ"ט אֶל-תִּפְנּוּ אֶל-הָאֱלִילִים • לְעַבְדֵם (ת"כ). אֱלִילִים לְשׁוֹן 'אל' – כָּלֵא הוּא חָשׁוּב. וְאֱלֹהֵי מִסְכָּה • תְּחַלְתֵּן אֱלִילִים הֵם, וְאִם אַתֶּם פּוֹנֵה אַחֲרֵיהֶם סוֹפֵף לַעֲשׂוֹתֵן אֱלֹהוֹת. לֹא תַעֲשׂוּ לָכֵם • לֹא תַעֲשׂוּ לְאַחֲרֵים וְלֹא אַחֲרֵים לָכֵם. וְאִם תֹּאמְרוּ: לֹא תַעֲשׂוּ לְעַצְמְכֶם, אֲבָל אַחֲרֵים עוֹשִׂין לָכֵם? ! הֲרִי כִּבְר נֶאֱמַר (שְׁמוֹת כ א): "לֹא יִהְיֶה לָךְ" – לֹא שְׁלָף וְלֹא שָׁל אַחֲרֵים. אור החיים

(ה) וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לְרִצְוֹנְכֶם תִּזְבְּחֻהוּ: ה וַיֹּאֲרִי תַפְסוּן נִכְסֵת קוֹדֶשֶׁת אֲדָם יי לְרַעְוֹא לכוּן תַּכְסִּינָה:

כ"ט וְכִי תִזְבְּחוּ וְגו' • לֹא נֶאֱמַרָה פְּרִשָׁה זֹו אֶלָּא לְלַמֵּד שֶׁלֹּא תִהְיֶה זְבִיחַתֵּן אֶלָּא עַל-מִנְתַּל לְהַאֲכִיל בְּתוֹךְ הַזְּמַן הַזֶּה, שְׁאִם לְקַבֵּעַ לָהֶם זְמַן אֲכִילָה הֲרִי כִּבְר נֶאֱמַר (לעיל טו): "וְאִם נָדַר אוֹ נִדְבָה זֶבַח קִרְבָּנוּ וְגו'". לְרִצְוֹנְכֶם תִּזְבְּחֻהוּ • תְּחַלְתֵּן זְבִיחַתוֹ תִּהְיֶה עַל-מִנְתַּל נַחַת-רוּחַ, שְׁיִהְיֶה לָכֵם לְרִצְוֹן, שְׁאִם תִּחְשְׁבוּ עֲלֵיו מַחְשַׁבַת פְּסוּל, לֹא יִרְצָה עֲלֵיכֶם לְפָנָי. לְרִצְוֹנְכֶם • אִפְיָצִימַנְטוּ, זֶהוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ; וְרַבּוּתֵינוּ לְמַדוֹ (חולין א) מִכָּאֵן לְמַתְעַסֵּק בְּקִדְשִׁים שְׁפֹסוּל, שְׁצָרִיף שְׂיִתְכּוֹן לְשַׁחַט.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כי הלילה הוא בחינת אור המתחסס אליו פלה והוא בחינת שמור, והיום הוא בחינת אור עליון המתחסס אליו בחינת חסן המשפיע באור הלילה פידוע לידועי חן, ולזה יתיחס אליו זכור, ולזה אמר בזהר (ח"ב פ"ח) כי סעדת לילה היא סעדת חסן מפוחין קדישין וסעדת יום היא סעדת עתיקא קדישא אב הרחמים, ולזה יקרא קדוש היום בלשון חו"ל (פסחים ק"ו) קדושא רבא. ושמעתי גם ראיתי כתוב (בסוף ש"ע הגר"י ז"ל) מצעשה שבימי ראב"ע עמד טועה אחד וכתב בראיות כי יום שבת יקדים בו היום ואחר כך הלילה ונתגלה הדבר להרב על ידי גס וסתר מועצותיו וכו', דרשו מעל ספרו (אגרת שבת), ונגד דעת טועה זו דבר הכתוב ואמר איש אמו ואביו תיראו הקדים אם לאב והשנה למצוה זו מצות השבת ואמר ואת שבתתי שהם לילה ויום וכו' לומר שהם בהם יקדים בחינת האם שהיא לילה לבחינת האב שהוא היום, שפסדו הורים בן סדר שבתות מעלי שבתא ושבתא ולא כדעת הטועים הנוכרת: ד) אל תפנו. אומרו לשון פניה, לאסר מחשבת עבודה זרה, שלא יהיה פונה בדעתו לחשב בה. ולהשפילך על דבר אמת דע כי בחינת אלהים אחרים תתיחס לה בחינת אחרים, וכשהאדם חושב בה הם פונים אותם לצד פנים, והמשפיל יבין: **הָאֱלִילִים.** אמר לשון רבים, לצד שבחינת הרע היא בחינת הפרוד ואין חלק בה שיהיה לאחד, ולזה כשיזכיר הכתוב אלהים אחרים יזכירם בכנוי רבים: **וְאֱלֹהֵי מִסְכָּה וְגו'.** וקשה והלא צוה בדרך כלל על כל האלילים שלא לפנות להם, ומה צריך לחזור ולצוות על זה, עוד

שבת שהיא חמורה שהיה לו להסמיך מצוה אחרת קלה, גם בזה לא היה צריך לנתנת טעם אני ה' להביא מנחה שאר מצות קלות. ויתבאר על פי מה שכתב רמב"ם בפרק ה' מהלכות מקרים וזה לשונו היו אביו ואמו רשעים גמורים וכו' אסור לו להכותם וכו' ע"כ. ודיקו כל האחרונים כי דוקא להכותם אסור אבל כבודם ומוראם אינו חייב בו. והעליתי בחבורי על יורה דעה בישוב דברי רמב"ם עם מה שכתב בפרק ז' מהלכות מקרים שחייב לכבדם, כי לא כתב בן אלא במי שעבר קצת עברות לתאבון באקראי, וכן מדבר במי שהחזיק ברשע גמור, ולזה דקדק בלשונו רשעים גמורים ולא הספיק לומר רשעים. וסובר אני שרשעים גמורים הם עובדים על כל העברות הבאות ליגדם אלו אינו חייב על הבן ליכא מהם ולכבדם. והוא מאמר הכתוב כאן איש אמו ואביו תיראו ותנאי הוא הדבר ואת שבתתי תשמרו כלכם אבות ובנים, ודוק מינה שאם האבות לא ישמרו שבתות ה' הרי פקע מצות מוראם כי שקול שבת כנגד כל התורה כלה (שמור"ר פכ"ה י"ב) ונקרא רשע גמור: **עוד יתפרש כל הכתוב בדרך רמז בהעיר עוד למה אמר שבתתי לשון רבים ולא לשון יחיד בדרך הרגיל בכל התורה.** ור"ל אמרו (שבת ס"ט) בא לתן שמירה אחת לשבתות הרבה, והפונה בזה שאם עשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה בהעלם שבת אינו חייב אלא חטאת אחת. ונראה על דרך מה שאמרו בספר הזהר (כ"א ה'): כי שבתתי ירמו ללילה וליום, וזה לשונו דא שבתא ומעלי שבתא כי לילה כיום יתקדש, ולצד שבחינת קדשת לילה אינה שנה לקדשת יום

לאיש המוליד ונמשכת גם בן לתיראו להגיד על מי באה מצות תיראו והבן. וגם לפי מה שכתבתי בחבורי פרי תאר והעמדנו דברי רמב"ם שכתב שמן הסתם מחזק בחזו בתשובה, והחזקתו מההיא שאמרו בש"ס (קדישין מ"ט) באומר לאשה הרי את מקדשת לי על מנת שאני צדיק גמור וכו' שאנו אומרים עשה תשובה הגם שלא ראיהו עשה וכו', ונדחינו ראית הטור שהביא מהניח להם אביהם פרה גזולה, כי שאני ההוא שמעשיו מוכיחים שלא חזר בתשובה שהרי עונתו לפרת חטאתו עומדת חיה אף כי אחרי מותו, אבל כל שאין הוכחה פזו מן הסתם יעמד בחזקת שחזר, גם לפי זה יעמדו דברנו בזמן שאנו רואים ודאי שאינו מכבד ואין מקום לחוש לתשובה, וכדומה להניח פרה גזולה, איש בזה פקע כבודו ומוראו מבניו כאשר עשה: **עוד ירצה על דרך אומרים ז"ל** בהיה עבדא דההוא גבא וכו' ושמע ושמתיא משום לפני עור לא תתן מקשול, והוא מאמר הכתוב כאן תיראו לשון רבים הגם שלא צוה אלא לאחד דכתיב איש אף על פי בן המצוה מטלת על הירא ועל המתירא לכל יגדם למצוה שלא יירא, שלא יסובבהו לפשל: **וְאֵת שְׁבַתְתִּי תִשְׁמְרוּ וְגו'.** ר"ל אמרו (ב"מ ל"ב) מנזן שאם אמר לו אביו חלל שבת וכו' שלא ישמע לו דכתיב איש אמו וכו' ואת שבתתי וכו' אני ה' שאמה ואבדי חבין בכבודי ע"כ. הנה לטעם אתה ואבדי וכו' שדרשו מאמרו אני ה' מוכן כי כמשפט הזה יהיה בכל מצות התורה הגם שאינם חמורים בשבת כגון השבת אבדה ולשמה למתיים, אם בן, למה לא הסמיך אלא מצות

(ו) בַּיּוֹם וּבַחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמַּחֲרַת וְהַנּוֹתֵר עַד-יוֹם הַשְּׁלִישִׁי
 וְיִזְמַן דִּתְנַכֵּס וְיִתְאַכַּל וְיִזְמַן דְּבַתְרוּהִי
 וְדֹאשְׁתָּאָר עַד יוֹמָא תְּלִיתָאָה בְּנוֹרָא יְתוּקָד:
בְּאִשׁ יִשְׂרָאֵל:

כ"ט" - בַּיּוֹם וּבַחֲכֶם יֵאָכֵל • כְּשֶׁתּוֹבְחוּהוּ תִשְׁחַטְוהוּ עַל מַנְת זְמַן זֶה שֶׁקִּבְעָתִי לָכֶם כְּכֹר.

(ז) וְאִם הָאָכַל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פְּגוּל הוּא לֹא יִרְצָה:
 וְאִם אֵתְאָכְלָא יְתְאָכַל בַּיּוֹמָא תְּלִיתָאָה
 מְרַחֵק הוּא לֹא יְהִי לְרַעְוָא:

כ"ט" - וְאִם הָאָכַל יֵאָכֵל וְגו' • אִם אֵינּוּ עֵינֵן לְחוּץ לְזַמְנוֹ, שְׁהָרִי כְּכֹר
 נֶאֱמַר (לעיל ז) "וְאִם הָאָכַל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר-זֶבַח שְׁלָמִיו וְגו'", תִּגְהַה עֵינֵן לְחוּץ לְמִקְוָמוֹ. יָכוֹל יִהְיֶה חֲזָבִים כֶּרֶת עַל
 אֲכִילָתוֹ? תְּלַמּוּד לומר (סו): "וְהִנֵּפֶשׁ הָאָכַלְת מִמֶּנּוּ עֹנָה תִשָּׂא", מִמֶּנּוּ וְלֹא מִחֲבָרוֹ, יֵצֵא הַנִּשְׁחָט בְּמַחְשַׁבַת חוּץ
 לְמִקְוָמוֹ. פְּגוּל • מִתְעַב, כְּמוֹ (ישעיה סה ד): "וּמִרְק פְּגָלִים כְּלִיהֶם".

(ח) וְאֲכָלְיוּ עֹנֵנוּ יִשָּׂא כִּי-אֵת-קֹדֶשׁ יְהוָה חָלַל וְנִכְרַתָּה
 הַנִּפְשׁ הַהוּא מֵעַמִּיהָ:

כ"ט" - וְאֲכָלְיוּ עֹנֵנוּ יִשָּׂא • בְּנוֹתֵר גְּמוּר הַכְּתוּב מְדַבֵּר, וְאֵינּוּ עֹנוֹשׁ כֶּרֶת עַל הַנִּשְׁחָט חוּץ לְמִקְוָמוֹ, (ובחים כא) שֶׁכְּכֹר
 מֵעֵטוֹ הַכְּתוּב. וְזֶהוּ בְּנוֹתֵר גְּמוּר מְדַבֵּר. וּבְמִסְכַּת כֶּרֶתוֹת לְמַדוּהוּ מְגֻזְרָה שְׁוּה. אור החיים

(ט) וּבִקְצֹרְכֶם אֶת-קִצִּיר אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֶךְ
 לְקָצֵר וְלִקְטַת קִצִּירְךָ לֹא תִלְקַט:

כ"ט" - לֹא תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֶךְ • שְׂיַנִּיחַ פֶּאֶה בְּסוּף שְׂדֵהוּ (ת"כ). וְלִקְטַת קִצִּירְךָ • שֶׁבָּלִים הַנוֹשְׂרִים בְּשַׁעַת קִצִּירָה, אַחַת
 או שְׂתִימִ, אָבַל שְׁלֹשׁ אֵינֵן לִקְטַת. (ת"כ. פאה ח). אור החיים

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

דָּרַךְ אוֹמְרוּ (מלכים ב' פ"ד מ"א) מֶה אֶתֶן זֶה
 לִפְנֵי מֶאֱה וְגו', לְזֶה צִוָּה ה' בְּלִשׁוֹן יְחִיד
 לומר שֶׁאֶפְלוּ אֶחָד לְבַד עָלָיו חוֹבַת פֶּאֶה,
 הַגֵּם כִּי פֶּאֶה שֶׁל אֶדָם אֶחָד מוֹעֲטֵת הִיא לְכָל
 עֲנִי יִשְׂרָאֵל, וְכִמוֹ כֵּן בְּמִצְוַת לִקְטַת וּפְרִיט
 וְעוֹלֹת אִמְרוּ לִשׁוֹן יְחִיד מִשְׁעַם הַנּוֹכַר. וְשַׁעַם
 סְמִיכוּת מִצְוָה זוֹ לְעִנְשׁ כֶּרֶת, אוֹלֵי שְׂרָמֹז
 שְׁלֹא יֵאֱמַר אֶדָם אִם הִזִּיד וְנִתְחַיֵּב כֶּרֶת מֵעַתָּה
 אֵין לִשְׁמֹר עֲצֻמוֹ מִכָּל אֲשֶׁר יִזְמֵן לִפְנֵי
 בְּמַעֲשֵׂה הָרַע כִּי כְּכֹר נִתְחַיֵּב כֶּרֶת, לְזֶה אָמַר
 וּבִקְצֹרְכֶם אֶת קִצִּיר אֲרֻצְכֶם פְּרוֹשׁ כְּשֶׁגֵּרַם עַד
 שֶׁנִּקְצַר קִצִּיר אֲרֻצְוֹ שְׁוֵהוּ כֶּרֶת הָאֱמֹר בְּסִמּוּךְ
 לֹא תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֶךְ לְקָצֵר אוֹתָהּ בְּמַעֲשֵׂים
 רַעִים אַחֲרֵים. וְהוֹדִיעַ בְּזֶה שְׁלֹא תִכְרַת כָּל
 הַנֶּפֶשׁ אֲלֵא הַעֲנָף שָׁבוּ רְמוֹז מִצְוָה זוֹ, וְעִדִּין
 יִשְׁנֵם לְרֵאוֹת אַחֲרֵים דְּבוֹקִים בְּשִׂרְשָׁם, כִּי כָּל
 נֶפֶשׁ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהּ שְׂרָשִׁים לְמַעַלָּה כִּי כָּל
 מִצְוַת הַתּוֹרָה. וְאִמְרוּ וְלִקְטַת קִצִּירְךָ וְגו', פְּרוֹשׁ
 אֶפְלוּ בַּעֲנַף הַחֲטָא עֲצֻמוֹ לֹא יוֹסִיף לְחַטָּא
 כִּי יֵשׁ לָהּ לְדַעַת מֵאֱמֹר הֵרֵב הָאֲרָרִי ז"ל כִּי
 כְּטִבְעַת הַקִּדְשָׁה לְהִשְׁאִיר בְּמִקּוֹם שִׁתְּהִיָּה בּו
 רְשָׁם, וְאִם כֵּן גִּבְסֵי שְׁנִכְרַת עֲדִין יֵשׁ הַשְּׂאֵרוֹת
 הַקִּצִּיר שָׁם, וְהוּא שְׁצוּהָ עָלָיו וְלִקְטַת קִצִּירְךָ
 לֹא תִלְקַט בְּרֵב פְּשְׁעִים, כִּי ה' חִפֵּץ שְׁבִאֲמִצְעוֹת
 הַלֵּקֶט הַהוּא יִתְעוֹרֵר וְיִשׁוּב בְּתִשׁוּבָה לִפְנֵי ה'
 וּיְדַמְהוּ, כִּי הֵלֵא תִמְצָא שְׂאֲמָרוֹ ז"ל (ויקרא

יִשְׂרָאֵל מִטְמֵא בְּאֵהֶל וְאֵין עֲבוּרִים מִטְמֵאִין
 בְּאֵהֶל לְצַד שִׂיִּשְׂרָאֵל הֵם בְּחִינַת הַקִּדְשָׁה
 וְלִזְוָה כְּשֶׁמִּסְתַּלְקֶת מִמֶּנּוּ הַקִּדְשָׁה כָּל הַקְּלֹפֹת
 מִתְקַבְּצִים יְחִיד וּבָאִים עָלָיו. וְהוּא הַשְׁעַם
 עֲצֻמוֹ בְּמִה שֶׁלִּפְנֵינוּ, כִּי לְצַד שֶׁהַקִּדְשִׁים
 יִשְׁנֵם בְּמַעַלָּה שְׂאִין לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ, כְּשֶׁעֲבַר
 זְמַן אֲשֶׁר צִוָּה ה' בּוֹ מִסְתַּלְקֶת הַקִּדְשָׁה
 וְשׁוֹרָה עָלָיו טְמֵאָה גְּדוּלָּה אֲשֶׁר כּוֹרֶתֶת נֶפֶשׁ
 אוֹכְלָתָהּ, מֶה שְׂאִין כֵּן בְּטִמְאָת אֲכִילַת שְׂאֵר
 אֲסוּרִים כְּגוֹלֹת וּטְרֵפוֹת שֶׁקָּצִים וְכו', שְׂאִין
 כֵּחַ בְּטִמְאָה הַהִיא לְהַכְרִית הַנֶּפֶשׁ, וּמִתְטַהֶרֶת
 בְּמִלְקוֹת. וְאוֹמְרוּ כִּי אֵת קֹדֶשׁ ה' חָלַל
 שְׁנָרָאָה שֶׁקִּפִּיד עַל בְּשַׂר הַקִּדְשׁ וְלִדְבָרֵינוּ
 יִקִּפִּיד עַל נֶפֶשׁ הָאוֹכְלַת דְּבַר טְמֵאָה, אוֹלֵי
 כִּי לְצַד שְׁעַל יְדֵי אֲכִילַת הַבְּשָׂר הוּא מִשְׁלִים
 מַעֲשֵׂה הַשְּׁלָמִים, לְזֶה כְּשֶׁאֲכָלִים הַבְּשָׂר יֵשׁ
 בְּזֶה חִלוּל הַקִּדְשׁ שְׁגוּמָר מֶה שֶׁכְּכֹר נַעֲשֵׂה
 עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה זֶה, וְהוּא בְּשַׂר טְמֵא וּמְחַלֵּל
 אֵת אֲשֶׁר כְּכֹר בָּא בְּקִדְשׁ מִהֵם וְהַחֲלִיבִים,
 וְזוֹ גַם כֵּן סִבָּה לְהִשְׁרָאֵת טְמֵאָה גְּדוּלָּה עַל
 הַבְּשָׂר הַהוּא, כִּי בְּחִינַת הָרַע תִּקְוָה וְתִשְׁאָף
 לְמִקּוֹם הַסְּבוּף וְסוּרָף לְקִדְשָׁה:
 ט) וּבִקְצֹרְכֶם וְגו'. טַעַם שֶׁהִתְחַיֵּל לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן
 רַבִּים וְגִמְרָא אִמְרוּ בְּלִשׁוֹן יְחִיד לֹא תִכְלֶה,
 נִתְחַנֵּן לְשַׁלֵּל דַּעַת טוֹעִים אֲשֶׁר אוֹמְרִים כִּי
 כְּשֶׁאֵין דְּבַר מִסְפִּיק לְעֲנִיִּים אֵין לוֹ לִתֵּן, עַל

לְמֶה אִמְרוּ לָכֶם. וְאוֹלֵי שֶׁכֵּן לְמֶה שְׂאֲמָרוּ
 ז"ל (תְּפִילָּה י"ח) כִּי בַּעֲשׂוֹת אֶדָם מַעֲשֵׂה הַגֵּנוּן
 תִּשְׁרָה עָלָיו שְׁכִינָה, וּבַעֲבוּרָו פִּי ה' הָאָבַר
 שְׁבוּ חֲטָא שׁוֹרָה עָלָיו רוּחַ הַטְּמֵאָה, וְהוּא
 מִסֹּף הַמִּבְדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין אֱלֹהֵיו כְּדָרַךְ אוֹמְרוּ
 (ישעיה נ"ט) עֹנֹתֵיכֶם הִיוּ מִבְדִּילִים וְגו', וְהוּא
 מֵאֱמָרוֹ כָּאֵן וְאֵלֵהִי מִסְכָּה פְּרוֹשׁ אֱלֹהִים שֶׁהֵם
 מִסְפִּים מִבְדִּילִים אֶתְכֶם מִמִּקּוֹר הַחַיִּים לֹא
 תַעֲשׂוּ אוֹתָם לָכֶם, הָא לְמַדָּת שֶׁהַפְּנִיָּה לְעִבּוּדָה
 זֶרָה גוֹרֵם מִסֹּף הַמִּבְדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין קוֹנוֹ, וְלִזְוָה
 גְּמַר אִמְרוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם לומר מִמֵּי הוּא
 נִבְדָּל מִצַּד הַמִּסְפָּק הַלֵּז:
 עוֹד יְכוֹן בְּאוֹמְרוֹ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם כִּי בְּמֶה
 שִׁישְׁמַר עֲצֻמוֹ מֵאֲסוּר זֶה שֶׁל עִבּוּדָה
 זֶרָה בְּזֶה ה' אֱלֹהֵיו, עַל דָּרַךְ אוֹמְרֵם (חֲלִין ה').
 כָּל הַכּוֹפֵר בְּעִבּוּדָה זֶרָה כְּמוֹדָה כָּל הַתּוֹרָה
 בְּלָהּ. וּבְדָרַךְ רְמֹז יְכוֹן עַל דָּרַךְ אוֹמְרֵם ז"ל
 (מְגִלָּה כ"ח). בְּפִסּוּק לוֹלֵי פְנֵי יְהוֹשֻׁפֵט וְגו'
 מְכַלֵּל שְׂאֲסוּר לְהִסְתַּפֵּל בְּפְנֵי אֶדָם רִשְׁעֵ,
 וְהוּא אוֹמְרוֹ כָּאֵן וְאֵלֵהִי מִסְכָּה לֹא תַעֲשׂוּ
 לָכֶם פִּי לֹא תַעֲשׂוּ עֲצֻמְכֶם אֱלֹהֵי מִסְכָּה
 שְׂאֲסוּר לְהִסְתַּפֵּל בְּכֶם:
 ח) וְנִכְרַתָּה וְגו'. יֵשׁ לְתַת טַעַם לְמֶה יְהִיָּה
 חֲמוּר עֲנֵשׁ כִּהֵן אוֹכַל קְדִישִׁים חוּץ לְזַמְנָם
 חַיִּיב כֶּרֶת יוֹתֵר מֵאוֹכַל נְבִלָה וּטְרֵפָה וּשְׂקָצִים.
 דַּע כִּי מִן הַשְׁעַם עֲצֻמוֹ שְׂאֲמָרוֹ (ב"מ כ"ד):

(י) וְכַרְמְךָ לֹא תְעוּלֵל וּפְרִט בְּרִמְךָ לֹא תִלְקַט לְעֵנִי וְלִגְרִי
לְעֵנִי וְלִגְיֹרֵי תִשְׁבּוּק יִתְהוֹן אֲנִי יי
תַעֲזֹב אַתֶּם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
אלהכון:

כז"י - לא תעולל • לא תטל עוללות שפה, והן נפרות. איזהו עוללת? כל שאין לה לא כתרף ולא נטף (פסח ט). ופרט
ברמך • גרגרי ענבים הנושרים בשעת בצירה. אני ה' אלהיכם • דין להפרע. ואיני גובה מכם אלא נפשות,
שנאמר (משלי כב): "אל תגזל דל וגו'... כי ה' גריב ריבם וגו'".

(יא) לֹא תִגְנְבוּ וְלֹא תִכְחָשׁוּ וְלֹא תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעֵמִיתוֹ:
כז"י - לא תגנבו • אזהרה לגונב ממון, אבל "לא תגנב" שבעשרת

הדברות, אזהרה לגונב נפשות; דבר הלמד מענינו, דבר שחביבין עליו מיתת בית-דין. ולא תכחשו • (כ"ק ט) לפי
שנאמר (ויקרא ה כב): "וכחש-פה", משלם קרן וחמש. למדנו ענש, אזהרה מנין? תלמוד לומר: "ולא תכחשו".
ולא תשקרו • לפי שנאמר (סם): "ונשבע על-שקר", ישלם קרן וחמש. למדנו ענש, אזהרה מנין? תלמוד לומר:
"ולא תשקרו".

ויא-יכז - לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו ולא תשבעו • אם גנבת, סופך לכחש, סופך לשקר, סופך להשבע
לשקר. אור החיים

(יב) וְלֹא תִשְׁבְּעוּ בִשְׁמֵי לִשְׁקָר וְחָלַלְתָּ אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ
אני יהוה:

כז"י - ולא תשבעו בשמי • למה נאמר? לפי שנאמר (שמות כו): "לא תשא את שם-ה' אלהיך לשוא". יכול לא יהא חיב
אלא על שם המיחד? מנין לרבות כל הפנויי? תלמוד לומר: "ולא תשבעו בשמי לשקר" - כל שם שיש לי.

(יג) לֹא־תַעֲשֶׂק אֶת־רַעְךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא־תִלִּין פְּעֻלַת שְׂכִיר
אתך עד-בקר:

כז"י - לא תעשק • (ת"ט) זה הכובש שכר שכיר. לא תלין • לשון נקבה, מוסב על הפעלה. עד-בקר • בשכיר יום
הפתוב מדבר, שיציאתו מששקעה חמה, לפיכך זמן גבוי שכרו כל הלילה. ובמקום אחר הוא אומר (דברים כד טו):
"ולא-תבוא עליו השמש", מדבר בשכיר לילה, שהשלמת פעלתו משיעלה עמוד השחר, (ב"מ ק) לפיכך זמן גבוי
שכרו כל היום; לפי שנתנה תורה זמן לבעל הבית, עונה לבקש מעות. אור החיים

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

וכו' שלא יאמר אעשה כן גם אני להציל את
שלי, לזה אמר לשון רבים לא תגנבו פי'
הגם שהוא גנב לא תוסיף אהה להרשיע
כמוהו ותעשו שניכם גנבים. וכמו כן אם
יכחיש חברך לא תוסיף גם אהה עשות כמוהו
ותכחשו שניכם. וכמו כן אם שקר בך חברך
וכו', ואמר ולא תשבעו גם כן שלא יאמר
אם הוא מכיר שחברו נשבע לו לשקר הריני
נשבע להציל כמוני ממנו, ונשבעין לאנשים,
שהרי אהה מחלל שם וכו', ולזה גמר אמר
לשון יחיד, לומר שמדבר עם מי שמציל
ממון עצמו בשבועה, ואין צריך לומר הנשבע
ראשון הרמז בכלל לא תשבעו. עוד כן
באומר לא תשבעו להזהיר גם למשביע אם
יודע שחברו נשבע לשקר שלא ישיביעהו,
ואינו בחלול אלא הנשבע לזה אמר וחללת
לשון יחיד:

(יג) לא תעשק וגו'. הפנויה, להיות שצנה ה'
על נוטל ממון חברו שלא בידיעתו, אל

הכחשתו לענין ממון, הרי זה עובר משום
לא תשקרו:
עוד ירמוז שאם אדם עבר על הראשונה ונגב,
הקב"ה יזמין לו מפירין, על דרך אומנם
ז"ל (תגיתג ט"ו. במד"ד פ"ט) העובר עברה פסתר
הקב"ה מקריז עליו ומפרסם ורשעתו, ואם כן
אם גנב, ה' יזמין מי שיעד בגנבתו, ומצוה
אותו ה' שלא יכחיש, והוא אומר לא תכחשו,
ומדבר הפתוב באפן שכולל להכחישו כגון
שאין כאן אלא עד אהד, אם הודה מה טוב
ואם הכחיש הרואה, הקב"ה יזמין לו עד שני
שיעיד עליו שאינו יכול להכחיש, ואם יכחיש
שקר בימינו ולא יועילו שקריו, והוא אומר
לא תשקרו שמלכד שלא הועילו מעשיו הנה
הוא עובר גם על לאו זה. וטעם אומר לשון
רבים מה שלא אמר בסדר זה עד עתה, גם
במצות הסמוכות מלאחריו אמר לשון יחיד
דכתיב לא תעשק וגו'. ונראה שנתפנן להזהיר
גם בזמן שיפיר אהד בחברו שנגב או פחש

שאפלו עבר אדם על כריתות ומיתות
בית דין תשובה וכו' מכפרין, וכמאמר הנביא
(הושע י"ד) שובה וגו' עד ה' אלהיך, ודרשו
ז"ל (סם) גדולה תשובה שמגיעת עד פסא
הפבד פרוש שנגם שנגרת החוט המחבר
עד פסא הפבד ולא נשאר אלא חלק קטן
בקרבו התשובה מגיעתו עד פסא הפבד:
יא) לא תגנבו וגו'. סמך מצות גנבה למצות
פאת שדה. אולי שנתפנן על דרך מה
שאמרו בתורת כהנים (פאן) וזה לשונם כן
בג בג אומר לא תגנב את שלך מהגנב שלא
תראה כגונב ע"כ. וכאן נתפנן במה שסמך
לא תגנבו לפאה, שפא עליה באזהרה לכל
יגנב אותה בחושבו כי שלו הוא לוקח. ופרוש
ג' לאוין אלו הוא, לא תגנבו זה הלוקח ממון
חברו שלא מידיעתו. לא תכחשו זה הכא
למדו ממון חברו בהתר ומכחיש כשתובעו
ממנו. לא תשקרו זה הכא לידו ממון חברו
בעדים והוא מכחיש, הגם שלא תועיל לו

(ד) לֹא-תִקְלָל חֵרֶשׁ וְלִפְנֵי עֹזֵר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל וְיִרְאֵת מֵאַלְהֵיךָ אֲנִי יְהוָה:

כ"ט - לֹא-תִקְלָל חֵרֶשׁ • אין לי אלא חרש, מניין לרבות כל אדם? תלמוד לומר (שמות כב טו): "בְּעַמְּךָ לֹא תֹאמַר". אם כן, למה נאמר "חרש"? מה חרש מיחד, שהוא בחיים, אף כל שהוא בחיים. יצא המת, שאינו בחיים (ט"ז). וְלִפְנֵי עֹזֵר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל • (ט"ח) לפני הסומא בדבר, לא תתן עצמה שאינה הוגנת לו. אל תאמר: מכר שדרך וקח לך חמור, ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו. וְיִרְאֵת מֵאַלְהֵיךָ • לפי שהדבר הזה אינו מסור לפריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה, ויכול להשמיט ולומר: לטובה נתפונתי, לפיכך נאמר בו: "וְיִרְאֵת מֵאַלְהֵיךָ", המפיר מחשבותיך. וכן כל דבר המסור ללב של אדם העושהו ואין שאר הפריות מפירות בו, נאמר בו: "וְיִרְאֵת מֵאַלְהֵיךָ".

♦ יום שני י"ד ניסן ♦

(טו) לֹא-תַעֲשֶׂוּ עֹל בַּמִּשְׁפָּט לֹא-תִשָּׂא פְּנֵי-דָל וְלֹא תִהְדָּר פְּנֵי גָדוֹל בַּצֶּדֶק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ:

כ"ט - לֹא-תַעֲשֶׂוּ עֹל בַּמִּשְׁפָּט • מלמד שהדין המקלקל את הדין קרוי עול, שנאוי ומשקץ, חרם ותועבה, שהעול קרוי תועבה, שנאמר (דברים כה טו): "כִּי תוֹעֵבֶת ה' וגו' כל עשה עול". והתועבה קרויה שקץ וחרם, שנאמר (שם טז) "וְלֹא-תִבִּיא תוֹעֵבָה אֶל-בֵּיתְךָ וְהִיִּית חֵרֶם כְּמָהוּ. שִׁקֵץ תִּשְׁקָצְנוּ וגו'". לֹא-תִשָּׂא פְּנֵי-דָל • (ט"ח) שלא תאמר: עני הוא זה והעשיר חייב לפרנסו, אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בנקיות. וְלֹא תִהְדָּר פְּנֵי גָדוֹל • שלא תאמר: עשיר הוא זה, כן גדולים הוא זה, היאך אבישנו ואראה בכשתו? עַל־נֶשׁ יֵשׁ בַּדָּבָר! לִכְךָ נֹאמַר: "וְלֹא תִהְדָּר פְּנֵי גָדוֹל". בַּצֶּדֶק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ • כמשמעו. דבר אחר: הוי דן את חברך לכף זכות (סנהדרין לב). אור החיים

(טז) לֹא-תִתְּלֹךְ רַכִּיל בְּעַמִּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל-יָדָם רַעַף אֲנִי יְהוָה:

כ"ט - לֹא-תִתְּלֹךְ רַכִּיל • אני אומר על-שם שכל משלחי מדנים ומספרי לשון הרע, הולכים בבתי רעיהם לרגל מה יראו רע, או מה ישמעו רע לספר בשוק, נקראים 'הולכי רכיל', הולכי רגילה, אשפיימנט בלע"ז. וראיה לדברי,

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שהוא הצדיק דכתיב (תהלים קכב) למען אחי ורעי, ולא ימן לו את חקו, וזה עשק מפרסם: עוד ירמו שלא יעשק תבת את שאצל רעה שהוא הקב"ה, כמו שדרש רבי עקיבא (פסחים כ"ב): את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים. והפננה בזה לירא מהחכמים הדנים בארץ, וכיון שכן הרי יש אלהים שופטים בארץ אשר ירא מהם לקים דבר משפט, ובזה לא יגול כי השופט יוציא גזלה ממנו: (טו) לא תעשו עול במשפט. אזהרה זו באה לבעלי דינים שלא יערימו לזכות לפי הדין, והוא עול ולזה אמר בלשון רבים לא תעשו וגו', וישעור אומרו עול במשפט הוא על זה הדרך, במשפט אשר ישפטו הדינים שלא יסובבו שיהיה בו עול, כי הדין שופט על פי הטענות אשר יסדרו לפניו, ולזה סמך מצוה זו לאזהרת לפני עור וגו' כי זה מכשיל הדין לשפט משפט מעול: עוד ירצה לומר שהמשפט זכה, לא

ואמו ודרשו ר"ל (שם) אביו זה הקב"ה אמו זו כנסת ישראל, כי כשהאדם ממעיט במצוה הצריכה עשות גורם רעה גם לכללות ישראל. ואמר לא תלין שצריך לתת חק יום ביומו, על דרך אומרים ז"ל (ויק"ר פכ"ו) שהיו לזוים ביום ופורעים בלילה, והוא מה שרמזו כאן לא תלין פעלת שכיר אתך פרוש תבת אתך חוזרת לשכיר שהוא רוח ה' אשר נתן באדם כשכיר כתושב, ושכרו הוא עשות מצות ה': עוד ירמו על דרך אומרים ז"ל כי בני תורה אין להם פרנסתם בעולם הזה וכאומרים (ילקוט משלי רמז תתקל"ה) שאמנה תורה מפני מה בני עניים, והטעם הוא שמעתי טעם נכון משם האר"י ז"ל כי אין העולם יכול לסבל רב הטובה אשר תנתן בשביל הצדיקים לזה אינו משפיע אלא לבינונים ודרך שם יהיו נזונים בני תורה, הא למדת שאין העשירים אלא מרוב אשר הוכן להסתפקות הצורך לצדיקים, וצוה ה' לבל יעשק אדם את רעו

יאמר אדם שלא הקפיד אלא בדרך גנבה אבל גזלה ועשק אשר ידע האדם בהם אין אזהרה, לזה חזר לצוות גם על נוטל ממון חברו בידעתו באנס, ולא גזלת ממון בהחלט לבד אלא אפלו עבבת ממון שכיר אסור. וטעם אומרו רעה, נחפון לשלל טענת היותו רעו ובאמצעותו יתן יד בממונו ויאמר כרע כאח לו בינו לבין עצמו ימחל לו ולא יחפץ להענישו, ולצד שאין באזהרה זו אלא משום דברים שבין אדם לחברו, כשהוא מוחל אין עון, לזה אמר לא תעשק את רעה: ובדרך רמז ירמו על מה שדרשו חז"ל (ברכות ל"ה): בפסוק גזול אביו ואמו וגו' זה הנהגה מהעולם בלא ברכה ע"כ, והוא מאמר ה' באן לא תעשק את רעה זה הקב"ה דכתיב (משלי כ"ז) רעה ורע אביו גזול ברכות שהוא חייב לברך על מה שנהנה בעולם הזה, ואומרו ולא תגזול רמז שגם בעשק זה יש גזלה לאחריים, שהוא מה שרמז בפסוק גזול אביו

שלא מצינו 'רכילות' שאין כתוב בלשון 'הליכה': "לא תלך רכיל", "הלכי רכיל נחשת וברזל" (ירמיה ו כח); ושאר לשון הרע אין כתוב בו הליכה, (תהלים קא ה) "מלשני בסתר רעהו", (שם קכ א): "לשון רמיה", (שם יב ד): "לשון מדברת גדולות". לכך אני אומר: שהלשון הולך ומרגל, שהכ"ף נחלפת בגימ"ל, שכל האותיות שמוצאיהם ממקום אחד מתחלפות זו בזו; ב"ת בפ"א, וגימ"ל בכ"ף, וקו"ף בכ"ף, ונו"ן בלמ"ד, וזי"ן בצד"י. וכן (שמואל ב יט כח): "וירגל בעבדך", רגל במרמה לאמר עלי רעה, וכן (תהלים טו א): "לא רגל על-לשנו", וכן רוכל, הסותר ומרגל אחר כל סוחרה, וכל המוכר בשמים להתקשט בהם הנשים, על-שם שמחזר תמיד בעצירות, נקרא 'רוכל' לשון רוגל. ותרגומו: "לא תיכול קורצין", כמו (דניאל ג ח): "ואכלו קרציהון די יהודיא"; "אכל בה קרצא בי מלכא". נראה בעיני, שהיה משפטם לאכל בבית המקבל דבריהם שום הלעטה, והוא גמר חזוק, שדבריו מקימים ומעמידים על האמת, ואותה הלעטה נקראת: "אכילת קורצין", לשון "קרץ בעיניו" (משלי ו א), שכן דרך כל הולכי רכיל לקרץ בעיניהם ולרמוז דברי רכילותם, שלא יבינו שאר השומעים. לא תעמד על-דם רעף • לראות במיתתו ואתה יכול להצילו (ד"ח), כגון: טובע בנהר, ותיח או לסטים באים עליו. אני ה' • נאמן לשלם שכר, ונאמן להפרע. אור החיים

יז לא תשגו ית אחיה בלבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא:

כח • ולא תשא עליו חטא • לא תלבין את פניו ברכים. אור החיים

אור החיים על התורה - מהדורת ב"מ, אברמוביץ

מלבו קצת הנה הוא יורד ממדרגת אח, ויהי הוא עובר משום לא תשגו:

עוד ירצה בהעיר למה באזהרת לא תשגו דקדק לומר את אחיך ובאזהרת הוכח תוכיח אמר את עמיתך שגראה שמדבר בבי נושא:

אכן יתבאר על דרך דבר אומרים ז"ל (תקונים ה,

תדבאר סוף פ"א) אם ראית תלמיד חכם

שעבר עברה ביום אל תהרהר אחריו בלילה

כי ודאי עשה תשובה, גם מצינו שאמרו

ז"ל (פסחים ק"ג א): בפסוק כי תראה חמור

שנאף וגו' (שמות כ"ג ה), שהכתוב מדבר במי

שראה בחברו דבר מגנה שמצוה לשנאתו.

וכאן צוה הכתוב שאם ראה דבר מגנה

בתלמיד חכם אינו נכלל בגדר אותם שצוה

ה' לשנאתם אלא צריך להחזיקו כי ודאי

עשה תשובה, והוא אומר לא תשגו את

אחיך שהוא תלמיד חכם המתפנה בשם אח

דכתיב (תהלים קכ"ב ח) למען אחי ורעי. או

על דרך אומרים (קדושין י"ז ע"א) את ה' אלהיך

תירא לרבות תלמידי חכמים, כמו כן כאן

את אחיך פרוש המתרבה מאת אחיך, ומבת

אחיך חוננת על הבורא ברופ הוא שנקרא

אח לישאל (מדרש שוחר טוב כ"א) כביכול.

ואמרו הוכח תוכיח מדבר בנושא אחר שהם

המון העם, ולזה אמר את עמיתך, ולא אמר

הוכח תוכיחנו, וחזור לאחיך שאמר בתחלה

אלא לומר שאינו מדבר במה שהתחיל לדבר

בו שהוא תלמיד חכם אלא בהמון העם

שמצוה לשנאתו, מצוהו ה' שיוכיחו על

פניו למה תעשה כה, בניעומת לשון בחבה

וברכות לשון. ואמרו ולא תשא עליו חטא,

פרוש שלא ימנע ממנו התוכחות שבזה ישאר

במשא חטאו ולא ישוב אל ה', הא למדת

שבזה הוא סובב שיוכיחו הרכיל, ומעלה עליו הכתוב כאלו הוא הוליד רכילות לזה, להיותו סבה:

לא תעמד וגו'. לצד שצוה על הרכילות התנה

בו שלא יעמד על דם רעף, שאם ראה

פת אחת שרוצין לרצח חייב להודיעו לבעל

דבר כדי שיעזוב נפשו, ולא יאמר הרי זה

רכילות, הא למדת שאם לא גלה און חברו

והרגוהו בטל אזהרת לא תעמד וגו'. וצא

ולמד ממעשה גדולה בן אחיכם (ירמיה טו)

שגלו לו וכשלא חש היה מה שהיה:

יז) לא תשגו את אחיך וגו'. פרוש אם

נסבב מאחיך דבר הגורם לשנאתו לא

תשנאהו בלבך, אלא בפיך דבר אליו

תוכחות על אשר כזה סבב, והוא אומר

הוכח וגו'. ואמרו ולא תשא עליו חטא,

פרוש לא תחליט בדעתך שמה שנסבב

מאחיך, ברשע עשאו ועודנו עומד בחטאו

עמוס על שכמו אלא תהיה דן אותו לכף

זכות, ותוכיחנו ועל ידי התוכחה יהיה אחד

מב' דברים, או יתן אמתלא להנעשה ואין

חטא, או יתחרט על הנעשה וישוב לכל

עשות כדבר הזה, והרי הוא כרע כאף לך:

עוד נראה לפרש בהעיר עוד בשעור הנדבר

שהיה צריך לומר לא תשגו בלבך את

אחיך, שיגמר מקום השנאה שהתחיל לדבר

בה ואחר כך יזכר את מי ישגו. אכן כגון

להודיע שעור השנאה אשר ה' מצוה עליה,

שלא יאמר אדם שאינו קרוי שנאה אלא שנאה

גמורה לבקש רעתו ולחפץ בכליו, אבל

הרחקה בלב אינה קרויה שנאה, לזה נתחכם

הכתוב לסמך לא תשגו עם תבת אחיך לומר

כי השערת השנאה אשר צוה ה' עליה היא

הנרגשת בערף אח, ושעור זה ככל שירחיקהו

סמך לעשות עול כשפיר בעצמו כי עול

בימינו, ולזה אמר בלשון רבים כי ידבר

לבעלי דינים, ובסמוך שפנתו לצוות לשופט

אמר לשון יחיד לא תשא ולא תהדר וגומר:

עוד יכונן באומרו לא תעשו עול אזהרה לדין,

שהגם שהמשפט יגיד לחיב את זה

ולזכות את זה אם בעיניו נראה כי הוא עול

לא יעשו עול זה בשביל מה שנתחייב במשפט,

אלא אין לדין אלא מה שעיניו ראות:

עוד ירצה באמרו במשפט כה"א [בב"ת]

הידיעה. על דרך אומרים ז"ל (ביצה ט"ו)

כי בראש השנה קוצב הקדוש ברופ הוא לכל

איש ואיש הצריך לו על משפט צדק, ולזה

אם יחייבו הנפאי ויזכו החיב הנה הוא יוצא

עול במשפט עליון שזה יצא ופאי במשפט

עליון בסף קצוב וכשמספרו אם כן נעשה

העול במשפט שלא נטל זה מה שחייב בבית

דין של מעלה, וכן להפך:

טז) לא תלך רכיל וגו'. קדמו רבותינו ז"ל

בספר הזהר הקדוש ודקדקו כפל הדברים,

תלך, רכיל, כי אחת הנה, ואמרו דרך סוד

יעני שם דבריהם באדרא (פרשת נשא כ"ח).

ולפי פשט הכתוב נראה שיכונן לומר שלא

יגרם הוא הרכילות הנעשה מהזולת על ידו,

הא כיצד שלא יגלה דברים אפלו למי שאין

בהם רכילות במקום שיש לחוש שהשומעים

יוליכו הדברים ונמצא הוא הוליד רכילות זו

שרכלו האמצעים. ולדרך זה יזכר אומר

בעמיק, פרוש באמצעות עמיק אתה מוליד

רכיל שאומרים הדברים בפניהם ומתגלגלים

מזה לזה ונשמעים הדברים, ואמר אני ה'

פרוש אני בוחן הדברים ממי יצאו תחלה

ופורע:

עוד ירצה שלא יחזיק בידי מדברי לשון הרע

(יח) **לֹא־תִקְּמוּ וְלֹא־תִתְּלוּ אֶת־בְּנֵי עַמּוּדָא וְאֶהְבֵּת לְרַעְךָ כַּמּוּדָא** יח לא תקום ולא תטור דכבו לבני עמך ותרדם לחברך כמותך אגא יי:
אֲנִי יְהוָה:

כ"ט < לא־תקום • (יזמא כז) אמר לו: השאילני מגלך! אמר לו: לאו. למחר אמר לו: השאילני קרדמך! אמר לו: איני משאילך, כדרך שלא השאלתני - זו היא נקימה. ואיזו היא נטירה? אמר לו: השאילני קרדמך! אמר לו: לאו. למחר אמר לו: השאילני מגלך! אמר לו: הא לך, ואיני כמותך שלא השאלתני - זו היא נטירה, שנוטר האיבה בלבו, אף-על-פי שאינו נוקם. **וְאֶהְבֵּת לְרַעְךָ כַּמּוּדָא** • (יח) אמר רבי עקיבא: זה כלל גדול בתורה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יז עמ' 215)

זה כלל גדול בתורה (רש"י יט, יח) לרש"י הקשה: א. איך אפשר לאדם לאהב את רעהו כמו שאוהב את עצמו, דבר המנגד לטבע האדם. ב. מדוע נכתבו בתורה המצוות שבין אדם לחברו, והרי מצוה זו פוללת גם אותן. ומתוך שהמצוה היא כלל, הכולל את כל המצוות שבין אדם לחברו, ואין היא דורשת רגש אלא קיום המצוות הללו במעשה. והתורה מפרטת, פדרבה, הן את הכלל והן את הפרטיו. אור החיים

(יט) **אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ בְּהִמְתָּךְ לֹא־תִרְבִּיעַ בְּלֵאִים שְׂדֵךְ לֹא־תִזְרַע בְּלֵאִים וּבְגֵד בְּלֵאִים שֶׁעֲטִינוּ לָא יַעֲלֶה עֲלֶיךָ:** יט ית קימי תשרין בעירך לא תרכב ערויבין חקלך לא תזרע ערויבין ולבוש ערויבין שעטנא לא יסק עלך:

כ"ט < את־חוקתי תשמרו • ואלו הן: בהמתך לא תרביע בלאים וגו'. חקים אלו גזרות מלך, שאין טעם לדבר. ובגד בלאים • למה נאמר? לפי שנאמר: "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו". יכול לא ילבש גוי צמר ואניצי פשתן? תלמוד לומר: "בגד". מנין לרבות הלכדים? תלמוד לומר: "שעטנז". דבר שהוא שוע, טווי ונוו. ואומר אני: נוז לשון דבר הנמלל ושוזר זה עם זה לחברו. מישטי"ר בלע"ז, כמו: (מ"ק יב) 'תזין לנאזי דאית בהון', שאנו מפרשים לשון כמוש, פלישטר"א. ולשון "שעטנז", פרש מנחם: מחברת צמר ופשתים. אור החיים

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כמעשיך. וכפי זה נתן טעם, הפתוב, למצוה זו בסימכות ואהבת לרעך כמוך, פרוש כי ה' קפץ שתהיה אוהב רעך כמוך ואם אתה אומר לו פן תרי גלית דעתך כי טמון היה בלבך מעשהו בלתי הגון לך, ונתן טעם לדבר אני ה', פרוש על דרך אומרים (זכר ח"ג ט"ז) שבאמצעות יחוד הלבבות מתחדד שמו ותברך להיות שכל ישראל הם ענפי שם הנו"ה ברוך הוא דכתיב (דברים ל"ב) כי חלק ה' עמו, ונתחכם ה' לצוות בענין הנהגת ישראל זה עם זה בהדרגה. מצוה א' לא תשנא, ב' לא תקם וגו'. ג' ואהבת, ודקדק לומר, אחיד, עמך, לומר שאין מצוה אלא על אנשים שעושים מעשה עמך, אבל שונאי ה' כגון המומרים והאפיקורסים אסור לאהב אותם ואדרבה צריך לשנאותם, כאומרו (תהלים קל"ט) הלא משנאיך ה' אשנא:

יט) את חוקתי וגו' בהמתך וגו'. בתורת הכהנים אמרו וזה לשונם אין לי אלא בהמתו, בהמת חברו מנין, תלמוד לומר את חוקתי, ע"כ. וקשה אם כן למה הוצרך הכתוב לומר בהמתך הנה לו לומר בהמה לא תרביע בלאים ואו לא הנה צריך לרבות בהמת אחרים. וראיתי להרב בעל קרבן אהרן שכתב בזה שדבר הכתוב בהו"ה. ואין דבריו נראים לי, כי לא ידבר בהו"ה במקום שיש לטעות ויצטרף להוסיף דברים להסיר השטות:

יקרא הקדוש ברוך הוא אח אלא להקרויבם והדבקים בה' כרבי עקיבא וחבריו, וצוה להם שלא יתרחק לבם מה', שהתרחקה היא ענף השנאה. ואם תאמר מה אשיב אל לבי לבטחון בחיי ובשלותי, לזה אמר הוכח תוכיח את עמיתך וכו' לא תשא אתה עליו פרוש בשבילו חטא, כי כלום טעם תפיסת הצדיק הוא בשביל עון הדור, אם יוכיחנו תרי הוא נצול ממה נפשך, אם חזרו בתשובה תרי אין כאן עונות שיחפס עליהם, ואם לא חזרו תרי נפטר מתפיסה, כמו שגלה סודו ביד עבדיו הנביאים דכתיב (יחזקאל ל"ג) ואתה פי הזרתך רשע וגו' הוא בעונו מות ואתה נפשך הצלת. ולדרך זה נתישבו כל הדקדוקים שדקדקנו בפסוק:

שוב בא לנדי תנא דבי אליהו (רבה פ"ה) וזה לשונו וכי באחים מן האב והאם הכתוב מדבר אין הכתוב מדבר אלא כנגד הקדוש ברוך הוא שאין לו אחים לא בעולם הזה ולא בעולם הבא ולא לימות המשיח אלא צדיקי עולם שעושיין רצונו בתורתו בכל יום שקרא אותם אחים ורעים עכ"ל. ותדע שמעלת אח יותר ממדרגת בני, כמאמרם ז"ל (שה"ש פ"ג) לא זו מחבבה עד שקראה בתי לא זו וכו' עד שקראה אחותי:

יח) לא תקם וגו'. וז"ל (ת"כ כאן, יומא כ"ג.) אמרו נקימה הוא שעושה לו כמעשהו הרע, נטירה שלא יאמר לו לא אעשה לך

שאם לא הוכיחו בטל מצות עשה דהוכח ולא תעשה של לא תשא:

עוד ירצה על דרך אומרים ז"ל (פתיחת ק"ה): האי צורבא מרבנן דסגו ליה בני מאתיה משום דמוכח להו במלי דשמנא. ומעתה יאמר החכם למה לי קנאה למה לי שנאה ונתחרות עם ירע ישראל, ואחיד מהוכיח ואהיה אוהב ונחמד לכלו, לזה נתחכם ה' וקדם שצוהו להוכיח צוה לבני ישראל שלא ישנאוהו. ואחר כך צוהו להוכיח, שהרי ישראל (מתרים) [מזהרים] מה' לבל ישנאוהו. ואם תאמר ומי יערכנו לעם שלא ישנאוהו וישמרו מצות לא תשנא, לזה אמר ולא תשא עליו חטא פרוש שלא יחשדם בחטא זה אלא יתווקם בכשרות. ואמר לשון יחיד לשלל החשד אפלו מןיחיד שיתחזיק כל איש ישראל שלא ישנאו בשער מוכיח, ובהו יוכיח ויחזר יוכיח עד שיקבלו מוסרו:

עוד ירצה על דרך אומרים ז"ל (שבת ל"ג) בעון הדור נתפסים גדולי עולם, וכן הוא אומר (שה"ש א') אשכל הכפר וגו', ולצד זה חש הכתוב שתפסו בלב קרובי ה' הרחקת הלב על מעשי ה' זה, כי יאמרו שאינם מבטחים בתייהם ובשלותם הגם כי יפליאו להיטיב מעשיהם, לזה בא דבר ה' כאן ואמר לצדיקיו לא תשנא את אחיך בלבבך, פרוש אחיד זה הקדוש ברוך הוא, ויש לך לדעת שלא לכל ישראל בהשנאה

כ וגבר ארי ישכוב עם אתמא שכבת זרעא
 והיא אמתא אחידא לגבר ואתפרקא לא
 אתפריקת בכספא או חרותא לא אתיהיבת
 לה בשטר בקרמא תהי לא יומתון ארי לא
 אתהדרת:

כז"י < נחרפת לאיש • מיעדת ומיחדת לאיש, ואיני יודע לו דמיון במקרא. ובשפחה כנענית (קידושין 1) שחציה שפחה וְחֲצִיָּהּ בַּת חֹרִין הַמְאֲרֶסֶת לְעַבְד עֲבָרִי שֶׁמֵּתָר בְּשִׁפְחָהּ, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וְהַפְּדִיָּה לֹא נִפְדָּתָה • פְּדוּיָה וְאִינָה פְּדוּיָה, וּסְתָם 'פְּדוּיִן' בְּכֶסֶף (ת"כ. גיטין לט) • או חֲפְשָׁה • בְּשֵׁטֶר. בְּקִרְתָּה תְּהִיָּה • היא לוקה ולא הוא. יש על בית-דין לבקר את הדבר, שלא לחיבו מיתה, כי לא חפשה ואין קדושיה קידושין גמורין. ורבותינו (כריתות יא) למדו מכאן, שמי שהוא במלקות יהא בקריאה, שיהיניס המלקין קורין על הלוקה (דברים כח נח-ט) : "אם-לא תשמר לעשות וגו'... והפלא ה' את-מכתך וגו'". פִּי-לֹא חֲפְשָׁה • (מכות כג) לפיכך אין חיב עליה מיתה, שאין קדושיה קדושין. הא אם חפשה – קדושיה קדושין וחיב מיתה.

(ב) וְאִישׁ כִּי-יִשְׁכַּב אֶת-אִשְׁהּ שִׁכְבַּת-זֶרַע וְהוּא שִׁפְחָה
 נַחֲרַפְתָּ לְאִישׁ וְהַפְּדִיָּה לֹא נִפְדָּתָה או חֲפְשָׁה לֹא נִתְּנָה-לָהּ
 בְּקִרְתָּה תְּהִיָּה לֹא יוֹמְתוֹ כִּי-לֹא חֲפְשָׁה:

כא וייתי נת אשמה קדם ?? לתרע משפן
 ומנא דכר לאשמה :

(כא) וְהֵבִיא אֶת-אִשְׁמוֹ לַיהוָה אֶל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵיל
 אֲשָׁם:

כב וכפפר עלוהי כהנא בדכרא דאשמה קדם
 ?? על חובתה די חב וישתבק לה מחובתה
 די חב :

(כב) וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאֲשָׁם לִפְנֵי יְהוָה עַל-חַטָּאתוֹ
 אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: פ

כז"י < וְנִסְלַח לוֹ מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא • (גיטין לט. כריתות ט) לרבות את המזיד כשוגג.

♦ יום שלישי ט"ו ניסן ♦

כג וארי תעלון לארעא ותעבון כל אלן
 דמיכל ותרחקון רחקא ית אבה תלת שנין
 יהי לכון מרחק לאבדא לא יתאכל :

(כג) וְכִי-תִבְאוּ אֶל-הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם כָּל-עֵץ מֵאֲכָל וְעַרְלָתֶם
 עַרְלָתוֹ אֶת-פְּרִיֹו שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכַל:

כז"י < וְעַרְלָתֶם עַרְלָתוֹ • ואטמתם אטימתו; יהא אטום ונסתם מלהנות ממנו. שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים • מאימתי מונה לו? משעת נטיעתו (ת"כ). יכול, אם הצניעו לאחר שלש שנים? והא מתר? תלמוד לומר: "יהיה", בהנייתו יהא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 103)

מאימתי מונה לו, משעת נטיעתו (רש"י יט, כג) וקשה, אולי מתחילה הספירה מעת שהעץ מתחיל להניב פרות. ויש לומר, דהנה "יהיה לכם ערלים" מיתר לכאורה, שהרי כבר נאמר "וערלתם... את פריו". ומה למד רש"י שיש כאן שני דינים. וערלתם... את פריו – אסור על הפרות. יהיו לכם ערלים – חובה על האדם לספר שלש שנים לפני אכילת הפרות. ומאחר שהספירה מטלת עליו, היא מתחילה משעת פעלתו – הנטיעה. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וכו'. ב' לנטע כל עץ מאכל לשבח הארץ.
 ג' להגה שני ערלה:
 עוד נרמו באומרם וכי תבאו אל הארץ, שלא
 תהיה הפונה לתאבון המרגשות אלא
 תהיה פונת הביאה אל הארץ לחבוב ולחשק
 הארץ הקדושה אשר בחר ה' בה, הר ה'
 שמה, ואמר כי אין פונת דבור זה להחליט
 המניעה מהשתדל בשוב הארץ אלא ונטעתם
 וגו', הא למדת שמה שהתנה במאמר אל
 הארץ הוא בבחינת תכלית המחשבה שתהיה
 למעלת הארץ במשקלות לא להנאת הגוף:
 ואולי שרומז באומריו עץ מאכל על בני תורה

ונה לשונם אין לי אלא בהמה עם בהמה,
 טהורה עם טמאה, טמאה עם טהורה מנין,
 תלמוד לומר את חקתי תשמרו, עד כאן.
 הנה שסובר הפנא פי בהמתך היא בהמה
 טהורה, ואם לא אמר הכתוב בהמתך לא
 הייתי יודע שהטהורה בכלל ואדרבה כשר
 המעשה לצד שהוא התקשרות מין טהרה,
 והגם שהיה ה' מרבה איזה רבוי הייתי
 דורשו באחד משאר תערכת טמא וטהור:
 (כג) וכי תבאו אל הארץ וגו'. ג' מצות
 נאמרו כאן. א' ביאת הארץ על דרך
 אומנם (תפחות ק"י) הכל מעלין לארץ ישראל

ונראה בהעיר בסדר הכתובים למה סמך
 הכתוב מצות הרבעה למצות אהבת
 רעים, ומי יודע לסדר סדר מתאים פה'
 אלהינו. אכן לצד שצוה ה' על אהבת
 הסברים והתקשרות לכס יחד כי חפץ ה'
 התקשרות ענפי הקדושה, ומנה יאמר אדם
 כי לא יקפיד ה' על הרבעת טהורה עם
 טהורה, לזה בא הכתוב ואמר כי אין הרצון
 בזה לקשר בהמה עם בהמה ואפלו בב'
 ענפי הטהרה הגם ששניהם מין טהרה, ולזה
 דקדק לומר בהמתך פרוש בהמה הטהורה
 לך לאכילה, ותמצא שבתורת כהנים דרשו

(כד) וּבִשְׁנֵה הַרְבִּיעֵת יִהְיֶה כָּל־פְּרִי קֹדֶשׁ הַלְּלוּלִים לַיהוָה: כד וּבִשְׁתֵּא רְבִיעֵתָא יְהִי כָּל אַבָּה קֹדֶשׁ תְּשַׁבְּחֵן קֹדֶם יְיָ:
 כז"י < יִהְיֶה כָּל־פְּרִי קֹדֶשׁ • כְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי, שְׁכַתוּב בּו (ויקרא כו ל):
 "וְכָל־מַעֲשֵׂר הָאָרֶץ וְגו' קֹדֶשׁ לַה'". מֵה מַעֲשֵׂר שְׁנִי, אֵינּוּ נֶאֱכָל חוּץ לַחֻמַּת יְרוּשָׁלַיִם (קידושין כד) אֲלָא בְּפִדְיוֹן, אִף זֶה כֵּן. וְדָבָר זֶה "הַלְּלוּלִים לַה'" הוּא, שְׁנוֹשְׂאוֹ שֵׁם לְשִׁבְחָ וּלְהַלֵּל לַשָּׁמַיִם.

(כה) וּבִשְׁנֵה הַחֲמִישֵׁת תֹּאכְלוּ אֶת־פְּרִי לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כה וּבִשְׁתֵּא חֲמִישֵׁתָא תִּיכְלוּן יְת אַבָּה לְאוֹסְפָא לְכוּן עַלְלִתָּה אֲנָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ:
 כז"י < לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ • הַמְצוּה הַזֹּאת שֶׁתִּשְׁמְרוּ, תִּהְיֶה לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ, שֶׁבִשְׁכָּרָה אֲנִי מְבַרֵךְ לָכֶם פְּרוֹת הַנְּטִיעוֹת. הִיָּה רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: דְּבִרָה תוֹרָה כְּנֶגֶד יֵצֵר הָרַע, שְׁלֵא יֹאמֵר אָדָם: הֲרִי אֶרְבַּע שָׁנִים אֲנִי מַצְטַעַר בּו חֲנָם, לְפִיכָף נֶאֱמַר: "לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ". אֲנִי ה' • אֲנִי ה', הַמְבַטֵּיחַ עַל כָּף וְנֶאֱמָן לְשִׁמְרַת הַבְּטָחָתִי.

(כו) לֹא תֹאכְלוּ עַל־הֶדֶם לֹא תִנְחָשׁוּ וְלֹא תִעֲוֹנוּ: כו לֹא תִיכְלוּן עַל דְּמָא לֹא תִנְחָשׁוּן וְלֹא תִעֲוֹנוּן:
 כז"י < לֹא תֹאכְלוּ עַל־הֶדֶם • לְהִרְבֶּה פָּנִים נִדְרָשׁ בְּסִנְהֵדְרִין (סו) אֲזַהְרָה שְׁלֵא יֹאכַל מִבְּשַׂר קֹדֶשִׁים לְפָנַי זְרִיקַת דְּמַיִם, וְאֲזַהְרָה לֹאֲכַל מִבְּהֵמַת חַלִּין טָרִם שֶׁתִּצְא נִפְשָׁה, וְעוֹד הִרְבֶּה. לֹא תִנְחָשׁוּ • (סנהדרין סו) כְּגוֹן אֵלוֹ הַמִּנְחָשִׁין בְּחֻלְדָּה וּבַעֲפוֹת; פֶּתוֹ נִפְלָה מִפִּי, צְבִי הַפְּסִיקוּ בְּדִרְךָ. לֹא תִעֲוֹנוּ • לְשׁוֹן עוֹנוֹת וְשִׁעוֹת, שְׂאוּמֵר: יוֹם פְּלוּנִי יָפֵה לְהִתְחַיֵּל מִלֵּאכָה. שְׁעָה פְּלוּנִית קָשָׁה לְצֵאתָ. אוֹר הַחַיִּים

(כז) לֹא תִקְפוּ פֶּאת רֵאשֶׁיכֶם וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאת זִקְנְךָ: כז לֹא תִקְפוּן פֶּאתָא דְרֵישִׁכוֹן וְלֹא תִחַבֵּל יְת פֶּאתָא דְרִזְקְךָ:
 כז"י < לֹא תִקְפוּ פֶּאת רֵאשֶׁיכֶם • (מכות ב) זֶה הַמְּשֻׁוּה צָדְעִי לְאַחֲרֵי אֲזִנּוֹ וּלְפִדְחָתוֹ, וְנִמְצָא הֶקֶף רֵאשׁוֹ עַגַל סָבִיב, שְׁעַל אַחֲרֵי אֲזִנּוֹ עֲקָרִי שְׁעָרוֹ לְמַעְלָה מִצָּדְעִי הִרְבֶּה. פֶּאת זִקְנְךָ • (מכות כא) סוּף הַזִּקֵּן וּגְבוּלָיו וְהֵן חֲמֵשׁ: שְׁתַּיִם בְּכָל לַחִי וּלְחִי לְמַעְלָה אֲצֵל הָרֵאשׁ, שֶׁהוּא רָחֵב וְיֵשׁ בּו שְׁתֵּי פֵאוֹת, וְאַחַת לְמַטָּה בְּסִנְטֵרוֹ – מְקוֹם חֲבוּר שְׁתֵּי הַלְחָיִים יַחַד. אוֹר הַחַיִּים

(כח) וְשָׂרֵט לְנַפְשׁ לֹא תִתְנוּ בְּבִשְׂרְכֶם וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע לֹא תִתְנוּ בָכֶם אֲנִי יְהוָה: כח וְשָׂרֵט לְנַפְשׁ לֹא תִתְנוּן בְּבִשְׂרְכוֹן וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע לֹא תִתְנוּן בְּכוֹן אֲנָא יְיָ:
 כז"י < וְשָׂרֵט לְנַפְשׁ • בֵּן דְרַפָּן שֶׁל אַמּוּרִיִּים, לְהִיּוֹת מְשַׁרְטִין בְּשָׂרָם כְּשִׁמַּת לָהֶם מֵת. וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע • (מכות כא) כְּתַבַּת הַמְּחַקָּה וְשִׁקּוּעַ, שְׂאִינוֹ נִמְחַק לְעוֹלָם, שֶׁמְקַעֲקַעוּ בְּמַחַט וְהוּא מְשַׁחֵר לְעוֹלָם. קַעֲקַע • לְשׁוֹן (במדבר כה ד): "וְהוֹקַע

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כז) לא תאכלו על הדם. סוף הפתוח מצוה זו למצות ערלה, לרמוז מה שאמרו ז"ל (בר"ר כ"א ז', מדרש תלפיות) כי אדם הראשון חטא באכילת עץ הדעת קדם זמן התורה שהוא בחינת ערלה, שאם היה ממתין עד ליל שבת קדש היה מקדש על היין, וזה הוא סוד דברייהם ז"ל שאמרו (סנהדרין ל"ח:): אדם מושף בערלתו היה, זו היא ערלתו, והוא מה שאמר הכתוב סמוך לאזהרתו וערלתם ערלתו לא תאכלו פרוש מפרי ערלה, על הדם פרוש על סבת הדם, כי זו סבה לכל שפיקות דמים דם אדם ודם זרעיתו, ויש לה לדעת כי סבת הערלות ועקרבם זה מקורם שזולת חטא אדם לא היתה ערלה בעולם לא של צומח ולא של בעלי חיים:

כז) לא תקפו וגו'. בהקפת הראש אמר לשון רבים ובהשחתת הזקן אמר לשון יחיד:

שלוש שנים אין התינוק יכול לדבר, ובשנה הרביעית שהתחיל לדבר ולמדו לומר תורה צוה לנו, שמע ישראל, וזה קרא קדש הלולים, ובשנה החמישית תאכלו את פריו כמאמרו ז"ל (אבות פ"ה) בן ה' שנים למקרא, ונתחיל להיות עין מאכל. וסוף הפתוח לזה מצוה לא תאכלו על הדם, רמז הפתוח שלא יהיה ספוקו במאכלו על סבת הדם שהוא גשם האדם ותכונתו אלא לתכלית המשכל הרמוז בעין מאכל. וסוף לזה גם בן מצוה לא תנחשו, כי תכלית אכילת הדם הוא חלק הנחש, בסוד (ישעיהו ס"ה) ונחש עפר לחמו, והוא אוכל כל גשם האדם עד פלותו, והוא אומר ולא תעוננו על דרך אומרנו (איב ד) כלה ענין וז"ל בן יורד שאלו לא יעלה, ופסוק זה מדבר בהולך אחר המרגש להרבות חלב ודם:

שגם הם נקראו נטעים, כמו שאמר ר' יוסי (שבת ק"ח:): ה' בעילות בעלתי וה' נטיעות נטעתי, ונקראים גם כן עץ דקתיב (ישעיהו ס"ה) כימי העץ ימי עמי, וכמו בן דרשו בזהר (ח"ג ר"ב) בפסוק לא תשחית את עצה, שמדבר באדם בן תורה, ויצו ה' שתהיה עקר הנכנסת הארץ לנטע בה עץ מאכל שהם בני תורה כי אורה של ארץ ישראל מחכים ומטטה הנפש (כ"ב ק"ח:), ונקרא בן תורה עץ מאכל כי ממנו מזון לנפש. וצא ולמד ממעשה של רבי עקיבא (מסכת פלה בבתי פ"ב) שלמד תורה לאותו תינוק שהיה אביו מת ונתון בצרה גדולה ומיום שפחת פיו בדברי תורה נהנה אביו בעולם העליון:

ואמר ג' שנים יהיה לכם ערלים, פרוש אטומים שלא יצא מהם צפוצה תורה שהוא פרי מאכל (מחומא קדושים י"ד) שער

שיעור יומי ליום שלישי ט"ו ניסן ושנים מקרא ואחד תרגום – יט – פרשת קדושים מט
אותם"; (שמואל ב כא 1) "והוקענום", תוֹחֵבִין עַץ בְּאֶרֶץ וְתוֹלִין אוֹתָם עֲלֵיהֶם, וְנִמְצְאוּ מִחֻקֵּינָהּ וְתוֹחֵבִין בְּקֶרְקַע, פּוֹרְפוּיֵינָהּ ט
בְּלַע"ז. אור החיים

(כט) אֶל־תַּחֲלֵל אֶת־בְּתֻךְ לְהִזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאֶרֶץ וּמִלֵּאָה הָאֶרֶץ זְמָה:
כט לא תחלל את בְּתֻךְ לְהִזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאֶרֶץ • אם אָתָּה
אֶרֶעָ וְתִתְמַלֵּי אֶרֶעָ עֲצַת חֻטְאִין:

כס"א אֶל־תַּחֲלֵל אֶת־בְּתֻךְ לְהִזְנוֹתָהּ • בְּמוֹסֵר בְּתוֹ פְּנוּיָהּ לְבִיאָהּ שְׂלֵא לְשֵׁם קְדוּשֵׁינָהּ • וְלֹא־תִזְנֶה הָאֶרֶץ • אם אָתָּה
עוֹשֶׂה כֵן, הָאֶרֶץ מִזְנֶה אֶת פְּרוּתֶיהָ לְעִשׂוֹתָן בְּמִקּוֹם אַחֵר וְלֹא בְּאֶרְצָכֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים ג א): "וַיִּמְנְעוּ רַבִּים
וְגו'". אור החיים

(ל) אֶת־שְׁבַתְתִּי תִשְׁמְרוּ וּמִקְדְּשֵׁי תִירָאוּ אֲנִי יְהוָה:
כס"ב וּמִקְדְּשֵׁי תִירָאוּ • (יבמות ה) לא יִכַּסּוּ לֹא בְּמִקְלוֹ וְלֹא בְּמַנְעֵלוֹ
וּבְאֶפְנֵדוֹ וּבְאֶבֶק שְׁעַל רִגְלָיו; וְאֶף־עַל־פִּי שְׂאֵנִי מִזְהִירְכֶם עַל הַמִּקְדָּשׁ – "אֶת שְׁבַתְתִּי תִשְׁמְרוּ" – אֵין בְּנֵן בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחָה שְׁבַת. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

רחלל בְּתֵר רַחֲלָא אֲזֵלָא (כתובות ס"ג ע"א). ג'
אם המולידים אב או אם חשבו בכחית הרע
בהסח הדעת, וכמעשה חוקיה המלך עליו
השלום (סנהדרין ק"ד) אֲשֶׁר מִחֻשְׁבָּתָם סִבְבָּה
הוֹלֵדֶת בְּלִמֵּי הַגּוֹיִן הַגֵּם הַיּוֹתָם יִסְוִי עוֹלָם.
כְּנִגְדַּת סִבָּה א' אֲמַר אֶת שְׁבַתְתִּי תִשְׁמְרוּ עַל דְּרָךְ
אוֹמְרָם בְּזֵהר (ח"ב פ"ט). ב' בְּסוּק לְסָרִיסִים אֲשֶׁר
יִשְׁמְרוּ אֶת שְׁבַתְתִּי, שֶׁהֵם הַצְּדִיקִים הַמְּסֻרָסִים
אֶת עַצְמָם וְאֵינָם נִזְכָּרִים לְנִשְׁוִיתָהֶם אֲלָא בְּלִיל
שְׁבַת וּמוֹשְׁכֵינָהּ לְבִנְיָהֶם נְשִׁמוֹת קְדוּשִׁים ע"כ.
הַרִי שֶׁהַרְוָה הַלְוִידִין בֵּן בְּעַל נֶפֶשׁ שְׁהוּרָה
צָרִיף לְסָרִס עֲצוּמוֹ וְלַעֲצוּר כֹּחַ הַתָּאֵב וְלֹא יִפְעַל
אֲלָא לְתַכְלִית הַמִּצְוָה בּוֹ מֵאֵת ה' בְּרוּךְ הוּא.
וְהוּא מֵאֵמֵר ה' לְמַנְעַ נֶפֶשׁ זֹנֶה מִבֵּיתוֹ אֶת
שְׁבַתְתִּי תִשְׁמְרוּ לְהַדְוִיג בָּהֶם, וְכִנְהָ תוֹלִיד
נִשְׁמָה קְדוּשָׁה הַמּוֹאֶסֶת בְּנוֹתָהּ, וְכִנְהָ סִבָּה ב'
שֶׁהוּא הַחֻשׁ [שִׁבְּאֵת הַחֻשֵׁק] מִצַּד הָאֵם אֲמַר
וּמִקְדְּשֵׁי תִירָאוּ אֲזֵהרָה לִירָא מִהַמִּקְדָּשׁ וְכִנְהָ
תִשְׁמְרוּ עֲצוּמָה הַאֲשֶׁה לְכָל יְבִיאָהּ אֶל הַמִּקְדָּשׁ
לְהַשְׁקוּתָהּ מִי הַמְּרִים. וְכִנְהָ סִבָּה הַג' סִמּוֹן
לְזֵה אֲזֵהרָת אֵל תִּפְנוּ אֵל הַאֲבֹת וְאֵל הַיְדֻעֵנִים
הֵם בְּחִינּוֹת הַשְּׂמָאָה הַרוּצָה וּמִתְאַוָּה לְהַדְבֵּק
בְּאֵדָם הַשְּׁהוּר. וְתַבַּת אֲבֹת לְשׁוֹן אָבָה עַל דְּרָךְ
אוֹמְרוּ (דברים כ"ג) וְלֹא אָבָה ה'. וְרָמְזוּ יְדֻעֵנִי
הוּא לומר שְׂלֵא יִחְשַׁב יְהִיָּה יְדוּעַ אֲצִלוֹ, כִּי
יְדֻעֵת הַשְּׂמָא מִכְּרַחַת הָאֵדָם לְהַדְבֵּק בּוֹ פְּשַׁע
הַשְּׂפֵל שֶׁחֻשֵׁק לְהַדְבֵּק בְּעֵלְיוֹן וְחֻשֵׁק:
וְאֲמַר אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. כֹּא לְתַת טַעַם לְהַמְשֵׁךְ
נֶפֶשׁ רָעָה מִסִּבַּת הַחֻשׁוֹב, כִּי לְצַד כִּי
ה' אֱלֹהֵינוּ, פְּרוּשׁ, שׁוֹכֵן בְּתוֹךְ נֶפֶשׁ יִשְׂרָאֵל
בְּחֻשְׁבַּת הָאֵדָם בְּכַחֲנֵת הַרַע מִסְּמַלְק כֹּחַ הַקְּדוּשָׁה
וְאֵין מוֹדְמֵן לְפָנָיו לְהַמְשִׁיךְ אֲלָא חֵלֶק הַרַע,
נִמְצָא כִּי כָּל שְׂאֵנֵנו שׁוֹמֵר עֲצוּמוֹ מִג' סִבּוֹת
הוּא מִחֻלָּל בְּתוֹ וְכו':

לפניהם, אֲלָא כְּבוֹדָה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה. וְהֵגֵם
שִׁיתְּכּוֹן בַּהּ לְהִנָּאֵת וּוּוּגָה קְדִי שִׁינְדַע כִּי בַת
יָפָה וְנַעֲמָה הִיא וְתִנְשֵׂא לְהִרְאוֹי לָהּ, עִם כָּל
זֶה יֵצוּ הָאֵל כִּי חִלּוֹל הוּא לָהּ, וְהַיּוֹצֵא מִזֶּה
הוּא לְהִזְנוֹתָהּ לֹא לְהַשִּׂיאָהּ כִּי יִבְעַר בַּהּ אֵשׁ
הַטְּבָעִי וְתַחֲלֵל כְּבוֹדָהּ, וְלֹא זֶה בְּלִבְד אֲלָא
שֶׁתְּהִיָּה סִבָּה לְהַבְעִיר אֵשׁ בְּלִב רֹזָה וְחֹמֵד
וְתִזְנֶה הָאֶרֶץ וּלְבַסּוֹף וּמִלֵּאָה הָאֶרֶץ זְמָה,
וְנִמְצָא עוֹן כָּל הַרְשָׁע תְּלוֹי בְּצוּרָו, וְצָא וּלְמַד
מֵה שֶׁפְּרָשְׁתִּי בְּפִרְשַׁת אַחֲרֵי מוֹת בְּסוּק (י"ח
ב) כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם, שְׁחֹשׁ הִרְאוֹת יִגְדִיל
הַחֻפֵּץ בְּדַבָּר וּיְבַטֵּל כֹּחַ הַרְצוֹן בְּמִנְיַעַת וְיִשְׁתַּוּ
אֶל חֻפֵּץ הַמַּעֲשֵׂה, וְחֻמְנָא לְצִלּוֹ:
ל) אֶת שְׁבַתְתִּי תִשְׁמְרוּ וּגו'. צָרִיף לְרַעַת
לְמַה חִזַּר לומר פַּעַם ב' מֵה שְׂעָזָה בְּתַחֲלַת
הַפְּרָשָׁה, וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּתוֹרַת כְּהֵנִים אֲמָרוּ
וְזֶה לְשׁוֹנֵם כּוֹל יְהִיָּה בְּנֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחָה
אֶת הַשְּׁבַת תְּלִמּוֹד לומר אֶת שְׁבַתְתִּי תִשְׁמְרוּ
וְגוֹמֵר ע"כ. וְדִבְרֵיהֶם ז"ל יוֹצִיאוּ אוֹתָנוּ מִקְּשֵׁי
הַסְּמִיכוֹת, אֲכַל קְשֵׁי הַכֶּפֶל בְּמִקּוֹמוֹ מִנְּחָה שְׁהִיָּה
לוֹ לְכַתֵּב וּמִקְדְּשֵׁי תִירָאוּ סִמּוֹן לְמֵאֵמֵר וְאֶת
שְׁבַתְתִּי תִשְׁמְרוּ הָאֲמוֹר בְּתַחֲלַת הַפְּרָשָׁה וְלֹא
הִיָּה צָרִיף לומר פַּעַם ב' וְאֶת שְׁבַתְתִּי וְגו':
וְנִרְאָה כִּי מִצְוָה זֶה לְשׁוֹנֵה עִם מֵה שֶׁלְּפָנֶיהָ,
כִּי לְצַד שְׂעָזָה ה' לְאָב לְכָל יִחֲלַל בְּתוֹ
לְהִזְנוֹתָהּ לְפַעֲמִים יִמְצָא כִּי הֵבַת מַעֲשָׂמָה תַּחֲלַל
כְּבוֹד עֲצוּמָה וְכְבוֹד אֲבִיָּה לְזִנּוֹת וְאֵין יָד הָאָב
בְּאֶמְצַע לְזֶה צוּה ה' לְאָב שִׁיעֲשֵׂה שְׂמִירָה לְכָל
תִּזְנֶה הֵבַת כִּי הֵכַל תְּלוֹי בְּמוֹלִיד. וְלִהְיוֹת שִׁישׁ
שְׂלֵשׁ סִבּוֹת אֲשֶׁר יִפְעִילוּ הוֹלֵדֶת טַבַּע רַע
בְּנוֹלִידִים, הָאֲחַד אֵם בְּשַׁעַת הַזְּיוּג יִכּוֹן אֶל
הִנָּאֵת הַמְשָׁגֵל לֹא לְסַבַּת מִצְוַת הַבוֹרָא לְקַיֵּם
הַמִּין זֶה יוֹלִיד בְּנוֹלֵד תְּגַבְּרַת [רַע] הַמִּין, הַשְּׂנִי
מִמֶּנָּה, פְּרוּשׁ מִצַּד שֶׁהָאֲשֶׁה מַעֲשִׂיָּהּ לֹא טוֹבִים

לומר שִׁישְׁנוּ בְּאֲזֵהרַת לֹא תִקְרֵי הֵגֵם שְׂאֵינוּ
בְּאֲזֵהרַת לֹא תִשְׁחִית, כְּגוֹן מִי שֶׁעֲדִין אֵין לוֹ
חֲתִימַת וְקוֹן, שְׂלֵא תֵאֵמֵר כִּינּוֹן שְׂאֵינוּ בְּלֹא
תִשְׁחִית אֵינוּ בְּלֹא תִקְרֵי כְּרִיף שְׁדָרְשׁוּ (קדושין
ל"ה): בְּמַשְׁפַּט הַנָּשִׁים שְׂאֵינָן בְּלֹא תִקְפוּ כִּינּוֹן
שְׂאֵינָם בְּלֹא תִשְׁחִית. וְאֵם תֵּאֵמֵר וְמָה רְאִית
לְרִבּוֹת אֵלוֹ וּלְמַעַט אֵלוֹ, מִרְבָּה אֲנִי הַזְּכָרִים
שִׁישְׁנָם בְּלֹא תִשְׁחִית כְּשִׁיגְדְלוֹ, וּמַמַּעַט אֲנִי
הַנָּשִׁים שְׂאֵין בְּמִינָם לֹא תִשְׁחִית:
כח) וְשָׂרֵט לְנֶפֶשׁ וְגו'. אוֹמְרוּ לְנֶפֶשׁ, לומר
הֵגֵם שֶׁהַשָּׂרֵט כְּבוֹל הַגּוֹף הוּא עַל פְּרִדַּת
הַנֶּפֶשׁ הַיְקָרָה. וְדִקְדַּק לומר לֹא תִתְנוּ בְּכַשְׂרְכֶם,
הוֹדִיעַ הַכְּתוּב כִּי לֹא יִפְגֵּם פְּגָם זֶה בְּנֶפֶשׁ
אֲלָא בְּכַשֵּׁר שֶׁהוּא נִרְתַּק הַנֶּפֶשׁ, וְהַטַּעַם לְצַד
שְׂאֵדָם כְּבוֹל עַל מִתּוֹ (שְׁבַת מ"ג ע"ב) אֵין
הַמַּעֲשֵׂה פוֹגֵם כָּל כֶּף כְּעוֹשֵׂה בְּשֵׂאֵט בְּנֶפֶשׁ
וּבִישׁוֹב הַדַּעַת, וְלִזְהָ תִמְצָא שְׂאֵמֵר הַכְּתוּב
אַחֲרֵי זֶה וְתַבַּת קַעֲקַע לֹא תִתְנוּ בְּכֶם וְלֹא
אֲמַר בְּכַשְׂרְכֶם לומר שְׂלֵא בְּכַשֵּׁר לְכַד יִגְרַם
הַפְּגָם אֲלָא גַם בְּפִנְיָמִיּוֹת הָאֵדָם לְצַד שְׂאֵינוּ
עוֹשֵׂה מִצַּד צַעַר וְחֵם הַכָּאֵב שְׂנֵאֲמַר בּוֹ (כ"ב
ט"ו): אֵין אֲדָם נִתְפַּס בְּשַׁעַת צַעַרו. וְאֲמָרוּ אֲנִי
ה': יִתְבָּרַע עַל פִּי מֵאֵמֵר הָאֱלֹהִי הַרְשָׁב"י (וְהַר
ח"ג רמ"ז) כִּי תַבַּת אֲנִי תִגִּיד עַל כִּסֵּא כְּבוֹדוֹ
יִתְבָּרַע אֲשֶׁר אֲנוּ קוֹרְאִים שְׂכִינָתוֹ יִתְבָּרַע, וְשֵׁם
הַזְּנוּיָהּ בְּרוּךְ הוּא הוּא מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא
הַמְּלְכוּת, וְרָמְזוּ בְּזֶה כִּי יִקְפִיד ה' עַל כְּבוֹד
שְׁמוֹ יִתְבָּרַע, וְעַל כְּבוֹד שְׂכִינָתוֹ, וְלִדְרָךְ זֶה
יֵצוּ ה' לְהָאֵדָם לְכָל יִפְגֵּם גּוֹפוֹ וְנִשְׁמָתוֹ ב'ב'
מַעֲשִׂים הַרְשׁוּמִים שֶׁהֵם שָׂרֵט לְנֶפֶשׁ וְתַבַּת
קַעֲקַע:
כט) אֵל תַּחֲלֵל אֶת בְּתֻךְ וְגו'. פְּרוּשׁ יֵצוּ
הָאֵל לְמִי שִׁישׁ לוֹ בַת שְׂלֵא יִנְהַג בַּהּ
מִנְּהַג חֲלִין לְהִרְאוֹתָהּ לְפָנָי כֹּל וְלִהְתְּנָאוֹת

א) אֶל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֵבֶת וְאֶל־הַיְדְעֹנִים אֶל־תִּבְקְשׁוּ
לִטְמֵאָה בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
לא לא תתפנון בְּתֵר בְּדִין וּדְכוּרֵי לֹא תִתְבַּעְנוּ
לְאִסְמָאָבָּ בְּהוֹן אָנָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

כז"י אֶל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֵבֶת • אֶזְהָרָה לְבַעֲל־אוֹב וַיְדַעֲוִי (סנהדרין סה). בַּעַל־אוֹב, זֶה פִּיתוּם הַמְדַבֵּר מִשְׁחִיו. וַיְדַעֲוִי, מְכַנֵּס עֵצָם חַיָּה שֶׁשָּׁמָּה 'יְדוּעָה' לְתוֹךְ פִּיו, וְהַעֲצָם מְדַבֵּר. אֶל־תִּבְקְשׁוּ • לְהִיּוֹת עֹסוּקִים בָּם, שְׂאֵם תַּעֲסִקוּ בָם, אַתֶּם מִטְמְאִין לִפְנֵי וְאֲנִי מֵתַעֵב אֶתְכֶם. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • דַּעוּ אֶת מִי אַתֶּם מִחֲלִיפִין בְּמִי.

לב) מִפְּנֵי שִׂיבָה תִקּוּם וְהִדְרָתָּ פָּנֶי זָקֵן וַיִּרְאֵתָּ מֵאֲלֹהֶיךָ
אֲנִי יְהוָה: ׀
לִב מִן קִדְּם דְּסַבְּר בְּאוֹרִיתָא תְּקוּם וְתִתְדַר
אֲפִי סְבָא וְתִדְחַל מֵאֲלֹהֶיךָ אָנָּה יְיָ:

כז"י מִפְּנֵי שִׂיבָה תִקּוּם • (ת"כ, קידושין לב) יְכוּל זָקֵן אֲשַׁמְאִי? תִּלְמוּד לומר: "זָקֵן", אֵין זָקֵן אֶלָּא שְׂקִנָּה חֲכָמָה. וְהִדְרָתָּ פָּנֶי זָקֵן • אֵיזְהוּ הַדוּר? לֹא יֵשֵׁב בְּמִקּוּמוֹ וְלֹא יִסְתַּר אֶת דְּבָרָיו. יְכוּל יַעֲצִים עֵינָיו כְּמוֹ שֶׁלֹּא רָאָהוּ? לִכְךָ נֶאֱמַר: "וַיִּרְאֵתָּ מֵאֲלֹהֶיךָ", שֶׁהָרִי דְבָר זֶה מְסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל עוֹשֶׂהוּ, שְׂאֵין מְכִיר בּוֹ אֶלָּא הוּא, וְכָל דְּבָר הַמְסוּר לְלֵב נֶאֱמַר בּוֹ: "וַיִּרְאֵתָּ מֵאֲלֹהֶיךָ". אור החיים

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו", ולא הפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את הפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את הפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה ליו"ט ראשון של פסח ביהושע פרק ה

ה וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם הַתְּקַדְּשׁוּ כִּי מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם נִפְלְאוֹת: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַכֹּהֲנִים
לֵאמֹר שְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וְעִבְרוּ לִפְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם: וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אֶחָל אֶחָל גְּדֹלְךָ בְּעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעוּן כִּי כֹאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ:
ה כְּבָעַת הַהִיא אָמַר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חֲרָבוֹת צָרִים וְשׁוּב מִלִּי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁנִיתִי:
ג וַיַּעֲשׂוּ־לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חֲרָבוֹת צָרִים וַיִּמַּל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־גְּבַעַת הָעֵרְלוֹת: ד וַוָּה הִדְבֵּר אֲשֶׁר־מִלִּי יְהוֹשֻׁעַ

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עוד ירמו ויהדרת פני זקן פרוש זקנת עצמו על דרך אומנם (ספח ג"ג). אשרי ליהודינו שלא בישא את זקנותנו. גם רמו למאמר ז"ל (תגינה י"ד): שבשעה שהצדיק הולך מעולם הנה אומרים לאברהם אבינו אשריך אברהם אבינו שצדיק זה יצא מחלצריך, וכן הולך הרשע לא די שאין אומרים בן לפניו אלא שהוא מצטער, לזה מעורר ה' הקאדם ואומר לו והדרת פני זקן זה אברהם שמתהדר בשאומרים לפניו אשריך וכו'. והוסיף להפחידו מעניני עולם הבא, ואמר ויראת מאלהיך זו יראת ענש יום הדין, אני ה' זו תשלום שכר טוב של עולם הבא. או ירצה להעיר היראה והאזהרה, יראה ויראת וגו', אהבה אני ד' כי שם זה הוא מקור האהבה החשוקה בלב כל משפיל:

כדי שיהיה נפר האב מהבן וכו' דקתיב (בראשית כ"ד א') ואברהם זקן, והוא אומר מפני שיבה תקום ובזה אתה מהדר פני זקן שהוא אברהם דקתיב ואברהם זקן ששל ידו הנה דבר זה: עוד ירמו על דרך אומנם ז"ל (ב"ר פ"ח) כי הרשעים כפופי קומה, ויצו ה' לאדם שיתעורר לתקן מעשיו לשוב לה' וזו היא קומתו, והעירו לתקן מעשיו מפני שיבה פרוש שיבתו כדי שלא תאבד ממנו, על דרך אומנם ז"ל (בבמות ג.) וכה משלימין לו לא וכה פותחין לו ולא יגיע לימי שנותינו ע' שנה. גם רמו כדי שלא יבאו ימים רעים בעת שיבתו שהם יסורין הקשים לאדם מכל יסורין כאומנם ז"ל (קהלת רבה פ"ב) כי גם הם ימים שכוחות האדם והשתדלותיו אפסים והוא צריך להשגיחה אלהות:

לב) מפני שיבה תקום וגו'. רבותינו ז"ל אמרו (קידושין ל"ב): מפני שיבה שהוא גדול בשנים תקום והדרת קימה שליש בה הדור, תקום והדרת פני זקן זה שקנה חכמה, קשה כפי זה הנה לו לומר מפני שיבה ומפני זקן תקום והדרת. ואולי שנתפנו להמשיך ההדר לזקן זה שקנה חכמה והקימה לשיבה שהוא הבא בימים. והפנה בזה שצריך הדרגה גדולה בכבוד החכם יותר מכבוד גדול בשנים. והגם שדרשו ז"ל קימה והדר לזה וקימה והדר לזה, עם כל זה ממה שנתחכם כתוב לדבר בסדר זה להמשיך הדור לזקן, הודיענו כי גדול הדור לזקן מהדור גדול בשנים. ומעתה נמצינו אומרים שצריך לכבד החכם יותר מבעל שיבה: עוד ירמו על דרך אומנם ז"ל בכראשית רבה (ס"ה) כי אברהם אבינו בקש על השיבה

כִּלְהֵעָם הֵיצֵא מִמִּצְרַיִם הַזֹּכְרִים כֹּל | אֲנֹשֵׁי הַמִּלְחָמָה מֵתוּ בַמִּדְבָּר בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: הַכִּימְלִים
הָיוּ כִּלְהֵעָם הֵיצֵאִים וְכִלְהֵעָם הַיְלָדִים בַּמִּדְבָּר בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם לֹא־מָלוּ: וְכִי | אַרְבָּעִים
שָׁנָה הָלַכּוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־תָּם כִּלְהַגּוֹי אֲנֹשֵׁי הַמִּלְחָמָה הֵיצֵאִים מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל
יְהוָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לָהֶם לְבַלְתִּי הִרְאוֹתֶם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לְאֲבוֹתֶם לְתַת לָנוּ אֶרֶץ
זַבֵּת חֶלֶב וְדָבָשׁ: זֹאת־בְּנִיחֵם הַקִּיּוֹם תַּחְתֶּם אַתֶּם מִלְּיְהוֹשֻׁעַ כִּי־עָרְלִים הָיוּ כִּי לֹא־מָלוּ אוֹתָם בְּדֶרֶךְ:
ח וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תָּמוּ כִּלְהַגּוֹי לְהַמּוֹל וַיִּשְׁכּוּ תַּחְתֶּם בַּמַּחֲנֶה עַד חַיּוֹתֶם: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם
גָּלוּתִי אֶת־חַרְפַּת מִצְרַיִם מֵעַלְכֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִלְגָּל עַד הַיּוֹם הַזֶּה: י וַיַּחֲנוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּגִלְגָּל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּאַרְבַּעַת עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֹב בְּעָרְבוֹת יְרִיחוֹ: יא וַיֹּאכְלוּ מֵעֵבֹר הָאָרֶץ
מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח מִצּוֹת וְקִלּוֹי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה: יב וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמַּחֲרַת בְּאֲכָלְכֶם מֵעֵבֹר הָאָרֶץ וְלֹא־תִהְיֶה
עוֹד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן וַיֹּאכְלוּ מִתְּבוּאֹת אֶרֶץ כְּנָעַן בַּשָּׁנָה הַהִיא: יג וַיְהִי בַּהַיּוֹת יְהוֹשֻׁעַ כִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו
וַיֵּרָא וַהֲנֵה־אִישׁ עֹמֵד לְנִגְדּוֹ וְחָרְבוֹ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ וַיִּלָּךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אִתְּךָ אִם־לְצַרְנוֹ:
יד וַיֹּאמֶר | לֹא כִי אֲנִי שַׂר־צְבָא־יְהוָה עִתָּהּ בָּאתִי וַיִּפְלֵ יְהוֹשֻׁעַ אֶל־פְּנֵי אֶרְצָהּ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מַה
אֲדֹנָי מִדְּבַר אֶל־עַבְדּוֹ: טו וַיֹּאמֶר שַׂר־צְבָא יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ שֶׁל־נִעְלָךְ מֵעַל רִגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה
עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן: 16 כֹּא וַיְרִיחוֹ סִגְרַת וּמִסְגְּרַת מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין יוֹצֵא וְאֵין
בָּא: כז וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוּ בְּכִלְהָאָרֶץ:

♦ יום רביעי ט"ז ניסן ♦

הפטרה ליום שני של פסח מלכים ב פרק כג

כג א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם: כ וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה
וְכָל־יִשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם אֹתוֹ וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמַקְטֵן וְעַד־גְּדוֹל וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דְּבָרֵי
סֵפֶר הַבְּרִית הַנּוֹמָצָא בְּבֵית יְהוָה: ג וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד וַיְכַרֵּת אֶת־הַבְּרִית | לִפְנֵי יְהוָה לְלַכֵּת
אֲחֵר יְהוָה וְלִשְׁמֹר מִצְוָתוֹ וְאֶת־עֲדוּתוֹ וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־לֵב וּבְכָל נַפֶּשׁ לְהַקִּים אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת
הַכְּתוּבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בְּבְרִית: ד וַיִּצְוּ הַמֶּלֶךְ אֶת־חַלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי
הַמִּשְׁנָה וְאֶת־שָׁמְרֵי הַסֵּף לְהוֹצִיא מֵהִיכָל יְהוָה אֶת כָּל־הַפְּלִים הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל וְלֹא־אֲשֵׁרָה וְלִכְלֵל צְבָא
הַשָּׁמַיִם וַיִּשְׂרָפֵם מִחוּץ לִירוּשָׁלַם בְּשַׂדְּמוֹת קִדְרוֹן וַנִּשָּׂא אֶת־עַפְרָם בֵּית־אֵל: ה וְהַשְּׁפִית אֶת־הַכְּפָרִים
אֲשֶׁר נָתַנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה וּקְטָר בַּמִּזְבֵּחַ בְּעָרֵי יְהוּדָה וּמִסְבֵי יְרוּשָׁלַם וְאֶת־הַמִּקְטָרִים לַבַּעַל לִשְׁמֹשׁ וְלִירֶחַ
וְלַמְזֹלוֹת וְלִכְלֵל צְבָא הַשָּׁמַיִם: ו וַיִּצֵא אֶת־הָאֲשֵׁרָה מִבֵּית יְהוָה מִחוּץ לִירוּשָׁלַם אֶל־נַחַל קִדְרוֹן וַיִּשְׂרַף
אֹתָהּ בְּנַחַל קִדְרוֹן וַיִּדַק לְעַפָּר וַיִּשְׁלַךְ אֶת־עַפְרָהּ עַל־קִבְרֵי בְנֵי הָעָם: ז וַיִּתֵּן אֶת־כִּתְּיֵי הַקְּדָשִׁים אֲשֶׁר
בְּבֵית יְהוָה אֲשֶׁר הִנָּשִׂים אֲרָגוֹת שֵׁם בָּתִּים לְאֲשֵׁרָה: ח וַיָּבֵא אֶת־כָּל־הַכֹּהֲנִים מֵעָרֵי יְהוּדָה וּמִבְּמֵא
אֶת־הַבְּמֹת אֲשֶׁר קָטְרוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים מִגֹּבַע עַד־בְּאֵר שָׁבַע וְנָתַן אֶת־בְּמֹת הַשְּׁעָרִים אֲשֶׁר־פָּתַח שַׁעַר

וְהוֹשַׁלְעַת שַׂרְהֲהָעִיר אֲשֶׁר-עַל-שְׂמֹאול אִישׁ בְּשַׁעַר הָעִיר: ט אֲךָ לֹא יַעֲלוּ כְּהֵנִי הַכְּמוֹת אֶל-מִזְבַּח יְהוָה בִּירוּשָׁלַם כִּי אִם-אֶכְלוּ מִצֹּות בְּתוֹךְ אַחֵיהֶם: כא וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ אֶת-כָּל-הָעָם לֵאמֹר עֲשׂוּ פֶסַח לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּכְּתוּב עַל סֵפֶר הַבְּרִית הַזֶּה: כב כִּי לֹא נַעֲשֶׂה כַּפֶּסַח הַזֶּה מִימֵי הַשְּׁפָטִים אֲשֶׁר שִׁפְטוּ אֶת-יִשְׂרָאֵל וְכֹל יְמֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי יְהוּדָה: כג כִּי אִם-בְּשִׂמְנֶה עֲשֶׂרָה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יֵאָשְׁיֵהוּ נַעֲשֶׂה הַפֶּסַח הַזֶּה לַיהוָה בִּירוּשָׁלַם: כד וְגַם אֶת-הָאֲבוֹת וְאֶת-הַיְדֻעָנִים וְאֶת-הַתְּרַפִּים וְאֶת-הַגְּלָלִים וְאֶת כָּל הַשִּׁקְצִים אֲשֶׁר נִרְאוּ בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם בְּעַר יֵאָשְׁיֵהוּ לְמַעַן הָקִים אֶת-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַכְּתוּבִים עַל-הַסֵּפֶר אֲשֶׁר מִצָּא חִלְקֵיהֶוּ הַכֹּהֵן בֵּית יְהוָה: כה וְכִמְהוּ לֹא-הָיָה לִפְנֵיו מֶלֶךְ אֲשֶׁר-שָׁב אֶל-יְהוָה בְּכָל-לְבָבוֹ וּבְכָל-נַפְשׁוֹ וּבְכָל-מְאֹדוֹ כְּכֹל תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאַחֲרָיו לֹא-קָם כְּמֹהוּ:

(לב) וְכִי-יָגוּר אֶתְךָ גֵר בְּאֶרְצְכֶם לֹא תוֹנוּ אֹתוֹ: לג וַיֹּאֲרִי יְהִי עִמָּךְ גֵּיטְרָא בְּאֶרְעֲכוֹן לֹא תוֹנוֹן גִּתָּה: לה"א לא תונו • אונאת דברים; לא תאמר לו: אַמֶּשׁ הֵייתָ עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְעַכְשָׁו אַתָּה כָּא לְלַמֵּד תּוֹרָה שְׁנַתְנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה. אור החיים

(לד) כְּאֶזְרַח מִכֶּם יְהִי לָכֶם הַגֵּר | הַגֵּר אֶתְכֶם וְאַהֲבַתְּ לֹא כְמוֹךְ כִּי-גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: לה"ב כִּי-גֵרִים הֵייתֶם • מוֹם שָׁבַךְ אֵל תֹּאמֶר לַחֲבֵרְךָ. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • אֱלֹהֶיךָ וְאֱלֹהֵי אֲנִי. אור החיים

(לה) לֹא-תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפַּט בְּמִדָּה בְּמִשְׁקַל וּבְמִשׁוֹרָה: לה"ג לא תעשו עול במשפט • אם לדין, הרי כבר נאמר: "לא תעשו עול במשפט", ומהו "משפט" השנוי כאן? היא המדה והמשקל והמשורה; מלמד שהמודד נקרא דין, שאם שקר במדה, הרי הוא כמקלקל את הדין, וקרובי עול, שגאווי ומשקץ, חרם ותועבה, וגורם לחמשה דברים האמורים בדין: מטמא את הארץ ומחלל את השם ומסלק את השכינה ומפיל את ישראל בחרב ומגלה אותם מארצם. במדה • זו מדת הארץ (ב"מ סא. ב"ב כט). במשקל • כמשמעו. ובמשורה • היא מדת הלח.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 150)

לא תעשו עול במשפט, במדה במשקל ובמשורה (יט, לה) מצות עשה לצדק המאזנים. . ולדקדק בחשבונן בשעת עשייתן (רמב"ם) במדה חסרה יש שתי תנועות מנגזרות. מחד גיסא - עצם פעלת המדידה מורה על התחשבות בזאת; אף המדה החסרה גורמת לו עול. לכן אסרה התורה לא רק את השמוש במדה זו, אלא אף את עשייתה והתזקתה בבית, שכן יש בהן משום ערמומיות של האדם בינו לבין עצמו.

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אמר כי גרים הייתם בארץ מצרים, פרוש, נפשותם היו מערבים תוך קלפות מצרים, ועין מה שפרשתי בפניך יתרו (כ ב) בפסוק אנכי ה' וגו' אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו', וכמו כן גר זה היה נפשו תוך הקלפות ועכשו ורחק בעולם וחסרה לשרשה, וכפי זה ישנו לנתינת טעם לשבח כי גרים וגו', שאם על גרות הגופות אין הטעם נכון כי ישתנה גר הבא מן האמות שלא יהיה נאהב לצד ההבדל שישנו בשנוי המשפחות, כי לא ככל משפחות הגוים בית ישראל:

גבוה דקדק לומר אתך על דרך (מהלים ע"ח) אהל שכן באדם. ואמר בארצכם היא ארץ הקדושה כי שם מקום השכינה, ועזבה מקומה עליון ובאה לגור בארץ. לא תונו אתו, שאין לך אונאה כאונאת השכינה. ואמרו כאזרח מקם וגו' להחזיר על הגרים וכי' הבאים להתיחד: (ד) כאזרח מקם וגו'. כאן גלה ה' סודו שכל נפשות עם קדושו היו טבועים במצרים בתוך (פחומות) האמות, והוא מה שאמר כאזרח מקם וגו'. ואם תאמר איך ישנה ורע מרעים שאבותיו גוים לאזרח שאבותיו ירדתי ה'. לזה

לג) וכי יגור אתך גר וגו'. אמר לשון יחיד אתך וחסר לומר לשון רבים בארצכם. לצד כי המשכת הגרים תהיה באמצעות הצדיק כאברהם אבינו עליו השלום. גם לצד טהר ארץ הקדושה תגרו נפשות השבויות, לזה אמר אתך לשון יחיד לרמוז אל הצדיק, כי לא פלן הם בגדר המשכת ענפי הקדושה, ואמר בארצכם לרמוז למעשה הארץ, שגם היא ישנה בגדר פעלה טובה זו: עוד ירמוז על השראת השכינה בעולם הזה אמתו, ויצו ה' כי יגור אתך גר מקום

לו מאזני צדק אבני-צדק אִיפֹת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לְכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר-הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

לו) מאזני צדק אבני-צדק אִיפֹת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לְכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר-הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

הם המשקולות ששוקלין פנגדן. איפת. היא מדת היבש. הין. זו היא מדת הלח. אשר הוצאתי אתכם. על מנת פן. דבר אחר: אני הבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור, ואני הנאמן להפרע ממי שטומן משקלוותיו במלח להונות את הבריות שאין מכירים בהם.

לו ותטרוין ית כל קימי וית כל דיני ותעבדון יתהון אנא יי:

לו) ושמרתם את-כל-חקתי ואת-כל-משפטי ועשיתם אתם אני יהוה: פ

יום חמישי י"ז ניסן

א ומליל יי עם משה למימר:

כ (א) וידבר יהוה אל-משה לאמר:

ב ונעם בני ישראל תימר גבר גבר מבני ישראל ומן גיורא דיתגרוון בישראל די תמן מזרעה למלך יתקטלא יתקטל עמא בית ישראל ירגמנה באבנא:

ב) ואל-בני ישראל תאמר איש איש מבני ישראל ומן-הגור הגור בישראל אשר יתן מזרעו למלך מות יומת עם הארץ ירגמהו באבן:

הם ואל-בני ישראל תאמר. ענשין על האזהרות. מות יומת. (כ"ח) בבית דין; ואם אין פח לבית דין, עם הארץ מסיעין אותן. עם הארץ. (כ"ח) עם שבגיניו נבראת הארץ. דבר אחר: עם שעתידין לירש את הארץ על-ידי מצוות הללו. אור החיים

ג ואנא אתן ית רוגזי בגברא ההוא ואשיצי יתה מגו עמה ארי מזרעה יתב למלך בדיל לסאבא ית מקדשי ולאחלא ית שמא דקודשי:

ג) ואני אתן את-פני באיש ההוא והכרתי אתו מקרב עמו כי מזרעו נתן למלך למען טמא את-מקדשי ולחלל את-שם קדשי:

הם אתן את-פני. פנאי שלי, פונה אני מכל עסקי ועוסק בו. באיש. ולא בצבור, שאין כל הצבור נכרתין. כי מזרעו נתן למלך. (ת"כ, סנהדרין סד) לפי שנאמר: "מעביר בנו-ובתו באש", בן-בנו וכן-בתו מנין? תלמוד לומר: "כי מזרעו נתן למלך". זרע פסול מנין? תלמוד לומר: "בתתו מזרעו למלך". למען טמא את-מקדשי. את כנסת ישראל, שהיא מקדשת לי, כלשון (לקמן כא כג): "ולא יחלל את-מקדשי".

נקודות משיחות קודש - (לקוטי שיחות יז עמ' 323)

פונה אני מכל עסקי ועוסק בו (רש"י כ, ג) פן פרש גם בפרשת אחרי על "ונתתי את פני בנפש האוכלת את הדם". והצורך לחזור על זה פאן, כי בפרשת אחרי מדבר ב'עסקו' של ה', היינו הקרבת קרבנות במקדשו לריח ניחח לפניו ("אשר יביאו... את זבחיכם... אל פתח אהל מועד... לריח ניחח"); ומובן שנתן לפרש "פונה אני מכל עסקי". ורש"י מחדש שנתן לפרש כף גם בפךשתנו, שאינה מדברת על 'עסק' מיוחד של ה'. אור החיים

ד ואם מכבש יכבשון עמא בית ישראל ית עיניהון מן גברא ההוא בדיהב מזרעה למלך בדיל דלא לקטלא יתה:

ד) ואם העלם יעלימו עם הארץ את-עיניהם מן-האיש ההוא בתתו מזרעו למלך לבלתי המית אתו:

מקום לעגש זה אחר שיש דין למטה וירגמו אותו אבן: ונראה כי יודיע הכתוב שמלבד עגש ההריגה

לומר שמלבד חיוב המעביר גם חיוב כל העם להענישו: ג) ואני אתן את פני וגו'. צריך לדעת מה

ב) ואל בני ישראל וגו'. טעם אומרם ואל בני ישראל נתפון להזהיר כללות ישראל להרג הנותן מזרעו למלך, ואמר בתוספת וא"ו

ז"א וְאִם הָעֶלְמִים יַעֲלִימוּ • אִם הָעֶלְמִימוּ בְדָבָר אֶחָד, סוֹף שְׁיַעֲלִימוּ בְּדַבְרִים הַרְבֵּה; אִם הָעֶלְמִימוּ סִנְהֶדְרֵי קִטְנָה, סוֹף שְׁיַעֲלִימוּ סִנְהֶדְרֵי גְדוּלָה. אור החיים

(ה) וְשִׁמְתִי אֲנִי אֶת־פְּנֵי בְּאִישׁ הֵהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֵת כָּל־הַזְּנוּיִם אַחֲרָיו לְזִנוּת אַחֲרֵי הַמִּלְךְד מִקְרָב עַמָּם:

ז"א וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ • אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: וְכִי מִשְׁפָּחָה מַה חֲטָאָה? אֵלָּא לְלַמְדָּךְ, שְׂאִין לָךְ מִשְׁפָּחָה שְׂיִישׁ בָּהּ מוֹכֵס שְׂאִין בְּלִם מוֹכְסִין, שְׁפָלָם מִחִפְּזֵי עֲלִיו. וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ • לְמַה נֶּאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ", יָכוֹל יִהְיֶה כָּל הַמִּשְׁפָּחָה בְּהַפְרָת? תְּלַמּוּד לומר: "אֹתוֹ" – אֹתוֹ בְּהַפְרָת וְלֹא כָּל הַמִּשְׁפָּחָה בְּהַפְרָת אֵלָּא בִּסְוִרִין. לְזִנוּת אַחֲרֵי הַמִּלְךְד • (ס"ה) לְרַבּוֹת שְׂאָר עֲבוּדַת אֱלִילִים שְׁעַבְדָּהּ בְּכָף, וְאֶפְלוּ אִין זֹו עֲבוּדְתָהּ. אור החיים

(ו) וְהִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר תִּפְגֶּה אֶל־הָאֵבֶת וְאֶל־הַיְדֵעֵנִים לְזִנוּת אַחֲרֵיהֶם וְנִתְתִי אֶת־פְּנֵי בְּנִפְשׁ הֵהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקְרָב עַמּוֹ:

(ז) וְהִתְקַדְּשִׁתֶם וְהִיִּיתֶם קְדוּשִׁים כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ז"א וְהִתְקַדְּשִׁתֶם • זֹו פְּרִישׁוֹת עֲבוּדַת אֱלִילִים. אור החיים

♦ יום שישי י"ח ניסן ♦

(ח) וְשִׁמְרַתֶם אֶת־חֻקְתִּי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשְׁכֶם:

אור החיים על התורה - מהדורת 2020, אברמוביץ

עוד יהיה לו ענש לנפש, והוא אומרו והכרתי אתו מקרב עמו פרוש מענף נצר הקדשה. ונתן הכתוב טעם לב' ענשים אלו ואמר כי מזרעו וכו' למען טמא וגומר ולחלל וגו', הרי ב' פגמים ונגנזו ב' ענשין, כנגד טמא מקדש ורגמוהו באבן, וכנגד חלול שם קדשו גם הוא יתחלל ונקרית נפשו מעמה: (ד) ואם העלם יעלימו. טעם הפל, לומר שאם העלימו מן האחד שוב אינם יכולין שלא להעלים מהבאים אחריהם, ויעלימו ודאי מפלם, כי אם ירצו לעשות דין בהם יאמרו להם למה לא עשיתם דין באחד [בראשון]. או יאמר העלם לבל ימנעוהו מלתן למלך, יעלימו מלעשות בו משפט אחר אשר נתן, באמרו בתו מזרעו וגומר: (ה) ושמתי אני את פני וגומר. משמעות הכתוב יגיד שאם לא יעשה משפט העם, יעשה ה' משפט בו ובמשפחתו גם כן, מה שלא היה אם היו עושים דין עם הארץ, ואלו הם דברים רחוקים, כמה נפשך אם הם תביין בין עשו דין כמו כן ברשע עצמו בין לא עשו: ונראה לפרש על זה הדרך ואם העלם וגו'

פרוש במקום שאין דין למטה יהיה דין למעלה ושמתי אני וגו'. וכשיעשו דין למעלה יפתחו גם כן פנקסי בני משפחתו ויתעוררו הדינים על כל המשפחה, והוא אומרו ובמשפחתו, וקור ופרש שימת פנים זו מה (מה) עושה, ואמר כנגד האיש עצמו והכרתי אתו, וכנגד משפחתו יפתחו ספרי הדינים אם יש מהם זונים כמותו הרי הוא בכלל הפרת, והוא אומרו ואת כל הזנים אחרי, ממשפחתו, אבל אותם שנפתחו ספרי ונמצא שלא זנו לא יפרתו, ואמר עוד לזנות, ולא הספיק לומר הזנים וגו' אחרי המלך, נתפנן לומר שהגם שלא זנה עד עתה פרוש שלא העביר בנו למלך אלא שחשב לזנות מחשבת עבודה זרה נתפסים עליה כמעשה, וכרית ה' את החושב כעושה כמו שאמר הכתוב (תקאל י"ד) למען תפש את בית ישראל בלבם: נמצאת אומר שאם עם הארץ יעשו דין בעושה רע אין דין למעלה ולא ימות מישראל וזלת העובד למלך, אבל אם לא יעשו דין נפתחים ספרי כל המשפחה ומתעורר הדין גם עליהם ונתפסים גם על המחשבה, והוא מאמרם ז"ל (דבר פ"ה) במקום

שיש דין וכו' אין וכו' ע"כ. קשה פשיטא שקשיעשו דין למטה מה מקום לדין לעשות למעלה, ולדרבננו ידבק על נכון שקשיעשו דין למטה נמנע דין למעלה פרוש דין השאר שאין ספריהם נפתחים, ותמצא שאמרו רבותינו ז"ל (ר"ה ט"ז) שקשיעו פתחים ספרי הדינים אךם נקנס בסכנה וצריך זכות גדול לפטר: (ז) והתקדשתם והייתם קדושים. יצו ה' שיהיו נוטים אל בחינת הקדשה, וכזה הוא מבטיחם שיהיו במדרגת מלאכים הנקראים קדושים, דכתיב (דניאל ח') ויאמר אחד קדוש, והוא אומרו והייתם קדושים, ותמצא שאמרו ז"ל (במדבר פ"ב) בפסוק כעת יאמר ליעקב וגו' כי המלאכים יהיו עומדים בשורה החיצונה וישראל בפנים וישאלים מלאכי אלהים לעם קדושו מה פעל אל, נמצאת אומר כי קדושו במקום המלאכים הם ישראל. וקור הכתוב ופרש הדבר שבו יתקדשו ואמר ושמרתם את חקתי, פרוש תשמרו מצות לא תעשה, ותקינו מצות עשה בהן אני מקדשכם, כי על ידי זה שם הו"ה מתגלה עליו וקנה מתקדש, וכמו מה שאמרו בזהר (תקנים ע"ב) כי האבר שבו עושה מצוה שורה עליו שם הו"ה הרמוז בתבת מצוה:

ט אַרְי גְּבַר גְּבַר דִּי לְלוּט יַת אַבוּהִי וַיַּת אִמָּה
יִתְקַטְּלָא יִתְקַטְּלָא אַבוּהִי וְאִמָּה לֹט קַטְּלָא
חֲזַיב :

(ט) כִּי־אִישׁ אִישׁ אִישׁ יִקְלַל אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ מוֹת
וּמֹת אָבִיו וְאִמּוֹ קָלַל דָּמְיוֹ בּוֹ :

כז"י אָבִיו וְאִמּוֹ קָלַל • (ת"כ, סנהדרין פה) לְרַבּוֹת לְאַחַר מִיתָהּ. דָּמְיוֹ בּוֹ • זוֹ סְקִילָה, וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "דָּמְיוֹ בּוֹ", "דָּמִיהֶם בָּם", וְלִמְדָנוּ מֵאוֹב וַיִּדְעוּנִי, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: "בְּאָכֵן יִרְגְּמוּ אֹתָם דָּמִיהֶם בָּם". וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: כְּמוֹ "דָּמוֹ בְּרֵאשׁוֹ" אֵין נֶעֱנֵשׁ עַל מִיתָתוֹ אֲלָא הוּא, שֶׁהוּא גָרַם לְעַצְמוֹ שִׁיְהָרֵג. אוֹר הַחַיִּים

י וַיְגַבַּר דִּי יְגוּף יַת אִתְּתָא גְּבַר דִּי יְגוּף יַת אִתְּתָא
חֲבַרְהָ יִתְקַטְּלָא יִתְקַטְּלָא גִיפָא וְגִיפָתָא :

(י) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאֵף אֶת־אִשְׁתּוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאֵף אֶת־אִשְׁתּוֹ
רָעָהוּ מוֹת־יוֹמָת הַנְּאָף וְהַנְּאֻפָת :

כז"י וְאִישׁ • פָּרַט לְקָטָן. אֲשֶׁר יִנְאֵף אֶת־אִשְׁתּוֹ אִישׁ • (קידושין יט, סנהדרין נב) פָּרַט לְאִשְׁתּוֹ קָטָן. לִמְדָנוּ שֶׁאֵין לְקָטָן קְדוּשִׁין. וְעַל אִיזוֹ אִשְׁת־אִישׁ חֲזַיבִי לָךְ? אֲשֶׁר יִנְאֵף אֶת אִשְׁת־רָעָהוּ • פָּרַט לְאִשְׁתּוֹ עוֹבֵד גְּלוּלִים. לִמְדָנוּ, שֶׁאֵין קְדוּשִׁין לְעוֹבֵד גְּלוּלִים. מוֹת־יוֹמָת הַנְּאָף וְהַנְּאֻפָת • כָּל מִיתָה הַאֲמוּרָה בַּתוֹרָה סֵתֵם, אֵינָה אֲלָא חֲנֻקָּה.

יא וַיְגַבַּר דִּי יִשְׁכּוּב עִם אִתְּתָא אַבוּהִי עֲרוּתָא
דְּאַבוּהִי גְּלִי יִתְקַטְּלָא יִתְקַטְּלָא תְּרוּיְהוֹן תְּרוּיְהוֹן
קַטְּלָא חֲזַיבִין :

(יא) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־אִשְׁתּוֹ אָבִיו עֲרוּת אָבִיו גְּלָה
מוֹת־יוֹמָתוֹ שְׁנֵיהֶם דָּמִיהֶם בָּם :

יב וַיְגַבַּר דִּי יִשְׁכּוּב יַת כַּלְתָּהּ יִתְקַטְּלָא
יִתְקַטְּלָא תְּרוּיְהוֹן תְּבַלָּא עֲבָדוּ קַטְּלָא חֲזַיבִין :

(יב) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־כַּלְתּוֹ מוֹת יוֹמָתוֹ שְׁנֵיהֶם תְּבַל
עֲשׂוֹ דָמִיהֶם בָּם :

כז"י תְּבַל עֲשׂוֹ • גְּנָאִי. לְשׁוֹן אַחַר: מִבְּלָבְלִין זֶרַע הָאֵב בְּזֶרַע הַבֶּן.

יג וַיְגַבַּר דִּי יִשְׁכּוּב יַת דְּכוּרָא מִשְׁכָּבִי אִתְּתָא
תְּעַבְתָּא עֲבָדוּ תְּרוּיְהוֹן יִתְקַטְּלָא יִתְקַטְּלָא תְּרוּיְהוֹן
קַטְּלָא חֲזַיבִין :

(יג) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־זָכָר מִשְׁכָּבִי אִשָּׁה תוֹעֵבָה עֲשׂוֹ
שְׁנֵיהֶם מוֹת יוֹמָתוֹ דָּמִיהֶם בָּם :

כז"י מִשְׁכָּבִי אִשָּׁה • (סנהדרין נה) מְכַנְּסִים כְּמִכְחוּל בְּשׂוּפְרָתָא.

(ברכות כ"ד.) אִשְׁתּוֹ כְּגוֹפוֹ, וְכַפִּי זֶה בֵּין הַנְּעֻשָׁה
לְאֶחָד מֵהֶם אוֹ הַנְּעֻשָׁה מֵאֶחָד מֵהֶם לְבִנְיָהֶם
יִחָשֵׁב לְשְׁנֵיהֶם יַחַד. וְלִזְהָ תִּמְצָא שֶׁיִּשְׁנֵינִי ה'
לְאִישׁ לְהִמִּית אִשְׁתּוֹ דְּכַתִּיב (מְשַׁלִּי כ"ב) לְמָה
יָקָח מִשְׁכָּבְךָ מִתְּחִתְּךָ. וְכַפִּי לֹא לֹא אִישׁ אִישׁ
מִשׁוּם שֶׁמִּצְוֵנוּ שֶׁתִּלְהָה הַתְּתוּב זָכָרִים בְּנִקְבוֹת
וְנִקְבוֹת בְּזָכָרִים, וְאָמְרוּ ז"ל (נדה ל"א.) אִשָּׁה
מִזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלְדֵת זָכָר, אִם כֵּן יִשׁ הַפֶּרֶשׁ
בְּלֵדֵת הַזָּכָר לְלֵדֵת הַנְּקֵבָה וּמִצַּד זֶה יִשְׁתַּנֵּה
הַפֶּרֶשׁ בְּכַחֲנֵת הַמּוֹלִידִים, וְיִשׁ מְקוֹם לֹא לֹא
לְצַד שֶׁתִּלְהָה הַתְּתוּב זָכָרִים בְּנִקְבוֹת לֹא יוֹמָתוֹ
אָבוֹת עַל הַעֲבָרָת הַבְּנִינִים אוֹ הַאֲמוּהוֹת עַל
הַעֲבָרָת הַבְּנוֹת לְצַד שֶׁתִּלְאָם הַתְּתוּב בְּאָבוֹת
תִּלְמוּד לֹא לֹא אִישׁ אִישׁ אֶחָד לְגוֹפוֹ וְאֶחָד
לְאִשָּׁה שֶׁשְׁנֵיהֶם יִשְׁנֵם בְּחִיּוּב הַעֲבָרָת בֶּן וּבַת:
עוֹד נִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁאֲמַר הַתְּתוּב אָבִיו וְאִמּוֹ
וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (ילקוט) שֶׁאָבִיו בָּא
לְמַעַט אָבִי אָבִיו וְאִמּוֹ בָּא לְמַעַט אִם אִמּוֹ
שָׁלָא יִהְיֶה, לִזְהָ חֵשׁ הַתְּתוּב לְטַעוֹת וְלֹא לְטַעוֹת
שֶׁהִמְעוּט בָּא אָבִיו וְלֹא אָבִיהָ אִמּוֹ וְלֹא אִמָּה
וְאִם כֵּן הַנְּשִׁים פְּטוּרוֹת מֵעֲשׂוֹת זֶה, תִּלְמוּד
לֹא לֹא אִישׁ אִישׁ לְרַבּוֹת אִשָּׁה:

מוֹעֲלִים מַעֲשִׂיו כְּשֶׁמִּקְרִיבוֹ לְעַבּוּדָה וְזֶה בְּמָה
שֶׁמִּעֲבִיר לְמִלְחָה אֲבָל חוּץ מֵהֶם אֵין מַעֲשִׂיו
עוֹשִׂין רָשָׁם, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרִים ז"ל (ערכין כ"ח,
ב"מ ד.) אֲפֹלוּ לְגַבִּי קִדְשֵׁי שָׁמַיִם אֵין אֲדָם
מִקְדִּישׁ דְּבָר שֶׁאֵינוֹ שָׁלוֹ, וּמַעֲתָה יִאֲמַר אֲדָם
וְהֵלֵא גַם הַבֶּן אֵינוֹ כְּלוֹ שֶׁל הָאֵב כְּאוֹמְרִים
ז"ל (נדה ל"א.) שֶׁהָאֵב וְהָאֵם הֵם שֶׁתְּפִין בְּאֲדָם
הַלְבָּן מִהָאֵב וְהָאֵדָם מִהָאֵם, וְאִם כֵּן מִזֶּה
הַטַּעַם עֲצָמוֹ לֹא יִתְחַיֵּב הָאֵב עַל הַבֶּן מִצַּד
חֵלֶק הָאֵם, לִזְהָ אֲמַר הַתְּתוּב אַחַר אֲזַנְהֵרַת
וְעִנְשׁ מִעֲבִיר בְּנֵיו לְמִלְחָה כִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר
יִקְלַל וְגו' מוֹת יוֹמָת, וְדִקְדָּק לֹא לֹא אֲבִיו
וְאֵת אִמּוֹ פְּרוּשׁ זֶה בְּפָנָי עֲצָמוֹ אוֹ זֶה בְּפָנָי
עֲצָמוֹ, כְּמוֹ שֶׁדִּקְדָּקוּ בַּתּוֹרָת כְּהַנִּים בְּפִסּוּק זֶה
עֲצָמוֹ חִיּוּב עַל כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם, הֲרִי שֶׁהַבֶּן
מֵת לְצַד שֶׁנֶּעַד בְּאָבִיו אוֹ בְּכּוֹד אִמּוֹ וְאֵין
אֲנוֹ אוֹמְרִים וְהֲרִי אֵין כָּל הַבֶּן שֶׁל הָאֵב אוֹ
שֶׁל הָאֵם לְהִמִּיתוֹ בְּשִׁבְלָם, וְאִם תִּאֲמַר גַּם
עַל זֶה דָּן אֲנִי לְמָה יִהְיֶה הַמְשַׁפֵּט הַזֶּה, לִזְהָ
גְּמַר אֲמַר אָבִיו וְאִמּוֹ קָלַל, פְּרוּשׁ כִּי כְּשֶׁמִּקְלַל
אָבִיו מִקְלַל גַּם אִמּוֹ עִמּוֹ וְכֵן לְהַפְּךָ, וְהַטַּעַם
לְצַד שֶׁהָאֵב וְהָאֵם הֵם גּוּף אֶחָד כְּמִאֲמָרֵם ז"ל

ט) כִּי אִישׁ אִישׁ אִישׁ יִקְלַל. קָשָׁה אוֹמְרוּ כִּי,
שְׁנוֹת טַעַם לְמָה שֶׁלְּפָנָיו וְלֹא אֲמַר דְּבָר
קָדָם שֶׁיִּהְיֶה זֶה טַעַמוֹ. וְאִם עַל שְׁמִירַת הַחֻקִּים,
וְכִי לֹא נִקְלַל בְּפִסּוּק זֶה אֲלָא קָלַל אָבוֹת
שֶׁהִצְדִּק לֹא לֹא כִּי, עוֹד לְמָה כָּפַל לֹא לֹא אִישׁ
אִישׁ, וּבַתּוֹרָת כְּהַנִּים אֲמַרוֹ אִישׁ אֵין לִי אֲלָא
אִישׁ אִשָּׁה מִנֵּן תִּלְמוּד לֹא לֹא אִישׁ אִישׁ ע"כ.
קָשָׁה מִנֵּן יַעֲלֶה עַל דַּעַת לְמַעַט אִשָּׁה שֶׁהִצְדִּק
לְרַבּוֹי וְהֵלֵא הַשְּׁנוֹה הַתְּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל
עֲנִשׁוֹ שֶׁבַתּוֹרָה בְּדֶרֶךְ כָּל וְכִאֲמָרֵם ז"ל (ב"ק
ל"ט.) וְאִם לְצַד שֶׁחֵשׁ הַתְּתוּב לְפָרֵשׁ אִישׁ שָׂבָא
לְמַעַט אִשָּׁה, לֹא הִזָּה לוֹ לְכַתּוּב אִישׁ לְטַעוֹת
לֹא לֹא שָׂבָא לְמַעַט אִשָּׁה וְיִאֲמַר אֲדָם כִּי יִקְלַל
וְגו' עוֹד לְמָה כָּפַל לֹא לֹא אִישׁ אִישׁ קָלַל:
אָכֵן בְּנֵי הַתְּתוּב הוּא לְצַד שֶׁזֶה קָדָם לִזְהָ
עַל הַעֲבָרָת בְּנוֹ וּבַתּוֹ לְמִלְחָה, וְהַקְּפִיד
הַתְּתוּב עַל זֶרַע לְבָר אֲבָל כֵּן אַחֲרִים וְאֲפֹלוּ
קְרוּבִיו כְּגוֹן אַחֵי וְאֲחֹתוֹ פְּטוּר, כְּדִתְנִינָא
בְּסִנְהֶדְרִין (ס"ד.) וְזֶה לְשׁוֹנֵם אֵינוֹ חֲזַיב אֲלָא
עַל יוֹצֵא יָרְכוּ וְכו' ע"כ. וְצִרְיָה לֹא לֹא טַעַם
חִיּוּב עַל בְּנוֹ וּבַתּוֹ וְלֹא עַל בְּנֵי הַזּוּלָת שֶׁהוּא
לְצַד שֶׁכֵּנִי הֵם נִדְוִין מִכְּסִיּוֹ שֶׁל אֲדָם לִזְהָ

(ד) וַאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמּוֹהָ זָמָה הוּא בְּאִשׁ יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ וְאֶתְהֶן וְלֹא־תִהְיֶה זָמָה בְּתוֹכְכֶם:

יד וגבר די יסב ית אתמא וית אמה עצת חטאין היא בנורא יוקדון יתה ויתתן ולא תהי עצת חטאין פיניכונ:

כ"ז יִשְׂרָפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן • (סנהדרין עה) אִי אִתָּהּ כּוֹל לומר אשתו הראשונה ישרפו, שהרי נשאָה בהתר ולא נאָסרה עליו, אלא אשה וְאִמָּה הַכְּתוּבִין כּאֵן שְׂתִיָּהֶן לַאֲסוּר, שְׁנֵשָׂא אֶת חֲמוֹתוֹ וְאִמָּהּ. וְיֵשׁ מִרְבוֹתֵינוּ שְׂאוֹמְרִים: אֵין כּאֵן אֶלָּא חֲמוֹתוֹ, וּמֵהוּ "אֶתְהֶן"? אֶת אַחַת מֵהֶן; וְלִשׁוֹן יִגְיֵי הוּא: "הֶן", אַחַת.

(טו) וַאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׂכָבְתוֹ בְּבִהְמָה מוֹת יוֹמָת וְאֶת־הַבְּהֵמָה תִּהְרֹגוּ:

טו וגבר די יתן שכבתה בכעירא תקטלא ותקטל וית בעירא תקטלון:

כ"ח וְאֶת־הַבְּהֵמָה תִּהְרֹגוּ • אִם אָדָם חָטָא, בְּהֵמָה מֵה חָטְאָה? אֶלָּא מִפְּנֵי שְׂבָאָה לְאָדָם תִּקְלָה עַל יָדָהּ, לְפִיכּוֹף אָמַר הַכְּתוּב: תִּפְקֹל. קַל־וְחֹמֶר לְאָדָם, שְׂיודֵעַ לְהִבְחִין בֵּין טוֹב לְרַע וּגְוֹרֵם רָעָה לְחִבְרוֹ לְעִבְרָה. פִּיּוּצָא בְּדָבָר אִתָּהּ אוֹמֵר (דברים יב ב): "אֲבָד תִּאבְדוּן אֶת־כָּל־הַמְּקוֹמוֹת", הָרִי דְבָרִים קַל וְחֹמֶר; וּמֵה אֵילֻנוֹת, שְׂאֵינֶן רוֹאִין וְאֵינֶן שׁוֹמְעִין, עַל שְׂבָאָת תִּקְלָה עַל יָדָם, אָמְרָה תוֹרָה: הַשְּׁחַת, שְׂרָף וְכֹלָה, הַמְּטָה אֶת חֲבֵרוֹ מִדְּרָף חַיִּים לְדְרָכֵי מִיתָה, עַל אַחַת בְּמָה וְכִמָּה.

(יז) וַאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל־כָּל־בְּהֵמָה לְרִבְעָה אֹתָהּ וְהִרְגַת אֶת־הָאִשָּׁה וְאֶת־הַבְּהֵמָה מוֹת יוֹמָתוֹ דְּמִיָּהם בָּם:

טז ואתמא די תקרב לכל בעירא למשלט בה ותקטול ית אתמא וית בעירא ותקטלא ותקטלון קטלא חיבין:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 168)

מִפְּנֵי שְׂבָאָה לְאָדָם תִּקְלָה עַל יָדָהּ (רש"י כ, טו) וְהֵינּוּ, שְׂאֵין זֶה בְּגֵדָר עֲנֵשׁ, אֶלָּא הַבְּהֵמָה נִבְרָאָה לְשִׂמְשׁ אֶת הָאָדָם, וְכֹאֲשֶׁר אֵינְנָה מְשִׂמְשֵׁת אוֹתוֹ אֶלָּא גּוֹרְמַת לוֹ תִּקְלָה - אֵין מְקוֹם לְמִצִּיאוֹתָהּ בְּעוֹלָם, וְכֵן הוּא לְגִבֵי הַשָּׂכָר בְּ"תוֹעֵלַת וְתַקוּן" שְׂמִיָּע לְסוּס מִמָּה שֶׁהוּא מִרְכָּבָה לְאָדָם: "בְּרִיאַת הַסּוּס". אֵינוֹ בְּשִׁבִיל הַתוֹעֵלַת הַמִּיָּע לוֹ, כִּי אִם זֶהוּ דְרָף טָפֵל, כְּדִי שְׂלֵא לְקַפֵּחַ שָׂכָר כָּל בְּרִיָּה, אֶלָּא . . . בְּשִׁבִיל טוֹבַת הָאָדָם" (לקוטי תורה).

(יג) וַאִישׁ אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־אִחֹתוֹ בִּתְּאֲבִיו אוֹ־בִתְּאִמּוֹ וְרָאָה אֶת־עֲרוֹתָהּ וְהִיא תִרְאָה אֶת־עֲרוֹתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוֹ לְעֵינָי בְּנֵי עַמִּים עֲרוֹת אִחֹתוֹ גְּלָה עוֹנֵו יִשָּׂא:

יז וגבר די יסב ית אחתה בת אבוי או בת אמה ויחזי ית ערותה והיא תחזי ית ערותה קלנא הוא וישתיצון לעיני בני עמהון ערות אמתה גלי חובה יקבל:

כ"ט יִשְׁוֹן אֲרָמִי: חֲרָפָה, 'חֲסוּדָא'. וּמִדְּרָשׁוֹ (סנהדרין נח): אִם תֹּאמַר: קִיָּן נִשָּׂא אִחֹתוֹ? ! חֶסֶד עֲשֵׂה הַמְּקוֹם לְבָנוֹת עוֹלְמוֹ מִמֶּנּוּ, שְׂנֵאֲמַר (תהלים פט): "עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה".

(יח) וַאִישׁ אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה דָּוָה וְגִלָּה אֶת־עֲרוֹתָהּ אֶת־מִקְרָהּ הָעֵרָה וְהִיא גְּלָתָהּ אֶת־מְקוֹר דְּמִיָּהּ וְנִכְרְתוֹ שְׁנֵיהֶם מִקְרַב עַמִּים:

יח וגבר די לשכוב ית אתמא סואבתא ויגלי ית ערותה ית קלנא גלי והיא תגלי ית סואבת דמקא וישתיצון תרויהון מגו עמהון:

כ"י הָעֵרָה • גְּלָה, וְכֵן כָּל לִשׁוֹן "עֲרוּה", גְּלוּי הוּא, וְהוּא "יִרְדַּת בְּתִכָּה לְשֵׁם דְּבָר, כְּמוֹ "זַעֲוָה" מִגְזֵרַת (אסתר ה ט): "וְלֹא־קָם וְלֹא־זָע", וְכֵן "אֲחֻוָּה" מִגְזֵרַת אַח. וְהָעֲרָאָה זֶה נִחְלָקוּ בֵּה רְבוּתֵינוּ (יבמות נח). יֵשׁ אוֹמְרִים: זֶה נִשְׂיָקַת שְׂמֵשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: זֶה הַכְּנַסַּת עֲטָרָה.

(ט) וְעֲרוֹת אִחֹת אִמָּךְ וְאִחֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה בִּי אֶת־שְׂאֵרוֹ הָעֵרָה עוֹנֵם יִשָּׂאו:

יט וערות אחת אמך ואחות אביך לא תגלי ארי ית קריבה גלי חובה יקבלון:

כ"ג יִשְׁוֹן אִחֹת אִמָּךְ • שְׁנֵה הַכְּתוּב בְּאִזְהָרְתָן. לומר שהזהר עליהן, בֵּין עַל אִחֹת אָבִיו וְאִמּוֹ מִן הָאָב, בֵּין עַל אִחֵי־תִיָּהֶן מִן הָאִם. אֲבָל עֲרוֹת אִשְׁתִּי אִחֵי אָבִיו לֹא הִזְהַר, אֶלָּא עַל אִשְׁתִּי אִחֵי אָבִיו מִן הָאָב.

(ב) וַאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתוֹ עֲרוֹת דָּדוֹ גְּלָה חֲטָאִים יִשְׂאוּ עֲרִירִים יְמָתוֹ:

כ וגבר די ישכוב ית אמת אח אבוהי ערית
 אח אבוהי גלי חובתן זבלון בלא ולד
 ימותון:

כז"י אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתוֹ • (יבמות נד) הַמְקָרָא הִזָּה בָּא לְלַמֵּד עַל 'פְּרַת' הָאָמּוֹר לְמַעַלָּה, שֶׁהוּא בְּעֵנֶשׁ הַלֵּיכַת עֲרִירֵי עֲרִירִים • כְּתַרְגּוּמוֹ: בְּלֹא וְלֹד; וְדוּמָה לוֹ (בראשית טו ט): "וְאֵנְכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי". יֵשׁ לוֹ בְּנִים - קוֹבְרֵן, אֵין לוֹ בְּנִים - מֵת בְּלֹא בְּנִים. לְכֹף שְׁנָה בִשְׁנֵי מְקָרְאוֹת אֵלוֹ: "עֲרִירִים יְמָתוֹ", "עֲרִירִים יִהְיוּ"; "עֲרִירִים יְמָתוֹ", אִם יִהְיוּ לוֹ בִּשְׁעַת עֲבָרָה, לֹא יִהְיוּ לוֹ כְּשִׂימוֹת, לְפִי שְׁקוֹבְרֵן בְּחַיָּו; "עֲרִירִים יִהְיוּ", שְׂאִם אֵין לוֹ בִּשְׁעַת עֲבָרָה, יִהְיֶה כָּל יָמָיו כְּמוֹ שֶׁהוּא עֹכָשׁוֹ.

(בא) וַאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אָחִיו נָדָה הִוא עֲרוֹת אָחִיו גְּלָה עֲרִירִים יִהְיוּ:

כא וגבר די יסב ית אמת אחוהי מרחקא היא
 ערמתא דאחוהי גלי בלא ולד יהון:

כז"י נָדָה הוּא • הַשְּׂכִיבָה הַזֹּאת מְנַדָּה הִיא וּמְאֹסָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּ לְאַסֵּר הַעֲרָאָה בָּהּ כְּנֻדָּה, שֶׁהַעֲרָאָה מְפָרֶשֶׁת בָּהּ: "אֵת מְקוֹרָהּ הַעֲרָה".

(כב) וּשְׂמֹרְתֶם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִקְיֹא אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׂמָה לְשִׁבְתָּ בָּהּ: אור החיים

כב ותשרון ית כל קימי וית כל דיני ומעבדון
 יתהון ולא תרוקן יתכון ארעא די אנא מעל
 יתכון תמן למתב בה:

◆ שבת קודש י"ט ניסן ◆

(כג) וְלֹא תִלְכוּ בַחֲקֵת הַגּוֹי אֲשֶׁר־אֲנִי מִשְׁלַח מִפְּנֵיכֶם כִּי אֶת־כָּל־אֱלֹהֵי עֵשׂוֹ וְאֶקְרָן בָּם:

כג ולא תלכו בחקת הגוי אשר-אני משלח מפניכם כי
 את-כל-אלהי עשו וקראן בם:

כז"י וְאֶקְרָן • לְשׁוֹן מְאֹס, כְּמוֹ (בראשית כח): "קָצַתִּי בְּחַיִּי", בְּאֵדָם שֶׁהוּא קָץ בְּמִזְוֹנוֹ.

(כד) וְאָמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת־אֲדָמָתָם וְאֲנִי אֶתְנַנֶּה לָכֶם לְרֵשֶׁת אֹתָהּ אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים: אור החיים

כד ואמר לכם אתם תירשו את-אדמתם ואני אתננה
 לכם לרשת אותה ארץ זבת חלב ודבש אני יהוה אלהיכם
 אשר-הבדלתי אתכם מן-העמים:

(כה) וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה לְטֹמְאָהּ וּבֵין־הָעוֹף הַטֹּמֵא לְטָהוֹר וְלֹא־תִשְׁקְצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכָל־אֲשֶׁר תֹּרְמַשׁ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטֹמְאָהּ:

כה והבדלתם בין-הבהמה הטהורה לטמאה ובין-העוף
 הטמא לטהור ולא-תשקצו את-נפשותיכם בבהמה ובעוף
 ובכל אשר תרמש האדמה אשר-הבדלתי לכם לטמא:

כז"י וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה לְטֹמְאָהּ • אֵין צָרִיף לומר בֵּין פְּרָה לְחֲמור, שֶׁהָרִי מְבַדְּלִין וּנְפָרִין הֵם, אֶלָּא בֵּין טְהוֹרָה לָף לְטֹמְאָה לָף, בֵּין שְׁנִשְׁחַט רַבּוֹ שֶׁל סִימָן לְנִשְׁחַט חָצִיו, וְכַמָּה בֵּין רַבּוֹ לְחָצִיו? מֵלֹא שַׁעֲרָה. אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטֹמְאָה • לְאַסֵּר.

(כו) וְהֵייתֶם לִי קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה וְאֲבַדְל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי:

כו ויהייתם לי קדושים כי קדוש אני יהוה ואבדל אתכם
 מן-העמים להיות לי:

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

כב) ושמרתם את וגו'. טעם שהצריך לומר פעם אחרת פסוק זה הגם שקבר אמר כן בפרשת אחרי מות (י"ח כ"ו), נתפסן לומר גם השומרים על שלא מחו בשלא שמרו: כד) ואני אתננה וגו' ארץ זבת וגו'. קשה אחר שאמר לרשת אתה מה צריך לומר שאם לא יהיו נשמרים המצוות תקיא הארץ שצריכין לשמר המצוות לכל יתבטלו בין מהם בין מזולתם וכזה לא תקיא הארץ הא למדת

כז"י וְאֲבָדֵל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי. אִם אַתֶּם מְבַדְּלִים מֵהֶם, הֲרִי אִתְּם שְׁלִי, וְאִם לֹא, הֲרִי אִתְּם שֶׁל נְבוֹכַדְנֶאצַּר וְחַבְרִיו. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: מִנֵּין שְׁלֵא יֵאמֵר אָדָם: 'נִפְשֵׁי קִצָּה בְּבִשְׂר חֲזִיר!' "אִי אֶפְשֵׁי לְלַבֵּשׁ כְּלָאִים! אָבֵל יֵאמֵר: 'אֶפְשֵׁי, וּמָה אֶעֱשֶׂה וְאָבִי שֶׁבִשְׂמִים גָּזַר עָלַי?' תִּלְמוּד לומר: 'וְאֲבָדֵל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי', שֶׁתִּהְיֶה הַבְּדִלְתְּכֶם מֵהֶם לְשָׂמִי, פּוֹרֵשׁ מִן הָעֲבָרָה וּמִקַּבֵּל עָלָיו עַל מַלְכוּת שְׂמִים. אור החיים

(כו) וְאִישׁ אִו־אִשָּׁה פִּי־יְהִיָּה בָּהֶם אוֹב אוֹ יִדְעֵנִי מוֹת יוֹמָתוֹ פֶּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמִיָּהֶם בָּם: כז"י פִּי־יְהִיָּה בָּהֶם אוֹב וְגו' • פֶּאֶן נֶאֱמַר בָּהֶם 'מִיָּתָה' וְלַמַּעֲלָה 'כַּרְת': עֲדִים וְהִתְרָאָה - בְּסִקְלָהּ, מִזִּיד בְּלֹא הִתְרָאָה - בַּהֲפֵרֶת, וְשִׁגְגַתָּם - חֲטָאת. וְכֵן בְּכָל חֲטָאֵי מִיתוֹת שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם 'כַּרְת':

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 130)

אֶפְשֵׁי, וּמָה אֶעֱשֶׂה שֶׁאָבִי שֶׁבִשְׂמִים גָּזַר עָלַי (רש"י כ, כו) פֶּתַח הַרְמַבְּ"ם, שֶׁהַדְּבָרִים אֲמורִים רַק בְּחֻקִּים (כְּגוֹן חֲזִיר וְכֵלָאִים), אָבֵל בְּדָבָר שֶׁהוּא רַע גַּם מִצַּד הַשֶּׁכַּל (כְּגוֹן גְּנֵבָה וְרִצִּיקָה) יֵשׁ לוֹמַר "אִי אֶפְשֵׁי". וְלִפִּי זֶה אֶפְשֵׁר לְבָאֵר מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל "אֶלְמְלִי לֹא נִתְּנָה תוֹרָה, הֵינְנוּ לְמִדִּים צְנִיעוּת מִחֲתוּל", דְּלִכְאוּרָה, לְמֵאֵי נִפְקָא מִיָּנָה? אֵלָּא לְלַמְדָּךְ, שֶׁיֵּשׁ לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת הַקְּשׁוּרוֹת בְּצְנִיעוּת בְּאֶפֶן כִּזְהָ שֶׁהָאָדָם רוֹצֵה בְּךָ מִצַּד עֲצָמוֹ, "אִי אֶפְשֵׁי".

חסלת פרשת קדושים

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש - "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד - יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד - יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה לשבת חול המועד פסח יחזקאל פרק לו

א הִיְתָה עָלַי יְדִי־יְהוָה וַיּוֹצִיאֵנִי כְרוּחַ יְהוָה וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבְּקָעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת: כ וְהֶעֱבִירֵנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב | סָבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת מְאֹד עַל־פְּנֵי הַבְּקָעָה וְהִנֵּה יְבִשׁוֹת מְאֹד: ג וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הֲתַחְיִינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וַאֲמַר אֲדַנִּי יְהוָה אַתָּה יָדַעְתָּ: ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנֵּבֵא עַל־הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וַאֲמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת הַיְבִשׁוֹת שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה: ה כֹּה אָמַר אֲדַנִּי יְהוָה לְעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מְבִיא בְכֶם רוּחַ וְחַיִּיתֶם: ו וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים וְהָעֲלִיתִי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקִרַמְתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר וְנָתַתִּי בְכֶם רוּחַ וְחַיִּיתֶם וַיִּדְעַתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה: ז וְנִבְּאתִי בְּאֲשֶׁר צִוִּיתִי וַיְהִי־קוֹל כַּהֲנֹבָאִי וְהִנֵּה־רָעַשׁ וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל־עֶצְמוֹ: ח וַרְאִיתִי וְהִנֵּה עֲלֵיהֶם גִּידִים וּבָשָׂר עָלָה וַיִּקְרָם עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְמַעְלָה וְרוּחַ אֵין בָּהֶם: ט וַיֹּאמֶר

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אני ה' וגו' נתן טעם למצוה זו של הבדלת בהקמה טמאה כי קדוש וגו' ואבדל אתכם מן העמים להיות לי. והענין עצמו של פרישות ישראל מן העכו"ם הוא הדבר עצמו של פרישותכם מן הבהמה טמאה. ברוך ה' אשר הבדילנו מן הטמאים מאדם עד בהמה עד עוף השמים:

חסלת פרשת קדושים

כו) והייתם לי קדשים וגו'. טעם אומר לי. ויתבאר על דרך אומנם ז"ל (תוי"כ פא) אל יאמר אדם אי אפשר בכשר חזיר וכו' אלא אפשר ואפשרי אלא אבי שבשמים וכו', והוא אומר והייתם לי קדשים שתהיו פרושים לי לשם מצותי ולא לצד תעוב הדבר הנאסר, ולזה סמך מאמר זה להבדלת בהמה וחסה לרמוז למה שכתבתי. ואומר כי קדוש

ואני אֶתְנַנֶּה, עוד למה סמך שבח הארץ לזכרון הירשה. ונראה לי שהכונה היא שמלבד מה שיישרשו עוד יתן להם שתהיה הארץ זבת חלב ודבש יותר מהשעור מה שלפניה, גם שלל שלא בזמן ירשתם אחר כך שהוא זמן החרבן שלא תהיה זבת חלב ודבש, כמו שספרו מפיניה בזמן הזה בעונתו:

אלי הנבא אל־הרוח הנבא בן־אדם ואמרת אל־הרוח כה־אמר | אדני יהוה מארבע רוחות באי הרוח
 ופחי כהרוגים האלה ויחיו: והנבאתי כאשר צוני ותבוא בהם הרוח ויחיו ועמדו על־רגליהם תיל
 גדול מאד מאד: יא ויאמר אלי בן־אדם העצמות האלה כל־בית ישראל המה הנה אמרים יבשו
 עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו: יב לכן הנבא ואמרת אליהם כה־אמר אדני יהוה הנה אני פתח
 את־קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל־אדמת ישראל: יג וידעתם כִּי־אני
 יהוה בפתחי את־קברותיכם ובהעלותי אתכם מקברותיכם עמי: יד ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי
 אתכם על־אדמתכם וידעתם כִּי אני יהוה דברתי ועשיתי נאם־יהוה:

הפטרה לפרשת קדושים ביחזקאל פרק כ

כ כ ויהי דבר־יהוה אלי לאמר: ג בן־אדם דבר את־זקני ישראל ואמרת אליהם כה אמר אדני יהוה
 הלדרש אתי אתם באים חי־אני אם־אדרש לכם נאם אדני יהוה: ד התשפט אתם התשפוט בן־אדם
 את־תועבת אבותם הודיעם: ה ואמרת אליהם כה־אמר אדני יהוה ביום בחרי בישראל ואשא ידי
 לזרע בית יעקב ואודע להם בארץ מצרים ואשא ידי להם לאמר אני יהוה אלהיכם: ו ביום ההוא
 נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים אל־ארץ אשר־תירתי להם זבת חלב ודבש צבי היא
 לכל־הארצות: ז ואמר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל־תטמאו אני יהוה אלהיכם:
 ח וימרו־בי ולא אבו לשמע אלי איש את־שקוצי עיניהם לא השליכו ואת־גלולי מצרים לא עזבו ואמר
 לשפד חמתי עליהם לכלות אפי בהם בתוך ארץ מצרים: ט ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני
 הגוים אשר־המה בתוכם אשר נודעתי אליהם לעיניהם להוציאם מארץ מצרים: י ואוציאם מארץ
 מצרים ואבאם אל־המדבר: יא ואתן להם את־חקותי ואת־משפטי הודעתי אותם אשר יעשה אותם
 האדם וחי בהם: יב וגם את־שבתותי נתתי להם להיות לאות ביני וביניהם לדעת כִּי אני יהוה
 מקדשם: יג וימרו־בי בית־ישראל במדבר בחקותי לא־הלכו ואת־משפטי מאסו אשר יעשה אתם
 האדם וחי בהם ואת־שבתותי חללו מאד ואמר לשפד חמתי עליהם במדבר לכלותם: יד ואעשה למען
 שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר הוצאתים לעיניהם: טו וגם־אני נשאתי ידי להם במדבר לבלתי
 הכיא אותם אל־הארץ אשר־נתתי זבת חלב ודבש צבי היא לכל־הארצות: טז יען במשפטי מאסו
 ואת־חקותי לא־הלכו בהם ואת־שבתותי חללו כִּי אחרי גלוליהם לכם הלך: יז ותחס עיני עליהם
 משחתם ולא־עשיתי אותם כלה במדבר: יח ואמר אל־בניהם במדבר בחוקי אבותיכם אל־תלכו
 ואת־משפטיהם אל־תשמרו ובגלוליהם אל־תטמאו: יט אני יהוה אלהיכם בחקותי לכו ואת־משפטי
 שמרו ועשו אותם: כ ואת־שבתותי קדשו והיו לאות ביני וביניכם לדעת כִּי אני יהוה אלהיכם:

שיעורי תהלים לשבוע שבת חול המועד פסח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - ט"ז ניסן פרק כ מפרק עט עד סוף פרק פב</p>	<p>יום ראשון - י"ג ניסן פרק כ מפרק סט עד סוף פרק עא</p>
<p>יום חמישי - י"ז ניסן פרק כ מפרק פג עד סוף פרק פז</p>	<p>יום שני - י"ד ניסן פרק כ מפרק עב עד סוף פרק עו</p>
<p>יום שישי - י"ח ניסן פרק כ מפרק פח עד סוף פרק פט</p>	<p>יום שלישי - ט"ו ניסן פרק כ מפרק עז עד סוף פרק עח</p>
<p>שבת קודש - י"ט ניסן פרק כ מפרק צ עד סוף פרק צו</p>	

יום ראשון י"ג ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 112, ובעטיפת ציצית... עד עמ' נז, לאדונו ומלכו.

22 מְחַשְׁבֵתוֹ וְרִצּוֹנוֹ שְׁבַמְחוֹ, וְקַבְּלָהּ זו - שמקבל על עצמו עול
 23 מלכות שמים ומורא ופחד מהקב"ה, היא - הרי, אֲמִיתִית בְּלִי שׁוֹם
 24 סֶפֶק, שְׁהָרִי הִיא - קבלה זו, טַבַּע נִפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל שְׁלֵא
 25 לְמַדּוֹ בְּמִלְךָ הַקְּדוֹשׁ
 26 יִתְבָּרַךְ - בהקב"ה הָרִי
 27 הַתּוֹרָה שְׁלוֹמֵךְ אוֹ הַמְצוּהָ
 28 שְׁעוֹשָׂה מַחְמַת קַבְּלָהּ זו -
 29 של מלכות שמים, וּמַחְמַת
 30 הַמְשַׁכֵּת הַיְרָאָה שְׁבַמְחוֹ,
 31 נִקְרָאוֹת - תורה ומצוות
 32 אֵלוֹ, בְּשֵׁם "עֲבוּדָה
 33 שְׁלֵמָה", - עבודה שלימה
 34 היא דוקא זו שבאה מתוך
 35 יראה מהקב"ה, כפי שנלמד
 36 להלן - כָּבֵל עֲבוּדַת הָעֶבֶד
 37 לְאֲדוֹנוֹ וּמְלִבּוֹ. - שהיא
 38 באה מתוך יראה. כל
 39 האמור הוא, כשאדם מעורר
 40 בקרבו, לפחות, דרגה קטנה
 41 של יראה, גם אם זה במחשבה בלבד, וּבִירָאָה זו היא לומד תורה
 42 ומקיים מצוות.

1 וּבְעֵטִיפַת צִיצִית, יִכּוֹן כְּמוֹ שְׁכֵתוֹב בְּיָהֳרִ: לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו
 2 מְלִכּוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, אֲשֶׁר הִיא - למרות שמלכותו היא, "מְלִכּוֹת
 3 כָּל עוֹלָמִים" וְכוּ', - אף על פי כן יכוון ויפעול, לְיִחְדָּה - את
 4 מלכותו יתברך, עָלֵינוּ עַל
 5 יְדֵי מְצוּהָ זו, - של לבישת
 6 ציצית, המסוגלת במיוחד
 7 להמשיך עלינו קבלת
 8 מלכות שמים. וְהוּא בְּעֵינָיו
 9 "שׁוֹם תְּשִׁים עָלֶיךָ מְלִךְ".
 10 - הערת כ"ק אדמו"ר
 11 שליט"א: "שפי" 8 - שלפני
 12 השימה אין לו מלך ועתה
 13 הוא משים ע"ע מלך".
 14 כלומר: לפני שהוא שם על
 15 עצמו מלך, אין לו מלך,
 16 ועכשיו הוא שם על עצמו
 17 מלך. וְאֵין, - כשהוא יתבונן
 18 בהאמור, אֵף אִם בְּכָל זֹאת
 19 לֹא תִפֵּל עָלָיו אֵימָה וְפָחַד
 20 בְּהַתְגַּלּוֹת לְבוֹ, - לפני הקב"ה, מְבַל מְקוֹם מֵאַחַר שְׁמִקְבָּל עָלָיו
 21 מְלִכּוֹת שָׁמַיִם, וּמִמְשִׁיךְ עָלָיו יִרְאָתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּהַתְגַּלּוֹת

ליקוטי אמרים

ובעטיפת ציצית
 יכוין כמ"ש בזהר להמשיך עליו מלכותו ית' אשר היא
 מלכות כל עולמים וכו' לייחדה עלינו ע"י מצוה זו והוא
 כענין שום תשים עליך מלך ואזי אף אם בכל זאת לא
 תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לבו מ"מ מאחר
 שמקבל עליו מלכות שמים וממשיך עליו יראתו ית'
 בהתגלות מחשבתו ורצונו שבמחוה וקבלה זו היא
 אמיתית בלי שום ספק שהרי היא טבע נפשות כל
 ישראל שלא למרוד במלך הקדוש ית' הרי התורה
 שלומד או המצוה שעושה מחמת קבלה זו ומחמת
 המשכת היראה שבמחוה ונקראות בשם עבודה שלימה
 ככל עבודת העבד לאדונו ומלכו

של יראה, גם אם זה במחשבה בלבד, וּבִירָאָה זו היא לומד תורה ומקיים מצוות.

יום שני י"ד ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נז, משא"כ אם לומד... עד עמ' נז, ליודעים:

60 עָלֶיהָ עַל מְלִכּוֹת שָׁמַיִם בְּקִדְמִיתָא בּוֹ, - כך צריך גם האדם
 61 לקבל על עצמו בתחילה עול מלכות שמים (ולאחר מכן לעסוק
 62 בעבודת ה'). וְאֵי הָאֵי לֹא אֲשַׁתְּכַח נִבְּהָ - לֹא שְׁרִיא בִּיהָ קִדְשָׁה
 63 בּוֹ"; - ואם אין בו קבלת עול מלכות שמים, אינה שורה בו קדושה.
 64 [וּבְרַעֲיָא מְחִימָנָא שָׁם הָף
 65 קוּי עֲמוּד ב'] - נאמר:
 66 שְׁכָל אָדָם צָרִיךְ לְהִיּוֹת -
 67 בעבודת ה', בְּשֵׁתֵי בְּחִינּוֹת
 68 וּמְדֻרְגוֹת, וְתָן: בְּחִינַת
 69 "עֶבֶד" וּבְחִינַת "בֵּן". -
 70 עבד - שעבודתו היא מתוך
 71 יראה, הוא ירא מאדונו, כך
 72 על האדם לעבוד את ה'
 73 מתוך יראה; בן - עושה
 74 למען אביו מתוך אהבה, כך,
 75 על האדם להיות בבחינת בן
 76 ולעבוד את ה' מתוך אהבה.

43 מַה שְׁאֵין בֵּן אִם לֹמֵד וּמְקַיֵם הַמְצוּהָ בְּאַחֲבָה לְבָדָה, - בלי
 44 יראה כלל, כְּדִי לְדַבְּקָה בּוֹ - יתברך, עַל יְדֵי תוֹרָתוֹ וּמְצוּתָיו -
 45 אֵינָה נִקְרָאת - עבודה זו, בְּשֵׁם עֲבוּדַת הָעֶבֶד, וְהַתּוֹרָה - הרי,
 46 אֲמָרָה: "וְעַבְדְתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגו'", - הרי שנאמר
 47 "ועבדתם", לשון עבודה,
 48 כמו עבודת עבד, שהיא
 49 מתוך יראה, "ואותו תעבדו
 50 וְגו'" 10; - גם כן לשון
 51 עבודה, וְכֵמוֹ שְׁכֵתוֹב בְּיָהֳרִ
 52 [פְּרִשְׁתָּ בְּהָר]: "פְּהֵאֵי
 53 תוֹרָא דִּיהִבִּין עָלֶיהָ עַל
 54 בְּקִדְמִיתָא בְּגִין לְאַפְקָא
 55 מִיָּה טַב לְעַלְמָא בּוֹ, -
 56 כאותו שור ששמים עליו
 57 עול בתחילה, כדי להפיק
 58 ממנו טוב לעולם, חֲכִי נְמִי
 59 אֲצַטְרִיךְ לְבַר נֶשׁ לְקַבְּלָא

ליקוטי אמרים

משא"כ אם לומד
 ומקיים המצוה באהבה לכדה כדי לדבקה בו על ידי
 תורתו ומצותיו אינה נקראת בשם עבודת העבד
 והתורה אמרה ועבדתם את ה' אלהיכם וגו' ואותו
 תעבדו וגו' וכמ"ש בזהר [פ' בהר] כהאי תורא
 עליה עול בקדמיתא בגין לאפקא מיניה טב
 לעלמא כו' הכי נמי אצטרך לב"נ לקבלא עליה עול
 מלכות שמים בקדמיתא כו' ואי האי לא אשתכח גביה
 לא שריא ביה קדוש' כו' [ובר"מ שם ד' קי"א ע"ב] שכל
 אדם צ"ל בשתי בחי' ומדרגות והן בחי' עבד ובחי' בן

1 ואף דיש - מדריגה של "בן" שהוא - בד בדר, גם בן "עבד",
 2 הרי אי אפשר לבא למדרגה זו בלי קדימת היראה עלאה,
 3 כידוע ליודעים. - כלומר:
 4 גם מדריגה זו של בן (שהוא
 5 עבד), קדמה לה יראה. - על 1
 6 כל פנים רואים אנו שגם 2
 7 כשישנה לאדם אהבת ה',
 8 אלא שחסרה לו יראת ה', אין בכך משום קיום תורה ומצוות, באותה
 9 מדה שהתורה קוראת בשם "עבודה"; וכשאין ביכולת האדם ליצור

ליקוטי אמרים

ואף דיש בן שהוא ג"כ עבד הרי אי אפשר לבא למדרגה זו בלי קדימת היראה עילאה כידוע ליודעים:

יום שלישי ט"ו ניסן
 מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נו, והנה אף מי... עד עמ' 114, ולבושיהן כנ"ל.

19 והנה, אף מי שגם במחו ובמחשבתו אינו מרגיש שום יראה
 20 ובושה, - שההתבוננות האמורה - כיצד מייחד הקב"ה את מלכותו
 21 עליו, ויתירה מזו - אין הקב"ה "עומד" עליו ומביט אם הוא עובדו
 22 כראוי וכו' - איננה מעוררת בו הרגשת היראה, גם לא במוחו
 23 ומחשבתו בלבד, וסיבת
 24 הדבר היא - מפני פחיתות
 25 ערך נפשו ממקור הצבחה,
 26 ממדרגות התחונות ד"ה
 27 ספירות דעשיה, - שמקור
 28 נפשו הוא מהעולם התחתון
 29 ביותר, "עולם העשיה",
 30 ובעולם זה עצמו -
 31 מהמדרגות התחונות
 32 ביותר בעשר הספירות שבו
 33 - ומשום כך, אין ביכולתו
 34 לגלות בקרבו הרגש אלקי,
 35 של יראה אלקית, גם לא
 36 במוחו, אף על פי כן,
 37 מאחר שמתבונן בעבודתו
 38 - בקיום תורה ומצוות, כפי
 39 לעבד את המלך - את
 40 הקב"ה, שהוא המלך שלו,

ליקוטי אמרים

והנה אף מי שגם במחו ובמחשבתו אינו מרגיש שום יראה ובושה מפני פחיתות ערך נפשו ממקור חוצבה ממדרגות תחונות ד"ה דעשיה אעפ"כ מאחר שמתכוין בעבודתו כדי לעבוד את המלך הרי זו עבודה גמורה כי היראה והעבודה נחשבות לשתי מצות במנין תרי"ג ואינן מעכבות זו את זו. ועוד שבאמת מקיים גם מצות יראה כמה שממשיך היראה במחשבתו כי בשעה ורגע זו עכ"פ מורא שמים עליו עכ"פ כמורא בשר ודם הדיוט לפחות שאינו מלך המביט עליו שנמנע בעבורו מלעשות דבר שאינו הגון בעיניו שזו נק' יראה כמו שאמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם כו' תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם כו' רק שיראה זו נקראת יראה תתאה ויראת הטא שקודמת לחכמתו ויראה

41 הרי זו עבודה גמורה, - לא חסר מאומה במה ששייך ל"עבודה"
 42 קיומו תורה ומצוות הוא באופן ההולם את התואר "עבודה", פי
 43 היראה והעבודה - יראה, ועבודת השי"ת, נחשבות לשתי מצות
 44 נפרדות, במנין תרי"ג, - 613 מצוות, ואינן מעכבות זו את זו.
 45 - ולמרות שאין הוא מקיים מצות היראה, שכן, על היראה להיות
 46 מורגשת בלב, או לכל הפחות במוח - בכל זאת, אין בכך משום
 47 עיכוב בקיום מצות עבודת ה', כלומדו תורה ובקיומו מצוות כדי
 48 לשרת את הקב"ה שהוא המלך שלו. ורבנו הזקן ממשיך ואומר יתר
 49 על כן שלמרות שאין הוא מרגיש את היראה גם לא במוחו, אך
 50 מכיוון שהוא מתעמק בענינים שעליהם לעורר יראה, ובמחשבתו
 51 הוא מהרהר בענינים של יראה - הוא אף מקיים בכך מצות יראה.
 52 ועוד, - יתירה מזו, שבאמת מקיים גם מצות יראה - לא רק

מצות ה"עבודה", כפי שכתבנו לעיל, אלא גם מצות ה"יראה".
 וזהו שכתבנו לעיל, כי היראה היא מצות גמולה, והיא נקראת "יראה תתאה".
 וזהו שכתבנו לעיל, כי היראה היא מצות גמולה, והיא נקראת "יראה תתאה".
 וזהו שכתבנו לעיל, כי היראה היא מצות גמולה, והיא נקראת "יראה תתאה".

11. ברכות כח, ב. 12. ראה אבות פרק ג משנה ט. 13. ברכות זי, א.

40 פְּחִינַת בֵּין, – עבודה מתוך אהבה, הנקראת בחינת "בן", שכן בן
 41 עושה למען אביו מתוך אהבה – לְעוֹרֵר הָאֱהָבָה הַמְּכַעֵת עַל כָּל
 42 פְּנִים – להקב"ה, הַמְּסַתֵּר בְּלִבּוֹ, שֶׁתִּהְיֶה בְּהַתְגַּלּוּת מוֹחוֹ עַל כָּל
 43 פְּנִים, לְזַכֵּר אֶהְכֶּתוּ לֵה' אֶחָד בְּמַחְשַׁבְתּוֹ וּבְרִצּוֹנוֹ, לְדַבְּקָה בּוֹ
 44 יִתְפַּרֵּד. – זכרון אהבתו
 45 המסותרת, תעורר בו את
 46 הרצון להיות דבוק בהקב"ה;
 47 וְזֹאת תִּהְיֶה פְּחִינַתוֹ בְּעֶסֶק
 48 הַתּוֹרָה אוֹ הַמְּצוּהָ הַזֹּאת, –
 49 שהוא עומד להתעסק בהן;
 50 לְדַבְּקָה בּוֹ – בהקב"ה,
 51 נִפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְהַחַיּוּנִית
 52 וּלְבוּשִׁיתוֹ, בְּנִזְכָּר לְעִיל. –
 53 כפי שלמדנו, שהעסק
 54 בתורה ומצוות פועל על
 55 הנפש האלקית ועל הנפש
 56 החיונית ולבושיהן, שתהיינה
 57 דבוקות בהקב"ה. הרי,
 58 שבעבודתו של יהודי

ליקושי אמרים

עילאה הוא ירא בושת כו' דאית יראה ואית יראה כו'
 אבל בלי יראה כלל לא פרחא לעילא באהבה לבדה
 כמו שהעוף אינו יכול לפרוח בכנף אחד דדחילו ורחימו
 הן תרין גרפין (כמו"ש בתיקונים) וכן היראה לבדה היא
 כנף אחד ולא פרחא בה לעילא אף שנק' עבודת עבד
 וצריך להיות ג"כ בחי' בן לעורר האהבה הטבעית עכ"פ
 המסותרת בלבו שתהא בהתגלות מוחו עכ"פ לזכור
 אהבתו לה' אחד במחשבתו וברצונו לדבקה בו ית'
 וזאת תהיה כוונתו בעסק התורה או המצוה הזו לדבקה
 בו נפשו האלהית והחיונית ולבושיהן כנ"ל.

צריכות להיות שתי הבחינות: בחינת "עבד" – העובד את הקב"ה
 מתוך יראה, כעבודת עבד לאדונו, ובחינת "בן" – העושה למען אביו
 מתוך אהבה. למדנו שכונתו של יהודי בשעת קיומו תורה ומצוות,
 צריכה להיות, כדי לדבק את נפשו בהקב"ה, – ורבנו הזקן ממשך
 ומוסיף, יהודי הרי צריך להכליל את עצמו ב"כלל ישראל", ולכן
 עליו לשאוף ולכוון בעבודתו, לא רק שנפשו תהיה דבוקה בהקב"ה,
 אלא שגם מקור נפשו ומקור נפשות כל ישראל – יהיה דבוק
 בהקב"ה, על ידי כך מייחדים, כלומר – מאחדים ומדבקים את
 קודשא בריך הוא (הקב"ה) ושכינתיה (ושכינתו), שכן "קודשא בריך
 הוא" הוא מקור התורה והמצוות, ו"שכינה" היא מקור נפשות כל
 ישראל – זהו פירוש הנוסח "לשם יחוד" שאומרים לפני קיום מצוה,
 שיהיה "יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה" וזאת "בשם כל ישראל"
 – "שפי" – והיחוד (עשיית המצוה) הוא בשם כל ישראל – וע"פ הנ"ל
 מובן ההכרח בזה, כיון שצ"ל היחוד עם שכינת' שהיא מקור נפשות
 כל ישראל" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: משמעות "בשם
 כל ישראל" היא, שהיחוד (זאת אומרת: מעשה המצוה) הוא בשם
 כל ישראל – שעשיית המצוה היא בשביל ובשם כל כלל ישראל,
 מכיון שהיחוד, ההתייחדות וההתאחדות (של קודשא בריך הוא),
 הנוצרת על ידי קיום המצוה הוא עם "שכינתיה" (השכינה שלו),
 שהיא מקור כל ישראל.

1 הטובים של קיום התורה והמצוות, בשם "חכמה", הרי יראה זו,
 2 עליה אנו לומדים כעת, היא הקדמה ל"חכמה" – לקיום התורה
 3 והמצוות (שכן, אנו לומדים¹⁴: "אם אין חכמה אין יראה"¹⁵,
 4 ש"חכמה" היא הקדמה ל"יראה", ומאידך אנו לומדים ש"אם אין

5 יראה אין חכמה", ש"יראה"
 6 היא הקדמה ל"חכמה",
 7 מכאן שישנן שתי מדרגות
 8 (ביראה: א) "יראה תתאה" –
 9 יראה תחתונה, והיא
 10 משמשת כהקדמה לקיום
 11 תורה ומצוות, הנקרא
 12 "חכמה", ועל כך נאמר "אם
 13 אין יראה אין חכמה". (ב)
 14 "יראה עילאה" – יראה
 15 עליונה, יראה זו באה אחרי
 16 קיומן של תורה ומצוות, ועל
 17 כך נאמר "אם אין חכמה אין
 18 יראה") ואילו ו"יראה
 19 עילאה" הוא "ירא בשת"

20 כו', – היראה העליונה היא יראה המבוססת על הבושה שלו מפני
 21 גדלות ה', דאית יראת וראת וראת כו'. – יש יראה ויש יראה.
 22 כאמור ישנן שתי מדרגות ביראה, יראה המביאה לקיום תורה
 23 ומצוות, ויראה הנוצרת על ידי קיום תורה ומצוות. אכל בלי יראת
 24 כלל – אם אין אפילו "יראה תתאה" לא פרחא לעילא – אין
 25 עבודתו בקיום תורה ומצוות, "פורחת" (עולה) למעלה, באהבה
 26 לבדה, – אם הוא מקיים תורה ומצוות מתוך אהבת ה' בלבד, אין
 27 אהבה זו מעלה את התורה והמצוות למעלה בספירות העליונות,
 28 כמו שהעוף אינו יכול לפרוח בכנף אחד¹⁶, דדחילו ורחימו הן
 29 תרין גרפין – שכן, יראה ואהבה הן שתי כנפיים, [כמו שכתוב
 30 בתיקונים]. – ב"תיקוני זוהר" – ששתי הכנפיים ("גדפין") של אהבה
 31 ויראה, מעלות את התורה והמצוות (הנעשות על ידן) לספירות
 32 העולמות העליונים, כפי שלמדנו בפרקים הקודמים. אך, כשחסרה
 33 ההתעוררות של יראת ה', והוא מקיים מצוות מתוך אהבה בלבד –
 34 הרי שקיימת כאן "כנף" אחת בלבד, וב"כנף" אחת אין ביכולת
 35 התורה והמצוות לעלות למעלה. וכן תיראה לבדה – בלי אהבה,
 36 היא כנף אחר, ולא פרחא בה לעילא, – העבודה מתוך יראה
 37 לבדה, אינה "פורחת" (עולה) למעלה, אף שנקראת "עבודת
 38 עבד". – שכן, העבודה הרי נעשית מתוך יראה, כעבודת עבד
 39 לאדונו, אך, בכל זאת, אין די ב"עבודת עבד", וצריך להיות גם בן

14. ראה בתחילת פרק מג באריכות. 15. אבות פרק ג משנה יז. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומש"כ במדרש הובא בתוד"ה כנפי" (שבת מט, א) 'פורחת באחת' – הרי בשעת מעשה יש להם גם כנף שני, וכהסיוס 'ונינוחת באחת' – משא"כ בנידו"ד שאין לו אלא כנף אחד. ולגירסת ופירוש המת"כ (לט, ח) צ"ל פריחה במקצת – גם בכנף הב', לפי שא"א לפרוח באחד".

יום רביעי ט"ז ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 114, אך אמנם אמרו... עד עמ' 116, ברוך אתה וכה"ג.

45 שיהיה חסד בלבד. דבר זה בא מהיחוד של המדות למעלה, שחסד
46 וגבורה, שהם הפכיים ומנוגדים אחד לשני, יהיו לענין אחד, על ידי
47 המשכת אור שלמעלה משתי מדות אלו, עד ששתיהן בטלות לעומת
48 אור זה, והניגוד שבין מדה אחת לחברתה – מתבטל ממילא. אור זה,

49 המביא יחוד זה במדות, הוא

50 הרצון העליון הנמשך על ידי

51 קיום תורה ומצוות – שכן,

52 תורה ומצוות הן הרי רצונו

53 של הקב"ה שלמעלה מעלה

54 מהמדות חסד וגבורה –

55 וכשרצון עליון זה, שהוא

56 מקור החסדים, נמשך

57 ומתגלה על ידי לימוד תורה

58 וקיום מצוות, מתאחדות

59 מדות אלו, ר"גבורה" נהפכת

60 ל"חסד". * (וְגַם עַל יְדֵי זֶה

61 – על ידי קיום תורה ומצוות,

62 יִתְמַתְקוּ גַם כֵּן הַגְּבוּרֹת

63 בְּחֻסְדֵּי – הַתּוֹקֵף שֶׁל

64 ה"גבורות" יומתק מִמִּילָא,

65 בְּהַתְּבַלְלוּת – עַל יְדֵי

66 הַתְּכַלְלוּת, הַמְּדוּת וְיִחְוּדָם,

67 – שֶׁהַמְּדוּת לְמַעַל יִתְאַחֲדוּ

68 וְיִתְכַלְלוּ אַחַת בְּשֵׁנֵיהֶן, עַל

69 יְדֵי גְלוּי רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן

70 בְּרוּחֵי הַיּוֹא, הַמְּתַנַּחֵה

71 לְמַעַל בְּאַתְעֻרְתָּא

72 הַלְתַּתָּא, – עַל יְדֵי

73 הַתְּעוּרְרוּת מִלְמַטָּה, הַיּוֹא

74 גְלוּי לְמַטָּה בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה

75 וְהַמְצִיחָה – בְּעֶסֶק זֶה מִתְּגַלֵּה

76 הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, שֶׁהֵן –

77 הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת, הֵן רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךְ; – וּבִשְׁעָה שִׁיהוּדִי, מִמְּשִׁיךְ

78 וּמְגַלֵּה, עַל יְדֵי עִיסוּקוֹ בַּתּוֹרָה וּבַמְצוּוֹת, אֵת הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן לְמַטָּה –

79 מִתְּגַלֵּה גַם לְמַעַל בַּמְדוּת הָעֲלִיּוֹנוֹת, הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, זֶה מְבִיא אֵת

80 הַהַתְּכַלְלוּת וְהַיְחוּד "בַּמְדוּת, שֶׁהַגְּבוּרֹת" נִמְתְּקוֹת וְנִהַפְכוֹת

81 ל"חֻסְדִּים". וְכֵן שְׂבִיבָה בְּאַדְרָא רַבָּא וְכִמְשַׁנְתָּ חֻסְדִּים מִסְּבָתָה

82 אֲרִיךְ אֲנִיפִין פְּרָק ד, שְׁתַּרְיָנִי מְצוּת הַתּוֹרָה נִמְשְׁכוֹת מ"חֻוּרְתָּא"

83 ד"אֲרִיךְ אֲנִיפִין", שֶׁהוּא רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, מְקוֹר הַחֻסְדִּים: – אִלּוּ הֵן

84 לְשׁוֹנוֹת שֶׁל "קְבֵלָה", וְתוֹכְנֵן הוּא כְּאִמּוֹר, שֶׁעַל יְדֵי לִימוּד תּוֹרָה וְקִיּוּם

85 מְצוּוֹת, נִמְשָׁךְ חֻסְדוֹ וְטוֹב בְּעוֹלָם. לְמַדְנֵה, שְׁבִשְׁעָה שִׁיהוּדִי לּוֹמֵד תּוֹרָה

86 אִם מְקִיִּים מְצוּהָ, לֹא דִי שִׁיכוּן לְדַבֵּק עַל יְדֵי כִךְ אֵת נַפְשׁוֹ בְּלִבְד עִם

87 הַקְּב"ה, אִלָּא, עֲלִיו גַּם לְכוּן לְדַבֵּק וְלִיחַד עַל יְדֵי כִךְ אֵת מְקוֹר

88 נַפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאִוֶּר אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא. אֲךְ, יֵשׁ הַבְּדֵל בֵּין שְׁנֵי

1 אֲךְ אֲמַנְם אֲמָרוּ רַבּוּתֵינוּ וְרִזְנוֹם לְבָרְכָהּ: "לְעוֹלָם אֵל יוֹצִיא

2 אָדָם עֲצָמוֹ מִן הַקְּלָל", – וְלִכֵּן, לֹא דִי בְמָה שֶׁהוּא מִתְכוּן בִּשְׁעָה

3 שֶׁהוּא לּוֹמֵד תּוֹרָה וּמְקִיִּים מְצוּהָ, לְדַבֵּק אֵת נַפְשׁוֹ שֶׁלּוֹ בַּהֲקֵב"ה, אִלָּא

4 – לְכֵן יִתְפַּנֵּן בְּעוֹבְדוּתָהּ, לִיחַד וְלְרַבְּקָהּ בּוֹ יִתְבַּרְךְ, מְקוֹר נַפְשׁוֹ

5 הָאֱלֹהִית וּמְקוֹר נַפְשׁוֹת

6 כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא – מְקוֹר

7 נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וּנַפְשׁוֹת כָּל

8 יִשְׂרָאֵל, הוּא רוּחַ פִּיּוֹ

9 וְיִתְבַּרְךְ, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם

10 "שְׁכִינָה", עַל שֵׁם שְׁשׁוּכְנָתָהּ

11 וּמִתְלַבְּשֵׁת תּוֹךְ כָּל עֲלְמִין

12 – בְּתוֹךְ כָּל הָעוֹלָמוֹת,

13 לְהַחְיּוֹת וְלִקְיַיֵּן, וְהִיא –

14 ה"שְׁכִינָה", הִיא הַמְּשַׁפְּעֵת

15 בּוֹ – בְּאִדָם הַלּוֹמֵד תּוֹרָה,

16 כִּי הַדְּבִיר הַזֶּה שְׁמִדְרָב

17 בְּרַבְרֵי תּוֹרָה, אִם כִּי

18 הַמְּעַשֶׂה הַזֶּה לְעֵשׂוֹת

19 מְצוּהָ זֹה. – שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּהֵן

20 כַּעַת – הִרִי שַׁעַל יְדֵי לִימוּד

21 הַתּוֹרָה אִם קִיּוּם הַמְצוּהָ,

22 יִתְכוּן לְדַבֵּק וְלִיחַד בְּאִוֶּר

23 אֵין סוֹף, אֵת מְקוֹר כּוֹחַ

24 הַדְּיבּוּר אִם כּוֹחַ הַמְּעַשֶׂה,

25 שֶׁהוּא גַם מְקוֹר נַפְשׁוֹ

26 הָאֱלֹהִית וּנַפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל.

27 וְיִחַד זֶה, – שֶׁל מְקוֹר

28 נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל בְּאִוֶּר אֵין סוֹף

29 הוּא עַל יְדֵי הַמְּשַׁכְּת אֲוֶר

30 אֵין-סוֹף בְּרוּחֵי הַיּוֹא לְמַטָּה,

31 עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה

32 וְהַמְצִיחָה שֶׁהוּא – אִוֶּר אֵין

33 סוֹף בְּרוּךְ הוּא, מְלַבֵּשׁ בְּהֵן. – בַּתּוֹרָה וּבַמְצוּוֹת; וְיִתְפַּנֵּן לְהַמְשִׁיךְ

34 אֲוֶרוֹ יִתְבַּרְךְ עַל מְקוֹר נַפְשׁוֹ וּנַפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל לִיחַד, – לִיחַד

35 אֵת מְקוֹר נַפְשׁוֹ וּנַפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאִוֶּר יִתְבַּרְךְ, וְכֵן שִׁיִּתְבַּרְךְ

36 לְקַיֵּן פְּרוּשׁ יְחִיד זֶה פְּאֲרִיכוֹת, עֵין שֵׁם. וְזֶה פְּרוּשׁ "לְשֵׁם יְחִיד

37 קְדוּשָׁא בְּרוּחֵי הַיּוֹא וְשְׁכִינָתָהּ בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל". – שְׁאִמּוּרִים לְפָנֵי

38 קִיּוּמָהּ שֶׁל מְצוּוֹת, שַׁעַל יְדֵי קִיּוּם מְצוּוֹת, יִהְיֶה יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא

39 (הַקְּב"ה), מְקוֹר הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת, וְשְׁכִינָהּ, זֹאת "בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל",

40 שְׁכֵן, כְּאִמּוֹר, שְׁכִינָהּ הִיא מְקוֹר כָּל נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל. הַגְּהָה בַּהֲגָהה

41 שְׁאֵנו עוֹמְדִים לְלִמּוּד, מְסַבֵּיר רַבְנֵי הוֹקֵן, שְׁנוֹסֵף עַל הַדְּבִקוֹת בְּאִוֶּר

42 אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, שְׁלִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמְצוּהָ יוֹצֵרִים בְּנַפְשׁוֹ

43 וּבַמְקוֹר נַפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל – "יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׁכִינָתָהּ" –

44 מְבִיא הַדְּבַר גַּם ל"הַמְתַּקָּה הַדִּינִים", שֶׁהַגְּבוּרֹת" נִהַפְכוֹת ל"חֻסְדִּים",

ליקוטי אמרים

אך אמנם

אמרו רז"ל לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל לכן יתכוין ליחד ולדבקה בו ית' מקור נפשו האלהית ומקור נפשות כל ישראל שהוא רוח פיו ית' הנק' בשם שכינה על שם ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין להחיותן ולקיימן והיא היא המשפעת בו כח הדבור הזה שמדבר בדברי תורה או כח המעשה הזה לעשות מצוה זו ויחוד זה הוא ע"י המשכת אור א"ס ב"ה למטה ע"י עסק התורה והמצות שהוא מלוכש בהן ויתכוין להמשיך אורו ית' על מקור נפשו ונפשות כל ישראל לייחדן וכמ"ש לקמן פי' יחוד זה באריכות ע"ש. והו פי' לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בשם כל ישראל*

הגהה

(וגם על ידי זה יתמתקו גם כן הגבורות בחסדים ממילא בהתכללות המדות ויחודם על ידי גילוי רצון העליון ב"ה המתגלה למעלה באתערותא דלתתא הוא גילוי למטה בעסק התורה והמצוה שהן רצונו ית' וכמ"ש באדרא רבא וכמשנת חסדים מסכת א"א פ"ד שתי"ג מצות התורה נמשכות מחוורתא דא"א שהוא רצון העליון מקור החסדים):

1 לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, כבן המוסר את נפשו עבור
 2 אביו ואמו - כיצד, איפוא, אנו אומרים שעל כל אחד מישראל לכוון
 3 את הכוונה האמורה, בשעה שכדי שתהא זו כוונה אמיתית, נדרשת
 4 לכך מדריגה נעלה ביותר של אהבה? **מָפֵל מְקוֹם יֵשׁ לְכָל אָדָם**
 5 **לְהַרְגִיל עֲצָמוּ בְּכוֹנֵה זו,**
 6 **כִּי אָף שְׂאִינָה בְּאֵמַת**
 7 **לְאֵמָתוֹ לְגַמְרֵי בְּלָבוּ**
 8 **שִׁיחְפִּין בְּזֶה כָּכֵל לָבוּ, -**
 9 שכאמור, נדרשת לכך
 10 מדריגה נעלה ביותר של
 11 אהבה, **מָפֵל מְקוֹם מְעַט**
 12 **מְזַעַר -** במדה מועטה
 13 לפחות, **חֲפִיץ לָבוּ בְּזֶה**
 14 **בְּאֵמַת, מְפִנֵי אַהְבָּה**
 15 **חֲמֻבְעִית שְׂבֻלָב כָּל**
 16 **יִשְׂרָאֵל -** ואהבה טבעית זו
 17 מניעה אותו לעשות כל מה
 18 שהוא רצון העליון בְּרוּךְ
 19 הוא, וְיִחַדְדוּ זֶה - של מקור
 20 נפשות כל ישראל באור אין
 21 סוף ברוך הוא, הוא - הרי,
 22 רצונו האמיתי, - של
 23 הקב"ה, וְהֵינּוּ יִחַדְדוּ
 24 שְׂבֻלָב צִלּוֹת, הַנְּעֻשָׂה
 25 בְּאֵתְרוּתָא דְלִתְתָא, - על
 26 ידי התעוררות מלמטה, על
 27 ידי יחוד נפש האלהית
 28 וְהַתְּבַלְלוּתָא בְּאוֹר ה' /
 29 הַמְּלַבֵּשׁ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת
 30 שְׂעוּסְקַת בְּהוּ, וְהֵיוּ -
 31 הנפש האלקית ואור ה'
 32 לְאֵתְרוּתָא מְפִשׁ, - מאוחדים
 33 כדבר אחד ממש, כְּמוֹ
 34 שְׁנֵתְבָאָר לְעִיל, - שעל ידי כך נעשה היחוד ב"עולם האצילות", כִּי
 35 עַל יְדֵי זֶה מְתִיחִים נִם בֵּין מְקוֹר הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, שֶׁהוּא
 36 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, עִם מְקוֹר נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם
 37 "שְׂכִינָה", - על ידי יחוד הנפש עם אור ה' שבתורה ומצוות,
 38 מתהווה היחוד של מקור הנפש - "שכינה", עם מקור התורה
 39 והמצוות - "קודשא בריך הוא", שֶׁהוּא - ביחס לאורות העליונים
 40 הכלליים: **בְּחִינַת "מְמַלָּא כָּל עֲלָמִין" וּבְחִינַת "סוּבֵב כָּל עֲלָמִין"**,
 41 **כְּמוֹ שְׁנֵתְבָאָר בְּמְקוֹם אַחַר בְּאֵרִיכוּת. -** אך, כל האמור הוא
 42 ביחס לכך שעל יהודי לכוון לפעול יחודו של מקור נפשות כל
 43 ישראל במקור התורה והמצוות, ולמרות שאין הוא נמצא במדריגה
 44 עילאית זו של אהבת ה' היוצרת ומעוררת בנפש שאיפה ל"יחוד"
 45 כזה - בכל זאת, יש קצת מן האמת בכך בכל אחד מישראל, שהרי
 46 כל יהודי רוצה למלא את רצון הקב"ה. ואילו, הרצון בכל אחד
 47 מישראל ליחד את הנפש שלו באור ה' - הוא, כפי שסיכמם להלן,
 48 רצון אמיתי, שהוא כולו אמת לאמיתו, ובא מהאהבה המסותרת
 49 שבכל אחד מישראל להקב"ה.

1 סוגי הכוונה: רצונו וכוונתו של יהודי לדבק את נפשו בהקב"ה -
 2 באים מהאהבה שישנה בכל אחד מישראל להקב"ה (שכן, מתוך
 3 שיש לו אהבה להקב"ה - הוא רוצה להיות דבוק בו), וממילא -
 4 כוונה זו היא בודאי אמיתית. ואילו, כדי לרצות שעל ידי התורה
 5 והמצוות שלו יהיה יחוד
 6 מקור כל נפשות ישראל
 7 באור אין סוף - "יחוד
 8 קודשא בריך הוא ושכינתיה"
 9 - יש להזדקק כבר לאהבה
 10 גדולה ומיוחדת להקב"ה:
 11 לרצות גם לגרום נחת רוח
 12 להקב"ה, אי לכך, יתכן
 13 שכוונה זו לא תהיה בו כל
 14 כולה אמיתית - ובעבודת ה'
 15 יש להיזהר מדבר שאינו
 16 כולו אמת, כיצד, איפוא,
 17 אומרים שעל כל יהודי לכוון
 18 כוונה זו? - מסביר רבנו הזקן
 19 להלן, שגם אם אין כוונה זו
 20 אצלו כולה אמת, מכיון,
 21 אבל, שיש בה קצת מן
 22 האמת - שהרי כל יהודי
 23 רוצה לקיים רצונו של
 24 הקב"ה (וענין זה, שיהיה
 25 יחוד קודשא בריך הוא
 26 ושכינתיה, הוא הרי רצונו
 27 האמיתי של הקב"ה), לכן,
 28 כל ימנע עצמו מלכוון כוונה
 29 זו, שכן, אין בכך משום רמיה
 30 עצמית, שהרי, מצד הנשמה
 31 גם כוונה זו היא אמיתית
 32 כולה. **וְאָף שְׂלֵהוּיֹת בְּנִינָה**
 33 **זו אֵמִיתִית בְּלָבוּ, שִׁיחְיָה**
 34 **לָבוּ חֲפִיץ בְּאֵמַת יִחַדְדוּ הַעֲלִיּוֹן הַזֶּה, -** של מקור כל נפשות ישראל
 35 באור אין סוף ברוך הוא, צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּלָבוּ אַהְבָּה רַבָּה לְה'
 36 לְבָדוּ, - שכן, כל אהבה "חוזרת אל האוהב", כלומר: הוא אוהב דבר
 37 מה מפני שזה טוב לו, (והיינו סוּפֵה סוּפֵה הוא אוהב את עצמו - את
 38 מה שטוב לעצמו); על דרך זה גם באהבתו של יהודי להקב"ה ורצונו
 39 להיות דבוק בו על ידי קיום תורה ומצוות - הרי גם זה נובע ממה
 40 שהוא רוצה את הטוב שלו, מה שטוב לנפש שלו. אך כדי לרצות
 41 שמקור נפשות כל ישראל יהיה דבוק בהקב"ה, והרי אין בכך משום
 42 ענין שטוב לו עצמו, שמשפיקה לשם כך אהבה להקב"ה שמורגש בה
 43 מה שטוב לעצמו - אלא, לשם כך, נדרשת אהבה כזו שהיא כל
 44 כולה רק להקב"ה בלבד - **לְעֻשׂוֹת נְחַת רִוַּח לְפָנָיו לָבוּ, וְלֹא**
 45 **לְרוּוֹת -** צמאון, נַפְשׁוֹ - הנפש שלו, הַצְּמֵאָה לְה', אֵלָּא בְּקִרְאָ
 46 דְאֵשְׁתַּדְּל בְּתַר אַבּוּי וְאֵמִית - כבן המסור ונמשך אחרי אביו ואמו,
 47 דְרַחֲמִים לֹאן יִתִיר מְגַרְמִיָּה וְנַפְשִׁיהּ כו' - שהוא אוהב אותם יותר
 48 מאשר גופו ונפשו, [כְּמוֹ שְׁנֵתְבָאָר לְעִיל - בפרק י', בְּשֵׁם רַעֲיָא
 49 מְהִימְנָא], - שכן היתה אהבתו של משה רבנו, שמסר את נפשו

ליקוטי אמרים

1 **וְאָף שְׂלֵהוּיֹת כוונה זו**
 2 **אמיתית בלבד שיהיה לבו**
 3 **חפץ באמת יחוד העליון**
 4 **הזה צריך להיות בלבד**
 5 **אהבה רבה לה' לבדו**
 6 **לעשות נחת רוח לפניו**
 7 **לבד ולא לרוות נפשו**
 8 **הצמאה לה' אלא כברא**
 9 **דאשתדל בתר אביו ואמו'**
 10 **דרחמים לון יתיר מגרמיה**
 11 **ונפשיה כו' [כמ"ש לעיל**
 12 **בשם רעיא מהימנא]. מ"מ**
 13 **יש לכל אדם להרגיל עצמו**
 14 **באמת לאמיתו לגמרי בלבד**
 15 **שיחפץ בזה בכל לבו**
 16 **מ"מ מעט מוער חפץ לבו**
 17 **בזה באמת מפני אהבה**
 18 **הטבעית שבלב כל ישראל**
 19 **לעשות נחת רוח לפניו**
 20 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 21 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 22 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 23 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 24 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 25 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 26 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 27 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 28 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 29 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 30 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 31 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 32 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 33 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 34 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 35 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 36 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 37 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 38 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 39 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 40 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 41 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 42 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 43 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 44 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 45 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 46 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 47 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 48 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**
 49 **והיינו יחוד קודשא בריך הוא**

36 שהוא לומד תורה ועוסק בעבודת התפילה, הרי זה גם כן מסירות
37 נפש: הנשמה משתחררת מכל צרכי הגוף, ונתונה כל כולה באותיות
38 התורה והתפילה, כך שגם דבר זה הוא ענין של מסירות נפש ממש,
39 הבא מהאהבה המסותרת שבכל אחד מישראל. **אלא** - ההבדל

הוא, **ששם** - בשעה

שהנשמות נמצאות כבר

ב"גן עדן" ומתעסקות שם

באותיות התורה והתפילה,

הן מתענגים בהשתתפות

והתפילותם פאור ה' -

ואילו כאן למטה בעולם

הזה, כשיהודי נתון כולו

באותיות התורה והתפילה,

אין הוא מרגיש בתענוג

הגדול שיש לנשמה ב"גן

עדן", ברם, בעצם הענין שני

הזמנים שווים. וזהו שתקנו

- אנשי כנסת הגדולה, לומר

בתחלת ברכות השחר

קדם התפילה: "אלהי,

נשמה וכו' ואתה נפתחה

כו' ואתה עתיד לטלה

ממני כו'", פלומר - יהודי

אומר: מאחר ש"אתה -

הקב"ה נפתחה בי ואתה

עתיד לטלה ממני", לכן

מעתה אני מוכרה

ומתוודה לך ליחדה

באחדותך, וכמו שכתוב¹⁸: "אליה, ה', נפשי אשא" - שהנפש

תתאחד עם הקב"ה; והינינו על ידי התקשרות מחשבתנו

במחשבתך - במחשבתו של הקב"ה, ודבורי בדבורך, באותיות

התורה והתפילה, - שיהודי חושב ומדבר בהן, מתאחדים

ומתקשרים מחשבתו ודיבורו במחשבתו ודיבורו של הקב"ה, ובפרט

באמירה לה' לנכת, כמו "ברוך אתה", וכהאי גוונא. - וכדומה,

שפונים אל הקב"ה בברכה זו, באופן בלתי אמצעי, בלשון נוכח,

שהוא לומד תורה ועוסק בעבודת התפילה, הרי זה גם כן מסירות

נפש: הנשמה משתחררת מכל צרכי הגוף, ונתונה כל כולה באותיות

התורה והתפילה, כך שגם דבר זה הוא ענין של מסירות נפש ממש,

הבא מהאהבה המסותרת שבכל אחד מישראל. **אלא** - ההבדל

הוא, **ששם** - בשעה

שהנשמות נמצאות כבר

ב"גן עדן" ומתעסקות שם

באותיות התורה והתפילה,

הן מתענגים בהשתתפות

והתפילותם פאור ה' -

ואילו כאן למטה בעולם

הזה, כשיהודי נתון כולו

באותיות התורה והתפילה,

אין הוא מרגיש בתענוג

הגדול שיש לנשמה ב"גן

עדן", ברם, בעצם הענין שני

הזמנים שווים. וזהו שתקנו

1 **אבל** יהודי נפשו והתפילותה פאור ה' - שהנפש שלו תהיה

2 מאוחדת וכלולה לגמרי באור ה', להיות - הנפש ואור ה',

3 לאחדים, כזה הפיץ כל אדם מישראל באמת לאמתו לגמרי

4 בכל לב ובכל נפש - ובא, מאהבה הטבעית המסותרת בלב

5 כל ישראל, לדבקה בה',

6 ולא לפרד ולהיות נכרת

7 ונבדל חס ושלוש מיהודי

8 ואחדותו יתברך בשום

9 אופן, אפילו במסירות נפש

10 ממש. - האהבה המסותרת

11 שבלב כל אחד מישראל

12 להקב"ה, מעוררת ויוצרת

13 את הרצון להתאחד עם

14 הקב"ה ושלא להיות בשום

15 אופן נפרד ונבדל מאחדות

16 ה', גם אם זה קשור במסירת

17 נפש ממש, ולמשל:

18 כשכופים עליו לעבוד

19 חלילה עבודה זרה, או

20 אפילו רק להשתחוות

21 בצורה חיצונית בלבד

22 לעבודה זרה - ימסור את

23 נפשו שלא לעשות זאת, כדי

24 שלא להיות נכרת מאחדות

25 ה'. ועסק התורה וימצות

26 והתפילה הוא גם כן ענין

27 - של, מסירת נפש ממש,

28 כמו פצאתה - של

29 הנשמה, מן הגוף במלאת - לה, שבעים שנה, שאינה מהרהרת

30 - אז, בצרכי הגוף, אלא מחשבתה מיוחדת ומלכשת פאותיות

31 התורה והתפילה, שהן דבר ה' ומחשבתו יתברך, והיו - הנפש

32 ואותיות התורה והתפילה, שהן דיבורו ומחשבתו של הקב"ה,

33 לאחדים ממש, שהוא כל עסק הנשמות בגן עדן, בראיתא -

34 כמו שכתוב, בגמרא ובזוהר, - שכל עיסוקה של הנשמה ב"גן עדן"

35 הוא באותיות התורה והתפילה בלבד - כך הדבר גם כעת, בשעה

ליקוטי אמרים

ה' להיות לאחדים בזה הפיץ כל אדם מישראל באמת
לאמיתו לגמרי בכל לב ובכל נפש מאהבה הטבעית
המסותרת בלב כל ישראל לדבקה בה' ולא ליפרד
ולהיות נכרת ונבדל ה"ו מיהודי ואחדותו ית' בשום אופן
אפי' במסירת נפש ממש ועסק התורה ומצות והתפילה
הוא ג"כ ענין מסירת נפש ממש כמו בצאתה מן הגוף
במלאת שבעים שנה שאינה מהרהרת בצרכי הגוף
אלא מחשבתה מיוחדת ומלובשת באותיות התורה
והתפילה שהן דבר ה' ומחשבתו ית' והיו לאחדים ממש
שהוא כל עסק הנשמות בג"ע כראיתא בגמרא ובזוהר
אלא ששם מתענגים בהשגתם והתכללותם באור ה'
וזהו שתקנו בתחלת ברכות השחר קודם התפילה אלהי
נשמה וכו' ואתה נפתחה כו' ואתה עתיד ליטלה ממני
כו' כלומר מאחר שאתה נפתחה בי ואתה עתיד ליטלה
ממני לכן מעתה אני מוסרה ומחזירה לך ליחדה
באחדותך וכמ"ש אליך ה' נפשי אשא והיינו על ידי
התקשרות מחשבתנו במחשבתך ודיבורי בדיבורך
באותיות התורה והתפילה ובפרט באמירה לה' לנכת

יום חמישי י"ז ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 116, והנה בהכנה זו... עד עמ' 116, בלילה כנודע.

77 והנה, בהכנה זו של מסירת נפשו לה', - שהוא מוכן, שתורתו

78 ותפילתו תהיינה באופן של

79 מסירת נפשו להקב"ה, כמו

80 בשעה שיהודי נפרד מגופו,

81 יתחיל - לומר, ברכות

82 השחר, "ברוך אתה כו"'.²² זו יתחיל ללמוד שיעור קבוע מיד אחר התפילה וכן

ליקוטי אמרים

והנה בהכנה זו של מסירת נפשו
לה' יתחיל ברכות השחר ברוך אתה כו' וכן בהכנה
זו יתחיל ללמוד שיעור קבוע מיד אחר התפילה וכן

1 ללמוד שיעור בתורה – יתחיל ללמוד גם שיעור זה מתוך ההכנה
 2 והכוונה למסור את נפשו בכך להקב"ה, וְכֵן בְּאַמְצַע הַיּוֹם,
 3 קֹדֶם שִׁיתְחִיל לְלַמֵּד, צְרִיכָה – נדרשת, הַקְנָה זוֹ לְפָחוֹת,
 4 כְּנֹדַע שֶׁעָמַד הַהֲכָנָה – והכוונה, לְשִׁמּוֹה לְעֵבֶב – באופן
 5 הכרחי, ואי אפשר בלעדי
 6 זאת, הוּא בְּתַחֲלַת הַלְמוּד
 7 בְּיַנּוּנִים, – שבתחילת
 8 הלימוד יכוון שלימודו יהיה
 9 "לשמה", וְכִמּוֹ כְּגַט וְסֶפֶר
 10 תּוֹרָה, שֶׁצְרִיכִים – לכתוב
 11 אותם, לְשִׁמּוֹה – הרי זה,
 12 לְעֵבֶב, – שבאם לא נכתבו
 13 בכוונה "לשמה" – הם לא
 14 כשרים, אך יחד עם זה –
 15 וְיֵדִי שִׁיאֵמַר – הכותב,
 16 בְּתַחֲלַת הַפְּתִיכָה "הַרְיֵי
 17 בּוֹתֵב לְשֵׁם קְדֻשַׁת סֶפֶר
 18 תּוֹרָה", – בתחילת כתיבת
 19 ספר תורה, אִי – לומר
 20 בתחילת כתיבת גט,
 21 "לְשִׁמּוֹ" – של איש זה,
 22 וְ"לְשִׁמּוֹה" – של אשה זו כו'. – כך גם די ל"בינוני" לכוון,
 23 בתחילת לימודו, שהלימוד יהיה במסירה ונתינה האמורות לעיל.
 24 וְכִשְׁלֹמֵד שְׁעוֹת הַרְבֵּה רְצִיפּוֹת – יֵשׁ לוֹ לְהַתְבּוֹן בְּהַקְנָה
 25 זוֹ הַנּוֹבֶרֶת לְעֵיל בְּכָל שְׁעָה וְשְׁעָה עַל כָּל פְּנִימִים, – כלומר,

ליקוטי אמרים

כאמצע היום קודם שיתחיל ללמוד צריכה הכנה זו לפחות כנודע שיעיקר ההכנה לשמה לעכב הוא בתחיל הלימוד כבינונים וכמו בנט וס"ת שצריכים לשמה לעכב ודיו שיאמר בתחלת הכתיבה הרניו כותב לשם קדושת ס"ת או לשמו ולשמה כו' וכשלומד שעות הרבה רצופות יש לו להתבונן בהכנה זו הנ"ל בכל שעה ושעה עכ"פ כי בכל שעה ושעה היא המשכה אחרת מעולמות עליונים להחיות התחתונים והמשכת החיות שבשעה שלפניה חוזרת למקורה [בסוד רצוא ושוב שבס' יצירה] עם כל התורה ומעשים טובים של התחתונים כי בכל שעה שולט צירוף אחד מי"ב צירופי שם הוי"ה ב"ה בי"ב שעות היום וצירופי שם אדנ"י בלילה כנודע.

26 מדי שעה עליו להתבונן שוב באמור, כִּי כָּכֵל שְׁעָה וְשְׁעָה הִיא
 27 הַמְשָׁכָה אַחֲרַי מְעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים לְהַחֲיוֹת הַתַּחְתּוֹנִים,
 28 וְהַמְשָׁכָה הַחַיּוֹת – שנמשכה מהעולמות העליונים, שֶׁבְּשְׁעָה
 29 שֶׁלְפָנֶיהָ חוֹזֶרֶת לְמַקּוּרָה [בְּסוּד "רְצוּא וְשׁוּב" שֶׁבְּסֶפֶר
 30 יְצִירָה], – שהחיות
 31 האלקית המזוהה את
 32 העולם, היא באופן של
 33 "רצוא ושוב", היא נמשכת
 34 בעולם וחוזרת למקורה
 35 בעולמות העליונים, ומדי
 36 שעה בשעה שבה למקורה
 37 החיות של השעה הקודמת,
 38 והיא שבה, עִם כָּל
 39 הַתּוֹרָה וּמַעֲשֵׂים טוֹבִים
 40 שֶׁל – הנבראים
 41 הַתַּחְתּוֹנִים, – שלמדו
 42 וקיימו באותה שעה; כִּי
 43 כָּכֵל שְׁעָה שׁוֹלֵט צִרּוּף
 44 אֶחָד מִי"ב צִרּוּפֵי שֵׁם
 45 הַיּוֹ"ה קְרוּדֵי-הוּא כִּי"ב
 46 שְׁעוֹת הַיּוֹם, וְצִרּוּפֵי שֵׁם
 47 אֲדֹנָי בְּלַיְלָה, כְּנֹדַע. – שבשעות היום שולטים בעולם צירופי
 48 שם הוי"ה, ובלילה – צירופי שם אדנ"י. ומכיון שבכל שעה
 49 מאירה חיות אחרת – יש גם לחדש בכל שעה לפחות, את
 50 ההכנה והכוונה של "לשמה".

יום שישי י"ח ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 116, והנה כל כוונתו... עד עמ' נט, וכו' כנ"ל.

51 להלן, מסביר רבנו הזקן, שעל אף שלימוד התורה, קיום המצוות
 52 ועבודת התפילה נעשים אצלו מתוך מסירות נפש, בהשתחררו מכל
 53 עניני הגוף והיותו מסור ונתון כל כולו בעבודה זו – תהיה כוונתו
 54 במסירות נפש זו (לא לשם החזרת הנפש למקורה, אלא) לגרום נחת
 55 רוח להקב"ה. וְהֵנָּה, כָּל
 56 כּוֹנְנֵנוּ בְּמִסִּירַת נַפְשׁוֹ לַה'
 57 עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה,¹⁴
 58 לְהַעֲלוֹת נִיצוּץ אֱלֹהוֹת¹⁵
 59 שֶׁבְּתוֹכָהּ – שבתוך הנפש,¹⁶
 60 לְמַקּוּרוֹ – תִּהְיֶה רַק כִּי¹⁷
 61 לְעִשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו¹⁸
 62 יִתְפַּרֵּץ, – והנחת-רוח היא:
 63 כְּמִשְׁלַל שְׂמַחַת הַמֶּלֶךְ כְּבֹא אֵלָיו כִּנּוּ יַחֲדוּ, בְּצֵאתוֹ מִן הַשְּׂבִיבָה
 64 וּבִית הָאֲסוּרִים, כְּנֹדַע לְעֵיל. – בפרק ל"א, שהשבת הנפש

ליקוטי אמרים

והנה כל כוונתו במסירת נפשו לה' ע"י התורה והתפלה להעלות ניצוץ אלהות שבתוכה למקורו תהא רק כדי לעשות נחת רוח לפניו ית' כמשל שמחת המלך כבוא אליו בנו יחידו בצאתו מן השביה ובית האסורים כנ"ל. והנה כוונה זו היא אמיתית באמת

למקורה, על ידי לימוד תורה ועבודת התפילה, היא כמשל בן מלך
 65 המשתחרר מבית הכלא ושב אל אביו המלך – דבר המביא לשמחה
 66 גדולה ביותר. שכן, מבחינת הנפש האלקית, יהודי הוא בן מלך –
 67 "בנים אתם לה' אלקיכם" – ובהיותה בגוף ובנפש הבהמית, שבויה
 68 הנפש האלקית בכלא;
 69 וכשהנפש האלקית שבה
 70 למקורה, להקב"ה, על ידי
 71 תורה ותפילה, הרי זה שובו
 72 של בן המלך (מהכלא) אל
 73 אביו המלך, דבר הגורם
 74 למלך שמחה עצומה. ואכן,
 75 זו צריכה להיות כוונתו
 76 בשעת לימודו ותפילתו – לגרום בכך שמחה ונחת רוח להקב"ה. אך,
 77 הרי למדנו, שכדי שהעבודה תהיה מתוך רצון אמיתי להביא נחת

3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן לכאורה אפ"ל. אבל אינו דהא באדנ"י יש כ"ד צירופים (נוסף ע"ז ששני ההי"ן דהוי' אינן שווין ברוחניותם - שזה נוגע כאן). ולכן נ"ל הפי' - שלא ברור כלל שכל הצירופים מאירים כו', כ"א שמ"ב צירופי כו' מאיר אחד בכל שעה, ועד"ז באד' - וישנם צירופים שלהם - שלא שייכים בכלל לענין השעות. - עד"ז נמצא בתפירות תש"י שהם 12 וכוונתם ל"ב צירופי אד' (משנת חסידים מס' תיקון תפלין פי"ג) המפורשים שם ואין שייכות לשאר הי"ב. ובע"פ ש' השמות פ"ה ז' ד"ב צירופים ראשונים דאד' הם בו"א וי"ב צירופים אחרונים במל".

18 מאבותינו. - שלא כמו שהדבר הוא כשרוצים לגרום נחת רוח
19 להקב"ה על ידי יחוד מקור כל נפשות ישראל להקב"ה, שרצון זה,
20 כאמור, אינו בכל ישראל, באמת לאמיתו, כי אם ב"קצת" אמת.
21 ואילו הרצון לגרום נחת רוח להקב"ה על ידי השבת הנפש שלו

22 למקורה - הוא אכן באמת
23 לאמיתו. רק - אין
24 להסתפק באהבה הטבעית,
25 אלא שצריך לקבוע עתים
26 להתבונן בגדלות ה',
27 להשיג דחילו ורחימו
28 שכללים, - יראה ואהבה
29 שכליות בגדלות ה', וכלי
30 האי ואולי וכו', - ועל ידי כל זאת אולי יגיע גם ליראה ואהבה
31 שכליות, בפניך לעיל: - שלמרות ששוררת בקרבו אהבה
32 מסותרת שבכוחה להביאו ללימוד תורה ולעבודת התפילה באופן
33 של מסירות נפש - בכל זאת, עליו להשתדל להגיע ליראה ואהבה
34 הבאות על ידי התעמקותו בגדלות ה'.

1 רוח להקב"ה בלבד - כמו לרצות את היחוד של קודשא בריך הוא
2 ושכינתיה - על האדם להיות במדריגה גבוהה מאד של אהבת
3 ה', מדריגה שרק צדיקים עומדים בה, כיצד, איפוא, שייך דבר זה
4 לכל אחד מישראל, גם כשאינו בדרגה של צדיקים? - מסביר רבנו

5 הזקן: כשהנחת-רוח
6 מבוססת על שובה של
7 הנפש שלו למקורה (ולא
8 כפי שלמדנו לעיל, 2
9 כשהכוונה היא ליחוד את
10 המקור של נפשות כל
11 ישראל) לא נדרשת לשם
12 כך אהבה גדולה כל כך, כי
13 אם די באהבה מסותרת שבכל אחד מישראל כדי לרצות לגרום
14 להקב"ה נחת רוח כזו. ובלשון ה"תניא": וְהִנֵּה, פְּנֵנָה זו - לגרום
15 להקב"ה נחת רוח על ידי השבת הנפש שלו למקורה, היא
16 אמתית באמת לאמתו לגמרי, בכל נפש מישראל, בכל עת
17 ובכל שעה, - והיא באה מאהבה הטבעית שהיא ירשה לנו

ליקוטי אמרים

לאמיתו לגמרי בכל נפש מישראל בכל עת ובכל שעה
מאהבה הטבעית שהיא ירושה לנו מאבותינו. רק
שצריך לקבוע עתים להתבונן בגדלות ה' להשיג דחילו
ורחימו שכללים וכולי האי ואולי וכו' כנ"ל:

יום שבת קודש י"ט ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נט, פרק מב והנה במ"ש... עד עמ' 118, והאדם ידע וגו'.

60 זו לדבר קטן. משמעות הדברים בפשטות היא: פסוק זה הרי נאמר
61 לבני ישראל על ידי משה רבנו, ולגבי משה - יראה היא דבר קטן.
62 דלכאורה אינו מוכן התרויץ, - של הגמרא, שלגבי משה מהוזה
63 יראה דבר קטן, דהא "שאל מעמך" בתיב. - שהרי כתוב "שואל

64 מעמך - מכל אחד מישראל,
65 ולגבי בני ישראל בכלל, אין
66 ה"יראה" דבר קטן וקל כזה.
67 במה, איפוא, מתרצת
68 הגמרא את השאלה בקבעה
69 שלגבי משה זה דבר קל? -
70 בתשובה יסביר רבנו הזקן
71 להלן, שבמלים "לגבי משה"
72 אין הגמרא מתכוונת שלגבי
73 משה בלבד יראה היא דבר
74 קל, אלא, לגבי ה"משה"
75 שבכל אחד מישראל - מה

76 שמשה רבנו נותן כוח ודעת לכל אחד מישראל, שיוכל לקשר את
77 דעתו באלקות - ולגבי בחינת "משה" זו, שבכל אחד מישראל,
78 יראה היא אכן דבר קטן; שכן, כשיהודי משתמש בכוח זה של משה
79 הנמצא בקרבו, כלומר, כשהוא מקשר את ה"דעת" שלו באלקות,
80 מהווה אז "יראה", דבר קטן, ועל ידי כך קל להגיע ל"יראה". לכן
81 אומרת הגמרא "לגבי משה", למרות שהפסוק אומר "שואל מעמך"
82 - ממך, כי כאן מדובר אודות ה"משה" שישנו "עמך", בכל אחד
83 מישראל. ובלשון התניא: אלא הענין הוא, כי כל נפש ונפש
84 מבית ישראל יש בה מבחינת משה רבנו עליו השלום, כי הוא

35 פרק מב. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שלעבודת ה' יש צורך
36 גם ביראה; והוסיף, שביכולת כל יהודי להגיע ליראה הנדרשת ממנו
37 בעבודת ה', לשם קיומן של מצוות העשה ומצוות הלא-תעשה,
38 חזאת, על ידי התבוננתו שהקב"ה "עומד" עליו ובוחן כליות ולב,

39 אם עובדו כראוי. על ידי
40 התבוננת זו, ימשיך, את
41 ענין היראה לכל הפחות,
42 במוחו ובמחשבתו, וביראה
43 זו יתאפשר לו ללמוד תורה
44 ולקיים מצוות; יראה זו -
45 אומר רבנו הזקן - נקראת
46 בכלל "יראה תתאה",
47 ומשמשת כהקדמה לתורה
48 ולמצוות, שכדי ללמוד
49 תורה ולקיים מצוות באופן
50 שנקרא "עבודה" - נחוצה

51 יראה זו. והנה, כמה שנתפאר לעיל בענין יראה תתאה, - שהיא
52 היראה הנדרשת לקיום תורה ומצוות, ואשר כל יהודי יכול להגיע
53 אליה, על ידי התבוננתו איך הקב"ה "עומד" עליו וכו' - יוכן היטב
54 מה שכתוב בגמרא על פסוק: "ועתה ישראל מה ה' אלהיך
55 שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך" - שואלת הגמרא:
56 "אטו יראה מלתא זמרתיה היא? - וכי יראה היא דבר קטן? שהרי
57 הפסוק אומר שזאת בלבד ("כי אם") דורש הקב"ה מכל אחד
58 מישראל, כאילו הוא דבר קטן וקל. והגמרא עונה: אין, לגבי משה
59 מלתא זמרתיה היא וכו'. - הן - לגבי משה (רבנו) נחשבת יראה

1 והוא הידוע" הוא עצמו, הוא החכמה או הדעת, הוא עצמו, הוא
 2 מי שיודע, והוא עצמו, הוא מה שהוא יודע. כך - ה"דעת"
 3 שלמעלה, היא דבר אחד עם הקב"ה. ובבחינת דעת זו, מושרשת
 4 נשמתו של משה רבנו. ועל ידי שיהודי מקבל את ענין הדעת
 5 מנשמת משה רבנו - "מונח"
 6 אצלו אלקות, שיהיה
 7 באפשרותו לדעת ולהרגיש
 8 אלקות. וכשיהודי משתמש
 9 בכוח הדעת, לדעת
 10 ולהרגיש אלקות - איך
 11 הקב"ה עומד עליו ומביט
 12 במעשיו וכו' - קל לו לעורר
 13 בקרבו יראה מהקב"ה. ברם,
 14 עד כאן למדנו על מה שכל
 15 אחד מישראל מקבל ממשה
 16 רבנו, הרועה שמפרנס
 17 וממשיך בחינת הדעת בבני
 18 ישראל. להלן יוסבר, שיש
 19 "יתר על כן", ענין נעלה
 20 יותר במה שמקבלים ממשה
 21 רבנו, והוא - בחכמים ובמנהיגים שכל דור, ישנם "ניצוצין"
 22 ניצוצות - מנשמת משה רבנו ("ניצוץ") הוא הרי חלק מהשלהבת,
 23 לא הארה בלבד שאיננה חלק מהמאור. כך - שהניצוצות מנשמת
 24 משה רבנו שנמצאים בחכמי ומנהיגי הדור - הם חלק מנשמת משה
 25 רבנו) וענינם הוא ללמד את העם "דעת", שידעו גדולת ה',
 26 ושידיעה זו תביא אותם לעבוד את הקב"ה בלב שלם. ובלשון
 27 ה"תניא": "ועוד זאת יתר על כן, - יותר מאשר למדנו - ישנו במה
 28 שמקבלים מנשמת משה רבנו: ככל דור ודור יורדין ניצוצין
 29 מנשמת משה רבנו עליו השלום ומתלבשין בגוף ונפש של
 30 חכמי הדור "עניני העדה", - מנהיגי העדה. שלכן נקרא חכם
 31 בגמרא בשם משה: "משה שפיר קאמרת"⁴, מפני שבחכם ובגדול
 32 הדור, מלוכש ניצוץ מנשמתו של משה רבנו - ולא רק בנפש
 33 החכמים מתלבשים ניצוצות מנשמתו רבנו, כי אם גם בגופם.⁵ ולכן
 34 אומרים חסידים שאדם אינו מסוגל לרוות את צמאונו מלהסתכל
 35 על רבי, כי גם בגופו של רבי, מלוכש ניצוץ מנשמתו רבנו. התלבשות
 36 זו של הניצוצות - מביאה את "חכמי הדור" ו"עניני העדה": "ללמד
 37 דעת את העם, ולידע גדולת ה', ולעבדו בלב ונפש", - "דעת"
 38 זו וידיעת גדולת ה', מביאים את האדם, לעבוד את הקב"ה במלוא
 39 הלב והנשמה - פי העבודה שפליב - אהבת ה' ויראת ה'
 40 שביהודי, היא לפי הדעת, - בהתאם למדת הבנתו וידיעתו את
 41 גדולת ה', כמו שפירוש: "דע את אלהי אביך - ועל ידי כך,
 42 ועבדוהו בלב שלם ונפש חפצה", - כלומר: ה"עבדוהו בלב שלם
 43 ונפש חפצה" תלוי ב"דע את אלקי אביך", בידיעת והבנת גדולת
 44 ה', דבר זה לומדים בני ישראל מחכמי הדור, שיש בהם ניצוצות
 45 מנשמתו רבנו. ולעיתיד - ורק לעתיד לבוא, הוא אומר: "ולא"

ליקוטי אמרים

1 - משה רבנו, משבקה רועים³ - שכל אחד מהם מפרנס את בני
 2 ישראל בחיות ואלקות מבחינתו הוא: אברהם - מבחינת חסד ואהבה
 3 שלו, וכך הלאה, הממשיכים חיות ואלהות לכללות נשמות
 4 ישראל, שלכן - הם, נקראים בשם "רועים", - כמו רועה
 5 המפרנס את צאנו ובכך
 6 מכניס בהם חיות, כך
 7 מפרנסים שבעת הרועים את
 8 נשמות ישראל בחיות
 9 ואלקות. חסידים מספרים,
 10 שרבנו הזקן התעכב כאן
 11 שבועות רבים וחשב אם
 12 לכתוב "חיות אלקות" (בלי ו'
 13 החיבור) - שהרועים
 14 ממשיכים חיות של אלקות,
 15 או "חיות ואלקות" (עם ו'
 16 החיבור), שהרועים
 17 ממשיכים חיות ואלקות,
 18 והחליט לכתוב "חיות
 19 ואלקות". "חיות" - היינו
 20 אהבת ה' ויראת ה', כי הן
 21 מכניסות חיות בקיום התורה והמצוות, ו"אלקות" - ענין הביטול,
 22 להיות בטל אל הקב"ה. ו"שבעת הרועים" הם הם שממשיכים "חיות
 23 ואלקות" לנשמות ישראל. ומשה רבנו עליו השלום הוא כללות
 24 כלם, - משה רבנו כולל את כל הרועים, ונקרא רועי מהימנא,
 25 הרועה הנאמן, היינו שממשיך בחינת הדעת לכללות ישראל
 26 לידע - שתהיה להם ידיעה והכרה, את ה', - כלומר שהאלקות
 27 "תיקלט" ביהודי, שירגיש אלקות, כל אחד כפי השגתו, נשמתו, -
 28 עד כמה ששכלו מבין ומשיג אלקות - "ייקבעו" הדברים בקרבו
 29 וירגיש אותם, וישרשה למעלה, - ולפי רום נשמתו למעלה;
 30 מי שנשמתו באה משרש עליון יותר - "נקבעת" אצלו אלקות
 31 בצורה טובה יותר, ואילו מי שנשמתו באה משרש נמוך יותר -
 32 ה"קביעה" אצלו קטנה יותר, ויניקתה - ולפי יניקת נשמתו, משרש
 33 נשמת משה רבנו עליו השלום, - אם יניקתו משרש נשמת משה
 34 רבנו, גדולה או פחותה יותר, המשרשת - נשמת משה רבנו, פדעת
 35 העליון שפי ספירות האצילות, המיוחדות במאצילן ברוך הוא,
 36 - כמו שאומרים ביחס ל"נברא", שהקב"ה הוא ה"בורא" שברא את
 37 ה"נברא", כך אומרים ביחס ל"נאצל" (על ענין שמ"עולם האצילות")
 38 שהקב"ה האציל אותו, כלומר, גילה והפריש אותו, שכן, "אצילות"
 39 פירושה: האצלה והפרשה מאור אין סוף ברוך הוא, שהוא -
 40 הקב"ה המאציל, ודעתו אחר והוא - הקב"ה, המדע כו'. -
 41 היודע והידוע - כפי שנתבאר בפרק ב', ששונה הדבר בהקב"ה
 42 מאשר בבני אדם: ה"מדע", ה"יודע" וה"ידוע" בן אדם, הם שלשה
 43 דברים נפרדים - "מדע" - כוח ההבנה המביא אותו להבין את
 44 הדבר; "יודע" - נפש האדם המבין ויודע על ידי כוח ההבנה; "ידוע"
 45 - הדבר שהוא מבין ויודע; ואילו, הקב"ה "הוא המדע, הוא היודע

3. אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף, דוד. 4. שבת קא, ב ועוד. 5. הערת כ"ק אדמור" שליט"א: "ועוד יותר בזה - שמדייק הסדר בגוף ונפש" - שלא נאמר שהתלבשות בגוף היא לא באופן ישר, כ"א ע"י שמתלבשת מקודם בנפש החכמים, אלא - בלא ממוצע דנפשם, וע"ד ודוגמת שהי' במשה, ניצוץ מרע"ה מלוכש ישר בגוף החכם [ובזה יומתק דקרי לי' משה - גם מצד הגוף]. 6. דברי הימים-א כח, ט. 7. ירמי'

- 1 יְלַמְדוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ לֵאמֹר דַּעוּ אֶת ה' כִּי כוֹלֵם יִדְעוּ
2 אֹתָיו וְגו'". – אומר הקב"ה. כל זה יהיה רק לעתיד לבוא, ואילו
3 כיום זקוקים ל"רבי" שילמד לדעת ולהבין גדלות ה', כדי להגיע
4 על ידי כך לעבוד את הקב"ה בלב ובנשמה, באהבת ה' וביראת
5 ה'. ענין זה מה שמקבלים
6 ממשה רבנו על ידי חכמי
7 הדור (הניצוצות ממשה
8 רבנו) – הוא ענין פנימי,
9 השפעה פנימית בעבודת
10 ה'. אֲךָ עֵקֶר הַדַּעַת –
11 המביאה לעבוד את ה'
12 "בלב שלם ונפש הפיצה",
13 אִינְהָ הַיְדִיעָה לְבָדָה,
14 שִׁידְעוּ גְדֻלַּת ה' מִפִּי
15 סוֹפְרִים וּמִפִּי סְפָרִים, –
16 ממה שלומדים את עניני
17 גדלות ה' מפי החכמים והמנהיגים, הנקראים "סופרים", וממה
18 שלומדים בספרים, אֲלָא הָעֵקֶר הוּא לְהַעֲמִיק דַּעְתוֹ – את
19 ה"דעת" העצמית שלו, בְּעֵינֵינִים שֶׁל גְּדֻלַּת ה', וְלִתְקַע
20 מִחֲשַׁבְתּוֹ בְּעֵינֵינִים שֶׁל גְּדֻלַּת ה' בְּחֹזֶק וְאִמְיָן הַלֵּב וְהַמֶּת, עַד
- 21 שְׁתֵּהָא מִחֲשַׁבְתּוֹ מְקַשְׁרַת בְּה' בְּקִשְׁרָא אִמְיָן וְחֹזֶק, כְּמוֹ
22 שְׁהִיא – המחשבה, מְקַשְׁרַת בְּדָבָר גִּשְׁמִי שְׁרוּאָה בְּעֵינֵי בָשָׂר
23 וּמַעֲמִיק בּוֹ מִחֲשַׁבְתּוֹ, – כלומר מחשבתו תהיה קשורה בה'
24 באותה מדה שהיא קשורה בחפץ גשמי אותו הוא רואה בעיניו,
25 שאז הוא קשור חזק באותו
26 דבר ואינו יכול להינתק
27 ממנו – כך צריכה מחשבתו
28 להיות קשורה באלקות, על
29 ידי התעמקות בענין של
30 גדולת ה'. כְּנֹדַע שְׁדַעַת
31 הוּא לְשׁוֹן "הַתְּקַשְׁרוֹת",
32 כְּמוֹ – שכתוב: "וְהָאָדָם
33 יִדַּע וְגו'". – "ידע" (דעת),
34 במובן של "התקשרות",
35 כלומר: "דעת" משמעה,
36 לדעת באופן של להיות
37 מקושר; וגם בענין ה"דעת" באלקות, לא די בידיעת אלקות בלבד
38 – אם כי גם בכך יש משום מצוה: לדעת גדלות הבורא – אלא
39 נדרשת ההתקשרות באלקות, על ידי התעמקות ה"דעת" בעיני
40 גדלות ה'.

ליקוטי אמרים

לֵאמֹר דַּעוּ אֶת ה' כִּי כוֹלֵם יִדְעוּ אֹתוֹ וְגו' אֲךָ עֵיקֶר
הַדַּעַת אִינְהָ הַיְדִיעָה לְבָדָה שִׁידְעוּ גְדֻלַּת ה' מִפִּי
סוֹפְרִים וּמִפִּי סְפָרִים אֲלָא הָעֵיקֶר הוּא לְהַעֲמִיק דַּעְתוֹ
בְּגְדֻלַּת ה' וְלִתְקַע מִחֲשַׁבְתּוֹ בְּה' בְּחֹזֶק וְאִמְיָן הַלֵּב
וְהַמֶּת עַד שְׁתֵּהָא מִחֲשַׁבְתּוֹ מְקוֹשְׁרַת בְּה' בְּקִשְׁרָא
אִמְיָן וְחֹזֶק כְּמוֹ שְׁהִיא מְקוֹשְׁרַת בְּדָבָר גִּשְׁמִי שְׁרוּאָה
בְּעֵינֵי בָשָׂר וּמַעֲמִיק בּוֹ מִחֲשַׁבְתּוֹ כְּנֹדַע שְׁדַעַת הוּא
לְשׁוֹן הַתְּקַשְׁרוֹת כְּמוֹ וְהָאָדָם יִדַּע וְגו'

לא, לג. 8. ראה לעיל בפרק ג.

אגרות קודש

ב"ה, ז' ניסן, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום הראשון,

בעת רצון יזכירו את אביו שיי' על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זיי"ע להצלחה בעיניו, ובטח יעשה אביו צנור המקשר לכ"ק מו"ח אדמו"ר המעורר ר"ר בזה, ע"י לימוד תורתו, ז.א. מאמרי דא"ח שלו, ושמירת שלשת השיעורים השוים לכל נפש מתקנתו בחומש תהלים ותניא הידועים.

במ"ש אודות אופן לימודו, ואשר לפעמים אינו בתנועה דהתמדה ושקידה, - כבר מלתו אמורה בספר התניא, שזהו מתחבולות היצר הרע להסית את האדם, שהאדם אינו כדבעי למהוי אבל בשעה שהיצר מסיתו נפש האלקית שבכל אחד ואחד תמיד היתה באמנה אתו, וכל אחד מישראל רוצה לקיים רצון נותן התורה והמצוה, וכמבואר בתניא באריכות, ובקצרה נפסק להלכה גם ברמב"ם (הלכות גירושין סוף פרק ב), אם כן הרי מובן שאין הדבר תלוי אלא ברצונו, כי היכולת ניתנה לו במילואו ללמוד בהתמדה ושקידה ההולכות וגדלות מזמן לזמן, ובפרט שמתקרבים אנו לימי חג הפסח זמן חירותנו, ואין לך בן חורין מן היצר וכ"י אלא על ידי עסק התורה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור ולחג הפסח כשר ושמוח.

יש לקרוא בכל יום ויום מן ר"ח ניסן עד י"ב בו דבר יום ביומו מ"ב נשיאים. וביום י"ג זאת חנוכת המזבח. ואחר שקרא הפרשה של אותו יום, יאמר יהי רצון, של אחר הנשיאים, וגם כהנים ולוים אומרים אותו: יום ראשון יג ניסן

זאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמָּשָׁח אֲתוֹ מֵאֵת נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל קָעֵרְתָּ כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנַיִם עָשָׂר כִּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה: שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאֶחָת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֹּל כֶּסֶף הַכֹּלִים אֲלֵפִים וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: כִּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְמֹרֵת עֶשְׂרֵה הַכֶּפֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זָהָב הַכִּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה: כָּל־הַבְּקָר לְעֹלָה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה פָּרִים אֵילִם שְׁנַיִם־עֶשְׂרֵה כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה וּמִנְחָתָם וְשְׁעִירֵי עֲזִים שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה לְחַטָּאת: וְכֹל בְּקָר | זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבַּעַה פָּרִים אֵילִם שְׁשִׁים עֲתֻדִים שְׁשִׁים כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁשִׁים זֶאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הַמָּשָׁח אֲתוֹ: וּבָבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֱהֹל מוֹעֵד לְדַבֵּר אֲתוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹוֹ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֱלֹוֹ: וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אֱהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהֵעֲלֵתְךָ אֶת־הַנֹּרֹת אֶל־מֹול פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יֵאָרוּ שְׁבַעַת הַנְּרוֹת: וַיַּעַשׂ כֵּן אֱהֲרֹן אֶל־מֹול פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֵעֲלָה נְרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וַזֶּה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה מְקֻשָּׁה זָהָב עַד־יִרְכָּה עַד־פְּרָחָה מְקֻשָּׁה הוּא כַּמְרָאָה אֲשֶׁר הִרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנוֹרָה:

אגרות קודש

ב"ה, י"ג ניסן, תשי"ז
ברוקלין.

תלמידי בית הספר למלאכה אשר בכפר חב"ד ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

[ב]ימים אלו נתקבל השולחן מעשי ידם להתפאר, נוסף על המנורה שעשוה, שנתקבלה לפני זמן.

ובהביטי ובהתבונני על כלים אלו, תקותי חזקה אשר עושים הם ככל התלוי בהם בשני הקוים דשולחן ומנורה טובים ומשוכללים, ז.א. הגשמיות והרוחניות, וע"פ מאמר רז"ל הידוע, הרוצה שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין, וסימנך שלחן בצפון ומנורה בדרום.

אשר בעניני תלמידי ישיבה ובית ספר, הגשמיות והשולחן זהו קיום המצות שתלויים הם בענינים גשמיים, והרוחניות והמנורה זהו לימוד התורה חכמתו של הקב"ה.

ובשניהם הן בלימוד התורה והידור בקיום המצות וקדושתן, אמרו חכמינו ז"ל יגעת ומצאת ובתוספת הבטחה, אדם מקדש עצמו מעט מלמטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה.

וכיון שזכו שלומדים הם בישיבה בה מתאחדים נגלה דתורה, גופא דאורייתא, ונסתר דתורה פנימיות התורה נשמתא דאורייתא, יהי רצון אשר בריאים יהיו בגופם וכן בנשמתם, ויוסיפו בלימוד התורה בהתמדה ובסקידה ובקיום המצוות בהידור, ונותן התורה והמצוה יברכם ואת כל משפחתם מנפש ועד בשר.

בברכת הצלחה ולחג פסח כשר ושמח.

יום ראשון

יום ראשון

יג ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, פר' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: סט"א.
תניא: ובעטיפת ציצית . . . נו לאדונו ומלכו.

הלולא של כבוד קדשת ה"צמח צדק". נסתלק שנת תרכ"ו בליובאוויטש, ושמ מנוחתו כבוד. מספורי אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש]: ה"צמח צדק" התחיל לכתב 'נגלה' ו'דא"ח' [תסידות, דברי אלוקים חיים] בהיותו בן שתים עשרה שנה.

יום שני

יום שני

יד ניסן

ה'תש"ג

בדיקת תמוץ אחר תפלת ערבית.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שני עם פירש"י.
תהלים: עב"עו.
תניא: משא"כ . . . נו ליודעים.

בבית רבנו נוהגים שלא לעשות את הרב למרשה, אלא למכר לו את החמץ ובערב קבלן. באפית השמורה ערב פסח אחר חצות, היה אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] נוכח, ואומר גם בן הלל, והיה מפסיק - גם באמצע פרק - להורות בהנוגע להלישה, אפיה וכהאי גוונא [=וכדומה].

יום שלישי

יום שלישי

טו ניסן, א דחג המצות

ה'תש"ג

למרור וחזרת - הן תריין והן סאלאט [=חסה].
קדוש בצמידה. הא לחמא - תהא בצירי. בברפת אכילת מרור מכונים גם על מרור שבכורך.
שיעורים. חומש: אחרי מות, שלישי עם פירש"י.
תהלים: עז"עח.
תניא: והנה . . . 114 ולבושיהן כנ"ל.

בסדר הראשון הי' אאמו"ר מקצר בכדי לאכול האפיקומן לפני חצות, אבל בשני הי' מאריך. מתחיל לפני שעה ט וגומרו בשעה ג-ד אחר חצות, והי' מאריך בביאור ההגדה. אדמו"ר הזקן אמר: מיכלא דמהימנותא - לילה הראשון; מיכלא דאסותא - לילה השני. אז די רפואה בריינגט די אמונה, וואס ער זאגט א דאנק דיר ג-ט פאר מייך רפואה, איז ער דאך געווען קראנק. אבער אז די אמונה בריינגט די רפואה, איז מען לכתחילה גיט קראנק.

בסדר הראשון היה אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] מקצר בכדי לאכל האפיקומן לפני חצות, אבל בשני היה מאריך. מתחיל לפני שעה ט, וגומרו בשעה ג-ד אחר חצות, והיה מאריך בביאור ההגדה.

אדמו"ר הזקן אמר: מכלא דמהימנותא [=מאכל האמונה] - לילה הראשון; מכלא דאסותא [=מאכל הרפואה] - לילה השני. כאשר הרפואה מביאה (גורמת) את האמונה, שאומר "תודה לך ה' על רפואתי" - הוא היה הרי חולה; אך כשהאמונה מביאה את הרפואה - מלכתחלה לא חולים.

יום רביעי

יום רביעי

טז ניסן, ב דחהמ"צ, אחד לעומר

ה'תש"ג

ליל ב' ד'הג המצות - קריאת שמע שעל המטה כמו בכל יום טוב.
 שיעורים. חומש: אחרי מות, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: עט"פ.
 תניא: אך אמנם . . . 116 אתה וכה"ג.

גם מי שאין לו אב, ר"ל, אומר לפני מה נשתנה "טאטע איך וועל בא דיר פרעגן פיר קשיות". וסמוכות לזה, שגם מי שאין לו אב ואם, ר"ל, "צ"ל בברכת המזון: הרחמן הוא יברך את אבי מורי כו' אמי מורתי כו'.

יום חמישי

יום חמישי

יז ניסן, שני לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: פג"פ.
 תניא: והנה בהכנה . . . 116 כנודע.

"הרי זה משבח" - "זה" מורה על מדרגה דקדושה, "הנה אלקינו זה" - וכל המרבה כו', "זה" שלו הוא משבח.

יום ששי

יום ששי

יח ניסן, שלשה לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, ששי עם פירש"י.
 תהלים: פח"פ.
 תניא: והנה כל . . . וכו' כנ"ל.

במנחה אין אומרים הודו, אבל אומרים פתח אליהו.

שנת תר"ח אמר ה"צמח צדק" מאמר על הפסוק "אם כסף תלוה גו'", כסף הוא הנשמה, על שם שהיא תמיד בכסף [=בגעגועים] ותשוקה לעלות למעלה, וכדכתיב "רוח האדם היא העולה למעלה", דאדם הם נשמות ישראל, "אתם קרויים אדם", והנשמה נתונה בהלואה להאדם, וכתיב "ימים יצרו גו'", דיש מספר קבוע כו', וחסר יומא תדא - חסר לבושא תדא [ויכשסר יום אחד - חסר לבוש אחד].

שבת קודש

שבת

יט ניסן, ארבעה לעומר

ה'תש"ג

גם בשמחה ובצהלה.

שלום עליכם, אשת תל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא, ויתן לך - אומרים בלחש.
 שיעורים. חומש: אחרי מות, שביעי עם פירש"י.
 תהלים: צ"צ.
 תניא: פרק מב. והנה . . . 118 ידע וגו'.

פעם פרש אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: מה נשתנה הלילה - גלות שנמשל ללילה - הנה - האחרון - מביל הלילות - גליות שקנמוהו.
 שבכל הלילות אין אנו מטבילין - לשון מרוק, נקיון וטהרה - אפילו פעם אחת - לא נגמר המרוק בהם, כי הרי הנה אחריהם עוד גלות - הלילה הנה שתי פעמים - מרוק גוף וגלוי הנפש.

היום יום . . .

שִׁבְכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין תְּמִיץ אוֹ מִצָּה – הֵינּוּ כִּי גַם אַחַר הַגְּלוּת, הָעֲבוּדָה הִיא מְצַד נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, מִצָּה בְּטוֹל, וּמְצַד נֶפֶשׁ הַבְּהִמִית, תְּמִיץ יְשׁוּת – הַלַּיְלָה הַזֶּה – אַחַר גְּלוּת הָאֲחֵרוֹן – בְּלוֹ מִצָּה – שִׁיעֵבֵר רוּחַ הַטְּמָאָה.

שִׁבְכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יְרָקוֹת – כָּל הַמְקַנָּא פְּנֵיו מוֹרִיקוֹת, וּבְכָל הַגְּלוּת הַרְבֵּה בְּחִינַת בְּקִנְיָה: קִנְיָת סוּפְרִים וְהַדוּמָה – הַלַּיְלָה הַזֶּה – אַחַר גְּלוּת הָאֲחֵרוֹן – בְּלוֹ בְּרוּר – קִנְיָה הַיּוֹתֵר גְּדוּלָּה, עַל דֶּרֶךְ מְאָמֵר רַו"ל כָּל צְדִיק נִכְוֶה מִחֶפְתּוֹ שֶׁל חֶבְרוֹ.

שִׁבְכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵי בֵּין מוֹסְבֵּין – כָּל הַגְּלוּיִים שֶׁעַל יְדֵי הַגְּלוּת – אוֹכְלִין – בְּחִינַת הַתְּעֲנוּג, וְיֵשׁ הַתְּפִשְׁטוֹת הַתְּעֲנוּג וְהַתְּעֲנוּג הַעֲצָמִי, וְיֵשׁ מִי שֶׁמְגִיעַ בְּעֲבוּדָתוֹ לְהַתְּפִשְׁטוֹת הַתְּעֲנוּג וְיֵשׁ לְתַעֲנוּג הַעֲצָמִי – הַלַּיְלָה הַזֶּה – אַחַר גְּלוּת הָאֲחֵרוֹן – בְּלוֹ מוֹסְבֵּין – שְׂכָל יִשְׂרָאֵל גִּיעוּ לְבְּחִינַת תְּעֲנוּג הַעֲצָמִי.

אגרות קודש

ב"ה, ט' ניסן תשי"ז

ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה מרדכי שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו כותב ראשי פרקים מתולדות ימי חייו, וממשיך בהנוגע להתקשרות לחסידות וחסידים.

והנה כבר ידוע דבר מלך רבותינו נשיאנו הק' "ההתקשרות האמיתית היא ע"י לימוד התורה, כשהוא לומד המאמרי חסידות שלי, קורא את השיחות ומתחבר עם ידידי אנ"ש ותלמידי התמימים יחיו בלימודם ובהתוועדותם ומקיים בקשתי באמירת תהלים ובשמירת זמני הלימודים הנה בזה היא ההתקשרות" (הועתק בהיום יום כ"ד סיון ה'תש"ג) ועד"ז כשכל אחד ממנו ילמוד אותם מאמרי דא"ח ומשתדל בשמירת תקנות נשיאנו רבותינו הק' ובעיקר העיקרים יתעסק בהפצת המעניות הם מעינות תורת החסידות הדרכתיו ומנהגיו, במילא מקושרים נהי' יחד באילנא דחיי ע"י רבותינו נשיאנו עד למעלה בקדש רבנו הזקן המגיד ממעזריטש הבעש"ט וכו' אשר עלי' נאמר אנכי עומד בין ה' וביניכם, ממוצע המקשר בעצמות ומהות אי"ס ב"ה.

ובקשר עם זה נעם לי לראות במכתבו אשר נוסף על מה שבניו שי' היו בדי' אמות דישיבת תו"ת, הנה גם הוא יש לו קביעות עתים בתורת חב"ד, חוזר מאמרים שלה ברבים, ומשתדל בהפצת המעניות חוצה ע"י ביקורים במושבות בני"י אשר לע"ע מבחוץ הם מהנ"ל, שבטוח שע"י כ"ז תתחזק ההתקשרות עוד יותר, והעיקר שתפעול פעולתה בחיי היום יומים ובכל הענינים, וכמה שנאמר בכל דרכיך דעהו, ומה נפלאו דברי הרמב"ם (פרק ה' משמונה פרקים להרמב"ם) שהתכלית בכל עניני האדם היא השגת השי"ת, עי"ש.

והרי מתקרבים אנו לזמן חירותנו, חירות מכל הענינים המבלבלים לעבודת השי"ת בשמחה ובטוב לבב מרוב כל.

בעת רצון אזכירו ואת כל ב"ב שיחיו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ופעולותיו בענינים האמורים בודאי תעמודנה לכאו"א מהם להשפעת ברכה מנותן התורה מחי' החיים בהמצטרך להם בגשמיות וברוחניות.

בברכה לבשו"ט בכל האמור ובוה המשך פעולות בהפצת המעניות והוספה בזה כהציווי דמעלין בקדש ולחג פסח כשר ושמו.

יום ראשון י"ג ניסן ה'תשע"א

מיהו החכם מכל אדם?

נביא... כמשה" שנאמר בתורה יתקיים אף לימות המשיח. אך לכאורה קשה על כך: ספרי הנביאים וכתובים יתבטלו מכאן ולהבא אך לא יוכחשו למפרע, ואם מלך המשיח יהיה בעל חכמה יותר משלמה נמצאת הנבואה "ואחריך לא יקום כמוך" מוכחשת למפרע (משנת יעקב)? ויש לפרש, לדעת הרמב"ם ספרי הנביאים עתידיים להתבטל משום שמלכתחילה לא נכתבו אלא לשעתם בלבד עד ימות המשיח, ולכן אין נבואת "אחריך לא יקום כמוך" מוכחשת משום שמלכתחילה לא נאמרה אלא עד זמן הגאולה (ימות המשיח בהלכה סי' י"ג).

וכל זה לדעת הרמב"ם, אך ה'צמח צדק' (ס' הליקוטים צ"צ ע' א'תרוס) כותב שלעתיד לבוא יתכן שאפילו כל אחד מישראל (ולא רק המשיח) יזכה לדרגת משה בנבואה. ואף שנאמר "ולא קם נביא בישראל כמשה", הרי אמרו חז"ל "בישראל לא קם – אבל באומות העולם קם", וכמו כן יתכן לומר שלעתיד לבוא תתקיים תקוות משה "מי יתן והיה כל עם ה' נביאים" ויזכו כל ישראל לדרגתו, וכדבריו כתב רבינו בחיי (ס"פ כי תשא).

הלכות תשובה פרק ט, הלכה ב: מפני שאותו המלך שיעמד מידע דור, בעל חכמה יהיה יותר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למשה רבנו.

אין זה פלא שמושיח יהיה רק קרוב למשה רבינו, ולא לגמרי כמוהו, משום שנאמר "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה", אבל אין יהיה בעל חכמה יותר משלמה שנאמר בו "ראה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך ואחריך לא יקום כמוך"?

ויש לומר: בפסוק נאמר שלא יקום בעל "לב חכם ונבון" כשלמה, היינו מישהו אצלו שתי הדרגות יחדיו כפי שהיו אצל שלמה, אך חכם לחוד או נבון לחוד יתכן שיהיה אף יותר משלמה, ומשיח יהיה נעלה משלמה בחכמה ולא בבניה (משנת יעקב).

והגר"ח מבריסק תירץ (שי לתורה ח"ג ע' קע"ט):

כתב הרמב"ם בהלכות מגילה (פ"ב ה"ח): "כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח... חמשה חומשי תורה אינן בטלין לעולם". ולכן הפסוק "ראה נתתי לך..." שנאמר במלכים יתבטל לימות המשיח, ואילו הפסוק "ולא קם

יום שני י"ד ניסן ה'תשע"א

תורה 'לשמה' באור החסידות

בעלמא, כמו, להבדיל, הלומד חכמות חיצוניות מאהבת חכמה ודעת שאינו לומד אלא למלא תאוותו ואינו שונה ממי שלומד על מנת לקבל שכר.

ואפילו הלומד למטרה קדושה, על מנת שמוחו יהיה מלא בחכמת התורה, ואכן ראוי לבעל דעת שרוצה לעבוד ה' בכל כוחותיו להיות שלם בדעתו בידעית והשגת חכמת התורה, עדיין לא הגיע לעומק העניין של לימוד התורה לשמה. שכן, עיקר עניינה של התורה הוא לא ב'חכמה' שבה אלא באלקות שבה, היותה חכמתו ורצונו של הקב"ה, ו'לבוש' להקב"ה בכבודו ובעצמו. ואם כן, גדר עניין לימוד תורה לשמה הוא ההכרה לפני ובעת הלימוד שבלמוד זה הוא מאחד ומקשר נפשו אל הקב"ה, נותן התורה.

(באר החסידות שנה ה' אב עמ' 6)

הלכות תשובה פרק י, הלכה ה: בל תעוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פגיעות - הרי זה עוסק שלא לשמה... ואמרו חכמים: "לעולם יעסק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה".

מהו לימוד תורה 'לשמה'?

לדברי הרמב"ם כאן, אם עוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי להינצל מפורענות הרי זה עוסק שלא לשמה, אך אם עוסק בה לא מיראה ולא על מנת לקבל שכר אלא בגלל אהבת ה' שצווה לעסוק בה, הרי זה 'לשמה'. כלומר, 'לשמה' היינו לשם מצות לימוד תורה שנצטוונו בה מהקב"ה ולא לשם שום דבר אחר.

וזהו תוכן העניין על פי תורת החסידות:

'לשמה' הוא לשם דביקות בקב"ה, היינו לא לשם לימוד

יום שלישי ט"ו ניסן ה'תשע"א

דברי קודש במקומות לא ראויים

אך יש המפקפקים בכך שהרי גם בדברי תורה אין טומאה נתפסת, כדרשת חז"ל (ברכות כב, א) "הלא כה דברי כאש – מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינן מקבלים טומאה", ולמרות זאת אין להרהר בהם במקום הטינופת (ציין אליעזר י"ג סי' א', ג).

ואמנם ה'כסף משנה' (להלן פ"ד ה"ח) הקשה לדעת האומרים שבעל קרי מותר בדברי תורה משום שנמשלו דברי תורה לאש שאינה מקבלת טומאה: מדוע אם כן אסור לאומרים במקום הטינופת? (ותירץ: א) הדבר הנמאס נראה לעין ולכן אמירת דברי תורה לידו נחשבת בזיוי, אך הטומאה אינה דבר ניכר לעין. ב)

הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה ד: ולא קריאת שמע בלבד, אלא כל ענין שהוא מדברי הקדוש, אסור לאמרו בבית המדרש ובבית הכנסת.

האם מותר להרהר במציאות ה' בבית הכנסת?

כתב הגאון ר' שלמה קלוגר (חכמת שלמה אורח סי' פ"ה סק"ב) שלכאורה הדברים קל וחומר: אם דברי תורה אסורים – כל שכן הרהור במציאות ה', אך שוב חזר וכתב להיפך: לגודל קדושת העניין אין טומאה נתפסת בו. וכן כתבו המקובלים שבתפילין דרבינו-תם מותר לדבר דברי חולין, שלגודל קדושתם אין דבר טמא נתפס בהם.

ונראה לדייק מדברי הרמב"ם שמתחילה כתב ש"כל ענין שהוא מדברי קודש אסור לאמרו בבית המרחץ" ושוב כתב "אפילו להרהר בלבו בדברי תורה... אסור", היינו שלגבי דברי תורה האיסור הוא אפילו בהרהור אך לגבי שאר דברי הקודש האיסור הוא רק בדיבור, והרהור מותר (להורות נתן ח"א סי' א', י"א).

אמנם מצד הכתוב "הלא כה דברי כאש" לא היה צריך להרחיק ממקום הטינופת כי אין ד"ת מקבלים טומאה, אך גזירת הכתוב היא שאין לשוח שם בד"ת שנאמר "והיה מחניך קדוש". ולפי הטעם הראשון אף ההרהור במציאות ה' אסור כיון שנראה כביזוי, אך לפי הטעם השני שהוא משום גזירת הכתוב הרי זה רק לגבי דברי תורה (ציץ אליעזר שם).

יום רביעי ט"ז ניסן היתשע"א

רחיצת רגליים לתפילת שחרית

דומה לקידוש הכהן מן הכיור, וגם הרשב"א לא בא אלא לומר שהכנת האדם לעבודת ה' צריכה להיות כדוגמת הכנת הכהנים לעבודתם בבית המקדש.

ואת מחלוקת הרמב"ם והראב"ד, יש לפרש כך:

נאמר בגמרא (שבת נ, א): "רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו". וההקפדה על הניקיון צריכה להיות בעיקר באברי האדם המגולים שבהם הניקיון ניכר. ולכן, את הידיים והפנים החשופים צריך לרחוץ ולנקות, ואילו ברגליים, הדבר תלוי במנהגי המקום: בזמן התלמוד ובארצות המזרח לא נהגו לכוש גרביים, ולכן אמרו חז"ל שצריך לרחוץ גם את הרגליים. והרמב"ם הביא את הדברים להלכה כי בארצות ערב היו הולכים יחפים (א"ד סי' ב). והראב"ד משיג על כך, כי מאחר ויש מקומות שבהם כן לובשים גרביים, צריך היה הרמב"ם לציין שבמקומות אלו אין צורך לרחוץ את הרגליים בדומה לשאר איברי הגוף המכוסים (נודע ביהודה תנינא, א"ח סי' ק"מ).

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק ד, הלכה ג: שְׁחָרִית, רוחץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו וְאַחֲרָיָהּ יְתַפַּלֵּל.

הראב"ד חולק וסובר שגם לתפילת שחרית אין צורך לרחוץ את הרגליים.

והשואל בשו"ת 'נודע ביהודה' רצה לבאר שמחלוקת הרמב"ם והראב"ד נובעת מהבדלי הטעמים של דין נטילת ידיים בשחרית:

הרמב"ם סובר כהרשב"א (הובא בבית יוסף א"ח סי' ד) שהנטילה היא משום שהקב"ה החזיר לאדם את נשמתו כדי לעבדו כל היום, וצריך ליטול מן הכלי ככהן שהיה מקדש ידיו מן הכיור קודם העבודה. ולכן יש לרחוץ גם את הרגליים כי הכהן קידש ידיו ורגליו. ואילו לפי הראב"ד טעם הנטילה הוא כדברי הרא"ש (ברכות פ"ט, כג) משום שידיים עסקניות הן ובוודאי נגעו בעת השינה במקומות המטונפים בגוף. אך הגר"ש בן ה'נודע ביהודה' כותב שנטילת ידים אינה

יום חמישי י"ז ניסן היתשע"א

נשק נגד מזיקים

ו'נפקא מינה' לגבי חיוב נשים בקריאת שמע זו: המגן אברהם (שם) פוטר משום שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, אך אם היא משום שמירה הרי אף נשים זקוקות לשמירה (אליה רבא שם). ובכך מתבאר ענין נוסף:

אמרו בגמרא (ברכות ד, ב): "אע"פ שקרא אדם ק"ש בביהכנ"ס מצוה לקרותו על מטתו... אמר רב נחמן: אם תלמיד חכם הוא אינו צריך", אך הרמב"ם השמיט דין זה. ויש לבאר את טעם ההשמטה כי משמעות לשון הגמרא היא שחיוב קריאת שמע על המיטה נובע מאותו חיוב קריאה שבבית הכנסת, שיסודו חיוב תלמוד תורה. ולכן תלמיד חכם פטור כי בלאו הכי הוא רגיל לחזור על תלמודו כל העת (רש"י שם).

אך בהמשך הגמרא מובאת מימרא נוספת: "כל הקורא ק"ש על מטתו כאילו אוזח חרב של שתי פיות בידו" – להגנה מפני המזיקין (כדברי הירושלמי) והרי גם תלמיד חכם צריך שמירה מהמזיקין ואין לפטור מקריאה זו. ואם כן הרמב"ם שפסק שהיא משום שמירה השמיט בצדק את הפטור לתלמיד חכם (משנת יעקב).

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק ז, הלכות א"ב: פְּשִׁיכָנָם אָדָם לְמַטָּתוֹ לִישׁוֹן בְּלֵילָה, מְבָרַךְ... , הַמְפִּיל חֶבְלֵי שֵׁנָה עַל עֵינָיו... וְקוֹרֵא פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה מִקְרִיאַת שְׁמַע וְיִישָׁן.

לדברי הרמב"ם כאן ברכת המפיל קודמת לקריאת שמע, אך הטור והשולחן ערוך (או"ח סי' רל"ט) נקטו בסדר הפוך: "וכשירצה לישן יקרא ק"ש... אומר 'המפיל חבלי שינה'... ואומר 'יושב בסתר עליון' ולדבריהם קריאת שמע קודמת לברכת המפיל, ואחריה נאמרים שאר הפסוקים.

וביאר מחלוקתם:

לדעת השולחן ערוך אין לומר את קריאת שמע לאחר ברכת המפיל, שהרי הברכה נאמרת על השינה ולכן אין להפסיק בדיבור אחריה אבל יתר הפסוקים נאמרים לשם שמירה בשינה עצמה וכיון שהם לצורך השינה אינם מהווים הפסק. אך לדעת הרמב"ם גם קריאת שמע נאמרת לשמירה, כדברי הירושלמי (ברכות פ"א ה"א) שהיא כדי להבריח את המזיקים, ולכן אף היא אינה מהווה הפסק בין הברכה לשינה (מג"א שם).

יום שישי י"ח ניסן היתשע"א

חובת תפילה בציבור עד היכן?

אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור. וכתב בספר יד אליהו' (סי' ז) שאין צריך להתפלל בציבור אם כתוצאה מכך ייגרם הפסד ממון, כי תפילה בציבור היא 'הידור מצוה', כלשון השולחן ערוך "ישתדל אדם להתפלל עם הציבור", אך אינה חובה.

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק ח, הלכה א: צָרִיךְ אָדָם לְשַׁתֵּף עִצְמוֹ עִם הַצִּיבּוֹר; וְלֹא יִתְפַּלֵּל בְּיַחֲדוּ, כְּלִיזְמָן שִׁיבּוֹל לְהִתְפַּלֵּל עִם הַצִּיבּוֹר.

וכך נפסקה הלכה זו בשולחן ערוך (או"ח סי' צ ס"ט): "ישתדל

היא שאף אם יש מניעות הפוטרות אותו מצד ההלכה מלהתפלל בציבור, מ"מ מפני מעלת התפילה בציבור ישתדל "בכל כוחו" ולפנים משורת הדין, להתגבר על המניעות ויתפלל עם הציבור, אבל עצם התפילה בציבור ודאי חובה היא.

ומה התכוון הרמב"ם בהוספה "ולא יתפלל יחידי כל זמן שיכול להתפלל בציבור", והרי כבר כתב ש"צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור"?

מפרש ה"כסף משנה: הכוונה היא לאדם שאינו יכול לבוא לבית הכנסת, שגם אם מתפלל בביתו עליו להתפלל באותה שעה שהציבור מתפלל בבית הכנסת.

והקשה עליו ה'תורת חיים' (ס' צ ס"ק י"ד) מלשון הרמב"ם כאן "ולא יתפלל יחידי כל זמן שיכול להתפלל בציבור", שמשמעו חובה ולא רק הידור, ואת לשון השו"ע "ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור" יש לפרש כדברי ה'מגן אברהם' (ס"ק טו) שאף אם יכול להתפלל בביתו בעשרה, עדיף להתפלל בבית הכנסת עם הציבור, כי "ברוב עם הדרת מלך", ובאופן כזה התפילה בבית הכנסת בציבור היא הידור ולא חובה.

ובשו"ת 'מנחת יצחק' (ח"ז ס"ו) פירש את לשון השו"ע "ישתדל אדם..." בהתאם ללשון הטור (ס' צ'): "צריך להשתדל בכל כוחו להתפלל עם הציבור", וכוונת ההדגשה "בכל כוחו"

שבת קודש י"ט ניסן ה'תשע"א

שמחה גדולה שלא נתפרשה

וברמב"ם לא הובא ענין הוצאת שלושה ספרי תורה בשמחת תורה, אלא רק שני ספרי תורה: פרשת וזאת הברכה וקרבנות היום (להלן פ"ג ה"ב-ב"ד). וטעם הדבר, כי הקריאה של התחלת פרשת בראשית אינה מעיקר הדין, אלא ש"רגילין להתחיל מיד בראשית כדי שלא יהיה פתחון פה לשטן לקטרג לומר כבר סיימו אותה ואינם רוצים לקרותה עוד" (טור שם).

ויש לומר, שכיון שקריאת בראשית אינה מעיקר הדין, אלא כתוצאה מהמנהג לשמוח ב"גמרה של תורה" (שלא יתפרש באופן בלתי רצוי ח"ו) – מובן שמנהג הוצאת ג' ס"ת לא נתפרש ברמב"ם, מצד גודל העילוי של המנהג שאינו יכול להתפרש בתורה שבעל פה, כמו שביאר אדמו"ר הזקן (לקו"ת, סיכות פ, א) בנוגע למנהג ה"הקפות" בשמחה לגמרה של תורה בשמחת תורה.

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק יב, הלכה כג: אין קוראין פתמין פתמין כתיבנות, משום כבוד הצבור. ואין גוללין ספרותורה בצבור, מפני טרם הצבור, שלא יטריח עליהם להיותן עומדין עד שיגלל ספרותורה; לפיכך אם יצטרכו לקרות שני ענינים – מוציאין שני ספרותורה.

בדרך כלל מוציאים וקוראים בספר תורה אחד, ו"אם צרכו לקרוא שני עניינין מוציאין שתי ספרי תורות" (כמו בשבת ראש חודש ובכל יום טוב), ורק לעיתים נדירות (כשצריכים לקרוא שלושה עניינים) מוציאים שלושה ספרים.

אכן, הפעם היחידה בה מוציאים שלושה ספרי תורה תמיד היא בשמחת תורה, כמו שכתוב בשולחן ערוך (או"ח רס"י תרסט): "מוציאין שלשה ספרים, וקורין באחד וזאת הברכה עד סוף התורה, ובשניה בראשית עד אשר ברא אלקים לעשות, ובשלישית קורא המפטיר".

(ספר השיחות תשנ"א, עמ' 379)

נוסח המברק שהאיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שי בכל מרחבי תבל לקראת חג הפסח, ה'תשד"מ

"ביום ההילולא של אדמו"ר הצמח צדק ואור לי"ד ניסן זמן הפסח

אביע איחולי וברכותי לחג הפסח כשר ושמוח וכולי, מתאים לראשיתו יום השלישי שהוכפל בו כי טוב טוב לשמים וטוב לבריות

ולקיומן בקרוב ממש בעגלא דידן בקשות כל אחד ואחת מהיהודים בספר דוד מלכא משיחא: אלקים אל דמי לך גוי א-ל, כפירוש במדרש תהלים ודהצמח צדק, יהי רצון חדש מכתר רחמים פשוטים כו', ובגילוי ובשלימות המשולשת – דהעם והתורה והארץ.

כבוד ובברכת החג

מנחם שניאורסאהן

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ג ניסן תשע"א

יום ראשון י"ג ניסן תשע"א

הלכות תשובה

פרק שביעי

1
2
3
4 **א.** הואיל ורשות כל אדם נתונה לו כמו שבארנו, ישתדל
5 אדם לעשות תשובה ולהתנדות בפיו מחטאיו ולנער בפניו
6 מחטאיו, כדי שזכותו והוא בעל-תשובה, ויזכה לחיי העולם
7 הבא.
8 **ב.** לעולם יראה אדם עצמו כאלו הוא נוטה למות, ושמה
9 ימות בשעתו¹ ונמצא עומד בחטאו, לפיכך ישוב מחטאיו
10 מיד²; ולא יאמר, כשאזקין אשוב, שמה ימות טרם שזקין.
11 הוא ששלמה אמר בחכמתו: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים"³.
12 **ג.** אל תאמר שאין תשובה אלא מעברות שיש בהן מעשה,
13 כגון זנות וגזל וגנבה; אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו,
14 כך הוא צריך לחפש בדעות⁴ רעות שיש לו, ולשוב מן
15 הפעם ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההתול⁵ ומרדיפת הממון
16 והכבוד ומרדיפת המאכלות⁶ וכיצא בהן - מן הכל צריך
17 לחזר בתשובה. ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן
18 מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא לפרש מהם.
19 וכן הוא אומר: "יעזב רשע דרכו וגו"⁷.
20 **ד.** ואל ידמה אדם בעל-תשובה שהוא מרחק ממעלת
21 הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה - אין הדבר כן,
22 אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאלו לא חטא מעולם.
23 ולא עוד, אלא ששכרו הרבה, שהרי טעם טעם החטא

24 ופרש מקונו וכבש יצרו. אמרו חכמים: מקום שבעלי-
25 תשובה עומדין, אין צדיקים גמורין? כולין לעמד בו¹⁰,
26 כלומר: מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם,
27 מפני שהן כוכשים את יצרים יותר מהם.
28 **ה.** כל הנביאים בלן ציוו על התשובה, ואין ישראל נגאלין
29 אלא בתשובה¹¹. וכבר הבטיחה תורה, שסוף ישראל
30 לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שנאמר:
31 "והיה פי יבאו עליך כל הדברים וגו', ושבת עד ה'
32 אלקיך... ושב ה' אלקיך וגו'".
33 **ו.** גדולה תשובה, שמקרכת את האדם לשכינה¹²,
34 שנאמר: "שובה ישראל עד ה' אלקיך", ונאמר: "ולא
35 שבתם עדי נאם ה'", ונאמר: "אם תשוב ישראל נאם
36 ה', אלי תשוב", כלומר: אם תחזר בתשובה - פי תדבק.
37 התשובה מקרכת את הרחוקים: אמש היה זה שנאווי
38 לפני המקום, מששן ומרחק ותועבה, והיום הוא אהוב
39 ונחמד, קרוב וידיד¹³. וכן אתה מוצא, שפולשון
40 שהקדוש-ברוך-הוא מרחיק החוטאים, בה מקרב את
41 השבים - בין יחיד, בין רבים, שנאמר: "והיה במקום
42 אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי"¹⁴.
43 ונאמר ביכניהו ברשעתו: "פתבו את האיש הזה עירי¹⁵
44 גבר לא יצח בימיו"; "אם יהיה פניהו כן-יהויקים מלך
45 יהודה חותם¹⁶ עליד ימיני פי משם אתקנד¹⁷ וגו'". וכיון
46 ששב בגלותו, נאמר בנרפכל בנו¹⁸: "פיום ההוא נאם
47 ה' צבאות אקחך ונרפכל כן-שאלתיאל עבדי נאם ה'
48 ושמתיד כחותם¹⁹".

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) התנהגות אדם בעל תשובה; כמה מעולה מעלת התשובה. (2) מלשון הכתוב: נוער כפיו מתמוך בשוחד (ישעיה לג, טו), כלומר: לא די ב"יודיו שפתיים" לבד, אלא גם להתרחק מכל חטא ועוון. (3) בשעה זו שהוא עומד בה כחוטא, ובטרם שהספיק עוד לחזור בתשובה. (4) (אבות פרק ב, משנה י) "שוב יום אחד לפני מיתתך". ואמרו (שבת כגג). "שאלו תלמידיו את רבי אליעזר: וכי אדם יודע איזהו יום ימות? אמר להם: וכל שכן! ישוב היום, שמה ימות מחר ונמצא כל ימיו בתשובה". (5) כדי שתהא מוכן ומזומן בכל עת שיקראוך, ורש"י ז"ל בפירושו אומר: "התקן עצמך בכל שעה במעשה טוב, שאם תמות היום - תיכנס בשלום. ומשל שלמה החכם את הדבר הזה לאדם שהזמינו המלך לסעודה ולא קבע לו זמן, אם חכם הוא או פיקח - מיד מכבס כסותו ורוחץ וסך. וכן יום מחר עד עת ייקרא אל הסעודה - וכן יהיו כל שעה בגדיו לבנים והוא רחוץ וסך. כך דרשוהו רבותינו במסכת שבת" (שם). (6) מידות מגונות. (7) ליצנות. (8) כזולל וסובא הלהוט אחר האכילה והשתייה, וסופו גם ללסטם את הבריות. (9) כלומר: עבירות שאין בהן מעשה, רק מחשבה, כגון: מידות רעות ומושחתות. (10) (ברכות לד): שנאמר: שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' (ישעיה נז, ט). הקדים ה' לומר: שלום ל"רחוק" שנתקרב, כלומר: לבעל תשובה עוד בטרם שאמר שלום ל"קרוב", זהו צדיק גמור שהיה תמיד קרוב אליו. (11) רבי אליעזר אומר: "אם ישראל עושים תשובה - נגאלים; ואם לאו - אין נגאלים. אמר לו רבי יהושע: אם אין ישראל עושים תשובה - אין נגאלים?! אלא הקדוש-ברוך-הוא מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל עושים תשובה ומחזירם למוטב" (סנהדרין צז:). (12) (יומא פו). (13) וכן מצינו (ילקוט, תהילים מה): כל העושה תשובה מעבירה שבירו הקדוש-ברוך-הוא מוסיף וקורא לו שם חיבי. בוא וראה בבני קורח, משעשו תשובה נקראו: שושנים וידידים, שנאמר: למנצח על שושנים לבני קורח משכיל שיר ידידות (תהילים מה, א). (14) ובפסוק שלאחרי: "אמרו לאחיכם: עמי". וכן אמרו (פסיקתא רבתי, פרק מד): "הוא הפה שאמר: כי אתם לא עמי (הושע א, ט), חזר וריפא ואמר: ואמרת ללא עמי - עמי אתה (שם ב, כה). (15) בודד וגלמוד, מחוסר בניים. אם יש לו בניים - ימותו בחייו; ואם אין לו - לא יהיה לו (רד"ק). (16) הטבעת שחותמים בה הכתבים נקראת: "חותם", והיא לא תסור מיד האדם לא ביום ולא בלילה. (17) אנתק ואסירך משם. (18) בנו לאו דווקא, שהרי זרובבל היה בן-פדייה, בן-שאלתיאל, בן-אסיר, בן-יכניה, כמפורש בספר (דברי-הימים ג, י) - אלא בני בניים הרי הם כבנים. (19) ואמרו חז"ל (פסיקתא דרב כהנא, הובאת בילקוט, ירמיה כב): "גדולה תשובה שביטלה הגזירה

40 בו לא אכילה ולא שתייה ולא דבר מכל הדברים שגופות
 41 בגי' אדם צריכין להן בעולם הזה. ולא יאָרע דָּבָר בו מן
 42 הדברים שמאָרעין לגופות בעולם הזה, כגון ישיבה ועמידה
 43 ושנה ומיתה ועצב ויחוק וכיוצא בהן. כָּף אָמְרוּ חַכְמִים
 44 הָרַאשׁוּנִים: העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה ולא
 45 תשיש, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהן ונהנין
 46 מזיו השכינה. הרי נתברר לך שאין שם גוף, לפי שאין שם
 47 אכילה ושתייה. וזה שאמרו: "צדיקים יושבים" - דָּרָךְ חִידָה
 48 אָמְרוּ, כְּלוּמַר: הצדיקים מצויין שם בלא עמל ובלא יגיעה.
 49 וכן זה שאמרו: "עטרותיהן בראשיהן", כְּלוּמַר: דעת
 50 שידעו - שבגללה זכו לחיי העולם הבא - מצויה עמהן,
 51 והיא העטרה שלהן, כַּעֲנַן שָׁאֵמַר שְׁלֹמֹה: "כַּעֲטָרָה
 52 שֶׁעָטְרָהּ-לוֹ אִמּוֹ". והרי הוא אומר: "ושמחת עולם על
 53 ראשם", ואין השמחה גוף כדי שתנוח על הראש; כָּף
 54 עטרה שאמרו חכמים כאן היא הידיעה. ומהו זהו שאמרו:
 55 "נהנין מזיו השכינה" - שידעו ומשיגין מאמתת הקדוש-
 56 ברוך-הוא, מה שאינם יודעים והם בגוף האפל השפל.
 57 ג. כל נפש האמונה בענין זה, אינה הנשמה הצריכה לגוף,
 58 אלא צורת הנפש, שהיא הדעה שהשיגה מהבורא כפי
 59 כחה, והשיגה הדעות הנפרדות ושאָר המעשים; והיא
 60 הצורה שבאורנו ענינה כפרק רביעי מהלכות יסודי התורה,
 61 היא הנקראת נפש בענין זה. חיים אלו - לפי שאין עמהם
 62 מות, שאין המות אלא ממאורעות הגוף, ואין שם גוף
 63 נקראו צרור החיים שנגמרו והיתה נפש אדני צרורה בצרור
 64 החיים. וזהו השכר שאין שכר למעלה ממנו והטובה שאין
 65 אחריה טובה והיא שהתאוו לה כל הנביאים.
 66 ד. וכמה שמות נקראו לה. דָּרָךְ מְשַׁל: "הר ה'", ו"מקום
 67 קדוש", ו"דָּרָךְ הַקֹּדֶשׁ", ו"מצרות ה'", ו"נעם ה'", ו"אהל
 68 ה'", ו"היכל ה'", ו"בית ה'", ו"שער ה'". וחכמים קראו
 69 לה דָּרָךְ מְשַׁל, לטובה זו המזמנת לצדיקים: סעודה, וקורין
 70 לה בכל מקום: העולם הבא.
 71 ה. הנקמה, שאין נקמה גדולה ממנה - שתפרת הנפש ולא
 72 תזכה לאותן החיים, שנגמרו: "הפרת תפרת הנפש היא
 73 עונה בה". וזהו האבדון הוא שקורין אותו הנביאים דָּרָךְ
 74 מְשַׁל: "באר-שחת", ו"אבדון", ו"תפתה", ו"עלוקה", וכל
 75 לשון פליה והשחתה קוראין לו, לפי שהיא הפליה שאין
 76 אחריה תקומה, וההפסד שאינו חוזר לעולם.
 77 ו. שמא תקל בעיניך טובה זו, ותדמה, שאין שכר המצות
 78 והיות האדם שלם בדרך האמת, אלא להיותו אוכל ושותה
 79 מאכלות טובות, ובוכל צורות נאות, ולובש בגדי שש

1 ז. כמה מעלה²⁰ מעלת התשובה - אמש היה זה מבדל מה'
 2 אלהי ישראל, שנגמרו: "עונותיכם היו מבדילים ביניכם
 3 לבין אלהיכם"; צועק ואינו נענה, שנגמרו: "כי תרבו תפלה
 4 וגו'"; ועושה מצות וטורפין²¹ אותן בפניו, שנגמרו: "מי
 5 בקש זאת מידכם רמס חצרי"; "מי גם ככם ויסגר דלתים
 6 וגו'"; והיום הוא מדבק בשכינה, שנגמרו: "ואתם הדבקים
 7 בה' אלהיכם"; צועק ונענה מיד, שנגמרו: "והיה טרם
 8 יקראו ואני אענה"; ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת
 9 ושמחה, שנגמרו: "כי כבר רצה האלהים את מעשיך". ולא
 10 עוד, אלא שמתאווים להם, שנגמרו: "וערבה לה' מנחת
 11 יהודה וירושלים, כימי עולם²² וכשנים קדמניות²³".
 12 ח. בעלי-התשובה, דרך להיות שפלים וענוים ביותר. אם
 13 חרפו אותן הכסילים במעשיהם הראשונים ואמרו להן:
 14 אמש היית עושה כָּף וְכָף, ואמש היית אומר כָּף וְכָף - אל
 15 ירגישו²⁴ להן, אלא שומעין ושמחים ויודעין שזו זכות
 16 להם; שכל זמן שהם בושים ממעשיהם שעברו ונכלמים
 17 מהן - זכותם מרבה ומעלתם מתגדלת. וחסא גמור הוא
 18 לומר לבעל-תשובה: זכר מעשיך הראשונים²⁵ ! או להזכיר
 19 לפניו כדי לבישו, או להזכיר דברים וענינים הדומין להם
 20 כדי להזכירו מה עשה - הפל אסור, ומזהר עליו בכלל
 21 הונת דברים, שהזהירה תורה עליה, שנגמרו: "ולא תונו
 22 איש את עמיתו".

פָּרָק שְׁמִינִי

23
 24 א. הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא, והיא,
 25 החיים שאין מות עמהן, והטובה שאין עמה רעה. הוא
 26 שפתיב בתורה: "למען ייטב לך והארבת ימים". מפי
 27 השמועה למדו: "למען ייטב לך" - לעולם שפלו טוב;
 28 "והארבת ימים" - לעולם שפלו ארף, וזהו הוא העולם
 29 הבא. שכר הצדיקים הוא, שינפו נלעם זה ויהיו בטובה זו;
 30 ופרעון הרשעים הוא, שלא יזכו לחיים אלו, אלא יכרתו
 31 וימותו. וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו, הוא המת שאינו
 32 חי לעולם, אלא נכרת ברשעו ואבד בפקמה, וזהו פרת
 33 הפתובה בתורה, שנגמרו: "הפרת תפרת הנפש ההיא"; מפי
 34 השמועה למדו: "הפרת" - בעולם הזה, "תפרת" - לעולם
 35 הבא; כְּלוּמַר, שאותה הנפש שפרשה מן הגוף בעולם הזה,
 36 אינה זוכה לחיי העולם הבא, אלא גם מן העולם הבא
 37 נכרתת.
 38 ב. העולם הבא אין בו גוף וגויה, אלא נפשות הצדיקים
 39 בלבד בלא גוף כמלאכי השרת. הואיל ואין בו גויות - אין

וביטלה השבועה, את השבועה מניין? - שנאמר: "חי אני, נאום ה', כי אם יהיה כניהו בן-יהויקים חותם על יד ימיני... משם
 אתקנך; וכתוב: ביום ההוא אקחך" וגו'. את הגזירה מניין? - שנאמר: "כתבו את האיש הזה ערירי". וכתוב: "ובני יכניה: אסיר,
 שאלתיאל" וגו'. (20) לשון נופל על הלשון. (21) חובטים ומרסקים, כמו: דרסה וטרפה בכותל (חולין פרק ג, משנה ג).
 ועוליהם ירוטשו (הושע יד, א), תרגם יונתן: ועולמהון יטרפון (הערוך). (22) בימי משה. (23) בימי שלמה, שקיבל ה' את
 קרבנותיהם ברצון ואש של מעלה הייתה רבוצה על המזבח כארי (יומא כא:). (24) אל ישמו לב להם. (25) (בבא מציעא נח:).
 (1) שכר הצדיקים ופירעון הרשעים בעולם הבא; אם יש גוף בעולם הבא, או אכילה ושתייה וכדומה.

45 בתורה היא הפרת, שנאמר: "הפרת תכרת הנפש היא
 46 עונה בה" - מהו זה שכתוב בכל התורה כלה: אם תשמעו
 47 - יגיע לכם כף, ואם לא תשמעו - יקרה אתכם כף; וכל
 48 אותן הדברים בעולם הזה, כגון שבע ורעב, ומלחמה
 49 ושלום, ומלכות ושללות, ושיבת הארץ וגלות, והצלחת
 50 מעשה והפסדו, ושאר כל דברי הברית - כל אותן הדברים
 51 אמת היו ויהיו. ובזמן שאנו עושים כל מצות התורה, יגיעו
 52 אלינו טובות העולם הזה כפי; ובזמן שאנו עוברים עליו, יגיעו
 53 תקראנה אותנו הרעות הכתובות. ואף על פי כן אין אותן
 54 הטובות הן סוף מתן שכרן של מצות ולא אותן הרעות הן
 55 סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצות. אלא כף הוא
 56 הכרע כל הדברים, הקדוש ברוך הוא נתן לנו תורה זו,
 57 עין-חיים היא, וכל העושה כל הכתוב בה ויודעו דעה
 58 גמורה נכונה, זוכה בה לחיי העולם הבא. ולפי גלל מעשיו
 59 ורב חכמתו הוא זוכה. והבטיחנו בתורה, שאם נעשה אותה
 60 בשמחה ובטובת נפש ונהיגה בחכמתה תמיד, יסיר ממנו
 61 כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה, כגון חלי ומלחמה
 62 ורעב וכיוצא בהן; וישפיע לנו כל הטובות המזויקות את
 63 ידינו לעשות התורה, כגון שבע ושלום ורפוי כסף וזהב,
 64 כדי שלא נעסק כל זמנו בדברים שהגוף צריך להן, אלא
 65 גשב פנויים ללמד בחכמה ולעשות המצוה, כדי שנוצח
 66 לחיי העולם הבא. וכן הוא אומר בתורה, אחר שהבטיח
 67 בטובות העולם הזה: "וצדקה תהיה לנו וגו'". וכן הודיענו
 68 בתורה, שאם נעזב התורה מדעת ונעסק בהבל הזמן, כענין
 69 שנאמר: "וישמן ישרון ויבטעו", שידן האמת יסיר מן
 70 העוזבים כל טובות העולם הזה, שהן חזקו וידיהם לבעט,
 71 ומביא עליהם כל הרעות המונעים אותן מלקנות העולם
 72 הבא, כדי שייאבדו ברשעים. הוא שכתוב בתורה: "תחת
 73 אשר לא עבדת את ה' וגו'. ועבדת את איביך אשר ישלחנו
 74 ה' בך". נמצא פרוש כל אותן הברכות והקללות על דרך
 75 זו, כלומר: אם עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו -
 76 משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות מכם, עד
 77 שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה כדי שתזכו לחיי
 78 העולם הבא, וייתב לך - לעולם שפלו טוב, ותאריך ימים
 79 - לעולם שפלו ארץ, ונמצאתם זוכים לשני העולמות:
 80 לחיים טובים בעולם הזה, המביאים לחיי העולם הבא;
 81 שאם לא יקנה פה חכמה ומעשים טובים, אין לו במה
 82 יזכה, שנאמר: "כי אין מעשה וחשבון ודעת וחקמה
 83 בשאול". ואם עזבתם את ה' ושיגיתם במאכל ובמשתה
 84 וזנות ודומה להם - מביא עליכם כל הקללות האלו ומסיר
 85 כל הברכות, עד שיכלו ימיכם בבהלה ופחד, ולא יהיה לכם
 86 לב פנוי ולא גוף שלם לעשות המצות, כדי שתאבדו מחיי
 87 העולם הבא, ונמצא שאבדתם שני עולמות. שבזמן שאדם
 88 טרוד בעולם הזה בחלי ובמלחמה ורעבון, אינו מתעסק,
 89 לא בחכמה ולא במצות, שבהן זוכין לחיי העולם הבא.

1 ורקמה, ושוכן באהלי-שן, ומשתמש בכלי כסף וזהב,
 2 ודברים הדומים לאלו, כמו שמדמין אלו הערביים הטפשים
 3 האוילים השטופים בזמה. אבל החכמים ובעלי-דעה ידעו,
 4 שכל הדברים האלו דברי הכאי והכל הם, ואין בהם
 5 תועלת. ואינה טובה גדולה אצלנו בעולם הזה; אלא מפני
 6 שאנו בעלי גוף וגויה, וכל הדברים האלו צרכי הגוף הם
 7 ואין הנפש מתאווה להם ומחמדתן, אלא מפני צרך הגוף
 8 כדי שימצא חפצו ויעמד על ברי; ובזמן שאין שם גוף,
 9 נמצאו כל הדברים האלו בטלים. הטובה הגדולה שתהיה
 10 בה הנפש בעולם הבא, אין שום דרך בעולם הזה להשיגה
 11 ולידע אותה. שאין אנו יודעים בעולם הזה אלא טובת
 12 הגוף ולה אנו מתאוין; אבל אותה הטובה גדולה עד מאד,
 13 ואין לה ערך בטובות העולם הזה אלא דרך משל; אבל
 14 בדרך האמת, שנערף טובת הנפש בעולם הבא בטובות
 15 הגוף בעולם הזה במאכל ובמשתה - אינו כן; אלא אותה
 16 הטובה גדולה עד אין חקר ואין לה ערך ודמיון. הוא
 17 שאמר דוד: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'".

18 ז. וכמה כמה דוד והתאוה לחיי העולם הבא, שנאמר:
 19 "ולוא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים". כבר
 20 הודיענו החכמים הראשונים, שטובת העולם הבא אין כח
 21 באדם להשיגה על בריה, ואין יודע גדולה ויפיה ועצמה
 22 אלא הקדוש-ברוך-הוא לבדו; ושכל הטובות שמתנבאים
 23 בהם הנביאים לישראל אינן אלא לדברים שבגוף, שנהנין
 24 בהן ישראל לימות המשיח בזמן שתשוב הממשלה
 25 לישראל; אבל טובת חיי העולם הבא אין לה ערך ודמיון,
 26 ולא דמויה הנביאים, כדי שלא יפחתו אותה בדמיון. הוא
 27 שישעיהו אמר: "עין לא ראתה אלהים וזולתך יעשה
 28 למחכה-לו", כלומר: הטובה שלא ראתה אותה עין נביא,
 29 ולא ראה אותה אלא אלהים - עשה אותה האלהים לאדם
 30 שמתכה לו. אמרו חכמים: כל הנביאים כולן לא נבאו אלא
 31 לימות המשיח, אבל העולם הבא - עין לא ראתה אלהים
 32 וזולתך.

33 ח. זה שקראו אותו חכמים העולם הבא, לא מפני שאינו
 34 מצוי עתה, וזה העולם אובד ואחר-כך יבוא אותו העולם
 35 - אין הדבר כן; אלא הרי הוא מצוי ועומד, שנאמר: "אשר
 36 צפנת ליראיך פעלת וגו'". ולא קראוהו עולם הבא, אלא
 37 מפני שאותן החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה
 38 שאנו קיימים בו בגוף ונפש, וזהו הנמצא לכל אדם
 39 בראשונה.

פרק תשיעי

41 א. מאחר שנודע שמתן שכרן של מצות, והטובה שנוצח
 42 לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה, היא חיי העולם
 43 הבא, שנאמר: "למען ייטב לך והארבת ימים"; והנקמה
 44 שנוקמים מן הרשעים שעזבו ארחות הצדק הכתובות

1 ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים; ואין עובדים
 2 ה' על דרך זה אלא עמי-הארץ³ והנשים והקטנים,
 3 שמחנכין אותן לעבד מיראה, עד שתראה דעתן ויעבדו
 4 מאהבה.⁴
 5 ב. העובד מאהבה, עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות
 6 החכמה, לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא
 7 כדי לירש הטובה; אלא עושה האמת מפני שהוא אמת,
 8 וסוף הטובה לבא בגללה. ומעלה זו היא מעלה גדולה
 9 מאד, ואין כל חכם זוכה לה, והיא מעלת אברהם אבינו,⁵
 10 שקראו הקדוש-ברוך-הוא אוהבו,⁶ לפי שלא עבד אלא
 11 מאהבה. והיא המעלה שצוננו בה הקדוש-ברוך-הוא על-ידי
 12 משה, שנאמר: "ואהבת את ה' אלקיך". ובזמן שיאהב אדם
 13 את ה' אהבה הראויה, מיד יעשה כל המצוות מאהבה.
 14 ג. וכיצד היא האהבה הראויה? הוא, שיאהב את ה' אהבה
 15 גדולה, יתרה, ענה מאד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת
 16 ה', ונמצא שוגה⁸ בה תמיד פאלו חולה חלי האהבה, שאין
 17 דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד -
 18 בין בשבתו, בין בקומו, בין בפעשה שהוא אוכל ושותה -
 19 יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהבו שוגים בה תמיד,
 20 כמו שצוננו: "בכל לבבך ובכל נפשך". והוא ששלמה אמר
 21 דרך משל: "כי חולת אהבה אני"; וכל שירי-השירים משל
 22 הוא לענין זה.⁹
 23 ד. אמרו חכמים הראשונים¹⁰: שמה תאמר, הריני למד
 24 תורה בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רבי, בשביל
 25 שאקבל שכר בעולם הבא - תלמוד לומר: "לאהבה את ה'
 26 - כל מה שאתם עושים, לא תעשו אלא מאהבה¹¹. ועוד

1 ב. ומפני זה נתאוו כל ישראל, נביאיהם וחכמיהם, לימות
 2 המשיח, כדי שינחוו ממלכות, שאינן מניחות להן לעסק
 3 בתורה ובמצוות בהגן, וימצאו להם מרגוע וירבו בחכמה,
 4 כדי שיזכו לחיי העולם הבא. לפי שבאותן הימים תראה
 5 הדעה והחכמה והאמת, שנאמר: "כי מלאה הארץ דעה את
 6 ה'", ונאמר: "ולא ילמדו איש את אחיו ואיש את רעהו",
 7 ונאמר: "והסירתי את לב האבן מבשרכם". מפני שאותו
 8 המלך שיעמד מוצע דוד, בעל חכמה יהיה יותר משלמה,
 9 ונביא גדול הוא קרוב למשה רבנו; ולפיכך ילמד כל העם
 10 ויורה אותם דרך-ה', ויבואו כל הגוים לשמעו, שנאמר:
 11 "ויהי באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש
 12 ההרים". וסוף כל השקר פלו והטובה האחרונה שאין לה
 13 הפסק וגרעון, הוא חיי העולם הבא. אבל ימות המשיח
 14 הוא העולם הזה, ועולם כמנהגו הולך, אלא שהמלכות
 15 תחזר לישראל. וכבר אמרו חכמים הראשונים: "אין בין
 16 העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד".

יום שני י"ד ניסן ה'תשע"א

פרק עשירי

19 א. אל יאמר אדם: הריני עושה מצוות התורה ועוסק
 20 בחכמה כדי שאקבל² כל הברכות הפתובות בה, או כדי
 21 שאזכה לחיי העולם הבא ואפרש מן העברות שהזהירה
 22 תורה מהן כדי שאנצל מן הקלות הכתובות בתורה או
 23 כדי שלא אפרת מחיי העולם הבא. אין ראוי לעבד את ה'
 24 על הדרך הזה, שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) עבודת ה' מאהבה או מיראה; והמלמד לקטנים ועמי הארץ, על איזה דרך ילמד; העסק בתורה לשמה. (2) (אבות פרק א, משנה ג.) (3) המוני עם שאין בידם תורה וחכמה, אבל מנומסים במידות ובהרגלים נאים המועילים לחיזוק החברה ויישוב הארץ. ולפיכך נקראו: "עמי הארץ" שחברתם טובה ליישוב הארץ (על פי פירוש המשנה לרבינו, אבות פרק ה, משנה ז.) (4) וכה יאמר רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פרק י, משנה א): "לפי שאין האדם עושה מעשה אלא כדי שתגיע לו ממנו תועלת, או יסור ממנו איזה הפסד; ואם אינו כן, יהיה אצלו אותו המעשה הבל וריק. היאך ייאמר לבעל תורה: עשה אלה המעשים לא מחמת יראת העונש מאת השם יתברך, ולא כדי לנחול שכר טוב? זה דבר קשה עד מאוד, לפי שלא כל בני-אדם משיגים את האמת כאברהם אבינו (שעבד את ה' מאהבה). לכן התירו להמון כדי שיתיישבו על אמונתם, לעשות את המצוות - לתקנות שכו; ולהינוד מן העבירות - מיראת העונש, "מזרזים אותם על זה עד שישגו את האמת וידעוה". (5) מאליה, כמו שאמרו (נדרים סב.): "למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא". (6) (סוטה לא.). (7) שנאמר (ישעיה מא, ח): זרע אברהם אוהבי. (8) הוגה ועוסק בה. (9) שכל דברי אהבה האמורים שם, אינם אלא משל לאהבת ה' בין כנסת-ישראל האהובה לאוהבה אביה שבשמים. (10) (ספרי, עקב אות מח; נדרים סב.). (11) אהבת ה' ומצוותיו, ולא על מנת לקבל פרס, שכר טוב. וכה יאמר רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פרק י): ואתה, המעיין, הבן זה המשל שאני ממשיל לך: שים בדעתך כי נער קטן הביאוהו אצל המלמד ללמדו תורה, וזהו הטוב הגדול לו לענין מה שישגי מן השלימות. אלא שהוא, למיעוט שניו וחולשת שכלו, אינו מבין מעלת אותו הטוב... ולפיכך בהכרח יצטרך המלמד לזרז אותו בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שניו, ויאמר לו: קרא ואתן לך אגוזים או תאנים. ובוה הוא קורא ומשתדל, לא לעצם הקריאה - לפי שאינו יודע מעלתה - אלא כדי שיתנו לו אותם המגדים, שאכילתם יקרה אצלו יותר מן הקריאה. ולפיכך חושב את הלימוד עמל ויגיעה הוא עמל בה, כדי שישגי באותו עמל את התכלית האהובה אצלו, והיא - אגוז אחד, או מעט דבש. וכשיגדל ויחזק שכלו וייקל בעיניו אותו הדבר שהיה אצלו נכבד לפנים, יזרוהו ויעוררו חפצו בדבר אחר חמוד יותר, ומלמדו יאמר לו: קרא ואקח לך מנעלים יפים, או בגדים חמודים. ובוה ישתדל לקרוא לא לשם עצם הלימוד, אלא לאותו המלבוש, והבגד ההוא נכבד בעיניו יותר מן התורה. וכאשר יהיה יותר שלם בשכלו, ויתבוה בעיניו הדבר הזה, ישים נפשו למה שהוא גדול ממנו, ויאמר לו רבו: למוד פרשה זו ואתן לך דינר אחד או שניים. וכך הוא קורא ומשתדל ולוקח אותו הממון, והוא נכבד אצלו יותר מן הלימוד - לפי שתכלית הלימוד אצלו, שישגי את הדינר שהבטיחוהו. וכשתהיה דעתו גדולה ונקלה בעיניו זה השיעור יתאוה למה שהוא יותר נכבד ויאמר לו רבו; למוד, כדי שתהיה ראש ודיין, ויכבדוך בני אדם ויקומו מפניך. והוא קורא ומשתדל כדי

מתוך מהדורת וגשל

ספר שני והוא ספר אהבה

26 הלכותיו שש. וזהו סדורן:
27 א. הלכות קריאת שמע. ב. הלכות תפלה וברכת פהנים.
28 ג. הלכות תפלין מזוזה וספר תורה. ד. הלכות ציצית. ה.
29 הלכות ברכות. ו. הלכות מילה.
30 והמצות הנקללים בהם מפרשים בשמותם במקומם.
31

הלכות קריאת שמע

32 מצות עשה אחת והיא, לקרות קריאת שמע פעמים ביום.
33 ובאור מצוה זו בפרקים אלו:
34

פרק ראשון

35 א. פעמים בכל יום קוראין קריאת-שמע: בערב ובבקר,
36 שגאמר: 'ויבשכבך ויבוקמך' - בשעה שדרך בני-אדם
37 שוכבין, וזה הוא ה'לה; ובשעה שדרך בני-אדם עומדין,
38 וזה הוא יום.
39 ב. ומה הוא קורא? שלש פרושיות, אלו הן: 'שמע', ויהיה
40 אם שמע, 'ויאמר'. ומקדימין לקרות פרושת 'שמע', מפני
41 שיש בה יחוד השם ואהבתו ותלמודו, שהוא העקר הגדול
42 שהכל תלוי בו. ואחריה - ויהיה אם שמע, שיש בה צווי
43 על (זכירת) שאר כל המצות. ואחר-כך - פרושת ציצית, שגם
44 היא יש בה צווי זכירת כל המצות.
45 ג. אף-על-פי שאין מצות ציצית נוהגת בלילה - קוראין
46 אותה בלילה, מפני שיש בה זכרון יציאת מצרים, ומצוה
47 להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה, שגאמר: 'למען תזכר
48

1 אמרו חכמים¹²: "במצותיו חפץ מאד" - ולא בשכר
2 מצותיו. וכן היו גדולי החכמים מצוים לנבונות תלמידיהם
3 ומשפיליהם ביחוד¹³: "אל תהיו כעבדים המשמשים את
4 הרב וכו'", אלא מפני שהוא הרב ראוי לשמשו, כלומר:
5 עבדו מאהבה.

6 ה. כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע
7 עליו פגיעות - הרי זה עוסק שלא לשמה. וכל העוסק בה,
8 לא ליראה ולא לקבל שכר, אלא מפני אהבת אדון כל
9 הארץ שצוה בה - הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים:
10 "לעולם יעסק אדם בתורה ואפלו שלא לשמה, שמותו
11 שלא לשמה בא לשמה"¹⁴. לפיכך כשמלמדין את הקטנים
12 ואת הנשים וכלל עמי הארץ, אין מלמדין אותן אלא לעבד
13 מיראה וכדי לקבל שכר; עד שתראה דעתן ויתחכמו חכמה
14 יתרה, מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין¹⁵
15 זה בנחת, עד שישיוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה.

16 ו. דבר ידוע וברור, שאין אהבת הקדוש-ברוך-הוא נקשרת
17 בלבבו של אדם עד שישגה¹⁶ בה תמיד פראוי ויעוב כל מה
18 שבעולם חוץ ממנה, כמו שצוה ואמר: "בכל לבבך ובכל
19 נפשך". אינו אהב הקדוש-ברוך-הוא אלא בדיעת
20 שידעוהו¹⁷; ועל פי הדעה תהיה האהבה: אם מעט - מעט,
21 ואם הרבה - הרבה. לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין
22 ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים לו את קונו, כפי פח
23 שיש באדם להבין ולהשיג, כמו שפארנו בהלכות יסודי
24 התורה¹⁸.

25 מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

להשיג מעלת הכבוד, ותהיה תכלית הלימוד אצלו: הכבוד שיכבדוהו בני אדם וינשאו אותו וישבחוהו. וכל זה מגונה. ועל לימוד כזה יאמרו החכמים: "שלא לשמה", כלומר: שיעשה המצוות וישתדל בתורה לא לאותו הדבר בעצמו (החכמה), אלא בשביל דבר אחר זולת החכמה. והזהירונו חכמינו על זה ואמרו (אבות פרק ד, משנה ה): "אל תעשם עטרה להתגדל בה ולא קרדום לחפור בה... ולא תהיה אצלו תכלית לימוד החכמה אלא לדעת אותה בלבד. וכן אין תכלית האמת אלא שידע שהוא אמת והתורה אמת, ותכלית ידיעתה - לעשותה. ואסור לאדם השלם לומר: כשאעשה אלה המצוות - שהן המידות הטובות, ואתרחק מן העבירות - שהן המידות הרעות, מה הגמול שאקבל עליהן? לפי שזה כמו שיאמר הנער: מה יתנו לי כשאני קורא? והם אומרים לו: דבר פלוני. לפי שאנו רואים מיעוט שכלו - שהוא מבקש לתכלית, תכלית אחרת - אנו משיבים לו כסבלתו, כמו שנאמר: "ענה כסיל כאיוולתו". (עבודה-זרה יט.) (12) לנבונים ולמשכילים דווקא ולא לכולם, כי אחרים עלולים לטעות ולחשוב שאין בשמים לא גמול ולא עונש, כמו שקרה באנטיגנוס איש סוכו (אבות פרק א, משנה ג. שדרש לפני תלמידיו: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס". כוונתו הייתה לעבוד את ה' מאהבה ולא מיראה. וטעו שני תלמידיו צדוק ובייתוס, אמר האחד לחבירו: הנה הרב אמר בפירושו, שאין לאדם גמול ולא עונש ואין תקווה כלל כי לא הבינו כוונתו. וסמך האחד את חבירו ופרשו מן החכמים ויסדו כיתות הכופרות בתורה שבעל-פה ובקבלת החכמים, ונקראו: צדוקים ובייתוסים על שמם. הוא שהתנא מזהיר (שם, משנה י"א): "החכמים, היוהרו בדבריכם!" (על פי פירוש רבינו, שם.) (14) פסחים נ: א) אבל ללמוד על מנת לקנטר את חביריו - אסור, ועליו אמרו (ברכות יז): העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. וכן אמרו (תענית ז): "כל העוסק בתורה שלא לשמה - נעשית לו סם המוות". (15) שלא זו הדרך הנכונה ללמוד על מנת לקבל פרס. (16) שיעסוק בה תמיד, מלשון הכתוב: באהבתה תשגה תמיד (משלי ה, יט). לפי רבי משה הדרשן (הובא ברש"י, שם) מקור המלה בערבית, והוראתה: עסוק. והראב"ד פירש: מלשון שגיאה - שבכלל אהבתו לה', ישגה בענייניו היום-יומיים שלא ישים אליהם לב. וכן אמרו (עירובין נד): על רבי אלעזר בן-פרת, שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי, וסדינו שהתעטף בו מוטל בשוק העליון של ציפורי, וסמכו עליו את הפסוק: "באהבתה תשגה תמיד", וכפירוש רש"י, שם: "בשביל אהבתה תעשה עצמך שוגה ופתי להניח עסקיך ולרוץ לדבר הלכה". וראה בירושלמי (ברכות פרק ה, סוף הלכה א). "ריש לקיש היה מהרהר בדברי תורה ויצא מחוץ לתחום בשבת ולא הרגיש. לקיים מה שנאמר: "באהבתה תשגה תמיד". (17) כפי ידיעתו - אהבתו, לפי שאי אפשר לאהוב דבר שאין יודעים ומכירים אותו. (18) (פרק ד, הלכה יב). (1) כמה פרשיות הוא קורא; נוסח ברכות קריאת שמע ומי תיקן; זמן קריאתה בערב ובבוקר.

ט. אי־זהו זמן קריאת־שמע בלילה? מצינתה משעת יציאת
 הכוכבים עד חצי הלילה. ואם עבר ואחר וקרא עד שלא
 עלה עמוד השחר - יצא ידי חובתו; שלא אמרו עד תצות,
 אלא פדי להרחיק אדם מן הפשיעה.
 י. הקורא קריאת־שמע של ערבית אחר שיעלה עמוד
 השחר, קדם הגן החמה - לא יצא ידי חובתו; אלא־אם־כן
 היה אנוס, כגון שכור או חולה וכיוצא בהן. ואנוס שקרא
 בעת זה אינו אומר 'השפיכנו'.
 יא. ואי־זה הוא זמנה ביום? מצינתה שיתחיל לקרות קדם
 הגן החמה, פדי שיגמר לקרות ולברך ברכה אחרונה עם
 הגן החמה. ושעור זה - כמו [עשור] שעה קדם שתיעלה
 השמש. ואם אחר וקרא קריאת־שמע אחר שתיעלה השמש
 - יצא ידי חובתו, שעונתה עד סוף שלש שעות ביום למי
 שעבר ואחר.
 יב. מי שהקדים וקרא קריאת־שמע של שחרית אחר
 שיעלה עמוד השחר, אף־על־פי שהשלים קדם שתגן
 החמה - יצא ידי חובתו. ובשעת הדחק, כגון שהיה משכים
 לצאת לדרך - קורא לכתחלה משעלה עמוד השחר.
 יג. הקורא אחר שלש שעות ביום, אפלו היה אנוס - לא
 יצא ידי חובת קריאת־שמע בעונתו, אלא הרי הוא כקורא
 בתורה. ומברך לפניו ולאחריה כל היום, אפלו אחר וקרא
 אחר שלש שעות.

פרק שני

א. הקורא את שמע ולא כגון לבו בפסוק ראשון שהוא
 'שמע ישראל' - לא יצא ידי חובתו; והשאר, אם לא כגון
 לבו - יצא. אפלו היה קורא בתורה כדרכו או מגיה את
 הפרשיות האלו בעונת קריאתו - יצא; והוא שפגן לבו
 בפסוק ראשון.
 ב. כל אדם קורין כדרךן - בין עומדין, בין מהלכין, בין
 שוכבין, בין רוכבין על גבי בהמה. ואסור לקרות קריאת־
 שמע והוא מוטל ופגיו טוחות בקרקע, או משלף על גבו
 ופגיו למעלה. אבל קורא הוא והוא שוכב על צדו. ואם
 היה בעל בשר הרבה ואינו יכול להתהפף על צדו, או
 שהיה חולה - נוטה מעט לצדו וקורא.
 ג. מי שהיה מהלף על רגליו - עומד בפסוק ראשון,
 והשאר קורא והוא מהלף. היה לשן - מצצערין אותו ומעירין
 אותו עד שיקרא פסוק ראשון. ומכאן ואילף אם אנסתו
 שנה, אין מצצערין אותו.
 ד. מי שהיה עוסק במלאכה - מפסיק עד שיקרא פרשה
 ראשונה כלה. וכן האמנין בטלין ממלאכתן בפרשה
 ראשונה, פדי שלא תהא קריאתן עראי; והשאר - קורא הוא
 כדרכו ועוסק במלאכתו. אפלו היה עומד בראש האילן או
 בראש הכתל - קורא במקומו ומברך לפניו ולאחריה.

את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. וקריאת שלש
 פרשיות אלו על סדר זה היא הנקראת קריאת־שמע.
 ד. הקורא קריאת־שמע - כשהוא גומר פסוק ראשון, אומר
 בלחש 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', וחוזר וקורא
 כדרכו 'ואהבת את ה' אלהיך' עד סופה. ולמה קורין כן?
 מסרת היא בידינו, שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו
 במצרים בשעת מיתתו, צום וזרם על יחוד השם, ועל דרך
 ה' שהלך בה אברהם ויצחק אביו. ושאל אותם ואמר להם:
 בני, שמא יש בכם פסלות, מי שאינו עומד עמי ביחוד
 השם; כענין שאמר לנו משה רבנו: 'פן יש בכם איש או
 אשה וגו'? ענו כלם ואמרו: 'שמע ישראל ה' אלהינו ה'
 אחד', כלומר: שמע ממנו, אבינו ישראל - ה' אלהינו ה'
 אחד. פתח הזקן ואמר: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם
 ועד'. לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבת ששבת בו ישראל
 הזקן אחר פסוק זה.
 ה. הקורא קריאת־שמע, מברך לפניו ולאחריה. ביום
 מברך שמים לפניו ואחת לאחריה; ובלילה מברך שמים
 לפניו ושמים לאחריה.
 ו. ברכה ראשונה שלפניה ביום - 'יוצר אור ובזר אשך'
 וכו', וברכה שניה - 'אהבת עולם אהבתנו'. ושל אחריה -
 'אמת ויציב'. וברכה ראשונה שלפניה בלילה - 'מעריב
 ערבים וכו', שניה לה - 'אהבת עולם בית ישראל עמך
 אהבת' וכו'. וברכה ראשונה של אחריה - 'אמת ואמונה',
 שניה לה - 'השפיכנו'.
 ז. ברכה ראשונה שלפניה, בין ביום בין בלילה, פותח בה
 'ברוך' וחותם בה 'ברוך'; ושאר ברכותיה - חותם בכל
 אחת מהן 'ברוך', ואין להם פתיחה ב'ברוך'. ברכות אלו,
 עם שאר כל הברכות הערוכות בפי כל ישראל - עזרא
 הסופר ובית־דינו תקנום; ואין אדם רשאי לפחות מהם ולא
 להוסיף עליהם. מקום שהתקינו לחתם ב'ברוך' - אינו
 רשאי שלא לחתם; ומקום שהתקינו שלא לחתם - אינו
 רשאי לחתם. מקום שהתקינו שלא לפתח ב'ברוך' - אינו
 רשאי לפתח; מקום שהתקינו לפתח - אינו רשאי שלא
 לפתח. כללו של דבר: כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים
 בברכות - הרי זה טועה, וחוזר ומברך כמטבע. וכל שאינו
 אומר 'אמת ויציב' בשחרית ו'אמת ואמונה' בערבית, לא
 יצא ידי חובתו.
 ח. הקדים ברכה שניה לברכה ראשונה - בין ביום בין
 בלילה, בין לפניו בין לאחריה - יצא, לפי שאין סדר
 בברכות. בשחרית פתח 'יוצר אור' וסיים 'מעריב ערבים' -
 לא יצא. פתח ב'מעריב ערבים' וסיים ב'יוצר אור' - יצא.
 ובערב פתח ב'מעריב ערבים' וסיים ב'יוצר אור' - לא יצא.
 פתח ב'יוצר אור' וסיים ב'מעריב ערבים' - יצא; שכל
 הברכות הולכות אחר חתימתן.

1 לגמר את פלה, יצא; והוא שיקרא על הסדר. קראה
 2 מתנמנם, והוא מי שאינו ער ולא נרדם בשנה - יצא; ובלבד
 3 שיהיה ער בפסוק ראשון.
 4 יג. ספק קרא קריאת-שמע ספק לא קרא - חוזר וקורא,
 5 ומברך לפניה ולאחריה. אבל אם ידע שקרא, ונסתפק לו
 6 אם ברוך לפניה ולאחריה או לא ברוך - אינו חוזר ומברך.
 7 קרא וטעה - יחזר למקום שטעה. נעלם ממנו בין פרשה
 8 לפרשה, ואינו יודע איזו פרשה השלים ואיזו צריך
 9 להתחיל - חוזר לפרשה ראשונה, שהוא יאזהב את ה'
 10 אלהיך וגו'.
 11 יד. טעה באמצע הפרק ואינו יודע להיכן פסק - חוזר
 12 לראש הפרק. היה קורא ויכתבתם, ואינו יודע אם הוא
 13 ב'ויכתבתם' של 'שמע' או ב'ויכתבתם' שב'יהיה אם שמע'
 14 - חוזר ל'ויכתבתם' של 'שמע'. ואם נסתפק לו אחר שקרא
 15 'למען ירבו ימיכם' - אינו חוזר, שעל הרגל לשונו הוא
 16 הולך.
 17 טו. היה קורא ופגע באחרים, או פגעו בו אחרים - אם
 18 היה בין פרק לפרק, פוסק, ומתחיל ושואל שלום מי שהוא
 19 חיב בכבודו; כגון שפגע באבי או רבו או מי שהוא גדול
 20 ממנו בחכמה; ומשיב שלום לכל אדם שנחן לו שלום.
 21 טז. היה קורא באמצע הפרשה - אינו פוסק ומתחיל לשאל
 22 אלא בשלום מי שהוא מתירא ממנו, כגון מלך או אנס
 23 וכיוצא בהן. אבל מי שהוא חיב בכבודו, כגון אבי או רבו
 24 - אם נתן לו שלום תחלה, פוסק ומשיב לו שלום.
 25 יז. ואלו הן בין הפרקים: בין ברכה ראשונה לשניה; בין
 26 שניה לשמע; בין 'שמע' ל'יהיה אם שמע'; בין 'יהיה אם
 27 שמע' ל'ויאמר'. בין הפרקים האלו, שואל מפני הכבוד,
 28 ומשיב שלום לכל אדם. אבל בין 'ויאמר' לאמת ויציב -
 29 הרי זה באמצע הפרק, ולא יפסיק אלא לשאל מפני היראה
 30 ולהשיב מפני הכבוד.

יום שלישי ט"ו ניסן ה'תשע"א

פרק שלישי

71 א. הקורא את שמע, ורחץ ידיו במים קדם שיקרא. הגיע
 72 זמן קריאתה, ולא מצא מים קדם שיקרא - לא יאחר
 73 קריאתה וילך לבקש מים, אלא מקנח ידיו בעפר או בצורר
 74 או בקורה¹ וכיוצא בהן וקורא.²
 75 ב. אין קורין לא בבית-המרחץ ולא בבית-הכסא, אף-על-
 76 פי

1 ה. היה עוסק בתלמוד תורה והגיע זמן קריאת-שמע -
 2 פוסק וקורא ומברך לפניה ולאחריה. היה עוסק בצרכי
 3 רבים - לא יפסק, אלא יגמר עסקיהן ויקרא, אם נשאר עת
 4 לקרות.
 5 ו. היה עוסק באכילה, או שהיה במרחץ, או שהיה עוסק
 6 בתספורת, או שהיה מהפך בעורות, או שהיו עוסקין בדין
 7 - גומר, ואחר-כך קורא קריאת-שמע. ואם היה מתירא
 8 שמה יעבר זמן קריאה ויפסק וקרא - הרי זה משבח.
 9 ז. מי שיירד לטבל - אם יכול לעלות ולהתפסות קדם שתגן
 10 החמה, יעלה ויתפסה ויקרא. ואם היה מתירא שמה תגן
 11 החמה קדם שיקרא - יתפסה במים שהוא עומד בהן ויקרא.
 12 ולא יתפסה, לא במים הרעים שריחן רע, ולא במי המשנה,
 13 ולא במים צלולים, מפני שעורתו נראית בהן. אבל מתפסה
 14 הוא במים עכורין, שאין ריחן רע, וקורא במקומו.
 15 ח. הקורא קריאת שמע, לא ירמו בעיניו ולא ירץ
 16 בשפתיו, ולא יראה באצבעותיו, כדי שלא תהיה קריאתו
 17 עראי. ואם עשה כן - אף-על-פי שיצא ידי חובתו, הרי זה
 18 מגנה. וצריך להשמיע לאזנו כשהוא קורא. ואם לא השמיע
 19 לאזנו - יצא. וצריך לדקדק באותיותיו; ואם לא דקדק -
 20 יצא.
 21 ט. כיצד ידקדק? ישמר שלא ירפה החזק, ולא יחזק
 22 הרפה; ולא יגיה הנד, ולא יגיד הנח. לפיכך צריך לתן רוח
 23 בין הדבקים, בין כל שתי אותיות הדומות, שאחת מהן סוף
 24 תבה והאחרת תחלת תבה הסמוכה לה; כגון 'בכל לבבך'
 25 - קורא "בכל" ושוהה, וחוזר וקורא "לבבך"; וכן יאבדתם
 26 מהרה; 'הפנף פתיל'. וצריך לבאר זי"ן של 'תזכרו'. וצריך
 27 להאריך בג'ל'ת של 'אחד', כדי שימליכהו בשמים ובארץ
 28 ובארבע רוחות. וצריך שלא יחטף בחי"ת, כדי שלא יהא
 29 כאומר "אי חד".
 30 י. קורא אדם את 'שמע' בכל לשון שיהיה מבינה. והקורא
 31 בכל לשון, צריך להזהר מדברי שבוש שבאותו הלשון;
 32 ומדקדק באותו הלשון כמו שמדקדק בלשון הקדש.
 33 יא. הקורא למפרע - לא יצא. במה דברים אמורים? בסדר
 34 הפסוקים; אבל אם הקדים פרשה לפרשה - אף-על-פי
 35 שאינו רשאי, אני אומר שיצא, לפי שאינה סמוכה לה
 36 בתורה. קרא פסוק, וחזר וקרא פעם שניה - הרי זה מגנה.
 37 קרא מלה אחת וכפלה, כגון שקרא "שמע שמע" - משתקין
 38 אותו.
 39 יב. קראה סרוגין - יצא; אפלו שהיה בין סרוג לסרוג כדי

ידקדק; למי מותר לומר שלום בין הפרקים. (1) המקומות שאין קוראים בהם; אם נודמן לו להפריש חבירו מדבר האסור בבית המרחץ כיצד מפרישו; כנגד איזה ערוה אסור לקרות. (2) ברכות טו.) אף על פי שאין ידיו מלוכלכות - מצוה עליו לרחצן, שכן ידיים עסקניות הן, ושמה נגעו במקומות המכוסים בגוף, או בדבר מוזהה; וחז"ל סמכו רחיצה זו על הפסוק: ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבחך ה' (תהילים כו, ו). (3) אבן, והוא שם נדרף ל"צור", ונמצא בתנ"ך (שמואל-ב יז, יג; עמוס ט, ט). (4) העץ שעושים ממנו התקרה (הערוך). (5) ואין המים מעכבים, כי לא כתוב ארחץ במים אלא ארחץ בנקיון כפי - בכל דבר שהוא מנקה (ברכות שם). ולעניין נטילת ידיים לתפילה (ראה לקמן הלכות תפילה פרק ד, הלכה ד). (6) (ברכות כו.) לפי שכתוב: "כי ה' אלוקיך מתהלך בקרב מחניך... והיה מחניך קדוש" (דברים כג, טו), ומקומות אלה שמוזהמים הם, אין אתה קורא בהם "מחניך קדוש".

- 1 פִּי שְׁאִין בּוֹ צוֹאָה; וְלֹא בְּבֵית־הַקְּבָרוֹת וְלֹא בְּצַד הַמֵּת⁷
 2 עֲצָמוֹ. וְאִם הִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַקֶּבֶר אוֹ מִן הַמֵּת -
 3 מִתֵּר לְקָרוֹחַ⁸. וְכָל מִי שֶׁקָּרָא בְּמָקוֹם שְׁאִין קוֹרֵין בּוֹ - חֲזוֹר
 4 וְקוֹרֵא⁹.
- 5 ג. בֵּית־הַפֶּסֶא הַתֵּדֵשׁ שֶׁהוּכָן וְעֵדִין לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ - מִתֵּר
 6 לְקָרוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע לְנִגְדוֹ, אֲבָל לֹא בְּתוֹכָו¹⁰. מְרַחֵץ
 7 הַחֵדָשׁ¹¹, מִתֵּר לְקָרוֹת בְּתוֹכָו¹². הֵיזוּ שְׁנֵי בָתִּים; וְזִמן אֶחָד
 8 מֵהֶם לְבֵית הַפֶּסֶא, וְאָמַר עַל הַשְּׁנַי: 'וְזֶה' - הָרִי הַשְּׁנֵי סֶפֶק
 9 אִם הִזְמִינוּ לְכָף¹³ אִם לֹא¹⁴. לְפִיכָף אֵין קוֹרֵין בּוֹ לְבַתְּחִלָּה¹⁵;
 10 וְאִם קָרָא - יִצְאָ¹⁶. אָמַר: 'גַּם זֶה' - הָרִי שְׁנֵיהֶם מְזַמְּנִין, וְאֵין
 11 קוֹרֵאִין בְּהֵן. חֲצַר הַמְּרַחֵץ, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁבְּנֵי־אֲדָם עוֹמְדִין
 12 בּוֹ לְבוֹשִׁין - מִתֵּר לְקָרוֹת בּוֹ קְרִיאַת־שְׁמַע¹⁷.
- 13 ד. וְלֹא קְרִיאַת־שְׁמַע בְּלֶבֶד, אֲלֵא כָּל עֶנְן שֶׁהוּא מְדַבְּרִי
 14 הַקֵּדָשׁ¹⁸, אֲסוּר לְאָמְרוֹ בְּבֵית־הַמְּרַחֵץ וּבְבֵית־הַפֶּסֶא, וְאֶפְלוּ

- 15 אָמְרוּ בְּלִשׁוֹן חַל. וְלֹא לְאָמְרוֹ בְּלֶבֶד, אֲלֵא אֶפְלוּ לְהַרְהֵר
 16 בְּלִבּוֹ בְּדַבְרֵי־תוֹרָה בְּבֵית־הַפֶּסֶא וּבְבֵית־הַמְּרַחֵץ וּבְמָקוֹם
 17 הַטְּנֵפֶת, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צוֹאָה וּמִי־רְגָלִים - אֲסוּר¹⁹.
 18 ה. דְּבָרִים שֶׁל חַל, מִתֵּר לְאָמְרָן בְּלִשׁוֹן קֹדֶשׁ בְּבֵית־הַפֶּסֶא²⁰.
 19 וְכֵן הַפְּנוּיִים²¹, כַּגּוֹן 'רַחוּם' וְ'חַנּוּן' וְ'נִאֲמָן' וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן -
 20 מִתֵּר לְאָמְרָן בְּבֵית־הַפֶּסֶא²². אֲבָל הַשְּׁמוֹת הַמִּיחֲדִים, וְהֵן
 21 הַשְּׁמוֹת שֶׁאֵינָן נִמְחָקִין²³ - אֲסוּר לְהִזְכִּירָן בְּבֵית־הַפֶּסֶא²⁴
 22 וּבְבֵית־הַמְּרַחֵץ יִשְׁוֶן²⁵. וְאִם נִזְדַּמְּן לוֹ לְהַפְרִישׁ מִן דְּבַר
 23 הָאֲסוּר²⁶ בְּבֵית־הַמְּרַחֵץ אוֹ בְּבֵית־הַפֶּסֶא - מְפָרִישׁ²⁷, וְאֶפְלוּ
 24 בְּלִשׁוֹן קֹדֶשׁ וּבַעֲנֵי קֹדֶשׁ²⁸.
- 25 ו. צוֹאת הָאָדָם וְצוֹאת פְּלָכִים וְחֲזִירִין בְּזִמן שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכָן
 26 עוֹרוֹת²⁹, וְכָל צוֹאָה שֶׁרִיחָה רַע כַּגּוֹן אֲלוֹי³⁰ - אֲסוּר לְקָרוֹת
 27 קְרִיאַת־שְׁמַע בְּנִגְדוֹ³¹; וְכֵן בְּנִגְדוֹ מִי־רְגָלִים שֶׁל אָדָם. אֲבָל
 28 מִי־רְגָלִים שֶׁל בְּהֵמָה, קוֹרֵין בְּנִגְדוֹ³². קֵטָן שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לְאָכַל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(7 ברכות יח.) משום שנאמר: "לועג לרש חרף עושהו" (משלי יז, ה), והקורא בבית הקברות כאילו לועג למתים, שאינם יכולים לקרוא. (8) (שם). (9) כיוון שעבר על דברי חכמים קנסוהו לחזור ולקרוא, ואפילו היה שוגג, כדי שייזהר בפעם אחרת (כסף-משנה). וכן אמרו (ברכות כב:): "הואיל וחטא (שהתפלל ומצא צואה במקומו), אף על פי שהתפלל, תפילתו תועבה". (10) שעצם ההזמנה שהזמין את המקום לבית כסא פוסלתו מלקרות בו, הואיל וישמו מגונה ומאוס (שבת דף י עמוד ב; ברכות דף כו עמוד א). (11) שלא רחץ בו אדם מעולם. (12) הואיל ולא הייתה בו זוהמא מעולם, וגם שמו אינו מגונה כל כך (שם). (13) לבית הכסא. (14) כי אפשר שהתכוון לומר "זוה" לתשמיש אחר (גדרים דף ז עמוד א), ודיבור כזה שאינו מבואר כל צרכו נקרא בלשון התלמוד (שם) "יד", כי כשם שיד הכלי אינה עיקר הכלי אלא שהאוחז בה כל הכלי מיטלטל עימה, אף זה לא פירש אלא מקצת דבריו והיתר משתמע ממילא. (15) כי שמא "יד בית הכסא כבית הכסא". (16) הואיל והזמנה גרידא אינה מועילה אלא מדרבנן, לא החמירו בספק הזמנה, כי כלל הוא: "ספיקא דרבנן להקל" (ר"ן שם). (17) (שבת דף י עמוד א) מכיוון שאין בני אדם עומדים שם ערומים, אין ערוות דבר נראית שם, ואתה קורא בו: "והיה מחניך קדוש". (18) כגון: דברי תורה ותפילה. (19) (ברכות דף כד עמוד ב) אמרו שם: כל הקורא דברי תורה במקומות המטונפים, עליו הכתוב אומר: "כי דבר ה' בזה" (במדבר פרק טו פסוק לא). וכתב הרשב"ד, הובא בכסף משנה, שאין איסור להרהר בדברי תורה במקומות אלו אלא לכתחילה, כלומר: לכוון מחשבתו וליבו בדברי תורה - אסור; אבל אם היה תלמודו שגור בפיו והרהר לאונסו - אין בכך כלום, כמבואר בזבחים (דף קב עמוד ב). וכתוב בספר חסידים סימן תקמ"ו: שלפניך ראוי לאדם לחשב חשבונותיו החילוניים בבית הכסא, כדי שלא יבוא להרהר בו בדברי תורה, והכתוב אומר: (תהילים פרק יב, פסוק ז) "אמרות ה' אמרות טהורות", ואין ראוי להם אלא מקום טהור. (20) (שבת דף מ עמוד ב) ומידת חסידות היא להחמיר שלא לומר בבית הכסא אפילו דברים של חול בלשון הקודש, (ספר חסידים סימן תקצ"ד, הובא ב"מגן אברהם" אורח חיים סימן פ"ה סעיף קט ב'). (21) השמות שמשבחים בהם את ה' על דרך הכינוי בלבד, ואינם שמותיו המיוחדים (ראה הלכות יסודי התורה פרק ו הלכה ה). (22) (שבת דף י עמוד ב). (23) שאסור למחכם, משום שנאמר: ואיבתם את שמם... לא תעשון כן לה'... (דברים פרק יב, ד) ושבעה שמות הם שאינם נמחקים: יהו"ה, או, אדני, אל, אלוה, אלוקים, אהיה, שדי, צבאות, (ראה הלכות יסודי התורה פרק ו, הלכה ב). (24) (שבת דף י עמוד ב). ובעל כסף משנה תמה: שלא הזכיר רבינו שאסור לומר "שלום" לחבירו במקומות אלה, משום שנאמר (שופטים פרק ו, פסוק כד) "ויקרא לו ה' שלום", כמבואר במסכת שבת (שם)? ויש לומר: שרבינו סובר שאין הלכה כאותה הסוגיא שבמסכת שבת. שהרי נאמר בסוטה (דף י עמוד א): שכל שם הניתן להימחק אינו שמו של הקדוש-ברוך-הוא אלא "מעין" שמו; והואיל ולא מנו חכמינו ז"ל (שבועות דף לה עמוד א) את השם "שלום" בכלל אלה השמות שאינם נמחקים, - על כורחך אתה אומר ש"שלום" אינו אלא כינוי בלבד ומותר לאמרו בבית הכסא (לחם יהודה). אולם בתוספות (סוטה דף י עמוד א, דיבור המתחיל "אלא") כתבו: ש"שלום" אינו נמחק, ומסדר הברייתא בשבועות (דף לה עמוד א) תנא ושייר, לפיכך פסק ה"מגן אברהם" אורח חיים סימן פ"ה (סעיף קטן ג), שגם "שלום" אסור להזכיר בבית הכסא. (25) מוסב רק על בית המרחץ, אבל בית הכסא אפילו חדש אסור להזכיר בו שם שמים, כמבואר לעיל (הלכה ג). (26) כגון שחבירו רוצה לעשות שם דבר איסור, והוא רוצה להרחיקו מזה. (27) כמסופר במסכת (שבת דף מ עמוד ב): "מעשה בתלמידו של רבי מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ (בשבת) וביקש להדיח הקרקע. אמר לו: אין מדיחין" (שמה ישווה הגומות שברצפה ויתחייב משום חורש) - הרי שאף בבית המרחץ לא נמנע רבי מאיר מלהורות לתלמידו דין בענייני שבת, כדי להפרישו מאיסור. (28) כרבי מאיר שהורה לתלמידו עניין (דין) קודש ובלשון הקודש. (29) זה מוסב על צואת כלבים וחזירים, שנוהגים לתת אותה בעורות בשעת עיבודם ואז ריחה רע; אבל צואת אדם שריחה רע בכל אופן אפילו בלא עורות - אסור לקרות שמע כנגדה. (30) כגון: צואה אדומה של תרנגולין (כסף משנה). (31) (ברכות דף כה עמוד א; ירושלמי שם פרק ג, הלכה ה). (32) שאין ריחם רע, ולא מצינו להם איסור בשום מקום. והראב"ד משיג: שבירושלמי הנ"ל נאמר: "מי רגליים של חמור שבא מן הדרך אסור לקרוא כנגדן". ברם, נראה שנוסח הירושלמי של רבינו היה "מגללי חמור". ואמנם כן היא הגירסה בירושלמי שלפנינו. אגב, בירושלמי (שם) הוסיפו: "מרחיקים מצואת התרנגולים, ובלבד באדומים", והתוספות בברכות (דף כה

- 1 פְּזִית דְּגָן³³ בְּכַדִּי³⁴ שְׂיֵאכַל הַגְּדוֹל כְּשֶׁלֶשָׁה בִּיצֵי דָגָן - אֵין
2 מְרַחֲקִין, לֹא מִצְוָתוֹ וְלֹא מִמֵּי רַגְלֵיו³⁵.
- 3 ז. הֵיטָה צוֹאָה יְבִשָׁה בְּחָרֶשׁ, אֲסוּר לְקָרוֹת כְּנֶגְדָּהּ³⁶. וְאִם
4 הֵיטָה יְבִשָׁה יוֹתֵר מִחָרֶשׁ, עַד שָׁאֵם זְרָקָה תִּתְפָּרֵף³⁷ - הָרִי
5 הֵיא כְּעֶפֶר, וּמִתָּר לְקָרוֹת כְּנֶגְדָּהּ³⁸. מִי־רַגְלִים שֶׁנִּבְלָעוּ
6 בְּקָרְקַע: אִם הָיוּ מְרֻטְבִּין הִדְרָה³⁹ - אֲסוּר לְקָרוֹת כְּנֶגְדָּן; וְאִם
7 לֹא - מִתָּר⁴⁰.
- 8 ח. כִּמְהָ יִרְחִיק אָדָם מִצְוָאָה וּמִמֵּי־רַגְלִים וְאֶחָר־רָף? קָרָא?
9 אַרְבַּע אַמּוֹת⁴¹. כִּמְהָ דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְן שֶׁהֵם מְלֹאֲחֻרֵיו
10 אוּ מִצְדֵּיו; אֲבָל אִם הָיוּ כְּנֶגְדַּ פְּנֵיו - מְרַחֲקִים מֵהֶן עַד שֶׁלֹּא
11 יִרְאֶה אוֹתָן, וְאֶחָר־רָף? קָרָא⁴².
- 12 ט. כִּמְהָ דְבָרִים אֲמוּרִים⁴³? כְּשֶׁהִיָּה עִמָּהֶן בְּבֵית כְּמִקּוֹם
13 שָׁוָה; אֲבָל אִם הָיָה שֵׁם מְקוֹם גְּבֵה מֵהֶן עֲשָׂרָה טְפָחִים אוּ
14 נְמוּף מֵהֶם עֲשָׂרָה טְפָחִים - יוֹשֵׁב בְּצַד הַמְּקוֹם וְקוֹרָא⁴⁴,
15 שֶׁהָרִי נִפְסַק בְּיַנְיָהֶם. וְהוּא⁴⁵, שֶׁלֹּא יִגִּיעַ לוֹ רִיחַ רַע⁴⁶. וְכֵן
16 אִם כִּפָּה כְּלִי עַל הַצְּוָאָה אוּ עַל מִי־רַגְלִים - אֶף־עַל־פִּי
17 שֶׁהֵן עִמּוֹ בְּבֵית, הָרִי אֵלָיו כְּקַבּוּרִין⁴⁷, וּמִתָּר לְקָרוֹת כְּנֶגְדָּן⁴⁸.
18 י. הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הַצְּוָאָה מַחְצָה שֶׁל זְכוּכִית - אֶף־עַל־פִּי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

עמוד א) נסתפקו בפירוש המלה "אדומים", ומעניין פירושו של בעל "ספר החרדים": אדומים - מארץ אדום, לפי שבארץ אדום היו השעורים רעות מאוד, כמבואר בכתובות (דף סד עמוד ב), והיו מאכילים התרנגולים שעורים וצואתם מסרחת, וכן בב"ח (אורח חיים סימן ע"ט). (33) שם כולל לחמשת מיני תבואה, והם: חיטים, שעורים, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. (34) בתוך שיעור הזמן. (35) (סוכה דף מב עמוד ב). והטעם - שאין ריחם רע. (36) אף על פי שנתייבשה כבר כחרס עדיין שם צואה עליה (ברכות דף כה עמוד א). (37) תישבר לשברים רבים. אבל אם אינה נפרכת בזריקה, אף על פי שנפרכת בגלילה (על ידי הרגל), אינה נידונית כעפר, וזהו שכתב רבינו: "עד שאם זרקה" וכו' - למעט נפרכת על ידי גלילה (כסף משנה). (38) ודווקא שאין לה ריח רע, שאם לא כן, הרי היא כ"ריח שיש לו עיקר" ואסור לקרוא על ידו, כמבואר בסמוך (הלכה י"ב). (39) ואף על פי שאין בהרטבה זו "טופח על מנת להטפוח" (לחלח), כלומר: שיד זו הנרטבת אין בה כדי להרטיב גם אחרים - אסור לקרוא כנגדם (ברכות דף כה עמוד א). (40) אף על פי שישומם ניכר בקרקע (שם). (41) (שם כב:). (42) (שם כו:). וראוי להעיר, שמה שמתיר רבינו בהרחקת ארבע אמות בזמן שהם "מצידיו", אינו אלא כשאין אפשר לו לסלקם לאחוריו על ידי הליכה לפניו, כגון שנהר שוטף לפניו, אבל כשאפשר - הרי הם כ"לפניו" וצריך להרחיק מהם כמלוא עיניו (כסף משנה). (43) שצריך להתרחק מהם. (44) ואפילו כשהם בבית אחד עימו, הרי הם כברשות אחרת (ברכות כה:). (45) ובלבד. (46) ולפי זה כשהוא מתפלל בביתו ומריח ריח רע ממקום אחר, צריך הוא להפסיק בתפילתו ולשהות עד שיעבור הריח (כסף-משנה). (47) מכיוון שהם מכוסים, ככתוב: "וחפרת בה... וכיסית את צאתך" (דברים כג, יד). (48) (ברכות כה:). (49) שאין הדבר תלוי בראייה אלא בכיסוי, כלשון הכתוב: "וכיסית את צאתך" - והרי מחיצת הזוכית מכסה עליה (ברכות שם). (50) ולשתי פעמים שתי רביעיות וכן לעולם. (51) ואפילו קדמו המים למי הרגליים, אין הם מבטלים אותם בפחות מרביעית. ואין אומרים: "ראשון, ראשון בטל", כלומר: כל טיפה הנופלת למים, מתבטלת תיכף בנפילתה - אלא תמיד צריך שיהיה שיעור רביעית במים (שם). רביעית - רביעית הלוג והיא: כשיעור ביצה וחצי (שבת עו: ברש"י). ובלשון רבינו: "אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע" (הלכות נשיאת כפיים פרק ט"ו הלכה ד, על פי דברי התלמוד פסחים קט). וכיצד משערים ביצה וחצי? - ממלא כלי במים ומערה את המים לכלי אחר, וייתן לכלי הראשון שלוש ביצים, ואחר כך יערה לתוכו את המים מהכלי השני, ומחצית המים ההם שנשארו בכלי השני - הוא שיעור של ביצה וחצי (על פי טור אורח-חיים סימן תנ"ו). (52) שהרי היא מכוסה על ידי סנדלו. (53) ובלבד. (54) שסנדלו נידון כמלבושו (שם). (55) ודווקא לאלתר כשהרוק בעביו, אבל לאחר שהרוק נבלע בצואה - הרי היא מגולה, ואסור לקרוא בצידה (ירושלמי ברכות פרק ג, הלכה ה). (56) התפשטות, מלשון: והינם נטושים על פני כל הארץ (שמואל-א פרק ל, פסוק ט"ו). ועניינה: שאין שם עיקר צואה, אלא הגוף מוטושט ומלוכלך ממראה הצואה. (57) (ברכות כה:), ורמז לזה "כל הנשמה תהלל יה" (תהילים קנ, ו) הפה והחוטם (אברים הנושמים) בכלל ההילול, ולא שאר האיברים (מלשון רש"י שם). (58) בפי הטבעת. (59) (יומא ל). (60) רב האי גאון ומפרשים אחרים, הובאו בפירוש "רבינו יונה" לברכות (פרק ג). (61) שאף על פי שמצד הדין אין לאסור הקריאה, בשעה שידיו מטונפות, הואיל ואין להם ריח רע - בכל זאת מגונה הוא לקרוא קריאת שמע בידיים מטונפות. וחכמינו ז"ל (ברכות כה:). סמכו על הפסוק: "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך" (תהילים לה, ו), כלומר: גם האברים שאינם נושמים כמו הפה והחוטם, צריכים להיות טהורים ונקיים בשעת קריאתנו אל ה'. (62) שצואה מונחת שם ומעלה ריח רע. (63) כשהיא מכוסה; שאילו הייתה מגולה ומונחת לפניו, היה צריך להרחיק ממנה כמלוא עיניו, כמבואר לעיל (הלכה ח). (64) אבל אינו צריך להרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח (ברכות כד:). והראב"ד משיג וסובר שצריך להרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח, כדעת רב חסדא בגמרא (שם), וכן נפסקה ההלכה בשולחן ערוך אורח חיים (סימן ע"ט, סעיף א). (65) (ברכות, שם).

22 שֶׁל רְעִי וְעֵבִיט שֶׁל מִימֵי־רִגְלִים⁶⁶, אָסוּר לְקָרוֹת קְרִיאַת־
 23 עַד שְׂיַחְזִיר פָּנָיו. וְכָל גּוֹף הָאִשָּׁה עָרְוָה. לְפִיכָף לֹא יִסְתַּכֵּל
 24 בְּגוֹף הָאִשָּׁה כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא, וְאִפְלוּ אִשְׁתּוֹ. וְאִם הָיָה מְגַלָּה
 25 טַפָּח⁸² מְגוּפָה, לֹא יִקְרָא כְּנִגְדָּה⁸³.
 26 יז. וְכֵשֶׁם שֶׁהוּא אָסוּר כְּנִגְדַּת עֲרוֹת אַחֲרָיִם, כִּף הוּא אָסוּר
 27 לְקָרוֹת כְּנִגְדַּת עֲרוֹתוֹ⁸⁴; וְלֹא יִקְרָא כְּשֶׁהוּא עָרֵם, עַד שְׂיַכְסֶּה
 28 עֲרוֹתוֹ. הֵיחָתָה חֲגוּרָה שֶׁל כְּגָד אוֹ עוֹר אוֹ שֶׁק עַל מִתְּנִיּוֹ⁸⁵,
 29 אֶף־עַל־פִּי שֶׁשָּׂאָר גּוּפוֹ עָרֵם - מִתָּר לוֹ לְקָרוֹת קְרִיאַת־
 30 שְׁמַע⁸⁶; וְהוּא שְׁלֵא יִהְיֶה עֶקְבוֹ⁸⁷ נוֹגַע בְּעֲרוֹתוֹ. הֵיחָת יִשָּׁן
 31 בְּטַלְיָתוֹ וְהָיָה עָרֵם - חוֹצֵץ בְּטַלְיָתוֹ מִתַּחַת לְבוֹ⁸⁸ וְקוֹרֵא.
 32 אֲבָל לֹא יַחֲץ צְוָאוֹ וְיִקְרָא, מִפְּנֵי שֶׁלְּבוֹ רֹאֶה אֶת הָעָרְוָה,
 33 וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁקוֹרֵא בְּלֹא חֲגוּרָה.
 34 יח. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבֵי בְּטַלְיָת אַחַת - כָּל אֶחָד מֵהֶן אָסוּר
 35 לְקָרוֹת, אֶף־עַל־פִּי שְׂיַכְסֶּה מִתַּחַת⁸⁹ לְבוֹ; עַד שֶׁתִּהְיֶה טַלְיָת
 36 מִפְּסָקָת בִּינְיָהֶן, עַד שֶׁלֹּא יִגַּע בְּשָׂר זֶה בְּבֶשֶׂר זֶה מִמִּתְּנִיּוֹ
 37 וְלִמְשָׁה⁹⁰. וְאִם הָיָה יוֹשֵׁן עִם אִשְׁתּוֹ אוֹ בְּנִי וּבְנֵי־בֵיתוֹ
 38 הַקְּטַנִּים⁹¹ - הָרִי גוֹפֵן כְּגוּפוֹ, וְאִינוֹ מְרַגֵּשׁ מֵהֶן. לְפִיכָף
 39 אֶף־עַל־פִּי שֶׁבָּשְׂרוֹ נוֹגַע בָּהֶם, מִחֲזִיר פָּנָיו⁹² וְחוֹצֵץ מִתַּחַת
 40 לְבוֹ⁹³ וְקוֹרֵא⁹⁴.
 41 יט. עַד אֵימָתִי הֵם קְטַנִּים לְעִנְיָן זֶה? עַד שֶׁיְהִי הַחֶזֶק בֶּן
 42 שְׁתַּיִם־עֲשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהִנְקָה בֵּת אַחַת־עֲשָׂרָה

1 שֶׁל רְעִי וְעֵבִיט שֶׁל מִימֵי־רִגְלִים⁶⁶, אָסוּר לְקָרוֹת קְרִיאַת־
 2 שְׁמַע כְּנִגְדָּן, וְאֶף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם כְּלוּם וְאֵין לָהֶם רִיחַ
 3 רַע, מִפְּנֵי שֶׁהֵם כְּבֵית־הַכֶּסֶּא⁶⁷.
 4 יג. צוֹאֶה עוֹבְרָת, כְּגוֹן שֶׁהֵיחָתָה שְׁטָה עַל־פְּנֵי הַמַּיִם⁶⁸ -
 5 אָסוּר לְקָרוֹת כְּנִגְדָּה⁶⁹. וְכִי חָזִיר - כְּצוֹאֶה עוֹבְרָת דְּמֵי⁷⁰,
 6 וְאָסוּר לְקָרוֹת כְּנִגְדוֹ עַד שֶׁיַּעֲבִרוּ מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת⁷¹.
 7 יד. הָיָה קוֹרֵא וְהִגִּיעַ לְמָקוֹם הַטְּנֵפֶת⁷² - לֹא יִנִּיחַ יָדוֹ עַל
 8 פִּי⁷³ וְיִקְרָא⁷⁴, אֲלֵא יִפְסִיק עַד שֶׁיַּעֲבֹר מֵאוֹתוֹ מָקוֹם. וְכֵן
 9 הַקּוֹרֵא שֶׁיַּצְתָּה מִמֶּנּוּ רִיחַ מְלֻמְטָה - יִפְסִיק עַד שֶׁתִּכְלָה
 10 בְּאִשָּׁה⁷⁵, וְחֹזֵר לְקְרִיאָתוֹ; וְכֵן בְּדַבְרֵי־תוֹרָה. יַצְתָּה רִיחַ
 11 מִחֲבָרוֹ - אֶף־עַל־פִּי שֶׁמִּפְסִיק לְקְרִיאַת־שְׁמַע, אִינוֹ פּוֹסֵק
 12 לְדַבְרֵי־תוֹרָה⁷⁶.
 13 טו. הָיָה קוֹרֵא קְרִיאַת־שְׁמַע בְּבֵית, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם יֵשׁ שֵׁם
 14 צוֹאֶה אוֹ מִימֵי־רִגְלִים אוֹ אֵין שֵׁם - הָרִי זֶה מִתָּר לְקָרוֹת⁷⁷.
 15 הָיָה קוֹרֵא כְּאִשְׁפָּה, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם יֵשׁ שֵׁם צוֹאֶה אוֹ אֵין
 16 שֵׁם - לֹא יִקְרָא עַד שֶׁיִּבְדֵּק, שֶׁחֻזַּקת הָאִשְׁפָּה שֶׁהִיא מְקוֹם
 17 הַטְּנֵפֶת. אֲבָל סִפֵּק מִי־רִגְלִים - אִפְלוּ כְּאִשְׁפָּה, מִתָּר
 18 לְקָרוֹת⁷⁸.
 19 טז. כֵּשֶׁם שֶׁאָסוּר לְקָרוֹת כְּנִגְדַּת צוֹאֶה וְיִמֵּי־רִגְלִים עַד
 20 שְׂיַחְזִיק, כִּף אָסוּר לְקָרוֹת כְּנִגְדַּת הָעָרְוָה⁷⁹ עַד שְׂיַחְזִיר⁸⁰ פָּנָיו.
 21 אִפְלוּ כּוֹתִי⁸¹ אוֹ קָטָן, לֹא יִקְרָא כְּנִגְדַּת עֲרוֹתָן, אִפְלוּ מִחֻצָּה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

66 שניהם כלי חרס הם, אלא רעי קרוי: גרף, ושל מי רגליים קרוי: עביט, מלשון רש"י (ברכות כה:). (67 הואיל ומיוחדים לכך, ואפילו יתן לתוכם רביעית מים אינה מועילה, כדין כל בית כיסא. ואם הם של זכוכית או של מתכת ורחוצים יפה ואין בהם ריח רע - מותר לקרות קריאת שמע בצידם (שולחן ערוך אורח חיים פרק ז, סעיף א). (68 או שהעבירו לפניו גרף של רעי וכיוצא בה. (69 עד שיעבירוה לאחוריו ארבע אמות, כמבואר לעיל (הלכה ח). (70 דומה. (71 מפני שפיו מלוכלך תמיד בצואה (ברכות כה:). ושם בגמרא הוסיפו: "אפילו עולה מן הנהר", כלומר: אף על פי שרק עכשיו התרחץ בנהר - אסור לקרוא כנגדו, מכיוון שפיו מלוכלך תמיד, יש לו דין של "גרף של רעי", הנידון כבית הכיסא, כמבואר לעיל (הלכה י"ב). (72 מקום צואה או מי רגליים. (73 שיקרא בלחש, שלא יהא ניכר כלל שמרחש בשפתיו (פרישה, לטור אורח חיים סימן פ"ה). (74 (ברכות כד (75 ריח הרע, מלשון הכתוב (יואל ב, כ) "ועלה באשו ותעל צחנתו". (76 (ברכות כה:). והטעם - כי בדברי תורה אי אפשר לו לעזוב את בית המדרש וללמוד בחוץ; אבל בקריאת שמע - יצא לחוץ ויקרא (מפירוש רש"י שם). (77 כי סתם בית הוא בחזקת נקי. (78 (ברכות, שם), והטעם - כי לא אסרה תורה לקרות בצד מי רגליים אלא כנגד עמוד הקילוח בלבד (זאת אומרת: בשעת זרימת השתן), ככתוב: (דברים כג, יג) "ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ", כלומר: לא נאמר בהם כיסוי, אלא יציאה לחוץ כדי שלא יקראו אחרים כנגד עמוד הקילוח. ברם החכמים גזרו שלא לקרות בצידם גם אחרי נפילתם לארץ, אבל לא גזרו אלא על וודאם ולא על ספיקם; אבל בצואה שנאמר בה: "וכסית את צאתך" (שם, יד) יש להחמיר אפילו בספיקא. (79 משום שנאמר (דברים כג, טו): "והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערוות דבר ושב מאחריך". (80 אבל אינו צריך להרחיק ד' אמות כמו בצואה, כי לא הקפידה התורה אל על הראייה בלבד, ולפי זה אם עצם את עיניו, או בלילה, או סומא שאינו רואה את הערווה - מותר לקרות קריאת שמע כנגדה, מה שאין כן בצואה, אפילו כשאינו רואה אותה, כגון שעצם את עיניו וכדומה - אסור לקרות כנגדה. שכל זמן שהמקום מלוכלך אין אתה קורא בו "והיה מחניך קדוש" (שולחן ערוך אורח חיים סימן ע"ט סעיף א; סימן ע"ו סעיף ו). (81 (ברכות כה:). שהייתי יכול לומר: הואיל "ובשר חמורים בשרם" (יחזקאל כג, כ), דינם כשאר בעלי חיים - קא משמע לן שאסור. "ומכוון זה אל העמים הפראים השוכנים בנדיקי הסלעים והולכים ערומים כחיותו שדה" ("תורה תמימה" פרשת תצא אות ע"ד). (82 ממקום שדרכו להיות מכוסה. (83 (ברכות כה:), והעירו ב"הגהות מיימוניות" שדווקא באשתו צריך טפח, אבל באשה אחרת פחות מטפח נקרא ערווה ואסור לקרות כנגדה. (84 (ברכות כה:). (85 והוא מכוסה ממתניו ולמטה. (86 (שם כד:). (87 כשהוא יושב ורגליו מקופלות תחתיו. והוא הדין לשאר איבריו שלא יגעו בבשרו בעת קריאתו, אלא "עקבו" משמיענו לרבותא: שאם אינו נוגע בערוותו אף על פי שהוא מכוון נגד ערוותו ורואה אותה, מותר לקרוא נגדו (רבינו יונה לברכות). (88 (שם כד:). שאם לא יפסיק בטליתו מתחת ליבו הרי ליבו רואה את הערווה ואסור. ומה שחילקו חז"ל בין "ליבו רואה" לשאר אברים, אפשר משום שמצינו בלב לשון "ראייה", ככתוב (קהלת א, טו): "וליבי ראה הרבה חכמה" ("תורה תמימה" פרשת תצא אות ע"ה). (89 ולא יהא ליבו רואה את ערוות עצמו. (90 שאם לא כן הרי בשר זה נוגע בזה ויבוא לידי הרהור עבירה (ברכות כד:). (91 שהוא רגיל בהם ולא יביאוהו לידי הרהור. (92 אבל אם לא יחזיר פניו אי אפשר שלא יבוא להרהר בה. (93 שלא יהא ליבו רואה את ערוות עצמו. (94 (שם).

1 לְהַתְחִיל וְלִגְמֹר אֶפְלוּ פְּטוּק אֶחָד קֹדֶם שֶׁיִּגְיעוּ לְשׁוּרָה -
 2 יִתְחִילוּ; וְאִם לֹא - לֹא יִתְחִילוּ; אֲלֵא יִנְחֲמוּ אֶת הָאֲבָלִים,
 3 וְאַחַר שֶׁיִּפְטְרוּ מֵהֵן יִתְחִילוּ לְקִרּוֹת. בְּגֵי' אֲדָם הָעוֹמְדִים
 4 בְּשׁוּרָה - הַפְּנִימִיִּים, שֶׁהֵן רוֹאִין פְּנֵי הָאֲבָלִים, פְּטוּרִין
 5 מִקְרִיאַת־שְׁמַע; וְהַחִיצוֹנִים, הוֹאִיל וְאִינֵן רוֹאִין אֶת הָאֲבָלִים
 6 - חֲזָכִין בְּקִרְיַת־שְׁמַע בְּמִקְוָמָן.

7 ז. כָּל מִי שֶׁהוּא פְּטוּר מִלְקִרּוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע, אִם רָצָה
 8 לְהַחֲמִיר עַל עֲצָמוֹ לְקִרּוֹת - קוֹרָא; וְהוּא, שֶׁתְּהֵא דַעְתּוֹ
 9 פְּנוּיָה עָלָיו. אֲבָל אִם הָיָה זֶה הַפְּטוּר מִלְקִרּוֹת מְבֹהֵל - אִינּוֹ
 10 רְשָׁאֵי לְקִרּוֹת עַד שֶׁתִּשְׁתַּיִּשָּׁב דַּעְתּוֹ עָלָיו.

11 ח. כָּל הַטְּמֵאִין חֲזָכִין בְּקִרְיַת־שְׁמַע, וּמְבָרְכִין לְפָנֶיהָ
 12 וְלֹא־חֲרִיָּה וְהֵן בְּטַמְאָתָן, אֶף־עַל־פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לָהֶן לַעֲלוֹת
 13 מִטַּמְאָתָן בּוֹ בַיּוֹם, כְּגוֹן הַנוֹגְעִין בְּשָׂרָן אוֹ בְּנֶדֶה וְזוֹכָה
 14 וּמִשְׁכָּבָה וְכוּצָא בְּהֵן. וְעוֹרָא וּבֵית־דִּינּוֹ תִקְנּוּ, שְׁלֹא יִקְרָא
 15 בְּדַבְרֵי־תוֹרָה בַּעַל־גָּרִי לְבִדּוֹ, וְהוֹצִיאֻהוּ מִפְּלִל שְׁאָר
 16 הַטְּמֵאִין עַד שֶׁיִּטְבֹּל. וְלֹא פִּשְׁטָה תִקְנֶה זוֹ בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא
 17 הָיָה כַח כֶּרֶב הַצְּבוּר לַעֲמֹד בָּהּ, לְפִיכֶן בְּטִלָּה. וּכְבָר נִהְגוּ
 18 כָּל יִשְׂרָאֵל לְקִרּוֹת בַּתּוֹרָה וְלְקִרּוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע וְהֵן בַּעֲלֵי
 19 קְרִיָּו, לְפִי שֶׁאִין דַּבְרֵי־תוֹרָה מְקַבְּלִין טַמְאָה, אֲלֵא עוֹמְדִין
 20 בְּטַהֲרָתָן לַעֲוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: 'הֲלוֹא כֹה דְבָרִי פֶּאֶשׁ נֶאֱמַר יי' -
 21 מִה אֵשׁ אֵינָה מְקַבְּלַת טַמְאָה, אֶף דַּבְרֵי־תוֹרָה אֵינֵם מְקַבְּלִין
 22 טַמְאָה.

סליק הלכות קריאת-שמע

הלכות תפלה וברכת כהנים

23 יֵשׁ בְּכָלֶן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה. (א) לַעֲבֹד אֶת ה' בְּכָל יוֹם
 24 בַּתְּפִלָּה. (ב) לְכַרֵּךְ כֹּהֲנִים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם.
 25 וּבְאֹר שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוֹ בְּפָרְקִים אֵלּוֹ:

פָּרֶק רֵאשׁוֹן

26 א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לְהַתְּפַלֵּל בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְעַבַדְתֶּם אֶת
 27 ה' אֱלֹהֵיכֶם'. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוֹ, שֶׁעַבְדוּתָהּ זוֹ הִיא תְּפִלָּה,
 28 שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם' - אֲמַרוּ חֲכָמִים: אִי־זוֹ הִיא
 29 עַבְדוּתָהּ שְׁבִלָּה? זוֹ תְּפִלָּה. וְאִין מִנְּגֵן הַתְּפִלוֹת מִן הַתּוֹרָה;
 30 וְאִין מִשְׁנֵה הַתְּפִלָּה הַזֹּאת מִן הַתּוֹרָה; וְאִין לְתְּפִלָּה זְמַן
 31 קְבוּעַ מִן הַתּוֹרָה.

32 ב. וּלְפִיכֶן נָשִׁים וְעַבְדִּים חֲזָכִין בַּתְּפִלָּה, לְפִי שֶׁהִיא מִצְוֹת
 33 עֲשֵׂה שְׁלֹא הַזְּמַן גָּרָמָא. אֲלֵא חַיּוֹב מִצְוָה זוֹ כֶּן הוּא - שֶׁהִיא
 34 אֲדָם מִתְחַנֵּן וּמִתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם, וּמַגִּיד שְׂבָחוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ -

1 שְׁנֵה⁹⁵ יוֹם אֶחָד; וְהוּא שֶׁיְהִי תְּכַנִּיתֶם פְּתֻבָּתִים גְּדוּלִים,
 2 שְׂדִים נִכְנּוּ וּשְׁעָרָם צִמְחָ⁹⁶; וְאַחֲרֵי־כֶּן לֹא יִקְרָא עַד שֶׁתִּפְסִיק
 3 טְלִית בִּיגִיָּהֵן. אֲבָל אִם עֲדִין לֹא הָיוּ שְׂדִים נִכְנּוּ וּשְׁעָרָם צִמְחָ
 4 - קוֹרָא עִמָּהֶן בְּקִרּוֹב בְּשָׂר וְאִינוּ צָרִיף הַפִּסְקָה, עַד שֶׁיְהִי
 5 הַזְּכָר בֶּן שְׁלֹשׁ־עָשָׂר שָׁנָה יוֹם אֶחָד, וְהִנְקָבָה בַּת שְׁתַּיִם -
 6 עֲשָׂרָה שָׁנָה יוֹם אֶחָד⁹⁷.

פָּרֶק רְבִיעִי

7 א. נָשִׁים וְעַבְדִּים וְקִטְנִים פְּטוּרִים מִקְרִיאַת־שְׁמַע. וּמִלְמַדִּין
 8 אֶת הַקִּטְנִים לְקִרּוֹתָהּ בְּעוֹנָתָה, וּמְבָרְכִין לְפָנֶיהָ וְלֹא־חֲרִיָּה,
 9 כְּדִי לְחַנְּךְ בְּמִצְוֹת. מִי שֶׁהָיָה לְבוֹ טְרוּד וְנִחְפָּז לְדַבֵּר מִצְוָה
 10 - פְּטוּר מִכָּל הַמִּצְוֹת וּמִקְרִיאַת־שְׁמַע. לְפִיכֶן חֲתָן שֶׁנֶּשֶׂא
 11 בַּתּוֹלָה, פְּטוּר מִקְרִיאַת־שְׁמַע עַד שֶׁיִּבְאָ עָלֶיהָ, לְפִי שֶׁאִין
 12 דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה, שֶׁמָּא לֹא יִמָּצָא לָהּ בַּתּוֹלִים. וְאִם שָׁהָה עַד
 13 מוֹצָאֵי־שֶׁבֶת וְלֹא כַּעַל - חֲזָכִין לְקִרּוֹת מִמוֹצָאֵי־שֶׁבֶת וְאִלָּךְ,
 14 שֶׁהָיָה נִתְקַרָּה דַּעְתּוֹ וְלְבוֹ גַם בְּה אֶף־עַל־פִּי שְׁלֹא כַּעַל.
 15 ב. אֲבָל הַנוֹשֵׂא אֶת הַבְּעוּלָה, אֶף־עַל־פִּי שֶׁעוֹסֵק בְּמִצְוָה -
 16 חֲזָכִין לְקִרּוֹת, הוֹאִיל וְאִין לוֹ דְּבָר שֶׁמְבַלְבֵּל דַּעְתּוֹ. וְכֵן כָּל
 17 פְּיוּצָא בְּזָה.

18 ג. מִי שֶׁמָּת לוֹ מֵת שֶׁהוּא חֲזָכִין לְהַתְּאָבֵל עָלָיו - פְּטוּר
 19 מִקְרִיאַת־שְׁמַע עַד שֶׁיִּקְבְּרוּ, מִפְּנֵי שֶׁאִין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה לְקִרּוֹת.
 20 וְאִם הָיָה מְשֻׁמֵּר אֶת הַמֵּת - אֶף־עַל־פִּי שֶׁאִינוּ מֵתוֹ, פְּטוּר
 21 מִקְרִיאַת־שְׁמַע. וְאִם הָיָה הַשּׁוֹמְרִים שְׁנַיִם - הָאֶחָד מְשֻׁמֵּר,
 22 וְהַשֵּׁנִי נִשְׁמָט לְמָקוֹם אַחֵר וְקוֹרָא, וְחוֹזֵר וּמְשֻׁמֵּר, וְנִשְׁמָט
 23 הָאֶחָד וְקוֹרָא. וְכֵן חֲחוּפֵר קָבֵר לְמֵת, פְּטוּר מִקְרִיאַת־שְׁמַע.
 24 ד. אִין מוֹצִיאִין אֶת הַמֵּת לְקַבְּרוֹ סְמוּךְ לְזְמַן קְרִיאַת־שְׁמַע,
 25 אֲלֵא־אִם־כֵּן הָיָה אֲדָם גְּדוּל. וְאִם הַתְּחִילוּ וְהוֹצִיאֻהוּ וְהִגִּיעַ
 26 זְמַן הַקְרִיאָה, וְהֵן מְלִיץ אֶת הַמֵּת - כָּל שֶׁיֵּשׁ לַמִּטָּה צָרָף
 27 בְּהֵן, כְּגוֹן נוֹשֵׂא הַמִּטָּה וְחַלּוּפֵיהֶן וְחַלּוּפֵי חַלּוּפֵיהֶן, בֵּין
 28 שֶׁהָיוּ לְפָנֵי הַמִּטָּה, בֵּין שֶׁהָיוּ לְאַחַר הַמִּטָּה - פְּטוּרִין. וְשֶׁאֵר
 29 הַמְּלִיץ, שֶׁאִין לַמִּטָּה צָרָף בְּהֵן - חֲזָכִין.

30 ה. הָיָה עוֹסֵקִין בְּהֶסְפֵּד וְהִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת־שְׁמַע, בְּזְמַן
 31 שֶׁהַמֵּת מִנְּחַ לְפָנֶיהֶן - נִשְׁמָטִים אֶחָד אֶחָד וְקוֹרְאִין, וְחוֹזֵרִין
 32 לְהֶסְפֵּד. אִין הַמֵּת מוּטָל לְפָנֵיהֶם - כָּל הָעָם קוֹרִין קְרִיאַת־
 33 שְׁמַע, וְהָאֲבָל יוֹשֵׁב וְדוֹמֵם, לְפִי שֶׁאִינוּ חֲזָכִין לְקִרּוֹת עַד
 34 שֶׁיִּקְבְּרָ אֶת מֵתוֹ.

35 ו. קָבְרוּ אֶת הַמֵּת, וְחִזְרוּ הָאֲבָלִים לְקַבֵּל תְּנַחֲמוּמִין, וְכָל הָעָם
 36 הוֹלְכִים אַחֲרֵיהֶם מִמָּקוֹם הַקָּבֵר לְמָקוֹם שֶׁעוֹמְדִים בּוֹ
 37 הָאֲבָלִים לַעֲשׂוֹת שׁוּרָה לְקַבֵּל תְּנַחֲמוּמִים: אִם יְכוּלִים הָעָם

95) שעד אז לא באו לכלל ביאה ואין אדם מתאווה להם. (שם). (96) מלשון הכתוב (יחזקאל טז, ז), והוא השער הגדל במקום הערווה והוא מהווה סימן נערות לבת, וסימן גדלות לבן ומפורש בנדה (פרק ו, משנה א), וכן מבוארים פרטי סימני הנערות ב"משנה תורה" (הלכות אישות פרק ב). (97) כי מגיל זה ואילך נקראים הם בנידון דידן: גדולים (ברכות כד.); ואפילו כשאנינם מפותחים בגופם ולא הביאו "סימני נערות". (1) מי הם הפטורים מקריאת שמע; אם הטמאים חייבים לקרות קריאת שמע וברכותיה, תקנת עזרא ובית דינו שבטלה. (1) אם מניין התפילות וזמנן מן התורה; אם מותר להוסיף במנין התפילות; אם מותר לציבור להתפלל תפילת נדבה.

1 ברוף-הוא, ואחר-כך שואל צרכיו, שהוא צריך להם,
 2 בבקשה ובתחנונה, ואחר-כך נותן שבח והודיה לה' על
 3 הטובה שהשפיע לו, כל אחד לפי כחו.
 4 ג. אם היה רגיל - מרבה בתחנונה ובקשה; ואם היה ערל
 5 שפתיים - מדבר כפי יכולתו, ובכל עת שירצה. וכן מגן
 6 התפלות - כל אחד כפי יכולתו: יש מתפלל פעם אחת ביום,
 7 ויש מתפללין פעמים הרבה. והכל יהיו מתפללין נכח
 8 המקדש, בכל מקום שיהיה. וכן היה הדבר תמיד, ממשה
 9 רבנו ועד עזרא.
 10 ד. כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר הרשע, נתערכו בפרס
 11 וזון ושאר האמות, ונולדו להם בנים בארצות הגוים, ואותן
 12 הבנים נתבלבלו שפתם, והיתה שפת כל אחד ואחד מערכת
 13 מלשונות הרבה; וכיון שהיה מדבר, אינו יכול לדבר כל
 14 צרכו בלשון אחת, אלא בשבוש, שנאמר: 'ובניהם חצי
 15 מדבר אשדודית' וגו', ואינם מפירים לדבר יהודית וכלשון
 16 עם ועם. ומפני זה, כשהיה אחד מהן מתפלל, תקצר לשונו
 17 לשאל חפציו או להגיד שבח הקדוש-ברוך-הוא בלשון
 18 הקדש, עד שיערכו עמה לשונות אחרות. וכיון שראה עזרא
 19 ובית-דינו פך, עמדו ותקנו להם שמונה-עשרה ברכות על
 20 הסדר: שלש ראשונות - שבח לה', ושלש אחרונות -
 21 הודיה, ואמצעיות - יש בהן שאלת כל הדברים, שהן כמו
 22 אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הצבור בלן, כדי שיהיו
 23 ערוכות בפי הכל וילמדו אותן, ותהיה תפלת אלו העלגים
 24 תפלה שלמה, כתפלת בעלי הלשון הצחה. ומפני ענין זה
 25 תקנו כל הברכות והתפלות מסודרות בפי כל ישראל, כדי
 26 שיהא ענין כל ברכה ערוף בפי העלג.

יום רביעי ט"ז ניסן ה'תשע"א

פרק שני

1 א. בימי רבן גמליאל² רבו האפיקורוסין³ בישראל, והיו
 2 מצרים לישראל⁴ ומסיתין אותו לשוב מאחרי השם. וכיון
 3 שראה שזו⁵ גדולה מכל צרכי בני-אדם - עמד הוא
 4 ובית-דינו⁶ והתקין ברכה אחת שתהיה בה שאלה מלפני
 5 השם לאבד האפיקורוסין, וקבע אותה בתפלה⁷, כדי
 6 שתהיה ערוכה בפי הכל. נמצאו כל הברכות שבתפלה -
 7 תשע-עשרה⁸ ברכות.
 8 ב. בכל תפלה שבכל יום מתפלל אדם תשע-עשרה ברכות

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) ברכת המינים למה תקנוה; תפילה קצרה (הבינונו) מתי יוצאים בה; סדר תפילות שבתות וימים טובים, וכל מאורעות השנה.
 2) לדעת בעל ספר "היוחסין" ובעל "סדר הדורות" - הוא רבן גמליאל הזקן בן בנו של הלל הזקן. אולם לדעת חכמי ישראל האחרונים - הוא רבן גמליאל השני דיבנה שחי אחר החורבן, והיה נכדו של רבן גמליאל הזקן. (3) כנוסח הדפוסים האחרונים; ונוסח הראשונים "המינים". וה"מינים" - הם "בני כת ידועה שנטו מדרך האמת והדת וקראו לעצמם: מאמינים, וחז"ל קטעו המלה וקראום: מינים, כי יש ביניהם מינים ממינים שונים (הערוך). וכן כתוב בספר ("תולדות התפילה והעבודה" עמוד 31): "השמות 'מין' ו'מינות' כוללים כל מיני כפירה ואפיקורסות: 'צדוקים', 'בייתוסים' וכיוצא בהם". והמדקדק רבי אליהו בחור בספרו ("תשבי", ערך פקר) יאמר: מין ואפיקורס היו שני אנשים שלא היו בעלי אמונה ודת, ותלמידיהם נקראים על שמם: מינים ואפיקורסים. ויש אומרים: מינים, כמו: מאנים (ירמיה יג, י) הממאנים באמונה ("עבודת ישראל"). על המינים למיניהם ראה (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ז). (4) על ידי מלשינות ודילטוריא אצל השלטון הרומי. (5) הרחקת הצרה הזאת. (6) חכמי ישראל שביבנה. (7) היא ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה", הברכה השתים עשרה שבתפילת שמונה עשרה ונקראת: "ברכת המינים" (ברכות כח:). (8) ואנו קוראים אותה: "שמונה עשרה" על שם תחילתה.

- 1 אלו על הסדר. במה דברים אמורים? קשמצא ועתו
 2 מקבנתו¹⁰ ולשונו תמהר לקרות. אבל אם היה טרוד ודחוק¹¹,
 3 או שקצרה לשונו מהתפלל - תפלל שלש ראשונות, ובכרחה
 4 אחת מעין כל האמצעיות¹², ושלש אחרונות, ויצא ידי
 5 חובתו¹³.
- 6 ג. וזוהי הכרחה שתקנו מעין כל האמצעיות: "הבינונו יי
 7 אלהינו לדעת את דברך¹⁴, ומול את לבבנו ליראתך¹⁵,
 8 לסלח¹⁶. היה לנו להיות גאולים¹⁷, רחמנו ממכאוב¹⁸,
 9 ודשננו¹⁹ ושבנו בנאות²⁰ ארצה, ונפוצים מארבע²¹ תקבץ,
 10 והתועים²² בדתך שפוטו²³, ועל הרשעים תניף ידך²⁴,
 11 וישמחו צדיקים בכנין ערך ובתקון היכלך²⁵ ובצמיחת קרן
 12 לדוד עבדך ובעריכת נר²⁶ לכן ישי משיחך. טרם נקרא אתה
 13 תענה, כדבר שנאמר: 'והיה טרם יקראו ואני אענה, עוד
 14 הם מדברים ואני אשמע'. כי אתה הוא עונה בכל עת, פודה
 15 ומציל מכל צוקה²⁷. ברוך אתה יי, שומע תפלה".
- 16 ד. במה דברים אמורים²⁸? בימות החמה; אבל בימות
 17 הגשמים אינו מתפלל 'הבינונו', מפני שצריך לומר שאלה²⁹
 18 בכרבת השנים³⁰. וכן במוצאי שבתות וימים טובים אינו
 19 מתפלל 'הבינונו', מפני שצריך לומר הכדלה³¹ בחוגן
 20 הדעת.
- 21 ה. ובשבתות וימים טובים³², מתפלל שבע ברכות בכל
- 22 תפלה ותפלה מארבע תפלות של אותו היום³³: שלש
 23 ראשונות, ושלש אחרונות, ובכרחה אמצעית מעין אותו
 24 היום³⁴. בשבתות חותמין בכרחה אמצעית 'מקדש השבת',
 25 ובכרחה חותם בה 'מקדש ישראל והימים³⁵'. ואם היה
 26 שבת ויום טוב - חותמים בה: 'מקדש השבת וישראל³⁶
 27 והימים'. בראש השנה חותמין בה: 'מלך על כל הארץ,
 28 מקדש ישראל ויום הזכרון³⁷'. ואם היה שבת, חותם בה:
 29 'מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הזכרון'.
 30 ו. במה דברים אמורים³⁸? בתפלת ערבית ושמירת ומנהגה,
 31 אבל תפלת המוספין של ראש השנה מתפלל תשע ברכות:
 32 שלש ראשונות, ושלש אחרונות של כל יום, ושלש
 33 אמצעיות. ראשונה מן האמצעיות, ענינה מלכות³⁹; שנייה
 34 - זכרונות⁴⁰; שלישית - שופרות⁴¹. וחותם בכל אחת מהן
 35 מענינה⁴².
- 36 ז. ביום הכפורים מתפלל בכל תפלה מחמש⁴³ תפלות שבע
 37 ברכות⁴⁴: שלש ראשונות, ושלש אחרונות, ואמצעיות מעין
 38 היום; וחותם בכל אחת מהן: 'מלך על כל הארץ, מקדש
 39 ישראל ויום הכפורים⁴⁵'. ואם חל להיות בשבת - חותם
 40 בכל תפלה מהן: 'מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל
 41 ויום הכפורים'.
 42 ח. במה דברים אמורים? ביום צום של כל שנה ושנה,

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

9) שיתפלל אדם אותן כולן כמו שהן. (10) שהיא צלולה והוא יכול להתרכז ולכוון. (11) שרוחו קצרה ואינו יכול לכוון. (12) שהיא דומה להן בתכנה, כלומר: הכוללת תמציתן של כל שלוש עשרה הברכות האמצעיות. (13) (ברכות כט.). (14) מכוונת כנגד ברכת "אתה חונן לאדם דעת". (15) כנגד "השיבנו אבינו לתורתך". (16) כנגד "סלח לנו". (17) כנגד ברכת "גואל ישראל". (18) כנגד "רפאנו". (19) מלשון: דישנת בשמן ראשי (תהילים כג, ה). (20) לשון נווה, כמו: בנאות דשא ירביצני (שם כג, ב), כנגד ברכת "ברך עלינו". (21) כנפות הארץ, כנגד "תקע בשופר גדול לחרותינו". (22) הם ישראל התועים בין הגויים ונשפטים על ידי מלכיהם במשפטים אשר לא כתורתך. (23) יהי רצון שיישפטו על דעתך, שהם משפטי התורה ("בית יוסף" סימן ק"י), והיא כנגד ברכת "השיבה שופטנו כבראשונה". (24) לייסרם כרשעתם, מלשון: הנני מניף את ידי עליהם (זכריה ב, יג). והוא כנגד ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה". (25) כנגד הברכות: "על הצדיקים", ו"לירושלים עירך". (26) כלשון הכתוב: שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי (תהילים קלב, יז), קרן - סמל השילטון והחזק; ונר - סמל המלכות, כי המלך מאיר לעמו. ראה פירוש הרד"ק (תהילים שם), והיא כנגד "את צמח דוד". (27) כנגד "שמע קולנו". (28) שיוצאים ידי חובת תפילה בתפילת "הבינונו". (29) היא הבקשה על הגשם: "ותן טל ומטר לברכה". (30) היא ברכת "ברך עלינו". (31) היא תפילת "אתה חוננתנו", המדברת בהבדלת ה' בין קודש לחול וכו'. ולכלול את שתי אלה: את "השאלה" וה"הבדלה" בתפילת "הבינונו" אמרו חז"ל (ברכות כט.). שאי אפשר, מפני שהיא תפילה בלתי רגילה שמתפללים רק בשעת הדחק - שמא יתבלבל המתפלל על ידי הכללה זו ויטעה. (32) שאינם ימי תחינה ובקשה, באשר ימי מגווחה ושמחה הם. (33) כמבואר לעיל (פרק א, הלכה ח). (34) מעניין היום. (35) הם המועדים, ונקראים: זמנים - מפני שכל המועדים שבתורה תלויים בזמנים ידועים: חג הפסח - בזמן האביב; חג השבועות - בזמן קציר חיטים; חג הסוכות - בזמן האסיף (רבינו בחיי, סוף פרשת בא). והקדים קדושת ישראל לשל זמנים - מפני שקדושת הזמנים תלוייה בקדושתם של ישראל: שביט דין מקדש אותם. כמו ששינונו (ראש השנה פרק ב, משנה ט) כתוב: אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם (חסר ו') - "אין לי מועדות אלא אלו" אשר אתם תקראו, ובקריאת בית דין תלה הכתוב (ברטנורא). וזה לשון רבינו (הלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה ז): "שאינ הדבר מסור אלא להם; ומי שציווה לשמור המועדות הוא ציווה לסמוך עליהם". (36) ומקדימין כאן קדושת השבת לקדושת ישראל - מפני שקדושת השבת עומדת וקיימת מאז מששת ימי בראשית ואיננה תלוייה בקדושתם של ישראל, שהם יקדשוה על ידי קביעות בית דין (ביצה יז.). (37) (מסכת סופרים פרק י"ט, הלכה ה), כי ביום הזה אנו מתפללים שיעלה זיכרוננו לפני הקדוש-ברוך-הוא לטובה (ראש השנה טז.). (38) שמתפללים בראש השנה שבע ברכות בלבד. (39) שמתפללים על תיקון עולם במלכות שדי: שכל באי עולם יקבלו עליהם את עול מלכותו. (40) שניזכר בזיכרון טוב לפניו. (41) שיתקע בשופר גדול לחירותינו. וממקראות דרשו זאת, כתוב: אני ה' אלוהיכם (ויקרא כג, כב), וסמוך לזה: בחדש השביעי..., זיכרון תרועה וגו' (שם, כד) והעברת שופר תרועה (שם כה, ט), "אני ה' אלוהיכם" - אלו: מלכויות; "זיכרון תרועה" - אלו: זיכרונות; "שופר תרועה" - אלו: שופרות (ראש השנה לב, ירושלמי ראש השנה פרק ג, הלכה ח). (42) חתימת מלכויות - ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ וכו'; חתימת זיכרונות - ברוך אתה ה' זוכר הברית; חתימת שופרות - ברוך אתה ה' שומע תרועה. ראה לקמן ("סדר תפילות כל השנה"). (43) והן תפילת ערבית בליל יום כיפורים, שחרית, מוסף, מנחה ונעילה. (44) (יומא פז:). (45) מסכת סופרים (פרק י"ט, הלכה ו).

- 1 אָבֵל בְּיוֹם צוֹם שֶׁל שְׁנַת הַיּוֹבֵל מִתְּפַלֵּל תְּפִלַּת הַמּוֹסְפִים
 2 תִּשְׁעַ בְּרֻכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁהִתְפַּלֵּל בְּמוֹסַף רֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה; וְהֵם אוֹתָן
 3 הַבְּרֻכּוֹת עֲצֻמָּן⁴⁶, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. וְאֵין מִתְּפַלְּלִין אוֹתָן
 4 אֶלָּא בְּזִמְנֵי שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג⁴⁷.
 5 ט. בְּכָל תְּפִלָּה מִהִתְפַּלְּוֹת פּוֹתֵחַ קֹדֶם לְבִרְכָה רֵאשׁוֹנָה: "יִי
 6 שְׁפִתֵי תִפְתַּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ"⁴⁸. וְכִשְׁהוּא חוֹתֵם בְּסוֹף
 7 הַתְּפִלָּה אוֹמֵר: "יִהְיוּ לְרִצּוֹן⁴⁹ אֲמָרֵי פִי וְגו', וְאַחֲרֵי-כֵן צוֹעֵד
 8 לְאַחֲרֵי⁵⁰.
 9 י. בְּרֵאשֵׁי-הַיּוֹם וּבְחֻלּוֹ-שֶׁל-מוֹעֵד מִתְּפַלֵּל עֲרֻבִית, שְׁחֲרִית
 10 וּמִנְחָה, תִּשְׁעַ-עֲשָׂרָה בְּרֻכּוֹת כְּשֶׁאֵר הַיָּמִים, וְאוֹמֵר
 11 בְּעִבּוּדָה⁵¹: "אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֵה וְיָבֹא. בְּמוֹסַף,
 12 בְּחֻלּוֹ-שֶׁל-מוֹעֵד, מִתְּפַלֵּל תְּפִלַּת הַמּוֹסַף⁵² כְּמוֹ שֶׁמִּתְּפַלֵּל
 13 בְּיוֹם-טוֹב. וּבְרֵאשֵׁי-הַיּוֹם מִתְּפַלֵּל שְׁבַע בְּרֻכּוֹת: שְׁלֹשׁ
 14 רֵאשׁוֹנוֹת, וְשְׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וְאֲמַצְעִית מְעִין⁵³ קֶרֶבֶן רֵאשֵׁי-
 15 חֲדָשׁ, וְחוֹתֵם בָּהּ 'מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים'⁵⁴.
 16 יא. שְׁבַת שְׁחֵלָה בְּחֻלּוֹ-שֶׁל-מוֹעֵד, וְכֵן רֵאשֵׁי-הַיּוֹם שְׁחֵלָה
 17 לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת - מִתְּפַלֵּל עֲרֻבִית וְשְׁחֲרִית וּמִנְחָה שְׁבַע בְּרֻכּוֹת
 18 כְּשֶׁאֵר הַשַּׁבָּתוֹת, וְאוֹמֵר 'יַעֲלֵה וְיָבֹא' בְּעִבּוּדָה. בְּמוֹסַף
 19 מִתְּחִיל בְּבִרְכָה אֲמַצְעִית⁵⁵ בְּעִנְיַן שְׁבַת, וּמִשְׁלִים⁵⁶ בְּעִנְיַן
- 20 שְׁבַת, וְאוֹמֵר קִדְשַׁת הַיּוֹם בְּאֲמַצְעַת בְּרֻכָה, וְחוֹתֵם בָּהּ
 21 בְּרֵאשֵׁי-חֲדָשִׁים: 'מִקְדָּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים'⁵⁷,
 22 וּבְחֻלּוֹ-שֶׁל-מוֹעֵד חוֹתֵם בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁהוּא חוֹתֵם בְּיוֹם-טוֹב
 23 שְׁחֵלָה לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת.
 24 יב. וְיוֹם-טוֹב שְׁחֵלָה לְהִיּוֹת בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת, מִתְּפַלֵּל בְּבִרְכָה
 25 רְבִיעִית בְּלִילָה: "וַתִּדְּעֵנוּ⁵⁸ מִשְׁפְּטֵי צִדְקָךָ וַתִּלְמַדְנוּ לַעֲשׂוֹת
 26 חֻקֵי רִצּוֹנְךָ. וַתִּתֵּן-לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ קִדְשַׁת שַׁבַּת וּכְבוֹד מוֹעֵד⁵⁹
 27 וְחֻגֵיגַת הַרְגֵל⁶⁰. בֵּין קִדְשַׁת שַׁבַּת לְקִדְשַׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלְתָּ⁶¹,
 28 וְאֵת יוֹם הַשַּׁבָּת מִשְׁפְּטֵי יְמֵי הַמַּעֲשֵׂה הַקִּדְשָׁתָּ⁶² (וְהַבְּדִלְתָּ
 29 וְהַקִּדְשָׁתָּ אֵת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשָׁתְךָ⁶³). וַתִּתֵּן-לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
 30 מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חֻגִים וְזִמְנִים לְשִׂשׁוֹן וְכוּ". וּבְמוֹצָאֵי-
 31 שַׁבַּת וּבְמוֹצָאֵי-יוֹם-טוֹב שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה מְבָדִיל בְּאַתָּה
 32 חוֹגֵי⁶⁴, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מְבָדִיל עַל הַכּוֹס⁶⁵.
 33 יג. בְּחֻגֵי וּבְפִירִים מוֹסִיפִין בְּ'הוֹדָא': 'עַל הַנְּסִים'⁶⁶.
 34 שַׁבַּת שְׁחֵלָה לְהִיּוֹת בְּחֻגֵי - מְזַכֵּר 'עַל הַנְּסִים' בְּמוֹסַף,
 35 כְּמוֹ שֶׁמְזַכֵּר בְּשֶׁאֵר תְּפִלּוֹת⁶⁷.
 36 יד. בְּיָמֵי הַתְּעֻנִּית, אֶפְלוּ יַחֲדָי שֶׁהִתְעַנְּהוּ⁶⁸, מוֹסִיף בְּ'שׁוּמַע
 37 תְּפִלָּה'⁶⁹: 'עֲנֵנוּ' וְכוּ'. וְשִׁלַּח-צְבוֹר אוֹמְרָה בְּרֻכָה בְּפָנֵי
 38 עֲצֻמָּה בֵּין 'וְאוֹלֵי לְרוּפֵא', וְחוֹתֵם בָּהּ: 'הַעֲנֵה בְּעַת צָרָה⁷⁰

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

46) כמו ששינונו: "שווה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות" (ראש השנה כו:). נאמר ביובל: והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים (ויקרא כה, ט) שאין תלמוד לומר בחודש השביעי, שהרי נאמר כבר שיום הכיפורים בחודש השביעי - לומר לך: כל מה שאתה עושה בראש השנה שהוא בחודש השביעי, הוי עושה בעשור לחודש: מה כאן מלכויות, זיכרונות ושופרות - אף כאן מלכויות, זיכרונות ושופרות (ירושלמי ראש השנה פרק ג, הלכה ה). 47) והוא - כשכל שבטי ישראל יושבים בארץ, כגון: בימי בית ראשון לפני גלות ראובן, גד וחצי שבט מנשה (דברי-הימים א, ה, כו) שאז פסק היובל, שנאמר: וקראתם דרור בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, י), ואמרו חז"ל (ערכין לב:): בזמן שכל יושביה עליה, ולא בזמן שגלו מקצתם. ראה (משנה תורה, הלכות שמיטה ויובל פרק י, הלכה ח). 48) (תהילים נא, יח), והמקרא שלאחריו "כי לא תחפזן זבח ואתנה". תפילת דוד היא על עוון שעשה במזיד שאין קרבן מכפר עליו - עוון בת שבע. והוא התפלל לה' שיהא עם פיו להורותו מה שידבר, כדי שתפילתו תעלה לרצון לפניו ויכופר עוונו. וגם אנו שאין לנו מזבח וקרבתו שיכפרו בעדינו, פותחים את תפילתנו בדברי דוד אלה לבקש ממנו סיוע בכוונת התפילה (על פי רבינו יונה לברכות פרק א). ואין זה הפסק בין ברכת "גאל ישראל" לתפילת שמונה עשרה, כיוון שחכמינו קבועוהו לאמרו בתפילה הרי הוא נידון כתפילה ארוכה (ברכות ט:). 49) (תהילים יט, טו), ומתוך שדוד אמרו אחר שמונה עשר פרקים - כי שני הפרקים הראשונים: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גויים" המסיים ב"אשרי כל חוסי בו" לאחד נחשבים - תיקונוהו חכמינו לאמרו אחרי שמונה עשרה ברכות התפילה (ברכות, שם). 50) שלוש פסיעות (יומא גג:). 51) בברכת רצה. 52) כנגד קרבן מוסף שהקריבו בחול המועד (שבת כד:). 53) מעניין. 54) (ברכות מט:). 55) כגון, בשבת ראש-חודש, שמתחיל: "אתה יצרת... כילית מלאכתך ביום השביעי". 56) לא שהוא חותם בשל שבת, אלא שאומר בסוף הברכה איזה עניין של שבת כגון "ישמחו במלכותך" וכדומה. וכן הוא אומר בסוף הברכה לפני החתימה: "ושבת קדשך להם הודעת" (ביצה יז, וכפירוש הכסף-משנה). 57) (ברכות מט:). 58) (ברכות לג:). 59) שאסור בעשיית מלאכה, ומצוה לכבדו בכסות נקייה וכיוצא בזה. 60) היא הקרבת שלמי חגיגה בימי החג. 61) שביום טוב מותרת מלאכת צרכי "אוכל נפש", כגון: אפייה ובישול, ובשבת כל מלאכה אסורה, ואף מלאכת "אוכל נפש". 62) ככתוב: על כן ברח ה' את יום השבת ויקדשוהו (שמות כ, יא). ולדעת הרא"ש (פסחים פרק י, אות י"א). הכוונה בזה לחג "שמיני עצרת", שהוא היום השביעי לששת ימי חול המועד של סוכות. וקדוש הוא מהם בזה: שבהם מותרת מלאכת "דבר האבד" ובו כל מלאכת עבודה אסורה. גם "דבר האבד". 63) שהכהנים מובדלים מהלויים, והלויים מובדלים מישראל. הרי שבישראל עצמם יש הבדל בין קדושת שבת לשבת (פסחים קד. ובתוספות שם). 64) שבתפילת י"ח. ומפני שהבדלה תלויה בחכמה - שהחכם יודע להבחין בין קודש לחול ובין טמא לטהור - קבעוה בברכת חכמה, היא "חונן הדעת" (ברכות לג). וכן אמרו בירושלמי (ברכות פרק ה, הלכה ב) "אם אין דעת - הבדלה מניין?" 65) שעיקר התקנה בימי אנשי כנסת הגדולה הייתה לאמרה בשעת תפילה; ולא תיקונוה על הכוס מפני שעניים היו, ולא היה בידם לקנות יין; וכשהעשירו - תיקונוה לומר גם על הכוס, כדי לזכות בה התינוקות ואנשי הבית שישמעוהו ויענו אמן אחריה (ירושלמי, שם). 66) (שבת כד:). 67) אף על פי שאין מוסף לחנוכה, ואלמלא יום השבת לא היה בא לידי תפילה זו, בכל זאת מחוייבים להזכיר של חנוכה גם במוסף, שלא לשנות מכל שאר תפילות היום (שם). 68) שקיבל עליו להתענות תענית הלום וכדומה. 69) היא תפילת "שמע קולנו" שחותם בה ב"שומע תפילה". ואין היחיד חשוב שיקבעו לו ברכה מיוחדת נוספת כמו לשליח ציבור (תענית יג:). 70) ירושלמי (תענית פרק ב, הלכה ב).

- 1 (ומושיע); וּנְמָצָא מְתַפְּלֵל עֲשָׂרִים בְּרָכוֹת. בְּתַשְׁעָה בָּאָב
 2 מוֹסִיפִין בְּבוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם: יְרַחֵם⁷¹ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וְעַל
 3 יִשְׂרָאֵל עַמּוֹךְ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ וְעַל הָעִיר הָאֲבֵלָה וְכוּ'.
 4 טו. כָּל יְמֹת הַגְּשָׁמִים אוֹמֵר בְּבִרְכָה שְׁנֵי־מָאוֹת מוֹרִיד הַגְּשָׁם,
 5 וּבְיָמֹת הַחֶמְדָּה⁷³ - מוֹרִיד הַטֶּל⁷⁴. מְאַיְמְתִי אוֹמֵר מוֹרִיד
 6 הַגְּשָׁם? מִתְּפִלַּת הַמוֹסֵפִין שֶׁל יוֹם־טוֹב הָאֶחָדוֹן שֶׁל חַג⁷⁵,
 7 עַד תְּפִלַּת שְׁחֵרִית שֶׁל יוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח⁷⁶,
 8 וּמִתְּפִלַּת הַמוֹסֵפִין שֶׁל יוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח אוֹמֵר
 9 מוֹרִיד הַטֶּל⁷⁷.
 10 טז. מִשְׁבְּעָה יָמִים בְּמִרְחֶשֶׁן שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים⁷⁸ בְּבִרְכַּת
 11 שְׁנַיִם⁷⁹, כָּל זְמַן שֶׁמְזַפֵּיר הַגְּשָׁם⁸⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
 12 בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל; אֲכָל בְּשֹׁנְעָרָא⁸¹ וּבְסוּרְיָא וּבְמַצְרַיִם וּבְמִקְוֹמוֹת

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

71) ירושלמי (שם), ובנוסח התפילה שלפנינו "נחם", והיינו הך. ראה (ברכות מח: ברש"י דיבור המתחיל: "ובשבת"). והריטב"א (הובא ב"בית יוסף" אורח חיים סימן תקנ"ז) כותב: "דעתי, כיוון דמשום המאורע אומרים אותה על פי הירושלמי, צריך לאומרה בכל תפילות היום: ערבית שחרית ומנחה, אלא שבערבית ושחרית שהוא כ'מי שמתו מוטל לפניו ואינו בנחמה אומרים: 'רחם: ולמנחה אומרים: 'נחם', שדומה למי שנקבר מתו". ואנו נוהגים לומר תפילה זו בט' באב בתפילת מנחה בלבד. וכבר תמה הרא"ש (תענית פרק ד, אות ל") למה אין אנו מזכירים אותה בכל התפילות של תשעה באב, כשם שמזכירים "יעלה ויבוא" בכל תפילות ראש חודש (חוץ ממוסף)? ורבינו יוסף קארו ז"ל מצדיק המנהג על פי מה ששינונו בברייתא (תענית כט.): שבתשיעי סמוך לחשיכה הציטו האויבים את בית המקדש וכו' הלכך באותה שעה מזכירין במנחה שפלות ירושלים ואבליה ומתפללים על תחנומיה (בית יוסף אורח חיים סימן תקנ"ז). 72) היא ברכת "גבורות", הנקראת גם: ברכת "תחיית המתים". ומתוך שהגשמים שקולים כתחיית המתים (שאם אין גשמים אין יבול), קבעוה בתחיית המתים (ברכות לג.). 73) שאין גשמים יורדים בארץ ישראל ואין צורך בהם. 74) שהטל הוא דבר המתבקש לעולם: בין בימות הגשמים בין בימות החמה (תענית ד.). ומפני שאין מטבעו להיעצר - שאלמלא הוא אין העולם מתקיים - לא חייבוהו להזכיר אף בימות הגשמים שיעיקר בקשתינו אז לגשם העלול להיעצר. וראה לקמן (פרק י הלכה ח). 75) הוא שמיני העצרת. אבל בכל ימי חג הסוכות - אף על פי שנידונים בו על הגשמים, ומן הראוי היה להזכירו מתפילת המוספים של יום הראשון של חג הסוכות. כמו שמזכירים "מוריד הטל" מתפילת המוספים של יום הראשון של חג הפסח - בכל זאת אין מזכירין בהם את הגשם, מפני שהוא סימן קללה בימי החג, שהרי צריכים לשבת בסוכה ולאכול בה. והכמינו ז"ל מְשָׁלוּ: "משל למה הדבר דומה? לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו רבו קיתון על פניו" (סוכה כט.), כלומר: צא מלפני, אי אפשי בשימושך - ולפיכך התחלת זמן הזכרת הגשמים אינה אלא משמיני העצרת שאינו זמן סוכה. 76) שמאז והלאה אין הגשמים אלא סימן קללה (תענית ב.). 77) והטעם מפורש בירושלמי (תענית פרק א, הלכה ב): "כדי שיצאו כל המועדות בטל", כלומר: מפני שהטל הוא סימן יפה לעולם, התקינו שיזכרוהו מיום הראשון של פסח שהוא ראש כל מועדות, עד תפילת מוספין של שמיני עצרת שהוא אחרון המועדות, ואז יצאו כל החגים בטל. 78) מתפללים לה' שיוריד גשמי ברכה, והיא הבקשה: "ותן טל ומטר"; ובשמיני עצרת מתחילים רק להזכיר גבורות גשמים, דרך ריזי - שכל המבקש מקדים ומרצה. ובתענית (פרק א, משנה ג) אמרו: "כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת", כלומר: לפיכך אין שואלים את הגשמים לפני ז' במרחשון, מפני עולי הרגל שעוד לא הספיקו לשוב לבתיהם, שלא יטרידם הגשם, אבל משבעה במרחשון, שהוא חמישה עשר יום אחר החג, כבר הספיקו כולם לשוב עד לנהר פרת שהוא המקום הרחוק ביותר מירושלים עיר הקודש. 79) (ברכות לג.) היא ברכת "ברך עלינו", מתוך שהגשמים פרנסה, קבעו בברכת פרנסה. 80) היינו: עד יום הראשון של חג הפסח, כאמור לעיל. 81) היא בבל, "בארץ שנער: (בראשית יא, יב) מתרגם אונקלוס: "בארעא דבבל". 82) (תענית י.), מתוך שהמקומות האלה נמוכים ואינם צריכים כל כך מהר למטר - לפיכך שואלים את הגשמים בתאריך מאוחר זה שהוא יום השישים לתקופת תשרי. שנת החמה שהיא שס"ה יום ורביע יום שהוא שש שעות, מתחלקת לארבע תקופות: תקופת ניסן, תקופת תמוז, תקופת תשרי ותקופת טבת. ואין בין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד יום, ושבע שעות וחצי (עירובין נו; הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה ב). 83) ולא בז' במרחשון כמנהג ארץ ישראל - "שהרי הגשמים בארצות ההן אינם טובים להם, אלא ממימים ומאבדים; ואיך ישאלו אנשי זה המקום במרחשון, הלא זה מן השקר והאיוולת? (פירוש המשנה לרבינו תענית פרק א, משנה ג). 84) ככל יחיד השואל את צרכיו ב"שומע תפילה" לפני חתימת הברכה (עבודה זרה ח.). ולא שואלים אותה ב"ברכת השנים", הואיל והמטר מזיק לרוב העולם בתקופת תמוז - אין זה זמן שאילת ציבור, ולכן הם נידונים כיחידים שאין מבקשים את צרכיהם אלא ב"שומע תפילה" (תענית יד.). 85) המקומות שבחוץ לארץ, ששלוחי בית דין לתשרי (המודיעים על יום קביעת החודש) לא היו מגיעים אליהם, שם היו עושים יום טוב שני ימים מפני הספק, והוא: יום טוב שני של גלויות. ואפילו כיום שבקאים בקביעות החודש על פי חשבון ידוע, אינם משנים מנהגם ממנהג אבותיהם (ביצה ד:). 86) שהוא ספק שביעי ספק שמיני. ומכיוון שהתחיל בבוקר בתפילת המוסף שוב אינו פוסק גם במנחה ובערבית, אף על פי שיש לחוש שמא שביעי הוא (תענית ה.). 87) (ברכות יב:) לפי שבימים אלו הוא מראה מלכותו לשפוט את העולם. 88) שהוא שופט את העולם; ואין זה דומה למוכן החתימה של "מלך אוהב צדקה ומשפט", שפירושה: שהוא אוהב שברואיו יתנהגו בצדק ובמשפט. המלך המשפט: וכן נושאי ארון הברית (יהושע ג, יד) שהוא כמו "ארון הברית"

39 הדחק אחר שעלה עמוד השחר - יצא. וישלו להתפלל
 40 תפלת ערבית של לילי-שבת בערב-שבת, קדם שתשקע
 41 החמה. וכן יתפלל ערבית של מוצאי-שבת בשבת, לפי
 42 שתפלת ערבית רשות, אין מדקדקין בזמנה; ובלבד שיקרא
 43 קריאת-שמע בזמנה אחר צאת הכוכבים.
 44 ח. כל מי שעבר עליו זמן תפלה ולא התפלל - במזיד, אין
 45 לו תקנה, ואינו משלם. בשוגג, או שהיה אנוס או טרוד -
 46 משלם אותה תפלה בזמן תפלה הסמוכה לה; ומקדים
 47 תפלה שבזמנה, ואחריה מתפלל את התשלומין.
 48 ט. כיצד? טעה ולא התפלל שחרית, ועבר חצי היום -
 49 יתפלל מנחה שתיים: ראשונה - תפלת מנחה, והשנייה -
 50 תשלומי שחרית. טעה ולא התפלל מנחה עד שתשקע
 51 החמה - יתפלל ערבית שתיים: ראשונה - ערבית, ושנייה -
 52 תשלומי מנחה. טעה ולא התפלל ערבית עד שעלה עמוד
 53 השחר, מתפלל שחרית שתיים: ראשונה - שחרית, והשנייה
 54 - תשלומי ערבית.
 55 י. טעה ולא התפלל, לא תפלה זו ולא תפלה הסמוכה לה
 56 - אינו משלם אלא אחרונה בלבד. כיצד? טעה ולא התפלל,
 57 לא שחרית ולא מנחה - מתפלל ערבית שתיים: ראשונה -
 58 ערבית, והאחרונה - תשלומי מנחה. אבל שחרית אין לה
 59 תשלומין, שכבר עבר זמנה. וכן בשאר תפלות.
 60 יא. היו לפניו שתי תפלות, של מנחה ושל מוספין -
 61 מתפלל של מנחה, ואחר-כך מתפלל של מוספין. ויש מי
 62 שמורה, שאין עושין בצבור פן, כדי שלא יטעו.

פרק רביעי

63 א. חמשה דברים מעכבין את התפלה, אף-על-פי שהגיע
 64 זמנה: טהרת ידים, וכסוי הערוה, וטהרת מקום תפלה,
 65 ודברים החופזים אותו, וכונת הלב.
 66 ב. טהרת ידים כיצד, רוחץ ידיו במים עד הפרק ואחר כך
 67 יתפלל. היה מהלך בדרך והגיע זמן תפלה ולא היה לו מים
 68 - אם היה בינו ובין המים ארבעה מילין, שהם שמונת
 69 אלפים אמה, הולך עד מקום המים ורוחץ, ואחר-כך
 70 יתפלל. היה בינו ובין המים יותר על פן - מקנח ידיו בצרור
 71 או כעפר או בקורה ומתפלל.
 72 ג. במה דברים אמורים? לפניו; אבל אם היה מקום המים
 73 לאחוריו - אין מחיבין אותו לחזור לאחוריו, אלא עד מיל.
 74 אבל אם עבר מן המים יותר - אינו חייב לחזור, אלא מקנח
 75 ידיו ומתפלל. במה דברים אמורים, שאינו מטהר לתפלה

1 יט. יש מקומות שנהגו להוסיף בעשרת ימים אלו בכרכה
 2 ראשונה: 'זכרנו לחיים' וכו', ובשנייה - 'מי כמוך אב
 3 הרחמים' וכו', ובהודאה - 'זכר רחמך' וכו', ומוסיפין
 4 בכרכה אחרונה 'בספר חיים' וכו'. וכן יש מקומות שנהגו
 5 להוסיף בעשרת ימים אלו בכרכה שלישית 'ובכן תן
 6 פחדך... ובכן כו' אבל בראש השנה וביום הכפורים מנהג
 7 פשוט הוא להוסיף בשלישית, 'ובכן תן פחדך' וכו'.

פרק שלישי

8 א. תפלת השחר מצותה שיתחיל להתפלל עם הנץ החמה.
 9 וזמנה עד סוף שעה רביעית שהיא שלישית היום. ואם עבר
 10 או טעה והתפלל אחר ארבע עד חצות היום יצא ידי חובת
 11 תפלה אבל לא יצא ידי חובת תפלה בזמנה. ששם
 12 שתפלה מצוה מן התורה כך מצוה מדברייהם להתפלל
 13 אותה בזמנה כמו שתקנו לנו חכמים ונביאים.
 14 ב. כבר אמרנו שתפלת המנחה כנגד תמיד של בין הערבים
 15 תקנו זמנה. ולפי שהיה התמיד קרב בכל יום בתשע שעות
 16 ומחצה תקנו זמנה מתשע שעות ומחצה. והיא הנקראת
 17 'מנחה קטנה'. ולפי שבערב הפסח שחל להיות בערב שבת
 18 היו שוחטין את התמיד בשש שעות ומחצה אמרו
 19 שהמתפלל מאחר שש שעות ומחצה יצא. ומשהגיע זמן זה
 20 הגיע זמן חיובה. וזו היא הנקראת 'מנחה גדולה'.
 21 ג. נהגו אנשים הרבה להתפלל גדולה וקטנה והאחת
 22 רשות. והורו מקצת הגאונים שאין ראוי להתפלל רשות
 23 אלא הגדולה. וכן הדין נותן. מפני שהיא כנגד דבר שאינו
 24 תדיר בכל יום. ואם התפלל הגדולה חובה לא יתפלל קטנה
 25 אלא רשות.
 26 ד. הא למדת שזמן מנחה גדולה משש שעות ומחצה עד
 27 תשע שעות ומחצה. וזמן מנחה קטנה מתשע שעות ומחצה
 28 עד שישיאר מן היום שעה ורביעי. ויש לו להתפלל אותה
 29 עד שתשקע החמה.
 30 ה. תפלת המוספין זמנה אחר תפלת השחר עד שבע שעות
 31 ביום. והמתפלל אותה אחר שבע שעות אף-על-פי שפשע
 32 יצא ידי חובתו. מפני שזמנה כל היום.
 33 ו. תפלת הערב, אף-על-פי שאינה חובה - המתפלל אותה,
 34 זמנה מתחלת הלילה עד שיבעטלה עמוד השחר. ותפלת
 35 נעילה זמנה - כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה.
 36 ז. המתפלל תפלה קדם זמנה - לא יצא ידי חובתו, וחזור
 37 ומתפלל אותה בזמנה. ואם התפלל תפלת שחרית בשעת

(ראה רד"ק, שם). וראוי להעיר: שרבינו בתשובתו (בלשון ערבית) יאמר, שנוסח החתימה בכל השנה הוא: ברוך אתה ה' אוהב צדקה ומשפט "ואינו צריך להזכיר "מלך" אלא בעשרת ימי תשובה בלבד (ראה קובץ "תשובות הרמב"ם" סימן צ"ז, וכן ב"מעשה ורוקח" דף א עמוד ב). (89) (מסכת סופרים פרק י"ט, הלכה ח) אלא ששם אמרו זה רק לענין ראש השנה ויום הכיפורים ולא לעשרת ימי תשובה. ואף על פי שאמרו: "אל ישאל אדם צרכיו בשלוש ראשונות ואחרונות" - אין זה אלא בצרכי יחיד, אבל צרכי רבים שואלים (ברכות לד., ובתוספות שם דיבור המתחיל: "אל ישאל"), וראה לקמן (פרק ו, הלכה ג ובביאורו). (1) מאימתי זמן תפילת השחר; זמן מנחה גדולה וקטנה, ומי שעבר זמן התפילה ולא התפלל מה דינו. (1) חמישה דברים המעכבים את

יא. מי שגהק ופהק ונתעטש בתפלתו - אם לרצונו, הרי 49
 זה מגנה; ואם בדרך גופו קדם שיתפלל ויבא לאנסו - אין 50
 בכך כלום. נודמן לו רק בתפלתו - מכליעו בטליתו או 51
 בבגדו. ואם היה מצטער בכך - זורקו בידו לאחוריו, כדי 52
 שלא יצטער בתפלה ונמצא טרוד. יצא ממנו רוח מלמטה, 53
 כשהוא עומד בתפלה, שלא לדעתו - שוהה עד שתכלה 54
 הרוח, וחזור לתפלתו. 55

יב. בקש להוציא רוח מלמטה, ונצטער הרבה ואינו יכול 56
 להעמיד עצמו - מהלך לאחוריו ארבע אמות וממתין עד 57
 שתכלה הרוח, ואומר: "רבון כל העולמים, יצרתנו ונקבים 58
 ונקבים חלולים חלולים, גלוי ונדוע לפניך חרפתנו 59
 וכלמתנו; חרפה וכלמה בחיינו, תולעה ורמה במיתתנו". 60
 וחזור למקומו ומתפלל. 61

יג. היה עומד בתפלה ונטפו מירגליו על ברקיו - ממתין 62
 עד שיכלו המים וחזור למקום שפסק. ואם שוהה כדי לגמור 63
 את התפלה - חוזר לראש. 64

יד. וכן המשתין מים, שוהה כדי הלוף ארבע אמות, 65
 ואחר-כך יתפלל. ומשהתפלל - שוהה אחר תפלתו כדי 66
 הלוף ארבע אמות, ואחר-כך משתין, כדי שיפסק דברי 67
 התפלה מפיו. 68

טו. פונת הלב ביצד? כל תפלה שאינה בכונה, אינה 69
 תפלה; ואם התפלל בלא כונה - חוזר ומתפלל בכונה. מצא 70
 דעתו משבשבת ולבו טרוד - אסור לו להתפלל עד שתתישב 71
 דעתו. לפיכך הבא מן הדרך והוא עיף או מצר, אסור לו 72
 להתפלל עד שתתישב דעתו. אמרו חכמים: ישוהה שלשה 73
 ימים עד שינוח ותתקרב דעתו, ואחר-כך יתפלל. 74

טז. ביצד היא הכונה? שיפנה את לבו מכל המחשבות, 75
 ויראה עצמו כאלו הוא עומד לפני השכינה. לפיכך צריך 76
 לישוב מעט קדם התפלה כדי לכונן את לבו, ואחר-כך 77
 יתפלל בנחת ובתחנונים. ולא יעשה תפלתו כמי שהיה 78
 נושא משאוי ומשליכו והולך לו. לפיכך צריך לישוב מעט 79
 אחר התפלה, ואחר-כך יפטר. חסידים הראשונים היו 80
 שוהין שעה אחת קדם תפלה ושעה אחת לאחר תפלה, 81
 ומאריכין בתפלה שעה. 82

יז. שכור - אל יתפלל, מפני שאין לו כונה. ואם התפלל, 83
 תפלתו תועבה. לפיכך חוזר ומתפלל כשיתרוקן משכרותו. 84
 שתוי - אל יתפלל. ואם התפלל - תפלתו תפלה. אינה 85
 שכור? זה שאינו יכול לדבר לפני המלך. שתוי? - יכול 86
 לדבר בפני המלך ואינו משתבש; אף-על-פי-כן, הואיל 87
 ושתה רביעית יין לא יתפלל עד שיסיר יינו מעליו. 88

יח. וכן אין עומדין להתפלל, לא מתוך שחוק ולא מתוך 89
 קלות-ראש, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך מריבה, ולא מתוך 90
 פגע, אלא מתוך דברי-תורה. ולא מתוך דין והלכה, 91
 אף-על-פי שהם דברי-תורה, כדי שלא יהא לבו טרוד 92
 בהלכה; אלא מתוך דברי-תורה שאין בה עיין, כגון הלכות 93
 פסוקות. 94

יט. תפלות הפרקים, כגון תפלת מוסף ראש-החדש ותפלת 95
 מועדות, צריך להסדיר תפלתו ואחר-כך עומד ומתפלל, 96

אֵלָא יָדְיוּ בְלֻבְדָּ? בְּשָׂאָר תְּפִלוֹת חוּץ מִתְּפִלַּת שְׁחֵרִית; אֲבָל 1
 שְׁחֵרִית, רוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְפַּלֵּל. וְאִם הָיָה 2
 רְחוּק מִן הַמַּיִם - מִקְנֵם יָדָיו בְּלֻבְדָּ וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְפַּלֵּל. 3
 ד. כָּל הַטְּמְאִין, רוֹחֵצִין יָדָיָן בְּלֻבְדָּ בְּטַהוּרִין וּמִתְּפַלְלִים - 4
 אֶף-עַל-פִּי שְׂאֵפֶשֶׁר לָהֶם לְטַבֵּל וְלַעֲלוֹת מִטְּמֵאָתָן, אִין 5
 הַטְּבִילָה מְעַכְבֵּת. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ, שְׂעִזָּרָא תַקֵּן שְׂלָא יִקְרָא 6
 בְּעַל-קָרִי בְּלֻבְדָּ בְּדִבְרֵי-תוֹרָה עַד שְׂיִטְבַּל; וּבֵית-דִין שְׂעִמְדוּ 7
 אַחֲרֵי-כֵן הִתְקִינוּ אֶף לְתַפְלָה, שְׂלָא יִתְפַּלֵּל בְּעַל-קָרִי בְּלֻבְדָּ 8
 עַד שְׂיִטְבַּל. וְלֹא מִפְּנֵי טְמֵאָה וְטַהֲרָה נִגְעוּ בָּהּ, אֵלָא כְּדִי 9
 שְׂלָא יְהִי תַלְמִידֵי חֲכָמִים מְצוּיִים אֲצֵל נְשׁוּתֵיהֶם 10
 כְּתַרְנַגּוּלִים, וּמִפְּנֵי זֶה תַקֵּנוּ טְבִילָה לְבַעַל-קָרִי לְבִדּוֹ, 11
 וְהוֹצִיאֻהוּ מִכָּלל הַטְּמְאִין. 12

ה. לְפִיכֵף הָיָה אוֹמְרִין בְּזִמְן תַּקְנָה זֹה, שְׂאֵפְלוּ זָב שְׂרָאָה 13
 קָרִי, וְנָגְדָה שְׂפֻטָה שְׂכַבְתָּ-נֹרַע, וּמִשְׁמֶשֶׁת שְׂרָאָתָה דַם-גְּדֵה, 14
 צָרִיכִין טְבִילָה לְקִרְיַאת-שְׁמַע וְכֵן לְתַפְלָה מִפְּנֵי הַקָּרִי, 15
 אֶף-עַל-פִּי שְׁהֵם טְמְאִין; וְכֵן הָדִין נוֹתֵן, שְׂאִין טְבִילָה זֹה 16
 מִפְּנֵי טַהֲרָה, אֵלָא מִפְּנֵי הַגְּזֵרָה, שְׂלָא יְהִי מְצוּיִין אֲצֵל 17
 נְשׁוּתֵיהֶן תְּמִיר. וְכִבֵּר בְּטֻלָה גַם תַּקְנָה זֹה שֶׁל תְּפִלָּה, לְפִי 18
 שְׂלָא פְּשֻטָה כָּלל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הָיָה כַח בְּצַבּוּר לַעֲמֹד בָּהּ. 19

ו. מְנַהֵג פְּשׁוּט בְּשׁוּעַר וּבִסְפָרָה, שְׂאִין בְּעַל-קָרִי מִתְּפַלֵּל עַד 20
 שְׂרוּחֵץ כָּל בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם, מִשׁוּם 'הַכּוֹן לְקִרְיַת אֱלֹהֵיךָ 21
 יִשְׂרָאֵל'. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּכָרִיא אוֹ כְּחוּלָה שְׂבָעֵל; 22
 אֲבָל חוּלָה שְׂרָאָה קָרִי לְאַנְסוּ, פְּטוּר מִן הִרְחִיצָה, וְאִין בְּזֵה 23
 מְנַהֵג. וְכֵן זָב שְׂרָאָה קָרִי וְנָגְדָה שְׂפֻטָה שְׂכַבְתָּ-נֹרַע - אִין 24
 בְּהֵן מְנַהֵג, אֵלָא מִקְנָחִין עֲצֻמֵן וְרוֹחֵצִין יָדָיָן וּמִתְּפַלְלִין. 25

ז. כְּסוּי הָעֵרוּהָ בִּיצַד? אֶף-עַל-פִּי שְׂפִסָּה עָרוּתוֹ כְּדָרְךָ 26
 שְׂמַכְסִין לְקִרְיַת-שְׁמַע - לֹא יִתְפַּלֵּל עַד שְׂיִכְסֶּה אֶת לְבוֹ. 27
 וְאִם לֹא כֶסֶה לְבוֹ, אוֹ שְׂנַאֲנַס וְאִין לוֹ בְּמָה וְכֶסֶה - הוֹאִיל 28
 וְכֶסֶה עָרוּתוֹ וְהִתְפַּלֵּל, יִצָּא. וְלִכְתַּחֲלָה לֹא יַעֲשֶׂה. 29

ח. טַהֲרַת מְקוֹם הַתְּפִלָּה בִּיצַד? לֹא יִתְפַּלֵּל בְּמְקוֹם הַטְּנַפֵּת, 30
 וְלֹא בְּמִרְחֵץ, וְלֹא בְּבֵית-הַפֶּסֶס, וְלֹא בְּאֲשְׁפָה, וְלֹא בְּמְקוֹם 31
 שְׂאִינוּ בְּחֻזְקַת טַהֲרָה, עַד שְׂיִבְדָּקְנוּ. כָּלְלוּ שֶׁל דְּבַר: כָּל 32
 מְקוֹם שְׂאִין קוֹרִין בוֹ קִרְיַת-שְׁמַע, אִין מִתְּפַלְלִין בוֹ. וְכַשֵּׁם 33
 שְׂמִרְחִיקִין מְצוּאָה וּמִמִּירְגְּלִים וְרוּחַ רַע וּמִן הַמַּת וּמִרְאִית 34
 הָעֵרוּהָ לְקִרְיַת-שְׁמַע, כֵּף מִרְחִיקִין לְתַפְלָה. 35

ט. הַמִּתְּפַּלֵּל וּמִצָּא צוּאָה בְּמְקוֹמוֹ - הוֹאִיל וְחֵטָא, מִפְּנֵי 36
 שְׂלָא בְּדַק עַד שְׂלָא הִתְפַּלֵּל, חוּזֵר וּמִתְּפַלֵּל בְּמְקוֹם טַהוּר. 37
 הָיָה עוֹמֵד בְּתַפְלָה וּמִצָּא צוּאָה כְּנִגְדּוֹ: אִם יָכוֹל לְהִלָּךְ לְפָנָיו 38
 כְּדִי שְׂיִרְקָנָה לְאַחֲרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת - יִהְלֵךְ; וְאִם לֹא - 39
 יִסְלַקְנָה לְצַדָּדִין; וְאִם אִינוּ יָכוֹל - יִפְסִיק. גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים לֹא 40
 הָיוּ מִתְּפַלְלִים בְּבֵית שֵׁישׁ בוֹ שְׂכַר וְלֹא בְּבֵית שֵׁישׁ בוֹ מוּרִיס 41
 בְּצַת עֲפוּשׁוֹ, מִפְּנֵי שְׂרִיחוֹ רַע, אֶף-עַל-פִּי שְׂהִמְקוֹם טַהוּר. 42

י. דְּבָרִים הַחוּפְזִים אוֹתוֹ בִּיצַד? אִם הָיָה צָרִיךְ לְגַקְבּוֹ - לֹא 43
 יִתְפַּלֵּל; וְכָל הַצָּרִיךְ לְגַקְבּוֹ וְהִתְפַּלֵּל - תְּפִלְתוֹ תוֹעֵבָה, וְחוּזֵר 44
 וּמִתְּפַלֵּל אַחֵר שְׂיַעֲשֶׂה צָרְכּוֹ. וְאִם יָכוֹל לְהַעֲמִיד עֲצֻמוֹ כְּדִי 45
 פְּרָסָה - תְּפִלְתוֹ תְּפִלָּה; וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן, לְכַתַּחֲלָה לֹא יִתְפַּלֵּל 46
 עַד שְׂיִבְדַּק עֲצֻמוֹ יָפָה יָפָה. וְיִבְדַּק וְגַקְבּוֹ, וְיָסִיר פִּיחוֹ וְנִיעוֹ 47
 וְכָל דְּבַר הַטּוּרָה, וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְפַּלֵּל. 48

חולים; אם יש בו יכלת לכוון את דעתו - יתפלל; ואם לאו
 - אל יתפלל¹⁰ עד שיאכל וישתה. היה רוכב על בהמה,
 אף-על-פי שיש לו מי שיאחז בהמתו - לא ירד¹¹, אלא ישב
 במקומו ויתפלל, כדי שתהא דעתו מישבת עליו.
 ג. נכח המקדש כיצד? היה עומד בחוצה לארץ - מחזיר
 פניו נכח ארץ-ישראל ומתפלל¹². היה עומד בארץ - מכון
 את פניו כנגד ירושלים¹³. היה עומד בירושלים - מכון פניו
 כנגד המקדש¹⁴. היה עומד במקדש - מכון פניו כנגד בית
 קדש הקדשים¹⁵. סומא, ומי שלא יכול לכוון את הרוחות¹⁶,
 והמחליף רדבספניה¹⁷ - יכוון את לבו¹⁸ כנגד השכינה
 ויתפלל.

ד. תקון הגוף כיצד? כשהוא עומד בתפלה, צריך לכוון את
 רגליו זו בצד זו¹⁹, ונותן עיניו למטה, כאלו הוא מביט
 לארץ; ויהיה לבו פנוי למעלה, כאלו הוא עומד בשמים²⁰.
 ומניח ידיו על לבו כפותיו²¹, הימנית על השמאלית²²,
 ועומד כעבד לפני רבו, באימה, ביראה ופחד²³. ולא יניח
 ידיו על חלציו²⁴.
 ה. תקון המלבושים כיצד? מתקן מלבושיו תחלה, ומציין²⁵
 עצמו ומזהיר, שגאמר: 'השתחוה לה' בהדרת קדש'. ולא
 יעמד בתפלה באפנתו²⁶, ולא בראש מגלה²⁷ ולא ברגלים
 מגלות²⁸, אם דרך אנשי המקום, שלא יעמדו בפני הגדולים
 אלא בכתמי הרגלים²⁹. ובכל מקום, לא יאחז תפלין בידו

כדי שלא יפשל בה. היה מהלך במקום סכנה, כגון מקום
 גדודי חיות ולטטים, והגיע זמן תפלה - מתפלל ברכה
 אחת, וזו היא: "צרכי עמך ישראל מרבים ודעתם קצרה.
 יהי רצון מלפניך יי אלהינו, שתתן לכל אחד ואחד כדי
 פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה, והטוב בעיניך עשה.
 ברוך אתה יי, שומע תפלה". ומתפלל אותה בדרך כשהוא
 מהלך; ואם יכול לעמד - עומד. וכשהוא מגיע לישוב
 ותתקרב דעתו - חוזר ומתפלל תפלה פתקנתה, תשעה-עשר
 ברכות.

יום חמישי י"ז ניסן ה'תשע"א

פרק חמישי

א. שמונה דברים צריך המתפלל להזהר בהן ולעשותן,
 ואם היה דחוק² או נגאס³, או שעבר⁴ ולא עשה אותן, אין
 מעבדין⁵. ואלו הן: עמידה, ונכח המקדש, ותקון הגוף,
 ותקון המלבושים, ותקון המקום, והשונית הקול, והפריעה,
 והשתחויה⁶.
 ב. עמידה כיצד? אין מתפלל אלא מעמד⁷. היה יושב
 בספינה או בעגלה - אם יכול לעמד, יעמד; ואם לאו⁸, ישב
 במקומו ויתפלל. חולה מתפלל אפלו שוכב על צדו; והוא
 שיכול לכוון את דעתו⁹. וכן הצמא והרעב, הרי הן בכלל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

התפילה; המהלך במקום סכנה מה יתפלל. (1) שמונה דברים שהמתפלל צריך להיזהר בהם; השתחווייה, כריעה וקידה ודיניהן;
 נפילת אפיים ומנהגיה. (2) שנמצא במצב דחוק וקשה לו להיזהר בהם, כמבואר בסמוך (הלכה ב). (3) מחמת חולי וכיוצא בו.
 (4) בלי שום סיבה, במזיד. (5) לא כחמשת הדברים המנויים בפרק הקודם המעבדין את התפילה, ועל המתפלל לחזור לפעמים
 ולהתפלל. (6) כל שמונת הדברים האלה יבארם רבינו בהלכות הבאות. (7) (ברכות ל). כי התפילה היא עבודת ה', כמו שכתוב:
 "ולעבדו בכל לבבכם" - ועבודת ה' צריכה להיות בעמידה, שנאמר (דברים י, ח): לעמוד לפני ה' לשרתו (טור אורח חיים סימן
 צ"ח). ולפיכך נקראת תפילת "שמונה עשרה" בפי החכמים גם בשם: "עמידה" (מסכת סופרים פרק טז, הלכה י"ב). (8) שהעגלה
 מתנועעת וכן הספינה (בית יוסף אורח חיים צד). (9) ורש"י היה נוהג שלא להתפלל בשעת חליו, וקרא רק קריאת שמע (הגהות
 מיימוניות). ואמרו חז"ל: אמר הקדוש-ברוך הוא: אני אמרתי להתפלל בבית הכנסת שבעירך; ואם אין אתה יכול לילך - התפלל
 על מיטתך; ואם אין אתה יכול - הרהר בלבבך, ובלבד שתדום מעבירה שבך, שנאמר (תהילים ד, ה): אימרו בלבבכם על משכבכם
 ודומו סלה (פסיקתא, הובאת בילקוט שמעוני). (10) (ירושלמי ברכות פרק ה, הלכה א) "המיצר - אסור להתפלל", מפני שאין
 דעתו מיושבת עליו. (11) כי אם ירד, קשה עליו עיכוב הדרך ותיטרד דעתו. (12) (ברכות ל), שנאמר (מלכים-א ח, מח):
 והתפללו אליך דרך ארצם אשר נתת לאבותם. (13) (שם), שנאמר (שם, מד): והתפלל אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה.
 (14) שנאמר (דברי הימים-ב ו, לב): והתפללו אל הבית הזה. (15) שנאמר (שם, כו): והתפללו אל המקום הזה, הוא בית קודש
 הקדשים מקום משכן השכינה. (16) שאין הוא מבחין באיזה צד נמצאת ארץ ישראל או ירושלים. (17) בסירה ידובר כאן שאי
 אפשר לו להחזיר פניו לירושלים מפני פחד המים הזורמים בכיוון אחר. (18) "יפנה ליבו ורעיניו ויחשוב שפניו כנגד קודש
 הקדשים. רבינו בפירוש המשנה (ברכות פרק ד, משנה ה). (19) (ברכות י): שנאמר: ורגליהם רגל ישרה (יחזקאל א, ז) נראין
 כרגל אחת, כי מכיוון שעומד לדבר עם השכינה, צריך לסלק כל מחשבות החוץ מליבו ולדמות כאילו הוא מלאך השרת. וטעם
 אחר: רמז שנסתלקה ממנו התנועה לברוח, ולא להשיג שום חפץ מבלעדי ה' (בית יוסף אורח חיים סימן צה). (20) כתוב אחד
 אומר (מלכים-א ט, ג): והיו עיני וליבי שם (בבית המקדש) כל הימים; וכתוב אחד אומר (איכה ג, מא): נישא לבבנו אל כפיים
 - הא כיצד? מלמד: "שהמתפלל צריך שיתן עיניו למטה (כלפי ארץ ישראל, רש"י) וליבו למעלה, כדי שיתקיימו שני המקראות
 הללו" (יבמות קה:). (21) חבוקות אחת ברעותה כאילו הן קשורות. (22) רמז להכנעת יצר הרע שהוא נרמז בצד שמאל (בית
 יוסף סימן צ"ה). (23) כמו שמצינו: "רבא פכר ידיה ומצלי, אמר: כעבדא קמיה מריה" (שבת י). (24) שנראה כעומד לפני ה'
 בקלות ראש. וכן לא יחא נשען ונסמך לשום דבר ("הגהות מיימוניות"). רבינו נמשך אחר גירסת הרי"ף הגורס בברכות (כד):
 "ולא היה מניח ידו על סנטרו" (בשעת התפילה) ופירוש הערוך סנטרו - צידו, כמו: "סטרו, והנו"ן נוספת (בית יוסף, סימן צ"ה).
 (25) ומקשט עצמו בבגדיו, וכן אמרו (ברכות ל): "רב יהודה הוזה מציין נפשיה, והדר מצלי". (26) בגד שילבש האדם על בשרו
 להזיע בו, שלא יטנף בגדיו החמודים בזיעה; ואין מנהג האדם לצאת בו לברו עד שילבש עליו בגד אחר. (פירוש המשנה לרבינו,
 ברכות פרק ט, משנה ה). (27) "שאינו רשאי להוציא אזכרה מפיו כשראו מגולה" (מסכת סופרים פרק י"ד, הלכה ט"ו).
 (28) (חגיגה יג): "לאו דרך ארץ הוא לגלות רגליו לפני רבו. (29) נתכוון רבינו בזה להוציא כל בני מדינות ערב העומדים לפני

1 וְסִפְר־תּוֹרָה בְּרוּעוֹ וַיְתַפְּלַל, מִפְּנֵי שֶׁלְבוֹ טְרוּד בְּהֶן³⁰. וְלֹא
2 יֵאָחַז כְּלִים וּמְעוֹת בְּיָדָיו³¹. אֲבָל מִתְפַּלֵּל הוּא וְלוֹלֵב בְּיָדוֹ
3 בַּיּוֹם הַהוּא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצַוֵּת הַיּוֹם³². הִיָּה מְשׁוּי עַל
4 רֵאשׁוֹ, וְהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה - אִם הִיָּה פְחוֹת מֵאַרְבָּעָה קַבִּין,
5 מִפְּשִׁילוֹ לְאַחֲרֵי³³ וּמִתְפַּלֵּל בּוֹ. הִיָּה אַרְבָּעָה קַבִּין - מִנִּיחוֹ
6 עַל־גְּבִי קַרְקַע, ³⁴ וְאַחֲרֵי־כֵן יִתְפַּלֵּל. דֶּרֶךְ כָּל הַחֲכָמִים
7 וְתַלְמֵי־דֵיהֶם, שֶׁלֹּא יִתְפַּלְּו אֲלָא כְּשֶׁהֵן עֲטוּפִים³⁵.
8 ו. תַּקֵּן הַמְקוֹם כִּי־צַד? יַעֲמֵד בְּמְקוֹם נְמוּד³⁶, וַיִּחְזִיר פְּנָיו
9 לְכַתְּלָהּ³⁷. וְצָרִיף לְפִתְחַ חֲלוֹנוֹת אוֹ פְתָחִים כַּנֶּגֶד יְרוּשָׁלַיִם,
10 כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל כַּנֶּגֶד, שְׁנֵאָמַר: ³⁸ יְכוּיִן³⁸ פְּתִיחַן לֵה כְּעִלְתִּיהָ
11 נֶגֶד יְרוּשָׁלַם³⁹ וְגו'. וְקוֹבֵעַ מְקוֹם לְתַפְלֹתוֹ תַמִּיד⁴⁰. וְאֵין
12 מִתְפַּלֵּל בְּחִרְבָה⁴¹, וְלֹא אַחֲרֵי⁴² בַּיִת־הַכְּנֶסֶת, אֲלָא־אִם־כֵּן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

גדוליהם ברגליים מגולות - שלהם מותר להתפלל ברגליים מגולות (כסף משנה). (30) שלא יפלו על הארץ ויתבזו (ברכות כג:). (31) כי ליבו טרוד, שמה יפלו מיידו; הכלים יישברו והמעוֹת יתפורו ויאבדו (שם). (32) ומתוך שחביבה עליו המצוה, אין משאה כבד עליו ואינו נטרד (סוכה מא: וברש"י שם) ומטעם זה מותר לאחוז מחזור תפילות בידו בשעה שמתפלל. הואיל והוא תופסו לצורך תפילה עצמה כדי להתפלל בעיון ובדיוק, אין משאו כבד ואינו נטרד, והרי זה דומה ללולב (רבינו יונה; ובשולחן ערוך אורח חיים סימן צ"ו, סעיף ב). (33) שאז אין כובד המשא מונעו מלכוון בתפילתו, לא כן בעודו על ראשו (בבא מציעא קה:), אלא ששם הנוסחא "הנושא משאו על כתיפו" ורבינו גורס "על ראשו" (בית יוסף, אורח חיים סימן צ"ז). (34) (שם) כי כובד המשא מונעו מלכוון בתפילתו. (35) בטליתם (שבת י:). ואלה דברי רבינו לקמן (הלכות ציצית פרק ג, הלכה י"א): "גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והם אינם עטופים. וכתב הב"ח (אורח חיים סימן צ"א) שלא נכון להתפלל וכסיות על ידיו, שזה דרך גאוה. ועליו הכתוב אומר: אל תבאני רגל גאוה ויד רשעים אל תנידני (תהילים לו, יב). (36) לפי שאין גבהות לפני המקום (ברכות י:). וכן הכתוב אומר (תהילים קל, א): ממעמקים קראתיך ה'. (37) (ברכות ה:) שנאמר (ישעיה לח, ב): ויסיב חזקתו פניו אל הקיר ויתפלל. ורבינו בתשובתו (הובאת בבית יוסף אורח חיים סימן צ) כתב: שהטעם שהצריכו להתקרב אל הקיר בעת התפילה, כדי שלא יהא לפניו דבר המבטל כוונתו. (38) חלונות בלשון ערבית (אבן עזרא, שם). (39) כדי שתהא תפילתו מכוונת נגד בית־המקדש, שעליו אמר שלמה (מלכים־א ט, ג): והיו עיני וליבי שם כל הימים (רבינו סעדיה גאון בפירושו לדניאל, שם). ורש"י (ברכות לד:): כתב: "חלונות גורמים לו שיכוון ליבו: שהוא מסתכל כלפי שמים ונכנע ליבו". וראה במוספינו "תשובות רבינו". ובזהוהו פרשת פקודי (עמוד רנ"א) מצריך שנים עשר חלונות לבית הכנסת על פי סוד כמוס, וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך (אורח חיים סימן צ, סעיף ד). (40) כמאמרם (ברכות ו:): כל הקובע מקום לתפילתו - אלוקי אברהם בעזרו, שכן נאמר בו (בראשית יט, כז): וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם (שכבר התפלל שם). ולא רק שיתפלל בבית כנסת קבוע, אלא גם בבית הכנסת עצמו יקבע מקום קבוע לתפילתו (הגהות מיימוניות). וכן אמרו בירושלמי (ברכות פרק ד, הלכה ד) כתוב (שמואל־ב טו, לב): ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלוקים. "השתחוה" לא נאמר אלא "ישתחוה" - מכאן שצריך אדם לייחד לו מקום בבית הכנסת להתפלל. (41) כמאמרם (ברכות דף ג, עמוד א): מפני ג' דברים אין נכנסים לחורבה: מפני החשד, מפני המפולת, ומפני המזיקין - ובא רבינו להשמיענו רבותא: שאפילו לתפילה, כשהוא בדרך ומתיירא שמה יפסקוהו עוברי דרכים - גם כן לא ייכנס לחורבה (לחם משנה). (42) (ברכות ו:): פתחי בתי הכנסת היו במזרח, כמו במקדש ובמשכן: פניהם למערב ואחוריהם למזרח, והמתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבית הכנסת נראה ככופר במי שהציבור מתפלל לפניו, (רש"י שם). וחכמינו ז"ל (שם) קראו עליו את הפסוק: סיב רשעים יתהלכון (תהילים יב, ט). (43) (שם דף לא עמוד ב) מפני שנראה כאילו חבירו מקבל עליו מלכות שמים, והוא אינו מקבל. וכתב רבינו האי גאון שאין הדברים אמורים אלא כשישב בטל, אבל אם עוסק בתפילה, או שאר דברי שיר ושבח - מותר, שאין זה נראה כפורק מעליו מלכות שמים (הגהות מיימוניות). ורבותינו ז"ל למדוה (שם) מחנה שאמרה לעלי הכהן: אני האשה הניצבת עימכה בזה להתפלל אל ה' (שמואל־א א, כו) ששמע שהיא עמדה וגם הוא עמד בתוך ארבע אמותיה, מפני שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפילה, ולא אסור אלא הישיבה, ולא העמידה (רבינו יונה לברכות, שם). (44) (ברכות דף י' עמוד ב) "לפי שאין גבהות לפני המקום"; אבל אם אין המקום גבוה שלושה טפחים, הרי הוא נידון כגוף הקרקע ומותר. (45) אפילו פחותים מגובה שלושה טפחים - אסור להתפלל כשהוא עומד עליהם, משום חציצה; שהרי בעבודת המקדש אסור לו לעבוד על גבי כלי משום חציצה - ותפילה במקום עבודה היא (פרישה לאורח חיים סימן צ). וכן מבואר בטור (שם, סימן צ"ח). "שאינו רשאי להוציא אזכרה מפיו כשראשו מגולה" (מסכת סופרים פרק י"ד, הלכה ט"ו). (46) והרי זה נידון כרשות נפרדת לעצמה. ומטעם זה מותר לשליח ציבור לעמוד ולהתפלל על הבימה שבבית הכנסת, אף על פי שהיא גבוהה יותר משלושה טפחים, הואיל והיא רשות חלוקה לעצמה ("מגדל עוז"). (47) לא במלאכת עצמן, אלא במלאכת נתן עבודה. (48) שורת בניין החומה וזכרת בתנ"ך (עזרא ו, ד): נדבכין די אבן גלל. וכן אבן על אבן (חגי ב, טו) תירגם יונתן: "נדבך על נדבך" (הערוך). ורבינו בפירושו המשנה (ברכות פרק ב, משנה ד) יאמר: "מנהג בוני הקירות בעפר להציב שני לוחות, ומשליכים העפר באמצע וירקעו אותם בכלי עץ יד עד יאחו תבנית הקיר ויקשר, ואחר כך מסירים הלוחות ההם מן הבניין אשר בנו (כמו שעושים הבונים כיום ליציקת מלט). והלוח האחד מאלו השניים אשר בס יבנה ויכונן הקיר קוראים אותו: "נדבך", וזה פירוש המלה על אמתתה". (49) כי אי אפשר להם לכוון בתפילתם בעמדם למעלה, מפני הפחד שמה יפלו (ברכות דף ט"ז

- 1 בראש התאנה - מתפללין במקומן, מפני שטרקון⁵⁰ מרבה.
 2 ומה הן מתפללין? אם היו עושין בסעודתן בלבד⁵¹ -
 3 מתפללין שלש תפלות של תשעה עשר ברכות⁵². היו עושין
 4 בשכרן - מתפללין הבינונו⁵³. ובין פה ובין פה, אין יורדין
 5 לפני התבה⁵⁴ ואין נושאים את פניהן⁵⁵.
 6 ט. השונית הקול כיצד? לא יגביה קולו בתפלתו ולא
 7 יתפלל בלבד⁵⁶, אלא מחתף הדברים בשפתיו ומשמיע
 8 לאזניו בלחש⁵⁷. ולא ישמיע קולו⁵⁸, אלא אם-כן היה
 9 חולה, או שאינו יכול לבנון את לבו עד שישמיע קולו -
 10 הרי זה מתר; ובלבד שלא יהא בצבור, כדי שלא תטרף
 11 דעתן מקולו⁵⁹.
 12 י. פריעה כיצד? המתפלל פורע חמש פריעות בכל תפלה
 13 והפלה: בברכה ראשונה, בתחלה ובסוף⁶⁰; וב'הודיה' -
 14 בתחלה ובסוף; וכשגומר התפלה - פורע ופוסע שלש
 15 פסיעות לאחוריו⁶¹. וכשהוא פורע⁶² - נותן שלום משמאל
 16 עצמו, ואחר-כך מימין עצמו⁶³, ואחר-כך מגביה ראשו מן
 17 הפריעה. וכשהוא פורע בארבע הפריעות - פורע ב'ברוך'⁶⁴;
- 18 וכשהוא זוקף, זוקף ב'שם'⁶⁵. במה דברים אמורים?
 19 בהדיוט; אבל כהן גדול פורע בתחלת כל ברכה ובסוף כל
 20 ברכה. והמלך - בינו ששקה בראשונה, אינו מגביה ראשו
 21 עד שגומר כל תפלתו⁶⁶.
 22 יא. ולמה נותן שלום לשמאלו תחלה? מפני ששמאלו הוא
 23 ימין שכנגד פניו; כלומר - כשהוא עומד לפני המלך, נותן
 24 שלום לימין⁶⁷ המלך, ואחר-כך לשמאל המלך; וקבעו,
 25 שיפטר מן התפלה כמו שנפטרין מלפני המלך⁶⁸.
 26 יב. כל הפריעות האלו, צריך ש'כרע בהן עד שיתפקקו'⁶⁹
 27 כל חליות שבשדרה, ועשה עצמו כקשת⁷⁰. ואם שקה מעט
 28 וצער עצמו, ונראה פכורע בכל כחו⁷¹ - אינו חושש⁷².
 29 יג. השתחויה כיצד? אחר ש'מגביה ראשו מפריעה
 30 חמישית, ישב לארץ, ונופל על פניו⁷³ ארצה ומתחנן בכל
 31 התחנונים שיצאה⁷⁴. פריעה האמורה בכל מקום - על
 32 ברכים⁷⁵; קידה - על אפים⁷⁶; השתחויה - זה פשוט ידים
 33 ורגלים, עד שנמצא מוטל על פניו ארצה⁷⁷.
 34 יד. כשהוא עושה נפילת פנים אחר תפלה - יש מי שהוא

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

עמוד א). (50) ירושלמי שם פרק ב, הלכה ה). מפני שאלה האילנות מרובי ענפים הם יותר משאר האילנות, ויש טורח בעלייתם ובירידתם, לפיכך אמרו: יתפללו במקומם ולא יבטלו ממלאכת בעל הבית (רבינו יונה לברכות שם). (51) שהיו מקבלים רק מזונות בשכר עבודתם. (52) כי אין אנו חוששים לביטול מלאכת בעל הבית. הואיל ושכרם מועט (ברכות, שם). (53) ראה לעיל (פרק ב, הלכה ג). (54) אין מעמידים שליח ציבור (חזן) לפני התיבה, כלומר: אין מתפללים בציבור, מפני שיש בזה ביטול מלאכה יותר מדי. (55) לברכת כהנים (שם). (56) בלי הנעת שפתיים וחייתך דיבור. (57) (ברכות דף ל"א עמוד א) שנאמר בחנה אשת אלקנה (שמואל-א פרק א, פסוק יג): רק שפתיה נעות - מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו; וקולה לא ישמע (שם) - מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו. וכן אמרו (סוטה דף ל"ב עמוד ב): "מפני מה תיקנו תפילה בלחש? כדי שלא לבייש את עוברי עבירה" (המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם). (58) אמרו חז"ל (ברכות דף כ"ד עמוד ב): "המשמיע קולו בתפלתו - הרי זה מקטני אמונה (כאילו אין הקדוש-ברוך-הוא שומע תפילת לחש); והמגביה קולו בתפלתו (בקול רם יותר) - הרי זה מנביאי השקר" שנאמר בהם (מלכים-א יח, כח): ויקראו בקול גדול. (59) (ברכות שם) והמנהג להשמיע קול בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים עורר תימהון רב בין הפוסקים, ויש שקראו תגר על זה. וה"בית יוסף" (אורח חיים סימן ק"א) ממליץ עליו ואומר: הואיל ואין אנו רגילים בברכות אלו; וגם שהימים האלה ימי תשובה הם, אנו משמיעים קולנו כדי לכוון יותר. ואין לחוש לטירדת הציבור, כי מתוך שחביבה להם התפילה נותנים דעתם, ולא יטעו למרות שמיעת הקול. וגם מצויים בידם מחזורים ולא יתבלבלו. (60) (ברכות דף ל"ד עמוד א). (61) (יומא דף נ"ג עמוד ב) כתלמיד הנפטר מרבו. (62) בנוסח שונצינו וכן בכתב יד התימנים: "כשהוא כורע ונותן שלום וכו'". (63) מבואר בסמוך (הלכה י"א). (64) כשהוא אומר: "ברוך אתה". (65) כשהוא אומר: ה' (ברכות דף י"ב עמוד א), שנאמר: ה' זוקף כפופים (תהילים פרק קמ"ו, פסוק ח). (66) (ברכות לד): "כל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע ולהשפיל עצמו" (לשון רש"י, שם). (67) שהימין היא חשובה יותר (ראה יומא נג:), וכן הוא אומר (דברים לג, ב): מימינו אש דת למו. (68) שנותנים לו שלום כשנפטרים ממנו. וגם המתפלל רואה עצמו כאילו שכניה ממול פניו, שנאמר (תהילים פרק ט"ז פסוק ח): שוייתי ה' לנגדי תמיד (יומא דף נ"ג עמוד ב וברש"י שם). (69) שיראו הפקקים, הם הקשרים שבפרקי חוליותיו (רש"י ברכות דף כ"ח עמוד ב). מלשון "ובגפנים מן הפקק ולמעלה" (בבא בתרא דף פ' עמוד ב). (70) וכדאי להעיר שבתלמוד שם, לא נזכר "כקשת", אלא "עד שיראה איסר כנגד ליבו". וראה ברש"י שם ביאור. ואמר הרב האדר"ת שלפי דעתו הייתה נוסחת רבינו בתלמוד שם: עד שיראה יתר כנגד ליבו, ועל כן כתב: "שיעשה עצמו כקשת" ואז יראה נגד ליבו כיתר המתוח על גבי הקשת. (71) כלומר: שהכריעה קשה עליו ומצטער בה, כגון: זקן או חולה. (72) כי כבר יצא ידי חובתו, כאמרם: "כיוון שנענע בראשו - שוב אינו צריך" (ברכות, שם). (73) כמו שעשה משה, שנאמר בו: ואתפלל לפני ה' וגו' (דברים ט, כה); וכן מצינו ביהושע: ויפול על פניו ארצה וגו' (יהושע פרק ז, ו); וכן מצינו בתלמוד (מגילה דף כ"ב עמוד ב): "רב הגיע לבבל לבית הכנסת... וכל הציבור נפל על פניו", והטעם: כדי שיסדר תפלתו בשלושה סדרים: תחילה מתפלל מיושב בפסוקי דזמרה וקריאת שמע, ואחר כך מתפלל "שמונה עשרה" מעומד, ואחר כך מתפלל בנפילה - כסדר תפילת משה רבינו שכתוב בו: ואשב בהר (דברים פרק ט פסוק ט); ואנוכי עמדתי בהר (שם פרק י פסוק י); ואתפלל לפני ה', (שם פרק ט פסוק יח) טור אורח חיים (סימן קל"א). (74) בימי רבינו ואפילו בימי ה"טור" (ראה טור שם) עוד לא הייתה נוסחה קבועה לתפילת "תחנון" וכל אחד התחנן כרצונו. ואחר כך קבעה בנוסח ידוע שאנו אומרים אותו כיום: "רחום והנון חטאתי לפניך" וכו'. (75) (ברכות דף לד עמוד ב), שנאמר: מכרוע על ברכיו (מלכים-א פרק ח, פסוק י"ג) - הרי שלשון כריעה נופלת על כריעת ברכיים. (76) על הפנים, אינו אלא מטה פנים כלפי הארץ ואינו כורע על ברכיו. שנאמר (מלכים-א פרק א פסוק ל"א): ותיקוד בת שבע אפיים ארץ. (77) כמו שנאמר (בראשית פרק

1 לְשֹׂאֵל כָּל צָרְכֵי בְשׂוּמַע תְּפִלָּה - שׂוֹאֵל; אֲכַל לֹא יִשְׂאֵל, 31
 2 לֹא בְשֵׁלֶשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְלֹא בְשֵׁלֶשׁ אַחֲרוֹנוֹת. 32
 3 ד. אֲסוּר לוֹ לְאָדָם שְׂיִטְעֵם כְּלוּם אוֹ שְׂיַעֲשֶׂה מְלֹאכָה, מֵאֲחֵר 33
 4 שְׂיַעֲלֶה עֲמוּד הַשַּׁחַר עַד שְׂיִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שַׁחֲרִית. וְכֵן לֹא 34
 5 יִשְׂכֵּים לְפֶתַח חֲבָרוֹ לְשֹׂאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ קִדְּם שְׂיִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת 35
 6 שַׁחֲרִית. וְלֹא יֵצֵא בְּדֶרֶךְ קִדְּם שְׂיִתְפַּלֵּל; אֲכַל טוֹעֵם וְעוֹשֶׂה 36
 7 מְלֹאכָה קִדְּם שְׂיִתְפַּלֵּל מוֹסֵף וְקִדְּם מִנְחָה; אֲכַל אֵינוֹ סוֹעֵד 37
 8 סְמוּף לְמִנְחָה. 38
 9 ה. בֵּינָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַן מִנְחָה גְדוּלָה, לֹא יִכְנֵס לְמִרְחֵץ, אֶפְלוֹ 39
 10 לְהִדְוִיעַ, עַד שְׂיִתְפַּלֵּל, שְׂמָא יִתְעַלֵּף וְיִכְטַל מִן הַתְּפִלָּה. וְלֹא 40
 11 לְאָכַל, אֶפְלוֹ אֲכִילַת עֲרֵא, שְׂמָא יִמְשֵׁף בְּאֲכִילָה. וְלֹא לְדוּן, 41
 12 אֶפְלוֹ בְּגִמְרֵי דִין, שְׂמָא יִסְתֵּר הַדִּין וְיִמְשֵׁף, וְיִכְטַל מִן 42
 13 הַתְּפִלָּה. וְכֵן לֹא יֵשֵׁב לְפָנֵי הַסֵּפֶר לְסִפּוֹר, אֶפְלוֹ תִסְפֶּרֶת 43
 14 הַדְּיוּט, עַד שְׂיִתְפַּלֵּל, שְׂמָא יִשְׁכַּר הַזּוּג. וְלֹא לְכַנְסֵי 44
 15 סְמוּף לְמִנְחָה עַד שְׂיִתְפַּלֵּל, שְׂמָא יִרְאֶה הַפֶּסֶד בְּמִלְאֲכָתוֹ 45
 16 וְיִתְעַסֵּק בָּהּ, וְיִתְעַכֵּב מִן הַתְּפִלָּה. וְאִם הִתְחִיל בְּאֲחַת מֵאֵלוֹ 46
 17 - לֹא יִפְסִיק, אֲלֵא גּוֹמֵר, וְאֲחֵרֶכֶּן מִתְּפַלֵּל תְּפִלַּת מִנְחָה. 47
 18 ו. מֵאֵימְתֵי הַתְּחִלַּת תְּסַפֶּרֶת? מֵשִׁנִּית מְעַפְרֶת שֶׁל סַפְרִין עַל 48
 19 בְּרַפְיוֹ. וּמֵאֵימְתֵי הַתְּחִלַּת מְרַחֵץ? מֵשִׁיפְשֵׁט הַבְּגָד הַסְּמוּף 49
 20 לְכִשְׂרוֹ. וּמֵאֵימְתֵי הַתְּחִלַּת הַבְּרַסְקִי? מֵשִׁיקְשֵׁר בְּגָד בֵּין 50
 21 כְּתִפּוֹ, כְּמוֹ שֶׁהֵאֱמִינִין עוֹשִׂין. וּמֵאֵימְתֵי הַתְּחִלַּת אֲכִילָה? 51
 22 לְבָנֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל - מֵשִׁיטֵל גְּדִיו, וְלְבָנֵי כָּבֵל - מֵשִׁיטֵיר 52
 23 חֲגוּרוֹ. וּמֵאֵימְתֵי הַתְּחִלַּת הַדִּין? מֵשִׁיטְעֵטְפוֹ הַדִּינִים וְיִשְׁבוּ. 53
 24 וְאִם הָיוּ יוֹשְׁבֵין - מֵשִׁיטְחִילוֹ בְּעֵלֵי דִינֵין לְטַעַן. 54
 25 ז. אֶף־עַל־פִּי שְׂתַפְּלַת עֲרֻבִית רְשׁוּת - לֹא יָבֹא אָדָם 55
 26 מִמְּלֹאכָתוֹ וְיֹאמֵר: אֲכַל מְעַט, וְאֵישׁוֹן מְעַט, וְאֲחֵרֶכֶּן 56
 27 אֲתַפְּלֵל; שְׂמָא תֵאָנֵס אוֹתוֹ שְׁנָה, וְנִמְצָא יֶשֶׁן כָּל הַלַּיְלָה. 57
 28 אֲלֵא מִתְּפַלֵּל עֲרֻבִית, וְאֲחֵרֶכֶּן אוֹכַל וְשׁוֹתָה אוֹ יֶשֶׁן, וּמֵתֵר 58
 29 לְהַסְתַּפֵּר וְלְכַנֵּס לְמִרְחֵץ סְמוּף לְשַׁחֲרִית, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא גָזְרוּ 59
 30 אֲלֵא סְמוּף לְמִנְחָה, שֶׁהוּא דָּכַר הַמְצוּי, שֶׁרַב הָעָם נִכְנָסִין 60
 31 שֶׁם בַּיּוֹם; אֲכַל בְּשַׁחַר, דְּכָר שְׂאֵינוֹ מְצוּי, לֹא גָזְרוּ בוֹ. 61

1 עוֹשֶׂה קִידָה, וְיֵשׁ מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הַשְּׂתַחֲוּיָה. וְאֲסוּר לַעֲשׂוֹת 1
 2 הַשְּׂתַחֲוּיָה עַל הָאֲבָנִים⁷⁸, אֲלֵא בַמִּקְדָּשׁ⁷⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ 2
 3 בַּהֲלָכוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים⁸⁰. וְאֵין אָדָם חָשׁוּב רָשָׁאי לְפַל עַל 3
 4 פְּנֵיו, אֲלֵא־אִם־כֵּן הוּא יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא צָדִיק כִּיהוֹשֻׁעַ⁸¹. 4
 5 אֲכַל מִטָּה פְּנֵיו מְעַט, וְאֵינוֹ כּוֹבֵשׁ אוֹתָן בְּקִרְעָה⁸². וּמֵתֵר 5
 6 לְאָדָם לְהַתְּפַלֵּל בְּמִקּוֹם זֶה וְלְפַל עַל פְּנֵיו בְּמִקּוֹם אֲחֵרִי⁸³. 6
 7 טו. מִנְחָה פְּשׁוּט⁸⁴ כָּבֵל יִשְׂרָאֵל, שְׂאֵין נְפִילַת אֶפְסִים 7
 8 בְּשַׁפְּתוֹת וּבְמוֹעֲדִים, וְלֹא בְּרֵאשֵׁי־הַשְּׁנָה וְלֹא בְּרֵאשֵׁי־חֳדָשִׁים 8
 9 וּבְחִנְפָה וּבְפּוּרִים, וְלֹא בְּמִנְחָה שֶׁל עֲרֻבֵי שַׁבְּתוֹת וְיָמִים 9
 10 טוֹבִים⁸⁵, וְלֹא בְּעֲרֻבִית⁸⁶ שְׂכָבֵל יוֹם. וְיֵשׁ יְחִידִים שְׁנוּפְלִים 10
 11 עַל פְּנֵיהֶם בְּעֲרֻבִית. וְכִיּוֹם־הַכַּפּוּרִים בְּלֶכֶד נּוֹפְלִים עַל 11
 12 פְּנֵיהֶם כָּבֵל תְּפִלָּה וְתַפְּלָה⁸⁷, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם תְּחִנָּה וּבִקְשָׁה 12
 13 וְחַעֲנִית. 13

פָּרָק שְׂשִׁי

14 15 א. אֲסוּר לוֹ לְאָדָם לַעֲבֹר אַחֲרֵי בֵית־הַכְּנֶסֶת בְּשַׁעַה 15
 16 שֶׁהַצְּבוּר מִתְּפַלְלִין, אֲלֵא־אִם־כֵּן הָיָה נוֹשֵׂא מִשְׂאוֹ, אוֹ 16
 17 שֶׁהָיָה לְבֵית־הַכְּנֶסֶת שְׁנֵי פְתָחִים בְּשְׁנֵי רוּחוֹת; שֶׁהָרוּאָה 17
 18 אוֹמֵר, שְׂמָא יִלָּךְ וְיִכְנֵס מִפְּתַח הָאֲחֵר. וְכֵן אִם הָיָה כְּעִיר שְׁנֵי 18
 19 כְּתִיבֶסְיוֹת, יֹאמֵר הָרוּאָה: שְׂמָא יִלָּךְ לְבֵית־הַכְּנֶסֶת הָרְגִיל 19
 20 בוֹ. וְאִם יֵשׁ לוֹ תְּפִלִּין בְּרֵאשׁוֹ, מֵתֵר לוֹ לַעֲבֹר, וְאֶף־עַל־פִּי 20
 21 שְׂאֵין שֵׁם אֶחָד מִכָּל אֵלוֹ; שֶׁהַתְּפִלִּין מוֹכִיחִין עֲלָיו שֶׁהוּא 21
 22 רוֹדֵף אַחֵר מְצוֹת וְאֵינוֹ מְמַבְטֵלֵי תְּפִלָּה. 22
 23 ב. הַמְּתַפְּלֵל עִם הַצְּבוּר, לֹא יֵאָרֶף אֶת תְּפִלְתּוֹ יוֹתֵר מִדָּאֵי; 23
 24 אֲכַל בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ - הִרְשׁוּת בְּיָדוֹ. וְאִם כָּא לּוֹמֵר אַחֵר 24
 25 תְּפִלְתּוֹ אֶפְלוֹ כְּסֻדְר וְדוּי יוֹם־הַכַּפּוּרִים - אוֹמֵר. וְכֵן אִם רָצָה 25
 26 לְהוֹסִיף כָּבֵל בְּרִכָּה וּבְרִכָּה מִן הָאֲמָצְעִיּוֹת מֵעֵין הַבְּרִכָּה - 26
 27 מוֹסִיף. 27
 28 ג. בְּיַצֵּד? הָיָה לוֹ חוֹלָה, מְבַקֵּשׁ עֲלָיו רַחֲמִים בְּכַרְפַּת חוֹלִים 28
 29 כְּפִי צַחוּת לְשׁוּנוֹ. הָיָה צָרִיף לְפָרְנֶסָה - מוֹסִיף תְּחִנָּה וּבִקְשָׁה 29
 30 בְּכַרְפַּת הַשָּׁנִים, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה כָּבֵל אַחַת מֵהֵן. וְאִם רָצָה 30

לו, פסוק י'): הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה (משמע כולו שטוח ארצה). (78) שנאמר (ויקרא פרק כ"ו פסוק א): ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה - מכאן שאסור להשתחוות על רצפה של אבנים (מגילה דף כ"ב עמוד ב). (79) (שם) שנאמר: "בארצכם" - (בגבולין) אי אתה משתחווה, אבל אתה משתחווה על אבנים של בית המקדש". (80) (פרק ו הלכה ז). (81) שמובטח הוא שיענה בתפילתו בזכות מעשיו כיהושע, שנאמר בו (יהושע פרק ז, פסוק י'): ויאמר ה' אל יהושע: קום לך, למה זה אתה נופל על פניך. שאם אינו מובטח בצדיקתו לא ייפול - שמא לא ייענה ויחרפוהו (תענית דף י"ד עמוד ב). ובירושלמי (תענית פרק ב, הלכה ו) אמרו: שאין זה אלא כשמתפלל עם הציבור, שבושה היא לו שהקהל יהרהר אחריו שאינו ראוי להיענות, אבל בינו לבין עצמו - מותר. (82) אלא כמו שאנו עושים כיום (ברכות דף ל"ד עמוד ב). (83) מקורו במגילה (דף כ"ב עמוד ב), שמסופר שם על רב שלא נפל על פניו להתחנן תפילת "תחנון" וכל הקהל שבבית הכנסת נפל, ואמרו שם הטעם: מפני שבמקומו הייתה ריצפה של אבנים ואסור להשתחוות עליה, ושואלת הגמרא שם: היה לו לילך למקום שהציבור עומד וייפול על פניו עימה? וכו' וכו' הרי שאפשר להתפלל במקום אחד וליפול על פניו במקום אחר (לחם משנה). (84) שנתקבל בכל ישראל. (85) כי כל אלה ימי חג ומועד, ואין מרבים בהם בתחנונים. (86) כי נפילת אפיים רומזת למידת לילה, שהיא סמל לדינים קשים השוררים בלילה לפי תורת הקבלה, ואין ראוי לעורר דינים קשים בלילה שהיא כולה אומרת דין (בית יוסף סימן קל"א בשם "ספר צרורות"). ובשולחן ערוך אורה חיים (סימן קל"א) הוסיפו עוד שאין אומרים "תחנון" בבית האבל, ובבית חתן ועוד, ראה שם. (87) ומנהגנו: שאין אנו נופלים על פנינו בשום תפילה, חוץ מתפילת מוסף בחזרת השליח ציבור, כשאומר: והכהנים והעם וכו' (מעשה רוקח). (1) העובר אחורי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפלל בו איך יתנהג; אם מותר לטעום קודם התפילה, המלאכות שאסור לעשות לפני זמן התפילה; מי הם הפטורים מתפילה.

45 הַמַּיִם". כְּשֶׁעוֹמֵד, מְבַרֵךְ "זוֹקֵף כְּפּוֹפִים". כְּשֶׁנוֹטֵל יָדָיו, 46 מְבַרֵךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ עָלָינוּ נְטִילַת יָדַיִם". 47 כְּשֶׁרוֹחֵץ פְּנָיו, מְבַרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, 48 הַמַּעֲבִיר חֻבְלֵי שָׁנָה מֵעֵינֵי וְהַנוּמָה מֵעַפְעָפִי. יְהִי רְצוֹן 49 מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתְּרַגְּלֵנִי לְדַבֵּר מִצְוָה וְאֵל 50 תְּרַגְּלֵנִי לְדַבֵּר עֲבָרָה וְעוֹן. וְתִשְׁלַט בִּי יֵצֶר טוֹב, וְאֵל יִשְׁלַט 51 בִּי יֵצֶר רָע. וְתַחֲזֹקֵנִי בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְתֵן חֵלְקִי בְּתוֹרָתְךָ, וְתַתְּנֵנִי 52 לְחֵן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוּאֵי, וְתַגְּמַלְנִי 53 חֲסִדִּים טוֹבִים. בְּרוּךְ אַתָּה יי, גּוֹמֵל חֲסִדִּים טוֹבִים". 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16

ח. מִי שֶׁהָיָה עוֹסֵק בְּתַלְמוּד-תּוֹרָה וְהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה - פּוֹסֵק וּמִתְפַּלֵּל. וְאִם הָיְתָה תּוֹרָתוֹ אֲמֵנוּתוֹ וְאִינוּ עוֹשֶׂה מְלָאכָה כָּלֵל, וְהָיָה עוֹסֵק בְּתוֹרָה בְּשַׁעַת תְּפִלָּתוֹ - אִינוּ פּוֹסֵק, שֶׁמִּצְוֹת תַּלְמוּד-תּוֹרָה גְּדוּלָה מִמִּצְוֹת תְּפִלָּה. וְכָל הַעוֹסֵק בְּצִרְכֵי רַבִּים, כְּעוֹסֵק בְּדַבְרֵי-תּוֹרָה. ט. אֵין הַמִּתְפַּלֵּל מִפְּסִיק תְּפִלָּתוֹ, אֲלֵא מִפְּנֵי סִכְנַת נַפְשׁוֹת בְּלִבָּד. וְאִפְלוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שׂוֹאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ - לֹא יִשְׁכַּח; אֲבָל פּוֹסֵק הוּא לְמַלְךְ עוֹבֵד כּוֹכְבִים, שֶׁמָּא יִהְרַגְנוּ. הָיָה עוֹמֵד בְּתְפִלָּה, וְרָאָה מֶלֶךְ עוֹבֵד כּוֹכְבִים אוֹ אֲנָס בָּא כִּנְגְדוֹ - יִקְצֹר; וְאִם אִינוּ יָכוֹל - יִפְסִיק. וְכֵן אִם רָאָה נְחֻשִׁים וְעִקְרָבִים בָּאִים כִּנְגְדוֹ - אִם הִגִּיעוּ אֵלָיו, וְהָיָה דִרְכָן בְּאוֹתָן הַמְקוּמוֹת שֶׁהֵן מְמִיתִין - פּוֹסֵק וּבוֹרֵחַ; וְאִם לֹא הָיָה דִרְכָן לְהִמִּית - אִינוּ פּוֹסֵק. י. נְשִׁים וְעַבְדִּים וְקִטְנִים חֻבְּבִין בְּתְפִלָּה. וְכָל אִישׁ שֶׁפְּטוּר מִקְרִיאַת-שְׁמַע, פְּטוּר מִן הַתְּפִלָּה. וְכָל הַמְלוּיִן אֶת הַמֵּת - אַף-עַל-פִּי שֶׁאֵין לְמַטָּה צָרָךְ בְּהֵן, פְּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44

א. כְּשֶׁתִּקְנוּ חֻכְמִים דְּבָרֵי תְּפִלוֹת אֱלוֹ, תִּקְנוּ בְּרִכּוֹת אַחֲרוֹת לְבָרַךְ אוֹתָן בְּכָל יוֹם. אֱלוֹ הֵן: כְּשִׁכְנַס אָדָם לְמִטָּה לִישׁן בְּלִילָה, מְבַרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמְפִּיל חֻבְלֵי שָׁנָה עַל עֵינֵי, וְהַמְשַׁקֵּעַ שְׁנַת תְּרַדְמָה, וְהַמְאִיר לְאִישׁוֹן בְּתַעֲוִין. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵי שֶׁתְּצִילֵנִי מִיֵּצֶר רָע וּמִפְּגַע רָע, וְאֵל יִבְהַלְוֵנִי חִלּוּמוֹת רָעִים וְלֹא יִהְיֶהוּרִים רָעִים, וְתִהְיֶה מִטָּתִי שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ, וְתַעֲמִידֵנִי מִמְּנָה לְחַיִּים וּלְשִׁלוֹם, וְהִאִירָה עֵינֵי פִּן אִישׁן הַפְּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְאִיר לְעוֹלָם כֹּל בְּכַבּוּדוֹ". ב. וְקוֹרֵא פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה מִקְרִיאַת-שְׁמַע וְיִשֵּׁן, וְאִפְלוּ אִשְׁתוֹ יִשְׁנָה עִמּוֹ (קוֹרֵא פְּסוּק רִאשׁוֹן אוֹ פְּסוּקֵי רַחֲמִים, וְאֶחָד-רֶבֶף יִישֵׁן); וְאִם אֲנִסְתוֹ שָׁנָה - קוֹרֵא אֶפְלוּ פְּסוּק רִאשׁוֹן אוֹ פְּסוּקֵי רַחֲמִים, וְאֶחָד-רֶבֶף יִישֵׁן. ג. בְּשַׁעַת שִׁיָּקֵץ בְּסוֹף שְׁנָתוֹ, מְבַרֵךְ וְהוּא עַל מִטָּתוֹ כֹּף: "אֱלֹהֵי, נִשְׁמָה שְׁנַתָּה בִּי טְהוֹרָה. אַתָּה כְּרֵאתָה וְאַתָּה יִצְרַתָּה וְאַתָּה נִבְחַתָּה בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְרָה בְּקִרְבִּי, וְאַתָּה עֲתִיד לְטַלָּה מִמֶּנִּי, וְאַתָּה עֲתִיד לְהַחְזִירָה בִּי לְעֲתִיד לְבוֹא. כָּל זְמַן שֶׁהִנְשַׁמָּה תְּלוּיָה בְּקִרְבִּי, מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵי, רְבוּן כָּל הַמַּעֲשִׂים. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמַּחְזִיר נְשִׁמוֹת לְפָגְרִים מֵתִים". ד. כְּשֶׁשׂוֹמֵעַ קוֹל הַתְּרַנְגוּלִים, מְבַרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַנּוֹתֵן לְשִׁכְוֵי בִּינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה". כְּשֶׁלּוֹבֵשׁ בְּגָדָיו, מְבַרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְלַבֵּשׁ עֲרוּמִים". כְּשֶׁמִּיִּת סְדִינוּ עַל רֵאשׁוֹ, מְבַרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתַפְאָרָה". כְּשֶׁמַּעֲבִיר יָדָיו עַל עֵינָיו, מְבַרֵךְ "פּוֹקֵחַ עוֹרִים". כְּשֶׁיִּשֵּׁב עַל מִטָּתוֹ, מְבַרֵךְ "מֵתִיר אֶסוּרִים". כְּשֶׁמוֹרִיד רִגְלוֹ מִן הַמִּטָּה וּמִנְחִים עַל-גַּבֵּי קִרְקַע, מְבַרֵךְ "רוֹקַע הָאָרֶץ עַל

מתוך מהדורת וגשל

- 1 ועוֹסְקֵי תוֹרְתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל".
 2 "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 3 הָעַמִּים וַנִּתֵּן לָנוּ אֶת תּוֹרְתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה".
 4 יא. בְּכָל יוֹם חַיֵּב אָדָם לְכַרֵּךְ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֵלוֹ, וְאַחֲרֵיהֶן
 5 קוֹרֵא מְעַט מִדְּבָרֵי תּוֹרָה. וְנִהְיֶה הָעַם לְקָרָא בְּרַבְת פְּהֵנִים;
 6 וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁקוּרִין: "צוֹ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת
 7 שְׁקוּרִין שְׁתִּיָּהוּ. וְקוּרִין פְּרָקִים אוֹ הַלְכוֹת מִן הַמִּשְׁנָה וּמִן
 8 הַבְּרִיּוֹת.
 9 יב. וְשִׁבְחוּ חַכְמִים לְמִי שְׁקוּרָא וּמִירוֹת מִסְפָּר תְּהֵלִים בְּכָל
 10 יוֹם יוֹם, מִתְּהֵלָה לְדוֹד' עַד סוֹף הַסְפָּר. וּכְבָר נִהְיֶה לְקָרוֹת
 11 פְּסוּקִים לְפָנֵיהֶם וְלֹאֲחֵרֵיהֶם. וְתִקְנוּ בְּרַכָּה לְפָנֵי הַמִּירוֹת,
 12 וְהִיא 'בְּרוּךְ שְׁאֲמַר', וּבְרַכָּה לֹאֲחֵרֵיהֶם, וְהִיא 'לְשִׁתְּבַח'.
 13 וְאַחֲרֵיהֶן מְכַרֵּךְ עַל קְרִיאַת־שְׁמַע וְקוֹרֵא קְרִיאַת־שְׁמַע.
 14 יג. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנֵיהֶם בְּהֵן לְקָרוֹת בְּכָל יוֹם, אַחַר שְׁמֵךְ בְּרַכִּין
 15 'לְשִׁתְּבַח', שִׁירַת הַיָּם, וְאַחֲרֵיהֶן מְכַרִּין עַל 'שְׁמַע'. וְיֵשׁ
 16 מְקוֹמוֹת שְׁקוּרִין שִׁירַת הָאֲזִינוּ'. וְיֵשׁ יַחֲדִים שְׁקוּרִין שְׁתִּי
 17 הַשִּׁירוֹת - הַכֹּל לְפִי הַמִּנְהֵג.
 18 יד. חַיֵּב אָדָם לְכַרֵּךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בֵּין הַיּוֹם וְהַלֵּילָה. וְיֵמָּה
 19 הֵן מֵאָה בְּרָכוֹת אֵלוֹ? עֲשָׂרִים וְשֹׁלֶשׁ בְּרָכוֹת שְׁמִינִי בְּפָרָק
 20 זֶה; וְשִׁבְעַת בְּרָכוֹת שֶׁל קְרִיאַת־שְׁמַע שֶׁל שְׁחִרִית וְעֲרֻבִית,
 21 לְפָנֵיהֶם וְלֹאֲחֵרֵיהֶם; וְכִשְׁמַתְעֻטָּף בְּצִיצֵת, מְכַרֵּךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה
 22 יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
 23 לְהַתְעַטֵּף בְּצִיצֵת"; וְכִשְׁלוּבֵשׁ תְּפִלִּין, מְכַרֵּךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ
 24 אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ
 25 תְּפִלִּין"; וְשֹׁלֶשׁ תְּפִלוֹת, שֶׁבְּכָל תְּפִלָּה מֵהֵן שְׁמוֹנֵה־עֶשְׂרֵה
 26 בְּרָכוֹת - הֵרִי שְׁמוֹנִים וְשֵׁשׁ בְּרָכוֹת; וְכִשְׁהוּא אוֹכֵל שְׁתִּי
 27 סְעוּדוֹת שֶׁל יוֹם וְהַלֵּילָה, מְכַרֵּךְ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת - שִׁבְעַת
 28 בְּכָל סְעוּדָה; אַחַת כְּשִׁיטֵל יָדָיו תַּחֲלָה, וְעַל הַמְזוֹן אַחַת
 29 בַּתְּחִלָּה וְשֹׁלֶשׁ בַּסּוֹף, וְעַל הַיַּיִן לְפָנָיו וְלֹאֲחֵרָיו - הֵרִי שִׁבְעַת
 30 בְּרָכוֹת. הֵרִי מֵאָה בְּרָכוֹת בֵּין הַכֹּל.
 31 טו. בְּזִמְן הַזֶּה, שֶׁתִּקְנוּ בְּרַבְת הָאֶפִיקוֹרוֹסִין בַּתְּפִלָּה,
 32 וְהוֹסִיפוּ 'הַטוֹב וְהַמְטִיב' בְּבְרַכְת־הַמְזוֹן - נִמְצְאוּ חֲמֵשׁ
 33 בְּרָכוֹת יְתוֹרוֹת. בְּשִׁבְחוֹת וְיָמִים טוֹבִים, שֶׁהַתְּפִלָּה שִׁבְעַת
 34 בְּרָכוֹת, וְכֵן אִם לֹא נִתְחַיֵּב בְּשֶׁאֵר הַיָּמִים בְּכָל הַבְּרָכוֹת
 35 הָאֵלוֹ, כְּגוֹן שֶׁלֹּא יֵשׁ כָּל הַלֵּילָה, וְלֹא הַתִּיר חֲגוּרוֹ, וְלֹא
 36 נִכְנַס לְבֵית־הַכֶּסֶף וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ - צָרִיךְ לְהַשְׁלִים מֵאָה
 37 בְּרָכוֹת מִן הַפְּרוֹת.

יום שישי י"ח ניסן ה'תשע"א

פָּרָק שְׁמִינִי

- א. תְּפִלַּת הַצְּבוּר נִשְׁמַעַת תְּמִיד; וְאֶפְלוּ הָיוּ בְּהֵן חוֹטְאִים²,
 61 אֵין הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מוֹאֵס בַּתְּפִלָּתוֹן שֶׁל רַבִּים³. לְפִיכֶךָ
 62 צָרִיךְ אָדָם לְשַׁתֵּף עֲצֻמוֹ עִם הַצְּבוּר⁴; וְלֹא יִתְפַּלֵּל בְּיַחֲדָי⁵,
 63 כָּל־זִמְן שֶׁיִּכּוֹל לְהַתְּפַלֵּל עִם הַצְּבוּר. וְלְעוֹלָם יִשְׁכִּים אָדָם⁶
 64 וְיַעֲרִיב לְבֵית־הַכֶּנֶסֶת⁷, שְׁאֵין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת בְּכָל עֵת⁸ אֶלָּא
 65 בְּבֵית־הַכֶּנֶסֶת. וְכָל מִי שֶׁיִּשְׁלֹו בֵּית־הַכֶּנֶסֶת בְּעִירוֹ וְאֵינוֹ
 66 מְתַפַּלֵּל בּוֹ עִם הַצְּבוּר, נִקְרָא שֶׁכֵּן רַעִי.
 67 ב. וּמִצְוָה לְרוּץ¹⁰ לְבֵית־הַכֶּנֶסֶת, שְׁנֹאֲמַר: "וַיִּנְדְּעָה נַרְדֵּפָה
 68 לְדַעַת אֵת יְיָ". וְכִשְׁצֵא מִבֵּית־הַכֶּנֶסֶת, אֵל יִפְסַע פְּסִיעָה¹¹
 69 גְּסָה, אֶלָּא יִלָּךְ מְעַט מְעַט. וְכִשְׁיִכְנַס בְּבֵית־הַכֶּנֶסֶת, יִכְנַס
 70 שְׁעוֹר שְׁנַי פְּתוּחִים¹² וְאַחֲרֵיהֶן יִתְפַּלֵּל, לְקַיֵּם מֵה שְׁנֹאֲמַר:
 71 "לְשֹׁמֵר מְזוֹזוֹת פְּתוּחֵי¹³".
 72

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

- 1) שצריך אדם לשתף עצמו עם הציבור בתפילתו; בית המדרש ובית הכנסת מי מהם גדול יותר; את מי מוציא השליח-ציבור ידי חובתו, את מי ממנים להיות שליח ציבור. (2) (תענית דף ח עמוד א.) (3) (ברכות ח.) שנאמר (איוב פרק לו פסוק ה): הן אל-כביר לא ימאס (תפילת רבים לא ימאס, רש"י). (4) אפילו כשהוא מתפלל בביתו ביחידות, יכוון להתפלל בשעה שהציבור מתפללים, שנאמר: "ואני תפילתי לך ה' עת רצון" - הרי שיש עת שהיא של רצון, וזוהי עת תפילת הציבור (ברכות, שם). (5) לפי רמב"ם כתב התימנים "ולא יתפלל יחיד" (6) אמר רבי יהושע בן לוי, לעולם ישכים אדם לבית הכנסת, כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו, נותנים לו שכר כנגד כולם (ברכות דף מ"ז עמוד ב.) (7) אפילו כשאין הציבור מתפללים בבית-הכנסת, מצוה ליחיד להתפלל בבית הכנסת ששם התפילה נשמעת ביותר (ברכות דף ו עמוד א.) (8) שאם אמנם יש עת שתפילתו נשמעת אפילו בביתו - וזוהי עת שהציבור מתפללים - אבל "בכל עת" איננה נשמעת אלא בבית הכנסת. (9) (שם, דף ח עמוד א.) (10) (שם, דף ו עמוד ב.) (11) לפי שמראה בעצמו שעוכב בית הכנסת דומה עליו כמשא (רש"י, שם). (12) רוחב שני פתחים שלא ישב סמוך לפתח, שנראה עליו עיכוב בית הכנסת כמשא ויושב מזומן סמוך לפתח לצאת (שם דף ח עמוד א), אבל אם יש לו מקום קבוע אצל הפתח - אין בכך כלום, שהדבר ידוע שזה מקומו הקבוע (רבינו יונה, שם). (13) מְזוֹזוֹת

- 1 ג. בית-המדרש¹⁴ גדול מבית-הכנסת¹⁵. וחקמים גדולים,
2 אף-על-פי שהיו להם בעירם בתי-כנסיות הרבה, לא היו
3 מתפללין אלא במקום שהיו עוסקין שם בתורה¹⁶; והוא,
4 שיתפלל שם תפלת הצבור¹⁷.
- 5 ד. וכיצד היא תפלת הצבור? יהיה אחד מתפלל בקול רם
6 והכל שומעים¹⁸. ואין עושין כן בפחות מעשרה גדולים¹⁹
7 ובגני-חורין²⁰, ושליח-צבור אחד מהם²¹. ואפלו היו מקצתן
8 שפבר התפללו ויצאו ידי חובתן, משלימין להם לעשרה;
9 והוא, שהיו רב²² העשרה שלא התפללו. וכן אין אומרים
10 קדשה, ולא קוראין בתורה ומברכין לפניה ולאחריה, ולא
11 מפטירין בנביאים, אלא בעשרה²³.
- 12 ה. וכן לא יהיה אחד מברך ברפת' שמע²⁴ והכל שומעים²⁵
13 וענין אחריו 'אמן', אלא בעשרה. וזה הוא הנקרא 'פורס
14 על שמע'²⁶. ואין אומרים קדיש אלא בעשרה. ואין הפהנים
15 נושאים ידיהם²⁷ אלא בעשרה, והכהנים מן המנין²⁸. שכל
16 עשרה מישראל הם הנקראים עדה, שנאמר: "עד מתי
17 לעדה הרעה הזאת" וגו', והיו עשרה, שהרי יצאו יהושע
18 וכלב²⁹.
- 1 ו. וכל דבר קדשה³⁰ לא יהא אלא בתוך העדה מישראל,
2 שנאמר: "ונקדשתי בתוך בני ישראל". וכל אלו הדברים,
3 אם התחילו בהם בעשרה והלכו מקצתם - אף-על-פי שאין
4 רשאיין³¹ - יגמרו השאר³².
- 5 ז. וצריך להיות כלם במקום אחד, ושליח-צבור עמהם
6 במקום אחד. חצר קטנה שנפרצה במלואה לחצר גדולה³³,
7 והיו תשעה בגדולה ויחיד בקטנה - מצטרפין³⁴; תשעה
8 בקטנה ויחיד בגדולה - אין מצטרפין³⁵; צבור בגדולה
9 ושליח-צבור בקטנה - יוצאין ידי חובתן³⁶; צבור בקטנה
10 ושליח-צבור בגדולה - אין יוצאין ידי חובתן, שהרי הוא
11 מפלג מהם ואינו עמהם במקום אחד; מפני שיש בגדולה
12 פסין³⁷ ומכאן³⁸, הרי היא כמו מפלגת³⁹ מן הקטנה,
13 ואין הקטנה מפלגת מן הגדולה, אלא הרי היא כקרוינות
14 שלה.
- 15 ח. וכן אם היתה צואה בגדולה, אסור להתפלל ולקרות
16 קריאת-שמע בקטנה⁴⁰; היתה צואה בקטנה, מתיר להתפלל
17 ולקרות קריאת-שמע בגדולה, אם לא היה שם ריח רע,
18 מפני שהיא מפלגת ממנה⁴¹.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

ולא מזונית; פתקי ולא פתחי - לימד על כניסה לפני בית הכנסת כשיעור שני פתחים (ירושלמי ברכות פרק ה, הלכה א).
14 שמרביצים בו תורה ברבים. (15) שמייוחד לתפילה בלבד (מגילה דף כז עמוד א). (16) (ברכות דף ח עמוד א) "רב אמי ורב
אסי אף על גב שהיו להם שלושה עשר בתי כנסת בטבריה לא היו מתפללים אלא בבית מדרשם שהיו עוסקים שם בתורה, הוא
שאמר הכתוב (תהילים פרק פז, פסוק ב): אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב "אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה, יותר מבתי
כנסיות". (17) אבל אם אין בבית המדרש מניין עשרה, ילך לבית הכנסת להתפלל בציבור ואל יחוש לביטול תורתו - כי "זמן
תפילה לחוד, וזמן תורה לחוד" (שבת דף י עמוד א). וכן כתב הרא"ש בתשובותיו (כלל ד): "שתלמיד חכם צריך לחוש שלא
ילמדו אחרים ממנו ולא יחושו על התפילה כלל, ונמצא בתי כנסיות בטלים; כי לא ידונו אותו לכף זכות לומר שאינו בא בשביל
לימודו. (18) ראה בסמוך (הלכה ט"ז). (19) בני שלוש עשרה שהביאו שתי שערות (מגילה דף כג עמוד ב). (20) פרט לעבדים
כנענים שאף על פי שחייבים במצוות כנשים, אינם מצטרפים למניין (גיטין דף לח עמוד ב). (21) שגם הוא מן המניין, הואיל
וגם הוא בכלל תפילה. (22) שישה אנשים, וכן אמרו במסכת סופרים (פרק י, הלכה ז): נאמר (שופטים פרק ה פסוק ב) בפרוע
פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה', מכאן שאפילו שישה שלא התפללו משלימים עליהם לעשרה, שהרי יש כאן שש מלים עד
ברכו, וכן הדין: שרובו - ככולו, כמקובל בהרבה מקומות בתלמוד (כסף משנה). (23) (מגילה דף כג עמוד ב). (24) הברכות
שלפני שמע. (25) והיודע לקרות עימו - קורא, כמבואר בסמוך (פרק ט, הלכה א). (26) האמור במסכת מגילה (פרק ד, משנה
ג). פורס - הוא הפריסה וההצעה, מעין פריסת מפה, שהיא קודם קריאת שמע והן ברכות "יוצר, ואהבה" (מלשון רבינו בפירושו
למשנה שם). והטעם שצריך עשרה, מפני שאלה היוצאים בקריאת החזן, ואינם אומרים עימו, אלא שומעים ועונין אחריו אמן, אין
עניית אמן מועלת להם, אלא כשמברכים בעשרה. ורבינו יונה (לברכות פרק ג) מפרש: פורס - מברך, כי הוא יברך הזבח (שמואל-א,
פרק ט פסוק יג) מתרגם יונתן: ארי הוא יפרוס על נכסתא. (27) לברכת כהנים. (28) שהרי בית הכנסת שכולו כהנים - כולם
עולים לדוכן ומברכים לאחיהם בששדות (סוטה דף לח עמוד ב); ואם הם לבדם - מניין, כל שכן שמצטרפים למניין (כסף משנה).
(29) שלא הוציאו דיבת הארץ רעה (מגילה דף כג עמוד ב). ושם ביארו יותר, נאמר: ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא פרק כב
פסוק לב) ונאמר: היבדלו מתוך העדה הזאת (במדבר פרק טז פסוק כא) אנו דנים גזירה שווה "תוך תוך": מה להלן עשרה, שהרי
אין עדה פחותה מעשרה, כמבואר - אף כאן עשרה. מכאן לכל דבר שבקדושה שלא יהא פחות מעשרה. (30) כגון: ברכת הזימון
בשם (שהמברך אומר "נברך אלוקינו"). ראה ברכות (פרק ז, משנה ג). (31) ועליהם נאמר (ישעיה פרק א פסוק כח): ועוובי ה'
יכלו (ירושלמי מגילה פרק ד, הלכה ד). (32) כגון: שהתחילו לקרוא בתורה בעשרה ויצאו מקצתם - גומרים, והעולה לתורה
מברך כאילו היו שם עשרה (ירושלמי, שם). וראה במוספנו "תשובות רבינו". (33) והרי היא פתוחה כולה לחצר הגדולה, אבל
אין החצר הגדולה פרוצה במלואה לקטנה מפני שחלקי קיר הגדולה העודפים מכאן ומכאן חוצים ביניהן. (34) כי הקטנה נגדרת
אחרי הגדולה - והרי היא כזוית ממנה. (35) כי אין הרוב שבקטנה נמשך אחרי המיעוט שבגדולה למרות פריצת זו לזו (עירובין
דף צב עמוד ב). (36) כי השליח ציבור יחיד הוא ונמשך אחרי הציבור. (37) מחיצות, קירות. (38) אבל אילו לא נשתירו בקיר
הגדולה פסים מכאן ומכאן - כגון שהקטנה והגדולה שוות ברוחבן - אז היו נידונות כחצר אחת ממש. (39) מורחקת ומבודדת.
ואין הדברים אמורים אלא לעניין צירוף עשרה, אבל לעניין עניית קדושה וברכו יכול כל יחיד הנמצא מחוץ לבית הכנסת לענות,
אף על פי שאין דבר שבקדושה פחות מעשרה, והרי הוא בכלל ציבור שבפנים, כדברי רבי יהושע בן לוי (פסחים דף פה עמוד
ב): "אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים". וראה בתוספות לעירובין (דף צב עמוד ב) דיבור
המתחיל: "תשעה בגדולה". (40) שאין הקטנה מופלגת מהגדולה, ואנו רואים הצואה כאילו היא בקטנה. (41) (עירובין, שם)

- 1 ט. שלִיח־צָבוֹר מוֹצִיא אֶת הַרְבִּים יְדֵי חוֹכְתָן. בְּיַד? 1
 2 בְּשֵׁעָה שֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל וְהֵם שׁוֹמְעִין וְעוֹנִין 'אֲמֵן' אַחַר כָּל 2
 3 בְּרָכָה וּבְרָכָה - הֲרִי הֵן מִתְפַּלְלִין. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? 3
 4 כִּשְׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְהִתְפַּלֵּל; אֲכַל הַיּוֹדֵעַ אֵינוּ יוֹצֵא יְדֵי חוֹכְתּוֹ, 4
 5 אֶלָּא בְּתַפְלַת עֲצָמוֹ.⁴² 5
 6 י. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴³? בְּשָׂאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה, חוּץ 6
 7 מֵרֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה וְיוֹם-הַכַּפּוּרִים שֶׁל שְׁנַת הַיּוֹבֵל⁴⁴; אֲכַל בְּשָׁנֵי 7
 8 יָמִים אֵלוֹ שְׁלִיח־צָבוֹר מוֹצִיא אֶת הַיּוֹדֵעַ, כִּשֶׁם שֶׁמוֹצִיא מִי 8
 9 שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּרִכּוֹת אֲרָכוֹת, וְאֵין רַב הַיּוֹדֵעִים 9
 10 אוֹתָן יְכוּלִין לְכוּן דַּעְתָּן בְּשְׁלִיח־צָבוֹר⁴⁵. לְפִיכֵף אִם רָצָה 10
 11 הַיּוֹדֵעַ לְסַמֵּךְ בְּשָׁנֵי יָמִים אֵלוֹ עַל תַּפְלַת שְׁלִיח־צָבוֹר 11
 12 לְהוֹצִיאוֹ יְדֵי חוֹכְתּוֹ - הַרְשׁוֹת בְּיָדוֹ. 12
 13 יא. אֵין מְמַנִּין שְׁלִיח־צָבוֹר, אֶלָּא גְדוֹל שֶׁבְּצָבוֹר בְּחֻמְתּוֹ 13
 14 וּבְמַעֲשָׂיו⁴⁶. וְאִם הָיָה זָקֵן - הֲרִי זֶה מְשַׁבַּח בְּיֹתֵר. 14
 15 וּמִשְׁתַּדְּלִין לְהִיּוֹת שְׁלִיח־צָבוֹר אֲדָם שֶׁקּוֹלוֹ עָרַב וְרָגִיל 15
 16 לְקָרוֹת⁴⁷. וְמִי שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּא זְקֵנוֹ⁴⁸ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא חָכֵם 16
 17 גְדוֹל, לֹא יֵהָא שְׁלִיח־צָבוֹר, מִפְּנֵי כְבוֹד הַצָּבוֹר; אֲכַל פּוֹרֵס 17
 18 הוּא עַל שְׁמַע, מְשַׁכְּבֵי שְׁמֵי שְׁעָרוֹת אַחַר שְׁלֹש־עֶשְׂרֵה 18
 19 שָׁנִים⁴⁹. 19
- 20 יב. וְכֵן הַעֲלֵג, כְּגוֹן מִי שֶׁקּוֹרֵא לְאֶלֶף עִי"ן אוֹ לְעִי"ן 20
 21 אֶלֶף, וְכָל מִי שְׂאִינוּ יְכוּל לְהוֹצִיא אֶת הָאוֹתִיוֹת כְּתֻקָּנוֹן - 21
 22 אֵין מְמַנִּין אוֹתוֹ שְׁלִיח־צָבוֹר⁵⁰. וְהַרְבֵּ מְמַנֵּה אֶחָד מִתְּלִמְדָיו 22
 23 לְהִתְפַּלֵּל לְפָנָיו בְּצָבוֹר⁵¹. הַסּוּמָא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע⁵² וְנַעֲשֶׂה 23
 24 שְׁלִיח־צָבוֹר⁵³. אֲכַל מִי שֶׁכִּתְּפוּ מְגָלוֹת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא 24
 25 פּוֹרֵס עַל שְׁמַע⁵⁴, אֵינוּ נַעֲשֶׂה שְׁלִיח־צָבוֹר לְתַפְלָה, עַד 25
 26 שִׁיחֶהָ עֲטוּף⁵⁵. 26
- 27 פֶּרֶק תְּשִׁיעִי 27
- 28 א. סֵדֶר תַּפְלוֹת הַצָּבוֹר כִּף הוּא: בְּשַׁחַר כָּל הַעַם יוֹשְׁבִים, 28
 29 וּשְׁלִיח־צָבוֹר יוֹרֵד לְפָנֵי הַתְּכָה, וְעוֹמֵד בְּאֲמֻצַּע הַעַם, 29
 30 וּמִתְחִיל וְאוֹמֵר קְדִישׁ, וְכָל הַעַם עוֹנִים: "אֲמֵן, יְהֵא שְׁמָה 30
 31 רַבָּא מְבָרַךְ לְעַלְמֵי וְלְעַלְמֵי עֲלַמְנָא" בְּכָל כַּחַן, וְעוֹנִין 'אֲמֵן' 31
 32 בְּסוּף קְדִישׁ. וְאַחֲרֵי־כֵן אוֹמֵר: "בְּרַכּוּ אֶת יְיָ הַמְּבָרַךְ, וְהֵם 32
 33 עוֹנִים: "בְּרוּךְ יְיָ הַמְּבָרַךְ לְעוֹלָם וָעֶד". וּמִתְחִיל וּפּוֹרֵס עַל 33
 34 שְׁמַע בְּקוֹל רֶם, וְהֵם עוֹנִים 'אֲמֵן' אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה. 34
 35 וְהַיּוֹדֵעַ לְכַרֵּךְ וְלִקְרוֹת עִמּוֹ קוֹרֵא, עַד שֶׁמְבָרַךְ 'צָאֵל יִשְׂרָאֵל'. 35
 36 ב. וְהַפֵּל עוֹמְדִין מִזֵּד וּמִתְפַּלְלִים בְּלַחֵשׁ. וְמִי שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ 36
 37 לְהִתְפַּלֵּל - עוֹמֵד וְשׁוֹתֵק, עַד שִׁתְּפַלֵּל שְׁלִיח־צָבוֹר בְּלַחֵשׁ 37

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

ואף על פי שאנשי הגדולה רואים את הצואה שבחצר הקטנה אין היא אוסרת עליהם, הואיל וברשות אחרת היא, הרי היא כצואה המונחת מאחורי מחיצה של זכוכית, שאף על פי שרואה אותה, מותר לקרות כנגדה כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה י) מפני שהרשויות חלוקות (כסף משנה). (42) (ראש השנה דף לד עמוד ב) והש"ץ אינו חוזר על התפילה בקול, אלא כדי שיענו קדושה אחריו (טור אורח חיים סימן קכד). וראה במוספני "תשובות רבינו". (43) שהיודע, אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפילת עצמו. (44) שיש בו תשע ברכות בתפילת מוסף כמבואר לעיל (פרק ב, הלכה ח). (45) (ראש השנה דף לה עמוד א). (46) (תענית דף טז עמוד א). ושם אמרו: "נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה (ירמיה פרק יב, פסוק ח) זה שליח ציבור שאינו הגון היורד לפני התיבה". (47) בתורה ובנביאים ובכתובים, וכן בקי בכל הברכות, שיהו הפסוקים של תפילה סדורים בפיו (תענית דף טז עמוד א). הדברים אמורים שם בעיקר לעניין שליח ציבור בתפילת תענית ציבור, ומשם למד רבינו לתפילות יום-יום. (48) שהוא צעיר לימים (חולין דף כד עמוד ב). וכבר נשאל רבינו על אדם אחד שהגיע לגיל הארבעים ולא צמח לו זקן כלל, היוכל להיות שליח ציבור, אם לא? והשיב: לא נצריך צמיחת השער אלא למי שאפשר זה, אמנם זה הנזכר יהיה דינו כ"סריס חמה", או מי שאירע לו חולי שהפיל שערו, שאין כוונתם בדין זה מציאות השער והיעדרו, כי אילו כן היה להם לומר: "מי שאין לו זקן..." אבל הכוונה על השלימות של הדעת אשר יגיע לה בעת עליית הזקן וצמיחתו, ולכן ראוי לו להיות שליח ציבור בלי ספק ("תשובות הרמב"ם" פריימן סימן טו, עם קצת שינויי לשון לפי מקורות אחרים). (49) (מגילה דף כד עמוד א). וכדאי להעיר, שכל התנאים שמונה רבינו במינוי שליח ציבור, אינם אלא בשליח ציבור קבוע, כלשון התחלת ההלכה: אין מְמַנֵּן, במינוי שליח ציבור קבוע ידובר כאן, אבל לעבור לפני התיבה דרך ארעי, אפילו רק הביא שתי שערות אחר י"ג שנה, הואיל ואינו קטן, יכול הוא (לחם משנה). (50) (שם, דף כד עמוד ב) אין מורידין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חיפה... מפני שקוראין לאלפיי"ן ועייני"ן אלפיי"ן (וכשמגיעים לברכת כהנים הם אומרים: זְעַר ה' פָּנָיו (במקום יאר) ולשון קללה הוא, כי יש "פנים" המתפרשים לשון כעס, (רש"י שם). (51) אף על פי שבדרך כלל אין ממנין שליח ציבור אלא גדול שבציבור וכו' כמבואר (לעיל הלכה י"א) בכל זאת יכול הרב למנות אחד מתלמידיו להתפלל לפניו בציבור, אף על פי שאין בו כל התנאים האמורים (כסף משנה). וכן יש להוכיח ממסכת ברכות (דף לג עמוד ב). (52) ומברך ברכת "יוצר המאורות" אף על פי שאינו רואה את אור השמש, כי סוף סוף נהנה גם הוא מהאור, כמאמרו של רבי יוסי (מגילה דף כד עמוד ב): "כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה: והיית ממשש בצהריים, כאשר ימשש העיוור באפלה (דברים פרק כח, פסוק כט) וכי מה איכפת לו לעיוור בין אפילה לאורה? עד שבא מעשה לידי: פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו. אמרתי לו: בני, אבוקה זו למה לך? אמר לי: כל זמן שאבוקה ביד, בני אדם רואים אותי ומצילים אותי מן הפתחים ומן הקוצים". (53) לתפילה, אמנם במשנה שם (מגילה פרק ד, משנה ו) אינו נזכר אלא שפורס על שמע; אבל שעובר לפני התיבה אין שם, אלא שדברי רבינו מיוסדים על דברי הגאונים הובאו ב"אוצר הגאונים" למגילה כד, (סימן קנ"ט) האומרים: "סומא, או שכהו עיניו מרוב זיקנה, יורדים לפני התיבה ומוציאים את הרבים ידי חובתם. (54) כמו ששינוי (מגילה פרק ג, משנה ו): "פוחח פורס את שמע" ופירש שם רבינו אלפס: פוחח - מי שבגדיו קרועים וכתפיו זורעותיו ערומות, "כאשר הלך עבדי ישעיה ערום ויחף" (ישעיה פרק כ, ג) מתרגם יונתן: פְּחִיחַ ויחף. (55) משום כבוד הציבור (מסכת סופרים פרק י"ד הלכה טו). (1) סדר תפילת הציבור בחול ובשבת; את מי משתקים באמצע התפילה; חזרת תפילת מעין שבע - בשבת, למה תיקנוה.

1 בקול רם, כְּדָרְךָ שֶׁעָשָׂה בְּשַׁחֲרִית, עַד שֵׁיִשְׁלִים כָּל הַתְּפִלָּה.
 2 וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם, וּמִתְחַנְּנִין וּמִגְבִּיחַ רֹאשׁוֹ, הוּא וְהֵם,
 3 וּמִתְחַנְּנִין מְעַט מֵיִשָּׁב כְּדָרְךָ שֶׁעָשָׂה בְּשַׁחֲרִית, וְעוֹמֵד וְאוֹמֵר
 4 קְדִישׁ, וְכָל הָעַם עוֹנִין כְּדָרְכָן וּנְפֻטְרִין לְמַעֲשֵׂיהֶן.
 5 ט. כְּעֵרֵב כָּל הָעַם יוֹשְׁבֵינָה, וְהוּא עוֹמֵד וְאוֹמֵר 'וְהוּא רְחוּם'
 6 וְכוּ', 'כְּרָכּוֹ אֵת יְיָ הַמְּבָרֵךְ' וְכוּ', וְהֵם עוֹנִין "כְּרוּךְ יְיָ
 7 הַמְּבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד". וּמִתְחִיל לְפָרֵס עַל שְׁמֵעַ, וְאוֹמֵר קְדִישׁ,
 8 וְאַחֲרֵי־כֵן הִפֵּל עוֹמְדִים וּמִתְפַּלְלִין בְּלַחֲשׁ, וּכְשֶׁמִּשְׁלִימִין
 9 אוֹמֵר קְדִישׁ, וְהֵם נְפֻטְרִין. וְאֵינוֹ חוֹזֵר לְהִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רֵם
 10 עֲרֻבִית, לְפִי שֶׁאֵין תְּפִלַּת עֲרֻבִית חוֹבָה; לְפִיכֵן לֹא כְּרוּךְ
 11 בְּרֻכּוֹת לְבַטְלָה, שֶׁאֵין פֶּאֶן אֲדָם שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהֶם, כְּדִי לְהוֹצִיא
 12 יְדֵי חוֹבָתוֹ.
 13 י. בְּלִילֵי שַׁבָּתוֹת חוֹזֵר שְׁלִיחַ-צְבוֹר, אַחַר שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּלַחֲשׁ
 14 עִם הַצְּבוֹר, וּמִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רֵם. אֲבָל אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל שָׁבַע, אֲלָא
 15 בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁבַע. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ
 16 אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאַלֹהֵי
 17 יַעֲקֹב, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא אֵל עֲלִיוֹן, קִנְיָה בְּרַחֲמָיו
 18 שְׁמַיִם וְאָרֶץ. מְגֵן אֲבוֹת בְּדָכּוֹ, מִתְּחִיָּה מֵתִים בְּמִצְרָיִם, הָאֵל
 19 הַקְּדוֹשׁ שֶׁאֵין כְּמוֹהוֹ. הַמְּנִיחַ לְעַמּוֹ בַּיּוֹם שַׁבָּת קְדוֹשׁ, כִּי בָם
 20 רָצָה לְהַנְיִחַ לָהֶם. לְפָנָיו נַעֲבֹד בִּירְאָה וּפְחַד, וְנוֹדָה לְשִׁמּוֹ
 21 בְּכָל יוֹם תְּמִיד מֵעֵין הַבְּרֻכּוֹת. אֵל הַהוֹדָאוֹת, אֲדוֹן הַשְּׁלוֹם,
 22 מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וּמְבָרֵךְ הַשְּׁבִיעִי, וּמְנִיחַ בְּקִדְשָׁה לְעַם מְדֻשָּׁנִי
 23 עֲנֵנִי, זָכֵר לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רָצָה נָא
 24 בְּמִנוּחֵתָנוּ וְכוּ'. כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת". וְאוֹמֵר קְדִישׁ,
 25 וּנְפֻטְרִין כָּל הָעַם.
 26 יא. וְלָמָּה תִּקְנִינוּ חֻקִּים זֶה? מִפְּנֵי שֶׁרֵב הָעַם בְּאֵין לְהִתְפַּלֵּל
 27 עֲרֻבִית בְּלִילֵי שַׁבָּתוֹת, וְיִהְיֶה שֵׁם מִי שֶׁנִּתְאַחַר לְבֹא וְלֹא
 28 הַשְּׁלִים תְּפִלָּתוֹ, וְיִשְׁאַר לְבָדוֹ בְּבֵית-הַכְּנֶסֶת וְיִבֹא לְיַדֵי סַנְהֵד.
 29 לְפִיכֵן חוֹזֵר שְׁלִיחַ-צְבוֹר וּמִתְפַּלֵּל, כְּדִי שִׁתְּעַכְּבוּ כָל הָעַם,
 30 עַד שֵׁיִשְׁלִים הַמִּתְאַחַר וְיֵצֵא עִמָּהֶם.
 31 יב. לְפִיכֵן יוֹם-טוֹב שֶׁחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת אוּ יוֹם-הַכַּפּוּרִים
 32 אוּ רֵאשִׁי-חֹדֶשׁ, אֵין שְׁלִיחַ-צְבוֹר הַיּוֹרֵד עֲרֻבִית לְפָנֵי הַתְּכָה
 33 מִזְכִּיר עֲנֵן הַיּוֹם בְּבִרְכָה זוֹ, אֲבָל חוֹתֵם בָּהּ 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת'
 34 בְּלִבְדּוֹ, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב הַיּוֹם בְּבִרְכָה זוֹ.
 35 יג. בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, כְּשֶׁגּוֹמֵר שְׁלִיחַ-צְבוֹר תְּפִלַּת
 36 שַׁחֲרִית בְּקוֹל רֵם, אוֹמֵר קְדִישׁ, וְאַחֲרֵי־כֵן 'תְּהִלָּה לְדָוִד' וְכוּ'
 37 וְאוֹמֵר קְדִישׁ, וּמִתְפַּלְלִין מוֹסֵף בְּלַחֲשׁ, וְאַחֲרֵי־כֵן מִתְפַּלֵּל
 38 מוֹסֵף בְּקוֹל רֵם, כְּדָרְךָ שֶׁעָשָׂה בְּשַׁחֲרִית. וְאוֹמֵר קְדִישׁ אַחַר
 39 תְּפִלַּת מוֹסֵף, וְהָעַם נְפֻטְרִין. וְאֵין אוֹמְרִין קְדוּשָׁה וְתַחֲנוּנִים
 40 אַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית כְּשֶׁאֵר הַיָּמִים, אֲלָא אוֹמֵר אוֹתָהּ קֹדֶם
 41 תְּפִלַּת הַמְּנַחֶה. כִּיצֵד? קוֹרָא 'תְּהִלָּה לְדָוִד' וְאוֹמֵר סֵדֵר הַיּוֹם,
 42 וְדַבְּרֵי תַחֲנוּנִים, וְאוֹמֵר קְדִישׁ, וּמִתְפַּלְלִין מְנַחֶה, וְחוֹזֵר
 43 וּמִשְׁמִיעַ תְּפִלַּת מְנַחֶה בְּקוֹל רֵם, וְאוֹמֵר קְדִישׁ.
 44 יד. בְּרֵאשֵׁי חֻדָּשִׁים וּכְחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד אוֹמֵר סֵדֵר קְדוּשָׁה קֹדֶם
 45 תְּפִלַּת מוֹסֵף. בְּמוֹצָאֵי-שַׁבָּת אוֹמֵר סֵדֵר הַיּוֹם גַּם אַחַר תְּפִלַּת
 46 הָעֵרֵב, וְאוֹמְרִים קְדִישׁ, וְאַחֲרֵי־כֵן מְבַדְּלִין.

1 עִם שְׁאָר הָעַם. וְכָל מִי שֶׁיִּגְמֹר תְּפִלָּתוֹ עִם הַצְּבוֹר, יִפְסִיעַ
 2 שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לְאַחֲרָיו, וְיַעֲמֵד בְּמָקוֹם שֶׁהִגִּיעַ אֵלָיו בְּעַת
 3 שִׁפְסִיעוֹ.
 4 ג. וְאַחַר שִׁפְסִיעַ שְׁלִיחַ-צְבוֹר שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לְאַחֲרָיו
 5 וְיַעֲמֵד, מִתְחִיל וּמִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רֵם מִתְחִלַּת הַבְּרֻכּוֹת, לְהוֹצִיא
 6 אֵת מִי שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל. וְהִפֵּל עוֹמְדִים וְשׁוֹמְעִים וְעוֹנִין 'אֲמֵן'
 7 אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה - בֵּין אֵלוֹ שֶׁלֹּא יֵצְאוּ יְדֵי חוֹבָתָן, בֵּין
 8 אֵלוֹ שֶׁכָּבֵר יֵצְאוּ יְדֵי חוֹבָתָן.
 9 ד. וְאוֹמֵר קְדוּשָׁה בְּבִרְכָה שְׁלִישִׁית. וְכֵינֵן שֶׁהִגִּיעַ שְׁלִיחַ-
 10 צְבוֹר לְקְדוּשָׁה, יֵשׁ רְשׁוּת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְחוֹזֵר בְּמָקוֹם
 11 שֶׁעֲמַד בּוֹ בְּתְפִלָּה. וְכִשְׁהִגִּיעַ שְׁלִיחַ-צְבוֹר לְ'מוֹדִים' וְכוּרַע -
 12 כָּל הָעַם שׁוֹחֵץ מְעַט, וְלֹא יִשְׁחוּ יוֹתֵר מְדַאי, וְאוֹמְרִים:
 13 "מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי כָל בָּשָׂר, יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר
 14 בְּרֵאשִׁית. בְּרֻכּוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַקְּדוֹשׁ עַל
 15 שֶׁהִחַיִּיתָנוּ וְקִמַּמְתָּנוּ, כֵּן תַּחֲיִינוּ וְתַחַנְּנוּ וְתִאָּסֵף גְּלוּתֵינוּ
 16 לְחַצְרוֹת קְדוֹשָׁךְ, לְשִׁמְרֵךְ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ
 17 בְּלִבְבֵי שְׁלָם, עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ". וְכָל הָאוֹמֵר: 'מוֹדִים
 18 מוֹדִים', מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ.
 19 ה. וְאַחַר שֵׁיִשְׁלִים כָּל הַתְּפִלָּה, יִשָּׁב וְיִפֵּל עַל פָּנָיו וְיִטֵּה
 20 מְעַט, הוּא וְכָל הַצְּבוֹר, וְיִתְחַנְּן וְהוּא נוֹפֵל. וְיִשָּׁב וְיִגְבִּיחַ
 21 רֹאשׁוֹ, הוּא וְשְׁאָר הָעַם, וּמִתְחַנְּנִין מְעַט בְּקוֹל רֵם מֵיִשָּׁב.
 22 וְאַחֲרֵי־כֵן יַעֲמֵד שְׁלִיחַ-צְבוֹר לְבָדוֹ וְאוֹמֵר קְדִישׁ פַּעַם שְׁנִיָּה,
 23 וְהֵם עוֹנִים, כְּדָרְךָ שֶׁעוֹנִין בְּתְפִלָּה. וְאוֹמֵר 'וְהוּא רְחוּם' וְכוּ',
 24 'תְּהִלָּה' וְכוּ' - הוּא עוֹמֵד וְהֵם יוֹשְׁבִים, וְהֵם קוֹרְאִים עִמּוֹ.
 25 וְאַחֲרֵי־כֵן אוֹמֵר 'וְיִבֹא לְצִיּוֹן גּוֹאֲלֵי' וְכוּ', 'וְיִבֹא יוֹמֵר זֹאת' וְכוּ',
 26 'וְאַתָּה קְדוֹשׁ... וְקָרָא זֶה אֵל זֶה וְאוֹמֵר קְדוֹשׁ', וְגוֹמֵר
 27 הַקְּדוּשָׁה, וְהֵם עוֹנִין 'קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ' שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְחוֹזֵר
 28 וְקוֹרָא הַקְּדוּשָׁה תְּרַגּוּם, וְאוֹמֵר 'וְתִשְׁאַנֵי רִיחִי' וְכוּ' וְקוֹרָא
 29 אוֹתוֹ תְּרַגּוּם, וְאוֹמֵר "יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד" וְקוֹרְאֵהוּ תְּרַגּוּם,
 30 כְּדִי לְהַבִּין הָעַם.
 31 ו. וְאֵלוֹ הַפְּסוּקִים שֶׁלְפָנֵי קְדוּשָׁה וְשֶׁל אַחֲרֶיהָ עִם תְּרַגּוּמָן,
 32 הֵם הַנִּקְרָאִין סֵדֵר קְדוּשָׁה. וְאַחֲרֵי־כֵן מִתְחַנְּנִין בְּדַבְּרֵי תַחֲנוּנִים
 33 וּבְפְסוּקֵי רַחֲמִים וְאוֹמֵר קְדִישׁ, וְכָל הָעַם עוֹנִין כְּדָרְכָן
 34 וּנְפֻטְרִין.
 35 ז. מִי שֶׁאֲמַר בְּתַחֲנוּנֵים: "מִי שֶׁרַחַם עַל כֶּן-צְפוּר, שֶׁלֹּא לָקַח
 36 הָאֵם עַל הַבְּנִים, אוּ שֶׁלֹּא לְשַׁחַט אוֹתוֹ וְאַתָּה בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד,
 37 יִרַחַם עָלֵינוּ", וְכִיֵּצֵא בְעַנְיָן זֶה - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי
 38 שֶׁמִּצְוֹת אֵלוֹ גּוֹרֵת הַכְּתוּב הֵן וְאֵינֵן רַחֲמִים; שֶׁאֵלוֹ הֵיוּ מִפְּנֵי
 39 רַחֲמִים, לֹא הָיָה מִתִּיר לָנוּ שֶׁחִטָּה כָּל-עֵקֶר. וְכֵן לֹא יִרְכָּה
 40 בְּכַוְנָיִים שֶׁל שֵׁם וְיֹאמֵר: "הָאֵל הַגָּדוֹל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא וְהַחֲזָק
 41 וְהַאֲמִין וְהַעֲזוּז", שֶׁאֵין כַּחַ בְּאֲדָם לְהִגִּיעַ בְּסוֹף שְׁבָחָיו;
 42 אֲלָא אוֹמֵר מִה שֶׁאֲמַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, עָלָיו הַשְּׁלוֹם.
 43 ח. בְּמְנַחֶה אוֹמֵר שְׁלִיחַ-צְבוֹר 'אֲשֶׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ' וְכוּ',
 44 'תְּהִלָּה לְדָוִד' וְכוּ', קוֹרָא הוּא וְהָעַם מֵיִשָּׁב, וְעוֹמֵד שְׁלִיחַ-
 45 צְבוֹר וְאוֹמֵר קְדִישׁ, וְהֵם עוֹמְדִים אַחֲרָיו וְעוֹנִין כְּדָרְכָן,
 46 וּמִתְפַּלְלִין בְּלַחֲשׁ. וְאַחֲרֵי־כֵן חוֹזֵר שְׁלִיחַ-צְבוֹר וּמִתְפַּלֵּל

פָּרֶק עֵשִׂירִי

1
2 א. מי שהתפלל ולא כוון את לבו - יחזור ויתפלל בכונה;
3 ואם כוון את לבו בכרכה ראשונה, שוב אינו צריך. מי
4 שטעה באחת משלש ברכות הראשונות - חוזר לראש. ואם
5 טעה באחת משלש ברכות אחרונות - יחזור ל'עבודה'. ואם
6 טעה באחת מן האמצעיות - חוזר לתחלת ברכה שטעה
7 בה, ומשלים תפלתו על הסדר. וכן שליח צבור שטעה
8 כשהוא מתפלל בקול רם - על דרך זו הוא חוזר.
9 ב. אכל אם טעה שליח צבור כשהוא מתפלל בלחש - אני
10 אומר, שאינו חוזר ומתפלל פעם שניה, מפני טרח צבור,
11 אלא סומך על התפלה שמתפלל בקול רם. והוא, שלא טעה
12 בשלש ראשונות; שאם טעה בהם, לעולם חוזר, כמו
13 שהיחיד חוזר.
14 ג. שליח צבור שטעה ונבהל ולא ידע מהיכן יתחיל, ושהה
15 שעה - יעמד אחר תחתיו. ואם טעה בכרכה האפיקורסין, אין
16 ממתנין לו, אלא מיד יעמד אחר תחתיו, ששא אפיקורסות
17 נזרקה בו; והוא, שלא התחיל בה; אבל אם התחיל בה -
18 ממתנין לו שעה. ולא יהא השני סרבן באותה שעה.
19 ד. ומהיכן הוא מתחיל? מתחלת ברכה שטעה בה ראשון,
20 אם טעה באחת מן האמצעיות. אבל אם טעה באחת מן
21 השלש ראשונות, מתחיל השני מן הראש. ואם טעה באחת
22 מן האחרונות, יתחיל השני מן ה'עבודה'.
23 ה. האומר: איני יורד לפני התבה, מפני שבגדי צבועים!
24 - אף בלבנים לא יעבר באותה תפלה. אומר: איני עובר,
25 מפני שיש ברגלי סנדל! - אף יחף לא יעבר.
26 ו. מי שנסתפק לו אם התפלל אם לא התפלל - אינו חוזר
27 ומתפלל, אלא אם כן מתפלל תפלה זו על דעת שהיא
28 נדכה; שאם רצה יחיד להתפלל כל היום תפלת נדכה,
29 יתפלל. מי שהיה עומד בתפלה, ונזכר שכתב התפלל -
30 פוסק, ונאפלו באמצע ברכה. ואם היתה תפלת ערבית -
31 אינו פוסק, שלא התפלל אותה מתחלה, אלא על דעת
32 שאינה חובה.
33 ז. מי שטעה והתפלל של חל בשבת - לא יצא. ואם נזכר
34 והוא בתוך התפלה - גומר ברכה שהתחיל בה, וחוזר
35 ומתפלל של שבת. במה דברים אמורים? בערבית או
36 בשחרית או במנחה; אבל במוסף פוסק אפלו באמצע
37 הברכה. וכן אם השלים תפלה של חל על דעת שהוא מוסף
38 - חוזר ומתפלל מוסף. אחד שבת ואחד יום טוב ואחד
39 ראש חודש.
40 ח. מי שטעה בימות הגשמים ולא אמר 'מוריד הגשם' ולא
41 'מוריד הטל' - חוזר לראש; ואם הזכיר הטל, אינו חוזר.
42 ואם טעה בימות החמה ואמר 'מוריד הגשם' - חוזר לראש;
43 ואם לא הזכיר טל - אין מחזירין אותו, שאין הטל נעצר
44 ואין צריך בקשה.

ט. מי ששכח שאלה בכרכת השנים: אם נזכר קדם שומע
45 תפלה' - שואל את הגשמים ב'שומע תפלה'; ואם אחר
46 שברך 'שומע תפלה' - חוזר לכרכת השנים; ואם לא נזכר
47 עד שהשלים כל תפלתו - חוזר לראש ומתפלל שניה.
48 י. טעה ולא הזכיר 'עלה ויבוא': אם נזכר קדם שישלים
49 תפלתו - חוזר ל'עבודה' ומזכיר; ואם נזכר אחר שהשלים
50 תפלתו - חוזר לראש; ואם היה רגיל לומר תחנונים אחר
51 תפלתו, ונזכר אחר שהשלים תפלתו, קדם שיצטרף רגליו -
52 חוזר ל'עבודה'.
53 יא. במה דברים אמורים? בחלו של מועד, או בשחרית
54 ובמנחה של ראשי חודשים; אבל ערבית של ראש חודש,
55 אם לא הזכיר, אינו חוזר.
56 יב. כל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל, שליח צבור חוזר
57 ומתפלל, אם טעה כמותו ב'צת שמתפלל בקול רם, חוץ
58 משחרית של ראש חודש, שאם שכח שליח צבור ולא
59 הזכיר 'עלה ויבוא' עד שהשלים תפלתו - אין מחזירין
60 אותו, מפני טרח צבור; שהרי תפלת המוספין לפניו, שהוא
61 מזכיר בה ראש חודש.
62 יג. עשרה ימים שמראש השנה עד יום הכפורים, טעה
63 וחתם בהם בכרכה שלישית 'האל הקדוש' - חוזר לראש.
64 טעה וחתם בעשתי עשרה 'מלך אהב צדקה ומשפט' -
65 חוזר לתחלת הברכה, וחותם בה 'המלך המשפט', ומתפלל
66 והולך על הסדר; ואם לא נזכר אלא עד שהשלים כל
67 תפלתו, חוזר לראש. אחד יחיד ואחד שליח צבור.
68 יד. טעה ולא הזכיר הבדלה ב'חונן הדעת' - משלים
69 תפלתו ואינו צריך לחזור. וכן מי שלא הזכיר 'על הנסים'
70 בחגגה ובפורים, ו'ענגו' בתפלת תענית - אינו חוזר
71 ומתפלל. אחד יחיד ואחד שליח צבור. ואם נזכר קדם
72 שיצטרף את רגליו, אומר: 'ענגו פי אתה שומע תפלה, פודה
73 ומציל בכל עת צרה וצווקה' - יהיו לרצון אמרי פי' וגו'.
74 טו. שכח ולא התפלל מנחה בערב שבת - יתפלל ערבית
75 שתיים של שבת, וכן ביום טוב. שכח ולא התפלל מנחה
76 בשבת או ביום טוב, מתפלל במוצאי ערבית שתיים של
77 חל - מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה; ואם הבדיל
78 בשתייהן או לא הבדיל באחת מהן - יצא; אבל אם לא
79 הבדיל בראשונה והבדיל בשניה - חוזר ומתפלל תפלה
80 שלישית, מפני שהראשונה לא עלתה לו, מפני שהקדימה
81 לתפלת ערבית. וכל המתפלל שתי תפלות, אפלו שחרית
82 ומוסף - לא יתפלל זו אחר זו, אלא ישנה בין תפלה
83 לתפלה כדי שתתחונן דעתו עליו.
84 טז. אסור לו למתפלל בצבור שיקדים תפלתו לתפלת
85 הצבור. הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללין בלחש:
86 אם יכול להתחיל ולגמר עד שלא יגיע שליח צבור לקדשה
87 - יתפלל; ואם לאו - ימתין עד שיתחיל שליח צבור

ג. ומעמידין בימה באמצע הבית⁹, כדי שיעלה עליה
 הקורא בתורה, או מי אשר אומר לעם דברי כבושין¹⁰, כדי
 שישמעו בלם. וכשמעמדין התכה שיש בה ספר-תורה¹¹,
 מעמידין אותה באמצע¹², ואחורי התכה כלפי ההיכל ופניה
 כלפי העם.
 ד. כיצד העם יושבין בכתב-כנסיות? הזקנים יושבין
 ופניהם כלפי העם, ואחוריהם כלפי ההיכל¹³; וכל העם
 יושבין שורה לפני שורה, ופני השורה לאחורי השורה
 שלפניה, עד שיהיו פני כל העם לפני הקדש¹⁴ וכלפי
 הזקנים וכלפי התכה. ובצד ששליח-צבור עומד לתפלה,
 עומד בארץ לפני התכה¹⁵, ופניו לפני הקדש פשאר העם.
 ה. בתי-כנסיות ובתי-מדרשות¹⁶, נוהגין בהן כבוד,
 ומכבדים¹⁷ אותן ומבציעין¹⁸ אותן. ונוהגין כל ישראל
 בספרד ובמערב¹⁹ ובשנער²⁰ ובארץ הצבי²¹ להדליק
 עששיות²² בכתב-כנסיות, ולהציע בקרקען מחצלות²³
 כדי לישב עליהם. ובצרי אדום²⁴ יושבין בה על
 הפסאות.
 ו. בתי-כנסיות ובתי-מדרשות, אין נוהגין בהן קלות-ראש,
 כגון שחוק והתול ושיחה בטלה; ואין אוכלין בהן, ואין
 שותין²⁵ בהן, ואין גאותין²⁶ בהן, ואין מטילין²⁷ בהן; ואין
 נכנסין בהן בחמה מפני החמה²⁸ ובגשמים מפני הגשמים.
 וחקמים ותלמידיהם מתרין לאכל ולשתות²⁹ בהן מדיחק³⁰.

להתפלל בקול רם, ויתפלל עמו בלחש מלה במלה עד
 שיגיע שליח-צבור לקדשה, ועונה קדשה עם הצבור,
 ומתפלל שאר תפלה לעצמו. ואם התחיל להתפלל קדם
 שליח-צבור, והגיע שליח-צבור לקדשה - לא יפסיק ולא
 יענה קדשה עמה. וכן לא יענה אמן יהא שמה רבא מברך
 והוא באמצע התפלה, ואין צריך לומר פשאר הברכות.

שבת קודש י"ט ניסן ה'תשע"א

פרק אחד-עשר

א. כל מקום שיש בו עשרה מישראל, צריך להקין לו בית
 שיפנסו בו לתפלה בכל עת תפלה², ומקום זה נקרא
 בית-הפנסת. וכופין בני העיר זה את זה לבנות להם
 בית-הפנסת³, ולקנות להם ספר-תורה, נביאים וכתובים.
 ב. כשבונים בית-הפנסת, אין בונים אותה אלא בגבהה של
 עיר⁵, שנגמר: "בראש המיות תקרא". ומגביהין⁶ אותה עד
 שתהא גבוהה מפל הצרות העיר, שנגמר: "ולרומם את
 בית אלהינו". ואין פותחין פתחי הפנסת אלא במזרח,
 שנגמר: "והזנים לפני המשכן קדמה"⁷. ובונים בו היכל,
 שמניחין בו ספר-תורה. ובונים היכל זה ברוח⁸ שמתפללין
 כנגדו באותה העיר, כדי שיהיו פניהם אל מול ההיכל
 כשיעמדו לתפלה.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1 איזה מקום חייב בבניין בית הכנסת; סדר בניינו; קדושת בית הכנסת ואיך נוהגים בכבודו אם מותר לסתור בית כנסת כדי לבנות
 אחר במקומו; מה בין בית כנסת של כפרים לשל כרכים. 2) כי אין תפילה בצבור פחות מעשרה, וכן אמרו חז"ל (סנהדרין דף
 לט עמוד א): "כל בני (בין) עשרה השכינה שורה". 3) (תוספתא בבא מציעא פרק י"א). 4) (שם) כדי שיקרא בהם כל מי שירצה
 לקרוא מן הציבור (לשון רבינו בהלכות שכנים פרק ו, הלכה א). ודווקא בימיהם שלא הותר לכתוב אלא תורה נביאים וכתובים
 בלבד, אבל בימינו מחוייבים לקנות גם ספרי התלמוד ללמד בהם לקטנים ולגדולים (במגן אברהם אורח חיים סימן ק"ג סעיף א).
 5) (תוספתא, מגילה פרק ג). 6) שבונים אותו בניין גבוה (שבת יא). ראה (במגן אברהם אורח חיים סימן ק"ג סעיף קטן ב).
 7) שהיה המשכן פתוח למזרח (תוספתא פרק ג דמגילה). והטעם: כדי שיהיו משתחוים מן הפתח נגד הארון שהיה במערב. ודווקא
 בימיהם שהיו מתפללים למערב, אבל יושבי ארצות המערב שהם מתפללים לצד ארץ ישראל שהיא במזרח - אין עושים הפתח
 אלא במערב, כדי שיהיו משתחוים נגד ההיכל העומד במזרח בית הכנסת (טור סימן ק"ג). 8) שאם מתפללים למזרח בונים אותו
 בצד מזרח, כמו שביארנו. 9) (סוכה דף נא עמוד ב) וכן בירושלמי (שם, פרק ה, הלכה א). 10) דברי מוסר ותוכחה הכובשים
 את ליבו של האדם ומכניעים אותו. 11) מנהגם היה להעמיד תיבה ובה ספר תורה (נוסף על ספרי תורה שמונחים בהיכל), כדי
 שיהא מוכן להעלותו משם לבימה לקריאת התורה; וגם שיהא מוכן ליחידי לקרוא בו "שניים מקרא ואחד תרגום", שמצוה בספר
 תורה יותר משאר החומשים, ולא יצטרך העם לטרוח ולהוציא ספר-תורה מן ההיכל (רדב"ז חלק ב, לשונות הרמב"ם סימן קנ"ז).
 12) בין צפון לדרום. וסמוך להיכל הייתה עומדת, ולפניה היה השליח-צבור עומד ומתפלל, כמו שמבואר בסמוך (רדב"ז שם).
 13) (תוספתא מגילה פרק ג). והרמ"א בהגהותיו (אורח חיים סימן ק"ג סעיף ה) העתיק את כל הלכה זו, והשמיט המלים "ואחוריהם
 כלפי ההיכל" בהתאם למנהגו היום שרק צדיהם מכוונים כלפי ההיכל, ולא אחוריהם. 14) הוא ההיכל. 15) ולא היה מתפלל
 על הבימה, משום שנאמר: ממעמקים קראתיך ה' (תהילים פרק קל, פסוק א), מכאן שאל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל (ברכות
 דף י עמוד ב). וזהו הטעם בלשון רבותינו: "יורד לפני התיבה" (ראש השנה דף לב עמוד א ועוד), שהיה הקורא בתורה יורד מעל
 הבימה לעבור לפני התיבה להתפלל. 16) שלומדים בהם תורה ברבים. 17) מטאטאים אותם, ורבינו יעקב בן רבי יקר היה
 מכבד בזקנו לפני ארון הקודש (ספר חסידים סימן קכ"ח). 18) אחרי הכיבוד מזלפים אותם במים כדי להרביץ ולהשכיב את
 האבק, מגילה דף כח עמוד ב וברש"י שם. 19) הארצות שמעבר לים התיכון מערבה. 20) היא ארץ בבל. 21) היא ארץ
 ישראל, מלשון הכתוב: נחלת צבי צבאות גויים (ירמיה פרק ג, פסוק יט; וכן בדניאל פרק ח, פסוק ט). צבי - חמדה וחפץ.
 22) מנורות, משום כבוד, כלשון הכתוב: על כן באורים כבדו ה' (ישעיה פרק כד, פסוק טו), וכן שנינו במשנה (תרומות פרק י"א,
 משנה י). 23) שטיחים עשויים קש, או קנים דקים. 24) בארצות הנוצרים. 25) (מגילה דף כח עמוד א). 26) אין מתקשטין
 בהם כפירוש רש"י שם; וכן אמרו (יומא דף יא עמוד א): "מאי נאותות - מתקשטות". נאות - קבלת הנאה, מלשון: אך בואת
 נאות לכם (בראשית פרק לד, פסוק טו). 27) שאם יש לאדם קוצר רוח אל ייכנס לתוכם לטייל כדי להרחיב את ליבו שאין נכנסין
 שם אלא או להתפלל, או לקרות בתורה (כסף משנה). 28) להיות למחסה מחום השמש. 29) (מגילה דף כח עמוד ב). למה
 נקרא בית המדרש "בני רבנן"? - "ביתא דרבנן" לפי שביתם הוא לכל דבר. 30) אבל שלא מדחוק, לא, כפי שמסופר שם: רבינו

- 1 ז. ואין מחשבין בהן חשבונות, אלא-אם-כן היו חשבונות
 2 של מצוה, כגון קפה של צדקה ופדיון שבוים וכיוצא בהן.
 3 ואין מספידין בהן, אלא הספד של רביס³¹, כגון שיהיה שם
 4 הספד גדולי חכמי אותה העיר, שכל העם מתקבצין ובאין
 5 בגללן³².
- 6 ח. היה לבית-הכנסת או לבית-המדרש שני פתחין - לא
 7 יעשונו קפנדריא³³, כדי שיפנס בפתח זה ויצא בפתח
 8 שפנגדו לקרב הדרך, שאסור לפנס בהן אלא לדבר מצוה³⁴.
 9 ט. מי שצריך לפנס לבית-הכנסת לקרות תינוק או חברו,
 10 פנס ויקרא מעט או יאמר שמועה³⁵, ואחר-כך יקרא חברו,
 11 כדי שלא יפנס בשביל חפציו בלבד. ואם אינו יודע - יאמר
 12 לתינוק מן התינוקות: קרא לי הפסוק שאתה קורא בו; או
 13 ישקה מעט בבית-הכנסת ואחר-כך יצא³⁶, שהשיכה שם
 14 מעסקי המצות היא, שנאמר: "אשרי יושבי ביתך" וגו'.
 15 י. מי שפנס להתפלל או לקרות, מתר לו לצאת בפתח
 16 שפנגדו כדי לקרב את הדרך³⁷. ומתר לאדם לפנס לבית-
 17 הכנסת במקלו, במנעלו ובאפדתו³⁸ ובאבק שעל רגליו³⁹.
 18 ואם היה צריך לרק, ירק בבית-הכנסת⁴⁰.
- 19 יא. בתי-כנסיות ובתי-מדרשות שחברו - בקדשתן הן

- 20 עומדות, שנאמר: "והשמותי את מקדשיכם" - אף-על-פי
 21 שהן שוממין, בקדשתן הן עומדין⁴¹. וכשם שנוהגין בהן
 22 כבוד בישובן, כך נוהגין בהן בחרבנם, חוץ מכבוד ורבוץ,
 23 שאין מכבדין אותן ואין מרביצין אותן. עלו בהן עשבים -
 24 תולשין אותם ומניחין אותן במקומן⁴², כדי שיראו אותן
 25 העם ותעור רוחם⁴³ ויבנום.
- 26 יב. אין סותרין בית-הכנסת כדי לבנות אחר במקומו או
 27 במקום אחר; אבל בונין אחר ואחר-כך סותרין את זה;
 28 שפא יארע להם אנס ולא יבנו⁴⁴. אפלו פתל אחד ממנו,
 29 בונה החדש בצד הישן, ואחר-כך סותר הישן.
 30 יג. פמה דברים אמורים⁴⁵? שלא חרבו יסודותיו, או שלא
 31 נטו כתליו לפל; אבל אם חרבו יסודותיו או שנטו כתליו
 32 לפל - סותרין אותו מיד, ומתחילין לבנות במהרה⁴⁶ ביום
 33 ובלילה, שפא תדמק השעה וישאר חרב.
- 34 יד. מתר לעשות בית-הכנסת⁴⁷ בית-המדרש⁴⁸; אבל בית-
 35 המדרש אסור לעשותו בית-הכנסת; שקדשת בית-המדרש
 36 יתרה על קדשת בית-הכנסת, ומעלין בקדש ולא מורידין⁴⁹.
 37 וכן בני העיר שפמכרו בית-הכנסת, יש להן לקח בדמיו
 38 תכה⁵⁰; מכרו תכה - יש להן לקח בדמיה מטפחות⁵¹ או

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

ורב אדא היו עומדים ושואלים דבר הלכה מפי רבא, ירד גשם עז ונכנסו לבית הכנסת. אמרו: נכנסנו לבית הכנסת לא להתגונן מפני הגשם אלא משום שדבר הלכה דורש דיעה צלולה ומיושבת, כלומר: אלמלא היינו עוסקים בהלכה הדורשת דיעה צלולה לא היינו נכנסים לבית הכנסת מפני הגשם בלבד (כסף משנה). ולצורך מצוה מותר לאכול בבית הכנסת, כמו שאמרו בירושלמי (פסחים פרק א, הלכה א): "בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכין בדיקה (בדיקת חמץ בערב פסח) שכן מכניסים לשם (חמץ) בראשי חדשים", שהיו סועדים שם סעודת מצוה בעיבור החודש, ומה גם לצורך בית הכנסת עצמו וודאי שמותר לישון. ומכאן התיירו לישון בבית הכנסת בליל יום הכיפורים כדי לשמור הנרות ("הגהות מיימוניות"). (31) (מגילה שם). (32) בין שהגדול בעצמו נפטר, בין שמת אחד ממשפחתו והגדול עומד להספידו שבגללו מתקבצים העם (שם; ראש השנה דף כה עמוד א) "אותו היום מתה אימו של בן זוא והספידה רבן גמליאל הספד גדול, לא מפני שראוייה לכך אלא כדי שידעו העם שלא קידשו בית דין את החודש כי בראש חודש אין מספידין" - הרי שבאו כולם לכבודו של המספיד, אף שהנפטר לא היה ראוי לכך (מעשה רוקח). (33) שביל המקצר את הדרך, בלשון רומית. ורבותינו (מגילה דף כט עמוד א) דרשוה בדרך נוסריקון: "אדמקיפנא אדרי איעול בהא, - בעוד שאקיף שורות של בתים הללו אכנס דרך הבית הזה ואקצר דרכי. (34) שלא יזלזל במוראו, והכתוב אומר: ומקדשי תיראו (ויקרא פרק יט פסוק ל) וכל בית כנסת מעין מקדש הוא, כמו שדרשו חכמינו ז"ל (מגילה דף כט עמוד א) על הפסוק: ואהי להם למקדש מעט (יחזקאל פרק יא, פסוק טז) - אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל. (35) דבר הלכה. (36) (מגילה דף כח עמוד ב). (37) (שם, דף כט עמוד א) וסמכוהו על הפסוק (יחזקאל פרק מו, פסוק ט): ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער הנגב. ורוקא שנכנס מתחילה שלא על מנת לעשותו קפנדריא; אבל אם מתחילה נכנס כדי לעשותו קפנדריא אין התפילה או הקריאה מועילות בזה, ואף על פי שכדי לקרוא לחבירו מותר להיכנס לבית הכנסת בתנאי שיקרא בו מעט כמבואר בהלכה ט', אבל לעשותו קפנדריא אין זה מועיל. וזוהי הסיבה שאיחר רבינו לכתוב הלכה זו, ולא סמכה אחרי הלכה ח' אף על פי שלכאורה שם מקומה - כי כיוון בזה לומר: שאין שום היתר מועיל להיכנס לבית הכנסת מתחילה על מנת לעשותו קפנדריא (אור שמח). (38) מפורש לעיל פרק ה הלכה ה. (39) (ברכות דף סג עמוד א). בית הכנסת כביתו: מה ביתו אין אדם מקפיד בכל אלה חוץ מקפנדריא - אף בית הכנסת כן. (40) ובלבד שישפשונו ברגליו, כמבואר בירושלמי ברכות (פרק ג, הלכה ה), או שיהיה שם גמי שאין הרוק נראה בתוכו (שולחן ערוך אורח חיים סימן קנא), אבל אם הרוק נראה - אסור, כמו שאמרו בירושלמי שם: "הרוק בבית הכנסת כרוק בבבת עינו". (41) (מגילה פרק ג, משנה ג) כי לא אמר הכתוב: ואת מקדשיכם אשומם - אלא הקדים "שממה" ל"קדושה" לומר לך: אף על פי ששםם - בקדושתו הוא עומד (מפירוש ה"תוספות יום טוב", שם). (42) (מגילה דף כח עמוד ב). (43) מחמת עגמת נפש (שם). (44) (בבא בתרא דף ג עמוד ב). (45) שאין סותרים טרם שבונים. (46) (שם) "רב אשי ראה בקיעים בבית הכנסת שבעירו (מתא מחסיא) סתרו והכניס מיטתו שם - מחשש שמא יתעצל בבניינו, והואיל והחמה והגשמים יצערוהו וידרו בניינו - ולא הוציאה עד שגמר כל הבניין לרבות המרזבים". (47) המיוחד לתפילה בלבד. (48) המיוחד ללימוד תורה ברבים (מגילה דף כז עמוד א). (49) תוספתא, (מובאת ברש"י למגילה דף כז עמוד א): ויקם משה את המשכן (שמות פרק מ, פסוק יח) בצלאל עשהו, ומשה שהיה גדול ממנו הקימו - מכאן שמעלין בקודש, ואין מורידין - שנאמר (שם): ויתן את אדניו וישם את קרשיו וגו' ולא סייעוהו אחיו כהנים בהקמת קרשיו ואדניו, מפני שאין מורידין (מנחות דף צט עמוד א). (50) מבואר לעיל (הלכה ג). (51) מעילים.

22 בְּדַמְיֵי בֵּית־הַכֹּהֲנִים אַחֵר, אוּ לְקִנּוֹת בְּדַמְיֵי תִבְּהָ אוּ סִפְר־
 23 תּוֹרָה - צָרִיכִין לְהַתְּנוֹת עַל הַלּוֹקֵחַ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ, לֹא
 24 מִרְחֵץ, וְלֹא בְּרִסְקִי, וְהוּא הַמְּקוֹם שֶׁמַּעֲבִידִין בוֹ אֶת הַעֲזוּרוֹת,
 25 וְלֹא בֵּית הַטְּבִילָה, וְלֹא בֵּית הַמַּיִם⁶⁵; וְאִם הִתְּנוּ שְׂבָעָה
 26 טוֹבִי⁶⁶ הָעֵיר בְּמַעֲמַד אֲנָשֵׁי הָעֵיר⁶⁷ בְּשַׁעַת מְכִירָה, שְׂיֵהָא
 27 הַלּוֹקֵחַ מִתֵּר לַעֲשׂוֹת בוֹ כָּל אֱלוֹ - מִתֵּר⁶⁸.
 28 יח. וְכֵן אִם הִתְּנוּ שְׂבָעָה טוֹבֵי הָעֵיר⁶⁹ בְּמַעֲמַד אֲנָשֵׁי הָעֵיר
 29 עַל מוֹתֵר הַדְּמִים שְׂיֵהִיו חֲלִין - הָרִי הֵן חֲלִין. וְכִשְׁלוֹקֵחִין
 30 הַדְּמִים וּבּוֹנִין מִהֵן בֵּית־הַכֹּהֲנִים אַחֵר, אוּ שְׂיִקְנוּ מֵהֶם תִּבְּהָ
 31 אוּ מִטְּפָחוֹת וְתִיק אוּ חֲמִשִּׁין אוּ סִפְר־תּוֹרָה - הַשְּׂאָר יֵהָא
 32 חֲלִין כְּמוֹ שֶׁהִתְּנוּ, וְיַעֲשׂוּ בְּהֵן מֵה שְׂרִיצוֹ⁷⁰.
 33 יט. וְכֵן אִם קָבְלוּ צְלִיָּהֶן כָּל אֲנָשֵׁי הָעֵיר⁷¹ אוּ רַבִּם אָדָם
 34 אַחַד⁷² - כָּל מֵה שְׂעֶשֶׂה עֲשׂוֹי, וְהוּא מוֹכֵר וְנוֹתֵן לְבַדּוֹ כְּפִי
 35 מֵה שְׂרִיָּאָה, וְיִתְּנָה כְּפִי מֵה שְׂרִיָּאָה⁷³.
 36 כ. כְּשֶׁם שְׂמֵתֵר לָהֶם לְמַכֵּר בֵּית־הַכֹּהֲנִים, כִּף נּוֹתֵן אוֹתוֹ
 37 בְּמִתְּנָה; שְׂאֵלוֹ לֹא הֵיךְ לָהֶם לְצַבּוֹר הַנִּיָּה בְּמִתְּנָה זוֹ, לֹא
 38 נִתְּנוּהוּ⁷⁴. אֲבָל לֹא מִשְׁפִּירִין אוֹתוֹ וְלֹא מִמְשַׁכְּנִין אוֹתוֹ⁷⁵. וְכֵן
 39 כְּשׁוֹטְרִין בְּתִי־כֹסֵיּוֹת לְבִנּוֹתָן, מִתְּרִין לְמַכֵּר וּלְהַחֲלִיף
 40 וְלִתֵּת בְּמִתְּנָה הַלְּבָנִים וְהַעֲצִים וְהַעֲפָר שְׁלֵהֶן; אֲבָל לְהַלּוֹתָן
 41 אֲסוּר, שְׂאִין הַקְּדוּשָׁה עוֹלָה⁷⁶ מִהֵן אֲלֵא בְּדַמִּים, אוּ בְּהִנְיָה,
 42 שְׂהִיא כְּדַמִּים.

1 תִּיק לְסִפְר־תּוֹרָה; מְכָרוּ מִטְּפָחוֹת אוּ תִיק - לּוֹקֵחִים בְּדַמְיֵי
 2 חֲמִשִּׁים⁵²; מְכָרוּ חֲמִשִּׁין - לּוֹקֵחִין בְּדַמְיֵי סִפְר־תּוֹרָה; אֲבָל
 3 אִם מְכָרוּ סִפְר־תּוֹרָה⁵³, אִין לּוֹקֵחִין בְּדַמְיֵי אֲלֵא סִפְר־תּוֹרָה
 4 אַחֵר⁵⁴, שְׂאִין שֶׁם קְדוּשָׁה לְמַעַלָּה מִקְּדוּשַׁת סִפְר־תּוֹרָה; וְכֵן
 5 בְּמוֹתְרֵיהֶ⁵⁵.
 6 טו. וְכֵן אִם גָּבוּ הָעָם מַעוֹת לְבִנּוֹת בֵּית־הַמְּדַרְשׁ אוּ
 7 לְבֵית־הַכֹּהֲנִים, אוּ לְקִנּוֹת תִּבְּהָ אוּ מִטְּפָחוֹת וְתִיק אוּ
 8 סִפְר־תּוֹרָה, וְרָצוּ לְשַׁנּוֹת כָּל מֵה שְׂגָבוּ - אִין מְשַׁנִּין אוֹתָן,
 9 אֲלֵא מִקְּדוּשָׁה קְלָה לְקְדוּשָׁה חֲמוּרָה מִמֶּנָּה⁵⁶. אֲבָל אִם עָשׂוּ
 10 מֵה שְׂגָבוּ וְהוֹתִירוּ - מְשַׁנִּין הַמוֹתֵר לְכָל מֵה שְׂרִיצוֹ⁵⁷. וְכָל
 11 כְּלֵי בֵּית־הַכֹּהֲנִים⁵⁸ - כְּבֵית־הַכֹּהֲנִים. פְּרֻכְתָּ⁵⁹ שְׁעַל הָאָרוֹן
 12 שְׂמִנִּיָּהִים בוֹ הַסְּפָרִים - כְּמִטְּפָחוֹת הַסְּפָרִים; וְאִם הִתְּנוּ
 13 צְלִיָּהֶם⁶⁰, הָרִי הֵן כְּפִי הַתְּנָאִי⁶¹.
 14 טז. בְּמֵה דְּכָרִים אֲמוּרִים שְׂמֵתֵר לְמַכֵּר בֵּית־הַכֹּהֲנִים?
 15 כְּבֵית־הַכֹּהֲנִים שֶׁל כְּפָרִים⁶², שֶׁלֹּא עָשׂוּ אוֹתוֹ אֲלֵא עַל דַּעַת
 16 בְּנֵי הַכֹּפֵר לְבָדֵם, שְׂיֵהִיָּה לָהֶם לְהַתְּפַלֵּל בוֹ, שְׂאִם רָצוּ כְּלֵם
 17 לְמַכְרוֹ, מִתְּרִין; אֲבָל בֵּית־הַכֹּהֲנִים שֶׁל כְּרִפְיִין⁶³ - הוּאִיל וְעַל
 18 דַּעַת כָּל אֲנָשֵׁי הָעוֹלָם נַעֲשֶׂה, שְׂיִבּוֹא וְיִתְּפַלֵּל בוֹ כָּל הַבָּא
 19 אֶל הַמְּדִינָה, נַעֲשֶׂה שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִין מוֹכְרִין אוֹתוֹ
 20 לְעוֹלָם⁶⁴.
 21 זי. בְּנֵי הַכֹּפֵר שְׂרָצוּ לְמַכֵּר בֵּית־הַכֹּהֲנִים שְׁלֵהֶן אוּ לְבִנּוֹת

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

52) גליונות קלף שכתוב בהם חומש אחד מחמשת חומשי תורה, ואין קדושתם חמורה כקדושת ספר תורה שכל חמישה חומשי תורה כתובים בו. (53) על תנאי היתר מכירת ספר תורה, ראה לקמן הלכות ספר תורה (פרק י, הלכה ב). (54) (מגילה דף כו עמוד א). (55) גירסת דפוס רומי - "במותריהם" ובדפוסים אחרים: כפי שאצלנו. אם מכרו חומשים וקנו ממקצת הדמים ספר תורה, אל יקנו ממותר הכסף דבר שקדושתו פחותה (שם). (56) (מגילה דף כו עמוד א) ולא מפני שיש קדושה במעות הללו, שהרי עדיין לא באו לשימוש קדושה; אלא מחמת נדר שנדר הציבור לבנות בית הכנסת על ידי הנתינה הזאת - מוטל עליו לקיימו, כדין כל נודר נדר לדבר שבקדושה. ואמנם אם רצו להוציא את המעות הללו לצורך מצוה אחרת, ויקיימו את נדרם להקים בית הכנסת אחר, הרשות בידם, כי אין שום קדושה בגוף המעות (ט"ז לאורח חיים סימן קנ"ג סעיף קטן ב). (57) שהרי קיימו מה שקיבלו עליהם, והמעות כשלעצמן אין בהם כל קדושה. (58) כגון הבימה שעולים עליה לקריאת התורה וכיוצא בזה (ירושלמי מגילה פרק ג, הלכה א). וראה לקמן הלכות ספר תורה פרק י, הלכה ד. (59) (מגילה דף כו עמוד ב) מפני שלפעמים פורסים אותה תחת ספר תורה, לפיכך קדושתה כקדושת מעילי הספרים. (60) מתחילה כשייחדום לספר תורה התנו שהיה מותרים להשתמש בהם תשמישי חול. (61) ומותר להשתמש בהם כרצונם (ירושלמי מגילה פרק ג, הלכה א). (62) שאין אנשים ממקומות אחרים רגילים לבוא שם. (63) עיר גדולה, "עיר ואם בישראל" (שמואל ב פרק כ, פסוק יט) מתרגם יונתן: כרך רב. (64) (מגילה דף כו עמוד א) שאין בני הכרך הבעלים המיוחדים של בית כנסת זה, כי כל ישראל בעליו הם, ואפילו בידוע שלא סייעו אנשים מחוץ לעיר בהוצאות בניינו, בכל זאת הואיל ועל דעת מתפללי כל אנשי העולם נעשה שיבואו בו הרי קדושתו חמורה, ואין רשות לאנשי העיר למכרו (תוספות למגילה דף כו עמוד א, והרא"ש שם). (65) לכביסה; או למי רגליים (מגילה דף כו עמוד ב), כי אף על פי שקדושת בית הכנסת פקעה וחלה על הדמים - אין מזולזלים בו כל כך. רמז לזה דברי הכתוב (דברי הימים ב פרק ח פסוק יא): כי אמר לא תשב אשה לי בבית דוד מלך ישראל כי קודש המה אשר באה אליהם ארון ה' - והרי כבר עלה משם הארון והוכנס לבית קודש הקדשים, ובכל זאת לא נתנה שלמה לשבת שם מחמת קדושת הבית הקודמת (אור שמח). (66) נכבדי העיר העוסקים בצרכיה על דעת הציבור. (67) אם פירסמו את המכירה - הרי זה נידון כמעמד אנשי העיר, אף שלא נכחו בה (רמ"א אורח חיים סימן קנ"ג סעיף ז). (68) (מגילה דף כו עמוד א) וכגירסת רבינו בגמרא שם: אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו למשתי ביה שיכרא ולמשטה ביה פירי מותר. והראב"ד חולק וסובר: שאין לדמות שטיחת פירות לארבעת הדברים הללו שהם מגונים ביותר, ולדבריו אין להשתמש בו לדברים אלו בכל מעמד מכירה שהוא (טורי אבן, בכוונת השגת הראב"ד). (69) בשעת מכירת בית הכנסת. מתבאר בסמוך בדברי רבינו. (70) אפילו תשמישי חול (מגילה דף כו עמוד א). (71) אפילו כרך גדול (כדעת המערי"ק). (72) שהוא רב אשי היה המפקח על עסקי בית הכנסת ויעשה בו מה שירצה. (73) ירושלמי מגילה (פרק ג, הלכה ב) וכן בבבלי (מגילה דף כו עמוד א) "אמר רב אשי בית הכנסת של 'מתא מחסיא' אף על פי שמכל העולם באים אליו להתפלל, כיוון שנתנו את הכסף לבניינו על דעת, שאעשה בו כרצוני - הרשות בידי למכרו אם ארצה". (74) והרי היא כמכירה (מגילה דף כו עמוד ב). (75) (שם) שמאחר שנשאר בקדושתו, איך ישתמש בו הלווקח לצרכיו החילוניים? מה שאין כן במכירה גמורה שאז פקעה הקדושה מבית הכנסת וחלה על דמיו. ודווקא בדרך שמורידים אותו מקדושתו, אבל להשאיל ספר תורה לקרוא בה אפילו משל רבים ליחיד - מותר (רמ"א אורח חיים סימן קנ"ג סעיף יא). (76) מסתלקת (מגילה שם).

מפי הצבור. קרא וטעה, אפלו בִּדְקָדוּק אֹת אַחַת, מִחֲזִירִין 38
 אוֹתוֹ, עַד שִׁיקְרָאָנָה בִּדְקָדוּק. וְלֹא יִקְרָאוּ שְׁנַיִם בַּתּוֹרָה, אֲלֵא 39
 הָאֶחָד לְבַדּוֹ. קָרָא וּנְשַׁתַּתֵּק - יַעֲמֵד אַחֵר תַּחְתִּי, וַיִּתְחַל 40
 מִמָּקוֹם שֶׁהִתְחַל הָרִאשׁוֹן שְׁנִשְׁתַּתֵּק, וּמִבְּרֶךְ בְּסוּף. 41
 ז. אֵין הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה רִשְׁאֵי לְקֵרוֹת עַד שִׁיאֲמַר לוֹ גְּדוּל 42
 שְׁבַצְבוֹר לְקֵרוֹת; וְאִפְלוּ חֲזַן הַכְּנֻסָּת אוֹ רֹאשׁ הַכְּנֻסָּת אֵינוֹ 43
 קוֹרֵא מֵעַצְמוֹ, עַד שִׁיאֲמַרוּ לוֹ הַצְּבוֹר אוֹ גְּדוּל שְׁבָהֶם 44
 לְקֵרוֹת. וְצִרִיף אֶחָד לַעֲמֹד עִמּוֹ בְּשַׁעַת קְרִיאָה, כְּדִרְךָ חֲזַן 45
 הַעוֹמֵד עִם הַקּוֹרֵאִין. 46
 ח. הַקּוֹרֵא, יִשְׁלוּ לְדַלַּג מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּעִנְיָן אֶחָד, כְּגוֹן 47
 'אַחֲרֵי מוֹת', וְ'אֵף בְּעִשׂוֹר', שְׁבַפְרֶשֶׁת 'אֲמַר אֶל הַכֹּהֲנִים'. 48
 וְהוּא, שְׁלֹא יִקְרָא עַל־פֶּה, שְׁאֲסוֹר לְקֵרוֹת שְׁלֹא מִן הַכְּתָב 49
 אִפְלוּ תִּבְּהָ אַחַת. וְלֹא יִשְׁהָה בְּדִלּוֹג, אֲלֵא כְּדִי שִׁישְׁלִים 50
 הַתְּרַגְּמָן תְּרַגּוּם הַפְּסוּק. 51
 ט. כִּינּוֹן שֶׁהִתְחַל הַקּוֹרֵא לְקֵרוֹת בַּתּוֹרָה, אֲסוֹר לְסַפֵּר אִפְלוּ 52
 בְּדַבַּר הַלְכָה, אֲלֵא הַכֵּל שׁוֹמְעִין וְשׁוֹתֵקִין וּמְשִׁימִין לְבָם 53
 לְמָה שֶׁהוּא קוֹרֵא, שְׁנֹאֲמַר: "וְאֲזַנִּי כָּל הַעֵם אֶל סֵפֶר 54
 הַתּוֹרָה". וְאֲסוֹר לְצַאֵת מִן הַכְּנֻסָּת בְּשַׁעַת שֶׁהַקּוֹרֵא קוֹרֵא; 55
 וּמִתֵּר לְצַאֵת בֵּין אִישׁ לְאִישׁ. וּמִי שֶׁהוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה תָּמִיד 56
 וְתוֹרְתוֹ אֲמַנּוֹתוֹ - מִתֵּר לוֹ לַעֲסֹק בְּתַלְמוּד־תּוֹרָה בְּשַׁעַת 57
 שֶׁהַקּוֹרֵא קוֹרֵא בַּתּוֹרָה. 58
 י. מִימּוֹת עוֹרָא נְהִיגוּ, שִׁיְהִי שֵׁם תְּרַגְּמָן מִתְּרַגֵּם לְעַם מַה 59
 שֶׁהַקּוֹרֵא קוֹרֵא בַּתּוֹרָה, כְּדִי שִׁיִּבְיֵנוּ עִנְיָן הַדְּבָרִים. וְהַקּוֹרֵא 60
 קוֹרֵא פְּסוּק אֶחָד בְּלַבָּד, וְשׁוֹתֵק עַד שִׁיתְּרַגֵּם אוֹתוֹ הַתְּרַגְּמָן, 61
 וְחֹזֵר וְקוֹרֵא פְּסוּק שֵׁנִי. וְאֵין הַקּוֹרֵא רִשְׁאֵי לְקֵרוֹת לְמִתְּרַגְּמָן 62
 יוֹתֵר מִפְּסוּק אֶחָד. 63
 יא. אֵין הַקּוֹרֵא רִשְׁאֵי לְהִגְבִּיֵה קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן הַמִּתְּרַגֵּם, 64
 וְהַמִּתְּרַגֵּם לֹא יִגְבִּיֵה קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן הַקּוֹרֵא. וְאֵין הַמִּתְּרַגֵּם 65
 רִשְׁאֵי לְתַרְגֵּם עַד שִׁיִּכְלֶה הַפְּסוּק מִפִּי הַקּוֹרֵא; וְאֵין הַקּוֹרֵא 66
 רִשְׁאֵי לְקֵרוֹת פְּסוּק אַחֵר עַד שִׁיִּכְלֶה הַתְּרַגּוּם מִפִּי הַתְּרַגְּמָן. 67
 וְאֵין הַתְּרַגְּמָן נִשְׁעָן, לֹא לַעֲמוּד וְלֹא לְקוֹרֵא, אֲלֵא עוֹמֵד 68
 בְּאִימָה וּבִקְרָאָה. וְלֹא יִתְּרַגֵּם מִתּוֹף הַכְּתָב, אֲלֵא עַל־פֶּה. וְאֵין 69
 הַקּוֹרֵא רִשְׁאֵי לְסַיֵּעַ לְתַרְגְּמָן, שְׁלֹא יֵאֲמָרוּ תְּרַגּוּם כְּתוּב 70
 בַּתּוֹרָה. וְהַקְּטָן מִתְּרַגֵּם עַל־יְדֵי גְּדוּל, וְאֵין כְּבוֹד לְגְּדוּל 71
 שִׁיתְּרַגֵּם עַל־יְדֵי קְטָן. וְלֹא יִהְיֶה הַמִּתְּרַגְּמִין שְׁנַיִם כְּאֶחָד, 72
 אֲלֵא אֶחָד קוֹרֵא וְאֶחָד מִתְּרַגֵּם. 73
 יב. וְלֹא כָּל הַמִּקְרָאוֹת מִתְּרַגְּמִין כְּצְבוֹר: מֵעֵשָׂה רְאוּבֵן, 74
 וּבְרַכְת כְּהֲנִים, וּמֵעֵשָׂה הַעֲגֵל - מִן 'וַיֵּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרֹן' 75

כא. רְחוּבָה שֶׁל עִיר⁷⁷, אֶף־עַל־פִּי שֶׁהָעַם מִתְּפַלְלִין בּוֹ 1
 בַּתְּעֻנִיּוֹת⁷⁸ וּבְמַעֲמָדוֹת⁷⁹, מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹבֵץ רַב וְאֵין בְּתִי־ 2
 כְּנִסְיוֹת מְכִילִין אוֹתָן - אֵין בּוֹ קְדוּשָׁה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֲרָאִי וְלֹא 3
 נִקְבַּע לְתַפְלָה⁸⁰. וְכֵן בְּתִים וְחֲצוֹת שֶׁהָעַם מִתְּקַבְּצִין בָּהֶם 4
 לְתַפְלָה - אֵין בָּהֶם קְדוּשָׁה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קָבְעוּ אוֹתָם לְתַפְלָה 5
 בְּלַבָּד, אֲלֵא עֲרָאִי מִתְּפַלְלִים בָּהֶם, כְּאֲדָם שֶׁמִּתְּפַלֵּל בְּתוֹךְ 6
 בֵּיתוֹ. 7
פֶּרֶק שְׁנַיִם־עֶשְׂרִי 8
 א. מִשֶּׁה רַבְּנוּ תַּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, שִׁיְהוּ קוֹרֵין בַּתּוֹרָה 9
 בְּרִבְעִים בְּשַׁבָּת וּבְשַׁנַּיִם וּבַחֲמִישֵׁי בְּשַׁחֲרִית, כְּדִי שְׁלֹא יִשְׁהוּ 10
 שְׁלֹשֶׁה יָמִים בְּלֹא שְׁמִיעַת תּוֹרָה. וְעוֹרָא תַּקֵּן, שִׁיְהוּ קוֹרֵין 11
 כֵּן בְּמִנְחָה כְּכֹל שַׁבָּת, מִשּׁוּם יוֹשְׁבֵי קְרִנּוֹת. וְגַם הוּא תַּקֵּן, 12
 שִׁיְהוּ קוֹרֵין בְּשַׁנַּיִם וּבַחֲמִישֵׁי שְׁלֹשֶׁה כְּנִי־אָדָם, וְלֹא יִקְרָאוּ 13
 פְּחוֹת מֵעֵשְׂרָה פְּסוּקִים. 14
 ב. וְאֵלוּ הֵן הַיָּמִים שֶׁקּוֹרֵין בָּהֶם בַּתּוֹרָה כְּצְבוֹר: בְּשַׁבָּתוֹת, 15
 וּבְמִוְעָדִים, וּבְקִרְאֵי־חֲדָשִׁים, וּבַתְּעֻנִיּוֹת, וּבַחֲנֻכָּה וּבַפְּרוּרִים, 16
 וּבְשַׁנַּיִם וּבַחֲמִישֵׁי שְׁכָכֵל שְׁבוּעָה וְשָׁבוּעַ. וְאֵין מִפְּטוּרִין בְּכִיבֵי־אֵים, 17
 אֲלֵא בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים וְתַשְׁעָה כְּאֵב בְּלַבָּד. 18
 ג. אֵין קוֹרֵין בַּתּוֹרָה כְּצְבוֹר בְּפְחוֹת מֵעֵשְׂרָה אֲנָשִׁים גְּדוּלִים, 19
 כְּנִי־חֲרוּץ. וְאֵין קוֹרֵין פְּחוֹת מֵעֵשְׂרָה פְּסוּקִים; וְיַדְבֵּר עוֹלָה 20
 מִן הַמִּנְיָן. וְלֹא יִהְיֶה הַקּוֹרֵין פְּחוֹת מִשְׁלֹשֶׁה אֲנָשִׁים. וְאֵין 21
 מִתְּחִילִין בְּפְרָשָׁה פְּחוֹת מִשְׁלֹשֶׁה פְּסוּקִים, וְאֵין מְשִׁירִין 22
 בְּפְרָשָׁה פְּחוֹת מִשְׁלֹשֶׁה פְּסוּקִים, וְלֹא יִקְרָא הַקּוֹרֵא פְּחוֹת 23
 מִשְׁלֹשֶׁה פְּסוּקִים. 24
 ד. שְׁלֹשֶׁה שְׁקָרָאוּ עֲשְׂרָה פְּסוּקִים - שְׁנַיִם קוֹרֵאִין שְׁלֹשֶׁה 25
 שְׁלֹשָׁה, וְאֶחָד אֶרְבָּעָה; וּבֵין שֶׁהִיָּה הַקּוֹרֵא אֶרְבָּעָה רִאשׁוֹן 26
 אוֹ אַחֲרוֹן אוֹ אֲמֻצְעִי, הֵרִי זֶה מִשְׁבַּח. 27
 ה. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַקּוֹרֵין פּוֹתֵם סְפַר־תּוֹרָה וּמַבִּיט 28
 לְמָקוֹם שֶׁהוּא קוֹרֵא בּוֹ, וְאַחֲרֵי־כֵן אוֹמֵר: "בְּרַכּוּ אֵת יְיָ 29
 הַמְּבַרְךְ", וְכָל הָעַם עוֹנִין: "בְּרוּךְ יְיָ הַמְּבַרְךְ לְעוֹלָם וָעֶד", 30
 וְחֹזֵר וּמְבַרְךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר 31
 בָּחַר בְּנוֹ מִכָּל הָעַמִּים וַיִּתֵּן לָנוּ אֵת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, 32
 נוֹתֵן הַתּוֹרָה", וְכָל הָעַם עוֹנִין 'אֲמֵן'. וְאַחֲרֵי־כֵן קוֹרֵא עַד 33
 שִׁישְׁלִים לְקֵרוֹת, וְגוֹלֵל הַסֵּפֶר וּמְבַרְךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ 34
 אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרָתוֹ תּוֹרַת אֱמֶת, וְחַי 35
 עוֹלָם נֹטַע בְּתוֹכֵנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה". 36
 ו. אֵין הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה רִשְׁאֵי לְקֵרוֹת בַּתּוֹרָה עַד שִׁיִּכְלֶה 'אֲמֵן' 37

(77) כיכר עירונית רחבה ופנוייה. (78) ציבור (תענית פרק ב, משנה א). (79) כל ישראל לעריהם (בארץ ישראל) נחלקו לעשרים וארבעה מעמדות, מעמד לשבוע, השולחים את שליחיהם הממונים לעמוד על קרבן תמיד בירושלים, והם הנקראים: "אנשי מעמד", וכשהגיע שבוע של אותו מעמד, היו אנשי המעמד הנמצאים בירושלים בקביעות נכנסים למקדש לעמוד על קרבנם. והרחוקים מירושלים היו מתכנסים לבתי הכנסת שבעריהם ומתפללים על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון ועמידתם זו לתפילה ולבקשה נקרא: "מעמד" (הלכות כלי המקדש פרק ו, הלכה ה). וייתכן שבית הכנסת שלהם היה ברחובה של עיר, אלא מתוך שלא היו מתכנסים שם אלא פעם אחת לחצי שנה אין בו קדושה, כי לא היה בית תפילה קבוע (רש"י למגילה דף כו עמוד א). וראה במשנה (תענית פרק ד, משנה א). (80) (מגילה דף כו עמוד א). (1) קריאת התורה בחול ובשבת מי תיקנה; אם מותר לקרוא לדלג מעניין לעניין, איך יתנהג המתורגמן המתרגם את קריאת התורה; המפטיר בנביא ודינו; סדר העולים לקרוא בתורה; אם מותר לקרוא בחומשים בבית הכנסת; הגולל ספר תורה איך יתנהג.

1 יט. אין שם כהן - עולה ישאל; ולא יעלה אחריו לוי
 2 כלל. אין שם לוי - כהן שקרא ראשון חוזר וקורא הוא
 3 עצמו פעם שניה במקום לוי; אבל לא יקרא אחריו כהן
 4 אחר, שמא יאמרו הראשון פסול, ולפיכך עולה כהן אחר.
 5 וכן לא יקרא לוי אחר לוי, שמא יאמרו אחד משניהם
 6 פסול.

7 כ. כיצד סדר הקריאה בתורה? אחר התפלה - כל יום
 8 שישבו תפלת מוסף, אחר שיגמר שליח צבור תפלת
 9 שחרית, ואמר קדיש ומוציא ספר תורה, וקורא לאחד אחד
 10 מן הצבור, ועולין וקורין בתורה; וכשגומרין, מחזיר
 11 ספר תורה למקומה ואומר קדיש, ומתפללין תפלת מוסף.
 12 וימים שיש בהם מפטיר ומוסף, נהגו לומר קדיש קדם
 13 שיעלה המפטיר; ויש מקומות שנהגו לומר קדיש אחר
 14 המפטיר.

15 כא. ובמנחה של שבת ושל יום הכפורים - אחר שיגמר
 16 שליח צבור תהלה ללוד' וסדר היום, ואמר קדיש, ומוציא
 17 ספר תורה ועולין וקורין בו, ומחזירו, ואומר קדיש
 18 ומתפללין מנחה. וכן בתענית קוראין במנחה, ואחר כך
 19 אומר קדיש ומתפללין תפלת מנחה. אבל ביום טוב לא
 20 נהגו לקרות במנחה.

21 כב. ויום שאין בו מוסף - כשגומר תפלת שחרית, ואמר
 22 קדיש, ומוציא ספר תורה, וקוראין בו, ומחזירו, ואומר
 23 קדיש, ואחר כך אומר תהלה ללוד' וסדר היום, כדרך
 24 שאומרים בכל יום, ואומר קדיש, וכל העם נפטרין.

25 כג. אין קוראין בחמשין בכתבי כנסיות, משום כבוד
 26 הצבור. ואין גוללין ספר תורה בצבור, מפני טרח הצבור,
 27 שלא יטריח עליהם להיותן עומדין עד שיגלל ספר תורה;
 28 לפיכך אם יצטרכו לקרות שני ענינים - מוציאין שני
 29 ספרי תורה. ולא יקרא איש אחד ענין אחד בשתי תורות,
 30 שמא יאמרו ספר ראשון פגום היה, ולפיכך קורא בשני.

31 כד. כל הגולל ספר תורה, גוללו מבחוי; וכשהוא מהדקו,
 32 מהדקו מבפנים. וצריך להעמידו על התפר, כדי שלא יקרע.
 33 מקום שמוציאין ספר תורה אחר שקוראין בו ומוליכין
 34 אותו לבית אחר להצניעו - אין הצבור רשאים לצאת עד
 35 שיצא ספר תורה וילוו אותו, והם אחריו, עד המקום
 36 שמצניעין אותו בו.

פרק שלשה עשר

37 א. המנהג הפשוט בכל ישראל, שמשלימין את התורה
 38 בשנה אחת. מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות וקורין
 39 בסדר 'בראשית', בשניה - 'אלה תולדות', בשלישית -
 40 'ויאמר ה' אל אברהם', וקוראין והולכין על הסדר הזה, עד
 41 שגומרין את התורה בתג הסוכות. ויש מי שמשלים את
 42 התורה בשלש שנים, ואינו מנהג פשוט.
 43 ב. עזרא תקן להם לישראל, שיהיו קורין קלות שבספר
 44 אפלו גדול שבצבור.

1 עד 'ויקרא משה את העם' וגו', ועוד פסוק אחד: 'ויגף ה'
 2 את העם" - כלם נקראין ולא מתרגמין; ובמעשה אמנון -
 3 במקום שנאמר: 'אמנון בן דוד', נקרא ולא מתרגם.

4 יג. המפטיר בנביא, צריך לקרות בתורה תחלה, אפלו
 5 שלשה פסוקים; חוזר וקורא מה שקרא לפניו. ולא יפטיר
 6 בנביא עד שיגלל ספר תורה. ולא יפחת מעשרים ואחד
 7 פסוקים; ואם שלם הענין בפחות מאלו, אינו צריך להוסיף;
 8 ואם קרא עשרה פסוקים ותרגמן המתרגם - דיו, ואפלו לא
 9 שלם הענין. ובנביא, אחד קורא, ואפלו שנים מתרגמין.
 10 ומדלג מענין לענין אחר; ואינו מדלג מנביא לנביא, אלא
 11 בנביאים של שנים עשר בלבד; ובלבד שלא ידלג מסוף
 12 הספר לתחלתו. וכל המדלג, לא ישקה בדלוג, אלא כדי
 13 שישלים המתרגם תרגומו.

14 יד. הקורא בנביא, ישלול לקרות לתרגמן שלשה פסוקים,
 15 והמתרגם מתרגם שלשתן זה אחר זה. ואם היו שלשה
 16 הפסוקים שלש פרשיות - לא יקרא לתרגמן אלא אחד אחד
 17 בלבד.

18 טו. המפטיר בנביא, מברך לפניו ברכה אחת: 'ברוך אתה
 19 ה' אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנביאים' וכו'; ומברך
 20 לאחריו ארבע ברכות: ברכה ראשונה, חותם בה: 'האל
 21 הנאמן בכל דבריו'; שניה, חותם בה: 'בונה ירושלים';
 22 שלישית, חותם בה: 'מגן דוד'; רביעית, חותם בה ענין
 23 קדשת היום, כמו שחותם בתפלה; וכן אם חל ראש חדש
 24 להיות בשבת - המפטיר בנביא מזכיר ראש חדש בברכה
 25 זו, כמו שמזכיר בתפלה.

26 טז. כמה הן הקוראין? בשבת בשחרית קוראין שבועה,
 27 וביום הכפורים ששה, ובמים טובים חמשה - אין פוחתין
 28 מהן, אבל מוסיפין עליהם. בראשי חודשים ובחלו של מועד
 29 קורין ארבעה; בשבת וביום הכפורים במנחה, ובשני
 30 ובחמישי של כל השנה, ובחנפה ובפורים בשחרית, ובימי
 31 התענית בשחרית ובמנחה, קורין שלשה; אין פוחתין ממנין
 32 זה ואין מוסיפין עליהן.

33 יז. אשה לא תקרא בצבור, מפני כבוד הצבור. קטן היודע
 34 לקרות יודע למי מברכין - עולה ממנין הקוראים. וכן
 35 מפטיר עולה מהמנין, שהרי הוא קורא בתורה; ואם הפסיק
 36 שליח צבור בקדיש בין משלים ובין המפטיר - אינו עולה
 37 מן המנין. צבור שלא היה בהם יודע לקרות אלא אחד -
 38 עולה וקורא ויורד, וחוזר וקורא שניה ושלישית, עד שיגמר
 39 מנין הקוראים של אותו היום.

40 יח. בכל קריאה וקריאה מאלו, כהן קורא ראשון, ואחריו
 41 לוי, ואחריו ישראל. ומנהג פשוט הוא היום, שאפלו כהן
 42 עם הארץ קודם לקרות לפני חכם גדול ישראל. וכל מי
 43 שהוא גדול מחברו בתקמה קודם לקרות. והאחרון, שגולל
 44 ספר תורה, נוטל שכר כנגד הכל; לפיכך עולה ומשלים
 45 אפלו גדול שבצבור.

1 ויקחו לכם, ומפטירין בפסח גלגל, וביום טוב שני - 'שור
 2 או כשב', ומפטירין בפסח יאשיהו, בשלישי - 'קדש לי כל
 3 בכור', ברביעי - 'אם פסח תלנה, בחמישי - 'פסל לך',
 4 בששי - 'ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו, ביום טוב
 5 אחרון - 'ויהי בשלח' עד סוף השירה, עד 'כי אני ה'
 6 רפאך, ומפטירין ינדבר דוד, ובשמיני - 'כל הבכור',
 7 ומפטירין עוד היום'.
 8 ט. בעצרת קורין בשבעה שבועות. ומנהג פשוט, שקורים
 9 ביום טוב הראשון 'בחדש השלישי, ומפטירין במרפכה,
 10 ובשני קורין בפרשת מועדות 'כל הבכור, ומפטירין
 11 בחבקוק.
 12 י. בראש השנה קורין 'בחדש השביעי באחד לחדש'.
 13 ומנהג פשוט, שקורין ביום ראשון ויי פקד את שרה,
 14 ומפטירין 'ויהי איש אחד מן הרמתיים, ובשני קורין
 15 'והאלהים נסה את אברהם, ומפטירין 'הבן יקר לי
 16 אפרים'.
 17 יא. ביום הפורים בשחרית קורין 'אחרי מות, ומפטירין
 18 'כה אמר רם ונשא', במנחה קורין בעריות שב' אחרי מות,
 19 כדי שיזכר ויכלם כל מי שנכשל באחת מהן ויחזר
 20 בתשובה, והשלישי קורא בתורה ומפטיר ביונה.
 21 יב. בספנות, בשני ימים טובים הראשונים, קורין בפרשת
 22 המועדות, שהיא 'שור או כשב או עז וגו', ומפטירין ביום
 23 ראשון 'הנה יום בא לי', וביום שני - 'ויקהלו אל המלך
 24 שלמה, וביום טוב אחרון קורין 'כל הבכור, ומפטירין
 25 'ויהי ככלות שלמה, ולמחר קורין 'וזאת הברכה',
 26 ומפטירין 'ויצמד שלמה, ויש מי שמפטירין 'ויהי אחרי
 27 מות משה. ובשאר ימות החג קורין בקרבנות החג.
 28 יג. כיצד? בכל יום ויום מחלו של מועד קורא שתי
 29 פרשיות. ביום השלישי, שהוא חלו של מועד, קורא הכהן
 30 'ביום השני, ולוי קורא 'וביום השלישי, וישאל קורא
 31 ביום השלישי, והרביעי חוזר וקורא ביום השני וביום
 32 השלישי. וכן ביום הרביעי, שהוא שני של חלו של מועד,
 33 קורין 'וביום השלישי, 'וביום הרביעי, ועל דרך זו בכל
 34 יום ויום.
 35 יד. בכל יום ויום מימים טובים, וכן ביום הפורים
 36 ובשבעת ימי הפסח, מוציאים שני ספרים בשחרית:
 37 הראשון - קורא בו אלו הענינות שאמרנו, והשני - קורא
 38 בו קרבן אותו היום האמור בחמש הפקודים בתורה,
 39 והקורא ענין הקרבן הוא מפטיר בכביא.
 40 טו. ובכל יום שמוציאים שני ספרים או שלשה, אם הוציאו
 41 זה אחר זה - בשמחזיר את הראשון, אומר קדיש ומוציא
 42 השני, ובשמחזיר את האחרון אומר קדיש. וכבר אמרנו,
 43 שהמנהג הפשוט לומר קדיש אחר שקורא המשלים לעולם,
 44 ואחר כך מפטירין בכביא.
 45 טז. שבת שחלה להיות בחלו של מועד - בין בפסח, בין
 46 בספנות - קורין באותה שבת 'ראה אתה אמר אלי',
 47 ומפטירין בפסח - העצמות היבשות, ואם חלה בתוך החג
 48 - 'ביום בא גוג'.

1 'ויקרא' קדם עצרת, ושבמשה תורה קדם ראש השנה.
 2 והמנהג הפשוט, שיהו קוראים 'במדבר סיני' קדם עצרת,
 3 'ואתחנן' אחר תשעה באב, 'אתם נצבים' קדם ראש השנה,
 4 'צו את אהרן' קדם הפסח בשנה פשוטה. לפיכך יש שבתות
 5 שקורין שחרית שני סדרים, כגון 'אשה כי תזרע' ו'זאת
 6 תהיה תורת המצוה', 'אם ביקתי' עם 'בהר סיני' וכיוצא
 7 בהן, כדי שישלימו בשנה, ויקראו אותן הסדרים בעונתן.
 8 ג. מקום שמפסיקין בשבת בשחרית, שם קוראים במנחה
 9 ובשני ובחמישי ולשבת הבאה. כיצד? שבת ראשונה קורין
 10 בשחרית בסדר 'בראשית' - במנחה קורין 'אלה תולדת נח',
 11 עשרה פסוקים או יותר, וכן בשני ובחמישי, וכן לשבת
 12 הבאה בשחרית מתחילין מ'אלה תולדת נח', וקורא עד סוף
 13 הסדר, ועל דרך זו קורין כל השנה. ומפטירין בכל שבת
 14 'ושבת בכביא מעין שקרא בתורה.
 15 ד. ובראשי חדשים - הראשון קורא שלשה פסוקים
 16 מפרשת 'צו', והשני חוזר וקורא פסוק שלישי שקרא
 17 הראשון, ושני פסוקים שאחריו, כדי שישיר בפרשה שלשה
 18 פסוקים, והשלישי קורא שלשה פסוקים ששיר השני עם
 19 'וביום השבת', והרביעי קורא 'ובראשי חדשיכם'. ואם חל
 20 ראש חודש להיות בשבת, מוציאים שני ספרים בשחרית:
 21 באחד קורין בו סדר אותה שבת, ובשני קורא בו המשלים
 22 'ובראשי חדשיכם', והמפטיר קורא ענין ראש חודש,
 23 ומפטירין 'והיה מדי חדש בחדשו'. וראש חודש אב שחל
 24 להיות בשבת, מפטירין 'חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי'.
 25 וראש חודש שחל להיות באחד בשבת, מפטירין בשבת
 26 'שלקננו ויאמר לו יהונתן מחר חדש'.
 27 ה. כל העולה לקרות בתורה, פותח בדבר טוב ומסיים
 28 בדבר טוב. אבל פרשת 'האזינו', קורא הראשון עד 'זכר
 29 ימות עולם', והשני מתחיל מ'זכר ימות עולם' עד
 30 'רפיבהו', והשלישי מ'רפיבהו' עד 'וירא ה' וינאץ',
 31 והרביעי מן 'וירא ה' וינאץ' עד 'לו חכמו', והחמישי מן
 32 'לו חכמו' עד 'כי אשא אל שמים די', והששי מ'כי אשא
 33 אל שמים די' עד סוף השירה; ולמה פוסקין בה בענינות
 34 אלו? מפני שהן תוכחה, כדי שיחזרו העם בתשובה.
 35 ו. שמונה פסוקים שבסוף התורה, מתר לקרות אותם
 36 בבית הכנסת פחות מעשרה; אף על פי שהכל תורה היא
 37 ומשה מפי הגבורה אמרם - הואיל ומשמען שהם אחר
 38 מימת משה, הרי נשתנו, ולפיכך מתר ליחיד לקרות אותן.
 39 ז. קללות שבתורת כהנים אין מפסיקין בהן, אלא אחד
 40 קורא אותן - מתחיל בפסוק שלפניהם, ומסיים בפסוק של
 41 אחריהם. וקללות שבמשה תורה - אם רצה לפסק בהן,
 42 פוסק; וכבר נהגו העם שלא לפסק בהן, אלא אחד קורא
 43 אותן.
 44 ח. מפסיקין למועדות וליום הפורים וקוראים בענין
 45 המועד, לא בסדר שבת. ומשה תקן להם לישאל, שיהו
 46 קוראים בכל מועד ענינו, ושואלין ודורשין בענינו של יום
 47 בכל מועד ומועד. ומה הן קורין? בפסח - בפרשת מועדות
 48 שבתורת כהנים. וכבר נהגו העם לקרות ביום ראשון 'משכו

1 ואיזו היא שבת שלישית? הסמוכה לרביעית. ברכיעית 32
 2 קורין 'החדש הזה', ומפטירין 'בראשון באחד לחדש'; 33
 3 ואיזו היא רביעית? כל שחל ראש-החדש ניסן להיות 34
 4 בתוכה, ואפלו בערב-שבת. 35
 5 **כא.** נמצאת אומר, שפעמים תהיה הפסקה בין שבת 36
 6 ראשונה ושניה או בין שניה ושלישית, ופעמים יהיו שתי 37
 8 הפסקות: בין ראשונה לשניה ובין שניה ושלישית; אבל 38
 9 בין שלישית לרביעית אין מפסיקין. 39
 10 **כב.** כל פרשה מארבע פרשיות האלו, אחד קורא אותה 40
 11 בספר שני, אחר שקורין סדר אותה שבת בספר שהוציאו 41
 12 ראשון. חל ראש-החדש אדר להיות בשבת, והיה סדר אותה 42
 13 שבת ב'אפתה תצונה' - קורין ששה מ'ואתה תצונה' עד 43
 14 ו'עשית פיור נחשת', והשביעי חוזר וקורא מ'פי תשא' עד 44
 15 ו'עשית פיור'; ואם היה סדר אותה שבת 'פי תשא' עצמו 45
 16 - קורין ששה מ'פי תשא' עד ו'ינקלה', והשביעי חוזר וקורא 46
 17 בספר שני מ'פי תשא' עד ו'עשית פיור נחשת'. 47
 18 **כג.** ראש-החדש אדר שחל להיות בשבת, מוציאין שלשה 48
 19 ספרים: הראשון - קורא בו סדר היום, והשני - קורא בו 49
 20 ענין ראש-החדש, והשלישי - קורין בו 'פי תשא'. וכן 50
 21 ראש-החדש ניסן שחל להיות בשבת, מוציאין שלשה 51
 22 ספרים: קורין סדר היום בראשון, וענין ראש-החדש בשני, 52
 23 ו'החדש הזה' בשלישי. 53
 24 **כד.** ראש-החדש טבת שחל להיות בשבת, מוציאין שלשה 54
 25 ספרים: הראשון - קורא בו סדר היום, והשני - קורא בו 55
 26 ענין ראש-החדש, והשלישי - קורא בו ענין חגגה. חל להיות 56
 27 באמצע השבת - שלשה קורין בענין ראש-החדש, והרביעי 57
 28 קורא בענין חגגה. 58
 29 **כה.** אף-על-פי שאדם שומע כל התורה בלה בכל שבת 59
 30 בצבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע ושבוע סדר של אותה 60
 31 שבת שנים מקרא ואחד תרגום. ופסוק שאין בו תרגום, 61
 32 קוראהו שלש פעמים, עד שישלים פרשיותיו עם הצבור. 62

1 **יז.** בחגגה - ביום ראשון קורין מברכת פהגים עד סוף 1
 2 קרבן המקריב ביום הראשון, וביום השני קורין קרבן נשיא 2
 3 שהקריב בשני, וכן עד יום השמיני; ביום שמיני קורין עד 3
 4 סוף הקרבנות, עד סוף הסדר. ומפטירין בשבת של חגגה 4
 5 בגרות זכרה; ואם היו שתי שבתות בחגגה - מפטירין 5
 6 בשבת ראשונה בגרות זכרה, ובשניה בגרות שלמה. 6
 7 והקורא בענין חגגה הוא שמפטיר בנביא. בפורים קורין 7
 8 בשחרית ו'יבא עמלק'. 8
 9 **יח.** בתשעה באב קורין בשחרית 'פי תוליד בנים', 9
 10 ומפטירין 'אסף אסיפם נאם יי', ובמנחה קורין ו'יחל משה', 10
 11 כשאר ימי התעניות. ובשאר התעניות, שאנו מתענים על 11
 12 מה שארע לאבותינו, קורין בשחרית ובמנחה: הראשון 12
 13 קורא ו'יחל משה' ארבע פסוקים, וקורא השני והשלישי 13
 14 מפסל לך' עד 'אשר אני עשה עמך'. ובתעניות שגזרין 14
 15 אותן הצבור מפני הצרות, כגון בצרת ודבר וכיצא בהן, 15
 16 קורין ברכות וקללות, כדי שישונו העם ויפגע לבכם 16
 17 כשישמעו אותם. 17
 18 **יט.** נהגו העם להיות מפטירין קדם תשעה באב בשלש 18
 19 שבתות בדברי תוכחות: שבת ראשונה מפטירין ב'דברי 19
 20 ירמיהו', שניה - 'חזון ישעיהו', שלישית - 'איכה היתה 20
 21 לזונה'. וכן שבת שאחר תשעה באב מפטירין 'נחמו נחמו 21
 22 עמי'. ומנהג פשוט בעירנו להיות מפטירין בגחמות ישעיהו 22
 23 מאחר תשעה באב עד ראש-השנה. ושבת שבין ראש- 23
 24 השנה ויום-הכפורים מפטירין 'שובה ישראל'. 24
 25 **כ.** ראש-החדש אדר שחל להיות בשבת, קורין בפרשת 25
 26 שקלים ומפטירין ביהודע הכהן. וכן אם חל ראש-החדש 26
 27 אדר להיות בתוך השבת, ואפלו בערב-שבת, מקדימין 27
 28 וקורין בשבת שלפניו בפרשת שקלים. בשניה קורין 'זכור', 28
 29 ומפטירין 'פקתי את אשר עשה עמלק'; איזו היא שבת 29
 30 שניה? כל שחל פורים להיות בתוכה, ואפלו בערב-שבת. 30
 31 בשלישית קורין פרה אדמה, ומפטירין ו'ורקתי עליכם'; 31

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ג ניסן ה'תשע"א

72 טהרה גמורה עד שיתבילם במקוה כשהם שלמים או 72
 73 ישארו שבורים. 73
 74 **ב.** ונתרת כלי מתכות לטמאתן הישנה - מדברי סופרים. 74
 75 ומפני מה גזרו על כלי מתכות שיתקרו לטמאתן הישנה? 75
 76 גזרה שמא יטמא לו כלי ויתכנו ועשה ממנו כלי אחר בו 76
 77 ביום. אם יאמר שהוא טהור כדין תורה, יבוא לומר: 77
 78 השביכה מטהרת והטבילה מטהרת; כשם שאם נשבר 78
 79 והתיכו ועשה ממנו כלי כשהיה - הרי הוא טהור בו ביום, 79
 80 כף אם הטבילו, אף על פי שהוא כשהיה - הרי הוא טהור 80
 81 בו ביום, ויבואו לומר שאין הכלים צריכין הערב שמש. 81
 82 מפני זה החשש גזרו טמאה עליהם. 82

63 **יום ראשון י"ג ניסן ה'תשע"א** 63
 64 **הלכות כלים** 64
 65 **פרק שנים עשר** 65
 66 **א.** כלי עץ וכלי עור וכלי עצם שנספרו - טהרו מטמאתן. 66
 67 חזר ועשה כלי משכריהם או שקבץ את שכריהן ועשה מהן 67
 68 כלים אחרים - הרי אלו כשאר הכלים הטהורים שלא 68
 69 נטמאו מקדם, שהן מקבלין טמאה מפאן ולהבא. וכן כלי 69
 70 מתכות שנספרו אחר שנטמאו - טהרו. התיכן וחזר ועשה 70
 71 מהן כלים אחרים - חזרו לטמאה הישנה. ואין לכלי מתכות 71

49 - טהורין. נסדקו: אם יכולין לקבל את החמין בצונגין -
 50 טמאין, ואם לאו - טהורין.
 51 טו. הכוסות החתוכין, אף על פי ששפתותיהם סורכין את
 52 הפה - מקבלים טמאה.
 53 טז. האפרכס של זכוכית - טהור, שהרי הוא כמו מחץ
 54 שאינו מקבל.
 55 יז. זכוכית שעושים אותה למראה - טהור, אף על פי שהיא
 56 מקבלת, לפי שלא נעשית לקבלה. התרוך של זכוכית שהוא
 57 מקבל, אף על פי שכשפניחו על השלחן נהפף על צדו
 58 ואינו מקבל - הרי זה מקבל טמאה.
 59 יח. תמחוי של זכוכית שעשאו מראה - מקבל טמאה. ואם
 60 מתחלה עשאהו למראה כדי שיהיו דברים שפניחין בו
 61 נראין מאחוריו - הרי זה טהור. וכל כלי זכוכית אין מקבלין
 62 טמאה עד שתגמר מלאכתן, ככל הכלים.

יום שני י"ד ניסן ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

64 א. כבר בארנו בכמה מקומות, שאין כלי חרס מתטמא
 65 אלא מאוירו או בהסט הנב; ושאר כל הכלים שנגעה בהן
 66 הטמאה - נטמאו, ואם נכנסה טמאה לאוירן ולא נגעה בהן
 67 - הרי הם טהורין. נמצא הטמא בכלי חרס - טהור בכלים,
 68 והטמא בכל הכלים - טהור בכלי חרס. ומנין שאין כלי
 69 חרס מתטמא אלא מאוירו? שנאמר: וכלי חרש אשר יפל
 70 מהם אל תוכו וגומר - מתוכו הוא מתטמא, לא מאחוריו.
 71 ב. וכשם שמתטמא מאוירו, כן מטמא אכלין ומשקין
 72 מאוירו. כיצד? כלי חרס שנטמא ונכנסו אכלין ומשקין
 73 לאוירו, אף על פי שלא נגעו בו - הרי אלו טמאין;
 74 שנאמר: כל אשר בתוכו טמא. אבל שאר הכלים הטמאין
 75 אינן מטמאין אכלין ומשקין עד שיגעו בהן.
 76 ג. אין כלי חרס מטמא כלים מאוירו, בין כלי חרס בין
 77 שאר כלים. כיצד? כלי חרס גדול שהיו בתוכו כלים ונכנסה
 78 טמאה באוירו - הוא טמא וכל הכלים שבתוכו טהורין. היו
 79 משקין בכלים שבתוכו - נטמאו המשקין מאוירו, וטהורין
 80 ומטמאין את הכלים. והרי זה אומר: מטמאין לא טמאונן,
 81 ואתה טמאתני.
 82 ד. כלי חרס שנגעו משקין טמאין באחוריו בלבד - נטמאו
 83 אחוריו, כשאר כל הכלים. במה דברים אמורים? בשניה
 84 לו תוף; אבל אם אין לו תוף ונגעו בו משקין טמאין - הרי
 85 זה טהור; שכל שאין לו תוף בכלי חרס - אין אחוריו
 86 מתטמאין במשקין. נגעו אכלין או משקין באחורי כלי חרס
 87 הטמא - הרי אלו טמאין. ואחד כלי חרס ואחד שאר כל
 88 הכלים בדבר זה. שכל הכלים הטמאין שנגעו אכלין או
 89 משקין בהן, בין מתוכן בין מאחוריהן - נטמאו.
 90 ה. אחד כלי חרס שנכנסה טמאה לאוירו או שכפהו על
 91 הטמאה המנחת על הארץ ונעשה אהל עליה, שהרי
 92 הטמאה בתוכו. מפי השמועה למדו, שזה שנאמר: אל תוכו
 93 - לרבות את האהלים.

1 ג. אחד כלי שנטמא במת או בשאר הטמאות, אם התיכו
 2 - חזר לטמאתו הישנה עד שיטביל. נטמא במת והזה עליו
 3 בשלישי ואחר כך התיכו ונעשאהו כלי אחר והזה עליו
 4 בשביעי והטבילו - הרי זה טמא, ואין הוזה שקדם התוף
 5 מצטרפת להזאה שאחר התוף. ואין לו טהרה עד שיזה
 6 עליו שלישי ושביעי ויטביל כשהוא כלי קדם שבירה, או
 7 יזה עליו שלישי ושביעי ויטביל אחר שפתיכנו.
 8 ד. ברזל טמא שבללו עם ברזל טהור: אם רב מן הטמא
 9 - טמא; ואם רב מן הטהור - טהור; מחצה למחצה - טמא.
 10 וכן טיט שבללו בגללים ושרף הפל בכבשן ונעשאהו כלי:
 11 אם רב מן הטיט - הרי זה מקבל טמאה, מפני שהוא כלי
 12 חרס; ואם רב מן הגללים - אינו מקבל טמאה.
 13 ה. כלי מתכות הטהורין שאנכן באנף טמא - טמאים. אבל
 14 העושה כלים מן האנף הטמא - הרי הן טהורין.
 15 ו. קרדס שנעשאהו מן הברזל הטהור ועשה עשפו מן
 16 הטמא - הרי זה טמא. עשה עשפו מן הטהור והקרדס מן
 17 הטמא - הרי זה טהור. שהכל הולך אחר עושה המלאכה.
 18 ז. קרדס טהור שחטמו בברזל טמא - טהור.
 19 ח. קיתון שנעשאהו מן הטמא ושוליו מן הטהור - טהור.
 20 עשאהו מן הטהור ושוליו מן הטמא - טמא. שהכל הולך
 21 אחר המקבל העושה מלאכה.
 22 ט. כלי מתכות שנטמא בטמאה שהיא מדברי סופרים, כגון
 23 שנטמא בעבודה זרה וכיוצא בה, ונשבר והתיכו וחזר
 24 ועשה ממנו כלי אחר - הרי זה ספק אם חזר לטמאתו
 25 הישנה או לא חזר.
 26 י. כלי זכוכית שנטמאו ונשברו - טהרו ככל הכלים. ואפלו
 27 התיכן ועשה מהן כלים אחרים - אינם חוזרים לטמאה
 28 הישנה; לפי שעקר טמאתם מדברי סופרים, כמו שבארנו,
 29 לא גזרו עליהן בטמאה ישנה. וכן כלי זכוכית שנשברו, אף
 30 על פי ששבריהן כלים וראויין לתשמיש, הואיל והם שברי
 31 כלים - אינן מקבלין טמאה, לפי שאינן דומין לכלי חרס.
 32 כיצד? קערה של זכוכית שנשברה והתקין שוליים לתשמיש
 33 - אין השוליים מקבלין טמאה, אף על פי שהן כקערה. ואם
 34 קרסם את מקום השבר ושפו בשופין - הרי זה מקבלת
 35 טמאה.
 36 יא. צלוחית קטנה הנטלת ביד אחת שנשל פיה - מקבלת
 37 טמאה, מפני שאין מכניסין היד לתוכה אלא יוצק ממנה.
 38 אבל גדולה הנטלת בשתי ידים שנשל פיה - טהורה, מפני
 39 שהיא חובלת ביד בשעה שמכניס ידו לתוכה. וכן צלוחית
 40 של פליטון, אף על פי שהיא קטנה, אם נשל פיה - טהורה,
 41 מפני שחובלת באצבעו בשעה שמוציא הבשם מתוכה.
 42 יב. לגינים הגדולים שנשל פיהן - עדין הן כלים, מפני
 43 שמתקנים הוא לכבשנים.
 44 יג. כוס שנפגם רבו - טהור. נפגם בו שלישי הקפו ברב
 45 גבהו - טהור. נקב וסתמו, בין בכעץ בין בנפת - טהור.
 46 והכוס והצלוחית שנקבו, בין מלמעלה בין מלמטה -
 47 טהורין.
 48 יד. התמחוי והקערה שנקבו: מלמעלה - טמאין, מלמטה

1 התחתונה טהורין, שאין כלי חרס מטמא פלים שבתוכו.
 2 ואם היה ביניהן משקה טופח - כל שיש בה משקה טופח
 3 טמאה; שהמשקה מטמא מאויר התחתונה העודפת וחוזר
 4 ומטמא את האלפס.
 5 יג. טבלא של חרס שהיו קערות דבוקות בה בתחלת
 6 מעשיה והרי הכל כלי אחד, ונטמאת אחת מהן - לא
 7 נטמאו בלן. ואם היה לטבלא דפן עודף, שנמצאו כל
 8 הקערות בתוכו, ונטמאת אחת מהן - נטמאו בלן. וכן הדין
 9 בבית התבלין של חרס, וקלמירין המתאימות פיוצא בו.
 10 יד. בית התבלין של עץ שנטמא אחד מבתיו במשקין -
 11 לא נטמאו שאר הבתים. ואם יש לו דפן עודף, שנמצאו כל
 12 הבתים בתוכו, ונטמא אחד מבתיו במשקין - נטמאו בלן;
 13 שהכל ככלי אחד, וכלי שנטמא תוכו במשקין - נטמא פלו.
 14 היו בתיו קבועין במסמר - הרי אלו חבור זה לזה לטמאה
 15 ולהנייה. היו תקועין בלבד - הרי אלו חבור לטמאה ולא
 16 להנייה. ואם היו בתיו נטלין ונתנין - אינן חבור לא לטמאה
 17 ולא להנייה.

יום שלישי ט"ו ניסן ה'תשע"א

פרק ארבעה עשר

67 א. כל המציל בצמיד פתיל באהל המת - מציל בצמיד
 68 פתיל באויר כלי חרס. אם הצייל במת החמור, דין הוא
 69 שייציל בכלי חרס הקל. וכל שאינו מציל באהל המת - אינו
 70 מציל באויר כלי חרס.
 71 ב. וכשם שאין צמיד פתיל לטמאה באהל המת, כך אין
 72 צמיד פתיל לטמאה באויר כלי חרס. ביצד? קדרה שהיא
 73 מלאה אכלין ומשקין ומקפת צמיד פתיל ונתונה בתוך
 74 התנור הטמא - הרי הקדרה וכל מה שבתוכה טהורין. היה
 75 השרץ או משקין טמאין בתוכה ומקפת צמיד פתיל ונתונה
 76 באויר התנור - נטמא התנור. וכן כל פיוצא כזה.
 77 ג. טבעת טמאה שמבלעת בתוך הלבנה או מחט טמאה
 78 שמבלעת בתוך העץ ונפלו לאויר כלי חרס - נטמא. אף
 79 על פי שאם נגע בכר תרומה בעץ זה או בלבנה זו - טהור,
 80 הרי הן מטמאין כלי חרס מאויר.
 81 ד. תרנגול שבלע שרץ או בשר מת ונפל לאויר התנור -
 82 הרי זה טהור. ואם מת שם התרנגול - נטמא התנור.
 83 שהבלועין בחי מצילין מד כלי חרס, כדרך שמצילין באהל
 84 המת.
 85 ה. דברים שבתוך הפה או בתוך הקמטין - אינן כבלועין.
 86 ביצד? אדם שהיו משקין טמאין בתוך פיו וקפץ פיו והכניס
 87 ראשו לאויר כלי חרס - טמאהו. וכן טהור שהיו אכלין
 88 ומשקין לתוך פיו והכניס ראשו לאויר תנור טמא - נטמאו
 89 אכלים שבפיו. היה לו בתוך קמטו כעדשה מן השרץ
 90 והכניסו לאויר התנור - נטמא התנור, אף על פי שהטמאה
 91 בתוך הקמט.
 92 ו. ספוג שבלע משקין טמאין, אף על פי שהוא נגוב
 93 מבחוץ, אם נפל לאויר כלי חרס - טמאהו, שסוף משקה

1 ו. גמא שהיה השרץ מנח בתוכה וכפה כלי חרס על הגמא
 2 - לא נטמא; שנאמר: אל תוכו - עד שתכנס עצמה של
 3 טמאה בתוכו. לפיכך, השרץ שנמצא למטה מנחשתו של
 4 תנור, שהיא קרקעית - התנור טהור; שאני אומר: מי נפל,
 5 ועקשו מת בתוך גמא זו. וכן אם נמצאת מחט או טבעת
 6 למטה מנחשתו, אף על פי שכל הפלים הנמצאים -
 7 טמאים, כמו שבארנו, הרי התנור טהור; שאני אומר: שם
 8 היו עד שלא בא התנור, והתנור נבנה עליהן, ולא נפלו
 9 בתוכו. נמצאו בדשן - הרי התנור טמא, שאין לו במה
 10 יחלה. נמצאו מנחשתו של תנור נראין אבל אינן יוצאין
 11 לאויר: אם אופה את הבצק והוא נוגע בהן - נטמא התנור
 12 כאלו היו בתוך אוירו; ואם לאו - התנור טהור כאלו היו
 13 למטה מנחשתו. באי זה בצק אמרו? בכצק הבינוני, שאינו
 14 רך ביותר ולא קשה.
 15 ז. השרץ שנמצא בעין של תנור, בעין של פירה, בעין של
 16 פח, אם נמצא מן השפה הפנימית ולחוץ - טהור. וכן אם
 17 נמצא באויר העין - טהור; שהרי לא נכנס לאויר התנור או
 18 הפירה או הפח, אלא תחת עבי דפנותיהן הוא תלוי.
 19 ואפלו היה שם פזית מן המת - טהורין; אלא אם בן היה
 20 בעיבי העין פותח טפח, שהרי מביא את הטמאה לאויר
 21 התנור, כמו שנתבאר בענין טמאת מת.
 22 ח. נמצא השרץ במקום הנחת העצים מן השפה הפנימית
 23 ולחוץ - טהור. נמצא במקום ישיבת הבלן, במקום ישיבת
 24 הצבע, במקום ישיבת שולקי הזיתים - הכל טהור.
 25 ט. אין התנור ולא הפירה ולא שאר מקומות היקוד
 26 מתטמאין אלא אם בן נמצאת הטמאה מן הסתימה ולפנים.
 27 י. כלי חרס ששותין בו בעלי בתים המים, שבאמצעו כמו
 28 רשת של חרס ושפתו שלמעלה מן הרשת כמו מסרק, וזהו
 29 הנקרא צרצור, אם נכנסה הטמאה לאויר המסרק למעלה
 30 מן הרשת - נטמא פלו, שזהו תוכו של כלי זה.
 31 יא. כלי חרס שהיה לו שלש שפיות זו לפנים מזו: היתה
 32 הפנימית עודפת ונכנסה טמאה לאויר הפנימית - כל
 33 האכלין והמשקין שבאויר שבין השפה הפנימית ובין
 34 האמצעית והחיצונה טהורין. היתה האמצעית עודפת
 35 ונטמא אוירה - ממנה ולפנים טמא, ממנה ולחוץ טהור.
 36 היתה החיצונה עודפת ונטמא אוירה - הכל טמא. היו שוות
 37 - כל שנטמא אוירה טמאה, והשאר טהור.
 38 יב. אלפסים זו בתוך זו ושפתותיהן שוות והשרץ בעליונה
 39 או בתחתונה - זו שיש בה השרץ טמאה, ושאר האלפסין
 40 טהורין הן וכל האכלין שבהן. היה כל אלפס מהן נקובה
 41 בכונס משקה והשרץ בעליונה - כל האכלין והמשקין
 42 שבכל האלפסים טמאים; שהטמאה באויר בלן, כמו
 43 שיתבאר. היה השרץ בתחתונה - היא טמאה וכלן טהורות;
 44 שהרי לא נכנס שרץ לאויר העליונה, ואין שפת התחתונה
 45 עודפת כדי לטמא כל האכלין והמשקין שבתוכה. היה
 46 השרץ בעליונה והיתה שפת התחתונה עודפת - העליונה
 47 טמאה, שהשרץ בתוכה; וכן התחתונה, מפני ששפתה
 48 עודפת הרי השרץ באוירה; ושאר האלפסין שבתוך

1 **יא.** פִּוּרְת פְּחוּתָהּ, אֵף עַל פִּי שְׁפָתֶם הַפֶּחֶת בְּקֶשׁ - אֵינָהּ
2 מִצְלָת מִיַּד כְּלֵי חָרָס, שֶׁהָיָה אֵינָהּ כְּלֵי.
3 **יב.** הַחֲמַת וְהַכְּפִישָׁה שֶׁנִּפְתְּחוּ בְּמוֹצֵיא רְמוֹן, אֵף עַל פִּי
4 שֶׁבִטְלוּ מִתּוֹרַת כְּלֵי - הָרִי אֵלּוּ מִצְלִינ׳ מִיַּד כְּלֵי חָרָס. וְהוּא
5 שֶׁהָיָה הַפֶּחֶת לְמַעַלָּה מִשְׁפַּת כְּלֵי חָרָס מִבְּחוּץ וְיָהִיָּה בֵּית
6 קָבוֹל שְׁלֵהֶן מִשְׁלָשׁ לְתוֹף כְּלֵי חָרָס.
7 **יג.** עוֹר פְּשׁוּט וְכִיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁהָיָה שְׁקוּעַ לְאֹוִיר כְּלֵי חָרָס אוֹ
8 לְאֹוִיר הַתְּנוּרָה וְהַשְּׂרָץ בְּתוֹף הַעוֹר - הָרִי הַתְּנוּרָה טָמֵא. וְאִם
9 הָיָה הַשְּׂרָץ בְּתְנוּרָה - אֲכָלִין וּמִשְׁקִין שֶׁבְּתוֹף הַעוֹר טָמְאִין.
10 שְׂאִין מִצִּיל מִיַּד כְּלֵי חָרָס אֲלֵא כְּלִים שֵׁשׁ לָהֶן תּוֹף, כְּגוֹן
11 הַסֵּל וְהַקֶּפֶה וְהַחֲמַת.
12 **יד.** כְּלֵי חָרָס שֶׁהָיָה טָמֵאָה בְּתוֹכוֹ, וְהָיָה כְּלֵי חָרָס טְהוֹר
13 כְּפוּי עַל פִּי הַכְּלֵי הַטָּמֵא, אוֹ שֶׁהָיָה הַכְּלֵי שֶׁהִטְמֵאָה דְּבוּקָה
14 בְּתוֹכוֹ כְּפוּי עַל פִּי הַכְּלֵי הַטְּהוֹר, אֵף עַל פִּי שְׂאֹוִיר שֶׁנִּיָּהֶן
15 מְעַרְב - הַטָּמֵא בְּטָמְאָתוֹ וְהַטְּהוֹר בְּטְהוּרָתוֹ, שֶׁהָיָה לֹא נִכְנָסָה
16 הַטְּמֵאָה עֲצָמָה לְאֹוִיר כְּלֵי חָרָס הַטְּהוֹר. לְפִיכָף, חֲבִית
17 שֶׁהָיָה מְלֵאָה מִשְׁקִין טְהוֹרִין וְנִתְּנָה לְמִטָּה מִנְּחֻשְׁתּוֹ שֶׁל
18 תְּנוּרָה, וְנִפְלַ שְׂרָץ לְתוֹף הַתְּנוּרָה - הָרִי הַחֲבִית וְהַמִּשְׁקִין
19 טְהוֹרִין, אֵף עַל פִּי שְׂאֹוִיר הַתְּנוּרָה מְעַרְב עִם אֹוִיר הַחֲבִית.
20 וְכֵן אִם הָיָה הַחֲבִית כְּפוּיָה עַל פִּי הַתְּנוּרָה וּפִיָּה לְאֹוִיר
21 הַתְּנוּרָה - אֲפִלּוּ הַמִּשְׁקָה שֶׁבְּשׁוּלֵי הַחֲבִית טְהוֹר.

יום רביעי ט"ז ניסן ה'תשע"א

פרק חמשה עשר

1 **א.** אֵין כְּלֵי חָרָס מְקַבְּל טָמֵאָה עַד שֶׁתִּגְמַר מְלֵאכְתּוֹ.
2 וּמֵאִימְתִי הוּא גִמַּר מְלֵאכְתּוֹ? מִשִּׁיִּצְרָפוּ בְּכַבֶּשֶׂן. הַתְּנוּרָה -
3 מִשִּׁיִּסְיָקָנוּ כְּדִי לְאַפּוֹת בּוֹ סַפְגִּין. הַכִּיָּרָה - מִשִּׁיִּסְיָקָנָה כְּדִי
4 לְבַשֵּׁל עֲלֶיהָ בִּיצַת הַתְּרוּגְוּלִין טְרוּפָה וְנִתְּנָה בְּאֶלְפֶס.
5 הַכְּפָס: אִם עֲשָׂאָהּ לְאַפִּיָּה - שְׁעוּרוֹ כְּתוּרָה; עֲשָׂאָהּ לְבִשׁוֹל
6 - שְׁעוּרוֹ כְּכִיָּרָה.
7 **ב.** תְּנוּרָה שֶׁהִתְחִיל לְכַנּוֹתוֹ: אִם הָיָה גְדוֹל - מִשִּׁיִּתְחִיל בּוֹ
8 אֲרֻבְעָה טַפְחִים וְיִסְיָקָנוּ מְקַבְּל טָמֵאָה; וְאִם הָיָה קָטָן -
9 מִשִּׁיִּתְחִיל בּוֹ טַפַּח וְיִסְיָקָנוּ. הַכִּיָּרָה - מִשִּׁיִּתְחִיל בָּהּ שְׁלֹשׁ
10 אֲצָבָעוֹת וְיִסְיָקָנָה. הַכְּפָס: אִם עֲשָׂאָהּ לְאַפִּיָּה - הָרִי הוּא
11 כְּתוּרָה, וְאִם לְבִשׁוֹל - הָרִי הוּא כְּכִיָּרָה.
12 **ג.** תְּנוּרָה שֶׁהִסְקָה מֵאֲחוּרָיו אוֹ שֶׁהִסְקָה מִבֵּית הָאָמֵן אוֹ שֶׁהִסְקָה
13 שְׁלֵא לְדַעַת, הוּאִיל וְהִסְקָה מִכָּל מְקוֹם - הָרִי זֶה מְקַבְּל
14 טָמֵאָה. מַעֲשֵׂה שֶׁנִּפְלָה דְּלָקָה בְּתוּרָה בְּכַפֵּר מִן הַכְּפָרִים, וְכֵא
15 מַעֲשֵׂה לְפָנֵי בֵּית דִּין וְאִמְרוּ: מְקַבְּל טָמֵאָה.
16 **ד.** תְּנוּרָה שֶׁהִסְקוּ לְהִיּוֹת צוּלָה בּוֹ - הָרִי זֶה מְקַבְּל טָמֵאָה.
17 לְלַבֵּן בּוֹ אוֹיֵן שֶׁל פֶּשֶׁתָן - טְהוֹר; שְׂאִין זֶה עוֹשֶׂה מְלֵאכָה
18 כְּגוֹף הַתְּנוּרָה.
19 **ה.** תְּנוּרָה שֶׁחֲצָצוּ לְשָׁנִים וְהִסְקָה אֶחָד מִחֲלָקֶיהָ וְנִטְמָא
20 בְּמִשְׁקִין - הוּא טָמֵא וְחִבְרוּ טְהוֹר. נִטְמָא בְּשְׂרָץ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ
21 מִטְמָאוֹת שֶׁל תּוֹרָה - הַכֵּל טָמֵא, וְעֵבִי שֶׁבִּיָּהֶן טָמֵא. הִסְקוּ
22 שְׁנֵיהֶן וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן בְּמִשְׁקִין בְּאֹוִיר - חוֹלְקִין אֶת עֵבִיו:

1 לְצֵאתָ. וְכֵן חֲתִיכָה שֶׁל לֶפֶת וְשֶׁל גָּמִי. חָרָסִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ
2 בָּהֶן מִשְׁקִין טָמְאִין וְנִגְבוּ וְנִפְלוּ לְאֹוִיר כְּלֵי חָרָס - לֹא
3 טָמְאוּהוּ. נִפְלוּ לְתְנוּרָה וְהִסְקָה - נִטְמָא, שְׁסוּף מִשְׁקָה לְצֵאתָ.
4 בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִשְׁקִין קָלִין; אֲכָל בְּחִמּוּרִין, כְּגוֹן
5 דָּם הַנֶּדֶה וּמִימֵי רִגְלָיָהּ, אִם הָיָה יְכוּלִין לְצֵאתָ וְהִקְפִיד עֲלָיו
6 שִׁיִּצָא - הָרִי זֶה מִטְמָא הַתְּנוּרָה אֵף עַל פִּי שְׁלֵא הִסְקָה; וְאִם
7 אֵינוֹ מִקְפִיד עֲלָיו - אֵינוֹ מִטְמָא עַד שֶׁיִּסְק וְיִצָא הַמִּשְׁקָה.
8 וְכֵן בְּגִפֶת חֲדָשָׁה הַבָּאָה מִמִּשְׁקִין טָמְאִין שֶׁהִסְקָה בָּהּ הַתְּנוּרָה
9 - נִטְמָא, שְׁסוּף מִשְׁקָה לְצֵאתָ; אֲכָל בִּישְׁנָה - טְהוֹר. אֵינוֹ
10 הָיָה לְשָׁנָה? לְאַחַר שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ. וְאִם יָדוּעַ שִׁיּוֹצֵא מִמֶּנָּה
11 מִשְׁקָה בְּשַׁעַת הַסֵּק אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁנַיִם - נִטְמָא הַתְּנוּרָה
12 כְּשִׁיִּסְק.
13 **ז.** כְּלֵי חָרָס שֶׁחֲלָקוּ בְּמַחֲצֵה מִשְׁפָּתוֹ עַד קַרְקַעֲתוֹ, וְנִכְנָסָה
14 טָמֵאָה בְּאֹוִיר אֶחָד מִשְׁנֵי הַחֲלָקִים - נִטְמָא הַכְּלֵי כְּלוּ, לְפִי
15 שְׂאִין דְּרָף בְּנִי אָדָם לְחַלֵּק כְּלֵי חָרָס כְּדִרָף שֶׁחוֹלְקִין
16 הָאֵהֱלִים. לְפִיכָף, תְּנוּרָה שֶׁחֲצָצוּ בְּנִסְרִים אוֹ בִּירִיעוֹת, וְנִמְצָא
17 הַשְּׂרָץ בְּמְקוֹם אֶחָד - הַכֵּל טָמֵא.
18 **ח.** כְּלֵי שֶׁהָיָה הַטָּמֵאָה בְּתוֹכוֹ, וְהִכְנִיס הַכְּלֵי לְאֹוִיר כְּלֵי
19 חָרָס, וּשְׁפָת הַכְּלֵי הַטָּמֵא חוּץ לְכְלֵי חָרָס, אֵף עַל פִּי
20 שֶׁהִטְמֵאָה מְכּוּנָת בְּתוֹף כְּלֵי חָרָס - הָרִי זֶה טְהוֹר; שְׁנֵאָמַר:
21 אֵל תּוֹכוֹ - לֹא אֵל תּוֹף תּוֹכוֹ.
22 **ט.** וְכֵן אִם הָיָה כְּלֵי חָרָס טָמֵא וְהִכְנִיס לְאֹוִירוֹ כְּלֵי אֶחָד
23 שֵׁשׁ בּוֹ אֲכָלִים וּמִשְׁקִין, וּשְׁפָת הַכְּלֵי הָאֶחָד חוּץ לְכְלֵי חָרָס,
24 אֵף עַל פִּי שֶׁהִאֲכִילִין וְהַמִּשְׁקִין מְכּוּנִין בְּתוֹף כְּלֵי חָרָס הַטָּמֵא
25 - הָרִי אֵלּוּ טְהוֹרִין; שְׁנֵאָמַר: כֵּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ טָמֵא - וְלֹא
26 שֶׁבְּתוֹף תּוֹכוֹ. בִּיצֵד? פִּוּרְת אוֹ קֶפֶה אוֹ קְדָרָה אוֹ חֲמַת
27 וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהָיָה הַשְּׂרָץ בְּתוֹכָהּ, וְשֶׁלֶשׁ הַקֶּפֶה לְאֹוִיר
28 הַחֲבִית אוֹ לְאֹוִיר הַתְּנוּרָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהַשְּׂרָץ מְכּוּן בְּתוֹף
29 אֹוִיר הַחֲבִית, הוּאִיל וּשְׁפָת הַקֶּפֶה אוֹ הַחֲמַת לְמַעַלָּה מִשְׁפַּת
30 הַחֲבִית אוֹ מִשְׁפַּת הַתְּנוּרָה - הָרִי אֵלּוּ טְהוֹרִין. וְאִם הָיָה בְּתוֹף
31 הַחֲמַת אוֹ בְּתוֹף הַקְּדָרָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן אֲכָלִין אוֹ מִשְׁקִין
32 וְשֶׁלֶשׁ לְאֹוִיר הַתְּנוּרָה אוֹ לְאֹוִיר הַחֲבִית הַטָּמְאִין - הָרִי הֵן
33 טְהוֹרִין. הָיָה הַפִּוּרְת אוֹ הַקֶּפֶה אוֹ הַחֲמַת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן
34 נְקוּבִין - אֵינֶן מִצְלִינ׳; אֲלֵא אִם הָיָה הַשְּׂרָץ לְתוֹכָן וְשֶׁלֶשׁ
35 לְאֹוִיר כְּלֵי חָרָס הַטְּהוֹר - נִטְמָא, וְאִם הָיָה אֲכָלִין אוֹ מִשְׁקִין
36 לְתוֹכָן וְשֶׁלֶשׁ לְאֹוִיר כְּלֵי חָרָס הַטָּמֵא - נִטְמָא. וְכִמָּה יָהִיָּה
37 בְּנִקְבָה? אִם הָיָה בְּכִלֵי שְׁטָף - בְּמוֹצֵיא יָתִים. וְאִם הָיָה בְּכִלֵי
38 חָרָס: הַעֲשׂוֹי לְאֲכָלִין - שְׁעוּרוֹ בְּזִיתִים; וְהַעֲשׂוֹי לְמִשְׁקִין -
39 שְׁעוּרוֹ בְּכוֹנֵס מִשְׁקָה; וְהַעֲשׂוֹי לְכָף וְכָף - מִשְׁלִינ׳ אוֹתוֹ
40 לְחִמְרוֹ, וְכִשְׁיִנְקָב כְּלֵי חָרָס זֶה בְּכוֹנֵס מִשְׁקָה - אֵינוֹ מִצִּיל
41 מִיַּד כְּלֵי חָרָס.
42 **י.** סַתֵּם נִקְבַּ כְּלֵי חָרָס בְּזוּפָת: אִם הָיָה הַשְּׂרָץ בְּכִלֵי זֶה
43 וְשֶׁלֶשׁ לְאֹוִיר הַתְּנוּרָה הַטְּהוֹר - נִטְמָא; שְׂאִין הַצְּמִיד מִצִּיל
44 עַל הַטָּמֵאָה מִלְטָמָא, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. אֲכָל אִם הָיָה בְּכִלֵי זֶה
45 אֲכָלִין אוֹ מִשְׁקִין וְשֶׁלֶשׁ לְאֹוִיר הַתְּנוּרָה הַטָּמֵא - הָרִי הֵן
46 טְהוֹרִין, שֶׁהָרִי הַנִּקְבַּ סְתוּם. וְשֶׁאֵר כָּל הַכְּלִים שֶׁשְׁתַּמְּקִין בְּזוּפָת
47 וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ מִצִּיל מִיַּד כְּלֵי חָרָס.

טז. כירת הטבחים, שהוא נותן אָבן בצד אָבן וכלן
מחברות בטיט, נטמאת אחת מהן - לא נטמאו כלן.
יז. שלש אבנים שחברן בטיט ועשאן שתי פירות, בין
שחברן זו לזו ולא חברן לקרקע בין שחברן בקרקע ולא
חברן זו לזו, אם נטמאת אחת משתי הפירות - האבן
האמצעית, המשמש ממנה לכירה הטמאה טמא, והמשמש
ממנה לכירה הטהורה טהור. נטלה האבן החיצונה של
כירה הטהורה - החלטה האמצעית כלה לטמאה. נטלה
החיצונה של כירה הטמאה - טהרה האבן האמצעית כלה.
נטמאו שתי החיצונות: אם היתה האבן האמצעית גדולה
- נותן ממנה לכירה זו כדי שפיתה מצדה ולכירה השנייה
כדי שפיתה מפאן, והשאר טהור; ואם היתה קטנה - הכל
טמא. נטלה האמצעית: אם כול לשפת על שתיים חיצונות
יורה גדולה - הרי היא טמאה; היו מרחקין יתר מזה -
טהורה. החזיר את האמצעית - הרי הכל טהור כשהיה.
מרחק בטיט - מקבל טמאה מפאן ולהבא. והוא ששיקנה
לכל אחת מהן כדי לבשל עליה את הביצה.
יח. שתי אבנים שעשאן כירה ונטמאת, וסמוך לאבן זו
ממנה אבן אחת מפאן ולזו אבן אחת מפאן - הרי חצי כל
אבן משתי אבני הכירה הראשונה טמא, וחצי האבן טהור.
נטלו השתים הטהורות שסמוך - חזרו השתים של כירה
לטמאתן.
יט. דוכן של חרס שיש לו בית קבול הקדרות והרמץ נתון
בתוכו - טהור משום כירה וטמא משום כלי קבול. לפיכך,
אם היה מחבר בארץ - טהור כשאר הכלים, ואם נקב -
אינו מקבל טמאה בכלי קבול. מה שאין כן בכירה. הצדדין
שלו, הנוגע בהן - אינו טמא משום כירה. הרחב שלו
שיושבין עליו בשעת בשול - מתטמא אם נטמא הדוכן.
וכן הכופה את הסל ויבנה כירה על גבה - הרי זו טמאה
משום כלי עצ, לא משום כירה. לפיכך אינה מקבלת טמאה
מאורה בכירה.

יום חמישי י"ז ניסן ה'תשע"א

פְּרָק שְׁשֵׁה עָשָׂר

א. תנור גדול - שנירו ארבעה טפחים, והקטן - שנירו רבו.
ביצד? אם נשאר בגדול ארבעה ובקטן רבו - מקבל טמאה;
פחות מפאן - אינו מקבל טמאה. וכן אם נטמא ונתצו עד
ששיר בו פחות מארבעה בגדול או פחות מרב בקטן -
טהור. נשאר בו ארבעה או רב בקטן - עדין הוא בטמאתו.
והכירה - שנירה שלש אצבעות. הכפח שעשאהו לאפיה -
שעורו כתנור; לבשול - שעורו בכירה.
ב. תנור שנטמא ולא רצה לכתתו, ביצד מטהרין אותו?
חולקו לשלשה חלקים, וגזר את הטפלה שעל החרסים,
עד שנמצא כל חרס מהן עומד על הארץ בלא טיט על גביו.
חלקו לשנים, אחד גדול ואחד קטן - הגדול טמא והקטן
טהור. חלקו לשנים בשוה - כל אחד מהן טמא, לפי שאי

המשמש לטמא - טמא, לטהור - טהור. במה דברים
אמורים? בזמן שחצצו ואחר כך הסיקו; אבל הסיקו ואחר
כך חצצו, ונטמא אחד מהן אפלו במשקין - נטמא הכל.
ו. תנור או כירה של אבן - טהורין לעולם. ושל מתכת -
טהורין משום תנור וכירים, שנאמר: יתץ - את שיש לו
נתיצה, ומטמאין משום כלי מתכות. ביצד? אין מתטמאין
מאורן ולא במחבר לקרקע כתנור וכירים; ואם נגעה בהן
טמאה, אפלו מאחוריהן - מתטמאין כשאר כלי מתכות;
ואם נטמאו במת - נעשין אב טמאה כשאר כלי מתכות;
ויש להן טהרה במקוה.
ז. תנור של מתכת שנקב או נפגם או נסדק וסתמו בטיט
או שעשה לו טפלה של טיט או מוסף של טיט - הרי זה
מתטמא משום תנור. וכמה יהיה בנקב? כדי שייצא בו
האור. וכן בכירה. ואם עשה לכירה פטפוטים של טיט -
מתטמאה משום כירה. מרחק בטיט, בין מבפנים בין
מבחוץ - עדין אינה מקבלת טמאה.
ח. תנור שאינו מחבר בארץ, אפלו תלוי בצואר הגמל -
הרי זה טמא משום תנור; שנאמר: טמאים הם - בכל
מקום.
ט. כור של צורפי מתכות שיש בו בית שפיתה - מתטמא
ככירה. וכן של עושי וכוית, אם יש בו בית שפיתה -
מקבל טמאה.
י. ככשן של סדין ושל זוגיין ושל יוצרין - טהורין.
הפורנה, אם יש לה דפן - מתטמאה.
יא. אבנים שחברן זו לזו ועשאן תנור: אם עשה לו טפלה
מבפנים ומבחוץ - הרי זה כתנור לכל דבר ומתטמא
מאורו; ואם טפלו מבחוץ בלבד - מתטמא במגע ולא
באור. חבר אבנים לתנור ולא חברן זו לזו - מתטמאות
עם התנור. חברן זו לזו ולא חברן לתנור - הרי הן כטירה.
חפר בארץ ועשה טירה - טהור. וטירת הכירה - טהור.
יב. שתי חביות ושני אלפסין שעשאן כירה - מתטמאין
באור ובמגע. ותוכן של חביות - טהור. ועבי החביות
חולקין אותן: המשמש את הכירה - טמא, והמשמש את
תוף החבית - טהור.
יג. העושה שלשה פטפוטיין בארץ וחברן בטיט להיות
שופת עליהן את הקדרה - הרי זו טמאה משום כירה. קבע
שלשה מסמריין בארץ להיות שופת עליהן את הקדרה, אף
על פי שעשה בראשן מקום בטיט שתשב הקדרה - הרי זו
טהורה ככירה של מתכת. וכן אבנים שלא מרחם בטיט
שהוא שופת עליהן - אינן מקבלות טמאה, כאלו היא כירה
של אבן.
יד. העושה שתי אבנים כירה וחברן בטיט - מתטמאה.
חבר את האחת בטיט והשניה לא חברה - אינה מקבלת
טמאה.
טו. האבן שהוא שופת עליה ועל התנור, עליה ועל
הכירה, עליה ועל הכפח - טמאה. עליה ועל הכתל, עליה
ועל הסלע - אינה מקבלת טמאה.

מתוך מהדורת וגשל

49 עמק הפחת פחות משלשה טפחים - הרי זו מקבלת טמאה; 50 שאם יסיק בפחת מלמטה - תתבשל הקדרה מלמעלה. הנה 51 הפחת עמק שלשה או יתר - אינה מקבלת טמאה; שהרי 52 האש רחוקה מן הקדרה ואינה בשלה. נתן אבן או צרור על 53 פי הפחת - עדין היא בטהרתה. מרחו בטיט - נעשת האבן 54 קרקע הפירה ומקבלת טמאה מכאן ולהבא.

יום שישי י"ח ניסן ה'תשע"א

פרק שבעה עשר

57 א. כל ידות הפלים - הרי הן כפלים, ואם נטמא הפלי - 58 נטמאה גדו הצריך לה בתשמישו; ושאינ צריך לה - טהור, 59 כמו שיתבאר. לפיכך, האבן היוצאת מן התנור טפה ומן 60 הפירה שלש אצבעות - חבור, ואם נטמא התנור והפירה - 61 נטמאו אבנים אלו. ואכלין ומשקין הנוגעים באבנים אלו - 62 נטמאו. ואם נגעו בחוץ לטפח של תנור או בחוץ לשלש 63 אצבעות של פירה - טהורין. 64 ב. הכפס: עשאהו לאפיה - שעורו כתנור; עשאהו לבשול 65 - שעורו כפירה.

66 ג. מוסף התנור של בעלי בתים - טהור; ושל נחתומין - 67 טמא בטמאת התנור, מפני שסומך עליו את השפור. פיוצא 68 בו: מוסף יורה של שולקי זיתים - טמא, ושל צבעים - 69 טהור.

70 ד. עטרת הפירה - טהורה. וטירת התנור, והוא המקום 71 הבנוי בצדו שמניחין בו את הפת כעת ודייתה: בזמן שהיא 72 גבוהה ארבעה טפחים - טמאה בטמאת התנור; פחות 73 מארבעה טפחים - טהורה, לפי שאינה חבור לו. ואם חברה 74 לתנור, אפלו על שלש אבנים - טמאה.

75 ה. בית הפך ובית התכלין ובית הגר שבפירה: אם נטמאת 76 הפירה במגע - נטמאו כלן, ואם נטמאת באויר - לא 77 נטמאו; לפי שאינ חבור לה אלא מדברי סופרים, ולפיכך 78 עשו להן הכר כדי שלא ישרפו על מגען תרומה וקדשים. 79 וכן כל שאנו אומרים בענין זה שהוא מתטמא במגע ואינו 80 מתטמא באויר - אינו חבור אלא מדבריהם, ועשו לו הכר 81 זה כדי שלא ישרפו עליו קדשים, אלא תולין.

82 ו. חצר הפירה, בזמן שהיא גבוהה שלש אצבעות - הרי 83 זו חבור; ואם נטמאת הפירה או חצרה, בין באויר בין 84 במגע - נטמאת השניה. היתה החצר פחותה מכאן ונטמאת 85 אחת מהן במגע - נטמאת השניה; אבל אם נטמאת אחת 86 מהן מאוירה בלבד - אין חברה טמאה, לפי שאינה חבור 87 לה אלא מדבריהם. היתה חצר הפירה מפרשת ממנה: בזמן 88 שהיא גבוהה שלש אצבעות - הרי זו חבור לה בין לטמאת 89 מגע בין לטמאת אויר; היתה פחות מכאן, או שהיתה 90 החצר חלקה ואין לה שפה - אין חבור לה; ואם נטמאת 91 הפירה, בין מאוירה בין במגע - החצר טהורה, וכן אם 92 נטמאת החצר - הפירה טהורה.

93 ז. פטפוטי פירה - שלשה. הנה גבה כל אחד מהן שלש 94 אצבעות או פחות, אם נטמאת הפירה, בין במגע בין באויר

1 אפשר לכוז. אבל טבלא של חרס שיש לה דפן שנוחקה 2 לשנים - טהורה. ואם הנה אחד גדול ואחד קטן - הגדול 3 טמא.

4 ג. תנור שחלקו לשלשה ואחד גדול כשנים - הגדול טמא, 5 והשנים הקטנים טהורין. חתכו חליות לרחבו, אם הנה גבה 6 כל חליא וחליא פחות מארבעה טפחים - טהור. חור וסדר 7 החליות זו על גבי זו והמריח עליהם בטיט והחזירו תנור 8 כשהנה - הרי זה כמו שעשה תנור אחר, ואינו מקבל טמאה 9 אלא מכאן ולהבא. והוא שייסיקנו כדי לאפות בו ספגנין 10 אחר שמרחו. הרחיק ממנו את הטפלה ונתן חול או צורות 11 בין החליות ובין הטפלה - אינו מקבל טמאה לעולם. ונהו 12 שאמרו: הנדה והטהורה אופות בו והוא טהור. היתה בו 13 חליא אחת שיש בה ארבעה טפחים - היא מתטמאה במגע 14 ולא מתטמאה באויר, ושאר החליות טהורות.

15 ד. תנור שבא מתוך מבית האמן ועשה לו סמוכין 16 שמקבצין אותו להיות כאחד ונתנם עליו והוא טהור ונטמא 17 כשיסיר את הסומכין אותו יטהר. ואפלו החזירן - הרי 18 הוא טהור. מרחו בטיט - מקבל טמאה להבא. ואינו צריך 19 להסיקו, שכבר הסק.

20 ה. תנור שחתכו חליות ונתן חול בין חליא לחליא וטח 21 בטיט על הכל מבחוץ - הרי זה מקבל טמאה.

22 ו. יורת הערכיים, שהוא חופר בארץ וטח בטיט: אם יכול 23 הטיט לעמד בפני עצמו - מקבל טמאה, ואם לאו - טהור. 24 ז. המביא שברי חרס ודבקן זה בזה ועשאן תנור, ועשה 25 לו טפלה מבית ומבחוץ והסיקו - הרי זה מקבל טמאה, 26 אף על פי שאין בכל אחד מהן פשעור.

27 ח. פטס שקרולו ועשאהו תנור ועשה לו טפלה מחוץ, אף 28 על פי שמקבל על דפנותיו כשעור - הרי זה טהור; שכלי 29 חרס שטהר - אין לו טמאה לעולם, אלא אם כן עשאהו 30 תנור ועשה לו טפלה מבית ומבחוץ.

31 ט. תנור של סדקין שעשה טפלה לכל אחד ואחד ומקום 32 הסדקין מגלה - אינו מקבל טמאה. נתן טיט או סיד או 33 גפסים על גבי הסדקין - הרי זה מתטמא. נתן עליהן חרסית 34 או זפת וגפרית, שעוה ושקרים, בצק או גללים - טהור. זה 35 הפלל: דבר שאין עושין ממנו תנור - אינו מחבר את 36 הסדקין.

37 י. סדק תנור שנתנו כלפי זוית ומרח בטיט מן הצדדין - 38 טהור.

39 יא. דף של תנור שנתנו בוית להיות אופה בו - טהור. 40 ואם יש בו רב תנור - מקבל טמאה.

41 יב. תנור שנתן בו עפר עד חציו: אם נטמא מאוירו בלבד 42 - אינו מתטמא אלא מעפר ולמעלה; ואם נטמא במגע 43 ונגעה טמאה בו מתוכו - נטמא פלו אף מעפר ולמטה.

44 יג. הפירה - מקום שפיתת שתי קדרות; והכפס - מקום 45 שפיתת קדרה אחת. לפיכך, פירה שנוחקה לארבה - 46 טהורה; לרחבה - עדין מקבלת טמאה. הכפס שנוחלק, בין 47 לארכו בין לרחבו - טהור.

48 יד. הקלתות של בעלי בתים שנופתה קרקעיתה: אם הנה

44 ח. גִּסְטָרָא שְׁמַנִּיחִין תַּחַת הַפְּלִים לְקַבֵּל מִשְׁקִין הַנוֹזְלִין מִן
 45 הַפְּלִי - מְקַבֵּלַת טַמְאָה.
 46 ט. סְפִינָה שֶׁל חֶרֶס, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא מְקַבֵּלַת - אֵינָה
 47 מְקַבֵּלַת טַמְאָה; שְׂאִין הַסְפִּינָה בְּכָלֵל הַפְּלִים הָאֲמֹרִין
 48 בַּתּוֹרָה, בֵּין שֶׁל חֶרֶס בֵּין הִיא שֶׁל עֵץ, בֵּין גְּדוּלָה בֵּין
 49 קֶטְנָה.
 50 י. כָּל הַפְּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ וְנִפְסְדָה צוּרְתָן - אֵין שְׂבָרִיהֶן
 51 מְקַבְּלִין טַמְאָה, אֵף עַל פִּי שְׂאוֹתָן הַשְּׂבָרִים רְאוּיִין
 52 לְתַשְׁמִישׁ; חוּץ מִשְׂבָּרֵי כְּלֵי חֶרֶס, שְׂאֵם הִיָּה בְּהֵן חֶרֶס
 53 הָרְאוּי לְקַבֵּל - הָרִי הוּא מְקַבֵּל טַמְאָה. שְׁנֵאמַר: וְכָל כְּלֵי
 54 חֶרֶס. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמֹדוֹ, שִׁזָּה לֹא בָּא לְרַבּוֹת אֲלָא שְׂבָרֵי
 55 כְּלֵי חֶרֶס. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כִּשְׁהִיָּה לְחֶרֶס זֶה תוֹף
 56 לְקַבֵּל בּוֹ הַמִּשְׁקִין כִּשְׁהִיָּה הַחֶרֶס יוֹשֵׁב, לֹא סְמוּךְ; אֲבָל אִם
 57 אֵינוֹ יְכוּל לְקַבֵּל אֲלָא אִם בֶּן סוּמְכִין אוֹתוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל
 58 טַמְאָה.
 59 יא. הַחֶרֶס שְׂאֵינוֹ יְכוּל לִישֵׁב כְּדִי שִׁיקְבֵּל מִפְּנֵי אֲנָנוּ, או
 60 שְׁהִיָּה בּוֹ חֲדוּד וְהַחֲדוּד מְכַרְעוֹ לְצַד אַחֵר - הָרִי זֶה טְהוֹר,
 61 אֵף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁטְלָה הָאֲזָן אוֹ נִשְׁבַּר הַחֲדוּד; שְׂכָל כְּלֵי חֶרֶס
 62 שְׂטֵהֵר שְׂעָה אַחַת - אֵין לוֹ טַמְאָה לְעוֹלָם.
 63 יב. כְּלֵי חֶרֶס שֶׁשׂוֹלִיָּהֶן חֲדִין כְּמִזְרָקוֹת שֶׁנִּשְׁבְּרוּ וְשׂוֹלִיָּהֶן
 64 מְקַבְּלִין, אֵף עַל פִּי שְׂאֵינָן מְקַבְּלִין אֲלָא אִם בֶּן נְסִמְכוֹ, כְּגוֹן
 65 שׂוֹלֵי הַקְּרָפִיּוֹת וְהַכּוֹסוֹת - הָרִי אֵלוֹ מְקַבְּלִין טַמְאָה; שְׂלִכְךָ
 66 נַעֲשׂוּ מִתְחַלְתָּן, שִׁיְהִיו שׂוֹלִיָּהֶן מְקַבְּלִין בְּסִמְיָה אוֹ
 67 בְּאַחִיזָה.
 68 יג. כַּמָּה יְקַבֵּל הַחֶרֶס וְיִהְיֶה מְקַבֵּל טַמְאָה? אִם הִיָּה הַפְּלִי
 69 כִּשְׁהִיָּה שְׁלֵם מְכִיל כְּדִי סִיכַת אָדָם קָטָן עַד חֲבִיּוֹת שֶׁהֵן
 70 מְקַבְּלוֹת כְּסָאָה אוֹ קְרוּב לָהּ וְנִשְׁבְּרוּ, וְנִשְׂאָר בְּחֶרֶסִים, בֵּין
 71 מְקַרְקְעִיהֶן בֵּין מִדְּפְנֵיהֶן, חֶרֶס שֶׁהוּא מְקַבֵּל כִּשְׁהוּא יוֹשֵׁב
 72 רְבִיעִית - הָרִי זֶה מְקַבֵּל טַמְאָה.
 73 יד. הִיָּה הַפְּלִי מְחִבִּית הַמְּכִילָה כְּסָאָה עַד חֲבִיּוֹת הַמְּכִילָה
 74 סְאֵתִים אוֹ יֵתֵר וְנִשְׁבְּרָה, אִם הִיָּה בְּחֶרֶס הַנִּשְׂאָר כְּדִי לְקַבֵּל
 75 חֲצִי לֵג - הָרִי זֶה מְקַבֵּל טַמְאָה. הִיָּה הַפְּלִי מְחִבִּית הַמְּכִילָה
 76 סְאֵתִים עַד חֲצָבִים גְּדוּלִים וְנִשְׁבְּרוּ, אִם נִשְׂאָר מִהֵן חֶרֶס
 77 הַמְּקַבֵּל לֵג - הָרִי זֶה מְקַבֵּל טַמְאָה. הִיָּה הַחֶרֶסִים מְקַבְּלִין
 78 פְּחוֹת מִשְׁעוּרִין אֵלוֹ - אֵין מְקַבְּלִין טַמְאָה.
 79 טו. כְּלֵי חֶרֶס קָטָן, כְּגוֹן הַפֶּף וְכִיּוּצָא בּוֹ, שֶׁנִּשְׁבְּרָה וְנִשְׂאָר
 80 מְקַרְקְעִיתוֹ חֶרֶס הַמְּקַבֵּל כָּל שֶׁהוּא כִּשְׁהוּא יוֹשֵׁב, וְהִיָּה חֲד
 81 בְּיוֹתֵר שֶׁנִּמְצָא כְּכֵלֵי קָטָן - הָרִי זֶה מְקַבֵּל טַמְאָה. וְאִם נִשְׂאָר
 82 מִדְּפְנוֹתֵיהֶן חֶרֶס הַמְּקַבֵּל - אֵינוֹ מְקַבֵּל טַמְאָה; לְפִי שֶׁדְּפְנוֹת
 83 כְּלִים אֵלוֹ וְכִיּוּצָא בְּהֵן כְּשׂוּיִן הֵן, וְאֵין לָהֶן תוֹף הַנִּבְרָה,
 84 וְנִמְצָאוּ כְּפִשׁוּטֵי כְּלֵי חֶרֶס.
 85 טז. חֲזָקַת חֶרֶסִים הַנִּמְצָאִים בְּכָל מְקוֹם - טְהוּרִים, חוּץ
 86 מִהַנִּמְצָאִים בְּבֵית הַיּוֹצֵר; מִפְּנֵי שֶׁרַבֵּן גִּסְטְרִיּוֹת הֵן
 87 לְפִלִים, וְהַגִּסְטְרָא מְקַבֵּלַת טַמְאָה אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא
 88 מְשַׁבְּרֵי כְּלִים.

1 - נִטְמָאוּ שְׁלִשְׁתָּן. וְכֵן אִם הִיָּה אֲרַבְעָה. נִטַּל אֶחָד מֵהֶן: אִם
 2 נִטְמָאת הַכִּיָּה בְּמַגַּע - נִטְמָאוּ שְׁנֵי הַפְּטוּטִים שֶׁנִּשְׂאָרוּ,
 3 וְאִם נִטְמָאת בְּאֹוִיר - לֹא נִטְמָאוּ עִמָּה. עֲשֵׂה לָהּ שְׁנֵי
 4 הַפְּטוּטִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה: אִם נִטְמָאת הַכִּיָּה בְּמַגַּע - נִטְמָאוּ,
 5 וְאִם נִטְמָאת בְּאֹוִיר - לֹא נִטְמָאוּ. הִיָּה הַפְּטוּטִים גְּבוּהִין
 6 מִשְׁלַשׁ אֲצָבָעוֹת וּלְמִטָּה - מִתְּטַמְּאִין עִמָּה בֵּין שְׁנֵטְמָאת
 7 בְּמַגַּע בֵּין שְׁנֵטְמָאת בְּאֹוִיר; וּמִשְׁלַשׁ וּלְמַעְלָה - מִתְּטַמְּאִין
 8 עִמָּה אִם נִטְמָאת בְּמַגַּע, אֲבָל אִם נִטְמָאת מְאֹוִירָה בְּלִבְד -
 9 אֵין מִתְּטַמְּאִין עִמָּה. הִיָּה מְשׁוּכִין מִן הַשְּׂפָה בְּתוֹף שֶׁלֶשׁ
 10 אֲצָבָעוֹת - מִתְּטַמְּאִין עִמָּה בֵּין שְׁנֵטְמָאת בְּמַגַּע בֵּין
 11 שְׁנֵטְמָאת בְּאֹוִיר; הִיָּה חוּץ לְשֶׁלֶשׁ אֲצָבָעוֹת - מִתְּטַמְּאִין עִמָּה
 12 אִם נִטְמָאת בְּמַגַּע, וְאִם נִטְמָאת בְּאֹוִיר בְּלִבְד - אֵין
 13 מִתְּטַמְּאִין עִמָּה. וְאֵין מְדַקְדְּקִין בְּכָל הַשְּׁעוּרִין הָאֵלוֹ, שְׂכַלֵּן
 14 הֵן מִדְּבָרֵי סוּפְרִים.

שבת קודש י"ט ניסן ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׂמוֹנָה עָשָׂר

17 א. כְּלֵי חֶרֶס אֵינוֹ מְקַבֵּל טַמְאָה עַד שִׁיְהִיָּה מְקַבֵּל וְעִשׂוּי
 18 לְקַבְּלָהּ; אֲבָל אִם לֹא הִיָּה לוֹ בֵּית קְבוּל, אוֹ שִׁיְהִיָּה מְקַבֵּל
 19 וְלֹא נַעֲשֵׂה לְקַבְּלָהּ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טַמְאָה כָּלֵל, לֹא מִן הַתּוֹרָה
 20 וְלֹא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים. לְפִיכָךְ, הַכּוֹסָא וְהַמִּטָּה וְהַסְּפִסְלָא
 21 וְהַמְּנוּרָה וְהַשְּׁלַחֵן שֶׁל חֶרֶס, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּהֵן מְפִלִים שְׂאֵין
 22 לָהֶם תוֹף - אֵינָן מְקַבְּלִין טַמְאָה. וְכֵן הַסִּילוּנוֹת שֶׁהֵמִים
 23 מְהַלְכִין בְּהֵן, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּפּוֹפִין וְאֵף עַל פִּי שֶׁהֵן
 24 מְקַבְּלִין - הָרִי הֵן טְהוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ לְקַבְּלָהּ, אֲלָא
 25 כְּדִי שִׁיּוּצָאוּ מִהֵן הַמֵּים. וְכֵן חֲבִיּוֹת שֶׁל שְׂיִטִים וְחֲבִיּוֹת
 26 הַדְּפּוּנָה כְּשׂוֹלֵי הַמַּחֲץ, הוֹאִיל וְנַעֲשִׂיתָ כְּמוֹ בֵּית יָד שֶׁנוֹשְׂאִין
 27 בָּהּ הַמַּחֲץ וְלֹא נַעֲשִׂיתָ לְקַבְּלָהּ - אֵינָה מְקַבֵּלַת טַמְאָה.
 28 ב. פֶּנֶס שֶׁהִיָּה בּוֹ בֵּית קְבוּל שְׂמֵן - מְקַבֵּל טַמְאָה, וְשְׂאֵין
 29 בּוֹ - טְהוֹר. וְכֵן מְגוּפַת הַיּוֹצֵרִים שִׁישׁ לָהּ תוֹף - טַמְאָה.
 30 ג. מִשְׁפָּף שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִים - טְהוֹר; וְשֶׁל רוֹכְלִין - מִתְּטַמְּא,
 31 מִפְּנֵי שֶׁמִּטָּהוּ עַל צִדּוֹ וּמְרִיחַ בּוֹ לְלוֹקַח.
 32 ד. כְּסוּי כְּדִי יֵין וְכִדֵי שְׂמֵן וְהַחֲבִיּוֹת - טְהוּרוֹת, שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ
 33 לְקַבְּלָהּ. וְאִם הִתְקַיְּנָן לְתַשְׁמִישׁ - מִתְּטַמְּאִין.
 34 ה. כְּסוּי הָאֵלְפִס: בְּזִמְן שֶׁהוּא נְקוּב וְיֵשׁ לוֹ חֲדוּד - טְהוֹר;
 35 וְאִם אֵינוֹ נְקוּב וְאֵין לוֹ חֲדוּד - מִתְּטַמְּא, מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה
 36 מְסַנְּנַת לְתוֹכוֹ אֶת הַיֶּרֶק. זֶה הַכָּלֵל: כָּל הַמִּשְׁמַשׁ כְּכֵלֵי חֶרֶס
 37 כִּשְׁהוּא כְּפוּי - טְהוֹר.
 38 ו. טִיטְרוּס, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא נְקוּב וּמוּצִיא פְּרוּטוֹת -
 39 מִתְּטַמְּא; שֶׁהָרִי הַמֵּים מִתְּפַנְסִין בְּצַדִּין, וְהֵן עֲשׂוּיִין
 40 לְקַבְּלָהּ.
 41 ז. הַלְפִיד שֶׁל חֶרֶס שְׁמִינִיחִין מְטִלִיּוֹת הַבְּגָדִים וְהַשְּׂמֵן בְּתוֹכוֹ
 42 וְהוּא דוֹלַק - מִתְּטַמְּא. וְכֵן כְּלֵי שְׁמִינִיחִין תַּחַת הַגְּרוֹת לְקַבֵּל
 43 הַשְּׂמֵן - מִתְּטַמְּא.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ג-י"ט ניסן ה'תשע"א

1

1 וְאֶשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא כְּלוֹמַר שְׂאִינוּ חֵיב
2 לְהַתְּוֹדוֹת אִם יָדַע שֶׁלֹּא חָטָא, אֲלֵא הַעִידוּ עָלָיו
3 עֲדֵי שְׁקָר". הִנֵּה נִתְּבָאָר לָךְ, שֶׁעַל כָּל-סוּגֵי
4 הַחֲטָאִים הַחֲמוּרִים וְהַקְּלִים וְאֶפְלוּ עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה
5 חֵיבִים עָלֵיהֶם וְדוּי, וּלְפִי שְׂנֵאָמַר הַצְּוִי הִנֵּה,
6 כְּלוֹמַר "וְהַתְּוֹדוּ", יַחַד עִם חֵיב הַקְּרָבָן, הִיָּה יָכוֹל
7 לְעֲלוֹת בְּדַעְתָּנוּ, שְׂאִין הַדּוּי לְבַדּוּ מִצְוָה בְּפָנָי
8 עֲצָמָה אֲלֵא הוּא מִהַנְּגַרְרִים אַחַר הַקְּרָבָן, לְפִיכֶךָ
9 הַצְּרִיכוּ לְבָאָר אֶת-זֶה בְּמַכְלֵתָא בְּלִשׁוֹן זֶה: "יָכוֹל
10 בְּזִמְן שֶׁהֵם מְבִיאִין (קִרְבָּן) מִתְּוֹדִין; וּמִנֵּין אִף בְּזִמְן
11 שְׂאִין מְבִיאִין? אָמַר: דְּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַתְּוֹדוּ
12 (בְּכָל מִצְוָה). אִין בְּמִשְׁמַע וְדוּי אֲלֵא בְּאֶרֶץ; מִנֵּין
13 אִף בְּגִלוֹת? אָמַר: וְהַתְּוֹדוּ אֶת-עֲוֹנֵם וְאֶת-עֲוֹן
14 אֲבֹתֵם" (שם כו, מ). וְכֵן דְּנִיֵּאל אָמַר: "לָךְ אֲדִנֵּי
15 הַצְּדָקָה וְלָנוּ בִשְׁתַּת הַפָּנִים" (דְּנִיֵּאל ט, ז). הִנֵּה
16 נִתְּבָאָר לָךְ מְכַל מֵה-שְׁהַזְכָּרָנוּ, שֶׁהַדּוּי מִצְוָה בְּפָנָי
17 עֲצָמָה וְחוּבָה עַל הַחוּטָא עַל אִיזָה חָטָא שְׁחָטָא,
18 בֵּין בְּאֶרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, בֵּין שֶׁהִבִּיא קְרָבָן
19 וּבֵין שֶׁלֹּא הִבִּיא קְרָבָן, חֵיב לְהַתְּוֹדוֹת כְּמוֹ שְׂאָמַר
20 יִתְעַלָּה: "וְהַתְּוֹדוּ אֶת-חֲטָאתֵם אֲשֶׁר עֲשׂוּ". וְלִשׁוֹן
21 סִפְרָא (ויקרא טז, כא, פִּרְשַׁת אַחֲרֵי מוֹת) גַּם-כֵּן:
22 "וְהַתְּוֹדָה — זֶה וְדוּי דְּכָרִים". וְכִבְר נִתְּבָאָרוּ דִּינֵי
23 מִצְוָה זֹו בְּפִרְק אַחְרוֹן מִפְּפוּרִים (פו:).

יום שני י"ד ניסן ה'תשע"א

24 מצוות עשה עג. י.
25 המצווה הע"ג נדפסה ביום הקודם.
26 המצווה העשירית — הצווי שְׂנֵאָמַר לְקִרְאָא
27 קְרִיאַת שְׁמַע בְּכָל-יוֹם — עֲרַבִית וְשַׁחֲרִית —
28 וְהוּא אָמַר יִתְעַלָּה: "וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ"
29 (דברים ו, ב). וְכִבְר נִתְּבָאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹו בְּמִסְכַּת
30 בְּרִכּוֹת, וְשֵׁם (כא). נִתְּבָאָר שְׁקִרְיַת שְׁמַע
31 דְּאוֹרִיתָא (מִן הַתּוֹרָה). וְלִשׁוֹן הַתּוֹסְפָתָא (רִישׁ פִּרְק
32 ג דְּבִרְכוֹת): "כְּשֵׁם שְׂנֵתְנָה תּוֹרָה קָבַע (זִמְן)
33 לְקִרְיַת שְׁמַע, כֶּךָ נִתְּנָה חֲכָמִים זִמְן לְתַפְּלָה",
34 כְּלוֹמַר: זִמְנֵי הַתְּפִלָּה אֵינָם מִן-הַתּוֹרָה; אֲבָל מִצְוֹת
35 הַתְּפִלָּה עֲצָמָה הִיא מִן-הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שְׂבִאָרָנוּ
36 (מצוות עשה ה), וְחֲכָמִים תִּקְנֵנוּ לָהּ זִמְנִים — וְזֶהוּ

יום ראשון י"ג ניסן ה'תשע"א

2 מצוות עשה עג.
3 המצווה הע"ג — הוּא הַצְּוִי שְׂנֵאָמַר לְהוֹדוֹת
4 בְּחֲטָאִים שְׁחָטָנוּ לְפָנָיו יִתְעַלָּה (לְהַתְּוֹדוֹת עֲלֵיהֶם)
5 בְּדַבּוּר, כְּשֶׁנֶּשׁוּב מֵהֶם — וְזֶהוּ הַדּוּי וְעִנְיָנוּ,
6 שְׂאִימַר: "אֲנָא הֵשֵׁם! חָטָאתִי, עֲוִיתִי, פָּשַׁעְתִּי
7 וְעֲשִׂיתִי כֶךָ וְכָךְ". וְיִרְחִיב אֶת-הַדּוּבּוּר וְיִבְקֵשׁ כְּפָרָה
8 בְּעִנְיָן זֶה כְּפִי צַחוֹת לְשׁוֹנוֹ. דַּע, שְׂאֶפְלוּ הַחֲטָאִים
9 שְׁחֵיבִים עָלֵיהֶם מִינֵי הַקְּרָבָנוֹת הָאֵלֶּה שְׂנֵאָמַר
10 מִקְדָּם, שְׁבִהֵם אָמַר יִתְעַלָּה, שְׁמִי שְׁמִקְרִיבֵם
11 נִתְּכַפֵּר לוֹ — צְרִיף עַל-כָּל-פָּנִים גַּם לְהַתְּוֹדוֹת
12 בְּשַׁעַת הַקְּרָבָתָם. וְהוּא אָמַר יִתְעַלָּה: "דְּבַר אֶל-
13 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ-אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל-חֲטָאת
14 הָאֵדָם וְגו' וְהַתְּוֹדוּ אֶת-חֲטָאתֵם אֲשֶׁר עֲשׂוּ"
15 (בְּמִדְבַר ה, ו-ז), וְלִשׁוֹן הַמְּכַלֵּתָא בְּפִרוּשׁ פְּסוּק זֶה:
16 "לְפִי שְׂנֵאָמַר: 'וְהִיָּה כִּי-יֵאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה'
17 וְהַתְּוֹדָה אֲשֶׁר חָטָא' (ויקרא ה, ה) — יִתְוֹדָה עַל
18 חָטָא אֲשֶׁר חָטָא; 'עָלֵיהָ' — עַל הַחֲטָאת כְּשֶׁהִיא
19 קִימַת, לֹא מִשְׁנִשְׁחָטָה. אִין בְּמִשְׁמַע שְׂחִיבֵיהּ
20 הַיְחִיד אֲלֵא עַל בֵּיאַת הַמְּקַדָּשׁ". לְפִי שְׁפִסּוּק זֶה,
21 כְּלוֹמַר אָמַר יִתְעַלָּה "אֲשֶׁר חָטָא עָלֵיהָ" (שם)
22 נֵאָמַר בְּפִרְשַׁת וַיִּקְרָא בְּמִטְמֵא מְקַדָּשׁ וְקִדְּשׁוּ
23 וְהַנְּזַכָּרִים עִמּוֹ (קְבוּצַת חֲטָאִים שְׁחֵיבִים עֲלֵיהֶם קִרְבָּן
24 חֲטָאת, עוֹלָה וְיֹוֹרֵד) כְּמוֹ שְׁכָבַר בְּאֶרְנוּ (מִצְוָה עב —
25 שִׁיעוּר קצ), לְפִיכֶךָ אָמַר כָּאֵן בְּמַכְלֵתָא, שֶׁלֹּא הֵינֵנוּ
26 לְמַדִּים מִפְּסוּק זֶה אֲלֵא חֵיב הַדּוּי לְמִטְמֵא
27 מְקַדָּשׁ (קְבוּצַת חֲטָאִים מֵאוֹתוֹ סוּג בְּלִבְד); "מִנֵּין
28 אַתָּה מְרַבֵּה שְׂאָר כָּל-הַמִּצְוֹת? אָמַר (פְּסוּק נוסף
29 בְּחֹמוֹשׁ בְּמִדְבַר): דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַתְּוֹדוּ.
30 וּמִנֵּין אִף מִיתוֹת וּכְרִיתוֹת? אָמַר: חֲטָאתֵם, כָּל-
31 חֲטָאתֵם — לְרַבּוֹת מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה; כִּי יַעֲשׂוּ
32 — לְרַבּוֹת מִצְוֹת עֲשֵׂה". וְשֵׁם אָמַר עוֹד: "מִכָּל-
33 חֲטָאת הָאֵדָם' — מִמֵּה שְׂבִינוּ לְבֵין חֲבָרוֹ: עַל
34 הַגְּנֻבוֹת וְעַל הַגְּזוּלוֹת וְעַל לְשׁוֹן הָרַע; 'לְמַעַל' —
35 לְרַבּוֹת הַנְּשָׁבַע בְּשֵׁם לְשָׁקֵר וְהַמְּקַלֵּל; וְאֶשְׁמָה
36 הַנֶּפֶשׁ' — לְרַבּוֹת כָּל-חֵיבֵי מִיתוֹת שְׂחִיבֵיהּ. יָכוֹל
37 אִף הַנְּהַרְגִין עַל-פִּי זִמְמִין? לֹא אֲמַרְתִּי אֲלֵא

32 אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאֵתוֹ תַעֲבֹד" (שם ו, יג). וְאָמְרוּ: 32
 33 "עֲבֹדְהוּ בְתוֹרָתוֹ, עֲבֹדְהוּ בְמִקְדָּשׁוֹ" — כָּלוּמֵר 33
 34 יֵשׁוּם מִטְרָתוֹ לְהִתְפַּלֵּל בּוֹ (במקדש) וְנִכְחוּ (או 34
 35 לנגדו) כְּמוֹ שֶׁבָּאָר שְׁלֹמֹה ("וְהִתְפַּלְלוּ אֶל־הַמָּקוֹם 35
 36 הַזֶּה", "הַבַּיִת הַזֶּה" (מלכים-א ח, כט, לה, ובדברי 36
 37 הַיָּמִים-ב ו, יט)).

38 **יום רביעי ט"ז ניסן ה'תשע"א**

39 **יום חמישי י"ז ניסן ה'תשע"א**

40 **יום שישי י"ח ניסן ה'תשע"א**

41 **שבת קודש י"ט ניסן ה'תשע"א**

42 **מצות עשה ה.**

43 הַמִּצְוָה הַחֲמִשִּׁית — הִיא הַצְּוִי שֶׁנִּצְטְוּנוּ לְעֲבֹדוֹ 43
 44 יִתְעַלֶּה. וְנִכְפַּל הַצְּוִי הַזֶּה כְּמֵה פְעָמִים וְאָמַר 44
 45 "וְעַבְדְתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שמות כג, כה); וְאָמַר 45
 46 "וְאֵתוֹ תַעֲבֹדוּ" (דברים יג, ה); וְאָמַר "וְאֵתוֹ תַעֲבֹד" 46
 47 (שם ו, יג); וְאָמַר "וּלְעֲבֹדוֹ" (שם יא, יג). וְאָף־עַל־ 47
 48 פִּי שָׁגַם הַצְּוִי הַזֶּה הוּא מִן־הַצְּוִיִּים הַכְּלָלִיִּים — 48
 49 כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ בְּכָל־ל (בשורש) הֶרְבִּיעִי — הֵרִי יֵשׁ 49
 50 בּוֹ יְחִיד, כִּי הוּא צְוִי עַל הַתְּפִלָּה. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי 50
 51 (דברים יא, יג): "וּלְעֲבֹדוֹ — זֶה תְּפִלָּה". וְאָמְרוּ 51
 52 עוֹד: "וּלְעֲבֹדוֹ — זֶה תְּלֻמוֹד". וּבְמִשְׁנֵתוֹ שֶׁל רַבִּי 52
 53 אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אָמְרוּ: "מִנֵּין 53
 54 לְעַקֵּר תְּפִלָּה בְּתוֹךְ הַמִּצְוֹת? מֵהֵכָא (מכאן): אֶת־ה' 54
 55 אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאֵתוֹ תַעֲבֹד" (שם ו, יג). וְאָמְרוּ: 55
 56 "עֲבֹדְהוּ בְתוֹרָתוֹ, עֲבֹדְהוּ בְמִקְדָּשׁוֹ" — כָּלוּמֵר 56
 57 יֵשׁוּם מִטְרָתוֹ לְהִתְפַּלֵּל בּוֹ (במקדש) וְנִכְחוּ (או 57
 58 לנגדו) כְּמוֹ שֶׁבָּאָר שְׁלֹמֹה ("וְהִתְפַּלְלוּ אֶל־הַמָּקוֹם 58
 59 הַזֶּה", "הַבַּיִת הַזֶּה" (מלכים-א ח, כט, לה, ובדברי 59
 60 הַיָּמִים-ב ו, יט)).

1 עֲנִין אָמְרָם (ברכות כו.): "תְּפִלּוֹת כְּנֶגֶד תְּמִידִין 1
 2 תִּקְנוּם", כָּלוּמֵר: תִּקְנוּ זְמַנֵּיהֶן בְּזַמְנֵי הַהִקְרָבָה. 2
 3 וּמִצְוָה זֹאת אֵין הַנְּשִׂים חַיְבוֹת בָּהּ". 3

4 **יום שלישי ט"ו ניסן ה'תשע"א**

5 **מצות עשה י. ה.**

6 הַמִּצְוָה הַעֲשִׂירִית — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטְוּנוּ לְקַרְא 6
 7 קְרִיאַת שְׁמַע בְּכָל־יוֹם — עֲרֻבִית וְשַׁחֲרִית — 7
 8 וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשַׁבְּתֶךָ בְּבִיתְךָ" 8
 9 (דברים ו, ב). וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּמִסְכַּת 9
 10 בְּרָכוֹת, וְשֵׁם (כא). נִתְבָּאָר שֶׁקְרִיאַת שְׁמַע 10
 11 דְּאוֹרֵינָתָא (מן התורה). וּלְשׁוֹן הַתּוֹסֵפֶתָא (ריש פרק 11
 12 ג דברכות): "כְּשֶׁם שֶׁנִּתְנָה תוֹרָה קָבַע (זמן) 12
 13 לְקְרִיאַת שְׁמַע, כִּף נִתְנוּ חֲכָמִים זְמַן לְתַפְלָה", 13
 14 כָּלוּמֵר: זְמַנֵּי הַתְּפִלָּה אֵינָם מִן־הַתּוֹרָה; אֲבָל מִצְוֹת 14
 15 הַתְּפִלָּה עֲצֻמָּה הִיא מִן־הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ 15
 16 (מצות עשה ה), וְחֲכָמִים תִּקְנוּ לָהּ זְמַנִּים — וְזֶהוּ 16
 17 עֲנִין אָמְרָם (ברכות כו.): "תְּפִלּוֹת כְּנֶגֶד תְּמִידִין 17
 18 תִּקְנוּם", כָּלוּמֵר: תִּקְנוּ זְמַנֵּיהֶן בְּזַמְנֵי הַהִקְרָבָה. 18
 19 וּמִצְוָה זֹאת אֵין הַנְּשִׂים חַיְבוֹת בָּהּ". 19

20 הַמִּצְוָה הַחֲמִשִּׁית — הִיא הַצְּוִי שֶׁנִּצְטְוּנוּ לְעֲבֹדוֹ 20
 21 יִתְעַלֶּה. וְנִכְפַּל הַצְּוִי הַזֶּה כְּמֵה פְעָמִים וְאָמַר 21
 22 "וְעַבְדְתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שמות כג, כה); וְאָמַר 22
 23 "וְאֵתוֹ תַעֲבֹדוּ" (דברים יג, ה); וְאָמַר "וְאֵתוֹ תַעֲבֹד" 23
 24 (שם ו, יג); וְאָמַר "וּלְעֲבֹדוֹ" (שם יא, יג). וְאָף־עַל־ 24
 25 פִּי שָׁגַם הַצְּוִי הַזֶּה הוּא מִן־הַצְּוִיִּים הַכְּלָלִיִּים — 25
 26 כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ בְּכָל־ל (בשורש) הֶרְבִּיעִי — הֵרִי יֵשׁ 26
 27 בּוֹ יְחִיד, כִּי הוּא צְוִי עַל הַתְּפִלָּה. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי 27
 28 (דברים יא, יג): "וּלְעֲבֹדוֹ — זֶה תְּפִלָּה". וְאָמְרוּ 28
 29 עוֹד: "וּלְעֲבֹדוֹ — זֶה תְּלֻמוֹד". וּבְמִשְׁנֵתוֹ שֶׁל רַבִּי 29
 30 אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אָמְרוּ: "מִנֵּין 30
 31 לְעַקֵּר תְּפִלָּה בְּתוֹךְ הַמִּצְוֹת? מֵהֵכָא (מכאן): אֶת־ה' 31

נוהגים ללמוד בימי הספירה מס' סוטה נוסף על השיעורים הקבועים - דף ליום דף ליום

היום יום ד' אייר

משיחת ערב חג השבועות תשמ"ה

י. הוזכר לעיל (סעיף ח) על דבר המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו ללמוד בימי הספירה מסכת סוטה (נוסף על השיעורים הקבועים) - דף ליום דף ליום, אשר בהתאם לכך, ה"סיום" דמסכת סוטה הוא - בערב חג השבועות.

ובהקדם - "קלאץ-קשיא" בעניין זה שאין שמים לב. וזאת, למרות שרגילים לדייק בעניינים דקים "כחות השערה":

מקובל לחשוב שבמסכת סוטה ישנם מ"ט דפים - בהתאם למ"ט הימים דספירת העומר. דף ליום דף ליום. אמנם, לאמיתו של דבר, יש במסכת סוטה מ"ח דפים בלבד, שכן, התחלת המסכת (כבכל המסכתות) - בדף ב', ובמילא, ישנו יום אחד שבו חסר, לכאורה, הלימוד דמסכת סוטה, מה שאין כן בנוגע לספירת העומר - אם יחסר ח"ו יום אחד ממ"ט ימי הספירה, אין זה "שבע" שבתות תמימות!

ויש לומר - ש"דף-השער" דמסכת סוטה משלים את המנין דמ"ט הדפים המכוונים כנגד מ"ט ימי הספירה. והביאור בזה:

"דף-השער" הוא בבחינת "שומר" על המסכת כולה - בדוגמת שער העיר שענינו לשמור שלא ייכנסו דברים בלתי רצויים. וכפי שידוע ומבין גם פשוט שבפשוטים, ש"דף-השער" של "סידור", "תהילים" וכיוצא-בזה, ובנדון דידן, מסכת סוטה - שומר על שאר הדפים שלא יתקמטו, ופשיטא - שלא ייקרעו, וכן שלא יפול עליהם כלל וכיוצא-בזה. ומכיון שכן, יש לו שייכות ל"פנים" הספר, ובנדון-דידן - מסכת סוטה.

אמנם, ביאור זה אינו מספיק עדיין, שכן, יום ראשון דספירת-העומר הוא אחד מימי הספירה (ולא רק הקדמה וכיוצא-בזה), ולא עוד, אלא שיש בו מעלה יתירה לגבי שאר ימי הספירה, שהרי כל ימי הספירה אינם באים אלא מכוחו של יום ראשון, שבו היתה הבאת והקרבת העומר. ואם-כן, כיצד ייתכן שביום זה ילמדו את ה"שער" בלבד?

ולכן, יש לומר, ש"דף השער" אינו בבחינת שומר בלבד, דבר הטפל כו', אלא אדרבה - יש בו עילוי לגבי כל המסכת:

ב"דף-השער" נדפס גם שם המסכת - שם הכולל את המסכת כולה, ונפקא-מינה לדינא בנוגע למכירת ספר (מסכת) על-ידי "שטר", שכאשר כותבים ב"שטר" את שם הספר, אזי עובר הספר מרשותו של המוכר לרשותו של הלוקח. וכל זה - אפילו ב"שמות הסכמיים", ועל אחת כמה וכמה ב"שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש", אשר, כתורת הבעל שם טוב², מהווה מחייה ומקיים את הדבר הנקרא בשם זה.

ולהעיר מדברי השל"ה³: "אף מי שהוא עם הארץ גמור, ומצטער מאוד על מיעוט הבנתו ואינו מבין שום דבר, קורא בכל לבו שמות של תורה שבכתב ותורה שבעל-פה . . ושמות כל המסכתות . . וקריאת השמות תועיל להיות נחשב כאילו עיין ולמד כולם".

(1) אמור כג, טו. וראה טוש"ע (אדה"ז) או"ח סתפ"ט ס"ח
(2) שעהיוה"א פ"א.
(3) יג, סע"א ואילך בהג"ה.

ומעלה מיוחדת בנוגע לשם דמסכת "סוטה" - להיותו מהמסכתות ששמן נזכר בגמרא⁴.

ונמצא, ש"דף-השער" אינו "שומר" בלבד, כלומר דבר הטפל לדפי המסכת עצמה, אלא אדרבה: מכיון שנדפס בו שמה של המסכת, כולל הוא ומהווה ומחזי' את כל דפי המסכת כולה.

וזוהי שייכותו של "דף-השער" ליום א' דספירת-העומר - שכל ימי הספירה באים מכוח הבאת והקרבת העומר ביום זה:

בלימוד דף ליום דף ליום - הרי גם כאשר לומר על דרך הפשט, הדרוש, הרמז והסוד, אין לו אלא העניינים השייכים לדף פרטי זה, על דרך ובדוגמת הספירה הפרטית דכל יום: מה שאין כן ביום א' דספירת העומר שאז קורא ולומד שמה של המסכת ב"דף-השער" (ומחליט ומכריז שלמחרתו מתחיל ללמוד דף ליום דף ליום) - יש לו את המסכת כולה (לא רק "בכוח" בלבד, אלא) באופן של "כלל", ומזה נמשכים ה"פרטים" - דף ליום דף ליום, על דרך ובדוגמת שאר ימי הספירה הבאים מכוח הבאת העומר ביום א'.

ועל פי זה יש לבאר את הענין ד"נעוץ סופן בתחילתן"⁵ - דלכאורה, מכיוון שב"סופן", לאחר שסיים את כל דפי המסכת, יש לו את המסכת כולה, אם כן, מהו העילוי בכך ש"נעוץ סופן בתחילתן", "תחילתן" ממש, לפני שהתחיל ללמוד את הדף הראשון (שהרי לאחר שכבר התחיל - שוב אינו אווזו בהתחלה ממש)? ! והביאור - על פי האמור - שב"תחילתן", ב"דף-השער", ישנו כל הענין באופן של "כלל".

יא. על-פי האמור, יש להתעכב תחילה על ההוראה שלמדים משמה של המסכת - "סוטה".

ובהקדמה: אף שאין זה אלא שם (מסכת) בלבד, מכל מקום, מכיון שגם זה ענין בתורה, ועד ששייך הוא לתורה כולה, כדברי הרמב"ם⁶: "האומר שאין התורה מעם ה', אפילו פסוק אחד, אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה (כולה), וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל פה". מובן, שגם בענין זה יש הוראה ולימוד בעבודת ה', כדלקמן.

והענין בזה:

הפירוש ד"סוטה" הוא - מלשון "שטות", כדרשת חכמינו ז"ל⁷ על הפסוק⁸ "איש כי תשטה אשתו", "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות".

ולכאורה, בשלמא עצם העובדה ד"נכנס בו רוח שטות" - אפשרית היא מצד ענין הבחירה, אבל כיצד ייתכן שענין כזה ("סוטה") יהיה שם של חלק (מסכת) בתורה? !

ואף שהקב"ה הוא "כל יכול", מכל מקום, הרי נאמר⁹ "לא יהי' לך אלהים אחרים על פני", ואם כן, נשאלת השאלה: איך ייתכן שבתורתו של הקב"ה - "על פני" - יהי' ענין של "רוח שטות" שעלול להביא לעבירה על רצונו ית', שזהו ענין ד"אלהים אחרים"¹⁰? !

והביאור בזה:

ידוע הכלל דירידה צורך עלי', כלומר, כוונת הירידה היא - כדי שעל ידי זה יבוא האדם לעילוי גדול יותר מכמו שהיה קודם הירידה, על דרך מעלת הבעל-תשובה לגבי צדיק¹¹, וזהו גם הדיוק בלשון "נכנס בו רוח שטות" - שבעצם אין הדבר שייך אליו כלל, אלא ש"נכנס בו" ממקום אחר, באופן ד"נורא עלילה על בני אדם"¹², וזאת, כדי שעל ידי זה יבוא לעילוי גדול יותר מכמו שהיה לפני הירידה.

וכן הוא בנוגע לירידה ד"סוטה", שהכוונה בזה היא - שעל ידי זה יהי' העילוי ד"ונקתה ונזרעה זרע", "אם היתה עקרה נפקדת" . אם היתה יולדת בצער יולדת בריווח, נקבות יולדת זכרים כו"¹³, וכמסופר בגמרא¹⁴

(4) סוטה בתחילתה.

(5) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(6) הל' תשובה פ"ג ה"ח.

(7) סוטה ג, א. וראה תניא פכ"ד.

(8) נשא ה, יב.

(9) יתרו כ, ג. ואתחנן ה, ז.

(10) ראה תניא שם.

(11) ראה ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. ובכ"מ.

(12) תהלים סו, ה. וראה תנחומא וישב ד. תו"ח תולדות יג,

א ואילך. שעה"ת לאדהאמ"צ ח"א כ, ד ואילך.

(13) סוטה כו, א. הובא בפרש"י עה"ת נשא שם, כח.

(14) ברכות לא, ב.

בנוגע לחנה: "אם ראה תראה¹⁵ . אמרה חנה לפני הקב"ה, אם ראה - מוטב, ואם לאו - אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר ונקתה ונזרעה זרע".

[ולהעיר, שגם בהשקאת הסוטה מודגש הענין דירידה צורך עלי' - כמאמר רבותינו ז"ל¹⁶ "גדול השלום שהשם [שם הוי', שם היותר נעלה מבין כל השמות שאין נמחקין, "שם המפורש"¹⁷] שנכתב בקדושה, אמר הקב"ה, ימחה על המים שבביל להטיל שלום בין איש לאשתו", שבוה מודגש גודל העילוי דענין השלום, אשר לא זו בלבד ש"מזבח מוריד עליו דמעות"¹⁸, אלא יתירה מזה, שהקב"ה אומר שבשביל עילוי זה מותר ש"ימחה שמי על המים", תכלית הירידה. ולא עוד, אלא שיש מצוה בדבר, ובלבד שיהי' "שלום בין איש לאשתו".]

יב. ביאור הענין:

לכאורה, אינו מובן: כיצד אמרה חנה "אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה כו" - הרי השקאת הסוטה אינו אלא אם נסתרה לאחרי קינוי הבעל, ולאחרי קינוי הבעל אזי הסתירה אסורה (גם בסתירה כזו שלולי קינוי הבעל אין בה איסור¹⁹), ואם כן, כיצד ייתכן שחנה תעבור על הקינוי דאלקנה ותסתתר, בה בשעה שיש איסור בדבר?!

אפילו לולי האיסור, לא מסתבר שחנה תעבור על דבריו של אלקנה - כאשר יודעים אודות גודל מעלתו של אלקנה. כמסופר במדרש²⁰ בנוגע לאופן עלייתו לרגל, שהי' מעלה עמו את כל אנשי העיר שבדרך, ו"בדרך שהי' עולה שנה זו לא הי' עולה שנה אחרת, עד שהיו כולם עולים", כלומר, שזיכה רבים מישראל בענין ד"יראה כל זכורך אל פני הארון ה'"²¹, "כדרך²² שבא ליראות כך בא לראות"! וכל זה, כאמור, מצד דבריו של אלקנה בלבד, וכל שכן וקל וחומר - כאשר יש איסור בדבר!

ואם מפני שעל ידי זה יהי' "ונקתה ונזרעה זרע" - הרי זה על-דרך ובדוגמת (אבל לא ממש) "האומר אחטא ואשוב", ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה"²³ (אלא אם כן "דחק ונתחזק כו"²⁴)!

אמנם, בנוגע לפועל - בוודאי לא נסתרה כו', אלא רק "אמרה . . אלך ואסתתר כו'", אבל אף על פי כן, השאלה היא: כיצד יכלה להעלות על דעתה ולומר שתעבור על דבר איסור?!

והביאור בזה:

מכיון שכוונתה אינה אלא כדי שעל ידי זה יהי' הענין ד"ונקתה ונזרעה זרע" - הרי במקום שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא²⁵, ובמילא, מצד פנימיות העניינים אין ב"סתירה" זו ענין של חטא כלל;

ובנוגע לחיצוניות העניינים במעשה בפועל, אשר המעשה הוא העיקר, שישנו המעשה ד"סתירה" - הנה לזה מועילה התשובה, שכן, כאשר "דחק ונתחזק כו' מקבלין תשובתו", וטעם הדבר - מכיון שמצד פנימיות העניינים לא הי' כאן ענין של חטא.

ויש להוסיף בזה - בעומק יותר:

אפילו כשהסתירה היא (לא כדי שיהי' "ונקתה ונזרעה זרע", אלא) מצד ה"רוח שטות", ויתירה מזה, אפילו לאחרי שנתברר שהי' ענין של היפך הטהרה כו' - הנה גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה (אף שבמחשבת ורגש האדם אינו כן), תכלית הכוונה בזה היא - שבביל העלי' דתשובה, כלומר, כל הירידה אינה אלא כדי שסוף כל סוף יבוא לעילוי דתשובה, שהרי "בוודאי סופו לעשות תשובה, בגלגול זה או בגלגול אחר, כי לא ירח ממנו נדח"²⁶.

(21) משפטים כג, יז.

(15) ש"א א, יא.

(22) הגיגה בתחלתה.

(16) במדבר"ר פ"א, ז. וש"נ. וראה שבת קטז, א. וש"נ.

(23) יומא פה, ב - במשנה. רמב"ם הל' תשובה רפ"ד.

רמב"ם הל' חנוכה בסופן.

(24) ראה תניא פכ"ה. אגה"ת פ"א.

(17) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב.

(25) כש"ט הוספות סל"ח. וש"נ. וראה לקו"ש ח"כ ע' 426

(18) גיטין בסופה.

הע' 78. וש"נ.

(19) ראה צפע"נ הל' סוטה פ"א ה"ז. וראה לקו"ש ח"ח ע'

(26) תניא ספ"ט. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סוס"ג.

.61

(20) יל"ש ש"א רמז עז.

ולכן, גם אז הרי זה ("סוטה") שם דתורה - דמכיוון ש"בוודאי סופו לעשות תשובה", נמצא, שתכליתו של החטא (כמו שהוא מצד למעלה) הוא - העלוי²⁷.

ולא עוד, אלא אפילו כשהחטא הוא באופן ד"אחטא ואשוב", שאז "אין מספיקין בידו לעשות תשובה" - גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה, הכוונה בזה היא - שיהי' "דחק ונתחזק", היינו, לעוררו לתשובה נעלית יותר²⁸.

יח. ובפשטות - שזוכים תיכף ומיד לגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, "בנערנו ובזקנינו גו' בכנינו ובבנותינו"²⁹, שלימות העם, ובאים לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"³⁰, שלימות הארץ, ושם גופא - להר הקודש, ולבית המקדש השלישי, ומקבלים גם את התורה - "אוריאל תליתא", שלימות התורה, ובצירוף כולם - שלימות המשולשת, "חוט המשולש"³¹, וכל זה - תיכף ומיד, במהרה בימינו ממש.

- (27) ראה לקו"ש ח"ה ע' 65 ואילך. ח"ח ע' 236 הע' 14. (29) בא י, ט. (30) עקב יא, יב. (31) ראה קהלת ד, יב.
- (28) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1153 הע' 16. (29) ראה לקו"ש ח"ה ע' 395 וש"נ. (30) ראה לקו"ש ח"ח ע' 236 הע' 14.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שני לעומר עמ' ב

1 אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, מַה לְּשׁוֹן קִינּוּי - מַפְנֵי מַה נִּקְרָא צִוּוּי הַבֶּעַל לֵאשְׁתּוֹ
2 קִינּוּי, מִשׁוּם שֶׁהוּא דְבָר הַמְּטִיל קִנְאָה בֵּינָה לְבֵין אַחֵרִים - הַקִּינּוּי גּוֹרֵם
3 שְׂאֵחָרִים יִכְעֶסוּ עָלֶיהָ, וְקִינּוּי מוֹלְשׁוֹן כֶּעֶס. מִדִּיִּיקַת הַגְּמָרָא מִדְּבַרְיוֹ, אֲלֵמָּא
4 קִסְבָּר שְׁקִינּוּי עַל פִּי עֲצָמוֹ - שְׁאִין צָרִיךְ לִקְנָאוֹת בְּפָנֵי עֲדִים, וְכוּלֵּי
5 עֲלָמָא לֹא יִדְעֵי דְקִנְיָ לָהּ - וְלִכֵּן הָאֲנָשִׁים לֹא יִדְעוּ שְׁקִינָא לָהּ, וְאִמְרֵי
6 מַאי דְקָמָא דְקָא בְּדִלָּהּ - וְיֵאמְרוּ מַפְנֵי מַה הִיא מִתְרַחֶקֶת מִהָאֲנָשִׁים,
7 וְאִתּוֹ לְמִיעֶבֶד קִנְאָה בְּתַדָּה - וְיִבּוֹאוּ לִידֵי כֶּעֶס וּמְרִיבָה עִמָּה. וְרַב יִימָר

8 בְּרַ רַבִּי שְׁלֵמְיָא מְשַׁמֵּיָה דְאַבְנֵי אָמַר, נִקְרָא קִינּוּי מִשׁוּם שֶׁהוּא דְבָר
9 הַמְּטִיל קִנְאָה בֵּינּוּ לְבֵינָהּ - שְׂבָאָה לִידֵי כֶּעֶס וּמְרִיבָה עִם בֶּעַלָּהּ עַל
10 שְׂחֹשֵׁד בָּהּ. מִדִּיִּיקַת הַגְּמָרָא אֲלֵמָּא קִסְבָּר כְּמִשְׁנַתְנוּ שְׁקִינּוּי עַל פִּי שְׁנַיִם
11 עֲדִים, וּמִמִּילָא וְכוּלֵּי עֲלָמָא יִדְעֵי דְקִנְיָ לָהּ וְאִינָם בָּאִים עִם הָאִשָּׁה לִידֵי
12 כֶּעֶס, וְאִיהוּ הוּא דְאִתֵּי לְמִיעֶבֶד קִנְאָה בְּתַדָּה - וְרַק לִבְעַל יִגְרֵם כֶּעֶס
13 וּמְרִיבָה עִם הָאִשָּׁה.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שלישי לעומר עמ' ב

1 מִ'בְּה' נִפְקָא - דִּין זֶה נִלְמַד מִהַפְּסוֹק וְעַד אֵין בָּהּ, שְׂדוּרְשִׁים דְּוֹקָא בְּהָ
2 - לְהַעֲדֵי שְׂזִינְתָה נֶאֱמַר עַד אַחַד, אֲבָל וְלֹא בְּקִינּוּי - שְׂצָרִיךְ שְׁנֵי עֲדִים
3 שְׁקִינָא לָהּ הַבֶּעַל, וְכִמוֹ כֵּן דוֹרְשִׁים בְּהָ וְלֹא בְּסִתְיָרָה - שְׂצָרִיךְ שְׁנֵי עֲדִים
4 שְׂנִסְתְּרָה. וְלִימּוֹד זֶה מִיְּבִעְיָ לִיָּה לְתַנָּא לְהַבִּיא. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא, הֲכִי נִמְי
5 קָאָמַר - אֲכִן גַּם הַמִּשְׁנָה סוֹבֵרֶת שֶׁהַלִּימּוֹד שְׂעַד אַחַד אִינוּ נֶאֱמָר עַל
6 סִתְיָרָה הוּא מִשׁוּם שֶׁתִּלְמִיד לְזִמְרָא בְּהָ וְלֹא בְּקִינּוּי בְּהָ וְלֹא
7 בְּסִתְיָרָה. אֲלֵא שֶׁהַמִּשְׁנָה דִּיבְרָה עַל דִּין נוֹסֶף, שֶׁנִּשְׁמַע מִבְּהָ בְּעֲלָמָא בְּלֹא
8 קִינּוּי וְכֵלָא סִתְיָרָה - בְּאוֹפֵן שֶׁלֹּא הִיא קִינּוּי וְסִתְיָרָה וּמַעֲיַד עַד אַחַד
9 שְׂזִינְתָה, הַדִּין הוּא דְלֹא מְהִימָן עַד אַחַד אֲלֵא צָרִיךְ שְׁנַיִם, וְדִין זֶה מְגַלֵּן

10 עַל זֶה מְשִׁיבָה הַמִּשְׁנָה, נֶאֱמַר בְּאֵן, לְגַבֵּי עֵרוֹה "כִּי מִצָּא בְּהָ עֵדוֹת דְּבָר"
11 וְנֶאֱמַר לְהֵלֵן "עַל פִּי שְׁנֵי עֲדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֲדִים יָקוּם דְּבָר",
12 וְדוֹרְשִׁים בְּגוֹרָה שׁוֹה, מַה דְּבָר' הָאֵמֹר לְהֵלֵן מֵאֲמִינִים רַק לְעֲדִים שְׁנַיִם,
13 אִף בְּאֵן לְגַבֵּי עֵרוֹה מֵאֲמִינִים רַק לְעֲדִים שְׁנַיִם.
14 תִּנְנוּ דְּבָנָן, אִי זֶה הִיא עֵדוֹת הָרֵאשׁוֹנָה - אִיזוּ עֵדוֹת נִקְרָאֹת בְּמִשְׁנָה עֵדוֹת
15 רֵאשׁוֹנָה, זֶה עֵדוֹת סִתְיָרָה - עֵדוֹת שְׂנִסְתְּרָה. וְאִיזוּ עֵדוֹת נִקְרָאֹת בְּמִשְׁנָה
16 עֵדוֹת אַחֲרֹנָה, זֶה עֵדוֹת טוֹמְאָה - הַעֲדוֹת שְׂנִבְעֵלָה לְאַחַר קִינּוּי
17 וְסִתְיָרָה.

ביאורים למסכת סוטה דף ב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

המקנא לאשתו - פרק ראשון

49 נקבע כך משום שאיירי התנא מאחר ששנה את מסכת כתובות ותנא
50 בה את פרק הפדיון שעוסק בעניני נדרים, תנא סמוך לו את מסכת נדרים,
51 ואיירי התנא את מסכת נדרים, תנא סמוך לו את מסכת נזיר משום דקמי
52 לנדרים - שניות חלה על ידי נדר שמקבל על עצמו. וקתני את מסכת
53 סוטה סמוך למסכת נזיר, כדרי - ללמדך שכל הרואה סוטה בקלוקלה
54 יזיר עצמו מן היין.
55 מדייקת הגמרא מלשון התנא שאמר המקנא לאשתו, ולא אמר - רבי
56 אליעזר אומר מקנא אדם לאשתו על פי שנים, שדיעבד אין לכתחילה
57 לא - לכתחילה אין ראוי שיקנא בעל לאשתו, ופרשת סוטה נאמרה
58 באופן שעבר על האיסור וקנא לה, שקסבר תנא דין שאסור לקנאות
59 - כיון שהקיני גורם לריב בין הבעל לאשה על שחושד בה.
60 אמר רבי שמואל בר רב יצחק, כי הוה פתח ריש לקיש בסוטה -
61 לדרוש בפרשת סוטה, אמר רבי, אין מוויגין לו לאדם אשה אלא לפי
62 מעשיו - צנועה לצדיק ופרוצה לרשע. שנאמר כי לא יגוה שקמ
63 הרשע על גורל הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם
64 הרי שמתאימים לאדם את סביבתו על פי מעשיו. אמר רב רב הנה
65 אמר רבי יוחנן וקשיין לוויגין - איש לאשה בקריעת ים סוף אשר נשתנו
66 בה סדרי בראשית, שנאמר אלהים מושיב יתירים ביה - מושיב את
67 האיש ואשה שחיו ביחידות בתוך אותו בית, ומוציא את יתירים בפזורת
68 - והוציא את ישראל שהיו אסורים במצרים, בומן שכשר וטוב ללכת,
69 בחודש ניסן שהוא לא חם ולא קר, הרי שהוקש זיווג איש ואשה לקריעת
70 ים סוף. מקשה הגמרא על ריש לקיש, אני, והא אמר רב יהודה אמר
71 רב ארבעים יום קודם יצירת הולך הזכר, בת קול יוצאת ואומרת בת
72 פלוני פלוני, בית פלוני פלוני, שדה פלוני פלוני - ומבואר שאין
73 הזיווג נקבע לפי מעשיהם, שהרי לא ניתן לדעת בשעת יצירת האדם האם
74 יהיה צדיק או רשע. מתרצת הגמרא, לא קשיא, הא - מה שאמר רבי
75 יהודה בשם רב שארבעים יום קודם יצירת הוולד נקבע הזיווג משמים,
76 זהו בויג ראשון שהוא לפי מזל, והא - מה שאמר ריש לקיש שנקבע
77 הזיווג צדיק לצנועה ורשע לפרוצה, זהו בויג שני שהוא לפי מעשיהם.
78 שנינו במשנה, רבי אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים וכו', רבי
79 יהושע אומר וכו'. מדייקת הגמרא, עד כאן לא פליגי רבי אליעזר ורבי
80 יהושע אם צריך שני עדים או שדי בעד אחד, אלא פקיניו וסתייה -
81 שלדעת רבי אליעזר צריך להביא שני עדים רק על הקיניו, ולדעת רבי
82 יהושע צריך להביא שני עדים גם על הסתייה, אבל במזמאה - אם
83 העידו שנים על הקיניו ועל הסתייה, ובא עד אחד והעיד שנבעלה לאתו
84 פלוני כשהתיחדה עמו, כולם מודים שהעד אהר מתימן - ואין בודקים
85 אותה במים המאררים, אלא יוצאת בלא כתובה ואסורה לבעל ולבעול,
86 שהרי לא נחלקו בכך. ויתגין נמי - וכן מפורש במשנה לקמן, עד אהר
87 אומר אני ראיתי שנימאמת - שנבעלה לאתו פלוני כשהתיחדה עמו,
88 לא היתה שותה את המים המאררים, משום שמאמינים לעד שאכן
89 זינתה. שואלת הגמרא, מדאורייתא מניין דמתימן עד אהר - מהו
90 המקור בתורה שנאמן עד אחד לומר שזינתה. עונה הגמרא לפי מה
91 ששינו בבביתא דתני רבנן נאמר לגבי אשה שקינא לה בעלה ונסתרה
92 "היא נטמאה ועד אין בה" - ואף שנכתב 'עד' בלשון יחיד, בפנינים
93 הקטוב מדרב - כוונת הפסוק שאין שני עדים שראו שנבעלה, או אני
94 אלא אפילו באהר - שמה נפרש שאין אפילו עד אחד שנבעלה, אין
95 לומר כן, שתלמוד לומר - שהרי נאמר בתורה 'לא יקום עד אהר באיש
96 לכל עון ולכל חטאת',

1 אשה שקינא לה בעלה, דהיינו שאמר לה אל תתייחדי עם פלוני, ונסתרה,
2 דהיינו שעברה על ציוויו והתייחדה עמו - היא הנקראת סוטה, ואסורה
3 לבעלה מן התורה כדין אשת איש שזינתה, אלא אם כן תיבדק כסדר
4 הכתוב בפרשה ויוכח שלא נבעלה לאתו פלוני. סדר בדיקתה הוא,
5 שמביאה בעלה לבית המקדש, ובית דין הגדול משקים אותה מים
6 מאררים, אם מתייסרת באיסורים משונים ומתה - סימן הדבר שנבעלה
7 לו, ואם לא היו מייקים לה המים - סימן הדבר שטהורה היא ולא נבעלה
8 לו, וחוזרת לבעלה ואף הייתה מתברכת בבנים זכרים. אם האשה מודה
9 שנבעלה, אין משקים אותה, אלא מגרשה ומפסידה כתובתה כדין אשת
10 איש שזינתה. וכן אם אמרה האשה שאינה רוצה להיבדק, או שאמר
11 האיש שאינו רוצה שתיבדק, אינה שותה. ובמקרים אלו ודומים בעל
12 משקים אותה, חייב הבעל לגרשה, ואף לא לדרש שתתגרש או ימות שאין
13 אסורה על הבעול, וכן אינה אוכלת בתרומה, כדין אשת איש שזינתה.
14 משנה. בעל המקנא לאשתו ואומר לה אל תתייחדי עם איש פלוני, והיא
15 עברה על ציוויו והתייחדה עמו מרצון, רבי אליעזר אומר אינה נאסרת
16 על בעלה כדין סוטה וכן אינו משקה אותה את המים המאררים, אלא אם
17 כן מקנא לה על פי שנים - ציוויה עליה בפני שני עדים כשרים והעידו
18 שציוויה עליה בפניהם. אך אין צריך שיעידו שנים שהתייחדה עם אותו
19 פלוני, אלא ומשקה על פי עד אהר - אף אם העיד עד אחד שהתייחדה
20 עמו או על פי עצמו - או שהבעל עצמו אומר שראה שהתייחדה עמו -
21 הרי היא סוטה, שאסורה לבעלה ומשקה אותה את המים המאררים. רבי
22 יהושע חולק ואומר שאינה נחשבת סוטה להיאסר על בעלה ולהשקותה
23 את המים המאררים - אלא אם כן מקנא לה על פי שנים - שהעידו
24 שנים שציוויה עליה בפניהם שלא להתייחד עם אותו פלוני, ומשקה על פי
25 שנים - וכן שהעידו שנים שהתייחדה עמו בפניהם.
26 כאמור, אין האשה נחשבת סוטה אלא אם כן קינא לה בעלה ועברה
27 על ציוויו. דנה המשנה ביצד מקנא לה - מהו הציווי שמצווה עליה, אם
28 אומר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני, אין זה נחשב קיניו,
29 ואף שעברה על ציוויו ודברה עמו, ואפילו אם התייחדה עם אותו פלוני
30 עדיין היא מותרת לבייתה - לשמש עם בעלה, ומותרת לאכול
31 בתרומה אם היא אשת כהן. אבל אם אמר לה אל תסתרי עם פלוני, והיא
32 עברה על ציוויו ונכנסה עמו - עם אותו פלוני לבית הפרד - מקום
33 מסתור, ושקתה עמו באותו מקום כדי שומאה - זמן של העראה,
34 אסורה לבייתה - לשמש עם בעלה, ואסורה לאכול בתרומה אם בעלה
35 כהן, כדין אשת איש שזינתה, כל זמן שלא השקה אותה והוכח שהיא
36 טהורה. ואם לפני שהספיק להשקותה את הבעל בלא בנין, שאסורה
37 להינשא בלא יבום או חליצה, חולצת לאחי בעלה, אך ולא מתייבמת,
38 ובגמרא יתבאר טעם הדבר.
39 גמרא. שואלת הגמרא, מדרי תנא מניין סליק - הרי התנא סיים לעסוק
40 במסכת נזיר, מאי תנא דקא תנא סוטה - איזה דבר שנה התנא בנזיר
41 שדומה לסוטה שלכך הסמיך לה את מסכת סוטה. עונה הגמרא, כדרי
42 - על פי דברי רבי, דתניא רבי אומר למה נקמקה בתורה פרשת נזיר
43 לפרשת סוטה, כדי ללמדך ולומר לך שכל הרואה סוטה בקלוקלה -
44 בניוולה, יזיר עצמו מן היין - יקבל על עצמו נזירות ויאסר בשתיית יין
45 שמביא את האדם לידי קלות ראש, שקלות הראש היא אשר גרמה
46 לסוטה לחטוא. ומטעם זה סמך על התנא את מסכת סוטה למסכת נזיר.
47 שואלת הגמרא, אם כן וליתיני תחילה מסכת סוטה ויהרר לייתיני מסכת
48 נזיר כפי סדר פרשיות התורה. עונה הגמרא, סדר המסכתות בסדר נשים

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שלישי לעומר עמ' א

5 לקרוביו. שואלת הגמרא, אם כן ורבי ישמעאל שסובר שאין חיוב
6 להטמא מה דורש מהפסוק 'לה יטמא', שהרי למדנו שאין איסור בדבר
7 מהפסוק 'כי אם לשאריו'. ומשיבה, דורש לה מיממא ואין מיממא
8 לאיברייה - שאסור לכהן להטמא לאברים של קרוביו, אלא רק לכל גופם.

1 להיטמא, הרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין איסור בדבר ומנין שחובה
2 עליו להיטמא. ומשיבה, סובר רבי עקיבא שדבר זה נלמד מהפסוק 'מכי
3 אם לשאריו' נפקא, וכיון שכך, ליה יטמא למה לי - לשם מה חזרה
4 התורה וכתבה 'לה יטמא', לחובה - ללמדנו שמצוה עליו להיטמא

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ב עמוד א

רש"י

1 **המקנא**. אידי דתנא נדרים תנא נמי נזיר דדמיא לנדרים. תימה והא בריש מסכת
2 נזיר (דף טז) אמר דלא תנא ליה אלא אגב סוטה דדרבי וי"ל דלא קבעה
3 בסדר נשים אלא אגב סוטה ומשום דדמיא לנדרים קבעה בתר נדרים מ"ר. ותימה
4 אמאי ולקאמר ד' קבעה אגב נדרים דהא בפ"ד (דנזיר) תנא משניות טובא דמיירי

5 בנדריו נשים ובהפרת בעל ויש לומר דעדיפא
6 ליה למימר משום סוטה דפרשיות נמי נסמכו
7 ובריש מסכת שבועות (דף ק) דייק נמי בכה"ג:
8 **המקנא** דיעבד אין. וא"ת וכי כל הכבד
9 דתני ה"א בתחילתן לשון דיעבד

10 הוא והא קתני בסוף אלו עוברין (פסחים דף מט.)
11 ההולך לשחוט את פסחו ובעבודה זרה פרק
12 השוכר (דף סט.) המניח עובד כוכבים בחנותו
13 דמסיק בשמעתתא קמייחא דשחיטת חולין (דף

14) דמיירי לכתחילה ובפרק ב' דשחיטת חולין
15 (דף סז) השוחט את המסוכנת ובפרק קמא
16 דביצה (דף ק) השוחט את התרנגולת ומצא בה
17 ביצים גמורות ויש לומר דכל היכא דאיכא
18 למיתלי בלישנא דייק הכי כגון הכא ובריש
19 פ"ב דשחיטת חולין (דף קט) והתם נמי בפ' קמא

20 (דף קט) השוחט ובגול יד ובפ' קמא דביצה (דף
21) דשחיטת זיהה נפשו בידק ובפ' חביב
22 (פסח דף קסז) הרוחץ במי מערה או במי טבריא
23 ותימה היכי דייק מהכא דאסור לקנאות
24 אמאי לא מתרץ המקנא שבא ולמלך
25 כדמתרץ בפ"ק דביצה (דף טז) ועל כרחך אית לן

26 למימר דהכא ממשנה יתירא דייק כדפרשי'
27 **הא** בזוג ראשון הא בזוג שני. תימה בפ'
28 ואלו מגלחין (מנחות דף יט) דאמר שמואל
29 מותר לארס בחולו של מועד שמא יקדמו
30 אחר קפריך ליה מהכא ארבעים יום קודם
31 יצירת הולד אמאי לא מוקי התם מלתיה
32 דשמואל בזוג שני?

33 **קודם** יצירת הולד. נראה לחבי קודם
34 יצירת הובר בין אם לא נולדה
35 הנקיבה עדיין בין אם נולדה:
36 בטומאה עד אחד מהימן. תימה
37 אדרבה איכא למימר איפכא אבל
38 בטומאה בעינן בי תרי ומשום דאוסרתה
39 איסור עולם ואי לאו ממנתי' דמייתי מהכא
40 פשיטא ליה למיתרי הכי וי"ל דעדיפא ליה
41 טומאה מקיניו וסתירה חיי על גב דאוסרתה
42 איסור עולם משום דרגלים לדבר:
כל

43 **כאן** לא פליגי אלא בקיניו וסתירה אבל בטומאה עד אחד מהימן ותנן נמי עד אחד אמר אני
44 ראיתי שניטמאת לא היתה שותה. מודאורייתא מנלו דמהימן עד אחד, דתנו רבנן "ועד אין
45 בה" בשנים הקתוב מדבר או אינו אלא אפילו באחד, תלמוד לומר לא יקום עד אחד באיש.
ממשמע

46 יחידים ביה. אדם יחיד ואשה יחידה, והוא מנוגם יחד ומשכב מהם בית: מוציא אסירים בפזירות. הוציא את ישראל ממצרים בחדש כשר, לא חקמו ולא צינה.
47 מקיש זוג יחידים ליציאת מצרים: אני. מי היו זוג לפי רשע חכות, והא מקדם יצירתם שאין נודע רשעו וזכותו מכריזין את זוגו, ואם תאמר הכל גלוי לפניך, הכל
48 בידי שמים חוץ מיראת שמים כדאמר במסכת נדה (דף טז) מלאך הממונה על ההריון נוטל טפה ומביאה לפני המקום ואומר לפניך, גבור או
49 חלש, חכם או טפש, עשיר או עני. אבל צדיק ורשע לא קאמר ליה, דאין זה בידי שמים: זוג ראשון. לפי המקל: זוג שני. לפי מעשיו. וקשה לזונן לפי שאינה בת זוגו:
50 **עד כאן** לא פליגי אלא בקניו וסתירה. כלומר עד כאן לא שמענו מפלוגתיהו דבעינן שני עדים אלא בקניו לר' יהושע: אבל בטומאה. אם יש עדים
51 בקניו וסתירה ויש עד אחד שקלקלה בסתירתה נאמן ואינה שותה אלא יוצאה בלא כתב וְאִסוּרָה לְבַעַל וּלְבוּעֵל וְלִתְרוּמָה: שְׁנַיִם מֵאֵתָּה: מִנְּלוֹ דְמֵהֵימֵן
52 **עד אחד**. בטמאה של סתירה אחר קניו: ועד אין בה בשנים הכתוב מדבר. וקאמר עדים שנים אין בטמאה זו אלא עד א', וקרא בטמאה קמשמע, ושכב איש אותה
53 שכבת זרע, ועדים שנים אין בה אלא א', והיא לא נתפשעה לא נאנסה, וממילא שמעינן דמהימן מדכתוב והיא לא נתפשעה, להחמיר עליה בא הכתוב לדונה כמזודה,
54 ומרישא דקרא נמי שמעת דמהימן דקאמר ומעלה בו מעל ושכב איש אותה, ואין מעיד בך אלא זה. ולקמן (דף טז) מפרש דהאי קרא בתר קניו מתבי, דכתיב בתריה
55 ועבר עליו רוח קנאה וגו' וירשינו ליה לקמן שבכר עבר: או אינו אלא אחד. דקאמר קרא דאפלו עד אחד אין בה. ולקמן פריך אלא במאי מתפרא דקאמר קרא
56 והיא לא נתפשעה. אלא פשיטא דנטמאת מדמהדר בתר אנס ורוץ: ת"ל לא יקום עד א' וגו'. מהאי קרא שמעינן דכל עד האמור בתורה שנים הם כדמפרש ואזיל:
57 ממשמע

58 **המקנא** לאשתו. לשנא דקרא נקט, וקנא את אשתו (פסוקי טו.) ולקמן בגמ' מפרש
59 מאי לשון קניו, ובמתניתין מפרש ביצד מקנא לה. אומר לה אל תסתרי
60 עם איש פלוני: מקנא לה ע"פ שנים. אם בא להשקותה צריך להביא שני עדים
61 שאמר לה בפניהם אל תסתרי עמו, ואם לא קנא לה בפני שנים אינה נאסרת עליו
62 בסתירתה ואינו משקה: ומשקה ע"פ עד
63 אחד או ע"פ עצמו. ואפלו אין עדים
64 שנסתרה, אלא עד אחד או הוא עצמו
65 אומר ראיתה שנסתרה אחר שקנאתי לה,
66 נאסרת בסתירה עד שתשתה. ולקמן יליפין
67 מקראי שסתירתה אוסרתה עליו מספק: ר'
68 יהושע אומר. צריך ב' עדים אף לסתירתה:
69 ודברה עמו. שלא במקום סתר: עדין [היא]
70 מותרת לביתה. לשמש עם בעלה: ומותרת
71 בתרומה. אם אשתו כהן היא: כד' טמאה.
72 כד' הערצה: אסורה לביתה. מספק
73 בדילפינן לקמן (דף סז) שלשה ונטמאה
74 אמורים בפרשה, וקנא את אשתו והיא
75 נטמאה, ונסתרה והיא נטמאה, תחת אישה
76 ונטמאה, אחד שאסורה לבעל, ואחד
77 שאסורה לבעל אם ימות בעלה או
78 יגרשנה. ואחד שאסורה לתרומה: ואם
79 מות. קדם שהשקה ואין לו בנים והיא יוקרה
80 ליבם: חולצת. לגשא לשוק ולא מתיבמת.
81 ובגמרא יליף לה: גמ' מקד' תנא מנייר
82 קא סליק. כן סדר המשנה, סוטה אחר נזיר:
83 מאי תנא דתנא סוטה. מאי תנא בניירות
84 דמי לטוטה דתנא סוטה בתרה:
85 בקלקולה. בגולה ובקשטה שמגלין אותה
86 בדקתני מתני' (לקמן דף טז) קושר חבל למעלה
87 מדדיה: זיר עצמו מן היין. שהיין מביא
88 לידי קלות ראש והוא גרם לה: וליתני
89 סוטה ותרד. שפר היא סמיכת
90 פרשתייהו: ותנא המדיר. פרק הוא
91 בקתבות המדיר את אשתו. ואדי דאיידי
92 בנדרים תנא נדרים אחר כתובה, ואידי
93 דתנא נדרים תנא נזיר בתרה, שאף הנזירות
94 באה על ידי נזר, והרד תנא סוטה בתרה:
95 לבתחלה. לא. מילא תני רבי אליעזר
96 אומר מקנא אדם לאשתו על פי שנים:
97 אסור לקנאות. שמביא עצמו לידי תגר
98 ואת אשתו לידי גזל ואפי' היא טהורה: כי
99 [הוה] פתח. בשהיה בא לדרוש בפרשת
100 סוטה: מונוין אשה לפי מעשיו. צנועה
101 לצדיק ופרוצה לרשע: כי לא ינוח שכב
102 הרשע על גזל הצדיקים. לא ידונו
103 ממשלת רשע בגזל צדיק: קשיון. לפני
104 המקום: לזונם. התך דלפי מעשיו: כקריעת
105 ים סוף. שצננתו סדרי בראשית: מושיב
106 יחידים ביה. אדם יחיד ואשה יחידה, והוא מנוגם יחד ומשכב מהם בית: מוציא אסירים בפזירות. הוציא את ישראל ממצרים בחדש כשר, לא חקמו ולא צינה.
107 מקיש זוג יחידים ליציאת מצרים: אני. מי היו זוג לפי רשע חכות, והא מקדם יצירתם שאין נודע רשעו וזכותו מכריזין את זוגו, ואם תאמר הכל גלוי לפניך, הכל
108 בידי שמים חוץ מיראת שמים כדאמר במסכת נדה (דף טז) מלאך הממונה על ההריון נוטל טפה ומביאה לפני המקום ואומר לפניך, גבור או
109 חלש, חכם או טפש, עשיר או עני. אבל צדיק ורשע לא קאמר ליה, דאין זה בידי שמים: זוג ראשון. לפי המקל: זוג שני. לפי מעשיו. וקשה לזונן לפי שאינה בת זוגו:
110 **עד כאן** לא פליגי אלא בקניו וסתירה. כלומר עד כאן לא שמענו מפלוגתיהו דבעינן שני עדים אלא בקניו לר' יהושע: אבל בטומאה. אם יש עדים
111 בקניו וסתירה ויש עד אחד שקלקלה בסתירתה נאמן ואינה שותה אלא יוצאה בלא כתב וְאִסוּרָה לְבַעַל וּלְבוּעֵל וּלִתְרוּמָה: שְׁנַיִם מֵאֵתָּה: מִנְּלוֹ דְמֵהֵימֵן
112 **עד אחד**. בטמאה של סתירה אחר קניו: ועד אין בה בשנים הכתוב מדבר. וקאמר עדים שנים אין בטמאה זו אלא עד א', וקרא בטמאה קמשמע, ושכב איש אותה
113 שכבת זרע, ועדים שנים אין בה אלא א', והיא לא נתפשעה לא נאנסה, וממילא שמעינן דמהימן מדכתוב והיא לא נתפשעה, להחמיר עליה בא הכתוב לדונה כמזודה,
114 ומרישא דקרא נמי שמעת דמהימן דקאמר ומעלה בו מעל ושכב איש אותה, ואין מעיד בך אלא זה. ולקמן (דף טז) מפרש דהאי קרא בתר קניו מתבי, דכתיב בתריה
115 ועבר עליו רוח קנאה וגו' וירשינו ליה לקמן שבכר עבר: או אינו אלא אחד. דקאמר קרא דאפלו עד אחד אין בה. ולקמן פריך אלא במאי מתפרא דקאמר קרא
116 והיא לא נתפשעה. אלא פשיטא דנטמאת מדמהדר בתר אנס ורוץ: ת"ל לא יקום עד א' וגו'. מהאי קרא שמעינן דכל עד האמור בתורה שנים הם כדמפרש ואזיל:
117 ממשמע

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ב עמוד ב

תוספות

רש"י

1 ממשמע שנאמר עד. ולא נאמר עדים איני יודע דאחך קאמר. אלא מדאיצטרך
 2 למכתב אחך שמע מנה דעד שנים משמע. דאינו אלא לשון עדות וקטנם עדות
 3 שנים: ואמר רחמנא תרי לית בה. לעיל קאי לפרושי מסקנא דמלתיה היכי
 4 מידרש ועד אין בה: אלא מעמא בוי. קושיא היא. כלומר טעמא דכתיב לא יקום
 5 עד אחך. דההוא מוכח לך דהאי ועד אין
 6 בה בתרי קאמר. הא לאו הכי הוה אמנא
 7 עד דכתיב הקא בטוטה חד הוא וקאמרין
 8 אפלו אחך אין בה: איצטרך. לא יקום עד
 9 אחך לגלוי עליה דהאי ולא שמעין דחד
 10 מדימין. דאי לאו הכי הוה אמנא כל סתם
 11 עד אחד הוא ובטוטה לא הוה אמנא
 12 דמתקרא ואפי' בעד א' וכל שכן בלא עד.
 13 והכי הוה דרשין ליה ועד אין בה דקא
 14 אמר רחמנא הכי קאמר ועד אחד אין נאמן
 15 בה אלא שנים: ופרכינן אין נאמן בה.
 16 בתמיה: אלא מאי בעי. קרא עד דאיכא
 17 תרי בתמיה. אמאי אהא קרא להאי לשתוק
 18 קרא מניה בוי: דבר דבר מסמון. כתיב
 19 בנואפת כי מצא בה ערות דבר וקמיס (ה)
 20 וכתיב בדיני ממונות ע"פ שני עדים יקום
 21 דבר וקמיס: איצטרך. לא יקום לגלוי
 22 עליה דהאי עד דבשנים הכתוב מדבר. דאי
 23 לא גלי עליה הוה אמנא עד חד משמע
 24 ואין נאמן בה. קאתא קרא לאשמעינן.
 25 ודקשיא: לך למה לי קרא. סלקא דעתך
 26 אמנא סוטה שאחר קנוי וסתירה לא עד
 27 אחד והעיד שנטמאה באותה סתירה שאני
 28 וראוי להאמינו כאן שהרי רגלים לדבר. ובי
 29 מצית אסרת. דאי לא גלי רחמנא דכל עד
 30 שנים הם דאנן ודקוהו אמנא דהאי עד אין
 31 בה אין נאמן בה קאמר א"כ בא הכתוב
 32 להקל עליה: והא מדכתיב והיא לא
 33 נתפשה מכלל. דפשיטא לך דנטמאה.
 34 ודיכי קאמר והיא לא נתפשה אונד אין בה.
 35 נהי דרישא דקרא איכא למימר ע"י שנים
 36 עדים. ושכב איש אותה בעדים ועד אחד
 37 אין נאמן בה. אלא והיא לא נתפשה היכי
 38 קאי אאין נאמן בה. הא אמרת ללא מחוק
 39 לה בגבעלת: נהי. בטמאה קאי דהא מנה
 40 סליק. והיא נטמאה ועד אין בה. ודרשין
 41 אין בה תרי אלא חד: בה. עד אחד נאמן
 42 ולא בקנוי: סתירה עדיפא. לאחמורי בה:
 43 שכן אוסרתה. על הבעל ועל הבעל
 44 מספק: בטמאה. ודאית כדדרשין לקמן
 45 מגיד לך הכתוב שעל הספק אסורה. בפרק
 46 כשם שהמים בודקין (ה) שכן עקר גרם
 47 לה. שעי' הקנוי סתירתה אוסרתה: מותני.
 48 דקתני לריא דקנוי בשנים וסתירה על פי
 49 עצמו. דלא פי האי תנא. דקתני לריא
 50 סתירה בשנים וקנוי על פי עצמו: לדיבר
 51 ר"י בר' יהודה אין לדיבר ר' אליעזר
 52 סוף. ולקמן מפרש לה: מאי ניהו. אין לדיבר
 53 סוף דקאמר. ואמר קנאה. כשבובע עליה
 54 אומר קנאתי לה מפלוני ומביא עדים
 55 שנסתרה עמו סתירה כל שהוא. דכיון דלא
 56 קנא לה לא נהרהר בו. הא למשנתנו יש
 57 סוף. לדיבר רבי אליעזר בתמיה: והא זמנין
 58 דלא אסתתה. ואומר ראייתה שנסתרה: ולא מיבעיא למשנתנו. בתמיה: איכא עקר. שבבר התחיל בעדים שלא ע"י בעס: הקא ליכא עקר. ולכשיבוע נקל לומר
 59 קנאתי והוא ימצא לה סתירות הרבה: לא לימא איניש. אפלו בינו לבינה: ומסתתרה. ונסתרת ונאסרת עליה: קנאה. בעס כמו הם קנאוני בלא אל (ה) קמיס (ה) כי קנאה
 60 חמת גבר (ה) מאי דקנאה. מה יש לפנינו. מה אירע עכשיו שזו בודלת מן האנשים: וכלי' עלמא דיעי דקני' לה. שיהעדים מנלין דהיבר ואינן שונאין אותה: ואיהו
 61 דאתי למיעבד קנאה בהרה. שזו מקניטתו על שחודשה:

1 כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים. ואחד דכתיב גבי ועד אחד לא יענה בנפש
 2 (מנכר לה) מוקי לה בפרק אחד דיני ממונות (פסולין ק"ה). בדרישה מן התלמידים
 3 ולא יומת על פי עד אחד (ה) דרשין בפרק ראשון דמכות (ה) לעדות מיוחדת
 4 לאפוקי אחד רואה מחלוך זה ואחד רואה מחלוך זה אבל קשיא דגבי שבועת העדות
 5 כתיב והוא עד (ויקרא ה) ומיזיבין אפילו אחד
 6 כדתנן (טעפות ק"ה) כפר אחד והודה אחד
 7 הכופר חייב וי"ל דשבועת העדות לא חייבה
 8 תורה אלא בתביעה כדילפינן התם מקראי
 9 הילכך כל היכא דמפסידו ממון מיוחדים
 10 דבהפסד ממון תליא מילתא:
 11 מאי טעמא דר' יהושע. בירושלמי מפק
 12 ליה מהני קראי מאי טעמא דרבי
 13 יהושע כי מצא בה ערות דבר ערוה זו
 14 הסתירה דבר זו הקנוי וילפינן דבר דבר מה
 15 דבר האמור להלן על פי שנים אף כאן ע"פ
 16 שנים תני רבי יוסי בר' יהודה וכו' משקה ע"פ
 17 שנים נאמר כי מצא ואין מציאה בכל מקום
 18 אלא על פי עדים מה מוקיים רבי אליעזר דבר
 19 דבר שהוא מרגיל לבא לידי ערוה עוד
 20 בירושלמי כתיב ועבר עליו רוח קנאה וגו'
 21 שלא יקנא לה מתוך שחוק ולא מתוך קלות
 22 ראש ולא מתוך גאות אלא מתוך דבר של
 23 אימה עבר וקנא לה מחמת הדברים הללו
 24 מה את אמרת למצוה או לעיכוב אם תאמר
 25 מצוה קנינו קנינו אם תאמר לעיכוב אין
 26 קנינו קנינו אמר רבי מנא אתאי כהדא כל
 27 מקום שנאמר חוקה תורה מעבב
 28 רבי
 29 בה ולא בסתירה. ורבי אליעזר אומר, בה ולא בקנינו. ואימא 'בה' ולא בסתירה, סתירה
 30 איתקש לטומאה דכתיב ונסתרה והיא נטמאה. קנינו נמי איתקש לטומאה, דכתיב וקנא את
 31 אשתו והוא נטמאה, הא מיעט רחמנא בה. ומה ראייה, מסתברא סתירה עדיפא שכן אוסרתה
 32 בטומאה. אדרבה קנינו עדיף שכן עקר גרם לה, אי לאו סתירה קנינו מי איכא, ואי לאו
 33 קנינו, סתירה מאי אהני, אפילו הכי סתירה עדיפא דאתחלתא דטומאה היא. מתניתין דלא
 34 פי האי תנא דתנא רבי יוסי ברבי יהודה אומר משום רבי אליעזר, המקנא לאשתו, מקנא על
 35 פי עד אחד או על פי עצמו, ומשקה לה על פי שנים. השיבו חכמים, לדיבר רבי יוסי ברבי
 36 יהודה אין לדיבר סוף. מאי טעמא דרבי יוסי ברבי יהודה, אומר קרא 'בה' ולא בסתירה.
 37 ואימא 'בה' ולא בקנינו, קנינו איתקש לטומאה דכתיב וקנא את אשתו והוא נטמאה. סתירה
 38 נמי איתקש לטומאה דכתיב ונסתרה והיא נטמאה, ההוא לכמה שיעור סתירה פרי טומאה
 39 הוא דאתא. השיבו חכמים, לדיבר רבי יוסי ברבי יהודה אין לדיבר סוף, מאי ניהו, דזמנין דלא
 40 קני ואמר קנאי. הא למשנתנו יש לדיבר סוף, זמנין דלא אוסרת ואמר אוסרת, אומר רב
 41 יצחק בר יוסף אומר רבי יוחנן אף לדיבר רבי יוסי ברבי יהודה אין לדיבר סוף. אף לדיבר רבי
 42 יוסי ברבי יהודה, ולא מיבעיא למשנתנו, אדרבה למשנתנו איכא עיקר התם ליכא עיקר,
 43 אלא אי איתמר הכי איתמר אומר רבי יצחק בר יוסף אומר רבי יוחנן לדיבר רבי יוסי ברבי
 44 יהודה אף למשנתנו אין לדיבר סוף. אומר רבי חנינא מסורא לא לימא איניש לאיתתיה בזמן
 45 הנה לא תיסתרי בהדי פלוני דילמא קיימא לן ברבי יוסי ברבי יהודה דאמר קנינו על פי עצמו
 46 ומיסתתרא וליכא האידנא מי סוטה למיבדקה וקאסר לה עלייה איסורא דלעולם. אומר ריש
 47 לקיש מה לשון קנינו, דבר המטיל קנאה בינה לבין אחרים, אלמא קסבר קנינו על פי עצמו
 48 וכו' עלמא לא ידעי דקני לה ואמרי מאי דקמא דקא ברה לאתו למיעבד קנאה בהרה.
 49 ורב יומר בר רבי שלמיא משמיה דאבי אומר, דבר המטיל קנאה בינו לבינה, אלמא קסבר
 50 קנינו על פי שנים עדים וכו' עלמא ידעי דקני לה ואיהו הוא דאתי למיעבד קנאה בהרה
 51 אלמא

ביאורים למסכת סוטה דף ב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכוון המאור"

יצטרבו שני עדים שֶׁבֶן אוֹסְרֵתָהּ בְּמוֹמָאָה - שהרי על ידי הסתירה
 נאסרת מספק כאילו ודאי נבעלה. שואלת הגמרא. אֲדַרְבֵּהּ קִינּוּי עֵדֶיךָ
 להחמיר בו שלא יצטרבו שני עדים, שֶׁבֶן עֵינֶיךָ בְּרָם לָהּ - שהרי הקינוי
 הוא הגורם לאיסור. ומשיבה, עֵדֶיךָ להחמיר בסתירה, משום שאי לֹא
 סְתִירָהּ קִינּוּי מִי אֵיבָא - שהרי אם לא נסתרה אינה נאסרת מחמת
 הקינוי. שואלת הגמרא, וְאִי לֹא קִינּוּי, סְתִירָהּ מֵאִי אֲהֵנּוּ - הרי גם
 בסתירה לבד אינה נאסרת בלא קינוי, ואם כן מדוע עֵדֶיךָ להחמיר
 בסתירה יותר מבקינוי. מתרצת הגמרא, אֲפִילוּ הֵבִי סְתִירָהּ עֲדִיפָא
 להחמיר בה, משום דְּאִתְתַּלְתָּא דְּטוֹמְאָה הִיא - היחוד הוא התחלת
 הטומאה.
 שנינו במשנה, שלדעת רבי אליעזר קינוי בפני שני עדים וסתירה בפני עד
 אחד או בפני הבעל. אומרת הגמרא, מִתְּנִיתִין דְּלֹא כִּי הָאִי תִּנְאָה - אינה
 סוברת כתנא של הברייתא דלהלן. דְּתִנְיָא רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אָמַר
 מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַמְקַנָּא לְאִשְׁתּוֹ, מְקַנָּא עַל פִּי עַד אֶחָד או עַל פִּי
 עֲצָמוֹ, וּמִשְׁקָה לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם - וזה להיפך ממה שמבואר במשנתנו
 בשם רבי אליעזר. המשך הברייתא, הַשִּׁיבּוֹ חֲכָמִים לְדַבְּרֵי רַבִּי יוֹסִי
 בְּרַבִּי יְהוּדָה, אם נחשב קינוי גם על פי עד אחד ועל פי עצמו אִין לְדַבְּרֵי
 סוֹף - שכל בעל יאמר שקינא לאשתו. שואלת הגמרא, מֵאִי מְעַמָּא דְּרַבִּי
 יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה בִּדְעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שלקינוי מספיק עד אחד ולסתירה
 צריך שני עדים. ומשיבה, אָמַר קְרָא בְּהָ, וממעטים בָּהּ - על טומאה
 נאמן עד אחד וְלֹא בְּסְתִירָהּ. שואלת הגמרא, וְאֵימָא - שידרוש גם בְּהָ
 וְלֹא בְּקִינּוּי - ומדוע בקינוי מועיל עד אחד. משיבה הגמרא, קִינּוּי
 אִיתְקַשׁ לְטוֹמְאָה דְּבְרַתִּיבִי, וְקִנְיָא אֵת אִשְׁתּוֹ וְהוּא נְטִמְאָה - וכשם
 שלגבי טומאה מועיל עד אחד, גם לגבי קינוי מועיל עד אחד. שואלת
 הגמרא, סְתִירָהּ נִמְי אִיתְקַשׁ לְטוֹמְאָה דְּבְרַתִּיבִי, וְנִסְתַּרְתָּהּ וְהִיא נְטִמְאָה.
 ומשיבה, הֵהוּא לְכַמְּהָ שִׁיעוּר סְתִירָהּ בְּדִי טוֹמְאָה הוּא דְּאֵתָא - מהיקש
 זה לומדים שזמן סתירה הוא זמן שיכולה לבוא בו לידי טומאה.
 שנינו בברייתא, הַשִּׁיבּוֹ חֲכָמִים, לְדַבְּרֵי רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אִין לְדַבְּרֵי
 סוֹף. שואלת הגמרא, מֵאִי נִיהוּ - מדוע לדבריו אין לדבר סוף. ומשיבה
 דְּיִמְנִין דְּלֹא קִנְיָ וְאֵמַר קִנְיָא - פעמים שהבעל לא קינא לאשתו, ומתוך
 שיכעס עליה יאמר שקינא לה ויהיה נאמן. מקשה הגמרא, הֵאֵל לְמִשְׁנֵיתֵינוּ
 יֵשׁ לְדַבְּרֵי סוֹף - משמע מדברי חכמים שהקשו על רבי יוסי, שלשית
 משנתנו בדעת רבי אליעזר שנאמן על הסתירה ולא על הקינוי, לא
 מקשה שאין לדבר סוף. והרי יִמְנִין דְּלֹא אִיתְתַּר וְאֵמַר אִיתְתַּר -
 פעמים שלא נסתרה האשה ומתוך שיכעס עליה הבעל יאמר שנסתרה
 ויהיה נאמן, ואם כן גם על שיטה זו היה לחכמים להשיב שאין לדבר סוף.
 מתרצת הגמרא, אָמַר רַב יִצְחָק בְּרַי יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִתְּךָ לְדַבְּרֵי
 רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אִין לְדַבְּרֵי סוֹף, ואכן תשובת חכמים היא גם
 לשיטת רבי אליעזר במשנה. שואלת הגמרא, מהלשון אִתְּךָ לְדַבְּרֵי רַבִּי
 יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה, משמע שוֹלָא מִיבְעֵינָא לְמִשְׁנֵיתֵינוּ - על שיטת רבי
 אליעזר במשנה פשוט שיש להשיב, וידישו שאף לשיטת רבי יוסי יש
 להשיב. והרי אֲדַרְבֵּהּ - מסתבר להיפך, שְׁלִמְשֵׁנֵינוּ אֵיבָא עֵינֶיךָ -
 שקינא לה בפני עדים, ולכך מסתבר להאמין לו, אבל הֵתָם - לשיטת רבי
 יוסי לֵיבָא עֵינֶיךָ - שלדעתו אין צריך לקנא לה בפני עדים, ולדבריו יותר
 מתקבלת תשובת חכמים שיש לחשוש שמתוך כעסו יאמר שקינא לה.
 מתרצת הגמרא, אֵלָּא אִי אִיתְתַּר הֵבִי אִיתְתַּר - כך נאמרו הדברים, אָמַר
 רַבִּי יִצְחָק בְּרַי יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְדַבְּרֵי רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה וְאִתְּךָ
 לְמִשְׁנֵיתֵינוּ אִין לְדַבְּרֵי סוֹף, ואכן עיקר תשובת חכמים היא על שיטת רבי
 יוסי ברבי יהודה, וידישו שאף למשנתנו יש תשובה לשיטת רבי אליעזר.
 אָמַר רַבִּי הִינְיָא מְסוּרָא, לֹא לִימָא אֵינִישׁ לְאִיתְתַּרְתָּהּ בְּזִמְנֵי הוּא שֵׁאִין
 בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִיִּים וְלֹא נִיתֵן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַסּוּטָה, לֹא תִישְׁתַּרִי בְּהַרִי
 פְּלוּנִי - אל תיחדי עם פלוני, ואפילו בינו לבינה בלא עדים לא יאמר
 כך לאשתו, משום דִּילְמָא קִינְיָא לֵן בְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה - שמא
 הלכה כרבי יוסי ברבי יהודה דְּאָמַר בשם רבי אליעזר קִינּוּי עַל פִּי עֲצָמוֹ,
 וּמִשְׁתַּבְּרָא - והאשה תיחד עם אותו פלוני בפני שנים, והרי היא סוטה
 וְלִיבָא הָאֲדִינָא מִי סוּמָה לְמִיבְדָּקָה - ואין בזמן הזה מי סוטה לבידקה
 וְקִנְיָא לָהּ עֵלְיוֹתָה אִיסוּרָא דְּלַעוּלָם - ומספק תמיד אסורה עליו לעולם.
 לכן לא יקנא הבעל לאשתו בזמן הזה, וממילא לא יחשב סוטה להיאסר
 עליו.

יש להקשות, הרי מִשְׁמַע שְׁנֵאמַר לֹא יָקוּם עַד בְּאִישׁ - בלשון יחיד,
 אֵינִי יוֹדֵעַ שְׁהוּא אֶחָד, מִה תְּלַמּוּד לּוֹמַר אֶחָד - לשם מה נאמר 'עד'
 אחד, אלא וְהַ כִּנְיָ אֵב - התורה באה ללמדנו בזה שבכל מקום שְׁנֵאמַר
 בתורה 'עד' אין פירושו עד אחד, אלא הָרִי בְּאֵן שְׁנַיִם, עַד שִׁפְרוּטֵי לָךְ
 הַבְּתוּב אֶחָד - אלא אם כן נאמר בפירוש 'עד אחד', מסיימת הגמרא,
 מאחר וְאֵמַר דְּחִמְנָא תְּרִי לִית בָּהּ - שהרי 'ועד אין בה' היינו שאין שני
 עדים שנבעלה אֵלָּא הוּא, ואף על פי כן נאמר 'וְהוּא לֹא נִתְפַּשֵּׁה' - שאם
 לא נאנסה אלא עשתה כן מרצון, אִסְרוּהָ לְבַעֲלָהּ, ומכאן לומדים שעד
 אחד נאמן לומר שזינתה אם קינא לה ונסתרה.
 מקשה הגמרא על הברייתא, אֵלָּא מְעַמָּא - ההוכחה ש'ועד אין בה' היינו
 שאין שני עדים אך יש עד אחד שנבעלה, היא מְדַבְּרֵיבִי "לֹא יָקוּם עַד
 אֶחָד בְּאִישׁ", הֵא לֹא הֵבִי תוֹה אֲמִינָא עַד דְּסוּמָה חַד הוּא - אך לולי
 כן היינו מפרשים שאין אפילו עד אחד שנבעלה. וקשה, שהרי וְאִי אֲפִילוּ
 חַד לִיבָא, אֵלָּא בְּמֵאִי מִיתְסַרָא - אם אין אפילו עד אחד שנבעלה מדוע
 נאסרת בוודאי על בעלה. אלא ודאי שאין שני עדים אלא עד אחד, ומדוע
 הוצרכה הברייתא להוכיח כן מהפסוק, מתרצת הגמרא, אֵיבְרִיךָ -
 הברייתא הוצרכה ללמוד זאת מהפסוק, שולוי כן סְלִקָא דְּעֵתֵךְ אֲמִינָא
 שהפסוק 'עַד אִין בְּהָ' בא ללמד שאם יש עד אחד שנבעלה - אִין נֶאֱמָן
 בָּהּ ואינה נאסרת על פיו. שואלת הגמרא, כִּיִּצַד היינו יכולים לפרש שבא
 הפסוק לומר שעד אחד אִין נֶאֱמָן בָּהּ לומר שנבעלה, וְאֵלָּא מֵאִי בְּעֵי
 עַד דְּאֵיבָא תְּרִי - אלא צריך שני עדים, אם כן לִישְׁתּוּק קְרָא מִינְיָה -
 והיינו יודעים זאת, משום דְּאֵתְרִינָא דינא עריות נלמדים בגזירה שווא דְּבְרִי
 דְּבְרִי מְסָמוּן, וְאֵנָּא דְּעֵנָּא שְׁצִירָךְ שני עדים מִיִּדֵי דְּהוּוּ אֶחָד עֵדוּת
 שְׁבִתְרָה - כשם שצריכים שני עדים לכל עדות בדניי עולה בתורה.
 מתרצת הגמרא, אֵיבְרִיךָ - הוצרכה התורה להשמיענו דבר זה, משום
 שְׁלִקָא דְּעֵתֵךְ אֲמִינָא סוּמָה שְׁאֵנִי - דין סוטה שונה משאר דיני ערוה,
 שאף שבכל דיני ערוה אין עד אחד נאמן, מכל מקום לגבי סוטה דְּרַגְלִים
 לְדַבְּרֵי - שיש סיבה לחשוש שאכן נבעלה, שְׁהָרִי קִינְיָ לָהּ וְנִסְתַּרְתָּהּ,
 ולפיכך היינו סבורים שְׁלִיתְרִימֵן בָּהּ עַד אֶחָד - יהיה עד אחד נאמן לומר
 שנבעלה. לכן הוצרכה הברייתא ללמוד מהפסוק שבכל מקום 'עד' היינו
 שנים. חזרת הגמרא ומקשה, וּמִי מְצִית אֶמְרֵתֵי דְּאִין נֶאֱמָן בָּהּ וְשִׁרְיָא
 - האם ניתן לפרש את הפסוק שבא לומר שעד אחד אינו נאמן, וממילא
 נותרת לבעלה, וְהָא מְדַבְּרֵיבִי בהמשך הפסוק 'וְהוּא לֹא נִתְפַּשֵּׁה' -
 משחמירים עליה משום שלא נבעלה באונס אלא ברצון, מְבַלְל דְּאִסְרוּהָ
 - מוכח שהפסוק בא לאסרה ולא להיתיר. מתרצת הגמרא, אֵיבְרִיךָ -
 ללמוד מהפסוק 'לא יקום וגו' ש'עד' היינו שני עדים, שולוי כן סְלִקָא
 דְּעֵתֵךְ אֲמִינָא לפרש את הפסוק כאמור, שעד אחד אִין נֶאֱמָן בָּהּ עַד
 דְּאֵיבָא תְּרִי. וּבְתִרֵי נִמְי הִיא דְּלֹא נִתְפַּשֵּׁה - והמשך הפסוק 'והיא לא
 נתפשה' בא לומר שגם כשיש שני עדים שנבעלה, אינה טמאה אלא אם
 הבעילה הייתה במזיד. קָא מְשַׁמַּע לָךְ מִהַפְסוּק 'לא יקום וגו' שכל מקום
 שנאמר 'עד' היינו שנים, וידישה התורה שעד אחד נאמן לאסורה.
 שנינו במשנה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר מְקַנָּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכוּ'. שואלת
 הגמרא, מֵאִי מְעַמָּא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שְׁצִירָךְ שני עדים על הקינוי והסתירה.
 ומשיבה, אָמַר קְרָא 'ועד אין בָּהּ', ודרשה הגמרא מהפסוק שעד אחד
 נאמן להעיד שנבעלה, ומדייק רבי יהושע, שדוקא בְּהָ - להעיד
 שנטמאה עד אחד נאמן וְלֹא בְּקִינּוּי, וכן בְּהָ, וְלֹא בְּסְתִירָהּ - אלא על
 הקינוי והסתירה צריך שני עדים כשאר עדויות שבתורה. מבארת הגמרא,
 וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַסּוֹבֵר שלגבי הסתירה מועיל עד אחד, אָמַר שדורשים רק
 בְּהָ, וְלֹא בְּקִינּוּי. שואלת הגמרא, וְאֵימָא בְּהָ, וְלֹא בְּסְתִירָהּ וְצִירָךְ שני
 עדים גם שנסתרה. ומשיבה, סְתִירָהּ אִיתְקַשׁ לְטוֹמְאָה דְּבְרַתִּיבִי, וְנִסְתַּרְתָּהּ
 וְהִיא נְטִמְאָה - התורה הסמיכה סתירה לטומאה, ולומדים מההיקש
 שכשם שלגבי טומאה מועיל עד אחד, כך לגבי סתירה מועיל עד אחד.
 שואלת הגמרא, הרי קִינּוּי נִמְי אִיתְקַשׁ לְטוֹמְאָה, דְּבְרַתִּיבִי וְקִנְיָא אֵת
 אִשְׁתּוֹ וְהוּא נְטִמְאָה, ומדוע בקינוי מודה רבי אליעזר שצריך שני עדים.
 ומשיבה, הֵא מְעַל דְּחִמְנָא בְּהָ, שרק על עדות שנבעלה מספיק עד
 אחד, וממעטים מעל הקינוי צריך שני עדים. שואלת הגמרא, וּמִה רֵאִית
 - הרי גם בקינוי וגם סתירה הוקשו לטומאה, ומדוע הערית רבי אליעזר
 למעט מ'בה' שבקינוי צריך שני עדים, וללמוד מהיקש שבסתירה עד אחד
 נאמן, ולא להיפך. ומשיבה, מְסַתְבְּרָא סְתִירָהּ עֲדִיפָא להחמיר בה שלא

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

60 שאסור לגרום לכך. אלא מוכח שמקנא על ידי שנכנס בו רוח טהרה.
61 **וַיִּפְאָה**, חזרת הגמרא לעצם דברי הברייתא. **וְיִקְנָא אֶת אֲשֶׁתוֹ רְשׁוּת** -
62 מותר לקנאות לאשתו אם חושש שתבוא לידי עבירה עם פלוני, **דְּבָרֵי**
63 **רַבִּי יִשְׁמְעֵאל**. **וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹזְבָה** - חייב הבעל לקנאות לה אם
64 חושד בה. אומרת הגמרא שכיוצא בדבר נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא
65 לגבי כהן שמיטמא לאחד מקרוביו שמתו, שכתוב בפסוק 'ולאחותו
66 הבתולה וגו' **לֵה יִפְאָה**, אין כוונת התורה שחובה עליו להיטמא
67 לקרוביו, אלא **רְשׁוּת** - מותר לו להיטמא להם, **דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל**. **וְרַבִּי**
68 **עֲקִיבָא** חולק **וְאוֹמֵר חוֹזְבָה** - מצווה עליו להיטמא להם, וכן נחלקו לגבי
69 עבד כנעני, שכתוב בפסוק **לְעֵלֶם בְּהֵם תַּעֲבֹדוּ**, אין כוונת התורה
70 שחובה לשעבדם לעולם, אלא **רְשׁוּת** - מותר לשעבדם לעולם, **דְּבָרֵי**
71 **רַבִּי יִשְׁמְעֵאל**. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹזְבָה** - מצוות עשה שלש עשרה עבד
72 כנעני לעולם ולא לשחררו. ולהלן תבאר הגמרא את שלושת המחלוקות.
73 מקשה הגמרא, **אִמֵר לִיה רַב פִּפְא לְאִבֵי וְאִמְרֵי לֵה** - ויש אומרים
74 שהקשה כן **רַב מִשְׁרְשָׁיָא לְרַבָּא, לִימָא** - האם נאמר שרבי ישמעאל
75 **וְרַבִּי עֲקִיבָא כָּבֵל הַתּוֹרָה פּוֹלָה הֵכִי פְּלִיגִי** - חולקים לגבי כל מצוות
76 עשה שבתורה, **דְּמַר אִמֵר רְשׁוּת וְמַר אִמֵר חוֹזְבָה** - שלרבי ישמעאל
77 הרשות בידו לעשותם, ולדבריו אין מצוות עשה שהיא חובה, ולרבי
78 עקיבא זהו חובה. משיבה הגמרא, **אִמֵר לִיה אִבֵי הֵבָא בְּקִרְיָא פְּלִיגִי** -
79 דוקא בשלשה פסוקים אלו חולק רבי ישמעאל וסובר שהם רשות, מפני
80 שסובר שכן מוכח מהפסוקים, אך בכל מצוות עשה שבתורה מודה שהם
81 חובה. ומארת הגמרא את מחלוקתם הראשונה, **וְיִקְנָא אֶת אֲשֶׁתוֹ**
82 **רְשׁוּת דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל**, **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹזְבָה**. שואלת הגמרא,
83 **מַאי מְעִמָּא דְּרַבִּי יִשְׁמְעֵאל** שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיים?
84 ואילו כאן דורש שאין זה אלא רשות. ומשיבה, **כִּכְר לֵה כִי הַאי תַנָּא** -
85 סובר רבי ישמעאל כתנא שלהלן, **דְּתַנִּיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּן יַעֲקֹב אוֹמֵר**
86 **כִּלְפִי** - מאחר שאמרה תורה **לֹא תִשָּׂא אֶת אֲחִיךָ בְּלִבְבְּךָ** ואסור
87 לגרום לעצמו לבוא לידי שנאה, **יְכוֹל** - היינו יכולים לומר שגם כגון זו
88 - שראוה את אשתו מתיחדת עם אחר, יהיה אסור לקנאות לה כדי שלא
89 תשנא אותה. **תַּלְמוּד לויִר וְעֵבֶר עֲלִיו רוּחַ קְנָאָה וְקָנָא אֶת אֲשֶׁתוֹ** -
90 מותר לו לקנאות ואינו עובר על 'לא תשנא'. ולכך סובר רבי ישמעאל
91 שאין ללמוד מהפסוק שחייב לקנאות, אלא שהוצרכה התורה לכתוב
92 שמותר לקנאות ואינו עובר בזה על 'לא תשנא', אבל בשאר מצוות עשה
93 שבתורה ודאי שחובה לקיים. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** מניין לו
94 שמצווה לקנאות, הרי צריך את הפסוק ללמוד שמותר לקנאות, ומשיבה,
95 **קִינְיֵי אֲחֵרִינָא בְּתִיב** - חזרה התורה וכתבה פעם נוספת **וְיִקְנָא אֶת אֲשֶׁתוֹ**
96 והיא לא נטמאה, ומכך שכפלה התורה, לומדים שאין זו רשות אלא
97 חובה. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יִשְׁמְעֵאל** מה ילמד מהכפילות, ומשיבה, אין
98 ללמוד מהכפילות שחובה עליו לקנא, אלא **אִיִּדִי דְּבָעִי לְמִיכְתֵּב** - כיון
99 שהוצרכה התורה לכתוב **וְהָיָא נְטִמָּאָה וְהָיָא לֹא נְטִמָּאָה** - ללמדנו
100 שגם אם אין ידוע אם נבעלה או לא אסורה עליו מספק, **בְּתִיב נְמִי** -
101 חזרה וכתבה שוב 'או עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו'. ודרך
102 התורה לכפול כן **לְכַדְתָּנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל**, **דְּתַנָּא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל**
103 **כָּל הַתּוֹרָה שְׁנַאמְרָה וְנִישְׁנִית שׁוּב**, לא נישנית אלא **בְּשִׁבְלֵי דְּבִר**
104 **שְׁנַתְחַדֵּשׁ בָּהּ** - לא דורשים מכפילות זו, מפני שדרך התורה לחזור על
105 כל העניין בשביל החידוש שמתחדש שם. ולכך סובר רבי ישמעאל שאין
106 לדרוש ממה שחזרה התורה על הפסוק **וְיִקְנָא אֶת אֲשֶׁתוֹ** שחייב לקנאות,
107 שהרי הייתה צריכה התורה לכתוב 'והיא לא נטמאה' כפי שהתבאר, ולכן
108 חזרה שוב גם על ענין הקינוי.
109 מבארת הגמרא את מחלוקתם השנייה של רבי ישמעאל ורבנן. **לֵה**
110 **יִפְאָה רְשׁוּת** - מותר לכהן להיטמא לקרוביו, **דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל**, **רַבִּי**
111 **עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹזְבָה** - מצווה עליו להיטמא לקרוביו. שואלת הגמרא, **מַאי**
112 **מְעִמָּא דְּרַבִּי יִשְׁמְעֵאל** שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיים, ואילו
113 כאן דורש שאין זה אלא רשות. ומשיבה, שאין ללמוד מהפסוק שחובה
114 עליו להיטמא, אלא **אִיִּדִי דְּבָרְתִיב** - מאחר שכתוב **אִמֵר אֵל הַכֹּהֲנִים**
115 **בְּנֵי אֹהֶרֶן אֲלֵהֶם לִנְפֹשׁ לֹא יִשְׁמְעוּ בְּעֵמִיו** - שאסרה התורה על
116 הכהנים להיטמא למתים, **אִיִּצְטְרִיבָא לְמִיכְתֵּב לֵה יִפְאָה** - הוצרכה
117 התורה לכתוב 'לה יטמא', ללמדנו שמותר לכהן להיטמא לאחותו ולכל
118 קרוביו, אך אין זו חובה. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** מניין לו שחייב

1 אומרת הגמרא, **אֵלְמָא קִסְבְּרֵי רִישׁ לְקִישׁ** ואביי **דְּאָסוּר** לבעל **לְקָנְאוֹת**
2 לאשתו - שהרי אמרו שקינוי גורם קנאה ובעס. שואלת הגמרא, **וּמַאֲן**
3 **דְּאָמַר שְׂמוּתָהּ** לבעל **לְקָנְאוֹת** - וצריך לומר שלדבריו קינוי אינו מביא
4 לידי קנאה ובעס, אם כן מהו **לְשׁוֹן קִינְיֵי**. משיבה הגמרא, **אִמֵר רַב נְחֵמָן**
5 **בַּר יַצְחָק אֵין קִינְיֵי אֵלָא לְשׁוֹן הַתְּרָאָה** - שמתרה באשתו ואומר לה
6 אל תסתרי עם פלוני, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** - מצינו קינוי מלשון התראה,
7 שנאמר **וְיִקְנָא ה' לְאַרְצוֹ** ויהמול על עמו" - שהתרה בחגבים שלא
8 ישחיתו את הארץ.
9 **תַנִּיא, הִיָּה רַבִּי מַאִיר אוֹמֵר אִדָּם עוֹזְבֵי עֲבִירָה בְּפִתְרֵי וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ**
10 **הוּא מְכַרְיֵי עֲלָיו** ומתפרסם הדבר **בְּגִלְיוֹ**, וכגון אשה פרוצה שמונה תחת
11 בעלה בסתר, ונותן הקדוש ברוך הוא בלב בעלה לקנאות לה, ועל ידי כך
12 מתפרסם הדבר בגלוי. **שְׁנַאמְרַי וְעֵבֶר עֲלִיו רוּחַ קְנָאָה** וקנא את אשתו,
13 **וְאֵין עֲבִירָה** - אין מתפרש הלשון 'ועבר' **אֵלָא לְשׁוֹן הַכְּרוּזָה** - שמשמם
14 רוצים להכריז על מעשהו ולכן נותנים בלב הבעל לקנאות לה. ומצינו
15 ש'ועבר' הוא לשון הכרזה, **שְׁנַאמְרַי וְיִצְוֹ מוֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמַחְנֵה** -
16 והיינו על ידי הכרזת קול. **רִישׁ לְקִישׁ אִמֵר אֵין אִדָּם עוֹזְבֵי עֲבִירָה אֵלָא**
17 **אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׂמוֹת, שְׁנַאמְרַי אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁמַח אֲשֶׁתוֹ,**
18 **וּמִכָּךְ תִּשְׁמַח בְּתִיב** ולא תסטה, דורשים שמקנא האדם לאשתו רק
19 משום שנכנסה בו רוח שטות, וריש לקיש לשיטתו שסובר שאסור
20 לקנאות.
21 **תַנָּא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל מְפִינֵי מַה הַאֲמִינָה תּוֹרָה לַעֲד אֶחָד בְּסוּמָה** -
22 שאומר שנבעלה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה ונסתרה עמו, ולא
23 הצריכה שני עדים כמו בכל התורה. משום **שְׁרִיגִלִים לְדָבָר** - יש לנו בסיס
24 להאמינין לעד שאומר נבעלה, **שְׁתְּרֵי שְׁנֵי עֵדִים מְעִידִים שְׁקִינָא לֵה**
25 **וְנִסְתְּרָה**, ומלבד זאת **וְעַד אֶחָד מְעִידָה שְׁהִיא סוּמָה**. מקשה הגמרא,
26 **אִמֵר לִיה רַב פִּפְא לְאִבֵי** מניין לתנא שאין עד אחד נאמן לומר שנבעלה
27 אלא אם כן קינא לה הבעל, **וְהָא כִי בְּתִיבָה קִינְיֵי בְּתֵר סְתִירָה וְטוּמְאָה**
28 **הוּא דְּבָתִיבָה** - הרי הפסוק בתורה שמדבר על קינוי - 'ועבר עליו רוח
29 קנאה', כתוב אחרי הפסוק 'והיא נסתרה ועד אין בה' שממנו לומדים שעד
30 אחד נאמן, ומשמע שנאמן העד אחד גם אם לא קינא הבעל תחילה.
31 מתרצת הגמרא, **אִמֵר לִיה וְעֵבֶר וְכִכְר עֵבֶר** - הפסוק 'ועבר עליו רוח
32 קנאה' מתפרש בלשון עבר, שכבר עבר עליו רוח קנאה. שואלת הגמרא,
33 **אֵלָא מְעִתָה שְׁוַעֲבֵר** הוא מלשון שכבר עבר, האם את הפסוק **וְעֵבֶר**
34 **לְכָם כִּי חִלּוּן וְהִי נְמִי** נפרש שציווה עליהם שלאחר שכבר עברו, והרי
35 משה ציווה אותם לפני שעברו. משיבה הגמרא שבכל מקום מתפרשת
36 המילה 'ועבר' לפי הענין, **הָתֵם** - לגבי בני גד ובני ראובן **מְדַבְּרֵי**
37 **בַּחֲמִשׁ וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לְפָנֵי ה' וְאֶחָד תִּשְׁבּוּ** - 'רתשובו' הוא לשון
38 להבא, **מִשְׁמַע** שגם מה שנכתב לעיל 'ועבר' הוא לשון **דְּלֵהבָא**. **אֵלָא**
39 **הָבָא** - לגבי סוטה **אֵי סְלִקָא דְּעִתָּךְ בְּדַבְּרֵי שׁוֹעֲבֵר** הוא מלשון
40 להבא, ומתפרש הפסוק **בְּתֵר טוּמְאָה וְסְתִירָה** שכבר נאסרה עליו, אם כן
41 קשה **קִינְיֵי לְמָה לִי** - למה לו לקנאות. הרי כבר נאסרה עליו על ידי
42 שהאמינו לעד אחד. אלא מוכח שהפסוק מתפרש בלשון עבר, כלומר,
43 שאין עד אחד נאמן לומר שזינתה אלה באופן שכבר קינא לה הבעל.
44 **תַנָּא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל, אֵין אִדָּם מְקָנָא לְאֲשֶׁתוֹ אֵלָא אִם כֵּן נִכְנַס**
45 **בּוֹ מִמְרוֹם רוּחַ קְנָאוֹת, שְׁנַאמְרַי וְעֵבֶר עֲלִיו רוּחַ קְנָאָה אֶת**
46 **אֲשֶׁתוֹ**. מבארת הגמרא, **מַאי רוּחַ** - איזה רוח מביאה את האדם לידי
47 קינוי. **רַבְּנֵן אִמְרֵי רוּחַ טוּמְאָה** - על ידי השטן הרוצה להחטיאו, שקנא
48 לאשתו ויבאו לידי מריבה. **רַב אִשֵּׁי אִמֵר רוּחַ טְהוֹרָה** - ששונא את
49 הפריצות ולכן מקנא. אומרת הגמרא, **וּמִסְתְּבִירָא בְּמַאֲן דְּאִמֵר רוּחַ**
50 **טְהוֹרָה** - מסתבר כדברי רב אשי, שפירש את דברי תנא דבי רבי ישמעאל
51 שנכנסה בו רוח טהרה. משום **דְּתַנִּיָא** - שנינו בברייתא, מה שנאמר
52 **וְיִקְנָא אֶת אֲשֶׁתוֹ** אין כוונת התורה שחובה על הבעל לקנא לאשתו אם
53 חושד בה, אלא **רְשׁוּת** - מותר לו לקנא לה, **דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל**. **רַבִּי**
54 **עֲקִיבָא** חולק **וְאוֹמֵר, חוֹזְבָה** על הבעל לקנא לאשתו אם חושד בה.
55 מבארת הגמרא את הרוחיה מהברייתא, **אֵי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְטָנָא** שאדם מקנא
56 משום שנכנסת בו רוח טְהוֹרָה, **שְׁפִיר** - מובן שנחלקו האם חייב לקנאות
57 או רשות בידו, **אֵלָא אֵי אִמְרַתְּ** שאדם מקנא משום רוּחַ טוּמְאָה שנכנסה
58 בו, וכי שייך לומר **רְשׁוּת וְחוֹזְבָה לְעִיזוּלֵי לְאִינִישׁ רוּחַ טוּמְאָה בְּנִפְשֵׁיהּ**
59 - לשון של רשות או חובה שיכניס האדם לעצמו רוח טומאה, הרי ודאי

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ג עמוד א

תוספות

1 רבי ישמעאל אומר רשות. תימה לרבי וכי לית להו הא דאמר בשלהי מסכת מכות
2 (דף כג:) שש מאות וי"ג מצות נאמרו למשה מסיני וכי לרבי ישמעאל דאמר
3 רשות בצר להו או לר' עקיבא טפי להו ונראה דבשאר מצות דמפיק ר' ישמעאל
4 מקרא עביד ליה ר' עקיבא אסמכתא ודריש ליה לדרשה אחריתי בירושלמי אמר
5 דר' אליעזר אמר חובה ואין להקשות את
6 אמרינן לעיל המקנא דיעבד אין אלמא קסבר
7 אסור לקנאות דתנא דידן דוקא דתני כי דך
8 לישנא סבירא ליה הכי אבל ר' אליעזר לא
9 סבירא ליה הכי והכי נמי אמר' בפ' קמא
10 דקידושין (דף כה.) וגאל את ממכר אחיו ר'
11 אליעזר טעמו חובה ובפרק השולח (בבב"ב דף לח)
12 נמי [אמר] אמרינן לעולם בהם תעבודו חובה
13 ואין להקשות נמי מפ"ב דמכות (דף יב.) דאמר
14 ר' עקיבא ורצח גואל הדם רשות מי כתיב
15 ירצח והבא אמרינן וקנא חובה דשאני הבא
16 משום דכתיב תרי קניינן אבל קשיא
17 מירושלמי דרבי יהושע אמר התם רשות
18 ומפרש טעמא אתיא דר' יהושע בבית הילל
19 דבית הילל אומרים אפי' הקדיחה תבשילו
20 לפום כן הוא אמר רשות רצה לקנא יקנא
21 רצה לגרש יגרש והא ר' עקיבא מקל התם
22 טפי מביה הילל ואמר והתם אפילו מצא
23 אחרת נאה הימנה מגרשה ואפי' הכי אמר
24 חובה והתם בירושלמי פליג רבי אליעזר
25 עליה דר' יהושע ואמר חובה ואמר אתיא דר'
26 אליעזר בבית שמאי דבית שמאי אומרים לא
27 יגרש אדם את אשתו אלא א"כ מצא בה
28 ערות דבר מצא בה דברים כעורים לגרשה
29 אינו יכול שלא מצא בה ערוה לקיימה אינו
30 יכול שומע בה דברים כעורים לעומ' כן הוא
31 אמר חובה והא תניא משום בית שמאי אין כל
32 אלא היוצאת משום ערוה מנין היוצאת
33 משום דראשה פרוע וצדידה מפורמין
34 חורעותיה חלוצות [מנין] תיל' כי מצא בה
35 ערות דבר אמר רבי תנא קיימת כאן בעדים
36 וכאן שלא בעדים ותימה לפי הירושלמי כיון
37 דתליא קניו בגירושין והוה ליה למיתני סוטה
38 בתר גיטין ובתר סוטה נזיר כסדר פרשיות
39 ובתר נזיר נדרים ובתר נדרים כתובות:
40 לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש. תימה
41 לרבי היבא דאיבא למדרש כי הבא אמאי
42 לא דרשינן לה כדאמר גבי קל וחומר מילתא
43 דאתיא מקל וחומר טרח וכתב לה קרא ואפילו
44 הכי היבא דאיבא למדרש דרשינן וכן בפרק כל
45 שעה (פסחים דף קז.) כל היבא דאיבא למדרש לא
46 מוקמינן ליה בלא יתיר:
47 לח יטמא מצוה. ונ"מ לעוסק במצוה
48 כדאמרינן בסוף פרק משוח מלחמה
49 (לקמן דף מה.) ולטמאותו בעל כרחו אם לא ירצה
50 לטמאות דאמר' בפרק טבול יום (בבב"ב דף ק.)
51 מעשה ביסוף הכהן וכו':
52 ורבי

1 אֱלֹמָא קַסְבְּרִי דְאָסוּר לְקַנְאוּת. פִּינָן דְאָמְרִי לְשׁוֹן הַטֵּלַת קַנְאוּת הוּא אֱלֹמָא
2 אָסוּר: וְלַמִּיד מִתֵּר לְקַנְאוּת מֵאֵי לְשׁוֹן קַנְיִ: וְיִקְנֵא ה' לְאַרְצוֹ. הַתֵּרָה בְּלִלְק וְחִסְלִי
3 וְגַזֵּם שְׁלֵא יִשְׁחִיתוּ עוֹד אֶת אֶרְצוֹ. דְּבִשְׁלֹחַ גּוֹבֵאי מִשְׁתַּעִי פְרָשָׁה לְעִיל. לְאַרְצוֹ
4 עַל אֶרְצוֹ. כְּמוֹ וַיִּשְׁאַלֹּו אֲנִשֵׁי הַמִּקְוֹם לְאַשְׁתּוֹ (בְּלִלְקִים טו) עַל אֲשֶׁתּוֹ הָאֵתָם תִּרְבִּינָן
5 לְבַעַל (וַקִּיטִים ו) אֲדָם עֹבֵר עֲבִירָה. כְּגוֹן
6 אִשָּׁה פְרוּצָה עֹבֵרַת בְּסִתְרָה: וְהַקֵּף"ה מְכַרְזִי
7 בְּגִלּוּי. שְׁנוֹתן בְּלִבְ בַּעֲלָה לְקַנְאוּת ה'
8 וְהַדְרָךְ מִתְפָּרֵסם בְּגִלּוּי: וְאִין עֲבִירָה גְרִיסִין:
9 לְשׁוֹן הַכְרֹזָה. הַקֵּב"ה מִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִיר קוּל:
10 רְגִלִים לְדַבְרֵי שְׁנִטְמָאָת: וְהָא כִּי פְתִיב
11 קַנְיִ בְּתֵר סְתִירָה וְטִמְאוּתָה. דְּאִתְהַדְמִין בַּה
12 עַד אֲחֵד כְּתִיב: וְסִתְרָה וְהִיא נְטִמְאָה וְעַד
13 אִין בַּה וְגו'. וְסִמְךָ לִיה וְעֵבֵר עָלָיו וְגו'.
14 אֱלֹמָא בְּלֵא קַנְיִ נְמִי עַד אֲחֵד מִתְיָמָן
15 בְּטִמְאוּתָה: וְעֵבֵר לְכֶם כָּל חִלּוּי. בְּכִנֵּי גַד
16 וּבְכִנֵּי רֵאוּבֵן כְּתִיב, שְׁהִיה מִשָּׁה מִצְוָה אוֹתָם
17 לְעוֹבֵר עִם יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַיַּרְדֵּן: תְּשׁוּבוּ.
18 מוֹכִיחַ דְּלִהָבָא הוּא: וְכִנְסָה בּו רֹחַ.
19 מְמֹרֵם, וְלִקְמֵן מְפָרֵשׁ רֹחַ סְתִירָה אוֹ רֹחַ
20 טִמְאוּת ע"י שְׁטָן הָבָא לְהַחֲטִיאוֹ לְהַקְנִיט אֶת
21 אֲשֶׁתּוֹ: וְכִנְסָן. דְּבִי רַב אִשֵׁי אֲמִרִי רֹחַ טִמְאוּת:
22 רֹחַ סְתִירָה. שְׁנוּנָא אֶת הַפְּרִיצוּת
23 וְהַמְּתַרְבֵּי"מ. דִּירוּן דְּקַנְאוּת רַבִּי
24 יִשְׁמַעְיָאֵל הִתְרָה הוּא: דְּתַנְיָא. דְּקַנְאוּת רַבִּי
25 יִשְׁמַעְיָאֵל פְּרוּצָה. שְׁנוּנָא דְר' יִשְׁמַעְיָאֵל וְר'
26 עֲקִיבָא לְקַמֵּן מְפָרֵשׁ טַעֲמִייהוּ: שְׁפִיר. אִי
27 רְשׁוּת אִי חוּבָה: וְר' עֲקִיבָא אוֹמֵר חוּבָה.
28 שְׁאִסוּר לְשַׁחֲרֵר עַבְדּוֹ: בְּכָל הַתּוֹרָה. בְּכָל
29 עֲשֵׂה שְׁבוּתָה, א"כ אִין לָךְ מִצְוֹת עֲשֵׂה
30 לְרַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל חוּבָה: דְּתַנְיָא. לֵא גְרִיסִין.
31 אֱלָא הִדֵּן וְקַנְיִט לְמִתְיָיִדוֹ לְפִרְוִשׁ בֵּר
32 חָדָא בְּאִפִּי נְפִשָׁה: בְּלִפְנֵי. כְּמוֹ אַחֲרֵי שְׁאִמְרָה
33 תּוֹרָה שְׁאִסוּר לְהִבִּיא עֲצֵמוֹ לְיַדִּי שְׁנָאָה
34 וְתַגְר: וְכֹל אֵה זֶה כֵּן, שִׁירָאָה אֶת אֲשֶׁתּוֹ
35 עֹבֵרַת עַל דַּת יְהוּדִית נִסְתַּרַת עִם כְּכִנְיָה
36 לֵא יִקְנֵא לַה. כְּלִפִּי לְשׁוֹן כְּגַד: תְּלַמּוּד
37 לְיֹמֵר וְקַנְיֵא. אִם רָצָה לְקַנֵּא דְרִשׁוּת בְּיָדוֹ.
38 וּמִשׁוּם דְּאִי לֵא כְּתִיב קְרָא הוּךָ אֲמִינָא
39 דְאָסוּר הוּא. דְאִי' יִשְׁמַעְיָאֵל הָבָא רְשׁוּת
40 אֲבָל כְּכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה שְׁבוּתָה, לֵא אֲמַר
41 הִכִּי קַנְיִ אַחֲרִינָא פְתִיב. וְעֵבֵר עָלָיו רֹחַ
42 קַנְאוּת וְקַנְיֵא אֶת אֲשֶׁתּוֹ וְהִיא לֵא נְטִמְאָה, חַד
43 לְרִשׁוּת וְחַד לְחוּבָה: וְרַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל. אֲמַר
44 לָךְ, אִידִי דְבַעֲמִי לְמִכְתָּב אֶת הָאֲמֹר מִפְּנֵי דְבַר
45 לֵא נְטִמְאָה, שְׁפַקֵּךְ הוּא בְּיָדֵינוּ וְאִעֲפִיב
46 אֲסָרָה הַתְּנוּב מִסְּפַק, כְּתִב נְמִי וְקַנְיֵא
47 אַחֲרִינָא. וְאָף ע"ג דְּמִצְוִי לְמִכְתָּב הִכִּי, וְעֵבֵר
48 עָלָיו רֹחַ קַנְאוּת וְקַנְיֵא אֶת אֲשֶׁתּוֹ וְהִיא
49 נְטִמְאָה אוֹ לֵא נְטִמְאָה, אִפְלוּ הִכִּי אֲוֹרְחִיה
50 דְקַרְיָא לְחוּר וְלְשׁוֹנֵת אֶת הָאֲמֹר מִפְּנֵי דְבַר
51 אַחַר הַמִּתְחַדֵּשׁ בְּכַפִּילָתּוֹ: אִיצְטְרִיךְ
52 לְמִכְתָּב לָהּ יִטְמָא. לֹמַר שְׁמַתָּר לְשַׁמָּא
53 לְקַרְבִּים הִלְלָה: מִכִּי אִם לְשִׁאֲרוֹ נְפָאָה.
54 לְנִפְשׁ לֵא יִטְמָא בְּעִמּוּ, כִּי אִם לְשִׁאֲרוֹ
55 הַקְרֹב אֲלִיו לֵאמֹו וְלֵאבִיו וְגו' וְלֵאחֲוֵתוֹ
56 הַתְּחַלְלָה, וּמִמִּלָּא שְׁמַעִין דְּמִטְמָא לְאַלֵּה:
57 לָהּ יִטְמָא. אִם מְתוּה, וְאִינוּ מְטִמָּא
58 לְאִיבְרִיה. אִם אֲחֵד מֵאלוֹ מִכָּה שְׁחִין
59 וְאִיבְרִיו גּוֹפְלִין, אִין מְטִמָּא לְחַן, דְּקִימָא לָן
60 בְּהַעוֹר וְדִרְטֵב (תַּלּוֹן דְּף קַחֵט) אֲבַר מִן הַחַי
61 מְטִמָּא כְּאֲבַר מִן הַמֵּת, וְאִיצְטְרִיךְ לָהּ
62 לְמַעוּטֵי אִיבְרִיה.

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ג עמוד ב

תוספות

1 **אם** בן, דלא לחובה אתא אלא להך דרשא: **לכתוב רחמנא לה ולשתוק**,
 2 דמשמע לנפש לא יטמא בעמיו פי אם לשארן וגו' ולאחותו הבתולה לה,
 3 כלומר לגופה שלם ולא לאיבריה: **לא תחיה כל נשמה**, בשבועה אמותו כתיב,
 4 החתי והגרשני והאמורי והכנעני והפרזי והחתי והבוסי: **למישרי אחד מן**
 5 **האמות**, משאר שבועים אמות: **שקא על**
 6 **הכנענית**, כל ז' אמות נקראו על שם
 7 בענין: והוליד בן, דהלך אחר האב ומת
 8 להחיותו לך לעבד: **דתינאי**, דלהכי אתא
 9 קרא: **בעבד**, גרסי 'בבית': והם מבני
 10 התושבים, וכו'. לעיל מניה כתיב מאת
 11 הגוים אשר סביבותיכם מהם תקנו עבד
 12 ואמה, אשר סביבות ארצכם ולא מבני
 13 ארצכם דשבועה אמות. והם מבני
 14 התושבים, כל תושב היינו שקא במקום
 15 אחר ונתישב כאן, וקאמר קרא שמתר
 16 לקנות מבניהם אשר ידיו להם מבנות
 17 ארצה: מן הנולדים בארצכם. בני
 18 הנולדים בארצכם והם בני התושבים,
 19 דהיינו אחרים שנסאו בארצכם נשים
 20 אתה רשאי לקנות: ולא מן הגרים
 21 **בארצכם**, ולא מן הבנים הנולדים לבני
 22 ארצכם במקום אחר מבנות שאר אמות
 23 והביאום לבניהם לגור שם: ולא בארצכם.
 24 עבודת עבד, הי' ורבי ישמעאל אידי
 25 דכתיב ובאחיכם כתיב נמי קדם כדתניא
 26 בו: קריא, תולעת של שושמין
 27 האוכלתן, כך הנותן מתרבת את הבית:
 28 תוקפא. כפי: אידי ואידי. וקאמר ונתנא
 29 דאמרין דמתרבת את הבית: **באתא**,
 30 כשהאשה מונה או כעסנית, לפי שהאשה
 31 מתעסקת בונניה ואינה עושה מלאכתה
 32 ולא משמרת ביתה ומקפדת את של בעלה
 33 למנאפיה: קדם שחמאו ישראל. בעריות:
 34 עם כל אחד ויחיד. בביתו. נסתלקה
 35 מהם. מלבא ליתום דאינו יכול לראות
 36 בעברות שבביתו: מקדמתו. לפני מיתתו
 37 מכרות לפניו: מלפפתו. בורכתו: תנן
 38 התם. בפ' מי שקא (קמ"ו ב). אמאי דקתני
 39 אמר עד אחד ראיתיה שנטמא לא היתה
 40 שותה: שהיה ברין. שלא להאמינו אי
 41 לא דכתיב קרא: ה'ראשונה'. שותה: אין
 42 אוסרתה אסור עולם. שאם שתתה
 43 ותמצא סודרה מתרת לבעלה ולתרומה:
 44 אין מתקיימת פסחות משנים. כדבעין
 45 למיגמר דבר דבר ממנו: האחרונה.
 46 טמאה שהיא אחר הסתירה: כל שיש בה.
 47 כל עדות שיש בה נאמן כדדרישן לעיל
 48 ועד אין בה תרי אלא חד, וקאמר
 49 אסורה ואמא קאי דהא מנה סליק
 50 והיא נטמאה ועד אין בה: קל והמר.
 51 שתתקיים בעד אחד: תלמוד לומר.
 52 באשה מקלקלת פי מצא בה עדות דבר
 53 להלן בו: ופרקינן למה לי למכתב
 54 למלפא בגורה שותה: בה ולא בקניו בו
 55 מיבעי ליה. דכין דכתיב בה מיעוטה הוא
 56 ולא גמרי' שאר עדות דאשה מנה וקמו
 57 להו במלתייהו ככל עדות שבתורה: הכי
 58 נמי קאמר. וגורה שותה למלתא אחרית
 59 נקט, ומיתניחן חסורי מחסרה והכי תנא
 60 ליה ת"ל בה ולא בקניו וסתירה וגורה שותה לשמא אשה דעלמא שלא קנא לה בעלה ובא עד אחד ואמר אני ראיתיה שנטמאה דלא מדיקון והא הוא דמהיקון
 61 משום דרגלים לך דבר:

1 **ורבי** עקיבא א"כ לכתוב לה. תימה לרב חסדא דאמר בפרק שלשה מינין (פ"ד ק"ג)
 2 לאביו בזמן שהיא שלם ולא בזמן שהיא לאיברים לדידה לא איצטרך לה
 3 לאיברים מאי הו' דריש בלה יטמא ויש לומר הוה דריש לחובה כדריש עקיבא ואידי
 4 דכתב יטמא כתב לה:
 5 **למישרי** אחד מכל האמות. מהכא נפקא
 6 לן בדאמות הלך אחר הובר
 7 ולענין יוחסין:
 8 **כתיב** נמי (ובאחיכם) ובהם לכתנא דבי
 9 רבי ישמעאל. וא"ת הא איצטרך
 10 דדרשינן בפרק איזהו נשך (נ"ג ק"ג) מנין
 11 אם ראיתו נוהג שלא כשורה שאתה רשאי
 12 להשתעבד בו וכו' וי"ל אסמכתא בעלמא
 13 הוא וקנס חכמים הוא כדי לייסורן.
 14 **מה** עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם.
 15 תימה הדוה מצי למפרך מה לעדות
 16 האחרונה שכן רגלים לדבר שהרי קינא לה
 17 ונסתרה:
 18 **ת"ל** ועד אין בה כל שיש בה. תימה כיון
 19 דהוא קינא לה ונסתרה והשתא אתי
 20 עד א' דטומאה מסתמא בעל שתיק ולא
 21 מכחיש ליה אי"כ מאי צריך קרא דעד אחד
 22 נאמן אפילו טומאה בעלמא בלא קניו
 23 וסתירה בני האי גוונא היה מהדיקן כדאינא
 24 בפרק האומר (ק"ז פ"ד ק"ג). אשתו זינתה בעד
 25 אחד וכו' תינח לרבא דאמר התם הוה דבר
 26 שבערה אלא לאבי דאמר מהימן מאי איכא
 27 למימר אלא ע"כ אית לן למימר דלאבי לא
 28 איצטרך קרא אלא הוה דמכחיש אע"ג
 29 דקינא לה:
 30 **נאמר** כאן דבר ונאמר להלן דבר. תימה
 31 למה לי ג"ש אפילו בלא ג"ש
 32 מדויק תיתי ליה לדליתיהמן בה עד אחד
 33 מעדות אחרונה ליכא למילף דאיכא פירכא:
 34 כמה
 35 **בביתא** פי קריא לשומשמא. ואמר רב חסדא, וקאמר בביתא פי קריא לשומשמא. אידי ואידי
 36 **באיתתא** אבל בגברא לית לן בה. ואמר רב חסדא, בתחילה קודם שחמאו ישראל היתה שכינה
 37 שורה עם כל אחד ואחד שצאמר 'כי ה' אלהיו מתהלך בקרב מחנוד', כיון שחמאו נסתלקה
 38 שכינה מהם, שצאמר 'ולא יראה כד ערות דבר ושב מאחריו'. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר
 39 רבי יוחנן, כל העושה מצוה אחת בעולם הנה מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא, שצאמר 'הלך
 40 לפניך צדקך' וכל העובר עברה אחת בעולם הנה, מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין, שצאמר
 41 'ולפתו ארחות דרכם ועלו בתוה ויאבדו'. רבי אליעזר אומר, קשורה בו ככל שצאמר 'ולא
 42 שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה', לשכב אצלה' בעולם הזה, להיות עמה' לעולם הבא.
 43 תנן התם, שהיה ברין ומה עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם, אינה מתקיימת בפחות
 44 משנים. עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם, אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים, תלמוד
 45 לומר 'ועד אין בה' כל שיש בה. וכל וחומר לעדות הראשונה מעתה, ומה עדות האחרונה
 46 שאוסרתה איסור עולם מתקיימת בעד אחד, עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינו
 47 דין שתתקיים בעד אחד, תלמוד לומר 'פי מצא בה עדות דבר' ויתלן הוא אומר 'על פי שני עדים
 48 או על פי שלשה עדים יקום דבר' מה דבר' האומר להלן על פי שנים עדים, אף כאן על פי שנים.
 49 האי, מ"כ מצא בה עדות דבר' נפקא, מ'בה' נפקא, 'בה' ולא בקניו, 'בה' ולא בסתירה מביעי
 50 ליה, הכי נמי קאמר, תלמוד לומר 'בה' ולא בקניו 'בה' ולא בסתירה, וטומאה בעלמא בלא
 51 קניו ובלא סתירה דלא מהימן עד אחד מנלן, נאמר כאן 'פי מצא בה עדות דבר' ונאמר להלן 'על
 52 פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר' מה דבר' האומר להלן עדים שנים אף כאן עדים
 53 שנים. תנו רבנן, אי זו היא עדות הראשונה, זו עדות סתירה. עדות אחרונה, זו עדות טומאה.
 54 כמה
 55 ליה ת"ל בה ולא בקניו וסתירה וגורה שותה לשמא אשה דעלמא שלא קנא לה בעלה ובא עד אחד ואמר אני ראיתיה שנטמאה דלא מדיקון והא הוא דמהיקון
 56 משום דרגלים לך דבר:

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

הוצרך ללמוד זאת מלעולם בהם תעבודו. ומשיבה, אכן האיסור
 להעביד עבד עברי בעבודת פרך נלמד מהפסוק 'ובאזיכם בני ישראל
 וגו'. ומכל מקום סובר רבי ישמעאל שהפסוק 'לעולם בהם תעבודו' לא
 בא ללמדנו שחובה להשתעבד בעבד כנעני, אלא שאידי דבתיב
 'ובאזיכם' פתיב נמי 'בהם' - מאחר שכתבה התורה את הדין בעבד
 עברי 'ובאזיכם בני ישראל וגו' - שאסור להעבידו עבודת פרך, חזרה
 וכתבה גם את הדין של עבד כנעני 'לעולם בהם תעבדו' - שאותו מותר
 להעביד עבודת פרך. לברתני דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי
 ישמעאל, כל פרשה שנאמרה ונישנית, לא נישנית אלא בשביל דבר
 שנחתחדש בה - וכפי שהתבאר לעיל.
 אמר רב חסדא, ונתא בביתא - זנות בבית, גורם להחרבת הבית כי
 קריא לשומשומא - כמו שהתולעת אוכלת והורסת את השומשום. ואמר
 רב חסדא תוקפא בביתא - גם כעס בבית גורם להחרבת הבית כי קריא
 לשומשומא. ומבארת הגמרא, אידי ואידי בביתא - החרבת הבית
 אינה נגרמת אלא כאשר האשה מונה או כועסת, משום שמתעסקת
 בזנות ואינה עושה את מלאכות הבית ואינה שומרת עליו, אבל בנברא
 לית לו בה - זנות וכעס של הבעל אינם גורמים להחרבת הבית. ואמר
 רב חסדא בתחילה קודם שחמאו ישראל באיסורי עריות היתה שכינה
 שורה עם כל אחד ואחד - עם כל איש ואשה בביתם, כמו שנאמר 'כי
 ה' אליהם מתהלך בנרבי מנהג' - כלומר בתוך ביתך. בין שחמאו
 בעריות נסתלקה שכינה מהם, שנאמר 'ולא יראה כד ערות דבר ושב
 מאחריו' - אם חוטאים בעריות ושב מאחריו, שמתלפת השכינה.
 אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן, כל העושה מצוה אחת
 בעולם הזה, אותה מצוה מקדמתו והולכת לפיו - מקדימה ומכריזה
 עליו כשמגיע לעולם הבא, שנאמר 'והקד לפניו צדקה'. וכל העובר
 עבירה אחת בעולם הזה, העבירה מלפנתו - נכרכת סביבו והולכת
 לפניו ליום הדין להעיד עליו שערב, כמו שנאמר 'לפנתו ארחות דרבים
 יעלו בתהו ויאבדו' - שהעבירה תהיה כרוכה בו ותלך עמו לגהינם
 שהוא מקום תהו. רבי אליעזר אומר העבירה שערב לשויה בו ככלב,
 כמו שנאמר אצל יוסף כאשר אשת פוטפר ביטלה לשכנעו לעבור איתה
 עבירה, 'ולא שמע אליה לשכב אצלה לחיות עמה', ודורשים, שלא
 רצה לשכב אצלה - עמה בעולם הזה, כדי שלא יצטרך לחיות עמה -
 עם העבירה לעולם הבא.
 הגמרא לעיל הביאה מהמשנה שעד אחד נאמן להעיד על אשה שזינתה,
 לאחר שקינא לה הבעל ונסתרה. מביאה עכשיו הגמרא את המשך
 המשנה שם.
 תנן התם, שהיה בדין - היינו יכולים ללמוד בקל וחומר שלא יהיה נאמן
 עד אחד להעיד שזינתה, שהרי וזה עדות הראשונה - להעיד שנסתרה
 עם פלוני שקינא לה הבעל שלא חסרת עמו, שאין אוסרתה איסור עולם
 - שהרי יש לה היתר לבעלה אף תיבדק בני סוטה ותימצא כשרה, ומכל
 מקום אינה מתקיימת העדות בפחות משנים - שאם אין שני עדים
 שנסתרה אינה נאסרת כלל על בעלה. עדות האחרונה - להעיד שזינתה,
 שאוסרתה איסור עולם על בעלה, אינו דין שלא לתקנין העדות
 בפחות משנים. אין הדין כן משום שתלמוד לומר - אמרה התורה 'ועד
 אין בה' - ודורשים שאין שני עדים שזינתה, אך כל שיש בה אפילו עד
 אחד נאמן. דנה המשנה, וקל וחומר לעדות הראשונה מעתה - אם כן
 נלמד בקל וחומר להיפך, שבעדות על סתירה מספיק עד אחד, שהרי וזה
 עדות האחרונה - להעיד שזינתה, שאוסרתה איסור עולם על בעלה,
 ומכל מקום מתקיימת בעד אחד, עדות הראשונה - להעיד שנסתרה,
 שאין אוסרתה איסור עולם - שהרי יש לה היתר לבעלה אף תיבדק
 בני סוטה ותימצא כשרה, אינו דין שתתקנין עדות זו בעד אחד. אין
 הדין כן משום שתלמוד לומר אמרה התורה לגבי ערוה 'כי מצא בה
 ערות דבר, ולתלון הוא אומר' על פי שני עדים או על פי שלשה
 עדים יקום דבר, ודורשים גזירה שווה דבר דבר, מה דבר האמור
 לתלון - לגבי ממון, מאמינים רק על פי שנים עדים, אף בן - לגבי
 ערוה מאמינים רק על פי שנים, ולכן צריך שני עדים שנסתרה ולא
 לומדים בקל וחומר להאמין לעד אחד. עד כאן דברי המשנה הלך.
 מקשה הגמרא על המשנה, היא מ'כי מצא בה ערות דבר' נפקא - האם
 דין זה - שעד אחד אינו נאמן לומר שנסתרה נלמד מהגזירה שווה, והרי

שואלת הגמרא ורבי עקיבא, מניין לו שמצווה על הכהן להיטמא
 לקרוביו, הרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין מיטמא לאברים. ומשיבה, אם
 כן שבא ללמדנו רק דין זה שאינו מיטמא לאברים, ליתוב רחמנא לה'
 ולישתוק - היתה התורה כותבת 'כי אם לשארו וגו' ולאחותו הבתולה
 לה' והיינו לומדים דין זה, אך 'יטמא' למה לי - למה הוסיפה התורה
 וכתבה 'לה יטמא, שמע מינה - ללמדנו שאין זו רשות, אלא מצוה על
 הכהן להיטמא לקרוביו. שואלת הגמרא, ורבי ישמעאל מה ירוש
 מהייתור של 'יטמא'. ומשיבה, סובר רבי ישמעאל שאין לדרוש מהפסוק
 'יטמא' שחייב להיטמא, אלא שאידי דבתיב לה קתב נמי 'יטמא -
 מאחר שחזר הכתוב וכתב 'לה' ללמדנו שאינו מיטמא לאברים - חזר
 וכתב גם 'יטמא'. לברתני דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל,
 כל פרשה שנאמרה ונישנית, לא נישנית אלא בשביל דבר שנחתחדש
 בה - וכפי שהתבאר לעיל.
 מבארת הגמרא את מחלוקתם השלישית של רבי עקיבא ורבנן. 'לעולם
 בהם תעבדו' רשות - מותר להשתעבד בעבד כנעני לעולם, דבר רבי
 ישמעאל, רבי עקיבא אומר חובה - חייב לעבד בו לעולם ואסור
 לשחררו. שואלת הגמרא, מאי טעמא דרבי ישמעאל שבכל מצוות
 עשה שבתורה חייב לקיימם, ואילו כאן דורש שאין זו אלא רשות.
 ומשיבה, שאין ללמוד מהפסוק שחובה להשתעבד בו לעולם, אלא אידי
 דבתיב לגבי שבעה אומות 'לא תתיה בל נשמה' - שחובה להורגם,
 איצטרך נמי למיתב 'לעולם בהם תעבדו' כדי למישרי - להחיר
 אחד מכל האומות שבא על הנפגעות והוליה ממנה בן, שהיינו
 סבורים לומר שכיון שאמו של הבן היא משבעה אומות, יהיה דינו כדין
 שבעה אומות ואסור להחיותו, לכך הוצרך הפסוק 'לעולם בהם תעבודו',
 ללמדנו שאותה רשאי לקנותו כיוון שלגבי דין שבעה אומות הולכים
 אחר האב, והאב אינו משבעה אומות.
 מביאה הגמרא ברייתא שבדין שבעה אומות הולכים אחרי האב, דתנא,
 מניין לאחד מן שאר האומות שבא על הנפגעות והוליה ממנה בן
 שאותה רשאי לקנותו בעבד, לקנות את הבן לעבד, תלמוד לומר 'ונם
 מנין התושבים הגרים עמכם מהם תקנו' - כלומר, שגם בני אומות
 אחרות שבאו להתישב בארץ ונשאו נשים משבעה אומות והולידו בנים,
 מותר לקנות את הבנים לעבדים, כיון שאביהם אינו משבעה אומות.
 ממשיכה הברייתא, וכול - שמא נאמר שאף הנפגעי שבא על אחת מן
 שאר האומות והוליה ממנה בן שאותה רשאי לקנותו בעבד כיון שאמו
 אינה משבעה אומות, תלמוד לומר 'אשר הולידו בארצכם', שדווקא
 מן הנולדים בארצכם - בנים שנולדו בארץ, כלומר, שאבותיהם הם
 משאר האומות ונשאו נשים משבעה אומות בארץ, מותר לקיימם
 ולקחתם לעבדים, ולא מן הגרים בארצכם - אך אסור לקנות בנים
 שנולדו לאבות משבעה אומות שהלכו לארץ אחרת ונשאו שם נשים,
 והביאו את בניהם לגור בארץ, שכיון שהולכים אחר האב ואביהם
 משבעה אומות - אסור להחיותם.
 חזרת הגמרא לבאר את מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא ושואלת, אם
 כן ורבי עקיבא כיצד למד מפסוק זה שחובה להשתעבד בעבד כנעני
 לעולם ואסור לשחררו, והרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שמותר לקנות עבד
 שאמו כנענית ואביו משאר האומות. ומשיבה, מ'מהם תקנו' נפקא -
 היתר לקנות עבד שאביו משאר אומות נלמד מהפסוק 'מבני התושבים
 הגרים עמכם מהם תקנו', 'לעולם בהם תעבדו' למה לי, על כורחך
 לחובה - ללמדנו שחייב לעבד בעבד הנכרי ואסור לו לשחררו. שואלת
 הגמרא, כיון שכך, אם כן ורבי ישמעאל שסובר שאין זו חובה, מה דורש
 מהפסוק 'לעולם בהם תעבדו', והרי היתר לקנות עבד שאביו משאר
 אומות נלמד ממהם תקנו. ומשיבה, שדורש 'בהם' - עבד כנעני מותר
 להעבידו עבודת גנאי שכיב בה שהוא עבד, ולא באזיכם - אך אסור
 להעביד עבד עברי בעבודה כזו. שואלת הגמרא, ורבי עקיבא שדורש
 מהפסוק 'לעולם בהם תעבודו' שחובה לעבד בו ואסור לשחררו, מהיכן
 לומד שאסור לעבד בעבד עברי כמו בנכרי. ומשיבה, באזיכם - דין זה
 שאסור לעבד בעבד עברי כמו בכנעני, מסיפא דקרא נפקא - נלמד
 מהמשך הפסוק של 'לעולם בהם תעבודו', שכתוב 'ובאזיכם בני
 ישראל איש באתיו לא תרדה בו בפרך' - הרי שאין להשתעבד בעבד
 עברי כמו בעבד נכרי. שואלת הגמרא, אם כן ורבי ישמעאל - מדוע

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

עד שחזור למקומו. **כְּעִי רַב אֲשֵׁי**, מהי כוונת רבי אליעזר שהשיעור הוא
כדי זמן של חֲנֻכָּה של הַדִּקְלָה בְּרִינָה, האם כִּי הֵיכֵי דְאִוִּיל וְהָרַר אֲתֵי -
כפי הזמן שנדרף הענף על ידי הרוח וחזור למקומו פעם אחת, שהוא זמן
קצר. **אוּ דִּלְמָא כִּי הֵיכֵי דְאִוִּיל וְאֲתֵי וְהָרַר קָאִי בְּדוֹבְתֵיהּ** - כפי הזמן
שחולף ממתי שהרוח מתחילה לנענעו, עד שנח מהנענוע ונעמד במקומו.
מסיקה הגמרא, הֵיכֵי. ממשכיבה הגמרא להקשות, שהרי עדיין יש סתירה
בין הברייתות בדעת רבי אליעזר, שהרי הֵתָם - בברייתא הראשונה, **אָמַר**
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שהשיעור הוא **כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס**, ואילו הֵתָם - בברייתא
השנייה, אמר שהשיעור הוא **כְּדֵי חֲנֻכָּתָהּ דְּקָל**. מתרצת הגמרא **אִידִי**
וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא - מְזִיגַת כּוֹס וְחֻזְרַת דָּקל הֵם אוֹתוֹ שִׁיעוּר שֶׁל זְמַן.
מוסיפה הגמרא להקשות, שלכאורה בדעת שאר התנאים יש סתירה בין
הברייתות, שהרי הֵתָם - בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ**
שהשיעור הוא **כְּדֵי לְשִׁתּוּתוֹ** - זמן שנדרש כדי לשנות כוס של רביעית
יין, ואילו הֵתָם - בברייתא השנייה, **אָמַר** שהשיעור הוא **כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס**
- זמן שנדרש כדי למוזג כוס של רביעית יין במים. מיישבת הגמרא, **אִימָא**
- צריך לומר, שלדעת רבי יהושע השיעור הוא **כְּדֵי לְמוֹזַג וְלְשִׁתּוּתוֹ** -
כפי הזמן שנדרש למוזג כוס רביעית יין ולשתותה. שואלת הגמרא, מדוע
הוצרכנו לתרץ כך, וְלִימָא - נתרץ שאין סתירה בין הברייתות בדעת רבי
יהושע, משום שאִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא - מְזִיגַת וְשִׁתִּיהָ הֵם אוֹתוֹ
שיעור של זמן. מיישבת הגמרא, בהכרח צריך לבאר בדברי רבי יהושע
שהשיעור הוא כדי מְזִיגַת וְשִׁתִּיהָ, משום שאֵם כֵּן - שהשיעור הוא רק
כדי מְזִיגַת אֵלָא שהוא אותו שיעור זמן כמו שתיה, הֵינֵינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר -
נמצא שאין חילוק בין רבי יהושע לרבי אליעזר, שהרי גם לדעת רבי
אליעזר השיעור הוא כדי מְזִיגַת, אלא ודאי שלדעת רבי יהושע השיעור
הוא כדי מְזִיגַת וְשִׁתִּיהָ.
מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי בן עזאי, הֵתָם - בברייתא
הראשונה, **אָמַר כֵּן עֲזַאי** שהשיעור הוא **כְּדֵי לְצִלּוֹת בִּיצָה**, ואילו הֵתָם
- בברייתא השנייה, **אָמַר** שהשיעור הוא **כְּדֵי לְשִׁתּוּתוֹ** - את הכוס של
רביעית יין. מתרצת הגמרא, **אִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא** - צלִיית בִּיצָה
ושתית כוס רביעית יין הם אותו שיעור זמן.
מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי עקיבא, הֵתָם - בברייתא
הראשונה, **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא** שהשיעור הוא **כְּדֵי לְגִנְמִיעָה** - את הביצה,
ואילו הֵתָם - בברייתא השנייה, **אָמַר** שהשיעור הוא **כְּדֵי לְצִלּוֹת בִּיצָה**.
מתרצת הגמרא, **אִימָא** - צריך לומר בדעת רבי עקיבא שהשיעור הוא
כְּדֵי לְצִלּוֹת בִּיצָה וְלְגִנְמִיעָה. שואלת הגמרא, מדוע הוצרכנו לתרץ כך,
וְלִימָא - נתרץ שאין סתירה בין הברייתות בדעת רבי עקיבא, משום
שאִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא - צלִיית וגמיעת הביצה הם אותו שיעור
של זמן. מיישבת הגמרא, בהכרח צריך לבאר בדברי רבי עקיבא
שהשיעור הוא כדי צלִיית וגמיעה, משום שאֵם כֵּן - שהשיעור הוא רק
כדי צלִיית אֵלָא שהוא אותו שיעור זמן כמו גמיעה, הֵינֵינוּ כֵּן עֲזַאי - נמצא
שאין חילוק בין רבי עקיבא לבן עזאי, שהרי גם לדעת בן עזאי השיעור
הוא כדי צלִיית בִּיצָה, אלא מוכח שכונת רבי עקיבא לשיעור של צלִיית
וגמיעה.
מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי יהודה בן בתירא, הֵתָם -
בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה כֵּן בְּתִירָא** שהשיעור הוא **כְּדֵי**
לְגִנְמִיעַ שְׁלֹשׁ בִּיצִים זו אַחַר זו, ואילו הֵתָם - בברייתא השנייה, **אָמַר**
שהשיעור הוא **כְּדֵי לְגִנְמִיעָה** - לגמוע ביצה אחת. מתרצת הגמרא, מה
שאמר רבי יהודה בן בתירא בברייתא הראשונה שהשיעור הוא כדי
לגמוע שלש ביצים, אין זו דעתו, שהרי הוא סובר כדי גמיעת ביצה אחת.
אלא לְדַבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא קָאֲמַר, דְּקָאֲמַר רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁשְׁשָׁעִין
בְּצִלְיָהּ וּבְגִמְיעָה של ביצה אחת, וכפי שביארה הגמרא את שיטתו,
ולדבריו אמר רבי יהודה בן בתירא, מדוע אתה משער בצלִיית וגמיעה
של ביצה אחת, **אִימָא** - תאמר, שיעור של גְּמִיעָה לְחֻזְרָה, כלומר **כְּדֵי**
לְגִנְמִיעַ שְׁלֹשׁ בִּיצִים זו אַחַר זו, הֵינֵינוּ צִלְיָהּ וְגִמְיעָה - ששיעור זה שווה
לצלִיית וגמיעה של ביצה אחת.
שנינו בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כֵּן יְרִמְיָה** **אָמַר** שהשיעור הוא **כְּדֵי**
שִׁיקְשׁוֹר נְרָדִי גִימָא - שיקשור האורג את החוטים שיוצאים מהבד. **כְּעִי**
רַב אֲשֵׁי לפי איזה שיעור זמן משערים, דְּמַרְתִּיךְ - קשירת שני חוטים
שרחוקים אחד מהשני, **אוּ דְמַרְתִּיךְ** - קשירת שני חוטים שקרובים אחד

שואלת הברייתא, וְכִמָּה זמן הוא שִׁיעוּר תִּתְיָרָה - שאם התייחדה האשה
לזמן זה נאסרת על בעלה כדן סוטה, ומשיבה, **כְּדֵי** זמן שיכולה לבא בו
לידי **טוּמְאָה**, כלומר זמן שיש בו **כְּדֵי בִיאָה** - שיכול לבוא עליה בזמן זה,
והיינו **כְּדֵי הַעֲרָאָה** - תחילת ביאה. מבארת הברייתא כמה הוא זמן
תחילת ביאה, **כְּדֵי תְּקַפְתָּ דְּקָל** - כפי הזמן שנדרש להקיף בהליכה עץ
דקל, **דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל**. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר** **כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס** - כפי
הזמן שנדרש למוזג כוס של רביעית הלוג יין במים. **רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר**
כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי לְשִׁתּוּתוֹ** - את הכוס של רביעית הלוג יין. **כֵּן עֲזַאי**
אָמַר כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי לְצִלּוֹת בִּיצָה**, **רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר** כפי הזמן
שנדרש **כְּדֵי לְגִנְמִיעָה** - לשנות ביצה. **רַבִּי יְהוּדָה כֵּן בְּתִירָא אָמַר** כפי
הזמן שנדרש **כְּדֵי לְגִנְמִיעַ שְׁלֹשׁ בִּיצִים** זו אַחַר זו. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כֵּן יְרִמְיָה**
אָמַר כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי לְקִשׁוֹר נְרָדִי גִימָא** - שיקשור האורג חוטים
שיוצאים מהבד. הֵינֵינוּ כֵּן פְּנִיחָם אָמַר כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי שִׁתּוּשִׁימ**
אשה יָדָה לְתוֹךְ פִּיהָ לְיַפּוֹל קִיקָס הנמצא בין שיניה. פְּלִמּוֹ אָמַר כפי
הזמן שנדרש **כְּדֵי שִׁתּוּשִׁימ** אשה יָדָה לְסַל לְיַפּוֹל מִמֶּנּוּ כִּכְר, ואף על
פִּי שֶׁאֵין רִאִיָּה מִן הַמְקָרָא לְדָבָר זה, שהשיעור הוא כדי שתיטול ככר
מהסל, מכל מקום יש זָכַר - רמז לְדָבָר, שנאמר **"כִּי בַעַד אִשָּׁה זֹנָה עַד**
כִּכְר לְחֵם", הרי שהוקשה אשה זונה לככר לחם.
מקשה הגמרא על התנא של הברייתא, וְכֵן הֵנִי לְמָה לִי - מדוע האריך
בדבריו ואמר שזמן סתירה הוא כדי טומאה שהוא כדי ביאה, שהוא כדי
העֲרָאָה, וביאר שהוא כדי הקפת דקל או כשאר השיעורים. ולא אמר
בקצה שהשיעור הוא בכדי שתוכל לבוא לידי טומאה, וזמן זה הוא כפי
הזמן שנדרש להקפת דקל או כשאר השיעורים. מתרצת הגמרא, **צְרִיכֵי**
- הוצרך התנא לכתוב כך, משום **דְּאִי תִּנָּא רַק 'כְּדֵי טוּמְאָה'**, הֵינֵינוּ
אִמְנִינָא שזמן סתירה הוא **כְּדֵי טוּמְאָתָהּ וְאַרְצוּתָהּ** - שהתייחדה עמו
לזמן שהיה יכול גם לפתותה בדברים וגם לבוא עליה, **קָא מְשַׁמַּע לָן** -
לפיכך אמר התנא **'כְּדֵי בִיאָה'** - שאף אם לא התייחדה עמו אלא לזמן
שהיה יכול לבוא עליה, נחשב כנסתרה ונאסרת. **וְאִי תִּנָּא רַק 'כְּדֵי**
בִיאָה' הֵינֵינוּ **אִמְנִינָא** שהשיעור הוא **כְּדֵי גִמְרָ בִיאָה** - שהתייחדה עמו
לזמן שהיה יכול לבוא עליה ביאה גמורה, **קָא מְשַׁמַּע לָן** שזמן סתירה
הוא אף אם לא נתייחדה עמו אלא **כְּדֵי הַעֲרָאָה** - והיינו זמן שנדרש
לתחילת ביאה, **וְאִי אֲשַׁמְעִינָן רַק 'כְּדֵי הַעֲרָאָה'**, הֵינֵינוּ **אִמְנִינָא** שהשיעור
הוא **כְּדֵי הַעֲרָאָה וְאַרְצוּתָהּ** - שהתייחדה עמו לזמן שהיה יכול גם
לפתותה בדברים וגם לתחילת ביאה, **קָא מְשַׁמַּע לָן** - לפיכך אמר התנא
תחילה שהשיעור הוא **'כְּדֵי טוּמְאָה'**, ללמדנו שמה שאמר לאחר מיכן
'כדי ביאה', היינו שאף אם לא התייחדה עמו אלא לזמן של ביאה עצמה
בלא ריצי - נחשב סתירה, שאם לא כן מדוע הוסיף מילים אלו, והרי
היינו יודעים כן ממה שאמר 'כדי טומאה'. ומפרש התנא וְכִמָּה זמן הוא
כְּדֵי [הַעֲרָאָה], **כְּדֵי תְּקַפְתָּ דְּקָל**.
וְיִמְיָה - הקשו בני הישיבה ממה שנינו בברייתא אחרת, נאמר לגבי
סוטה וְכִמָּה זמן הוא שִׁיעוּר תִּתְיָרָה, **לֹא שְׁמַעְנֵנוּ** - לא ניתן
להוכיח מהמילה ונסתרה. אך **כְּשֵׁהוּא** - הפסוק **אָמַר 'וְהִיא נִטְמָאָה'**,
הֵינֵינוּ אָמַר - אנו למדים ששיעור סתירה הוא **כְּדֵי טוּמְאָה**, והיינו **כְּדֵי**
בִיאָה, כלומר **כְּדֵי הַעֲרָאָה**. וזמן תחילת ביאה הוא **כְּדֵי חֲנֻכָּתָהּ דְּקָל**, **דְּבָרֵי**
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. **רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר** **כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס**, **כֵּן עֲזַאי אָמַר** **כְּדֵי**
לְשִׁתּוּתוֹ, **רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר** **כְּדֵי לְצִלּוֹת בִּיצָה**, **רַבִּי יְהוּדָה כֵּן בְּתִירָא**
אָמַר **כְּדֵי לְגִנְמִיעָה** - לשנות את הביצה. מבארת הגמרא את הקושיא,
קָא סְלִקָא דְעֵתִין - הבנו בתחילה שהיינו תְּקַפְתָּ דְּקָל הֵינֵינוּ חֲנֻכָּתָהּ דְּקָל
- מה שאמר רבי ישמעאל בברייתא הראשונה 'כדי הקפת דקל', וזהו
אותה פעולה שאמר רבי אליעזר בברייתא השנייה 'כדי חזרת דקל', ואם
כן קשה שהרי הֵתָם - בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל**
שהשיעור הוא **כְּדֵי תְּקַפְתָּ דְּקָל**, ופְּלִיג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עֲלֵיהּ - ושם נחלק
עליו רבי אליעזר ואמר שיעור אחר, ואילו הֵתָם **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** כדעת
רבי ישמעאל בברייתא הראשונה, שהשיעור הוא **כְּדֵי חֲנֻכָּתָהּ דְּקָל**.
מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל**, הקפת דקל וחזרת דקל הם פעולות שונות,
מה שאמר רבי ישמעאל שהשיעור הוא כדי תְּקַפְתָּהּ של דקל, היינו זמן
שנדרש לאדם כדי ללכת בְּרִגְלָה סביב הדקל, ונחלק עליו רבי אליעזר שם.
ומה שאמר רבי אליעזר בברייתא השנייה שהשיעור הוא כדי חֲנֻכָּתָהּ של
דקל, היינו בְּרִינָה - כפי הזמן שחולף ממתי שהרוח דוחפת ענף של דקל

1 **כמה** שיעור סתירה. בירושלמי כל אלץ שיעורין אחר והתרת סינר;
 2 **בן** עזאי אומר. האי דמקדים בן עזאי לרבי עקיבא אע"ג דרבי עקיבא היה רבו
 3 כדאמר בפרק הוראה (מסכת סב) בן עזאי עד כאן העזת פניך ברבך משום
 4 דצליה קודמת לגמיעה והאי דמקדים ליה באיך ברייתא משום דמסיק שיעורין
 5 דשיבי בבט אביל תימא אמאי מקדים רבי
 6 ישמעאל למילתייהו דרבי אליעזר רבי
 7 יהושע מיהו י"ל דסדר אכילה ושתייה סמיך;
 8 **אי** הכי היינו רבי אליעזר. ה"ה הוה
 9 מצי למימר אי הכי היינו בן עזאי
 10 אלא ברייתא קמייא וקמייא דברייתא
 11 נקט אינן יתירך בבן עזאי כדי למוזג
 12 ולשתות;
 13 **אם** כן היינו בן עזאי. ה"ה הוה מצי למימר
 14 היינו רבי יהודה בן בתירא אלא
 15 ברייתא קמייא וקמייא דברייתא נקט.
 16 **דמרחק** או דמקרב. בחזרת דקל לא
 17 קמבעי ליה בגדול או בקטן
 18 משום ידיע שיעוריה דהיינו כדי מוינת הנסו
 19 וכן בצליית ביצה במדורה גדולה או קטנה
 20 משום דפי' כבר דהיינו כדי שתיית הכוס אבל
 21 בדקפת דקל תימא אמאי לא קמבעי ליה.
 נעקר

1 **כדי טמאה**. ומדו כדי טמאה כדי ביאה. ומדו כדי ביאה כדי העראה, דהיינו
 2 נשיקת אבר באותו מקום, וכמה שיעוריה כדי הקפת דקל שיוכל האדם לילך
 3 סביבות הוקל, ולקמן מפרש למה לי למייתי בלחון: **כדי מוינת כוס**. למזוג
 4 במים, וסתם כוס רביעית. ולקמן אמרי' כל אחד ואחד מן החכמים הללו בעצמו
 5 שער כמה שיהא שוה' בהעראתו: ליטול
 6 **קיסם**. מבין שניה; ואף ע"פ שאין ראה.
 7 גמורה לדבר, דקרא לאו הושטת יד לסל
 8 כתב ביה, יש זכר ורמן מקצת דהקשה אשה
 9 זונה לכבר לחם: וכל הני למה לי. למייתי
 10 ברישא' לייתי שיעור סתירה כדי טמאה
 11 כדי הקפת דקל: **דאי תנא כדי טמאה הוה**
 12 **אמינא**. בכך שיעור הצריך לבא לידי כך
 13 דהיינו טמאה וארצותה, שיפתה אותה
 14 וידבר על לבה עד שתתגרצה: **קמ"ל**. דמאי
 15 טמאה ביאה לחודה. דאיכא למימר קדם
 16 הסתירה נתרצית לו: **קמ"ל** **כדי העראה**.
 17 דקיל בפרק הבא עד גבמתו (קמ"ה מ).
 18 העראה כגמר ביאה לכל העריות: **ואי תנא**
 19 **כדי העראה**. ולא תנא ברישא' כדי טמאה,
 20 הוה אמינא כדי העראה וארצותה, ואפי'
 21 תנא כדי ביאה כדי העראה לא הוה
 22 ממיעט ארצותה, דאנא אמינא העראה
 23 למעוטי גמר ביאה ומיהו ארצותה בעינן,
 24 דהכי הוי משמע כמה שיעור סתירה כדי
 25 ביאה ואנא אמינא בלא גמר ביאה דהיינו
 26 ארצותה וגמר ביאה, והדר מפרש מה היא
 27 ביאה העראה, אפתי ארצותה לא אימעט,
 28 הלכך תנא ברישא' כדי טמאה דמשמע
 29 טמאה וארצותה והדר פריש ומיהו היא
 30 טמאה כדי ביאה, ועל כרחוק אימעט
 31 ארצותה דהא ביאה בלא גמר ביאה משמע
 32 ולא מיטע אלא ארצותה, והדר תנא ומיהו
 33 היא ביאה העראה למעוטי דלא בעינן גמר
 34 ביאה, וממילא שמעי' מנה נמי (דאי) לא
 35 תנא כדי ביאה אפתי לא הוה ממעט
 36 ארצותה, והכי טמאה גמר ביאה וארצותה
 37 משמע, והעראה דפריש בתרה לא ממעט
 38 אלא גמר ביאה, הלכך איצטריכו בלחון:
 39 **וכמה**. הוא שיעור העראה לחודה, כדי
 40 הקפת דקל. והא ליכא לאקשויי, הואיל
 41 וסוף סוף שיעורא כדי הקפת דקל הוא
 42 לייתי כמה שיעור סתירה כדי הקפת דקל,
 43 דאיבעי ליה לתנא לפרושי אסור סתירה
 44 משום מאי או גמר ביאה או העראה, משום
 45 הכי תנא כדי טמאה כדי ביאה דפרישתי:
 46 **כדי חזרת דקל**. קס"ד השתא דהיינו
 47 הקפה: כרית. שהרוב דותפתו להענף והוא
 48 חוזר למקומו: **קאי ברוכתייה**. נח מניענעוהו.
 49 **אימא כדי למוזג ולשתות**. והאי כדי לשתות דקאמר לעיל, אמוזג דקאמר רבי אליעזר קא מוסיף ר'
 50 **היא** בבתרייתא מויזג ושתייה קאמר, דסתם מויזג למשתייה מיד הוא, שאחר שמזוג מתקלקל אם משהה אותו: א"כ היינו **רבי אליעזר**. דהא ר'
 51 **כדי מוינת הכוס קאמר וקא פליג ר'** יהושע ואמר כדי לשתות, ובבתרייתא (נמי) דקן אמר רבי אליעזר חזרת דקל ואוקמנא דהיינו כדי מויזג, ואי מויזג דקאמר ר'
 52 יהושע בתריה בלא שתייה קאמר, היינו רבי אליעזר: **היא** אומר **כדי לשתות**. לבוס: חד שיעורא הוא. וליכא לאקשויי א"כ היינו ר' יהושע, דבקמייא אמר כדי
 53 לשתותו לבוס, ואמר בן עזאי בתריה כדי לצלות ביצה דהוא כדי שתייה, לאו קושיא היא, דהא אוקמנא כדי לשתותו דר' יהושע כדי למוזג ולשתות, וקאמר ליה בן
 54 עזאי כדי לצלות ביצה דהוא כדי שתייה לחודה דבוס: **אימא כדי לצלות ולגמיעה**. גמיעה דקאמר ר"ע בקמייא אצליה דבן עזאי דלעיל מניה קא מוסיף לה,
 55 ובבתרייתא דקאמר כדי לצלות ביצה לצלות ולגמיעה בחדא, דסתם צליה גמיעה בתרה, שגומעו חם שלא יצטנן: **לדבריו דר"ע קאמר** לה. דאמר לצלות ולגמיעה,
 56 לדיך אדקמשפתי בצליה וגמיעה בחדא (ס"א שפיר) (ס"א שיעור) בגמיעה דשליש דהוא בצליה וגמיעה בחדא: דמרחק, שני ראשי הנביא הנפקקות מרחוקות זה מזה,
 57 דאיכא שתייה שפתי: דמתרי, הקיסם ברוח בין השנים: דמתרי, הכבר ברוח בתוך הסל: **בחדתא או בעתיקא**. סל ישן חלק הוא ונזח להשתמש מן החדש, שהחדש
 58 יצאין לחובו ראשי קיסמין של אריגה: **בקרירא או בתמימא**. לחם חם נמערך ונשמט מן היד וצריך להוציאו בנחת ושוהה בחוצאתו:

כדי העראה וארצותה, קא משמע לן 'כדי טמאה', וכמה כדי [העראת], כדי הקפת דקל.
 ורמינהו, 'ונסתרה' וכמה שיעור סתירה, לא שמענו. בשהוא אומר 'והיא נטמאה', הוי אומר
 כדי טמאה, כדי ביאה, כדי העראה, כדי חזרת דקל, דכרי רבי אליעזר. רבי יהושע אומר, כדי
 מוינת הכוס. בן עזאי אומר, כדי לשתותו. רבי עקיבא אומר, כדי לצלות ביצה. רבי יהודה בן
 בתירא אומר, כדי לגמיעה. קא סלקא דעתין היינו הקפת דקל היינו חזרת דקל, התם אמר רבי
 ישמעאל כדי הקפת דקל ופליג רבי אליעזר עליה, הכא אמר רבי אליעזר כדי חזרת דקל. אמר
 אפי', הקפה ברגל, חזרה ברוח. בעי רב אשי, חזרה ברוח, כי היכי דאזיל והדר אתי או דילמא
 כי היכי דאזיל ואתי והדר קאי בדוכתייה, תיקו. התם אמר רבי אליעזר כדי מוינת הכוס, הכא
 כדי חזרת דקל, אידי ואידי חד שיעורא הוא. התם אמר רבי יהושע כדי לשתותו, הכא אמר
 כדי מוינת הכוס, אימא כדי למוזג ולשתות. ולמא אידי ואידי חד שיעורא הוא, אם בן היינו
 רבי אליעזר. התם אמר בן עזאי כדי לצלות ביצה, הכא אמר כדי לשתותו, אידי ואידי חד
 שיעורא הוא. התם אמר רבי עקיבא כדי לגמיעה, הכא אמר כדי לצלות ביצה, אימא כדי
 לצלות ביצה ולגמיעה. ולמא אידי ואידי חד שיעורא הוא, אם בן היינו בן עזאי. התם אמר
 רבי יהודה בן בתירא כדי לגמיעה שלש ביצים זו אחר זו, הכא אמר כדי לגמיעה, לדבריו דרבי
 עקיבא קאמר, דקאמר משערין בצליה ובגמיעה. אימא שיעור גמיעה לחודה, כדי לגמיע שלש
 ביצים זו אחר זו דהיינו צליה וגמיעה: רבי אליעזר בן ירמיה אומר כדי שיקשור גרדי נימא:
 בעי רב אשי, דמרחק או דמקרב, תיקו: חנין בן פנחס אומר כדי שתושיט ידה לתוך פיה
 ליטול קיסם: בעי רב אשי, דמתרק או דלא מתרק, תיקו: פלימו אומר כדי שתושיט ידה לסל
 ליטול כפר: בעי רב אשי, דמתרק או דלא מתרק, בחדתא או בעתיקא, בתמימא או בקרירא,
 כרחבי

כרחבי

כרחבי

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ד עמוד ב

תוספות

נעקר

1 מן העולם. תימה לרי' לפי רש"י דפי' דעובר על דברי חכמים חייב
 2 מיתה מאי אריא נטילת ידים אפי' כל דברי חכמים נמי ועוד קשיא
 3 דאמר הבא דעונשו מיתה ובפ' במה אשה יוצאה (ספ"ה דף ס"ג) אמרין דעונשו
 4 עניות כדאמר שלשה דברים מביאין את האדם לידי עניות המולול בנטילת
 5 ידים ובפ' עושין פסין (שולחן דף ס"ה) מעשה
 6 רבבי עקיבא שהיה חבט בבית האסורים
 7 וכו' עד מה אעשה שחבירי חייבו עליה
 8 מיתה ונראה דלולול שמולול בה תמיד
 9 עונשו עקירה ע"י עניות דקשה ממיתה ע"י
 10 נחש ונעקר מן העולם דאמר (ובסוכה) דף
 11 (מ"ג) וסנהדרין דף ק"ג) כל המשתף שם שמים
 12 ודבר אחר נעקר מן העולם ובפרק קונם
 13 יין (מל"ג דף ס"ג) כל המשמש בכרתה של
 14 תורה נעקר מן העולם לאו בחדא מחייתא
 15 נינהו דעניות אלא מיתה חטופה או
 16 משונה. מ"ר:

היא

17 תצודנו לדינה של גיהנם. ואמר נמי
 18 בפ"ק דגינה (דף ט"ז) כל הבא על
 19 אשת איש ואסרה על בלה נטרד מן
 20 העולם וק"ל מפ' הוזהב (כ"ט דף ע"ג) דאמר
 21 הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו
 22 חלק לעוה"ב וי"ל דהתם מיירי כשעשה
 23 תשובה והכי משמע בפ' ג' דיבמות דף ס"ג)
 24 היכא דלא הוליד ממזר דבר תשובה הוא
 25 ותשובה עם יסורין דוקא דאמר בפרק חלק
 26 (פסח"ל דף ק"ג) אמר דוד כל הכי נטרד
 27 ההוא גברא א"ל קבל עליך יסורים וחנון
 28 נמי כיסורין דכל המומתים מתוודין והאי
 29 דאמר נטרד מן העולם פ"י מן העולם עם
 30 אותו עון דכך הוא חמור אשת איש
 31 האסרה על בלה כמו על אחותו פניה
 32 והוליד ממנה ממזר ריב"א. א"י היכא דלא
 33 באו עליו יסורים נטרד מן העולם:
 כל

בדחמי או ברשערי, ברביכא או באקושה, תיקו. אמר
 רבי יצחק בר (רב) יוסף אמר רבי יוחנן, כל אהד ואהד
 בעצמו ישער, והאיכא בן עזאי דלא נסיב, איבעית
 אימא נסיב ופירש הוה, ואיבעית אימא מרביה שמיע
 ליה, ואיבעית אימא סוד ה' ליראיו. דרש רב עוריא,
 ומנין אמר לה משמיה דרבי אמי ומנין אמר לה משמיה
 דרבי אפי, כל האוכל לחם בלא נטילת ידים פאילו פא
 על אשה זונה, שנאמר 'כי בעד אשה זונה עד כפר
 לחם' אמר רבא, האי 'בעד אשה זונה עד כפר לחם',
 'בעד כפר לחם עד אשה זונה' מיבעי ליה. אלא אמר
 רבא, כל הבא על אשה זונה, לסוף מבקש כפר לחם.
 אמר רבי וריקא אמר רבי אלעזר, כל המולול בנטילת
 ידים נעקר מן העולם. אמר רב הויה בר אשי אמר רב,
 מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה, מים אחרונים
 צריך שישפיל ידיו למטה. תניא נמי הכי, הנוטל ידיו
 צריך שיגביה ידיו למעלה שמא יצאו המים חוץ לפרק
 ויחזור ויטמאו את הידים. אמר רבי אבהו כל האוכל
 פת בלא ניגוב ידים פאילו אוכל לחם טמא, שנאמר
 'ויאמר ה' פכה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא וגו'.
 ומאי 'ואשת איש נפש יקרה תצוד', אמר רבי הויה בר
 אבא אמר רבי יוחנן, כל אדם שיש בו גסות הרוח
 לבסוף נכשל באשת איש, שנאמר 'ואשת איש נפש
 יקרה תצוד'. אמר רבא, האי 'נפש יקרה', נפש גבוהה
 מיבעי ליה. ועוד, היא תצוד מיבעי ליה, אלא אמר רבא כל הבא על אשת איש, אפילו למד
 תורה דכתיב בה 'יקרה היא מפנינים' מכהו גדול שנכנס לפני ולפנים, היא תצודנו לדינה
 של גיהנם. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, כל אדם שיש בו גסות הרוח פאילו
 עובר עבודת פוכבים, פתיב הכא 'תועבת ה' כל גבה לב' וכתיב התם 'לא תביא תועבה אל
 ביתך'. ורבי יוחנן ידיה אמר, פאילו כפר בעיקר, שנאמר 'ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך
 וגו'. רבי חמא בר חנינא אמר, פאילו פא על כל העריות, פתיב הכא 'תועבת ה' כל גבה לב',
 וכתיב התם 'פי את כל התועבת האל וגו'. עולא אמר, פאילו פנה כמה, שנאמר 'חדלו לכם
 מן האדם אשר נשמה באפו כי כמה נחשב הוא' אל תיקרי כמה אלא כמה. מאי יד ליד
 לא ינקת' אמר רב, כל הבא על אשת איש, אפילו הקנהו להקדוש ברוך הוא שמים וארץ
 פאברהם אבינו, דכתיב ביה 'הרימותי יד אל ה' אל עליון קנה שמים וארץ' לא ינקת מדינה
 של גיהנם. קשיא להו לרבי רבי שליא, האי יד ליד לא ינקת' יד מיבעי ליה, אלא אמר רבי
 רבי שליא, אפילו קיבל תורה כמשה רבנו, דכתיב ביה 'מומינו אש רת למו' לא ינקת מדינה
 של גיהנם. קשיא ליה לרבי יוחנן, האי יד ליד, יד מיד מיבעי ליה, אלא אמר רבי יוחנן,
 אפילו

1 וְאֵשֶׁת אִישׁ וְגו'. סיפיה דקרא דלעיל הוא, כי בעד אשה זונה עד כפר לחם, ואשת איש זונה
 2 נפש היקרה הגבוהה היא תצודה, ורוח ארריה וצד אותה ומגיעה: היא תצוד מיבעי לה. בין דמסיפיה לרישיה דקראת ליה. הכי איבעי ליה למכתב, ואשת איש
 3 נפש יקרה היא תצוד אותה, אבל השתא משמע שאשת איש צדה את הנפש היקרה: מכהו גדול. דאפלו ממזר תלמיד חכם קודם לכהן עם הארץ לפתוח ראשון
 4 ולבקר ראשון, ומהאי קרא ילפינן ליה בהריות דף י"ג: ורם לבבך. מעלה אני עליך פאלו שכחת: כי את כל התועבות. גבי עריות פתיב: כמה. עבודת פוכבים: אשר
 5 נשמה באפיו. שמחוק עצמו כבעל נפש. דהיינו גאון, שחשונה נפשו בעיניו: מאי יד ליד לא ינקת. סיפיה דקרא דאיידי ביה לעיל הוא, תועבת ה' כל גבה לב די
 6 ליד לא ינקת: ה"ג כל שיש בו גסות הרוח פאילו הקנהו אלו הקנהו אלו. ולי"ג כל הבא על אשת איש, דלא משתעי קרא אלא בגסי הרוח: הקנהו להקפ"ה ב"ו. השליט
 7 בשבחו על הכל, פאברהם שקראו קונה שמים וארץ. והיינו די ליד, אפלו דומה לאברהם שאמר הרימותי יד: קשיא להו לרבי רבי שליא. אהד דרשה דרב: הכי
 8 גרסינן, האי די ליד לא ינקת מיבעי ליה: אפלו הוא כמשה. שקבל מיד הקדוש ברוך הוא לידו תורה: די מיד מיבעי ליה. דהא קרא במקבל מוקמינן ליה ולא
 9 בנותן, והוה ליה למכתב די מיד לא ינקת, די שקבלה מיד אף הוא לא ינקת:

רש"י

1 בדחמי או ברשערי. של חטין חלק ונשמת יותר משל שעורים: רביכא. נשמת
 2 יותר מאקושה: רביכא. שנלושה העסק רבה: כל אהד ואהד. מן התנאים הללו:
 3 בעצמו ישער. כמה שהיה שותה בביאתו. והאיכא בן עזאי דלא נסיב. כדאמר
 4 ביבמות (דף ק"ג): אבל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה, אפשר לעולם שיתקיים ע"י
 5 אחרים. בפרק הבא על יבמתו: כי בעד
 6 אשה זונה וגו'. השתא דריש ליה מסיפיה
 7 לרישיה, בשביל כפר לחם אדם מתחייב
 8 בענש של אשה זונה: כמלתיה דרבא
 9 גרסי' בעד כפר לחם עד אשה זונה
 10 מקעי ליה. דמשמע בשביל כפר לחם רב
 11 הענש עד כדי ענש אשה זונה, וה"ה נמי אי
 12 הוה פתיב עד אשה זונה בעד כפר לחם לא
 13 הוה קשיא לרבא מדי, דודאי מסיפיה
 14 לרישיה מדריש קרא, אלא עד ובעד קא
 15 קשיא ליה, דגבי כפר לחם הוה ליה למכתב
 16 בעד וגבי אשה זונה הוה ליה למכתב עד:
 17 המולול. שאוכל תמיד בלא נטילת ידים:
 18 נעקר. דעובר על דברי חכמים חייב מיתה
 19 דכתיב ופורץ גדר ישכנו נחש (תק"ה י"ג) מים
 20 ראשונים. שלפני המזון: שיגביה ידיו.
 21 ראשי אצבעותיו שהיו המים משפעין לצד
 22 דועותיה. ולקמן מפרש טעמא: שפא יצאו
 23 מים חוץ לפרק ויחזור ויטמאו את
 24 הידים. דנתנן במסכת ידים (פ"ג מ"ג) שצריך
 25 לתן המים על ידיו שני פעמים, הראשונים
 26 מטהרין את הידים והשניים מטהרין את
 27 המים הטופחים על ידיו שנטמאו בתחלה
 28 מהמת ידים, ותנן התם הידים משמאות
 29 ומטהרות עד הפרק, כלומר מן הפרק
 30 ולמטה גזרו עליהן להיות שניות ופוסלות
 31 את התרומה ומטהרות בנטילה עד הפרק.
 32 שעד הפרק צריך שיגביהן נטל את
 33 הראשונים ואת השניים עד הפרק ויחזור
 34 ליד טהורים, שהרי טהרו השניים את
 35 הראשונים. נטל את הראשונים חוץ לפרק
 36 ואת השניים עד הפרק ויחזור ליד טמא.
 37 כלומר יצאו הראשונים חוץ לפרק ועל
 38 השניים לא הקפיד לטול עד מקום שיצאו
 39 הראשונים אלא עד הפרק כמשפטם ויחזור
 40 הראשונים ליד טמא, שהרי נטמאו תחלה
 41 מהמת הידים והשניים לא טהרו את
 42 היצאים, הלכך צריך שיגביה ראשי
 43 אצבעותיו למעלה שמא יצאו מים
 44 הראשונים ויחזור ויטמאו את הידים:
 45 אחרונים. של אחר הסעודה שחייבו
 46 חכמים מפני שמלח סדומית יש שמשמא
 47 את העינים: צריך להשפיל ידיו למטה.
 48 כדי שתדך הוזהבא של תבשיל שבדידי,
 49 שהרי להעביר הוזהבא הן כל האוכל בלי
 50 נגוב ידים. דבר מאוס הוא וחסוב כטמאה
 51 שנאמר ככה יאכלו בני ישראל את לחמם
 52 טמא, אלקמא דכר מאוס קרי טמאה: מאי
 53 וְאֵשֶׁת אִישׁ וְגו'. סיפיה דקרא דלעיל הוא, כי בעד אשה זונה עד כפר לחם, ואשת איש זונה
 54 נפש היקרה הגבוהה היא תצודה, ורוח ארריה וצד אותה ומגיעה: היא תצוד מיבעי לה. בין דמסיפיה לרישיה דקראת ליה. הכי איבעי ליה למכתב, ואשת איש
 55 נפש יקרה היא תצוד אותה, אבל השתא משמע שאשת איש צדה את הנפש היקרה: מכהו גדול. דאפלו ממזר תלמיד חכם קודם לכהן עם הארץ לפתוח ראשון
 56 ולבקר ראשון, ומהאי קרא ילפינן ליה בהריות דף י"ג: ורם לבבך. מעלה אני עליך פאלו שכחת: כי את כל התועבות. גבי עריות פתיב: כמה. עבודת פוכבים: אשר
 57 נשמה באפיו. שמחוק עצמו כבעל נפש. דהיינו גאון, שחשונה נפשו בעיניו: מאי יד ליד לא ינקת. סיפיה דקרא דאיידי ביה לעיל הוא, תועבת ה' כל גבה לב די
 58 ליד לא ינקת: ה"ג כל שיש בו גסות הרוח פאילו הקנהו אלו הקנהו אלו. ולי"ג כל הבא על אשת איש, דלא משתעי קרא אלא בגסי הרוח: הקנהו להקפ"ה ב"ו. השליט
 59 בשבחו על הכל, פאברהם שקראו קונה שמים וארץ. והיינו די ליד, אפלו דומה לאברהם שאמר הרימותי יד: קשיא להו לרבי רבי שליא. אהד דרשה דרב: הכי
 60 גרסינן, האי די ליד לא ינקת מיבעי ליה: אפלו הוא כמשה. שקבל מיד הקדוש ברוך הוא לידו תורה: די מיד מיבעי ליה. דהא קרא במקבל מוקמינן ליה ולא
 61 בנותן, והוה ליה למכתב די מיד לא ינקת, די שקבלה מיד אף הוא לא ינקת:

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

46 תצוד' - ודורשים, שהנפש היקרה, כלומר הנפש הגבוהה שמתגאה,
47 תדרוך אחר אשת איש זונה. מקשה הגמרא, אִמֵר רַבָּא, הָאֵי - הרי לשון
48 הפסוק נִפְשׁ יִקְרָה' אינו מתפרש כפי שדרש רבי יוחנן, שהרי לדבריו,
49 נִפְשׁ גְבוּהָה - שהוא לשון גאווה מִיִּבְעֵי לִיָּה - היה צריך לכתוב, וְעוֹד,
50 הָיָא תְּצוּד מִיִּבְעֵי לִיָּה - אם כוונת הפסוק, שהנפש היקרה צדה את
51 האשת איש, היה צריך לכתוב 'היא תצוד', ואילו מלשון הפסוק משמע
52 שהאשת איש צדה את הנפש היקרה. אֵלָא אִמֵר רַבָּא הפסוק נדרש כך,
53 כֹּל הַקָּא עַל אִשְׁתִּי אִישׁ וְלֹא עֵשָׂה תְּשׁוּבָה, אִפִּילוּ אִם לְמִד תּוֹרָה
54 דְּכִתְיִב בָּהּ 'יִקְרָה הִיא מִיִּבְעֵי לִיָּה' - ודורשים פסוק זה, שתלמיד חכם
55 חשוב יותר מִכִּתְיִב גְּדוֹל שֶׁנֶּכְנַס לְפָנָיו וְלִפְנֵיהֶם - לקודש הקודשים, אף על
56 פי כן הָיָא - העבירה שבא על אשת איש תצודנו לְדִינָה שָׁל גֵּיהֵנָם -
57 תביא אותו לגיהנום. ומתפרש הפסוק כך, 'ואשת איש' - מי שבא על
58 אשת איש, אפילו שהוא 'נפש יקרה' - שלמד תורה, עבירה זו 'תצוד'
59 אותו לגיהנום.
60 אִמֵר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי כֹּל אָדָם שֵׁישׁ בּוֹ נְפוֹת הַרוּחַ
61 - בעל גאווה, נחשב כְּאִילוּ שְׁעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים, ונלמד ממה
62 שנקראו שניהם תועבה, שְׁכָתִיב הָקָא - לגבי בעל גאווה 'תועבת ה' כל
63 גְּבַה לֵב', וְכָתִיב הָתָם - לגבי עבודה זרה 'וְלֹא תְבִיא תוֹעֵבָה אֶל
64 בְּיַתְדִי'. וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּי יְרִידָה - בעצמו אִמֵר, שבעל גאווה נחשב כְּאִילוּ
65 שִׁכְפַר בְּעֵינֵיךָ - בד', שֶׁנֶּאֱמַר 'וְרָם לְבַבְךָ וְשִׁכַחְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו' -
66 שעל ידי גאווה נחשב כאילו שכח את ד'. רַבִּי הִמָּא בַר הִנְיָא אִמֵר
67 בעל גאווה הרי הוא כְּאִילוּ שִׁכָּח עַל כָּל הַעֲרִיזוֹת, ונלמד ממה שנקראו
68 שניהם תועבה, שְׁכָתִיב הָקָא - לגבי בעל גאווה, 'תועבת ה' כל גְּבַה
69 לֵב', וְכָתִיב הָתָם - לגבי עריות, 'כִּי אַתְּ כָּל תוֹעֵבַת הָאֵל וְגו'. עוֹלָא
70 אִמֵר שבעל גאווה הרי הוא כְּאִילוּ גְּבַה בְּמָה - עבודה זרה, שֶׁנֶּאֱמַר
71 'חֲדָלוּ לָבֶס מִן הָאֲדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאָפִיו כִּי בְּמָה נִחְשָׁב הוּא',
72 ודורשים, אֵל תִּיקְרֵי את הפסוק 'כִּי בְּמָה נחשב הוא', אֵלָא כִּי בְּמָה
73 נחשב הוא? דהיינו שהמתגאה להחשיב עצמו לבעל נפש - נחשב כאילו
74 עבד עבודה זרה בבמה.
75 שואלת הגמרא, מָאֵי - מה דורשים מהפסוק 'יָד לֵיד לֹא יִנְקָה'. עונה
76 הגמרא, אִמֵר רַבִּי יֵשׁ לְדִרוּשׁ כֵּךְ, כֹּל הַקָּא עַל אִשְׁתִּי אִישׁ ו - כל שיש בו
77 גסות רוח, אִפִּילוּ אִם אוֹתוֹ אִדָּם הִקְנִחוּ לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁמִים
78 וְאִרְיָן - שיבא את הקדוש ברוך הוא, ועל ידי כך פרסמו והשליטו על
79 שמיים וארץ כְּאִבְרָהִם אֲבִינוּ דְּכָתִיב בֵּיה 'הַרְיִמְתִּי יְדֵי אֵל ה' אֵל עֲלִיּוֹן
80 כִּנְהָ שְׁמַיִם וְאָרֶץ', אף על פי כן לֹא יִנְקָה מִדִּינָה שָׁל גֵּיהֵנָם. מקשה
81 הגמרא, קָשְׁיָא לְהוּ לְדָבִי - בני הישיבה של רבי שילא, הָאֵי - הרי לשון
82 הפסוק יָד לֵיד לֹא יִנְקָה' לא מתפרש כמו שדרש רב, שהרי לדבריו יָדִי
83 מִיִּבְעֵי לִיָּה - היה צריך להיות כתוב, כמו שנכתב אצל אברהם אבינו.
84 אֵלָא אִמֵר רַבִּי רַבִּי שִׁילָא יש לדרוש את הפסוק כך, אִפִּילוּ אִם הִבְעַל
85 גאווה קיבל תּוֹרָה מידי הקדוש ברוך הוא כְּמִשְׁחָה רַבִּינוּ, דְּכָתִיב בֵּיה -
86 על קבלת התורה 'מִיִּמִּינוּ אִשׁ דַּת לְמוֹ', אף על פי כן לֹא יִנְקָה מִדִּינָה
87 שָׁל גֵּיהֵנָם. קָשְׁיָא לִיָּה לְרַבִּי יוֹחָנָן, הָאֵי - הרי לשון הפסוק יָד לֵיד, לא
88 מתפרש כמו שדרשו תלמידי רב שילא, שהרי לדבריהם יָד מִיָּד מִיִּבְעֵי
89 לִיָּה - היה צריך להיות כתוב, שהרי קיבל לידיו מידו של הקדוש ברוך
90 הוא. אֵלָא אִמֵר רַבִּי יוֹחָנָן

1 וכן יש להסתפק האם משערים בְּדַחְפֵי או בְּדַחְפֵי - בכבר העשוי
2 מחזיתים שהוא חלק ונשמש מהיד, או בכבר העשוי משעורים שנדרש
3 פחות זמן להוציאו. וכן יש להסתפק האם משערים בְּרִיבְכָא או בְּאִמְרָא
4 - בכבר שנילוש בעיסה רכה ומתוך שהוא רך נשמש מהיד, או בעיסה
5 קשה שנדרש פחות זמן להוציאו. מסיקה הגמרא על כל הספיקות של רב
6 אשי בדעת פלימו, תִּיקוּ.
7 אִמֵר רַבִּי יִצְחָק בַּר (רַב) יוֹסֵף אִמֵר רַבִּי יוֹחָנָן כֹּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַתְנַאִים
8 שהשווה את זמן תחילת ביאה, בְּעֵצְמוֹ שִׁיעֵר - שיער כפי הזמן שהיה
9 שווה בעצמו בתחילת ביאה. שואלת הגמרא, וְהָאִיבָא בֶּן עֲזַאי דִּלָּא
10 נְכִיב - שלא נשא אשה, וכיצד ניתן לומר ששיער כפי הזמן שהוא עצמו
11 שהה בביאה. עונה הגמרא, אִיבְעִית אִיבָא - אם תרצה תשיב שְׁכָסִיב
12 ופִּירֵשׁ הָהּ - נשא אשה ובא עליה, אלא שלאחר מכן התגרש ופרש
13 מהאשה. וְאִיבְעִית אִיבָא, מְרִבְיָה שְׁמִיעַ לִיָּה - אמנם הוא עצמו לא נשא
14 אשה, אך קיבל מרבו כמה הוא זמן הביאה. וְאִיבְעִית אִיבָא, התקיים בו
15 מה שנאמר 'סוֹד ה' לִירְאִיו' - שידע כמה זמן היה שווה אם היה נשוי.
16 דַּרְשׁ רַב עֲזַרְיָא, וּמִנֵּין אִמֵר לָהּ - פעמים אמר דרשה זו מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי
17 אָמִי, וּמִנֵּין אִמֵר לָהּ מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי אָמִי, כֹּל הָאוּכַל לָחֶם בְּלֹא נְמִילַת
18 יָדָיִם לִפְנֵי הָאֲבִילָה, מענישים אותו כְּאִילוּ כָּאֵל אִשָּׁה וּזְנָה. שֶׁנֶּאֱמַר
19 "כִּי כַּעַד אִשָּׁה וּזְנָה עַד כְּכַר לָחֶם", ונדרש הפסוק מסופו לתחילתו,
20 שבשביל חטא שחטא בכבר לחם מתחייב האדם בעונש כמו שבא על
21 אשה זונה. שואלת הגמרא, אִמֵר רַבָּא הָאֵי - הרי לשון הפסוק 'כַּעַד
22 אִשָּׁה וּזְנָה עַד כְּכַר לָחֶם' אינו מתפרש כפי שדרש רב עזריא, שהרי
23 לדבריו 'כַּעַד כְּכַר לָחֶם עַד אִשָּׁה וּזְנָה' מִיִּבְעֵי לִיָּה - צריך היה לכתוב,
24 משום ש'כַּעַד' מתפרש על המעשה שעשה, ו'עד' מתפרש על העונש
25 שמקבל, ואילו רב עזריא דרש את הפסוק להיפך. אֵלָא אִמֵר רַבָּא יש
26 לדרוש את הפסוק כך, כֹּל הַקָּא עַל אִשָּׁה וּזְנָה, לְסוּף - סופו שֶׁמִּבְּקַשׁ
27 כְּכַר לָחֶם, שנגיע לידו עניות. אִמֵר רַבִּי זְרִיקָא אִמֵר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כֹּל
28 הַמְּזִיל לָחֶם בְּנְמִילַת יָדָיִם - שרגיל לאכול בלא ליטול את ידיו, סופו שמת
29 וְנִקְרָא מִן הַעוֹלָם.
30 אִמֵר רַב חִיָּיא בַר אִשִּׁי אִמֵר רַב, כשנטול אדם מִיָּם רָאוּשֵׁינָם - נטילת
31 ידים שלפני הסעודה, צָרִיךְ שִׁינְיָבִיה יָדָיו בשעת הנטילה לְמַעְלָה.
32 וכשנטול מִיָּם אַחֲרוֹנִים - נטילת ידים בסוף הסעודה, צָרִיךְ שִׁינְיָבִיל
33 יָדָיו לְמַטָּה. תְּנִיא נְמִי כִּי - וכן שנינו בברייתא, הַנּוֹמֵל יָדָיו צָרִיךְ
34 שִׁינְיָבִיה יָדָיו לְמַעְלָה, שאם לא יעשה כן, יש חשש שֶׁיִּמָּא יִצְאוּ הַמַּיִם
35 שנטמאו בנטילה הראשונה חוץ לְפָרְק - מחוץ למקום החיבור שבין
36 האצבעות לכף היד, וְיִחַזְרוּ לאצבעותיו כשיטול פעם שנייה, וְיִטְמָאוּ אֵת
37 הַיָּדָיִם. אִמֵר רַבִּי אֶבְהוֹ כֹּל הָאוּכַל פֶּת בְּלֹא נִיגוּב יָדָיִם - שלא מנגב
38 את ידיו לאחר הנטילה, הרי זה דבר מאוס, ונחשב כְּאִילוּ אוּכַל לָחֶם
39 טָמֵא. שֶׁנֶּאֱמַר לאחר שאמר ה' ליחזקאל לאפות לחם בצורה מאוסה
40 כסימן שכך יהיה לישראל בגלות, 'וַיֹּאמֶר ה' כֹּכָה יֵאָכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
41 אֵת לָחֶם טָמֵא וְגו' - הרי שדבר מאוס נקרא טמא.
42 שואלת הגמרא, וּמָאֵי - מה דורשים מהמשך הפסוק 'וְאִשְׁתִּי אִישׁ נִפְשׁ
43 יִקְרָה תְּצוּד'. עונה הגמרא, אִמֵר רַבִּי חִיָּיא בַר אֲבָא אִמֵר רַבִּי יוֹחָנָן,
44 יש לדרוש כך, כֹּל אָדָם שֵׁישׁ בּוֹ נְפוֹת הַרוּחַ - גאווה, לְכַסּוֹף נִכְשָׁל
45 בְּאִשְׁתִּי אִישׁ - באיסור אשת איש, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאִשְׁתִּי אִישׁ נִפְשׁ יִקְרָה

המשך ביאור למסכת סוטה ליום רביעי לעומר עמ' א

1 לשני, ונדרש פחות זמן לקושרם. מסיקה הגמרא, תִּיקוּ.
2 שנינו בברייתא, הִנֵּין בֶּן פְּנֵחָם אוֹמֵר שהשיעור הוא כְּדִי שְׁתוֹשִׁיט יָדָה
3 לְתוֹךְ פֶּה לִיטוֹל את הַקִּיָּסָם. בְּעֵי רַב אִשִּׁי לפי איזה שיעור זמן
4 משערים, אֵל דִּלָּא מְהִירָא או דִּלָּא מְהִירָא קִיסָם שנמצא דחוק בין
5 השניים, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. מסיקה הגמרא, תִּיקוּ.
6 שנינו בברייתא, פְּלִימוֹ אוֹמֵר שהשיעור הוא כְּדִי שְׁתוֹשִׁיט יָדָה לְסָל
7 לִיטוֹל כְּכַר וְתִטְלוּ. בְּעֵי רַב אִשִּׁי לפי איזה שיעור זמן משערים, דְּמִתְרַקַּךְ

8 או דִּלָּא מְהִירָא - להוציא ככר שנמצא דחוק בסל, או שאינו דחוק ונדרש
9 פחות זמן להוציאו. וכן יש להסתפק האם משערים בְּהִתְרַקַּךְ או בְּהִתְרַקַּךְ
10 - בסל חרש או בישן, כל חרש אינו נוח לשימוש משום שיוצאים ממנו
11 חוטי אריגה, אך סל ישן נוח לשימוש ונדרש פחות זמן להוציאו ממנו את
12 הככר. וכן יש להסתפק האם משערים בְּהִתְרַקַּךְ או בְּהִתְרַקַּךְ - בכבר חם
13 או קר, ככר חם צריך להוציאו מן הסל בנחת כדי שלא יעקר ויפול מידו,
14 אך ככר קר נדרש פחות זמן להוציאו מן הסל.

שמואל-א ל בה-לא לא א-ג

כה ויהי מהיום ההוא ומעלה וישמה לחק ולמשפט לישאל עד היום הזה: פ כו ויבא דוד אל-צקלג וישלח מהשלל לזקני יהודה לרעהו לאמר הנה לכם ברכה משלל איבי יהודה: כז לאשר בבית-אל ולאשר ברמות-נגב ולאשר ביתר: כח ולאשר בערער ולאשר בשפמות ולאשר באשתמע: כט ולאשר ברכל ולאשר בערי הירחמאלי ולאשר בערי הקיני: ל ולאשר בחרמה ולאשר בכור-עשן ולאשר בעתד: לא ולאשר בחברון ולכל-המקמות אשר-התהלדשם דוד הוא ואנשיו: פ לא א ופלשתים נלחמים בישראל וינסו אנשי ישראל מפני פלשתים ויפלו חללים בהר הגלבע: כו וידבקו פלשתים את-שאול ואת-בניו ויכו פלשתים את-יהונתן ואת-אבינדב ואת-מלכישוע בני שאול: ג ותכבד המלחמה אל-שאול וימצאהו המורים אנשים בקשת ויחל מאד מהמורים: ד ויאמר שאול לנשא כליו שלף חרבך ודקרני בה פן-יבואו הערלים האלה ודקרני והתעללו-כי ולא אבה נשא כליו פי ירא מאד ויקח שאול את-החרב ויפל עליה: ה וירא נשא-כליו ברימת שאול ויפל גם-הוא על-חרבו וימת עמו: ו וימת שאול ושלשת בניו ונשא כליו גם פל-אנשיו ביום ההוא יחדו: ז ויראו אנשי-ישראל אשר-בעבר העמק ואשר בבעבר הירדן כי-נסו אנשי ישראל וכימתו שאול ובניו ויעובו את-הערים וינסו ויבאו פלשתים וישבו בהן: ח ויהי ממחרת ויבאו פלשתים לפשט את-החללים וימצאו את-שאול ואת-שלשת בניו נפלים בהר הגלבע: ט ויכתרו את-ראשו ויפשטו את-כליו וישלחו בארץ-פלשתים סביב לבישר בית עצביהם ואת-העם: י וישימו את-כליו בית עשתרות ואת-גויתו תקעו בחומת בית שן: יא וישמעו אליו ישבי יביש גלעד את אשר-עשו פלשתים לשאול: יב ויקומו פל-איש חיל וילכו

רש"י

(כה) מהיום ההוא ומעלה. לא נאמר והלאה, אלא ומעלה, כבר הנהיג אברהם בחוק זה (בראשית יד כד): 'בלעדי רק אשר אכלו הנערים וגו', הם היושבים על הכלים, 'וחלק האנשים', ההולכים במלחמה בבראשית רבה (מג ט): (כו) לרעהו. לאוהביו: (לא) אשר התהלך שם דוד. שהיו מחכאים אותו מפני שאול: (א) ופלשתים נלחמים בישראל. כאדם האומר נחזור לענין ראשון: (יא) וישמעו אליו. כמו עליו, על שאול: (יב) וישרפו אותם שם. תרגום: וקלו עליהן כמה דקלן על מלכיא תמן, כדתנן (עבודה זרה יא א) שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי:

מצודת דוד

(כה) ויהי וכו'. רצה לומר: כן הנהיג דוד לעולם, ועשה הדבר הזה לחוק ומשפט לישראל: עד היום הזה. רצה לומר: עד הזמן שגלו ישראל, ולא נתעסקו עוד במלחמה: (כו) לאשר וכו'. לזקני יהודה רעיו, אשר הם בבית אל וכו': (לא) אשר התהלך שם. בעת ברחו מפני שאול: (א) ופלשתים נלחמים. כאומר נחזור לענין הראשון: (ג) את שאול. כי בניו כבר הרגו, והיתה כל פני המלחמה אליו לבר: המורים אנשים בקשת. כמו אנשים המורים בקשת, ורצה לומר: שמצאו מקומו אשר נטמן בה, ופחד מהם שלא יתעללו בו: (ד) ודקרני בה. רצה לומר: דקירת מות: ודקרניו והתעללו בו. רצה לומר: דקירות מכאיבות, ולהשאר חי ויתעללו בו: כי ירא. פחד מה', לשלוח יד במשיחו: ויפול עליה. להמית את עצמו: (ה) כי מת. רצה לומר: קרוב למות, כי בן איש גר העמלקי השלים מיתתו, כמו שכתוב בשמואל ב' (א ט): (ו) אנשיו. עבדיו עושי רצונו: (ז) בעבר העמק. הוא עמק יזרעאל, שהיה סמוך למקום המלחמה:

מצודת ציון

(כה) לחק. לדבר קבוע: ולמשפט. למנהג, וכפל הדבר במלות שונות: (כו) לרעהו. לכל רעה ורעה, וכן (איוב מב ט): בהתפללו בעד רעהו: ברכה. מנחה ומתנה, כמו (לעיל כה כז): ועתה הברכה: (ב) וידבקו. השיגום, עד שהיו דבוקים להם: (ג) המורים. הזורקים בחצים, כמו (לעיל כ לו): אשר אנכי מורה: ויחל. מלשון חלחלה ופחד: (ד) שלוף. ענין הוצאת החרב מתערה, כמו (לעיל יז נא): וישלפה מתערה: ודקרני. ענין נעיצה, כמו (זכריה יב ט): אשר דקרו: והתעללו. ענין לעג שחוק ובוזין, כמו (במדבר כב טט): התעללת בי: ולא אבה. ולא רצה: (ח) לפשט. להסיר בגדיהם, כמו (ויקרא ו ד): ופשט את בגדיו: נופלים. רוצה לומר נופלים בארץ פגרים מתים: (ט) כליו. בגדיו וכלי זיינו: וישלחו. את שלוחיהם: בית עצביהם. אנשי בית עבודה זרה הקרוים עצבים, כי מעציבים לב עובדיהם, צועקים אליהם ואינם עונים: (י) עשתרות. שם עבודה זרה

(יא) וישמעו אליו. כמו עליו, וחוזר ומפרש את אשר עשו פלשתים לשאול, לתקוע גויתו בחומה: (יב) וישרפו. על הבשר יאמר, על כי נסרוהו ורמה עלתה בהם, לזה שרפו אותם. או על כלי תשמישו יאמר, כי כן הדרך לשרוף כלי תשמישי המלך,

כָּל־הַלֵּילָהּ וַיִּקְרְאוּ אֶת־גְּוִיֹת שְׂאוֹל וְאֵת גְּוִיֹת בָּנָיו מִחֻמַּת בֵּית שָׁן וַיָּבֵאוּ יָבֵשָׁה וַיִּשְׂרְפוּ אֹתָם שָׁם:
 י וַיִּקְחוּ אֶת־עֲצָמֹתיהֶם וַיִּקְבְּרוּ תַּחַת־הָאֶשֶׁל בְּיָבֵשָׁה וַיִּצְמְוּ שְׁבַעַת יָמִים:

מצודת דוד

בלל ישתמש בהם אחר, וכן אמרו רבותינו ז"ל שורפין על המלכים: (יג) ויצומו. מחמת צער ואבל, על כי עזום במלחמה מול בני עמון, כמו שכתוב למעלה (פרק יא):

מצודת ציון

מה: גויתו. גופו, כמו (דניאל י ט): וגויתו כתרשיש: תקעו. תלאו, [תלון] כמו (במדבר כה ד): והקוע אותם לה': (יג) האשל. שם אילן מה: ויצומו. התענו:

המשך ביאור למס' מנחות ליום שלישי עמ' א

1 ציצית לקיים את חיובו. והגמרא כעת סבורה, ש'חובת גברא' פירושו, 2 שחובה גמורה על האדם לקיים מצות ציצית, כמו שהוא חייב להניח 3 תפילין ולתקוע בשופר ולכן אם אינו מקיים את חיובו נענשו **אַלֵּא אִי** 4 **אִמְרַת חוֹבַת טְלִית הוּא** – אבל אם אתה אומר שאין חובה על 5 האדם לקיים מצוה זו, אלא שאם יש לו טלית מחויב הוא להטיל בה 6 ציצית, מדוע נענשים על אי קיום מצוה זו **הָא לֹא מִיְחִיבָא** – הרי 7 אם אין לו טלית אינו מחויב כלל לקיים המצוה. 8 הגמרא דוחה את הראיה: **אַלֵּא מֵאִי חוֹבַת נְבָרָא הוּא** – אלא מה 9 יש לך לומר שהציצית היא חובת האדם הלובש את הבגד ולפיכך 10 נענשים על אי קיום מצוה זו, הרי עדיין אין בכך כדי להסביר מדוע 11 נענשים על אי קיום מצוה זו, דנהי דתייביה רחמנא כי מיכפי טלית 12 דבת חיובא – הן אמנם שהתורה חייבה את האדם להטיל ציצית 13 בשעה שהוא לובש בגד המחויב בציצית, אבל כי מיכפי טלית דלאו 14 בת חיובא היא – כאשר הוא מכוסה בטלית שאינה חייבת בציצית 15 מי תייביה רחמנא – האם חייבתו תורה לחזור אחר בגד אחר החייב 16 בציצית. וכלומר, פירוש 'חובת גברא' אינו כפי שהבין המקשן שחובה 17 גמורה על האדם לקיים מצוה זו, אלא פירושו שאם יש לו בגד 18 המחויב בציצית, חייב להטיל בו ציצית רק בשעה שהוא לובשו, אבל 19 אם אין לו בגד כזה אינו מחויב לחזור אחריו כדי לקיים המצוה. 20 **אַלֵּא** אין לך להוכיח מדברי המלאך אם מצות ציצית היא חובת 21 הבגד או שהיא חובת האדם הלובש את הבגד. ומה שאמר המלאך 22 לרב קטינא שמענישים בזמן ריתחא מי שאינו מקיים מצות ציצית, 23 **הכי קאמר ליה** המלאך לרב קטינא, אמנם אינך חייב בציצית אבל 24 **טַדְקָי** תחבולות אתה עושה **לְמִיפְטָר נַפְשְׁךָ מְצִיצִית** – לפטור 25 עצמך ממצות ציצית [בכך שאתה לובש בגד הפטור מציצית] ובשעת 26 ריתחא, מענישים מהשמים מי שעושה תחבולות כדי להיפטר 27 ממצוה. 28 הגמרא מביאה את דעת שמואל הסובר שמצות ציצית היא חובת 29 הבגד: **אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל, כלי קופסא** – 30 טליתות של ארבע המחויבות בציצית, אף שהם מונחים בקופסא 31 ואינו לובשן **תייבין בציצית**, ושלא כדברי הסובר (לקמן בבב) שאין 32 מצות ציצית אלא בשעת לבישה. ומודה שמואל בן קנן **שעשה** 33 **לכבודו** – בגדי תכריכים לקבורה **שפמורה** מציצית כל זמן שהיא 34 מונחת בקופסא. **מאי מעמא**, – **אשר תכסה בה' אמר רחמנא** – 35 במצות ציצית אמרה תורה (דברים כב יט) **אשר תכסה בה'**, הרי שלא 36 חייבה תורה אלא בגד העומד ללבישה, ואילו **האי** – תכריכים **לאו** 37 **לאיפסווי עבידא** – אינם עומדים ללבישה. שגם אם מצות ציצית

38 היא חובת הבגד, אין הדברים אמורים אלא בבגד העומד ללבישה, 39 אבל בגד שאינו עומד ללבישה פטור מציצית. 40 ואף על פי שבגדי תכריכים בעודם בקופסה פטורים מציצית, מכל 41 מקום **כההיא שענתא** – באותה שעה שמלבישים את המת 42 בתכריכים, **ודאי רמינן ליה** – מטילים בהם ציצית, **משום** הפסוק 43 (משלי יח ט) **לועג לרש חרף עושהו'** – ואם לא נטיל בבגד המת ציצית 44 הרי זה נראה כאילו אנו מלעיגים עליו שהוא עני [רש'] מהמצוות. 45 הגמרא עוברת לדון בענין אחר: **אמר רחבה אמר רבי יהודה, טלית** 46 **שעדיין לא הטיל בה ציצית, שנקרעה, אם הקרע היה חוץ לשלש** 47 **אצבעות** – כלומר שהיה הקרע רחוק משפת הבגד בשיעור של יותר 48 משלש אצבעות, **יתפור** את אותו הקרע. אולם אם היה אותו הקרע 49 סמוך לשפת הבגד בתוך **שלש** אצבעות לשפתו, **לא יתפור**. מאחר 50 ויש לחשוש שמא ישתמש בשארית חוטי התפירה לצורך מצות 51 ציצית וחוטי התפירה פסולים לציצית מאחר שלא נתפרו לשם מצוה. 52 ואף שאחר כך מייחדם לשם מצות ציצית הרי זה פסול מפני שתחילה 53 נעשו בפסול והתורה אמרה 'תעשה', ולא מן העשוי כבר בפסול. 54 אולם אם הקרע היה למעלה משלש אצבעות, אין כל חשש, מאחר 55 ואין זה מקום הטלת ציצית, שאין מטילים ציצית אלא בתוך שלש 56 אצבעות הסמוכות לשפת הבגד, וגם אם ישאיר מחוטי התפירה לא 57 ישתמש בהם למצות ציצית שאינם במקום הראוי להטלת ציצית. 58 **תניא נמי הכי** – וכך שנינו בברייתא, **טלית שנקרעה חוץ לשלש** 59 **יתפור, תוך שלש, רבי מאיר אומר לא יתפור ורחמנא אומר** 60 **יתפור**. 61 ומוסיפה הברייתא: **נשׂוין רבי מאיר וחכמים, שלא יביא אפילו אמה** 62 **על אמה ממקום אחר ובה תבילת ותולדה בה** – אם נקרעה הטלית 63 לגמרי [עם ציציותיה] אין לו להביא טלית מציצת אחרת אפילו יש 64 בה שיעור אמה על אמה ולתפרה בטלית זו, מאחר והציציות 65 המוטלות בטלית האחרת אינם פוטרים טלית זו שלא היתה מחוברת 66 לטלית הראשונה בשעת הטלת הציציות. וטעם הדבר, שנאמר (במדבר 67 טו לח) **ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם**, משמע שבשעת הטלת 68 הציצית יהיה הכנף מבגד זה, אבל חתיכת בגד שנתפרה לאחר שכבר 69 הטיל ציצית, אין הציצית פוטרתו. 70 ועוד נשׂוין רבי מאיר וחכמים, **שמיביא תבילת ממקום אחר** – שיכול 71 להתיר את קשרי הציצית מטלית אחת וליטול את חוטי הציצית 72 ותולדה בה – ולתלות החוטים בטלית אחרת, ואינו פסול משום 73 'תעשה ולא מן העשוי', שהרי בשעה שמטילה בטלית האחרת חוזר 74 וכורך וקושר לשם מצוה

תהלים יח מזנא יט א ג

מז חִיְהוֹה וּבְרוּךְ צוּרֵי יְרֵחוֹ וְאֱלֹהֵי יִשְׁעֵי: מִה הָאֵל הַנּוֹתֵן נַקְמוֹת לִי וַיְדַבֵּר עִמָּי תַחְתִּי: מִמּ מִפְּלִטִי
מֵאֵיבֵי אֶפֶר מִזֶּקְמֵי תְרוֹמַמְנֵי מֵאִישׁ חָמָס תְּצִלֵנִי: נ עַל־פֶּן | אֹדְרָךְ בְּגוֹיִם | יְהוָה וּלְשִׁמְךָ אֲזַמְרָה:
נא מְגִדֵל יְשׁוּעוֹת מְלֻכּוֹ וְעֵשָׂה חֶסֶד | לְמִשִּׁיחוֹ לְדָוִד וְלִזְרְעוֹ עַד־עוֹלָם:
יט א לְמַנְצַח מְזֻמּוֹר לְדָוִד: נ הַשְּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מְגִיד הֶרְקִיעַ: ג יוֹם לְיוֹם יִבְיַע
אָמַר וּלְיִלָּה לְיִלָּה יַחְוֶה־דַּעַת:

רש"י

הבריות כבוד אל ומודים ומברכין על המאורות:
ומעשה ידיו מגיד הרקיע. הכוכבים והמזלות שהם
מעשה ידיו של הקב"ה אשר הם שם כמו שנאמר ויתן
אותם אלהים ברקיע השמים (בראשית א') ומשם מגידים
כבודו: (ג) יום ליום יביע אומר. מעשה בראשית
מתחדש מיום אל יום לערב חמה שוקע וזורחת לבקר
ומתוך כך יביעו הבריות אמרי שבח על ידי הימ"ו
והלילות שמורים את הבריות לקלס ולהודות מנחם
פתר יביע לשון מעין נובע: יחווה. לשון הגדה:

מצודת ציון

(מז) צורי. מלשון צור ר"ל חזקי: (מח) וידבר. מלשון
הנהגה כמו דבר אחד לדור: (נא) מגדל. מלשון גדול:
(ג) יביע. ידבר כמו יביעון בפייהם (לקמן ל"ט): יחווה. יגיד כמו
אחווה דעי (איוב ל"ב):

וגם יביעו הבריות אמרי שבח על ידי הימ"ו
והלילות שמורים את הבריות לקלס ולהודות מנחם
פתר יביע לשון מעין נובע: יחווה. לשון הגדה:

מצודת דוד

(מז) חי ה'. הלא ה' חי לעולם וכזאת יעשה כל הימים ויהיה
ברוך לעולם בעבור זה: (מח) הנותן. הנוקם נקמתי מיד
האויב: וידבר. שמני למנהיג להם: (מט) מן קמי. תרומם
אותי יותר מן הקמים עלי: (ג) על כן. בעבור התשועה
הגדולה הזאת: (נא) מגדל. ובזה אודך בגוים כי אספר לומר
דעו שה' מגדיל ישועות רצה לומר עושה ישועות גדולות למלכו ולא בתשלום גמול כי אם בחסד: ולזרעו. וכן יעשה לזרעו
עד עולם: (ב) השמים מספרים. רצה לומר על ידי השמים נראה כבוד האל וכאלו הם יספרו כבודו: ומעשה. הרקיע מגיד
ומעיד על פלאי מעשה ידי ה': (ג) יום ליום. מיום ליום יביע אומר ר"ל בכל יום כאלו יאמרו בו פלאי ה' כי בכל עת נראה
בהם מפלאות המקום:

יהל אור

תועלת ג"ע ותחה"מ ש"י עולמות אבל עיקר המכוון צורך
הבעה"ב שהרי ארז"ל נוח לו לאדם שלא נברא כו' פי שלא
ירד מבחי" טהורה היא לבחי" אתה בראת כו'. וענין חלק
שליש י"ל נהי"מ דאצילות נעשים מקור לבני"ע. וזהו ג"כ חלק
רביע בחי' מל' הנק' רובע ישראל וכמ"ש במ"א בענין כל
ישראל יש להם חלק לעוה"ב דחלק הוא חלק רביע כמבואר
בגמ' פ"ד דב"ב דס"ג ע"א ובש"ע ח"מ סי' רנ"ג סכ"ד. והיינו
דמקבלים מבחי' יסוד שבו ועל ידו נמשך שפע הבינה הנק'
עוה"ב בכנס"י והיסוד נק' רובע ישראל היינו חלק רביע
מבחי' ז"א דאצילות כמ"ש בזח"ג פ' בלק דף ר"ד. וזהו ענין
האריסות שהאריס נוטל חלק רביע כו'. ועד"ז דוד נק' אריס
כי הוא מרכבה לבחי' מל' שיורדת בבני"ע ונעשית ראש
לשועלים ע"ד אשת חיל מי ימצא כו'. והמכוון ש"ע"י הביורר
ואתעדל"ת ממשיכים תוס' חדש יותר מהאור הקצוב. דהיינו
יחוד פנימי דאו"א. ועיקר הפירות לבעה"ב תוספת אור ב"א
וזהו שהתחיל דוד לספר להקב"ה מענין האתעדל"ת והתחיל
השמים מספרים. דהיינו אתעדל"ת של המלאכים. ואח"כ בכל
הארץ יצא קום של בנ"א. עד ש"ע"י ההילול והשבח מתעורר
למעלה התענוג עליון. ואזי מבקש בקשתו שגיאות מי יבין
כו'. וז"ש ג"כ ברבות פ' בא ר"פ י"ט שכל מה שברא הקב"ה
לא ברא אלא לכבודו כו' ואומר השמים מספרים כבוד אל.
והיינו כנ"ל בענין פ"י האריסות כו':

השמים מספרים. עמ"ש בביאור ע"פ השמים כסאי בשם
המדרש תלים במקומו. כתובות א' ה"א. ומעשה ידיו מגיד
הרקיע ע' מזה במדרש תלים ג"כ. ר"ח רבות בא ר"פ י"ט ענין
השמים כסאי השמים מספרים קע"א ג' רמ"ז א' ש' ד' ש"א
ג' ח"מ צ"ב ד' זח"א עמוד ל"א ל"ב קנ"ט. ח"ב קפ"ז ופ'
תרומה של"ה מ"ח ב' קי"ז א' ר"ה ב'. מ"ע קי"ו. בחיי י"ח
ב' מ' ב' ר"א ג':

רבות ויקרא ס"פ ה' קע"א ג' א"ר חנינא אית אריס דחכים
למשאל כו' דוד מאריסא טבא הוה בתחלה משורר בקילוס
השמים מספרים כו' א"ל הקב"ה מה את בעי א"ל שגיאות מי
יבין כו'. ענין אריס נזכר שם בפ' ויקרא פ' א' ע"פ ויקרא אל
משה על אדה"ר ולאדם לא קרא והלא כבר נאמר ויקרא ה'
אלקים אל האדם אלא אין גנאי למלך לדבר עם אריסו. וכ'
המ"כ ואדה"ר אריסו היה שנאמר ויניחהו בג"ע לעבדה
ולשמרה. והנה האריס נוטל רק לשליש ולרביע ועיקר השבח
לבעה"ב. וכך המצות עיקרן צורך גבוה הוא ע"ד ועשיתם
אתם כאלו עשאוני. שהוא עשיית הכלים דאצילות. ט"ס דז"א
ע"י רמ"ח מ"ע בנין שיעור קומה שבהן ועל ידן גילוי אלקותו
בעולמות. וע"כ נק' תמתי שמשלימים אותו כביכול. כמ"ש
בלק"ת שבה"ש בד"ה אני ישנה. ועי"ז נמשך ג"כ תענוג עליון
למעלה שאמר ועשה רצונו כמ"ש סד"ה לסוסתי. וכמ"ש
ואחי שעשועים יום יום. אלא שמ"מ גם האדם מגיע לו

עין יעקב

רש"י

מי שאכל שום וריחו נודף וכו'. פירוקא הוא כלומר ה"ק קרא אם רשעת מעט אל תוסיף על רשעך דמי שאכל שום וריחו נודף כבר לחביריו כלום יחזור ויאכל עוד אחר ויהיה נודף יותר לזמן ארוך: חרדין ועצבין. נוטריקון דחרצובות: כאולם. שפתחו פתוח ורחב: זה דרכם. לעיל מיניה כתיב קרבם בתימו לעולם דהיינו קבורה והדר כתיב זה דרכם כסל למו [כלומר יודעים הם שזו דרכם אבל כסל למו] כליותיהם מחופים בחלבם מהשיב אל כליותיהם מחשבת סופם ושמא תאמר מחמת החלב שכחו והרי הם שוגגין ת"ל ואחריהם את העתיד [לבא]

דף לא עמ' ב דרש רב עולא⁷⁵⁹: מאי ד' כתיב: (קהלת ז) "אל תרשע הרבה" וגו'⁷⁶¹, 'הרבה' הוא דלא לירשע, הא⁷⁶² מעט לירשע⁷⁶³? אלא⁷⁶⁴, מי שאכל שום וריחו נודף⁷⁶⁵, יחזור ויאכל שום אחר ויהא ריחו נודף!⁷⁶⁶ דרש רבא בר רב עולא: מאי דכתיב⁷⁶⁷: (תהלים עג) "כי אין חרצפות למותם, ובריא אולם". אמר הקדוש ברוך הוא: לא דין⁷⁶⁸ לרשעים, שאינן חרדין ועצבין מיום המיתה⁷⁶⁹, אלא שלבם בריא להן⁷⁷⁰ כאולם⁷⁷¹. והינו ד' אמר רבה: מאי דכתיב⁷⁷²: (שם מט) "זה דרכם כסל למו"⁷⁷⁵, יודעין⁷⁷⁷ רשעים שדרכם למיתה⁷⁷⁸, ויש להם חלב⁷⁷⁹ על כסלם⁷⁸⁰. שמא תאמר⁷⁸¹: שכוחה היא מהן⁷⁸²? תלמוד לומר⁷⁸³: (שם) "ואחריהם בפיהם ירצו סלה"⁷⁸⁴.

לנפשם אחרי אובדם בפיהם ירצו סלה ויספרו תמיד ואעפ"כ אינם חוזרין:

מתוך שיעורים באגדות חז"ל

על אודות העתיד הבטוח, (770) בטחון מפרז. (771) בנין יציב, חזק, רחב וגבה. (772) וזה מה ש (773) על הרשעים: (774) הטפשות שלהם היא (775) כסילות (776) להם פלומר: (777) הם ה' (778) איש מהם אינו משלה את עצמו על חיי נצח בעולם הזה, וגם חיים ורוחניים לעתיד לבוא אינם יכולים להיות תוצאה של עברות. הרשעים מבינים זאת היטב, ואינם טועים לחשב כי דרך רשע תביא איזו תכלית בעולם הזה ובעולם הבא. אם פן מדוע אינם עוזבים את דרכם הרעה? כי שכלם אטום מלהבין (779) שפון. על פליוותיהם, והוא מונע את מוסר הפליות מלחדר פנימה ולגרם לשפור מעשים. (781) שסבת חטאי הרשעים היא כי המיתה (782) לכן הם חוטאים. (783) בהמשך אותו פסוק: (784) פלומר: בפייהם הם מפזירים את אחרייתם, ומודעים לכך שהעולם אינו נצחי ואינו מפקר.

(759) סתירה נוספת בספר קהלת, ושאל: (760) מה הפונה במה ש. (761) מפסוק זה דיק עולא: האם נכון להניח כי. (762) אבל. (763) דיוק זה ודאי אינו נכון! גם רשע קטן אסור להיות! אם כן כיצד אמר שלמה שאסור להרשיע הרבה? מתוך כך אפשר לטעות כי מעט רשע מתר להיות. (764) הסבר הדברים פשוט, כל רשע מפלג היה פעם רשע קטן, ובטרם העז לעשות חטאים גדולים, הוא נסה תחלה לעשות עברות שנראות קטנות בעיניו, והחוטא יטעה לחשב שאם יעשה עברה חדשה, היא אינה אלא המשכה של זו הקודמת שעדין לא פגה. אבל זו טעות! שהרי. (765) מפיו, האם. (766) בגלל ההנחה שבין כך ובין כך כבר נודף ריח של שום מפיו. (767) מה משמעות הנאמר על הרשעים המנצלים באפן לא נכון את ברפת ה': (768) לא די להם. (769) למרות שהם יודעים על אודותיה, ואיש מהם אינו משלה את עצמו להשאר בעולם הזה לנצח, ובכל זאת, לא רק שהם מדחיקים את המחשבה

44 בציצית שמונה חוטים. יתיב רבה וקאמר משמיה דרבי, חוט של
 45 כרד – שבורכים בו את החוטים לעשות מהם גדיל, עולה אף הוא מן
 46 המנין, דהיינו שנחשב כאחד משמונת החוטים. אמר ליה רב יוסף
 47 לרבה, שמואל אמרה להלכה זו, ולא רב.
 48 איתמר נמי – וכן נאמר עוד כהלכה זו, אמר רבה בר בר חנה, סח
 49 לי רבי יאשיה דמן אושא, חוט של כרד עולה לה – לציצית מן
 50 המנין של שמונה חוטים.
 51 הלכות נוספות בענין כריכת החוטים, ומנין החוליות: יתיב רבא וקא
 52 אמר משמיה דשמואל, תכלת – ציצית שפרך רובה – שרך שני
 53 שליש מאורך החוטים ועשאו גדיל, ורק שליש מהם נותר לענף
 54 ושהוא חלק החוט שאינו כרוך, בשרה. אמר ליה רב יוסף לרבה,
 55 רב אמרה להלכה זו, ולא שמואל.
 56 איתמר נמי כהלכה זו בשם רב, אמר רב הונא בר יהודה, אמר רב
 57 ששת, אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב, תכלת שפרך רובה,
 58 בשרה.
 59 רב חייא בריה דרב נתן מתני הכי – שנה שמועה זו בשם רב כר,
 60 אמר רב הונא, אמר רב ששת, אמר רב רמיה בר אבא אמר רב,
 61 תכלת שפרך רובה, בשרה, ואפילו אם לא כרד בה אלא חוליא
 62 אחת – שהקוף בחוט רק שלש כריכות ושהם חוליא אחת כמבואר
 63 להלן ואת כל השאר הניח ענף, בשרה. ונוי תכלת – ואמנם עיקר
 64 מצות ציצית יופיה הוא, שיכרוך שליש מהחוטים לגדיל, ושני
 65 שלישי חוט יניח ענף.
 66 מבררת הגמרא: וכהו כריכות הן שיעור חוליא. משיבה הגמרא:
 67 תניא, רבי אומר, שיעור חוליא הוא כדי שיכרוך וישנה וישלש,
 68 דהיינו שלש כריכות.
 69 תאנא, הפוחת – הרוצה לפחות במנין החוליות לא יפחות משבע,
 70 והמוסיף עליהן לא יוסיף על שלש עשרה חוליות. ומה הטעם,
 71 הפוחת לא יפחות משבע כיון שהם כנגד שבעה רקיעים, והמוסיף
 72 לא יוסיף על שלש עשרה כדי שיהיו כנגד שבעה רקיעין, ועוד
 73 ששה איריין שביניהם – שני הרקיעים.
 74 תנא, העושה ציצית מניח שני חוטים ארוכים לכרוך בהם, אחד לבן
 75 ואחד תכלת, בשהוא מתחיל לכרוך מתחיל בלבן, כיון שתחילה
 76 נאמר (במדבר טו לח) 'הקנה', ומשמע מין כנה דהיינו חוטי לבן כמבואר
 77 לעיל (לח), ורק אחר כך נאמר 'פתיל תכלת' ועל כן הלבן קודם, ואחר
 78 כך כרוך בחוט התכלת, וכשהוא מסיים לכרוך חוור ומסיים בלבן,
 79 כיון שהלבן שהוזכר בתורה קודם חשוב יותר, ואם יסיים בתכלת
 80 נמצא שסוף הציצית פחות חשוב מתחילתה, והרי כלל הוא מעלין
 81 בקודש ולא מורידין.
 82 הגמרא מביאה מעשה בענין ציצית שרך כולה: רב ורבה בר בר
 83 חנה הוו יתיב – היו יושבים, הוה קא חליף ואויל תהוא נברא –
 84 עבר לפנייהם אדם אחד, דמיכפי גלימא דכולה תכלתא – שהיה
 85 מכוסה בטלית שכולה בצבע תכלת, ורמי ליה תכלתא – והיה מוטל
 86 בה ציצית,

1 דוחה הגמרא: מנין לנו ללמוד מדבריהם שצריך לקשור אחר כל
 2 חוליא, גלימא דאיקטר – שמהם לא אמרו שגרדומין כשרים אלא
 3 אם קשר אחר כל חוליא, אך אין זו חובה, ובאמת ברוב הציציות אין
 4 קשר על כל חוליא, ואין הגרדומין כשרים בהן.
 5 הלכה נוספת בענין הקשר העליון: וקאמר רבה, מהלכה זו שנלמד
 6 להלן ששע מנה, קשר עליון שביציצית דהיינו הקשר שבסוף הגדיל
 7 כמבואר לעיל, חיובו דאורייתא מהלכה למשה מסיני, ואם לא קשר
 8 כלל, אף שרך החוטים היטב ויכול הגדיל להתקיים יום או יומיים
 9 הציצית פסולה, דאי סלקא דעתך – שאם תעלה על דעתך שחיוב
 10 הקשר הוא רק דרבנן, אם כן מאי איצטריך למישרי כיון בציצית
 11 – מדוע הוצרכה התורה להתיר בציצית את איסור הכלאים
 12 שבנתינת חוטי צמר בסדין פשתן, הרי אם אין החוטים קשורים בבגד
 13 אלא תחובים בו, פשיטא שהדבר מותר, כיון שכלל הוא התוכף
 14 תכיפה אחת – התופר על ידי שמכניס פעם אחת את החוט בבגד,
 15 אינו חיבור ואין בוה משום כלאים, אלא מכך שהוצרכה התורה
 16 להתיר כלאים בציצית ששע מנה, שצריכים החוטים להיות קשורים
 17 בבגד מדאורייתא.
 18 הגמרא חוזרת לדון בענין חוטי ציצית שנקרעה: אמר רבה בר רב
 19 אדא, אמר רב אדא אמר רב, אם נפסק החוט מעיקרו – מצד
 20 ראשו המחובר לטלית, דהיינו שנקרע לגמרי מהבגד, הציצית
 21 פסולה.
 22 יתיב (ישב) רב נחמן, וקא אמר להא שמעתא – ואמר שמועה זו
 23 שאם נפסק החוט מעיקרו פסולה. איתביה רבא לרב נחמן, שנינו
 24 בברייתא, כמה דברים אמורים שחוטי הציצית צריכים שיעור,
 25 בתחילתו – בשעת עשיית הציצית, אבל סופו – אם נעשו החוטים
 26 כדי ונחתכו לאחר זמן, שיריו ונרדומיו כשרים גם בכל שהוא.
 27 ומבאר רבא: מאי שיריו ומאי נרדומיו, כלומר מה ההבדל ביניהם,
 28 מאי לאו – האם אין הפירוש כך, שיריו היינו דאיפסיק מינייהו
 29 ואישתיר מינייהו – שנחתכו החוטים ונשאר מהם מעט, אך נרדומיו
 30 הכולנה דאינרדומי – שנחתכו החוטים לגמרי עד הכנף,
 31 ומבואר שמכל מקום הציצית כשירה, שלא כדברי רב.
 32 דוחה הגמרא: לא – אין לבאר שגרדומיו היינו שנחתכו החוטים
 33 לגמרי, אלא במה שנאמר שיריו וגרדומיו תרא קתני – דין אחד
 34 שנינו כאן, דהיינו שיריו נרדומיו – אם נחתך קצת מהחוטים ונשאר
 35 קצת, כשרים בכל שהוא, אך אם נחתכו לגמרי הציצית פסולה
 36 כדברי רב.
 37 מקשה הגמרא: אם כך ששיריו וגרדומיו הם אותו ענין, ולימא –
 38 ויאמר התנא רק נרדומיו, שיריו למה לי. מיישבת הגמרא: הא קא
 39 משמע לן בתיבת 'שיריו', דבעינן שיריא לנרדומיו כדי לענבן –
 40 שאין די בגרדומים כל שהם להכשיר הציצית, אלא צריך שיהיה
 41 בהם שיעור חשוב דהיינו כדי לקשור מהם עניבה, וששיריו וגרדומיו
 42 כל שהוא' הכולנה שונת מהחוטים כדי עניבה.
 43 הלכה בענין מנין חוטי הציצית: להלן (כב) מבואר שצריך לתת

המשך ביאור למס' מנחות ליום שבת קודש עמ' א

15 הגמרא מבארת את המקור לדינו של רבי שמעון: תנו רבנן, נאמר
 16 בספר יחזקאל (מד א) 'ואיפה לפר ואיפה לאיל ועשה מנחה ולבבשים
 17 באשר תשיג ידו ושמן הין לאיפה'. שואלת הברייתא: אמר רבי
 18 שמעון, מלשון הכתוב 'ואיפה לפר ואיפה לאיל' משמע שיעור
 19 המנחה לפר ולאיל שוה, וכי מרת מנחה הבאה עם קרבן פרים
 20 והבאה עם קרבן אילים מדה אחת היא, והלא מדת המנחה לפר
 21 שלשה עשרונים סולת, ולאיל שני עשרונים.
 22 משיבה הברייתא: אין כוונת הנביא ששיעור מנחת פרים ואילים שוה,
 23 אלא כוונת הכתוב ללמדנו, שהקרבן עם נטכיו דבר אחד הם,
 24 ומלמדנו הפסוק בזה שאם היו להם פרים מרובין – שהיו להם דמים
 25 לקנות את מנין כל הפרים הנצרכים, ולא היו להם דמים לקנות
 26 נסכים, מוטב שביאו פר אחד ונסכיו – שיקנו בדמים אלו פר אחד
 27 ונטכיו, ואל יקרבו בולן בלא נסכים, וכן אם היו להם

1 עברו הציבור עבירה על פיהם, ולא אם עברו הציבור על איסור כרת
 2 בשוגג בלא הוראת בית דין. וכך ביאור כל הפסוק, וכן תעשה פר
 3 חטאת לשבעה שבטים, כשחידשו בית דין ואמרו שחלב מותר, ושגגו
 4 בית דין בהוראתם, ועברו ישראל עבירה על פיהם.
 5 אמר רב יהודה אמר רב, ובור אותה האיש לטוב ותינא בן תוקנה
 6 שמו, שאמלא הוא – אם לא עשה מה שעשה, נגנו ספר יחזקאל
 7 על ידי חכמי ישראל, מפני שהיו דבריו סותרין לדברי התורה,
 8 כמבואר לעיל, ומה עשה כדי ליישב את הסתירות, העלה לעלית
 9 ביתו שלש מאות גרבי – חביות שמן לנרות להאיר בלילה, וישב
 10 בעלייה ודרשו, עד שיישב את הסתירות, כמו שמיישבת הגמרא
 11 לעיל.
 12 שנינו במשנה: אמר רבי שמעון, אם היו להם פרים מרובין [וכו']
 13 ולא היו להם נסכים, יביא פר אחד ונטכיו, ולא יקרבו כולם בלא
 14 נסכים.

1 קשר העליון - בקנטרס פירש שני פירושים: אחד - אחר הגדיל, ונקרא עליון כמו בנה
 2 יג, א) "למעלה מן העטרה". זה אינו מוכח אלא דמיהא בעינן קשר. ולשון אחר
 3 פירש: סמוך לבנה. אבל קשר שאחר הגדיל, כיון שרוחן מן הטלית - משום שהוא לא היה
 4 כלאים. יתמה: להאי דמוכח, היכי מסיק ביבמות (ד, ב) למאן דלא דריש סמוכים אלא
 5 היבא דמוכח, ד"צמור ופשתים" למה לי? דכלאים
 6 מתנא דבי רבי ישמעאל שזמיעין, דבגדיהם צמר
 7 ופשתים וכו'. והשתא קשר העליון לא שזמיעין,
 8 ואם כן לא היה כלאים, ואיצטרך שפיר לאיתוי
 9 צמר ופשתים, לומר שהיא צריך לעשותם בענין
 10 שהיא בהם כלאים! ויש לומר: דהכא לא מפיק
 11 מקרא ד"צמר ופשתים", אלא מ"גדיל", ומוכח
 12 דכלאים דדרשה גדיל דרשה בנתה היא,
 13 דבעינן גדיל טוב. אי נמי, סוגיא דהתם אתיא
 14 כמאן דאמר גדיל דווקא, ושנא דהתם אתיא
 15 כמאן דאמר או גדיל או פתיל, ופולגתא
 16 דאמוראי הוא בסמוך. והכי נמי תימה, דבפרק
 17 "המנוצח תפילין" (עירובין צו, ב) משמע דבעינן
 18 שזרין, ורבינו תם נמי פירש דאיתו חיוב
 19 כלאים עד שהיא משוה, ואם כן איצטרך שזר
 20 קרא דכלאים בציצית! ויש לומר: דבעלמא ליק
 21 ליה מתכלת דבגדי כהונה, וכיון דתכלת שזור -
 22 הוא הדין לבן.
 23 **דאיגרום** איגרומו - פירש בקנטרס:
 24 שנספקו לגמרי, וקשה דהא "כל
 25 שהוא" קתני וצריך לומר לדצדיק קתני, ולא
 26 קאי אלא אשירי. ונראה לפרש: מאי לאו שירי
 27 דאיפסיק מנייהו, כלומר: שיש מן החוטים
 28 שנספקו מעיקרם, ואשתירי מן השלימין נמי.
 29 וגרומו - דאיגרומו כולם. והשתא לא קאי
 30 "כל שהוא" אלא אנגרומו. הוא ד"איפסיק
 31 מנייהו" היי השתא כמו "נפסק החוט מעיקרו"
 32 דלעיל. וכי האי גונא קרי "שירי" פרק קמא
 33 דסוכה (יג, א) גבי אוזב תחילתו שלשה וסופו
 34 שנים. וצריך עיון.
 35 **שירי** גרומו כל שהוא - פרק "מי שמת"
 36 (בבא בתרא ק, א) הוה מצי לאיתוי
 37 הך, גבי הך דפרקי: וכל היבא דתני "כל
 38 שהוא" לית ליה שיערא. לא יפחות דומע
 39 כנגד שבעה רקיעים - לפי שתכלת דומע
 40 לים ים דומה לרקיע. ואנן דלית לן תכלת
 41 לא קפדינן בהא. והא נמי דאמרין: צריך
 42 לקשור על כל חוליא וחוליא - היינו כדי
 43 שיהא ניכר התכלת. ומה שאנו נהוגים חמשה
 44 קשרים, פירש בקנטרס גבי ציצית שקולה
 45 כנגד כל המצות: לפי שציצית עולה שש
 46 מאות, ושמונה חוטין וחמשה קשרים עולה
 47 שש מאות ושלש עשרה. ומיהו, כל "ציצית"
 48 האמורים בפרשה סטריים י"ד. ויש לומר שיש
 49 פסוק "היה לכם לציצית", ושלש ציצית
 50 כתובים בפרשה, ולמ"ד זו משלמתן. וכן נוהג
 51 רבינו תם לעשות אותן חמשה קשרים,
 52 משום מעלין בקדש ולא מורידין, כדאמרין שמסיים בלבן, ועל כל קשר שני קשרים
 53 כדי שיהא קשר של קיימא. מיהו, לא מצינו שום סמך בהתלמוד מפורש מחמשה
 54 קשרים, ויש לומר, דהא דאמרין: צריך לקשור על כל חוליא וחוליא - היינו אחת של לבן ואחת של תכלת, שהן שנים. והשתא, כשאין פחות משבע עשרה חמשה
 55 קשרים: סמוך לטלית קשר אחד, ואחר כך שתי חוליות אחת של תכלת ואחת של לבן קשר אחד, עד שמסיים שש חוליות - הרי ארבעה קשרים, ואחר כך עשה חוליא
 56 שביעית של לבן כדי שיהא מסיים בלבן, ואחר כך קשר אחד - הרי חמשה קשרים. ויש מפרשים: לא יפחות משבע ריביות בין כל קשר וקשר.
 או

1 דלמא דאיקטר - כלומר, ממאי דצריך להקשר בכל חוליא? דלמא הא דאמרבי דבי רבי
 2 חייא, הכי קאמר: אם קשר על כל חוליא וחוליא הוה גרדומין כשרין. אבל ברוב ציציות
 3 לא קא מכשרי גרדומין, דרוב ציציות אין נקשרים על כל חוליא וחוליא. קשר עליון -
 4 היינו נמי ההוא קשר למטה, הלכה למשה מסיני. כלומר, קשר אחד בציצית מיהא
 5 דאורייתא. ולהכי נקט עליון, משום דאי לא
 6 עבד אלא חד קשר - בסופו עבדי ליה,
 7 שמקיים את הגדיל כולה. דאורייתא - ואפילו
 8 יכול לברוך יפה ולהתקיים בלא קשר יום או
 9 יומים פסולה. דאי מדרבנן למה לי למישרי
 10 סרין בציצית - דכתיב: "לא תלבש שעטנ",
 11 וסמך ליה: "גדילים תעשה לך" (דברים כב)?
 12 פשטא דמותר! התוכף תכיפה - תופר
 13 תחיבה אחת אינו חיבור. משום ההיא תחיבה
 14 שתוחב החוטין בטלית אינו חיבור. מעיקרו -
 15 היינו ראש המחובר לטלית. כמה דברים
 16 אמורים - דבעינן שיעור לציצית. כדאמרין
 17 לקמן (מא, ב): כמה תהא משולשלת כו'.
 18 בתחלתו - בשעת עשייה. אבל בסופו - כגון
 19 אם נפסק לאחור זמן. מאי לאו שירי -
 20 דאיפסיק מנייהו קצת מחוטיה, ונשאר קצת
 21 גרדומין. דאיגרום איגרומו - ולגמרי נפסק
 22 צד העיקר. וקשיא למאן דאמר: נפסק החוט
 23 מעיקרו פסולוה שירי גרדומין - דנשאר קצת
 24 ונפסק קצת. הא קמשמע לן - מדתני שיריים
 25 בגרדומין משמע דלהוי בגרדומין שיריא קצת
 26 שיהיו קשר שירים. כדי לעונן כדפרשית
 27 לעיל, והאי "כל שהוא" דקתני - כדי עניבה.
 28 חוט של כרך - אותו שכורך סביב ועושה ממנו
 29 הגדיל, עולה ממנין שמונה חוטין, דשמונה
 30 חוטין בעינן כדמפרש לקמן (מב, א). תכלת -
 31 זהו שם כל הציצית. שכרך רובה - שעשה שני
 32 שלישי גדיל ושליש ענף - כשרה. ואף על גב
 33 דמצותה שלש גדיל ושני שלישי ענף,
 34 כדאמרין לקמן. אלא חוליא אחת - הקפה
 35 שלש פעמים. ונווי תכלת - עיקר מצות
 36 ציצית, שלש גדיל ושני שלישי ענף. לא
 37 יפחות משבע - חוליות. ששה אורים - שבין
 38 שבעה רקיעים. ועל שם שהתכלת דומה לים
 39 וים דומה לרקיע כדלקמן (בסג, ב) מדמי סידורה
 40 לסידור הרקיעים, כדי לזכרו לטובה, שאף
 41 צבעה כמו כן נזקק לציצית. כשהוא מתחיל
 42 לברוך מתחיל בלבן - שמניח שני חוטין
 43 ארוכין לעשות מהן הגדיל, ומתחיל לברוך
 44 בלבן, ובאמצע כורך של תכלת, וחור ומסיים
 45 בלבן. קרי כנף - תחילה, ואחר כך פתיל
 46 תכלת. והאינא דעבדינן חמשה קשרים, היינו
 47 דאמרין (מנחות מג, ב): שקולה מצות ציצית
 48 ככל התורה כולה, הלכך עבדינן שני קשרים
 49 מלמעלה ושלשה מלמטה. משום מעלין
 50 בקדש שאין מורידין - וכיון דאקדמה קרא למן
 51 כנף שזע מניה חשוב הוא, הלכך אי מסיים בתכלת הוה ליה מוריד סוף הציצית
 52 מתחילתה. דכוליה תכלתא - כל הטלית. ורמי ליה תכלתא - ציצית. גרילא

דלמא דאיקטר. ואמר רבה, שמע מינה: קשר עליון
 דאורייתא, דאי סלקא דעתך דרבנן, מאי איצטרך
 למישרי סרין בציצית? פשימא, התוכף תכיפה אחת
 אינו חיבור! אלא שמע מינה: דאורייתא. אמר רבה
 בר רב אדא אמר רב אדא אמר רב: אם נפסק החוט
 מעיקרו - פסולה. יתיב רב נהמן וקא אמר להא
 שמעטא. איתביה רבא לרב נהמן: כמה דברים
 אמורים - בתחילתו, אבל סופו - שירי וגרדומין כל
 שהוא; מאי שירי ומאי גרדומין? מאי לאו שירי -
 דאיפסיק מנייהו ואישתיר מנייהו, גרדומין -
 דאיגרום איגרומו! - לא, קרא קתני, שירי גרדומין
 כל שהוא. - ולימא גרדומין, שירי למה לי? - הא
 קא משמע לן, דבעינן שיריא לגרדומין כדי לענן.
 יתיב רבה וקאמר משמיה דרב: חוט של כרך עולה
 מן הפנין. אמר ליה רב יוסף: שמואל אמרה ולא רב.
 איתמר נמי: אמר רבה בר בר חנה, סח לי רבי יאשיה
 דמן אושא: חוט של כרך עולה לה מן הפנין. יתיב
 רבא וקא אמר משמיה דשמואל: תכלת שכרך רובה
 כשרה. אמר ליה רב יוסף: רב אמרה ולא שמואל.
 איתמר נמי, אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששת
 אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: תכלת שכרך רובה
 כשרה. רב חייא בריה דרב נתן מתני הכי, אמר רב
 הונא אמר רב ששת אמר רב ירמיה בר אבא אמר
 רב: תכלת שכרך רובה - כשרה, ואפילו לא כרך
 אלא חוליא אחת - כשרה. ונווי תכלת - שלישי גדיל
 ושני שלישי ענף. וכמה שיעור חוליא? תניא, רבי
 אומר: כדי שיכרוך וישנה וישלש. תאנא: הפוחת לא
 יפחות משבע, והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה;
 הפוחת לא יפחות משבע - כנגד שבעה רקיעים,
 והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה - כנגד שבעה
 רקיעין ויששה אורין שביניהם. תנא: כשהוא מתחיל
 מתחיל בלבן, "הכנף" - מין כנף, וכשהוא מסיים -
 מסיים בלבן, מעלין בקודש ולא מורידין. רב ורבה בר
 בר חנה הוו יתיב, הוה קא חליף ואזיל ההוא גברא
 דמיכסי גלימא דכולה תכלתא, ורמי ליה תכלתא,
 גרילא

1 או גדיל או פתיל - למאי דפרישית לעיל ולח, או דמ'פתיל' שמענין דבעי שני חוטין
 2 תכלת, קשיא, דהכא דרשינן ליה ל'או גדיל או פתיל'! רש לומר: דהא נמי שמעת
 3 מינה, כיון דבחד פרשה כתיב "גדיל" ובאיך כתיב "פתיל". ומיהו קשה, דפתיל מ'ציצית'
 4 נפקא, דרשינן לקמן (מב, א): אין ציצית אלא ענף! ויש לומר: דאיצטרך 'ציצית'
 5 לאשמענין דלאחר עשייתן צריך לפרוד,

1 וגדילא מנדל - כל הציצית היתה גדיל, ולא שירי בה ענף כלל. ולא יא' תכלתא
 2 - משום דאין בה ענף. גדיל שנים - כלומר, או היה כתיב "גדיל תעשה לך" - משמע
 3 שני חוטין, דאין גדיל פחות משנים. השתא דכתיב "גדילים" משמע ארבעה. עשה
 4 גדיל - מארבעה חוטין, שישים ארבעה חוטין בחור הטלית. ולכשיכפלים ועשה מן
 5 גדיל יחדו שמונה. ופותריהו מתוכו - אותו

6 כדאיתא לקמן, ובספרי דריש: "ועשו להם
 7 ציצית" - שומע אני יעשה כולה גדילים: תלמוד
 8 לומר "ציצית", הא כיצד? כדי שתהא גדיל
 9 יוצאת מן הכתף, וציצית מן הגדיל. והא ברייתא
 10 קשיא לרבה בר בר תנא. וקשה נמי לרב, דריש
 11 ליה הכא מ'פתיל', והתם דריש ליה מ'ציצית'.
 12 וההיא גדילים למנינא - תימא: מאי דחוקא
 13 דרב במימרא "גדילים" למנינא? נימא
 14 דקרא בא לומר תרווייהו בעי, גדיל ופתיל! ויש
 15 לדחוק ולפרש, דטעם דרבה בר בר תנא משום
 16 דריש "גדילים" כמו מיעוט אחר מיעוט, משום
 17 דכתיב בלשון רבים, ואף על גב דליכא גדיל
 18 כלל. וכי תימא: אם כן, "פתיל" דכתב רחמנא
 19 למה ליה איצטרך, דאי לא "פתיל" היה פסלינן
 20 פתיל וגדיל בהדי הדדי, קמשמע לך: "פתיל". ורב
 21 סבר למנינא, ולא למעט גדילים. ותימא: רבה בר
 22 בר תנא מנינא מנא ליה:

23 ופותריהו מתוכו - פירש בקונטרס: שחוט
 24 של כרן מן המנין. ובלשון אחר פירש: שיהא
 25 הפתיל, הדיינו הענף, מושלשל למטה ויוצא מן
 26 הגדיל. ותימא: דהתם נפקא לן מ'ציצית' לקמן
 27 (מב, א) ובמניתינן פירשתי בענף אחר - שכלול
 28 כעין פתילה, והיינו "עניף להו מיעף" דלקמן
 29 (שם).

30 לכן נמי פטר - פירש בקונטרס: אף על גב דלא
 31 מינא דכנף הוא. ולא יתכן לפי מה שפירשתי
 32 לעיל, וכולהו בר מתכלת איקרו "מין לכן", אלא
 33 הכי פירושא: אף על גב דכלאים נניחו.

34 ופליגא דרב נחמן - היה מצי למימר
 35 דמדרבנן הוא, אלא משום
 36 שהאמוראים יש להם לבאר דבריהם יותר. אי
 37 נמי, לא חתם רב ליה, כמו שנבאר בסמוך. ורב
 38 נחמן דאמר סתבא דבי רבי ישמעאל - תימא,
 39 הא שפיר שני מדרבנן ויש לומר: דלא מסתבר
 40 ליה למימר הכי אלא מוכח "הכי נמי מסתברא",
 41 וכי דחי ליה צריך למצוא תנא. אי נמי, לא
 42 מסתבר ליה לפלוגי אדרשא ד"מינה" אי לא
 43 משבח ליה תנא. ונראה דמכולהו תנאי מוכח
 44 דאית ליה "הכנף" מין כנף, ולא מייחי דתנא דבי
 45 רבי ישמעאל אלא לומר דבגדיהם צמר
 46 ופשתים, דאי לאו האי טעמא לא מפיק ליה
 47 מ'הכנף' מין הכנף, ורבינו תם ורש"י פסקו
 48 כרבא, משום דהוא בתראה. אף כל צמר
 49 ופשתים - תימא: מנא ליה דפליגי דלמא שאני
 50 הכא דאיכא יתורא ד"הכנף" מין כנף. דהכי נמי דריש פרק
 51 דקרא מנמשענותיה, דלעולם בגד דקרא צמר ופשתים הוא. אלא דמרבין אף שאר מינין. אבל הכא, אי דרשה מינה בשאר מינין, אם כן בגד דכתיב ברישא היי נמי שאר מינין, ואם
 52 כן מפקת בגד מנמשענותיה, דלעולם בגד דקרא צמר ופשתים הוא. אלא משום דסבר "בגדיהם" - כל בגדיהם משמע. ועלה כתיב "הכנף" מין כנף. שמדבר מן הציצית. ולפירוש
 53 זה, על כרחין תנא דבי רבי ישמעאל לית ליה דרבא. אמר אביי האי תנא דבי רבי ישמעאל - פרק "במה מדליקין" (שבת כו, א) איתא להא מילתא, ורד"י ליה רבא התם. בגר אין
 54 לי אלא בגד צמר - פירש בקונטרס: בנגעים כתיב. וקשה: חדא, דאם כן צריך לגרוס: "או בגד", דהכי כתיב גבי נגעים. ותו, דפרק "במה מדליקין" (שבת כו, א) דרשינן ליה למילתא
 55 אחריתי, ותו, דהכי לפינן מנגעים, לרבא דמתרין לה התם דלא מפקא מאיך תנא דבי רבי ישמעאל. אלא גבי נגעים מרבה שאר בגדים ותו, דהתם משמע כפירוש חכ"י. ותו תנן בהדיא
 56 דשאר מינין לא מיטמו בנגעים, נימא דלא כתנא דבי רבי ישמעאל? לכך צריך לפרש: דבשרצים הוא דכתיב (ויקרא יא). ותימא: דאם כן, אמאי איצטרך לאתויי נוצה של עוים? הא
 57 שק כתיב בהדיא! רש לומר: דאיכא בגד מן הדק שבנוצה של עוים. וכן מוכח פרק "ראשית הגז" (חולין קלו, א) דממעט גידה של שור מיתרין לר' ולא לשק. ופריך: אלא מעתה נוצה
 58 של עוים לחייבו! אלמא לאו מכלל שק הוי. והשתא נידא הא דמרבה לאביי מהכא שלש על שלש בשאר בגדים, ודין שק הוי ארבעה על ארבעה.

וגדילא מנדל, אמר רב: יא' גלימא ולא יא' תכלתא,
 רבה בר בר חנא אמר: יא' גלימא ויא' תכלתא. במאי קא
 מפליגי? רבה בר בר חנא סבר: כתיב "גדיל" וכתיב
 "פתיל", או גדיל או פתיל, ורב סבר: לעולם פתיל בעינן,
 וההיא "גדילים" למנינא הוא דאתא, "גדיל" - שנים,
 "גדילים" - ארבעה, עשה גדיל ופותריהו מתוכו. אמר
 שמואל משמיה דר'י: חוטי צמר פותרין בשל פשתן.
 איבעיא להו: של פשתן מהו שיפטריו בשל צמר? צמר
 בשל פשתים הוא דפטר, דכיון דתכלת פטרה - לכן נמי
 פטר, אבל פשתים בצמר לא. או דלמא, כיון דכתיב: "לא
 תלבש שעטנן צמר ופשתים יחדו גדילים תעשה לך" - לא
 שנא צמר בפשתים ולא שנא פשתים בצמר? תא שמע,
 דאמר רחבה אמר רב יהודה: חוטי צמר פותרין בשל
 פשתן ושל פשתן פותרין בשל צמר; חוטי צמר ופשתים
 פותרין בכל מקום, ואפילו בשריאין, ופליגא דרב נחמן,
 דאמר רב נחמן: השריאין פותרין מן הציצית. איתביה
 רבא לרב נחמן: השריאין, והפלגה, והפריקין - כולן חייבין
 ב'ציצית! - מדרבנן. - אי הכי, אימא סיפא: וכולן צמר
 ופשתים פותרין בהן; אי אמרת בשלמא דאורייתא -
 היינו דמישיתרו בהו בלאים, אלא אי אמרת דרבנן, היכי
 מישיתרי בהו בלאים? - אימא: או צמר או פשתים. הכי
 נמי מסתברא, דקתני סיפא: הן במינן פותרין, שלא במינן
 אין פותרין; אי אמרת בשלמא דרבנן - היינו דמיפטריו
 במינן, אלא אי אמרת דאורייתא, צמר ופשתים הוא
 דפטר! - אי משום הא לא איריא, דרבא. דרבא רמי,
 כתיב: "הכנף" - מין כנף, וכתיב: "צמר ופשתים", הא
 כיצד? צמר ופשתים פותרין בין במינן בין שלא במינן;
 שאר מינין, במינן - פותרין, שלא במינן - אין פותרין. ורב
 נחמן דתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל:
 הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם, ופטר לך הקתוב
 באחד מהן צמר ופשתים - אף כל צמר ופשתים. אמר
 אביו: והאי תנא דבי רבי ישמעאל מפקא מאיך תנא דבי

רב ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל: "בגד" - אין לי אלא בגד צמר, מנין לרבות צמר גמלים
 וצמר ארנבים ונוצה של עוים, והפלגה והפריקין והשריאין, מנין? תלמוד לומר: "או בגד".
 תנו

בגד דאיכא יתורא ד"הכנף" מין כנף. דהתם נמי דריש פרק
 דקרא מנמשענותיה, דלעולם בגד דקרא צמר ופשתים הוא. אלא דמרבין אף שאר מינין. אבל הכא, אי דרשה מינה בשאר מינין, אם כן בגד דכתיב ברישא היי נמי שאר מינין, ואם
 כן מפקת בגד מנמשענותיה, דלעולם בגד דקרא צמר ופשתים הוא. אלא משום דסבר "בגדיהם" - כל בגדיהם משמע. ועלה כתיב "הכנף" מין כנף. שמדבר מן הציצית. ולפירוש
 זה, על כרחין תנא דבי רבי ישמעאל לית ליה דרבא. אמר אביי האי תנא דבי רבי ישמעאל - פרק "במה מדליקין" (שבת כו, א) איתא להא מילתא, ורד"י ליה רבא התם. בגר אין
 לי אלא בגד צמר - פירש בקונטרס: בנגעים כתיב. וקשה: חדא, דאם כן צריך לגרוס: "או בגד", דהכי כתיב גבי נגעים. ותו, דפרק "במה מדליקין" (שבת כו, א) דרשינן ליה למילתא
 אחריתי, ותו, דהכי לפינן מנגעים, לרבא דמתרין לה התם דלא מפקא מאיך תנא דבי רבי ישמעאל. אלא גבי נגעים מרבה שאר בגדים ותו, דהתם משמע כפירוש חכ"י. ותו תנן בהדיא
 דשאר מינין לא מיטמו בנגעים, נימא דלא כתנא דבי רבי ישמעאל? לכך צריך לפרש: דבשרצים הוא דכתיב (ויקרא יא). ותימא: דאם כן, אמאי איצטרך לאתויי נוצה של עוים? הא
 שק כתיב בהדיא! רש לומר: דאיכא בגד מן הדק שבנוצה של עוים. וכן מוכח פרק "ראשית הגז" (חולין קלו, א) דממעט גידה של שור מיתרין לר' ולא לשק. ופריך: אלא מעתה נוצה
 של עוים לחייבו! אלמא לאו מכלל שק הוי. והשתא נידא הא דמרבה לאביי מהכא שלש על שלש בשאר בגדים, ודין שק הוי ארבעה על ארבעה.

56 חייבים בביצית מן התורה, היינו דמישקרו בהו בלאים – מובן מדוע
 57 מותר לתת בהם ביצית מצמר ופשתים שהרי מצות ביצית דוחה
 58 איסור כלאים, אלא אי אמרת ברישא שהם חייבים רק מדרבנן, קשה
 59 היכי מישקרו בהו בלאים – כיצד מותר לתת בהם כלאים של צמר
 60 ופשתים, הרי מן התורה אין כאן מצות ביצית.
 61 משיבה הגמרא: לעולם חיוב בגדי משי ביצית הוא רק מדרבנן כרב
 62 נחמן, ומה שנאמר בברייתא שצמר ופשתים פוטרים בהם, אימא –
 63 אמור כן, או צמר לבד או פשתים לבד פוטרים בהם, אך צמר
 64 ופשתים יחד אכן אסורים בהם משום כלאים.
 65 ראייה לפירוש זה בברייתא: היכי נמי מסתברא לפרש בברייתא
 66 שבגדי משי חייבים רק מדרבנן, דקתני שם בספא, צמר ופשתים הם
 67 שפוטרים בכולן, אך הן – מיני המשי עצמם שעשה מהם חוטי ביצית,
 68 אם נתנם במינן דהיינו בבגד משי פוטרין, אך אם נתנם שלא במינן
 69 כגון בבגד צמר, אין פוטרין. מוכיחה הגמרא: אי אמרת בשלמא
 70 דרבנן – אם תאמר שבגדי משי חייבים ביצית רק מדרבנן, היינו
 71 דמיפטרין במינן – מובן מדוע הם נפטרים ידי חובת ביצית בחוטים
 72 ממינם, אלא אי אמרת דאורייתא – אך אם תאמר שבגדי משי
 73 חייבים ביצית מן התורה, כיצד הם נפטרים ביצית של משי, הרי
 74 מן התורה רק צמר ופשתים הוא דפטר ידי חובת ביצית.
 75 הגמרא דוחה ראייה זו, ואגב כך מתבאר המקור בתורה לחיוב שאר
 76 מיני בגדים ביצית. דוחה הגמרא, אי משום הא לא אורייתא – אם זו
 77 הראיה אין היא מוכרחת, וניתן לדחותה בדרבנא, דרבא רמי
 78 [הקשה], כתיב (במדבר טו לח) ונתת על ציצת הפנה, ומשמע שכל
 79 ציצית שהיא מין כנה – מאותו בד של הבגד, פוטרת בו, ושאינ מין
 80 אחר פותר בו, וכתיב עוד (דברים כב יא) לא תלבש שעטני צמר
 81 ופשתים יחדו, ונאמר בפסוק שלאחריו גְדִילִים תַעֲשֶׂה לָךְ, ומשמע
 82 מסמיכות זו שאין ציצית אלא מצמר ופשתים ולא ממין אחר, הא
 83 כיצד, אלא כך הוא יישוב הפסוקים, צמר ופשתים פוטרין בין
 84 במינן דהיינו בבגדי צמר ופשתים, ובין שלא במינן כגון במשי, אך
 85 שאר מינין שעשה מהם חוטי ביצית, במינן פוטרין, וזהו שנאמר
 86 'הכנה' דהיינו מין כנה, אך שלא במינן אין פוטרין, לרבא נמצא
 87 ששאר מינים פוטרים במינם מן התורה, ואם כן שוב אין הכרח לפרש
 88 את הברייתא כרב נחמן ששיראין חייבים ביצית רק מדרבנן.
 89 מכיון שנדחתה ראיית רב נחמן לפירושו בברייתא, חזרת קושיית
 90 רבא מהמבואר שם שאף שיראין חייבים ביצית, ועל כן מבארת
 91 הגמרא שמצאנו תנא הסובר כרב נחמן: ורב נחמן האומר שרק בגדי
 92 צמר ופשתים חייבים ביצית מן התורה, סובר בדתנא דבי רבי
 93 ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל, הואיל ונאמרו 'בגדים' בכמה
 94 מקומות בתורה פתם – בלא לפרט, כגון בפרשת ביצית שנאמר בה
 95 (במדבר טו לח) וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם, ויפרט לך הכתוב
 96 בנאחד מהן שהכוונה היא לצמר ופשתים, דהיינו בטומאת נגעים
 97 שנאמר בה (ויקרא יג מז) בְּבִגְד צִמְרָא או בְּבִגְד פִּשְׁתִּים, למדנו משם
 98 בבנין בא שאף כל המקומות שנאמר בהם בגד הכוונה רק לצמר
 99 ופשתים, ואם כן גם ביצית אין חייבים אלא בגדי צמר או פשתים,
 100 וכברייתא זו סובר רב נחמן.
 101 אביי מביא ברייתא נוספת דבי רבי ישמעאל, החולקת על ברייתא זו:
 102 אמר אביי, והאי תנא דבי רבי ישמעאל, מפא מאידך תנא דבי
 103 רבי ישמעאל – מוציאה מסברת ברייתא אחרת ששנו שם, וחולקת
 104 עליה, דתנא דבי רבי ישמעאל, נאמר בטומאת נגעי בגדים (שם) 'בגד
 105 צמר', מדיקת הברייתא, אין לי ללמוד שנטמא בנגעים אלא בגד
 106 של צמר כבשים, מנין לרבות אף צמר זמלים, וצמר ארנבים,
 107 ונוציה (צמר) – של עזים, והבבד והפריקין והשיראין, מנין שאף אלו
 108 נטמאים בנגעים, תלמוד לומר 'בגד צמר או בגד פשתים', שתיבת
 109 'או' באה לרבות כל מיני בגדים, ומנצא שהברייתא לעיל הדרשת
 110 מפסוק זה שרק צמר ופשתים נטמאים בנגעים, חולקת על ברייתא זו.

1 וְגִדְלָא מִיְגְדִיל – והיתה כל הציצית גדיל כרוך ללא ענף. אמר רב,
 2 יא גְלִימָא וְלֹא יא תְּכֵלֶתָא – טלית זו נאה שצבעה תכלת, אך
 3 הציצית אינה נאה כיון שלא השאיר בה ענף, ופסולה היא. רבה בר
 4 בר הנה אמר, יא גְלִימָא וְיֹא תְּכֵלֶתָא – הטלית נאה ואף הציצית
 5 נאה, שאין חובה להשאיר ענף.
 6 מבארת הגמרא את מחלוקתם: במאי קא מיפלגי, רבה בר בר הנה
 7 קבר, כתיב ביצית לשון 'גדיל' (דברים כב יב), דהיינו חוטים כרוכים,
 8 וכתיב עוד (במדבר טו לח) 'פתיל' שמשמעו חוטים לא כרוכים, ועל כן
 9 יכול לעשות או גדיל בלבד או פתיל בלבד. ורב קבר, לעולם פתיל
 10 בעינן – חובה להניח ביצית גם פתיל וגם גדיל, והוא 'גדילים'
 11 שמשמעו שדי בגדיל לבד, למניינא הוא דאיתא – בא ללמדנו את
 12 מנין חוטי הציצית, ש'גדיל' משמע שנים – שני חוטים הכרוכים יחד
 13 לגדיל, וכיון שנאמר 'גדילים' בלשון רבים, נמצא שצריך ארבעה
 14 חוטים. וכיון שנאמר עוד (שם) 'פתיל', למדנו שכך היא מצות ביצית,
 15 עשה מארבעת החוטים גדיל, כלומר הכניסם בכנה הבגד ועל ידי כך
 16 יהיו בו שמונה ראשי חוטים, וכרוך אותם יחדיו, ופותריהו מתוכו –
 17 הנח בסוף הגדיל פתיל לא כרוך.
 18 לעיל (לח) למדנו שסתם טלית שדיברה בה התורה היא של פשתן
 19 לבן, ומדרשת 'מין כנה' שלמדנו שצריך לתת בה חוטי לבן. הגמרא דנה
 20 האם בטלית של צמר או פשתים צריך שיהיה הלבן ממין הבגד:
 21 אמר שמואל משמיה דרבי, שני חוטי לבן מצמר פוטרין בטלית של
 22 פשתן יחד עם התכלת, ואף שאינם ממין הכנה, כיון שמצאנו בחוטי
 23 התכלת שעשויים צמר ופוטרים בפשתן, כנאמר בתורה.
 24 אביעיא להו, חוטי לבן של פשתן מהו שיפטרין בטלית של צמר,
 25 האם דווקא לבן של צמר בטלית של פשתים הוא דפטר, דבין
 26 דתכלת שהיא צמר פתרה בטלית פשתן, לכן של צמר נמי פטר
 27 כמבואר לעיל, אכל חוטי פשתים בטלית צמר לא פוטרים כיון
 28 שאינם מין כנה, אי דלמא אין הטעם כלל משום שתכלת פוטרת
 29 בפשתן, אלא בין דכתיב (דברים כב יא) 'לא תלבש שעטני צמר
 30 ופשתים יחדו', ונאמר בפסוק שלאחריו 'גדילים תעשה לך',
 31 ומסמיכות זו משמע שיש לעשות גדילים מצמר ופשתים, אם כן לא
 32 שנא חוטי צמר בטלית פשתים, ולא שנא חוטי פשתים בטלית
 33 צמר, יוצאים בהם ידי חובת ביצית.
 34 פושטת הגמרא: תא שמע, דאמר רחבה אמר רב יהודה, חוטי לבן
 35 של צמר פוטרין בטלית של פשתן, וחוטי לבן של פשתן פוטרין
 36 בטלית של צמר, ואם כן נפשט שאף פשתן פותר בשל צמר, וטעם
 37 שניהם הוא סמיכות 'צמר ופשתים' לגדילים.
 38 וממשיך רבי יהודה, חוטי תכלת של צמר וחוטי לבן של פשתים
 39 פוטרין ידי ביצית בקל מקום – בכל מיני בגדים, ואפילו בשיראין –
 40 בבגדי משי, כלומר שאף הם חייבים ביצית מן התורה, ועל כן הנותן
 41 בהם חוטי צמר ופשתים יחד אינו עובר משום כלאים, כיון שמצות
 42 ביצית דוחה את איסור כרוך בדין חיוב ביצית בשאר בגדים: ופליגי רב
 43 הגמרא עוברת לעסוק בדין חיוב ביצית בשאר בגדים: ופליגי רב
 44 נחמן – רב יהודה המחייב שיראין ביצית חולק על רב נחמן, דאמר
 45 רב נחמן, השיראין פטורין מן הביצית.
 46 איתיביה רבא לרב נחמן, שנינו בברייתא, השיראין – מעיל העשוי
 47 מעיקר המשי, והבבד – מעיל העשוי מפסולת המשי, והפריקין –
 48 מעיל העשוי מנעורת המשי, בולן חייבין ביצית, ומוכח שלא כרב
 49 נחמן. מתרצת הגמרא: לעולם מן התורה שיראין פטורים, ומה
 50 ששנינו שחייבים היינו מדרבנן.
 51 מקשה הגמרא: אי הכי שהברייתא מחייבת שיראין ביצית רק
 52 מדרבנן, אימא ספא – אמור ובאר על פי זה את הנאמר בספא,
 53 וכולן – וכל מיני משי אלו, צמר ופשתים פוטרין בהן ידי חובת
 54 ביצית. לכאורה הכוונה לחוטי תכלת מצמר וחוטי לבן מפשתים, ואם
 55 כן, אי אמרת בשלמא דאורייתא – אם תפרש ברישא שבגדי משי

עובר על איסור כלאים, שהרי אין כאן מצוה שתדחה את האיסור. שואלת הגמרא: מה בכך אם יטיל חוטים הצבועים בקלא אילן, ולא יהא אלא לכן – הן אמנם שלא מתקיימת בחוטים אלו מצות תכלת אך מתקיימת בהם מצות חוטי לבן [שכל הצבעים כשרים לחוטי לבן], וכיון שכך, תבא מצות חוטי לבן של יציאת ותדחה איסור כלאים. מתרצת הגמרא: בין דאפשר להטיל בסדין חוטי לבן במין – במין הבגד. כלומר חוטי לבן של פשתן בסדין הפשתן, אם מטיל חוטי צמר לא – אין המצוה דוחה לא תעשה של כלאים. שאין המצוה דוחה את האיסור אלא אם כן אי אפשר לקיים את המצוה בלא לעבור על האיסור, אבל אם אפשר לקיים המצוה בלא לעבור על האיסור, אין המצוה דוחה את האיסור. כדריש לקיש – וכלל זה למדנו מדברי ריש לקיש דאמר ריש לקיש, כל מקום שאמה מוצא עשה ולא תעשה, אם אמה יכול לקיים את שניהם – לקיים את העשה בלא לעבור על הלא תעשה, מוטב, ואם לאו – אם אין אפשרות לקיים את העשה בלא לעבור על הלא תעשה, אזי יבוא עשה וידחה את לא תעשה. – הרי שאין עשה דוחה לא תעשה אלא אם כן אי אפשר לקיים גם את העשה וגם את הלא תעשה, אך אם אפשר לקיים שניהם, כגון להטיל חוטי לבן של פשתן בבגד פשתן ולא להטיל חוטי צמר, אין העשה דוחה את הלא תעשה. שואלת הגמרא: וכי מפני חשש זה שמא החוטים צבועים בקלא אילן פטרו חכמים את הסדין מציצית, וליבדוקה – מדוע לא יתקנו חכמים שלא יקנה אדם חוטי תכלת אלא אם כן יבדוק שהם צבועים בתכלת ולא בקלא אילן. הגמרא חוזרת בה: ולפיכך חזרת בה הגמרא ומפרשת, שאין טעם האיסור משום החשש שיטיל חוטי קלא אילן, אלא גזירה משום מעימה' – נסיון. שמא יקנה חוטי תכלת שנצבעו לנסיון לבחון את טיב הצבע, וחוטים אלו פסולים לציצית מפני שלא נצבעו לשם מצוה. ואם יטיל חוטים אלו יעבור על איסור כלאים שאין כאן מצוה הדוחה את האיסור, ומחמת חשש זה תקנו חכמים שלא להטיל כלל תכלת בסדין של פשתן. שואלת הגמרא: וליבתבה אדיסקי – מדוע לא יכתבו אגרות וישלחו אל מוכרי התכלת, ובהם יכתבו שצמר שנצבע לנסיון פסול לציצית ואין למכרו לצורך מצוה, ומאחר שהצבועים ידעו הלכה זו, יש לסמוך עליהם שלא ימכרו חוטים אלו למצות ציצית. מתרצת הגמרא: וכי אדיסקי ליקום וליסמוך – האם אנו יכולים לסמוך על אגרות פסקי הלכה הנשלחים אל צובעי התכלת. הרי אין אותם אגרות חשובים בעיני המקבלים אותם ואינם מקיימים את הכתוב בהם. הגמרא דוחה את התירוץ: אמר רבא השתא

תגנו רבנן, קדין של פשתן נחלקו בו חכמים האם הוא חייב בציצית. בית שמאי פוקרין, לפי שחוטי התכלת של ציצית הם חוטי צמר ואסור להטילם בסדין משום איסור כלאים [שעטנז]. ובית הלל מחייבין את הסדין בציצית, כי לדעתם לא נאמר איסור כלאים במצות ציצית, שנאמר (דברים כב יא) 'לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו', ונסמך לו הפסוק (שם כב יב) 'וגדלים תעשה לך על ארבע כנפות פסותך', ומסמיכות הכתובים יש ללמוד, שבמצות ציצית לא אסרה התורה איסור כלאים, שמצות עשה של ציצית דוחה לא תעשה של כלאים. ובית שמאי חולקים על דרשה זו. והלכה כדברי בית הלל. אמר רבי אליעזר בן רבי צדוק, והלא כל המטיל תכלת בסדינו בירושלים אינו אלא מן המתמיהין – שהרואים אותו תמהים ואומרים 'כלאים הוא לבוש'. הרי שאין הלכה בבית הלל ושלא כתנא קמא הפוסק הלכה בבית הלל. אמר רבי, הרי בכל מקום הלכה בבית הלל ואם בן למה באמת אסרוה בירושלים והלא לבית הלל אין איסור בדבר. השיב רבי, אף על פי שהלכה בבית הלל, גזרו בירושלים שלא להטיל ציצית בסדין, וטעם הגזירה, לפי שאין אנשי העולם בקיאים בדין זה שאין איסור כלאים בציצית, והם סוברים שדין הציצית כדין שאר בגדים, ואם יראו שמטילים ציצית של צמר בסדין פשתן, יבואו להתיר איסור כלאים בכל הבגדים. עד כאן דברי הברייתא, ולהלן דנה הגמרא בברייתא זו. אמר ליה רבא פר רב הניא לרבא, מדוע חששו חכמים לאותם שאינם בקיאים בהיתר כלאים בציצית, והרי אפשר ללמד את העם שלא אסרה תורה כלאים בציצית על ידי דלרמו בי עשרה – שעשרה אנשים הידועים כהגונים ויראי שמים יטילו ציצית של צמר בבגד פשתן, ונפקו לשוקא – ויצאו עם אותו בגד אל השוק, ועל ידי כן מפרסמא למילתא – יתפרסם הדבר שאין איסור כלאים בציצית. מתרצת הגמרא: כיון שאין האנשים בקיאים שהתורה התיירה איסור כלאים בציצית, כל שכן דמתמהו עילון – ודאי שיתמדהו מאד על אותם אנשים יראי שמים הלוכשים ציצית כלאים. אך לא ילמדו מכך שהתירה תורה כלאים בציצית. מוסיפה הגמרא להקשות: ולידרשא בפירקא – ידרשו החכמים בדרשותיהם הקבועות וילמדו את העם שהתורה התיירה איסור כלאים בציצית. ולכן חזרת בה הגמרא, שאין טעם האיסור מפני אותם שאינם יודעים שהתורה התיירה איסור כלאים בציצית, אלא לפיכך אסרו בירושלים להטיל תכלת בסדין גזירה משום שמא במקום חוטי תכלת יטיל חוטי צמר הצבועים בצבע 'קלא אילן' הדומה לתכלת, וכיון שבחוטים אלו לא מתקיימת מצות תכלת, נמצא זה

המשך ביאור למס' מנחות ליום רביעי עמ' א

סוכה, ובכל זאת בישראל העושה סוכה אין צריך לברך על עשייתה, דתניא, העושה סוכה לעצמו אומר בשעת עשייתה ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, כא לישב בה בחג הסוכות אומר, ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה, ואילו ברכת לעשות סוכה לא מברך, נמצא מבורא מברייתות אלו, שמצוה שהגוי כשר בעשייתה כגון סוכה, הישראל אינו מברך עליה וכמו הכלל שאמר רב יוסף, ומובאו קשייתא רב חסדא. תפילין תיובתיה – דין עשיית התפילין הוא פירכא לדברי רב חסדא, והרי תפילין דפסולות פועבד בוכבים – אם עשאן עובד כוכבים פסולות, דתני רב חנינא בריה דרבא

רב חסדא, מדוע אין צריך ברכה על עשיית הציצית, והרי רב אומר שעובד כוכבים פסול לעשיית ציצית, והכלל הוא שיש ברכה במצוה שעובד כוכבים פסול בה. אומרת הגמרא: דין עשיית סוכה מפייע ליה לכלל שאמר רב יוסף, אבל דין עשיית התפילין הוי תיובתיה – הוא פירכא לכלל זה. שהרי סוכה, דבשירה עשייתה פועבד בוכבים, דתניא, סוכת עובדי כוכבים, וכן סוכת נשים – שעשו גוים או נשים כדי לדור בה בימות החמה, וכן סוכת בתימה – שעשאה לצורך בהמות, וכן סוכת בותיים – שעשאה כותים, כדי לדור בה בימות החמה, וכן סוכה מכל מקום – אפילו סוכה הפחותה מאלו שאינה קבועה אלא בעליה נדים והולכים, כשירה, ובכלל שתהא מסוככת בהיתלה – שעשאה לצל סוכה. נמצא מבואר בברייתא שגוי כשר לעשות

1 סדין - פשתן. בית שמאי פוטרין - מן הציצית, דלא דרשין סמוכין למישרי
 2 כלאים בציצית. האי דנקט לשון פטור חיוב ולא נקט לשון אסורין ומתירין - משום
 3 דציצית חובה הוא לבגו, ואפילו אינו לובשה. ואיסור והיתר נמי בהא תליא, וכין
 4 דלביט שמאי פטור - הוי להו כלאים שלא במקום מצוה, ועובר עליהם משום
 5 כלאים. ולבית הלל דמחייבי ליה בציצית -
 6 דדרשין (בבמות ד, א) סמוכין, ואין כאן
 7 משום (כלאים), ומותר ללובשו, ובטלית של
 8 צמר נמי, לבית שמאי אסור לעשות בה לבן
 9 של פשתן והכלת של צמר, אלא הלבן
 10 והתכלת של צמר, ולבית הלל מותר. והאי
 11 דנקט פלוגתייהו בסדין - משום דפסיקא ליה
 12 מילתיה, דאין בו ציצית בלא כלאים, שעיקר
 13 מצות ציצית תכלת כתיבא ביה, ותכלת
 14 עמרא הוא. אינו אלא מן המתמיהין -
 15 מתמה את כל הרואין, שאומר: כלאים הוא
 16 לבושו! אדבית הלל פליג רבי אלעזר. אמר
 17 רבי אם כן - דהכלה כבית הלל, למה
 18 אסורה בירושלים? לפי שאין בקיאות -
 19 לדרוש סמוכין דכלאים בציצית מותר, ואתו
 20 למישרי כלאים בכל מקום. ואי קשיא: כיון
 21 דמדאורייתא חיוב, היכי מצו רבנן לעקור
 22 דבר מן התורה ולמיתפסיה מציצית משום
 23 גזירה? (היא) דא אתיבנא ביבמות בפרק
 24 "האשה רבה" (צ, ב), ומשנינן דכל דבר שאמרו לך בית דין: שב ולא תעשה מצות
 25 עשה זו שבתורה, והיא טעם לדבריהם - אין זה עוקר דבר מן התורה, דממילא
 26 מעקר ולא איהו עקר לן בידים. לשון אחר: רבי אלעזר ארביט שמאי פליג.
 27 דאמרי סדין פטור, אלמא דאי רמי ציצית הוה כלאים. והלא המטיל כו' - תימה
 28 הוא דאיכא, אבל איסורא ליכא! אמר רבי: אם כן דליכא איסורא, מפני מה אסרה
 29 בית שמאי? לפי שאין בני אדם בקיאות דכלאים בציצית מותר, ואתי למישרי כלאים
 30 שלא במקום מצוה. ונפרסמה למילתיה - דכלאים בציצית מותר. כל שכן
 31 דמתמיהו עליון - דאמרי: אנשים הגונים כאלו לובשים כלאים! גזירה משום קלא
 32 אילן - צבע היא שדומה לתכלת. ואי שרית של תכלת בסדין - אתי למירמי צמר
 33 צבוע בקלא אילן, והוי כלאים שלא במקום מצוה. וקפריך: מאי איכפת לן אי רמי
 34 קלא אילן? לא יהא האי קלא אילן לבן בעלמא, כלומר צמר לבן, האמרן
 35 לעיל: אין לו תכלת - מטיל לבן ומשג: כיון דאפשר במינה, כיון דלשם לבן (אי)
 36 איפשר לתת חוטי פשתן, לא רמינן לבן דצמר בסדין. כדריש לקיש - כלומר, הרי
 37 לבן גמור לא מצי להטילן לשום ציצית, משום דהוי כלאים בציצית, והוא לא אפשר
 38 להטילן במינו. אבל תכלת דצמר דאי אפשר במינו, דכל תכלת צמר הוא - רמינן,
 39 אי לא משום גזירה דקלא אילן. לקיים את שניהן - כגון לבן דפשתן בסדין.
 40 מקיים עשה דציצית, וידחה לאו דכלאים. וליברקיה - לכל היורות שצובעין בהן
 41 ציצית, או אותן מוכרי תכלת, דלא ליהו קלא אילן! גזירה משום טעימה - אי
 42 מצריבין לכל הקונים לברוק היורות - אתי לשפוך הנסיון בכל היורות, ואמרין
 43 לקמן (מנחות מב, ב) בשמעתין: אם שם הנסיון ביורה - פסלה לכל היורה. טעימה
 44 = נסיון. וליכתביה אדיסקין - יכתבו איגרת וישלחו לגולה הכותב טעימה,
 45 כדמפרש לקמיה: ליטול מלא קליפת ביצה בירה, ויצבע הנסיון בתוך הקליפה
 46 ואדיסקין ליקום וליסמוך - כלומר, דלא חשיבא להו לאינשי הנך אגרות, ועברי
 47 עליהו. לשון אחר: וליברקיה - ניתקן רבנן שלא יקח אדם תכלת אלא אם כן
 48 בדקה, דהא אפשר דליברקיה כדלקמן (שם). שמביא גילא ושבלילתא! האי גרסינן:
 49 אלא משום טעימה - פעמים שימכרו לתכלת של נסיון שנצבע לנסות בו את
 50 היורה, ואמרין לקמן (שם): טעימה - פסולה. ואהא מילתא ליכא למיחם בבדיקה,
 51 והוה ליה כלאים שלא במקום מצוה. וליכתביה אדיסקין (הא) אדיסקא - לשלוח באותן
 52 המקומות שצובעין בהן תכלת: הוה יודעין שהטעימה פסולה. ומאחר שלחה הצובעין
 53 יודעין דבבר נסמוך עליה! והכא ליכא למימר לירדשה בפרקא, לפי שצובעין
 54 תכלת הרבה בכרכין ובכפרים שאין שומעין דרשה שלנו, וגם במקומות רחוקים.

1 סדין בציצית בית שמאי פוטרין - פירש בקונטרס: דלא דרשין סמוכין, ולא אישתרי כלל
 2 כלאים בציצית. הוא דנקט לשון פטור חיוב, ויתכן יותר לשון איסור והיתר - משום
 3 דקטבר חובת טלית ואיסור והיתר נמי בוא תליא. והוא הדין נמי בטלית של צמר שלא
 4 יפטור בו חוטי פשתן, ומילתא דפסיקא נקט. דכל סדין מופשתן ואי אפשר בו בלא כלאים,
 5 שעיקר מצות ציצית תכלת, ותכלת כלאים הוא.
 6 משמע מתוך פירוש הקונטרס דציצית כלאים
 7 הוא דאסרינן, וכן פירש בתשובה, וכן וכתבו רבינו
 8 יצחק ברבי יהודה. וקשה, דהא אמרינן בריש
 9 יבמות (ד, א) אפילו מאן דלא דריש סמוכין
 10 בעלמא, במשנה תורה דריש! וש לומר: דאיכא
 11 חד תנא בנייר (נח, א) דמפיק מיראשו" דעשה
 12 דוחה לא תעשה, ו"צמר ופשתים" לכדרכא, ובית
 13 שמאי סבירא להו כההוא תנא. וסבירא להו כרבי
 14 יהודה דלא דריש סמוכין אלא הויכא דמוכח או
 15 מופנה. ואף על גב דעשה דוחה לא תעשה - לא
 16 שרי ציצית כלאים, דהא אפשר לקיים שניהם,
 17 ועיקר מצות תכלת לא היא אלא בצמר. אי נמי,
 18 לאשמעין קשר, דלעיל ולט, או לא ידעין אלא
 19 מדאישתרי כלאים בציצית. ומיהו לא יתכן
 20 למימר לפי מה שפירשוהו למעלה גבי קשר
 21 העליון. מיהו גם אההוא תנא דמיר פירש רבינו
 22 תם דסמך "אגידלים", דמיראשו" לא מצי מפיק
 23 כדאיכא ביבמות. ותו דבסדר רב עמרם פסיק
 24 בבית שמאי בהא, ואנן פשיטא דלפירוש הקונטרס קים לן בבית הלל, כדמוכח בכל דוכתי.
 25 ולפירוש הקונטרס צריך לומר דאין להכח אלא כתנאי דבסמוך, וכדמפרש ומשום גזירה,
 26 וציצית ממינו שרי לכולי עלמא. וצריך לדחוק: הא דשרא רבי וירא לסדרינה - היינו ציצית
 27 תכלת. ומלאכא נמי (מנחות מא, א) דאמר לרב קטינא: סדינא בקייטא ציצית מה תהא עליה
 28 - מציצית מן המוכרח קא מקפיד. ותו קשה לפירוש הקונטרס, דפלוגתא דאמוראי הוא אי
 29 ציצית חובת גברא או חובת טלית. ועוד, דקיימא לן (שם דף מב) חובת גברא מדמברכין
 30 "להתעטף", ומדבית שמאי נשמע לבית הלל דחובת טלית הוי! לכך פירש רבינו תם:
 31 דמדאורייתא בית שמאי נמי חיובי מחייבי, ולא פטרי אלא משום הני טעמי דמפרש
 32 בשמעתין. ואפילו ממינו נמי פטרי ליה, דלמא אתי למיעבד תכלת, והלכך שייך דפירש לשון
 33 "פטור". ועוד יש לומר לפירוש הקונטרס, דבית שמאי אף במינן פטרי, דסביר לה כרבי דאמר
 34 (מנחות לח, א) התכלת מעכבת הלבן. והשתא ניחא הא דנקט סדין דווקא. ומיהו תימה:
 35 דהשתא כיון דלא איפשר, נדחי עשה ללא תעשהו

1 אמר רבי אלעזר ברבי צדוק - בקונטרס פירש שני לשונות. ולשון שני שפירש, דקאי
 2 אבית שמאי דפטרי - "יהלא" אין בו רק תמיה. ורבי נמי קאי אבית שמאי - אם
 3 כן למה אסרה בית שמאי? והוה כפירוש רבינו תם שלמעלה, דטעמא דבית שמאי משום
 4 גזירה היא. אבל לפירוש הקונטרס שלמעלה לא יתכן דניקו אבית שמאי. והיה יכול לפרש:
 5 אם כן למה אסרו העולם? וטעמא דנפשיה קאמר, ולא קים ליה בבית שמאי. ועוד פירש
 6 דרבי אלעזר אבית הלל מחדר, דמחייבי ליה: והלא בני ירושלים יתמהו עליה? ואמר רבי:
 7 אם כן למה אסרה? דפשיטא בבית שמאי לא קיימא לן, ולמה מתמיהין? והלכה
 8 בית הלל - יש פסרים גורסין: אי איכא ציצית של צמר ביום מביסי ביה ופטור, וכי שקעה
 9 חמה אי מלישי ליה חיוב. ומחוק רבינו תם, כמו שאפשר לקמן. לא יהא אלא לבן - אף
 10 על גב דאליבא דרבי קיימי, דסבירא ליה (מנחות לח, א) התכלת מעכבת את הלבן, מיהו
 11 רבי לאו טעמא דנפשיה קאמר, אלא מחדר אבני ירושלים כדפרישית. כיון דאפשר במינן
 12 - לעיל ולט, ב) דמסיקא דחויי פשתן פוטרין בשל צמר - היינו בהדי תכלת, דמיגו
 13 התכלת פטר בשל פשתן - לבן נמי פטר, ואף על גב דאפשר במינו. והאי דפשיטא ליה טפי
 14 דחויי צמר פוטרין בשל פשתן, היינו משום דבלאו הכי איכא כלאים. אי נמי, מדאורייתא
 15 (ורחמנא) שרייה, ורבנן הוא דגורו, דכיון דאפשר לקיים שניהם. אבל מדאורייתא שרי,
 16 דכלאים ממש הותר אצל ציצית, ולא משום דחיה. והא דמסיק לעיל דפטור - היינו
 17 מדאורייתא. אי נמי, מסקנא לא קיימא הכי.
 18 וליברקיה - פירש בקונטרס שתי לשונות. לשון אחד: ליברוק כל יורות הצובעים,
 19 ומשגי: משום טעימה, דהיי שלא לשמו. והכי נמי הוה מצי למימר: שמא
 20 שלא לשמו עבד כוליה. לשון אחר ועיקר: וליברקיה - כדאיכא לקמן, דמיייתי גילתא
 21 טעימה - שמא ציצית זה נעשה מן הצמר שטעם בו, וזה אי אפשר בבדיקה.
 22 שמא

1 תנו רבנן: סדין בציצית - בית שמאי פוטרין, ובית הלל
 2 מחייבין, והלכה כדברי בית הלל. אמר רבי אליעזר בן
 3 רבי צדוק: והלא כל המטיל תכלת בירושלים אינו אלא
 4 מן המתמיהין! אמר רבי: אם כן, למה אסרה? לפי שאין
 5 בקיאות, אמר ליה רבא בר רב הונא לרבא: ולרמו בי
 6 עשרה ונפקו לשוקא ומפרסמא למילתא! - כל שכן
 7 דמתמיהו עליון. - ולירדשא בפירקא! - גזירה משום קלא
 8 אילן. - ולא יהא אלא לבן! - כיון דאפשר במינן - לא;
 9 כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: כל מקום שאתה מוצא
 10 עשה ולא תעשה, אם אתה יכול לקיים את שניהם -
 11 מוכיב, ואם לאו - יבוא עשה וידחה את לא תעשה.
 12 וליברקיה! אלא גזירה משום טעימה. - וליכתביה
 13 אדיסקין! - אדיסקין ליקום וליסמוך? אמר רבא: השתא
 14 חמיין

חמיין

ושבלילתא וברקין ליה לציצית דאי תכלת הוא או קלא אילן, ומשגי: משום

שמא יקרע סדינו בתוך שלש - פירש בקונטרס: בתוך שלש לכנף, וכשיתפרנו בחוטי פשתן יניח סוף החוטין תלויין שם לציצית, והוה ליה "תעשה ולא מן העשוי". ואפילו לרבנן דאמרי (מנחות לח, א) דתכלת אינה מעכבת את הלבן - היינו כשיש ארבעה חוטי, אבל הכא דליכא אלא שנים - לא. מיהו הוה ליה למינטק משום דבעינן טויה או תלייה לשמה, אבל "תעשה ולא מן העשוי"

ליכא, לפי זמן שאפרש לקמן ומב, בו גבי עשאה מן הקוצים ומה הגדרין וכו', דהא דרנתיא לקמן (מא, א): טלית שנקרעה חוץ לשלש יתפור, תוך שלש רבי מאיר אומר: לא יתפור, והכבמים אמוריי: יתפור - אפילו לרבנן גזרינן שמא יתפור ויהא בו איסור כלאים. ומיהו קשה מההוא דרב הונא דאמר לקמן (מא, ב): רחוק מן הכנף ארבע הוי מצות ציצית. אבל מברייא דחסידי ליכא לאקשווי, דהא מפרשינן בסמוך: כיון שפעצו שלש, לכך צריך לפרש: תוך שלש - היינו שנקרע הכנף שהציצית תלוי בה, ולא נשתיר שלש, והוי כבילו נפסק לגמרי, אבל אם נשתיר בו שלש - לדברי הכל חיבור מעליא הוי. והשתא שמעתין כרבי מאיר אתיא. הא דלא גזרינן שמא יקרע כולה - דבאה לא טעו. והא דמשמע פרק "דמ טטאת" (ובדיח צד, ב) גבי בנד שיצא חוץ לקלעים, דאפילו נשתיר בו שלש אלא שאין בו כדי מעפרות לא חשיב חיבור, ובפרק "העור הרוטב" (חולין קג, ב) מוכח דכדי מעפרות הוי טפי משלש - שאני התם, דכל הבגד נקרע, אבל הכא שאינו נקרע רק חתיכה - לא הוי בפסול. ו' זירא אמר - משמע דרב זירא לאו היינו רבי זירא, ולא כפירוש הקונטרס בכנותיות (מג, ב).

משום כסות לילה - רבינו תם פירש דכן יקרא, כדאיתא פרק "במה מדיקין" (שבת כה, ב): ואינוהו סבור משום כסות לילה. מתוך כך יש להוכיח מכאן דהלכה כרבי שמעון, דלילה לאו זמן ציצית היא. ועוד אמרינן פרק "במה מדיקין" (כו, א): "אשר הכסה בה" למה

לי - לאתיי סכות טומא. והיינו כרבי שמעון, ולרבנן דרבי שמעון מוקמי ליה לרבות בעלת חמש, אלאים סתם לתלמודא כרבי שמעון אתא. ועוד בפרק שני דברכות (יד, ב) אמרינן שלא הוי איתריה במערבא פרשת ציצית בילה, ורבי יוסף אמר עלה: כמה מעליא האי שמענתא. וסתם ברייתא נמי פרק קמא דבבליה, (יה, ב) כרבי שמעון מוקי. ורב יודנה דרמי תבולתא לפרוזמא דינשיה ביתיה לקמן (מנחות מג, א) ובפרק קמא דסוכה (יא, א) - רבי יודנה לבד היה עושה כן. ובפרק קמא דברכות (ג, א) אמר רבי יהושע בן קרחה: למה נסמכה פרשה וכו' לומר שזו נהגת בין ביום בין בלילה, וזו אינה נהגת אלא ביום. ואומר רבינו תם: אף על גב דכסות יום חייב אפילו בלילה, וכסות לילה פטור אפילו ביום, מכל מקום מיקרי שפיר זמן גרמא, שהיום גורם לחיוב הגבלות. מיהו, בירושלמי דקדושין ובתוספתא גרסינן: איו היא מצות העשה שלא הזמן גרמא - כגון אבידה ושילוח חקן ומעקה וציצית, ורבי שמעון פטר את הנשים מן הציצית. אמר להם רבי שמעון: אי אתם מודים לי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, שהרי כסות לילה פטור! אמר רבי אילא: טעמא דרבנן, שאם היתה טלית המיוחדת ליום וללילה - חייבת. ובספרי נמי תניא: "על כנפי בגדיהם" - שומע אני אף בעלת שלש וכו', שומע אני אף כסות לילה במשמע? תלמוד לומר: "וראיחם אותך" - ביום ולא בלילה, ואם היתה טלית מיוחדת ליום ולילה חייבת בציצית. וצריך עיון. **והאמר** רבי זירא הטיל למוטלת כשריה - תימה: הכי סלקא דעתך דרבי זירא לית ליה "תעשה ולא מן העשוי"? הא רבי זירא גופיה אית ליה לעילוי ויש לומר: דסלקא דעתך: כיון דתחילת הנתחן לשם מצוה - לא ישיך ביה "תעשה ולא מן העשוי", אבל לעיל כי חתך - נבטלה הנחתו. **ככל** תוספי קאי מעשה לא הוי - דכיון דעבדי איסורא לא חשיב עשייה, ובשעת קציצת הראשונים זו היא עשייתן. ולא דמי להדיא דפרק קמא דסוכה (יא, א) דלא אמרינן: קציצתן זו היא עשייתן. וצריך עיון.

ממאי דגברא לאוסופי קמייחן - אפילו למאן דאמר בפרק בתרא דעירובין (ק, א) דלעבור משום כל תוספי לא בעי כוונה, מכל מקום הכא מודה דליכא כל תוספי, כיון דלכטולי קמייחן.

תכלת אן בה משום כלאים ואפילו בטלית פטורה - מדקאמר "ואפילו" ולא קאמר "אפילו" בלא וי"ו, משמע דבלא טלית פטורה איצטריך לתכלת אק בה משום כלאים. וכי האי גוונא דייק פרק "טרף כלפי" (יומא מז, א) אומר היה רבי מאיר: אברי עולת חול שניתותרו - עושה לתן מערכה וסודרין ואפילו בשבת, ומכאן מוכיח דההם דרתוי מילי אשמעינן. ואומר רבינו תם: דהכא נמי אשמעינן דאפילו בלילה אין בה משום כלאים, אף על גב דלאו זמן ציצית היא, דלגמרי תהיר הכתוב כלאים של ציצית. והא דגזרינן לעיל משום כסות לילה - היינו כסות שאינו מיוחד רק ללילה (ורבינו תם סותר פירוש שלמעלה). דכסות יום חייב אפילו בלילה, וכן פרק קמא דקדושין (לד, א). ותדע, דאמרינן

המין בפסח כו' - כשהיו מעברים שנה היו שולחין אגרות לגולה לעשות שני אדרים, כדאמרינן בפרק קמא דסנהדרין (יא, א): "מודעין אנחנו לכוין כו'. **הא מילתא אמרי** - אנא הכא, ואמרי במערבא משום רבי זירא כוונה, דמשום הכי אסרו ציצית בסדין. גזירה משום שמא יקרע סדין - קודם לכן בתוך שלש אצבעות לשפת הכנף, דהיינו מקום הציצית. **ויתפרנו** - בחוטי פשתן, ויניח סוף החוטין התלויין שם, ואחר כך יתן בהוה חוטי תכלת, ויצרף אותן שנים של לבן עמדם. והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי - ונמצאת ציצית פסולה, והוה כלאים שלא במקום מצוה. תעשה ולא מן העשוי - דפסול. היינו עושה מתחילה שלא לשם ציצית ולא נעשה כמצותו, ואחר כך תקנו - קרינן ביה "ולא מן העשוי", ונמצא ציצית פסולה. **שרא רבי זירא** לפדיניה - התייר ציצייתו מסדינו שהיה של פשתן, ונטלן, משום שמא יקרע. ודיינו דאמר רבא: איתמר במערבא משמיה דרבי זירא כותי. הכי גרסינן: רבי זירא אמר גזירה משום כסות לילה - שנא יתכסה בו בלילה דפטור מציצית, שנאמר "וראיחם אותו וזכרתם" - פרט לכסות לילה, ונמצא נהנה מכלאים שלא בשעת מצוה. וכנפיה של עור - שנתחבו קריניה ותלה בתוך עור. **אוייל בתר** כנף - ועביד איפכא. הטיל - שלש ציצית לבעלת שלש כנפים, ואחר כך תלה בתוך קוף רביעית ועשה בו ציצית - פסולה, דשלש ראשונות עשוין מתחילה שלא כמצותה, וכי הדר מתקנה איכא "תעשה ולא מן העשוי". חסידים = זריזין במצות. כיון שארנו - בטלית שלש אצבעות, דמיקרי בגד, כדאמרינן לגבי טומאה. הוי פטילין בה תכלת - בשני קריניה, ולכי מגזירי לה הוי מטילין לשנים אחרים, ולא אמרינן "תעשה ולא מן העשוי", ואף על גב דלא הוה מחייבין בציצית עד שתהא כרי שיתכסה בה קטן

ראשו ורובו כדלקמן. שכל ציצית שלא נעשית מתחילתה לשם ציצית, אף על פי כשנעשית שלא לצורך - איכא "מן העשוי", דהא רבא שלא לצורך נעשית, דלא הוי לה אלא שתי קרנות, דאלו קרנותיה האחרים אינן ראוי לציצית. שהרי סופו להוסיף עליה הרבה, והוא לא ציצית למעלה משלשה. ואנן תוך שלשה בעינן. **כיון שפעצו בה שלש** - כיון שהגיעו לשלש אצבעות האחרונים - מטילין לה תכלת מיד, ולא משהו לה מיד. דהשתא ליכא למימר "תעשה ולא מן העשוי", דהא מכיון שהגיעו לתוך שלש האחרונים הוה להו אותן שתי קרנות נמי ראויין לציצית, שכשתגמר נמצאת ציצית בתוך שלש. **הטיל למוטלת** - שהיה בה ארבע ציצית והטיל לה ארבע אחרים - כשרה בהני בתראי, ואף על גב דהדר פסקינהו לקמאי. והא הכא דשלא לצורך עבדיננהו בשעת עשייה, ומכשרא בהו! **אמר רבא** - לעולם שלש לצורך "מן העשוי" קרינן ביה. והכא להכי מכשרא בתראי - דקאי בכל תוספי כי עבדיננהו, ולא הוה מעשה, דכיון דעובר על דברי תורה לא מיקרי מעשה, הלכך כי פסיק לקמאי היא הוה עשייתן דבתראי (עשייה). אבל שלא לצורך דבעלת שלש, שאינו עובר עליון - הוי מעשה לאקרוי ציצית העשויה בפסול, ואיכא כשגומרה "תעשה ולא מן העשוי". **מעשה איכא** - והדר קושיא לדוכתה. תכלת אין [בה] משום כלאים - קא סלקא דעתך דהכי קאמר: ציצית אקן בהם משום כלאים, כו'. והגדול

ראשו ורובו כדלקמן. שכל ציצית שלא נעשית מתחילתה לשם ציצית, אף על פי כשנעשית שלא לצורך - איכא "מן העשוי", דהא רבא שלא לצורך נעשית, דלא הוי לה אלא שתי קרנות, דאלו קרנותיה האחרים אינן ראוי לציצית. שהרי סופו להוסיף עליה הרבה, והוא לא ציצית למעלה משלשה. ואנן תוך שלשה בעינן. **כיון שפעצו בה שלש** - כיון שהגיעו לשלש אצבעות האחרונים - מטילין לה תכלת מיד, ולא משהו לה מיד. דהשתא ליכא למימר "תעשה ולא מן העשוי", דהא מכיון שהגיעו לתוך שלש האחרונים הוה להו אותן שתי קרנות נמי ראויין לציצית, שכשתגמר נמצאת ציצית בתוך שלש. **הטיל למוטלת** - שהיה בה ארבע ציצית והטיל לה ארבע אחרים - כשרה בהני בתראי, ואף על גב דהדר פסקינהו לקמאי. והא הכא דשלא לצורך עבדיננהו בשעת עשייה, ומכשרא בהו! **אמר רבא** - לעולם שלש לצורך "מן העשוי" קרינן ביה. והכא להכי מכשרא בתראי - דקאי בכל תוספי כי עבדיננהו, ולא הוה מעשה, דכיון דעובר על דברי תורה לא מיקרי מעשה, הלכך כי פסיק לקמאי היא הוה עשייתן דבתראי (עשייה). אבל שלא לצורך דבעלת שלש, שאינו עובר עליון - הוי מעשה לאקרוי ציצית העשויה בפסול, ואיכא כשגומרה "תעשה ולא מן העשוי". **מעשה איכא** - והדר קושיא לדוכתה. תכלת אין [בה] משום כלאים - קא סלקא דעתך דהכי קאמר: ציצית אקן בהם משום כלאים, כו'. והגדול

ראשו ורובו כדלקמן. שכל ציצית שלא נעשית מתחילתה לשם ציצית, אף על פי כשנעשית שלא לצורך - איכא "מן העשוי", דהא רבא שלא לצורך נעשית, דלא הוי לה אלא שתי קרנות, דאלו קרנותיה האחרים אינן ראוי לציצית. שהרי סופו להוסיף עליה הרבה, והוא לא ציצית למעלה משלשה. ואנן תוך שלשה בעינן. **כיון שפעצו בה שלש** - כיון שהגיעו לשלש אצבעות האחרונים - מטילין לה תכלת מיד, ולא משהו לה מיד. דהשתא ליכא למימר "תעשה ולא מן העשוי", דהא מכיון שהגיעו לתוך שלש האחרונים הוה להו אותן שתי קרנות נמי ראויין לציצית, שכשתגמר נמצאת ציצית בתוך שלש. **הטיל למוטלת** - שהיה בה ארבע ציצית והטיל לה ארבע אחרים - כשרה בהני בתראי, ואף על גב דהדר פסקינהו לקמאי. והא הכא דשלא לצורך עבדיננהו בשעת עשייה, ומכשרא בהו! **אמר רבא** - לעולם שלש לצורך "מן העשוי" קרינן ביה. והכא להכי מכשרא בתראי - דקאי בכל תוספי כי עבדיננהו, ולא הוה מעשה, דכיון דעובר על דברי תורה לא מיקרי מעשה, הלכך כי פסיק לקמאי היא הוה עשייתן דבתראי (עשייה). אבל שלא לצורך דבעלת שלש, שאינו עובר עליון - הוי מעשה לאקרוי ציצית העשויה בפסול, ואיכא כשגומרה "תעשה ולא מן העשוי". **מעשה איכא** - והדר קושיא לדוכתה. תכלת אין [בה] משום כלאים - קא סלקא דעתך דהכי קאמר: ציצית אקן בהם משום כלאים, כו'. והגדול

ראשו ורובו כדלקמן. שכל ציצית שלא נעשית מתחילתה לשם ציצית, אף על פי כשנעשית שלא לצורך - איכא "מן העשוי", דהא רבא שלא לצורך נעשית, דלא הוי לה אלא שתי קרנות, דאלו קרנותיה האחרים אינן ראוי לציצית. שהרי סופו להוסיף עליה הרבה, והוא לא ציצית למעלה משלשה. ואנן תוך שלשה בעינן. **כיון שפעצו בה שלש** - כיון שהגיעו לשלש אצבעות האחרונים - מטילין לה תכלת מיד, ולא משהו לה מיד. דהשתא ליכא למימר "תעשה ולא מן העשוי", דהא מכיון שהגיעו לתוך שלש האחרונים הוה להו אותן שתי קרנות נמי ראויין לציצית, שכשתגמר נמצאת ציצית בתוך שלש. **הטיל למוטלת** - שהיה בה ארבע ציצית והטיל לה ארבע אחרים - כשרה בהני בתראי, ואף על גב דהדר פסקינהו לקמאי. והא הכא דשלא לצורך עבדיננהו בשעת עשייה, ומכשרא בהו! **אמר רבא** - לעולם שלש לצורך "מן העשוי" קרינן ביה. והכא להכי מכשרא בתראי - דקאי בכל תוספי כי עבדיננהו, ולא הוה מעשה, דכיון דעובר על דברי תורה לא מיקרי מעשה, הלכך כי פסיק לקמאי היא הוה עשייתן דבתראי (עשייה). אבל שלא לצורך דבעלת שלש, שאינו עובר עליון - הוי מעשה לאקרוי ציצית העשויה בפסול, ואיכא כשגומרה "תעשה ולא מן העשוי". **מעשה איכא** - והדר קושיא לדוכתה. תכלת אין [בה] משום כלאים - קא סלקא דעתך דהכי קאמר: ציצית אקן בהם משום כלאים, כו'. והגדול

מזדרים ומטילין ליה תבילת [אך קודם שארגו שלש אצבעות לא היו
 מטילים ציצית, מפני שפחות משיעור זה אינו נחשב כלל 'בגד'.] ואף
 על פי שבשעת הטלת הציצית היה הבגד פטור מציצית, שאין בגד
 חייב בציצית אלא אם יש בו שיעור לכסות ראשו ורובו של קטן, אף
 על פי כן לאור שהשלימו אריגת הבגד אין פוסלים את הציצית
 משום 'תעשה ולא מן העשוי'. כך גם יש לנו לומר ב'הטיל לבעלת
 שלש' שאף על פי שבשעת ההטלה לא היה הבגד חייב בציצית,
 כששב הבגד ומתחייב בציצית יש להכשירו בציציות הראשונות
 שהוטלו בו, ושלא כדברי רב הונא.
 מתרצת הגמרא: **אימא** – יש לך לומר שהגירסא הנכונה בברייתא
 היא **בין שפצעו בה** – לקראת סיום האריגה כשלא היה בכונתם
 להוסיף לבגד אלא רק עוד שלש אצבעות היו מזדרים ומטילין ליה
 תבילת, ובשעה זו כבר היה הבגד חייב בציצית ואין בזה משום
 תעשה ולא מן העשוי.
 קושיא נוספת על דברי רב הונא: ומי אמרינן – האם אנו אומרים
 באופן זה, שבשעת הטלת הציצית היה הבגד פטור מציצית שהציצית
 פסולה משום 'תעשה ולא מן העשוי' וכדברי רב הונא שפסל ב'הטיל
 לבעלת שלש', (איני) והאמר – והרי אמר רבי זירא הטייל ציציות
 למטילת – לטלית שכבר יש בה ציציות אחרות ואחר כך חתך את
 הציציות הראשונות, הרי זו כשירה בציציות האחרונות, ואין אומרים
 שכיון שבשעת הטלת הציציות האחרונות לא היה צורך בהטלתן
 [שהרי כבר היו בו ציציות אחרות] הרי הן פסולות משום תעשה ולא
 מן העשוי, הרי שציצית שהוטלה שלא לצורך אינה פסולה משום
 תעשה ולא מן העשוי, וקשה על רב הונא שפסל ב'הטיל לבעת
 שלש', משום תעשה ולא מן העשוי.
 מתרצת הגמרא: **אמר רבא, השתא** – כשהוא מטיל הציציות
 האחרונות ככל תוספת קאי – הוא עובר על איסור בל תוסיף שהרי
 יש בה כבר ציציות אחרות, וכיון שהוא עובר על דברי תורה מעשה
 לא הוי – אין מעשה הטלת הציציות האחרונות נחשב מעשה, שכל
 מעשה שהוא עובר בו על דברי תורה אינו מעשה, נמנע שמעולם
 לא 'נעשו' הציציות האחרונות באופן פסול ואין כאן פסול של 'מן
 העשוי' בפסול. ובשעה שחותך הציציות הראשונות [ובכך מכשיר
 את האחרונות] רק אז הוא מעשה הטלת הציציות האחרונות, ובאותה
 שעה היה הבגד חייב בציצית שהרי לא היו בו ציציות אחרות.
 מתקנה ליה רב פפא – קושיא על דברי רבא. **ממאי** – מנין לנו
 דנבירא לאוסופי קא מיפנין – שאותו אדם התכוין להוסיף על
 ארבעת הציציות הראשונות, דלמא – שמא יש לך לומר דלכפול
 קא מיפנין שהוא מתכוין לבטל את הציציות הראשונות ולחתכן,
 ובל תוסיף ליה – אין איסור 'בל תוסיף', וכיון שאינו עובר על דברי
 תורה מעשה איבא – יש כאן 'מעשה', אולם מעשה זה פסול מאחר
 שבאותה שעה לא היה צורך בציציות אלו, ויש לך לפסול משום
 'תעשה ולא מן העשוי'. ומדברי רבי זירא שהכשיר, מוכח שגם
 המטיל ציצית שלא לצורך, אין הציצית פסולה משום 'תעשה ולא מן
 העשוי', כך יש לך לומר ב'הטיל לבעלת שלש' שאף על פי שבשעת
 ההטלה לא היה צורך בהטלת הציציות אין לפסול אחר כך הציציות
 משום תעשה ולא מן העשוי, ושלא כדברי רב הונא.
 הגמרא ממשיכה לעסוק בדין 'הטיל למוטלת'. **אמר רבי זירא אמר**
רב מתנא אמר שמואל, 'המטיל תבילת בטלית פשתן אין בה משום
 איסור בלאים' – שלא אסרה תורה כלאים בציצית, ואפילו בטלית
 פטורה – ולהלן תבאר הגמרא מדי טלית פטורה.
 מבררת הגמרא: **מאי מלית פטורה**, אילימא – שכוונת הברייתא
 לטלית דלית בה שיעורא – שאין בה שיעור חייב ציצית, אי אפשר
 לפרש כן, והתניא – והרי שינוי בברייתא פלית – שיש בה שיעור
 גודל שהקטן מתכסה – יכול לכסות בו את ראשו ורובו גופו,

אם לגבי המין בפסח ויום הכפורים דהם איסורי קרת, סמכינן
 אדריסקי – אנו סומכים על אגרות. שביט דין היו שולחים אגרות לחוץ
 לארץ להודיע להם על עיבור השנה, ועל סמך האגרות קבעו בני חוץ
 לארץ את זמן הפסח ויום הכיפורים, **הכא** – לגבי מצות ציצית תעשה
 בעלמא שאינה אלא מצות עשה, לא כל שפן שיש לנו לסמוך על
 אגרות.
אלא אמר רבא הא מילתא אמרי – דבר זה [המובא בסמוך] אמרתי
 אני ואיתמר במערכא – וכך אמרו בארץ ישראל משום דרבי זירא
 בנותי – כדברי, שלפיכך אסרו להטיל ציצית בסדין, גזירה שפמא עוד
 קודם שטייל ציצית בסדין וקרע קדינו בתוך שלש אצבעות סמוך
 לשפת הבגד [שהוא מקום הראוי להטיל בו ציצית] ויתפנו לקרע
 בחוטי פשתן, ולאחר מכן ייחד את שארית חוטי התפירה למצות
 ציצית [שהרי כאמור הם במקום הראוי להטיל בו ציצית] ויוסיף
 עליהם חוטי תכלת של צמר [אותם חוטי תפירה פסולים לציצית כי
 התורה אמרה 'תעשה ולא מן העשוי' כבר בפסול] – כל מקום
 שהצריכה תורה עשייה, אם עשה את המעשה באופן פסול אף
 שאחר כך עשה פעולה אחרת המכשרת את המצוה הרי זה פסול,
 שמעשה המצוה כבר 'עשוי' באופן פסול. ולכן, חוטים שלא הוטלו
 מתחילה לשם מצוה, אף שאחר כך ייחד אותם לשם מצוה הרי זו
 ציצית פסולה, וכיון שאם יעשה כן תהיה ציציתו פסולה, ויעבור על
 איסור כלאים, לכן אסרו להטיל ציצית בסדין.
 מספרת הגמרא: **שירא רבי זירא לסינייה** – רבי זירא התיר את
 הציצית מסדינו שהיה של פשתן. לפי שאסרו חכמים להטיל ציצית
 בסדין פשתן גזירה שמא יקרע סדינו, כפי שביארה הגמרא בסמוך.
 טעם נוסף לאיסור הטלת ציצית בסדין: דעת רבי שמעון [לקמן מג]
 ש'כסות לילה' פטורה מהציצית, שנאמר (במדבר טו לט) 'וראי אתם אתו',
 ודרשו חז"ל, למעט 'כסות לילה'. רב זירא אמר לפיכך אסרו חכמים
 להטיל ציצית בסדין, גזירה נמי משום כסות לילה – שמא יתכסה
 בסדין בלילה שאינו זמן ציצית, ובאותה שעה שאינו מקיים המצוה
 עובר על איסור כלאים.
 הלכה נוספת בהלכות ציצית: בגד העשוי מעור, פטור מציצית.
 שנאמר (במדבר טו לח) 'על כנפי בגדיהם' ובגד של עור אינו נחשב 'בגד'.
ואמר רבא הא מילתא אמרי – דבר זה [המובא בסמוך] אמרתי אני
ואיתמר במערכא – וכך אמרו בארץ ישראל משום דרבי זירא
 בנותי – כדברי. היא – טלית של פגד – שעשויה מצמר או פשתים,
 אבל ונפיה – כנפות הטלית הם של עור – שחתך את כנפות הטלית
 ותפר במקומם כנפות של עור, חייבת – בציצית. אולם אם היא –
 הטלית של עור ונפיה של פגד – ורק כנפות הטלית עשויים מצמר
 או פשתים פטורה מציצית. ומבאר רבא, **מאי מעמא**, עיקר בגד
 פנין – חייב ציצית נקבע לפי 'עיקר הבגד' ולא לפי סוג הכנף. אבל
רב אחאי חולק ואיל פתר פגד – הלך אחר הכנף. שאם הכנף של
 צמר או פשתים חייב בציצית ואילו אם הכנף של עור, פטור.
 הלכה נוספת בהלכות ציצית: **אמר רבא אמר רב קהורה אמר רב**
הונא, הטייל לבעלת שלש – טלית שיש בה שלש כנפות והטיל שלש
 ציציות בשלשת כנפותיה ואחר כך השלימה לארבע – הוסיף לטלית
 כנף רביעי והטיל בו ציצית, הציצית פסולה כיון שבשעת הטלת
 שלשת הציציות הראשונות היה הבגד פטור מציצית ואין מעשה
 ההטלה נחשב למעשה מצוה. ואף שאחר כך הוסיף כנף רביעי אין
 בכך להכשיר למפרע את הציציות הראשונות שנעשו בפסול,
 [משום] ש'תעשה' אמרה תורה במעשה כשר, ולא מן העשוי כבר
 באופן פסול.
מיתבי קושיא על דברי רב הונא: שינוי בברייתא, חסידים
 הראשונים – שהיו רזיים במצוות, בשעה שהיו אורגים טלית, מיד
 בתחילת האריגה בין שארגו בה שיעור של שלש אצבעות, היו

אלא כוונת הברייתא לחדש שגם באופן שלא תפר ממש אלא
 דְּנִקְטָה בְּסִיבֵי – שחיבר בסיכות, שגם באופן זה מודה רבי שמעון
 שמטילים ציצית בקצוות הכפל כאילו היא תפורה.
 הגמרא מביאה מעשה שהיה בענין זה: רַבָּה בַר הוֹנָא אִיקְלַע לְבֵי –
 הודמן לבית רבא בר רב נחמן. הוֹיָה – ראה רבה לרבא דהנה
 מיכסי טלית כפולה – שהיה לובש טלית כפולה, כאשר ראשו היה
 עטוף במקום הכפל, ושתי ראשי הטלית היו מוטלים מאחוריו, ורמי
 ליה חוטי עילו פפילא – והטיל הציציות בשני קצוות מקום הכפל
 וכדעת תנא קמא. לאחר מכן אִיפְשִׁיטָא – נפשטה הטלית מקיפולה
 כאשר חציה כיסה את רבא מלפניו והציה השני כיסה את רבא
 מאחוריו, כך שכל גופו וראשו היו מכוסים באותה הטלית, וְאָתָא
 חוּמָא וְקָם לְהַרִי רִישֵׁיהּ – וחוטי הציצית שהטיל מתחילה במקום
 הכפל היו כעת כנגד ראשו של רבא.
 אָמַר לִיה רבא לרבא, אין להטיל ציציות בקצוות מקום הכפל מאחר
 דְּלֹא הֵינּוּ כְּנֶפֶס דְּכֶתֵב רַחֲמָנָא בְּאוּרֵיתָא – אין זה 'כנף' הטלית
 שאמרה תורה להטיל בו ציצית, שקצוות מקום הכפל אינם נחשבות
 'כנף'.
 אָתָא שְׂרִייה – רבא קיבל את דברי רבה והסיר את הטלית מגופו
 ואִיכְפִי גְלִימָא אַחֲרֵיתֵי – ולבש תחתיה בגד אחר.
 אָמַר לִיה רבא לרבא, מִי סָבְרָת חוֹבֵת גְּבֵרָא הוּא – האם אתה סובר
 שמצות ציצית נאמרה רק כאשר האדם לובש את הבגד שאו הוא
 חייב להטיל בו ציצית, אין זה נכון, אלא מצות ציצית חוֹבֵת טְלִית
 הוּא – חובת הבגד, שאפילו אם יש לך עשרה בגדים כאלו ואינך
 לובשם, יש חובת להטיל בו ציצית. ולכן, וְיָל רְמֵי לָהּ – לך והטל
 ציציות בכנפות הפשוטות של אותה טלית ארוכה שפשטת מגופך.
 לִימָא מְסִיעֵי לִיה – יש להביא סיוע לשיטת רבה שמצות ציצית היא
 חובת הבגד.
 שנינו בברייתא חֲסִידִים הִרְאִשׁוּנִים שהיו זרקים במצוות, בשעה
 שהיו אורגים בגד בִּינֵן שְׂאֵרְגוּ בָּהּ שֶׁלֶשׁ – בסוף אריגת הבגד, כשלא
 נותר להשלמת אריגתו אלא רק שיעור של שלש אצבעות, הָיוּ
 מזדרים והמטילים בָּהּ תְּכֵלֵת. שמקום הטלת הציצית הוא בתוך שלש
 אצבעות הסמיכות לשפתו, ולכן, מִיד כְּשֶׁהָיָה בְּאֵרִיגַת הַבַּגַּד לְמִקּוֹם
 זה הודרו להטיל ציצית עוד קודם גמר האריגה. ומכאן, שאותם
 חסידים סברו שמצות ציצית היא חובת הבגד, שאם אין החובה אלא
 בלבישה, מדוע הודרו להטיל ציצית עוד לפני שלבשו הבגד.
 דוחה הגמרא: לעולם יש לך לומר שאין חובת ציצית אלא בשעת
 הלבשה, אולם שְׂאֵנֵי חֲסִידִים דְּמַחְמְרֵי אֲנַפְשֵׁיהוּ – שונים הם
 החסידים שהחמירו על עצמם להטיל ציצית בבגד אף שלא בשעת
 לבישה.
 וּפְלִיגָא – רבה בר רב הונא הסובר שמצות ציצית היא חובת הבגד
 ואף כשאינו לובשו חייב להטיל בו ציצית, חולק על דְּמַלְאָכָא –
 המלאך שאמר שמצות ציצית מוטלת על האדם הלובש את הבגד
 אך אינו לובשו פטור מלהטיל ציצית כפי שמוכח מהמעשה הבא.
 דְּמַלְאָכָא אֲשַׁכְּחִיה לְרַב קַטִינָא – המלאך מצא את רב קטינא
 דְּמִיכְפִי סְדִינָא – שהיה מתכסה בסדין פשתן ולא הטיל בו ציצית,
 כמבואר בגמרא (לעיל ^מ) שאין מטילים ציצית בסדין של פשתן. אָמַר
 לִיה המלאך, קַטִינָא קַטִינָא, סְדִינָא פְקִיטָא – לובש אתה סדין
 בימות הקיץ וְכַרְפֵּלָא בְּסִתְוָא – ובחורף אתה לובש גלימה שאין לה
 ארבע כנפות מרובעות, מצות ציצית שֶׁל תְּכֵלֵת מִה תְּהֵא עָלֶיהָ.
 אָמַר לִיה רב קטינא למלאך, וכי עָשִׂיתִי אֲעֵשֶׂה האם מענישים
 בשמים מי שאינו מקיים מצות עשה שאינו מחויב בה, כגון מצוה זו
 שאם אין לו בגד שלו ארבע כנפות אינו מחויב לחזור אחר בגד כזה
 כדי להתחייב במצוה. אָמַר לִיה המלאך, אמנם בדרך כלל אין
 מענישים בשמים על כך, אבל בְּזִמְנֵי דְּאִיבָא רִיתְחָא – בשעת כעס
 עָנְשִׁינָן – מענישים על כך בשמים.
 אִי אָמַרְת בְּשִׁלְמָא – דברי המלאך מובנים אם אתה אומר שמצות
 ציצית חוֹבֵת גְּבֵרָא הוּא – שכל אדם מחויב לקיים מצות ציצית ולכן
 הֵינּוּ דְּמַחְיִיב בעונש מן השמים על דְּלֹא קָא רְמֵי – שלא הטיל

וְהַגְדוּל בן י"ג שנה יוצא בָּהּ לשוק ואינו בוש ללבשה, אף שיוצא בה
 רק דָּרָה עֲרָא, תֵּיבֵת בְּצִיצִית.
 מוסיפה הברייתא: אם הטלית קטנה שאין הקָמֵן מְתַכְפֶּה – יכול
 לכסות בו ראשו ורובו, אף על פי שְׁהַגְדוּל יוצא בָּהּ לשוק בדרך
 עֲרָא, פְּטוּרָה מְצִיצִית.
 ומסיימת הברייתא: וְכֵן לְעֵינֵי כְּלָאִים. והיונן בָּהּ – ושאלנו
 בברייתא זו, מֵאֵי – מה הכוונה וְכֵן לְעֵינֵי כְּלָאִים. אֲלִימָא – אם
 תאמר וְכֵן לְעֵינֵי אִיסוּרָא דְּכְלָאִים – שגד שאין בו שיעור זה אין
 בו איסור כלאים וְהָא אֲנִי תֵּנִן – והרי שנינו במשנה (כלאים פ"ט מ"ב)
 'אין דין עֲרָא בְּכְלָאִים' – שאף בגד שאינו ראוי אף לא ללבישת
 ארעי יש בו איסור כלאים. וְאָמַר רַב נְחֻמֵּן בַר יִצְחָק – מה ששנינו
 בברייתא וְכֵן לְעֵינֵי כְּלָאִים, הכוונה וְכֵן לְעֵינֵי סְדִין של פשתן
 בְּצִיצִית תכלת שהיא צמר'. וכוונת הברייתא שטלית שיש בה שיעור
 חיוב ציצית, מותר להטיל בה חוטי צמר של תכלת ואין בה איסור
 כלאים.
 הרי מבואר בברייתא זו שרק בגד שיש בו שיעור ציצית מותר להטיל
 בו כלאים, ואין אמר שמואל שאפילו טלית הפטורה מציצית אין בה
 איסור כלאים.
 מתרצת הגמרא: אֵלָא מֵאֵי – מהי 'טלית פְּטוּרָה' שאמר שמואל, אין
 הכוונה לטלית שאין בה שיעור חיוב ציצית, אלא לְהַטִּיל ציצית
 לְמִטְלָת – לטלית שכבר יש בה ארבע ציציות והוסיף עליהם עוד
 ארבעה חוטים בכל כנף וזו היא 'טלית פטורה', שהרי כבר היו בה
 ציציות והיא פטורה מלהטיל בה עוד ציציות. ועל כך אמר שמואל
 שאין איסור כלאים בטלית זו. ומשום, שגם החוטים המיותרים
 נקראים בשם 'ציצית' מאחר ואילו יתרוך את ארבעת החוטים
 האחרים תתקיים מצות ציצית בחוטים אלו. וכיון שהם נקראים
 'ציצית' הרי הם בכלל ההיתר שהתירה תורה כלאים בציצית.
 שכשהתירה תורה איסור כלאים, אין גדר ההיתר שה'מצוה' דוחה
 את האיסור (ואם היה כן הרי אותם חוטים שאין המצוה מתקיימת
 בהם אסורים משום כלאים) אלא שלגמרי התירה תורה איסור
 כלאים לגבי 'ציצית' וכיון שגם אותם חוטים נקראים 'ציצית' הותר
 בהם איסור כלאים.
 מקשה הגמרא: אם אכן כוונת רבי זירא לדין 'הטיל למוטלת', קשה,
 וְהָא אָמַרְה רַבִּי יוֹרְא תְרָא וְיִמְנָא – הרי כבר אמר רבי זירא דין זה
 (לעיל ^מ) ש'הטיל למוטלת כשירה' וכיון שהציצית כשירה ודאי שאין
 בה איסור כלאים. מתרצת הגמרא: תְרָא מְכַלְל דְּהִבְיָתָה אִיתְמַר –
 רבי זירא אמר רק את הדין שהובא בשמו לעיל (מ) ש'הטיל למוטלת
 כשירה' ועל פי דבריו אמר אמורא אחר בשמו את המימרא המובאת
 בסוגיינתו שאין בה איסור כלאים, שמאחר שציצית זו כשירה אין בה
 איסור כלאים כדין כל ציצית.
 הגמרא עוברת לדון בענין אחר. מצות ציצית, שהיה הציציות
 מוטלות על 'כנף' הבגד, שנאמר (במדבר טו לח) 'על כנפי בגדיהם'.
 הסוגיא להלן עוסקת בטלית שהוא לובשה כשהיא מקופלת, היכן
 הוא מקום ה'כנף' שלה.
 תֵּנּוּ רַבְּנָנָא טְלִית כְּפוּלָה – טלית ארוכה כמו שתי טליתות, וכפלה
 כדי ללבשה, תֵּיבֵת בְּצִיצִית, ויש לו להטיל שתי ציציות בשתי
 כנפותיה ושתי ציציות בשתי קצוות מקום הכפל, שהם כנפות הטלית
 בשעה שהיא מקופלת. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן פְּטוּר, משום שאין קצוות הכפל
 נחשבות 'כנף' הטלית, שהרי אם תפשט הטלית יהיה מקום זה
 באמצע ולא ב'כנף'.
 ומוסיפה הברייתא, וְשׂוּיָן – תנא קמא ורבי שמעון, שְׂאֵם כְּפֵלָה
 וְהַפְרָה – ותפר את מקום הכפל שְׁחִיבֵת – להטיל ציצית בקצוות
 הכפל, שכיון שתפר שוב לא תיפשט הטלית וקצוות הכפל הם כנפות
 הטלית התפורה.
 מקשה הגמרא: תְּפִרָה פְּשִׁיטָא – הרי פשוט הדבר שאם תפר את
 הטלית שיש לו להטיל ציצית בקצוות הכפל, שהרי אם תפר שוב לא
 תיפשט הטלית ומקום התפר הוא ה'כנף'.
 מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא – אין צריך לדין זה באופן שתפר ממש,

1 דאמרינן לקמן (מד, א): טלית שאולה כל שלשים יום פטורה מן הציצית, מכאן ואילך חייבת
 2 ואפילו של כלאים, ואף על גב דפטור מדאורייתא. דאין לחלק, כיון דלגבי גבא דהוי ידידה
 3 ליכא כלאים, וכן לנשים. הוא דאמרינן (מנחות מג, א) גבי הכותנים: נתי דבעידן עבודה
 4 אישתראי, שלא בעידן עבודה לא - לא דמי כלל, דהא כתיב (דברים כב) "לא תלבש שעטני
 5 גדילים תעשה לך", לומר שבמקום גדילים תלבש
 6 שעטני, משמע דכל לבישה שראי רחמנא. ועוד,
 7 דבטלית שעשי להנאתו חייב הכותב כלאים, אבל
 8 בגדי כהונה לא לביש אלא בעידן עבודה. ועוד
 9 אומר רבינו תם: דבגדי כהונה נמי שלא בעידן
 10 עבודה שרו. והכי קאמר: נתי דבעידן עבודה
 11 אישתראי - כלומר, המיוחדים לעבודה, שלא
 12 בעידן עבודה - כלומר, אותם שאינם מיוחדים
 13 לעבודה, לא אישתראי. וכן מוכח בתוספתא
 14 דכלאים, דתניא: בגדי כהונה ובגדי כהן גדול אין
 15 בהם משום כלאים. בגדי כהן גדול שיצא במדינה
 16 - חייב, במקדש בין לשרת בין שלא לשרת -
 17 פטור. וצריך עיון אי לילה דומה למדינה דחייב.
 18 ויש לומר: דחייב מדרבנן. והוא עובדא דשמעון
 19 הצדיק פרק "בא לך" (יומא סט, א) ד"עט לעשות
 20 לה' הפרו תורתך" - דברבנן נמי שייך הפרה. מיהו
 21 לא משמע הכי, אלא נראה טפי דחייב מדאורייתא,
 22 ואין לדמות מקומות למדינה. דבמדינה ליכא שום
 23 היתר. והדום, ודחום לא מנפליג בין שעה הראייה
 24 לשרת לשעה שאינה ראייה לשרת. הוא דאמרינן
 25 פרק "בא לך" (שם) גבי בגדי כהונה שמקפלין אותן
 26 תחת ראשיהן, דלא דווקא ותחת ראשיהן, אלא
 27 שלא כנגד ראשיהן משום כלאים - היינו
 28 בהצעה, דלא דמי לבישה דשרא רחמנא. אבל
 29 גבי ציצית אין לחלק בין הצעה לבישה. ובספרי
 30 תניא: כסות המיוחד ליום ולילה חייב בציצית, רבי
 31 יהודה בן בבא אומר: בייחוד בטלוי חכמים את כסות
 32 של אשה מן הציצית, ולא חייבו בטלית אלא מפני
 33 שבעלה מתכסה בו. לכך נראה דכלאים בציצית
 34 שרי, בין ביום בין בלילה בין לאשה.

35 **חרא** מכלל החיבירה איתמר - פירש
 36 בקונטרס: בתרייתא מכלל דקמיתא.
 37 ואיכא נראה, דבתרייתא משמיה דשמואל
 38 קאמר לה.
 39 **ענשיתו** ואעשה - כי האי, ושאינן אודם חייבין
 40 לקנות טלית המחייב אם אין לו.
 41 אבל עשה גמור - אפילו בית דין שלמטה היו
 42 מכין אותו עד שתצא נפשו. **הכי** קאמר ליה
 43 טעדיק למפטור נפשך מציצית - ומכל מקום, אי
 44 לא חובת גבא לא שייך למיענש עליה, כיון
 45 דלית ליה. ובקונטרס גרס "לאא", ומשמע דלא
 46 מוכח מדי.

47 **רמינן ליה** - פירשתי בפרק בתרא דנדה
 48 (סא, ב).
 ובלבד

1 והגדול יוצא בה דרך עראי - חייבת בציצית. אין
 2 הקטן מתכסה בו ראשו ורובו, אף על פי שהגדול
 3 יוצא בה עראי - פטורה, וכן לענין כלאים; והיוני בה,
 4 מאי "וכן לענין כלאים"? אילימא וכן לענין איסורא
 5 דכלאים - והא אגן תנן: אין עראי בכלאים; ואמר
 6 רב נחמן בר יצחק: וכן לענין סדין בציצית! אלא מאי
 7 פטורה - הטליל למופלת. - והא אמרה רבי זורא חדא
 8 וימנא! - חדא מכלל דחבירתה איתמר. תנו רבנן:
 9 טלית כפולה חייבת בציצית, ורבי שמעון פומר; ושיון,
 10 שאם כפלה ותפרה שחייבת. תפרה, פשיטא! - לא
 11 צריכא, דנקטה בסיכי. רבה בר הונא איקלע לבי רבא
 12 בר רב נחמן, חזייה דתהו מיפסי טלית כפולה ורמי
 13 ליה חומי עילוי כפילא, איפשטיא ואתא חוטא וקם
 14 להדי רישיה. אמר ליה: לאו היינו כנה דכתב רחמנא
 15 באורייתא! אתא שרייה איפסי גלימא אחריתי. אמר
 16 ליה: מי סברת חובת נכרא הוא? חובת טלית הוא,
 17 זיל רמי לה. לימא מסייע ליה: חסידים הראשונים,
 18 כיון שארגו בה שלש היו מטיילין בה תכלת! - שאני
 19 חסידים, דמתמרי אנפשיהו. ופליגא דמלאכא,
 20 דמלאכא אשכחיה לרב קטינא דמיפסי סדינא, אמר
 21 ליה: קטינא, קטינא! סדינא בקיטא וסרבלא בסיתוא,
 22 ציצית של תכלת מה תהא עליה? אמר ליה: ענשיתו
 23 אעשה? אמר ליה: בזמן דאיכא ריתחא ענשינו; אי
 24 אמרת בשלמא חובת נכרא הוא - היינו דמחייב, דלא
 25 קא רמי, אלא אי אמרת חובת טלית הוא - הא לא
 26 מתייבא! - אלא מאי, חובת נכרא הוא? נתי דתייביה
 27 רחמנא כי מיפסי טלית דבת חייבא, כי מיפסי טלית
 28 דלאו בת חייבא היא, מי תייביה רחמנא? אלא הכי
 29 קאמר ליה: טעדיקי למפטור נפשך מציצית? אמר רב
 30 טובי בר קיסנא אמר שמואל: כלי קופסא חייבין
 31 בציצית. ומודה שמואל בזמן שעשאה לכבודו שפטורה,
 32 מאי טעמא? "אשר תכסה בה" אמר רחמנא, האי
 33 לאו לאיפסווי עבדיא. בההיא שעטא ודאי רמינן ליה,
 34 משום "לעג לרש חרף עשהו". אמר רבה אמר רבי
 35 יהודה: טלית שנקרעה, חוץ לשלש - יתפור, תוך

36 שלש - לא יתפור. תניא נמי הכי: טלית שנקרעה, חוץ לשלש -
 37 רבי מאיר אומר: לא יתפור, וחכמים אומרים: יתפור; ושיון, שלא יביא אפילו אמה על
 38 אמה ממקום אחר ובה תכלת ותולה בה; ושיון, שמביא תכלת ממקום אחר ותולה בה,
 39 ובלבד

40 כל טעדיקי דאית לה למיעבד עבודה. כלי קופסא -
 41 טליתות הראיין לציצית, אף על פי שמקופלת ומנוחת בקופסא - חייבת בציצית. דהואיל ועומדת היא להתכסות
 42 בה - "אשר תכסה בה" קרינא ביה. לכבודו - לתכריכין. בההיא שעטא - כשלושין אותו למת. ודאי רמינן ליה - מטילין ביה ציצית, דאי לא רמינא דמי כליעו.
 43 כלומר: איפטר ליה ממצות. חוץ לשלש - למעלה משלש אצבעות משפת הכנה. יתפור - ולא חיישנן דילמא פייש מידי מן חוט התפירה, וינחם ויסיק עליו עד
 44 ארבעה חוטם לשם ציצית, ואיבא "תעשה ולא מן העשוי". דהא חוץ לשלש לא חוו לתלות ציצית, כדאמרינן לקמן. בתוך שלש - הראוי לתניח שם ציצית. לא
 45 יתפור - דהכא חיישנן להכי כדפרישנא. ממקום אחר - מטלית אחרת. ויש בה תכלת ותולה בה. משום ד"על כנפי בגדיהם" בעינן, וכנה זה לא היה מבגד זה בשעת
 46 עשיה. ושיון שמביא תכלת - מתיר ציצית מטלית אחרת ותולה בה. דהכא ליכא "ולא מן העשוי", דהא צריך לחזור ולכורכה ולתקנה כאן כבתחילה.
 47 ובלבד

1 והגדול יוצא בה עראי - שאינו בוש לצאת בה לשוק. אילימא וכן לענין איסורא
 2 דכלאים - דאי אין קטן מתכסה בה - אין בה משום כלאים אם נארג בה כלאים.
 3 והתנן אין עראי בכלאים - כלומר, אין דין עראי בכלאים, שאף על פי שאין
 4 הגדול יוצא בה עראי - יש בה משום כלאים אם נארג בה כלאים. ואמר רב
 5 נחמן - מאי "וכן לענין כלאים" - וכן לענין
 6 סדין בציצית. אלא, ציצית בטלית שאין
 7 בה שיעור - יש בה משום כלאים אלא
 8 מאי פטורה - דקאמר לעיל: ואפילו בטלית
 9 פטורה - כגון הטליל למוטלת, דכי שריא
 10 רחמנא כלאים בציצית - לגמרי אישתרו.
 11 חרא וימנא - לעיל: הטליל למוטלת כשרה.
 12 וכיון דמתכשרא בהנך בתראי, וכל שכן
 13 בקמאי אי הוה פסיק לבתראי - פשיטא
 14 דאין בה משום כלאים, דהא כולה ציצית
 15 מקרחה חרא מכלל חברתה איתמר -
 16 מכלל דהטליל למוטלת כשרה איתמר דך
 17 דכלאים. טלית כפולה - שהיתה ארוכה
 18 כשנים וכפלה, ורבי שמעון פומר - שאם
 19 תפשט נמצאת ציציות באמצעיתה. שאם
 20 תפרה חייבת - דלא תפשט. דנקמה בסיכי
 21 - *ברוק"ש. לשון אחר: תפירה רחבה,
 22 **בשטי"ר. וקשיא לי הא דאמר בסוף
 23 "הקומץ" (מנחות לו, ב עין שם): האי מאן
 24 דחייטיה לגלימא כו'. איפשט - הטלית,
 25 היו ציצית באמצעיתה. שהיתה רחבה
 26 בפלים נמצאתו וחייה כפולה, והכפל מוטל
 27 על ראשו, ושני הראשין של טלית למטה
 28 מאחוריו, ושתי ציציות היו בקרן האחד,
 29 ושנים בשני ראשי הכפל מקום שארכו כלה,
 30 וכשנפשטה היה חבי כולו בה, ונמצאו שתי
 31 ציציות על כפל באמצע הטלית כנגד ראשו
 32 של רבא. לאו היינו כנה? - דהא
 33 באמצעיתה עומדין. היו סברת חובת נכרא
 34 הוא - לקיים מצות ציצית באחת מהן,
 35 התיפטר בהך אחייתוי? חובת טלית הוא -
 36 ואפילו עשר יש לך, טעונת ציצית. מסייע
 37 ליה - דחובת טלית הוא. הראשונים כו' -
 38 ואי חובת גבא היא, למה לה ציצית עד
 39 שתיכסה בה? ופליגא דמלאכא - דרבה
 40 בר רב הונא, דהמלאך אומר דחובת גבא
 41 היא. דמיכסי סדינא - דלא הוה ליה
 42 ציצית, כדאמרינן לעיל ומ, בו משום כסות
 43 לילה. סרבלא - כגון אותן שלנו שהן
 44 עגולין, ואין לה אלא שני כנפים ולמטהו,
 45 דפטורה מציצית. (סרבלא - *מנטל בלעז).
 46 הא לא מיחייבא - הן טלית דסדין
 47 דסרבלא, ומאי איכפת ליה? נתי דחייביה
 48 רחמנא - כי מיכסי טלית בת חיובא, הראוי
 49 לציצית, חייביה רחמנא לגבא. לאהדורי
 50 בתר טלית דחיובא וקאבסוי בה מי
 51 דחייביה? אלא הכי קאמר ליה טעדיקי
 52 למיפטר עצמך מציצית - תבקש תחבולות
 53 לפטור עצמך מציצית. טעדיקי = תחבולות,
 54 וחיבירו בבבא קמא בפרק "הכונס" (נו, א):
 55 כל טעדיקי דאית לה למיעבד עבודה. כלי קופסא -
 56 טליתות הראיין לציצית, אף על פי שמקופלת ומנוחת בקופסא - חייבת בציצית. דהואיל ועומדת היא להתכסות
 57 בה - "אשר תכסה בה" קרינא ביה. לכבודו - לתכריכין. בההיא שעטא - כשלושין אותו למת. ודאי רמינן ליה - מטילין ביה ציצית, דאי לא רמינא דמי כליעו.
 58 כלומר: איפטר ליה ממצות. חוץ לשלש - למעלה משלש אצבעות משפת הכנה. יתפור - ולא חיישנן דילמא פייש מידי מן חוט התפירה, וינחם ויסיק עליו עד
 59 ארבעה חוטם לשם ציצית, ואיבא "תעשה ולא מן העשוי". דהא חוץ לשלש לא חוו לתלות ציצית, כדאמרינן לקמן. בתוך שלש - הראוי לתניח שם ציצית. לא
 60 יתפור - דהכא חיישנן להכי כדפרישנא. ממקום אחר - מטלית אחרת. ויש בה תכלת ותולה בה. משום ד"על כנפי בגדיהם" בעינן, וכנה זה לא היה מבגד זה בשעת
 עשיה. ושיון שמביא תכלת - מתיר ציצית מטלית אחרת ותולה בה. דהכא ליכא "ולא מן העשוי", דהא צריך לחזור ולכורכה ולתקנה כאן כבתחילה.
 ובלבד

ובלבד שלא תהא מופסקת - צריך עינן מאי פירושא ומאי אשמעינן. אין פוטר בה אלא מינה - פירש בקנטרס: אם אדומה היא טילה בה שני חוטים אדומים. ותימה: מדי ציבעא קגרים ומנחות לה, בן? ושמן מדרבנן, משום "זה אלו ואנחה" (סוכה יא, ב) הוי. ונעוד נראה דאריי בשאר מנינים כגון שיראין ובלך וסיריקין, דאין פוטר אלא במינים מדאורייתא.

ומה דפירש בשיראים לאו דוקא, דהא אמרין דעמו ופשוטו מותרין בהם ומנחות טל, בו. ואם הביא כשר - למאי פירש בקנטרס, דקלא אילן במקום לבן פסול משום שדומה לתכלת ואין כאן שני מנינים, קשה: מאי פריך? דלמא האי ברייתא כרבנן דרשי פירוק, דאמרי: אין הלבן מעכבת את התכלת!

כאן בטלית בת שמנה חוטיין - פירשתי ריש פירוקין ולת, א.

רב אמר אין מתירין - ואפילו למאן דאמר חובת גברא, סבר רב דאין לבטל מצות הטלית, כדאשכחן במזוזה בסוף "השואל" (בבא מציעא קב, א) שנעשה אותו שנטל המזוזה, ואף על גב דחובת הדר היא. ושמואל דאמר מתירין, אף על גב דקסבר חובת טלית היא, דהא שמואל מחייב לעיל כלי קופסא, כיון דאין לו אלא כדי טלית אחת - טוב שיתן באותה שהוא חפץ להתעסק בה, ולא דמי למזוזה. כל מילי דמר עביד כרב - והא דסוף "כירה" (שבת מו, א) שרי רבה שרגא דנפטא, ופלוגתא דרב ושמואל במוקצה מחמת מיאוס שילחי שבת (קנא, ה) - דלמא דמתכת איירי. ותו, דהתם איכא פלוגתא דרברבא סטבא. וצריך עינן. בית שמאי אומרים ארבע - טעמא דבית שמאי נחא, כדרשינן לעיל (לט, ב): "גדילי" - שנים, "גדילים" - ארבעה. אבל טעמא דבית הלל קשה, דדוחק לומר דלית ליהו אלא גדילים שנים ופתיל תכלת - הרי תלתא (ושמע מינה) ונמואן האי דדרשינן "גדילים" ארבעה - היינו בכפילה, ואלבן קאי. והשתא סברי בית שמאי דהוא הדין תכלת, ד"פתיל" לאו דוקא, וסברא הוא להשוותם, והיינו ארבעה חוטיין בלא כפילה. ובית הלל סברי ד"פתיל" דוקא. והא דביימא (עב, א) דרשינן "פתיל" (ההו ראושים) ואשניסן דכתוב ברישא - התם, מהדר, דמירי כפול. ורבינו חם פירש "מגדיל": נפקא ליהו לבית הלל, ד"עבות" מתורגם "עובד גדיל". ונראה לפירוש זה דבית הלל דרשי "גדילים" הרי ששה, וכשנכפולו שנים עשר. ויתבון יותר דלא דרשי "גדילים". וכן משמע בספרי: "ועשו להם" - שומע אני יעשה אותן אחד בפני עצמו תלמוד לומר "גדילים", כמנה אחד נעשת - אין פחות משלשה, דברי בית הלל. בית שמאי אומרים: ארבעה של תכלת ארבעה של צמר. (אבן) כי דייקת בה משמע דבית הלל דרשי "גדילים", ואכל גדיל קימי, והשתא הריא דומיא דבית שמאי דאריי בתכלת ובלבן. ומיהו בספרי איכא דאמרי: שנים של לבן ואחד של תכלת.

בית שמאי אומרים ארבע - פירש בקנטרס: הפתיל היא ארבע, נמצא הגדיל שנים. ורבינו חם פירש דאגדיל קאי, והענין שמנה - הרי שנים עשר. וכן אנו נוהגין, וכן משמע בספרי בפרשת "כי תצא": גדילים למה נאמר? לפי שנאמר "ועשו להם ציצית" שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו תלמוד לומר

משלשה חוטיין כדברי בית הלל, ובית שמאי אומרים: מארבע חוטיין של תכלת וארבעה של לבן, על ארבע ארבע ארבעות. משמע דאגדיל קאי. והקנטרס נמי פירש כן בלשון אחר פרק "על אלו מומין" (בכורות ט, ב), וכן יסוד רבי שלמה ספרדי: "המשולשל יהא נפשל כדי ארבעות ארבע", ונפשל" קורא הגדיל, כמה "מפשילין חבלים לתוכן" פרק "אלו הן הגולין" (מכות י, א), וכמו "אין מפשילין חבלים לתוכן" דבפרק "בני העיר" (מגילה כח, א). ארבעה בגדול - במסכת זבחים בפרק "קדשי קדשים" (סג, א) וקתני דכשב של מזבח היה שלש אמות ומחצה וארבע ושליש ארבע וכו'. ואת דמפרשי התם דקשר הארבע קמא הזכרות, ואת דרשי "בכורות" היינו ראשונות. והבא דלא מפרש מדי צריך עיין, ואביק

ובלבד שלא תהא מופסקת - שיהא כל חוטיה שלימין. שמע מינה מתירים מבגד לבגד. דילמא אי בלאי - הא דקתני: שמביא תכלת ממקום אחר ותולה בה, ולא חיישינן לבויזן דמבוה לה, לטלית ראשונה דנתבלה דאין ראויה לציצית קאמר דמתיר ממנה הציצית. כל מיני צבעים פוטרין בה - לשום לבן. רבין דמיין כנה ליכא לקיומי

בה - אין לך לחזור אחר לבן, אלא שיהו בה שני מנין. חוין מקלא אילן - דדמי לתכלת, וזימנין דמזבן לה לאינש אחרינא וסבר דכל חוטיה תכלת, וכי מצריך לטלית אחריתי - שקיל תרי חוטים מהכא ונתתן שם עם לבן, ותחת אלו יתן לבן. ונמצאת אחת מהן נפטר בקלא אילן לשום תכלת, ושדי קלא אילן עם לבן בציצית, והוי כלאיס בלא מצוה. מיתיבי טלית אין פוטרין בה לשם לבן אלא מינה - אם אדומה היא - יטיל בה שני חוטיין אדומים ושני חוטיין תכלת, וכן שאר גוונים. מביא תכלת - שני חוטיין לשם תכלת, ודבר אחר לשם לבן. ואף על גב דהאי תכלת הוי מין כנה, אפילו הכי שני מנינים בעינן, דאולינן בתר רוב טליתות. ואם הביא כשר - אלמא קלא אילן נמי פוטר בה. בטלית בת ארבעה חוטיין

- שנים תכלת ושנים קלא אילן - כשר. בטלית בת שמנה חוטיין - ארבע תכלת והטיל בה ארבע קלא אילן לקיים מצות שני מנינים - פסולין. והואיל ולבר קלא אילן איכא חוטיין כל צורך. חיישינן דלמא מצריך לטלית אחריתי, ושקיל הני תכלת מהכא ותלי לה התם, וליכא הבא אלא קלא אילן. אי נמי, שקיל הני דקלא אילן ותלי בה. לשון אחר ועיקר: חוין מקלא אילן - דהא אשני מראות שבה קפדינן, ואלו מראיין שוין. מיתיבי כו' אם הביא כשר - טלית בת שמנה חוטיין, ארבעה של תכלת ומין אחר, ובקיש להטיל בה עוד ארבעה אחרים - לא יטיל קלא אילן, שמא ימכרנו לאיש אחר ויהא סבור שהם תכלת, ויתירם מכאן ויתן בטלית אחרת במקום תכלת עם לבן. ואם הביא כשר - דהא נפטרה בארבע חוטיין של תכלת ודבר אחר. שמע מינה - מרפסל בה משום עבד חששא, דמתירין מבגד לבגד. דלמא דאי עבד - אם עבר והתירן או נפקא חורבה, (דסבר) דמשתרא ציצית מקלא אילן לחודיה. מנר לנר - אותן הדוכות. מסר - טליתו עם הציצית. לקצרא - לכבוס, ולא חייש דילמא מנתקא תכלת ורמי בה קלא אילן. עביד ליה סיסא - כשונגה לכבוס מקפל הציצית כמין פקעת שקורים *למושיל, כדי שלא ינתק. חייש ליה מיחש - עושה לטלית כמין שפה, ומחביא החוטיין בתוכה, ותופר השפה.

ארבעה - חוטיין נתן חזרו הטלית, וכופלן לשמנה. משולשת - תלוייה הענף (לבר) מן הגדיל. ארבע - ארבעות. ושלש שבית הלל אומרים - שתהא כל ארבעה אחת מארבע בטחפ של כל אדם, דהיינו מרת גודל, ושית בקטנה. בתילתא - ארבעה. וכו' מדה ארבע - חוטיין בתוך ארבע ארבעות. שלא ירוקין מן השפה יותר מארבע ארבעות. אין שם ציצית אלא יוצא - תלוי ויוצא מן הכנה משוה. אין

אין - חוטיין נתן חזרו הטלית, וכופלן לשמנה. משולשת - תלוייה הענף (לבר) מן הגדיל. ארבע - ארבעות. ושלש שבית הלל אומרים - שתהא כל ארבעה אחת מארבע בטחפ של כל אדם, דהיינו מרת גודל, ושית בקטנה. בתילתא - ארבעה. וכו' מדה ארבע - חוטיין בתוך ארבע ארבעות. שלא ירוקין מן השפה יותר מארבע ארבעות. אין שם ציצית אלא יוצא - תלוי ויוצא מן הכנה משוה. אין

הגורר ספסל בשבת ויתכן כי בגרירתו יעשה חריץ באדמה ויעבור על איסור שבת, לדעת רבי שמעון מותר כיון שאינו מתכוין לאיסור, ואילו רבי יהודה אוסר. רב אמר אין הלכה כרבי שמעון בגרירתו – אסור לגרור ספסל בשבת אם יתכן כי בגרירתו יעשה חריץ באדמה אף שאינו מתכוין לעשיית חריץ, וישמואל אמר הלכה כרבי שמעון בגרירתו.

אמר אבוי, כל מילי דמר עבדי כרב – בכל הדברים היה מורי רבה בר נחמני נהג כדברי רב, לרב מהני תלת – חוץ משלשה הלכות אלו דעבדי שהיה נהג בהם כשמואל, ואלו הן: א. מתירין מבגד לבגד. ב. ומדליקין מנר לנר. ג. והלכה כרבי שמעון בגרירתו. דתניא, רבי שמעון אומר גורר אדם מטה כסא וספסל בשבת, ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ.

הגמרא מביאה עובדות ממנהגי אמוראים בכיבוס טלית: רב יהודה מקטר ליה טליתו לקצרא – לכובס, ולא חשש שמא תוך כדי הכביסה יקרעו חוטי התכלת והכובס יטיל תחתם חוטי קלא אילן.

רב הנינא בשעה שהיה מוסר טליתו לכובס עבדי לה סיקא – היה מקפל את הציציות כמין פקעת, כדי שלא יתנתקו החוטים מהטלית בכביסה.

רבינא בשעה שהיה מוסר טליתו לכובס חייט להו מיחט – היה מקפל את טליתו מלמטה ומכניס החוטים בתוך אותו הקיפול ותופרו מלמעלה כדי שלא יקרעו החוטים בכביסה.

הגמרא מביאה ברייתא הדנה במספר החוטים הנצרכים למצות ציצית ומדת שיעור אורך החוטים: תנו רבנן, כמה חומין הוא נותן בטלית. בית שמאי אומרים ארבעה חוטים. ובית הלל אומרים, שלשה חוטים.

מצות ציצית שיטול החוטים ויתחבם בנקב ויכפלים, ויקשור ויכרוך. מקום הכריכה והקשירה נקרא 'גדיל' שהוא מעשה קליעה. ואילו שאר חלק הציצית שאינו כרוך וקשור נקרא 'ענף'. הגמרא דנה בשיעור אורך הענף: וכמה תהא משולשת – תלויה. כלומר, מהו שיעור אורך הענף המשתלשל מהגדיל. בית שמאי אומרים ארבע אצבעות ובית הלל אומרים שלש.

ואותם שלש אצבעות נשפית הלל אומרים, הכוונה לאצבעות האגודל, שכל אצבע היא אחת מארבע בטיפה – רבע משיעור טפה, של כל אדם – של אדם בינוני.

אמר רב פפא, שיעור טפה שנאמר בכמה הלכות דאורייתא יש בו ארבע בגודל – ארבעה אגודלים. או, שית בקמטה – שש אצבעות קטנות (זרת) או, חמש בתלתא – חמש אצבעות הסמוכות לאגודל. אמר רב הונא מצות ציצית, שיטול ארבעה חוטים ויטילם בתוך ארבע אצבעות הסמוכות לקצה הבגד ומשולשת – ויהיה הענף באורך ארבע אצבעות. ורב יהודה אמר שלשה חוטים בתוך שלש אצבעות הסמוכות לשפת הבגד, משולשת – יהיה הענף באורך שלש אצבעות.

אמר רב פפא, הלכתא, ארבעה חוטים, ומטילם בתוך שלש אצבעות ומשולשת – והענף באורך ארבע אצבעות.

שואלת הגמרא: למימרא – האם בא הדבר לומר דאית להו שיעורא – שיש שיעור לאורך חוטי הציצית ורמינהו – וקשה, הרי שנינו בברייתא אחרת בפירוש מילת 'ציצית', אין ציצית אלא יוצא – שהחוטים יוצאים מעט מכנף הבגד, ואין ציצית אלא משהו – אין שיעור לאורך החוטים, וגם 'משהו' כשר. וכבר עלו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לעלית יוחנן בן בתירא ואמרו ציצית אין לה שיעור. פייצא בו – כדון ציצית כך גם דין לולב, אין בו שיעור. מאי לאו – האם אין כוונת הברייתא שאין לה לציצית שיעור כלל, וקשה הרי שנינו בברייתא לעיל דין אורך חוטי הציצית. מתרצת הגמרא: לא – אין כוונת הברייתא שאין שיעור לחוטי הציצית, ומה ששנינו

ובלבד שלא תהא מופסקת – שיהיו החוטים שלמים כשיעור הנצרך.

שמעת מינה – האם יש ללמוד ממה ששנינו ש'מביא תכלת ממקום אחר ותולה בה', לכך שמתירין – שיותר להתיר ציצית מבגד זה להטילה בבגד אחר ושלא כדעת רב (להלן בגמרא) האוסר לעשות כן מפני בזיון הבגד.

דוחה הגמרא: דילמא דאי בלאי – אפשר שדברי הברייתא אמורים רק אם הטלית הראשונה בלתי ואינה ראויה ללבישה, ואין זה בזיון לבגד שמסיר ממנו הציציות.

נאמר בתורה (במדבר טו לח) 'ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת, ודרשו חז"ל (לעיל לח) שיטיל שני חוטים מ'מין כנף' – צבועים בצבע הבגד וגם פתיל תכלת; תנו רבנן, טלית שפולח צבועה בצבע תכלת, אי אפשר לקיים בה הדין שיהיו שני החוטים בצבע הטלית, שאם כן יהיה צבעם שווה לצבע חוטי התכלת והתורה הקפידה שיהיו שני צבעים בציצית. ולכן, כל מיני צבועין – מאחד ממיני הצבעים שרצה, פותרין בה למצות ציצית אף על פי שאינם בצבע הטלית חוץ מקלא אילן – חוטי צמר הצבועים בצבע הדומה לצבע תכלת. מאחר שהקפידה התורה שיהיו שני מיני צבעים בציצית, ואלו דומים בצבעם זה לזה.

מיתבי – שנינו בברייתא אחרת טלית אין פותר בה אלא מינה – מין צבעה. כגון טלית אדומה יש להטיל בה שני חוטים אדומים (מלבד שני חוטי תכלת). ומוסיפה הברייתא: טלית שפולח צבועה בצבע תכלת, מביא שני חוטי תכלת ושני חוטי דבר אחר – צבע אחר, ותולה בה. אולם וקלא אילן לא יביא לכתחילה (מהטעם שהתבאר לעיל), ואם הביא חוטי קלא אילן פשר בדיעבד. וקשה שבברייתא הראשונה מבואר שאם הטיל חוטי קלא אילן פסולה, ואילו כאן שנינו שבדיעבד כשר.

מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן פר יצחק, לא קשיא, כןא – הברייתא ששנינו שפסולה עוסקת בטלית בת ארבעה חומין ולפיכך היא פסולה, שהתורה הקפידה שיהיו שני מינים השונים במראיתם זה מזה. ואילו כןא – הברייתא ששנינו שכשר בדיעבד עוסקת בטלית בת שמונה חומין – שני חוטי תכלת ושני חוטים בצבע אחר, והוא רוצה להוסיף עוד ארבעה חוטים הצבועים בקלא אילן. ולכתחילה לא יעשה כן, שמא ימכור הטלית לאדם אחר שיחשוב שחוטי הקלא אילן הם חוטי תכלת, ויתירם משם כדי להטילם בטלית אחרת וכן יוסיף בטלית הראשונה שני חוטי לבן של פשתן, ונמצא עובר על איסור כלאים באותה טלית שאין בה תכלת. שאף שהתירה תורה איסור כלאים במצות ציצית לא התירה אלא כשיש חוטי תכלת, אך אם אינו מטיל תכלת אסור להטיל פשתן עם צמר.

הגמרא חוזרת להוכיח מדברי הברייתא לענין 'מתירין מבגד לבגד': שמעת מינה – מברייתא זו שמתירין ציצית מבגד לבגד שאם לא כן איך לחשוש שיתיר ציצית מטלית זו ויתנה באחרת.

דוחה הגמרא: דילמא – אפשר שאסור להתיר ציצית מבגד לבגד ואף על פי כן חששו חכמים דאי עבד – שאם יעבור על איסור זה ויתיר הציציות מבגד לבגד, יבוא לידי איסור כלאים ולכן אסרו להטיל קלא אילן.

איתמר, רב אמר אין מתירין ציצית מבגד להטילה בבגד אחר, מפני בזיון הבגד הראשון שהוא מסיר ממנו חוטי ציצית, וישמואל אמר מתירין מבגד לבגד.

הגמרא מביאה מחלוקות נוספות של רב וישמואל הדומים למחלוקתם בענין ציצית: רב אמר אין מדליקין מנר חנוכה לנר אחר, אף אם כוונתו להדליק בנר זה עוד נר אחר של חנוכה, וישמואל אמר מדליקין מנר לנר.

הלכה בנוספת: אדם העושה מלאכת איסור אך אינו מתכוין לעשות את האיסור אלא כוונתו לעשות פעולה אחרת של היתר. כגון,

59 רב אהא בר יעקב רמי ו-הטיל) ארבע חוטים בטלית, ועיף להו
60 מינף - והיה כופלם לשנים קודם שהכניסם בנקב הטלית ומעיל להו
61 בגלימא - ומכניס את הכפל בנקב הטלית ואביק להו מיבך - ותוחב
62 את שני ראשי החוטים שבצד האחד לתוך כפל החוטים שבצד
63 האחר, ונעשה כמו קשר עניבה, וטעם שעשה כן משום דקסבר בעינן
64 תמניא בגלימא - שצריך שיהיו שמונה חוטים בבגד, כי היכי דליהוי
65 - כדי שיתקיים הכתוב (דברים כב יג) גדלים תעשה לך' ודרשים גדיל
66 גדילים - גדיל, משמעו שני חוטים, ומכך שרבתה תורה בלשון רבים
67 גדלים' משמע שצריך שני גדילים, במקום פתיל - במקום שפוחל
68 ו-ששור, קולעו בו את החוטים, היינו הנקב, שם ניחא את ארבעת
69 הגדילים, ומתוך שכופלם נמצאו שמונה חוטים.
70 רב ירמיה מדרפתי רמי תמניא - היה מטיל שמונה חוטים דאניהו
71 שיתסר - שנעשו ששה עשר משום שכפלם אחר שתחבם בנקב
72 הטלית ולא אביק להו - ולא היה עונבם. מר בריה דרבניא, עביד
73 כדרין - היה עושה כמו שאנו עושים, שהיה מכניס בנקב רק ארבעה
74 חוטים וכשנכפלים הם שמונה.
75 הגמרא מביאה מעשה שהיה לענין ברכה על עשיית הציצית
76 ומבררת את הדין בזה: רב נחמן אשכניהו ו-מצא] לרב אדא בר
77 אהבה, רמי חוטי - שהיה מטיל ציצית בטליתו, וקא מברך לעשות
78 ציצית, אמר ליה רב נחמן לרב אדא, מאי ציצי שמענא - מה הוא
79 'ציצית' שאני שומע מפיו, ובלשון גלגול אמר לו כן, והרי הכי - כך
80 אמר רב, ציצית אין צריכה ברכה בשעת עשייתה.
81 רב חסדא מקשה על דברי רב נחמן בשם רב: כי נח נפשיה דרב הונא
82 - כשמת רב הונא, על רב חסדא למירמא דרב אדרב - נכנס רב
83 חסדא לבית המדרש להקשות סתירה בדברי רב, ומי אמר רב,
84 ציצית בשעת עשייתה אין צריכה ברכה, והא אמר רב יהודה אמר
85 רב, מנין לציצית בעובד כוכבים - שעשאה עובד כוכבים שהיא
86 פסולה, שנאמר (במדבר טו לח) 'דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם
87 ועשו להם ציצית, מכאן יש לדרוש, שבני ישראל יעשו את הציצית
88 ולא העובדי כוכבים יעשו.
89 מבררת הגמרא: והא רמיא - מה התכוין רב חסדא להקשות
90 בכך. אמר רב יוסף, קסבר רב חסדא, כל מצוה שבשירה בעובד
91 כוכבים - כאשר נעשית על ידי גוי, אם נעשית בישראל - על ידי
92 ישראל, אין צריך לברך עליה, אבל כל מצוה שפסולה בעובד
93 כוכבים, בישראל צריך לברך עליה. ולכך הקשה רב חסדא, שאם
94 רב סובר שהגוי פסול לעשיית ציצית, אם כן מדוע אין צריך לברך על
95 עשייתה.
96 הגמרא דנה עתה האם הכלל שאמר רב יוסף בדעת רב חסדא הוא
97 נכון. שואלת הגמרא: וכללא הוא, והרי מילה דבשירה בעובד
98 כוכבים שמל את ישראל, דתניא עיר שאין בה רופא ו-מוהל]
99 ישראל, ויש בה רופא ארמאי ו-מוהל עובד כוכבים] ורופא בותי,
100 ימול את ישראל הארמאי ואל ימול בותי, משום שהכותים אינם
101 מלים לשם מצות מילה אלא לשם עבודה זרה, דברי רבי מאיר, רבי
102 יהודה אמר, ימול בותי ולא ארמאי, משום שעובדי כוכבים
103 חשודים על שפכות דמים. ומברייתא זו נראה שהגוי כשר למול,
104 ומכל מקום בישראל המל הרי הוא צריך לברך, דאמר מר - שהרי
105 אמרו חכמים המל אמר, ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר
106 קדשנו במצותיו וצונו על המילה, ומוכח שאין את הכלל שאמר רב
107 יוסף.
108 משיבה הגמרא: מידי הוא טעמא אלא לרב - הרי כלל זה שאמרנו
109 הוא רק כדי להקשות על רב, ולשיטת רב אין הוכחה ממילה שכלל
110 זה אינו נכון, שהרי רב מיהסיל פסיל מילה הנעשית על ידי גוי, ולכן
111 מובן שמברכים מנין ליה מילה בעובד כוכבים -
112 הנעשית על ידי גוי, שפסולה, דרו בר פפא משמיה דרב אמר,
113 נאמר לאברהם במצות מילה (בראשית טו) 'ואתה את בריתי תשמור',
114 רק נמול כמוך רשאי למול. רבי יוחנן אמר, משום שנאמר באותה
115 פרשה (שם פ יג) 'המול ימול' וגו', ויש לדרוש, המל ימול - מי שמהול
116 ימול אחרים, ולא הגוי שאינו מצווה למול את עצמו. וחזרת קושיית

1 אין לה שיעור הכוונה שאין לה שיעור למעלה שיכול לעשות חוטים
2 ארוכים ככל שירצה, אבל יש לה שיעור למטה - יש שיעור שלא
3 יפחות ממנו כפי ששינוי שלא יפחות מארבע אצבעות.
4 ובהכרח יש לך לפרש כן דברי הברייתא, דאי לא תימא הכי - שאם
5 לא תאמר כן איך תפרש מה ששינוי בויצא בו - כשם שציצית אין
6 לה שיעור כך לולב אין לו שיעור, וכי הכי נמי דאין לו ללולב
7 שיעור ללל, והתנן - הרי שינוי במשנה (סוכה כט) לולב שיש בו
8 שלשה טפחים כדי לנענע בו בשר, הרי שיש שיעור לאורך הלולב,
9 אלא בהכרח מה ששינוי אין לו שיעור הכוונה שאין לו שיעור
10 למעלה שיכול ליטול לולב ככל שירצה אבל יש לו שיעור
11 למטה שלכל הפחות יהיה בו השיעור הנזכר במשנה. והכא נמי
12 לגבי חוטי ציצית, כוונת הברייתא שאין לו שיעור למעלה, אבל יש
13 לו שיעור למטה.
14 הגמרא מביאה ברייתא שחוטי הציצית צריכים להיות מופרדים: תנו
15 רבנן, נאמר (במדבר טו לח) 'ועשו להם ציצית' וגו' אין במשמע ציצית
16 אלא ענה - שיצאו החוטים מופרדים מחוץ לחבורם בגדיל, כמו ענפי
17 האילן היוצאים מן הגזע, וכן הוא אומר (יחזקאל א ח) 'ויקחני ציצית
18 ראשי', והיינו שיצאה יד ואחזה בציצית ו-שערות] ראשו, ומכאן
19 שציצית הם פתילים היוצאים מן הדבר עצמו כשערות הראש. ואמר
20 אבין, וצריך לפרושה ו-להפריד] את חוטי הציצית כי צוציתא
21 דארמאי - כבלורית שער הראש של הגויים שהם דבוקים מלמטה
22 ומופרדים מלמעלה.
23 הגמרא מביאה ברייתא על מקום קשירת חוטי הציצית בטלית: תנו
24 רבנן, הטיל - קשר את הציצית על הקרן - על שפת חודה של קרן
25 הטלית, או על הגדיל - חוט עבה העשוי בשולי הבגד כדי שלא יפרם
26 הבגד, בשירה, רבי אליעזר בן יעקב (אומר) פוסל בשתייהו,
27 אומרת הגמרא: כמאן אולא - כמי הולך הא דאמר רב גידל אמר
28 רב, ציצית צריכה שתהא נזמפת ו-משולשלת] על הקרן, משום
29 שנאמר (במדבר טו לח) 'על נפשי בנידיהם'. כמאן, רבי אליעזר בן
30 יעקב שהיה פוסל אם הטיל את הציצית על הקרן או על הגדיל ממש,
31 אלא צריך שירחיק מן הקרן באופן שתהיה הציצית תלויה על הקרן.
32 הגמרא מבררת את שיעור הרוחקת הציצית מהקרן: אמר רבי יעקב
33 אמר רבי יוחנן, וצריך שירחיק את נקב הציצית משפת הבגד מלא
34 קשר גודל - כשיעור הפרק החיצון של האגודל. ואף שכבר אמר רב
35 פפא לעיל (מא) ששיעור מרחק הנקב משפת הבגד הוא תוך שלוש
36 אצבעות, ואיצטריך דרב יעקב, דאי מדרב פפא - אנו צריכים לדברי רב פפא,
37 ואיצטריך דרבי יעקב, דאי מדרב פפא, הנה אמרנו - הייתי אומר
38 שתוך שלש שאמר רב פפא משמעו דלא לירחיק טפי - שלא ירחיק
39 את הנקב יותר משלוש אצבעות, וכן מה דמקרב לשפת הבגד מעלי,
40 ומשום כך ואיצטריך לדרבי יעקב שצריך להרחיק כשיעור גודל. ואי
41 מדרבי יעקב, הנה אמרנו שכמלא קשר גודל משמעו דלא ליקר
42 טפי - שלא יקרב את הנקב לשפת הבגד פחות משיעור זה וכן
43 דרחיק מעלי, ולכך צריכא - נצרכים דברי רב פפא, ללמד שלא
44 ירחיק את הנקב יותר משלוש אצבעות.
45 הגמרא מביאה מעשה שהיה בהרחקת הנקב משפת הבגד: רבינא
46 ורב סמא, הוו יתבי קמיה דרב אשי - היו יושבים לפני רב אשי,
47 חזויה ו-ראה] רב סמא, לקרניה דגלימיה ו-לקרן בגדו] דרבניא,
48 דסתה ובצר ממלא קשר גודל - שנקרע ונפתח שיעור מרחק הנקב
49 משפת הבגד משיעור קשר אגודל. אמר ליה רב סמא לרבניא, לא
50 קבר לה מר להא דרבי יעקב שצריך להרחיק כמלוא קשר גודל.
51 אמר ליה רבינא, בשעת עשייה איתמר - לא נאמר שיעור זה אלא
52 בשעת עשיית הציצית, אבל אם אחר כך נפתח, לא נפסלה הציצית.
53 איכסיה - ההבטיש רב סמא שלא ידע דין זה. אמר ליה רב אשי לרב
54 סמא, לא תתקוף לך - אל תצטער בשל כך, משום שחך מינייהו
55 בתרי מינן - אחד מהם מחכמי ארץ ישראל, גדולה מעלתם
56 בחריפות ובפקחות כשנים מאיתנו חכמי בבל, ורבינא מארץ ישראל
57 הוא ואתה מבבל ולפיכך לא תבוש.
58 הגמרא מספרת כיצד היו נוהגים האמוראים בהטלת חוטי הציצית:

1 **ואביק** להו מיבק - נראה לי שלא היה מעביר דרך נקב האבק אלא שבעה חוטין לכל
 2 היותו, השמיני מניח וקושר בו. דאם לא כן היה יכול להעביר הציצית מן הטלית
 3 דרך האבק אחר עשייתו, ולא משכחת בלאים בציצית. **תמניא** בגלימא - דרש "גדילים"
 4 ארבעה, וכן מתכלת, שבשעת נתינתן בטלית יהו שמונה. ורבי ירמיה מדפתי סובר כן, ואם
 5 כן הו להו שיתסר, דלית ליה אבק. **מנין**
 6 לציצית בגי שהיא פסולה - משמע: הא אשה
 7 כשירה. ולא אמר: כל שאינו בלבישה אינו
 8 בעשייה, דהא לא כתיב בגופה לבישה אלא
 9 בכלאים, ומילתא אודריתיה היא. וגבי תפילין
 10 דרשי כי האי גוונא.

11 **בישראל** אינו צריך לברך - דמשמע "צנור"
 12 - ולא לאחרים. **ואל** ימול כותי - לאחר
 13 שהמיני דתו, דסתמייהו לשם דר גזיזים, אף על גב
 14 דגירי אמת הן. וגוי, אף על גב דבפרק "המביא
 15 תניין" (גיטין כג, א) קא אמר גבי גט: גוי אדעתא
 16 דנפשיה עבד - שאני התם דסתם אשה לאו
 17 לגירוסין קיימא, אבל סתם מילה לשמה קיימא.
 18 הכי משני גבי זבחים (ב, ב). ומתוך כך נידא
 19 בסמך דמכשר ציצית בגוי מדוכתיב "יעשו להם",
 20 דמשמע: אחרים יעשו להם, ובתר הכי מכשר רב
 21 טייה שלא לשמה, ומייתי תנאי מתפילין, משמע
 22 דבציצית נמי בעי לשמה אף על גב דגוי כשר.
 23 ותימה: כיון דסתמא לשמו קאי, אמאי איצטרך
 24 לרבות גוי? ויש לומר: כי היכי דלא נימעיט מי בני
 25 ישראל. ותימה: וגבי פסרים ותפילין ומוזות,
 26 למה לי למעוטי גוי? ומקשרתם ובכתבם? תיפוק
 27 לי דסתמא לאו לשמו קאי? דבפרק "הנזקין" (גיטין
 28 ג, ב) פסל אוכרות שלא כתב לשמן, דאמרין
 29 התם: "ספר תורה שכתבתה, אוכרות שבה לא
 30 כתבתה לשמן", משמע: אלא סתמן כתבך, דאיבעי
 31 למימר "שכתבתה שלא לשמן!" ויש לומר:
 32 דאיצטרך משום עבר ואשה מן מוסרי ומשומד
 33 אף על גב דתני גוי, הכי נמי תני כותי אף על גב
 34 דסתמיה לשם דר גזיזים ולא איצטרך ליה קרא.
 35 אי נמי: לא דק, ובעי למימר: "שלא לשמן". דפרק
 36 "כל הגט" (שם כד, א) תנו: כל הגט שנכתב שלא
 37 לשם אשה פסול, ואף על גב דסתמא נמי פסול,
 38 אלמא לא דיין, אי נמי, נראה דאוכרות לבד בעינן
 39 כוליה האי, ואיצטרך למעוטי אי כתב בלא אוכרה.
 40 ואילו

41 **מר פריה דרבינא עבד פדידן**, רב נחמן אשכחיה לרב אדא בר אהבה רמי חופי וקא
 42 **מברך**: "לעשות ציצית", אמר ליה: מאי ציצי שמענא? הכי אמר רב: ציצית אין צריכה
 43 בברכה! כי נח נפשיה דרב הונא, על רב חסדא למירמא דרב אדרב: ומי אמר רב ציצית
 44 אין צריך בברכה? והא אמר רב יהודה אמר רב: מנין לציצית בגוי שהיא פסולה? שגאמר:
 45 **דבר אל בני ישראל... ועשו להם ציצת** - בני ישראל יעשו, ולא הגוים יעשו! והא מאי
 46 רומיא? אמר רב יוסף, קסבר רב חסדא: פל מצוה שפשידה בגוי - בישראל אין צריך
 47 לברך, פל מצוה שפסולה בגוי - בישראל צריך לברך. - וכללא הוא? והרי מילה דכשירה
 48 בגוי, דתניא: עיר שאין בה רופא ישראל ויש בה רופא ארמאי ורופא כותי - ימול ארמאי
 49 ואל ימול כותי, דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר: כותי ולא ארמאי, ובישראל צריך לברך,
 50 דאמר מר: המל אומר: "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה!" - מידי הוא מעמא
 51 אלא לרב, רב מיפסיל פסיל, דאיתמר: מנין למילה בגוי שפסולה? דרו בר פפא משמיה
 52 דרב אמר: "ואתה את בריתי תשמר", רבי יוחנן אמר: "המול ימול" - המל ימול. סוכה מסייע ליה, תפילין הוי תיובתיה. הרי
 53 סוכה דכשירה בגוי, דתניא: סוכת גוים, סוכת נשים, סוכת בהמה, סוכת פוחיים, סוכה מכל מקום - פשידה, ובלבד שתהא
 54 מסוככת פהילכתא; ובישראל אין צריך לברך, דתניא: העושה סוכה לעצמו, אומר: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שהתנינו
 55 וקיימנו והגיענו לזמן הזה", בא לישוב בה, אומר: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לישוב בפסוקה",
 56 ואילו "לעשות סוכה" לא מברך. תפילין תיובתיה; והרי תפילין דפסולות בגוי, דתני רב חיינא פריה דרבא
 57 מפשרניא:

1 **אין לה שיעור למעלה** - דכמה דבעי ליהוי ארך. ויש לה שיעור למטה - דמשולשת
 2 ארבע בעינן, אבל בעיר מהכי לא. והדקתני "משהו" - דבמשוה נמי מתכשרי גרדומי.
 3 **וצריך לפירוה כי צוציתא דארמאי** - כבלורית של גוים, דבוקות מלמטה ופרודות
 4 מלמעלה. על הקרן - על שפת חודה של קרן. גדיל - חוט עבה ובגד תחילה
 5 כדי שלא יהא נוח ליקרע. לשון אחר: גדיל -

6 **אין לה שיעור למעלה, אבל יש לה שיעור למטה.**
 7 **דאי לא תימא הכי, פיוצא בו לולב אין לו שיעור,**
 8 **הכי נמי דאין לו שיעור פלל? והתנן: לולב שיש בו**
 9 **שלושה טפחים כרי לנגע בו - פשר! אלא, אין לו**
 10 **שיעור למעלה, אבל יש לו שיעור למטה; הכי נמי**
 11 **אין לו שיעור למעלה, אבל יש לו שיעור למטה. תנו**
 12 **רבנן: "ציצת" - אין ציצית אלא ענף, וכן הוא אומר:**
 13 **"ויקחני בציצת ראשי". ואמר אפי: וצריך לפירוה כי**
 14 **צוציתא דארמאי. תנו רבנן: הפיל על הקרן או על**
 15 **הגדיל - כשירה, רבי אלעזר בן יעקב אומר פוסל**
 16 **בשתייהן, כמאן אזלא הא דאמר רב גידל אמר רב:**
 17 **ציצית צריכה שתהא נוטפת על הקרן, שגאמר: "על**
 18 **כנפי כגדיהם", כמאן? פרבי אלעזר בן יעקב. אמר**
 19 **רבי יעקב אמר רבי יוחנן: וצריך שירחיק מלא קשר**
 20 **גודל, ואיצטרך דרב פפא, ואיצטרך דרבי יעקב; דאי**
 21 **מדרב פפא, הוה אמינא: תוף שלש - דלא לירחיק**
 22 **מפי, וכמה דמקרב מעלי, ואיצטרך דרבי יעקב; ואי**
 23 **מדרבי יעקב, הוה אמינא: מלא קשר גודל - דלא**
 24 **לקרב מפי, וכמה דירחיק מעלי, צריכא. רבינא ורב**
 25 **סמא הוו יתבי קמיה דרב אשי, חזייה רב סמא לקרניה**
 26 **דגלימיה דרבינא דסתר וכצר ממלא קשר גודל, אמר**
 27 **ליה: לא סבר לה מר להא דרבי יעקב? אמר ליה:**
 28 **בשעת עשייה איתמר. איכסיף, אמר ליה רב אשי: לא**
 29 **תתקוף לך, חד מינייהו בתרי מינן. רב אחא בר יעקב**
 30 **רמי ארבע, ועיף להו מיעף, ומעיל להו בגלימא**
 31 **ואביק להו מיבק; קסבר: בעינן תמניא בגלימא, כי**
 32 **הכי דליהו "גדיל" "גדילים" במקום פתיל. רב ירמיה**
 33 **מדפתי רמי תמניא דאניהו שיתסר, ולא אביק להו.**

34 **מר פריה דרבינא עבד פדידן**, רב נחמן אשכחיה לרב אדא בר אהבה רמי חופי וקא
 35 **מברך**: "לעשות ציצית", אמר ליה: מאי ציצי שמענא? הכי אמר רב: ציצית אין צריכה
 36 בברכה! כי נח נפשיה דרב הונא, על רב חסדא למירמא דרב אדרב: ומי אמר רב ציצית
 37 אין צריך בברכה? והא אמר רב יהודה אמר רב: מנין לציצית בגוי שהיא פסולה? שגאמר:
 38 **דבר אל בני ישראל... ועשו להם ציצת** - בני ישראל יעשו, ולא הגוים יעשו! והא מאי
 39 רומיא? אמר רב יוסף, קסבר רב חסדא: פל מצוה שפשידה בגוי - בישראל אין צריך
 40 לברך, פל מצוה שפסולה בגוי - בישראל צריך לברך. - וכללא הוא? והרי מילה דכשירה
 41 בגוי, דתניא: עיר שאין בה רופא ישראל ויש בה רופא ארמאי ורופא כותי - ימול ארמאי
 42 ואל ימול כותי, דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר: כותי ולא ארמאי, ובישראל צריך לברך,
 43 דאמר מר: המל אומר: "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה!" - מידי הוא מעמא
 44 אלא לרב, רב מיפסיל פסיל, דאיתמר: מנין למילה בגוי שפסולה? דרו בר פפא משמיה
 45 דרב אמר: "ואתה את בריתי תשמר", רבי יוחנן אמר: "המול ימול" - המל ימול. סוכה מסייע ליה, תפילין הוי תיובתיה. הרי
 46 סוכה דכשירה בגוי, דתניא: סוכת גוים, סוכת נשים, סוכת בהמה, סוכת פוחיים, סוכה מכל מקום - פשידה, ובלבד שתהא
 47 מסוככת פהילכתא; ובישראל אין צריך לברך, דתניא: העושה סוכה לעצמו, אומר: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שהתנינו
 48 וקיימנו והגיענו לזמן הזה", בא לישוב בה, אומר: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לישוב בפסוקה",
 49 ואילו "לעשות סוכה" לא מברך. תפילין תיובתיה; והרי תפילין דפסולות בגוי, דתני רב חיינא פריה דרבא
 50 מפשרניא:

1 ואילו לעשות תפילין לא מברך - ויודע היה ושלח לברך "לעשות תפילין". שאלו כל
 2 עניני ברכות. ופרק "הרואה" ירושלמי מצריך לברך אעשית ציצית סוכה ותפילין.
 3 ובערך הביאו בערך "צץ" ג', וחולק על התלמוד שלנו. ובתוספתא דברכות (פרק ו) תני:
 4 העשה ציצית לעצמו מברך "שהחינו", ובפרק "הרואה" (ברכות נד, א) נמי אמר דאכלים
 5 חדשים מברך שהחינו, וכן כתב רב שרירא גאון.
 6 **הקוצים** כו' - פירש בקנטרס: משום "תעשה
 7 ולא מן העשיר". ולי נראה. דמה דעביד אחר כך
 8 היינו העשירה, דאמר רב גופיה: תלאן ואחר כך
 9 פסק ראשי חוטיך שלהן כשר, דזו היא עשיתן.
 10 וכן פרק קמא דסוכה (יא, א) גבי הדלה עליה את
 11 הגפן ואת הדלעת, דקציצתן זו היא עשיתן.
 12 אלא טעמא - משום דבעינן תלייה לשמה. הוא
 13 התנן פרק קמא דסוכה (ט, א): סוכה הישנה בית
 14 הלל מכשירין, ופרין בגמרא: ובית הלל לית להו
 15 דרב יהודה אמר רב: עשאה מן הקוצים וכו'; כי
 16 אמריה קמיה דשמואל אמר: אף מן הסיסין
 17 פסולה, אלמא בעינן טייה לשמה, הכא נמי
 18 בעינן עשייה לשמה! לפי אותה גירסא אדשמואל
 19 פריך ולא מבר, ומורב נמי מצו למפרך.

20 **כתנאי** ציפן זהב - תימה: דילמא ציצית
 21 שאני, דפרק קמא דסוכה (ט, א) ויא
 22 דריש: "גדילים תעשה לך" - לשם חובך. ואי
 23 משום דכתיב "לך לאות", הא דרשינן ליה לעיל
 24 (לו, ב) לך לאות ולא לאחרים והתם גבי סוכה
 25 פריך כי האי גונא מ"ח הסוכות תעשה לך",
 26 ומושגן דאיצטרך למעוטי גזולה. ולא דרשינן
 27 מיניה דלשם חובך. ואי משום דתפילין איתקש
 28 למזוזה, ומזוזה וספר תורה יליף (לעיל לה, א)
 29 כתיבה כתיבה מנט - הא בנט גופיה לא בעינן
 30 עשייה לשמו **עד** שיעבדן לשמן - אומר רבינו
 31 תם: הדיכלתא כרבן שמעון בן גמליאל, דאף על
 32 גב הדיכלתא כרב באיטור, דסניין "דנהיקוק"
 33 (גיטין נד, ב) דגילין שלו לא עיבדתי לשמן
 34 כותיה אולא. הוא דפרק "נגמר הדין" (סנהדרין
 35 מה, ב) דאפילו גבי רבא בהמנהג אי מילתא
 36 היא אי לא, ומייתי הני תנאי, ופירש בקנטרס
 37 דרבא כרבן דלא בעו עיבוד, והמנהג לאו
 38 מילתא היא. מיהו רבינו תם ורבינו חננאל פירשו
 39 דרבא כרבן שמעון בן גמליאל, דכיון דבעי
 40 עיבוד לשמו, אם כן הומנה לאו מילתא היא,
 41 דאי מילתא היא - אפשר בחיתוך העור,
 42 ובתיקונים קטנים סגי לשיי לשמה. הוא דבעי
 43 אבי מרב שמואל ברבי יהודה בסמך: היכי
 44 צביעיתו ליה, ואהדר כרבן שמעון בן גמליאל -
 45 אלא קיבלה מביה עיבוד דהיהיא
 46 "דנהיקוק" אפילו כרבנן, דלא פליגי אלא בעור
 47 תפילין דתשמשי מצוה. וליתא, דהא איכא שיין
 48 של תפילין, ועיקר קדושה יש בה, כדמוכח פרק
 49 "במה מדליקין" (שבת כח, ב) ופרק "במה אשה"
 50 (שם סב, א) ו**כסמנים** - דבר תימה הוא:
 51 היאך מערב שום דבר בחיית תכלת? ושמונ עם
 52 הסמננין קרא תכלת. ובקנטרס פירש: לשרות
 53 ברוך, כדרך הצובעין שורין אותו בצרין.
 54 **מה** טעם טעימה פסולה - ואפילו לשם
 55 ציצית, מכל מקום לשם נסיון נמי עבידא. והי
 56 במנחה שקמיה לשמה ולשמה לשמה. והשתא
 57 הך תלת, תרי ניהו. **משום** שנאמר כילת תכלת -
 58 פעמים זה אחר זה - פסול אפילו לשמו. ולעיל
 59 בדלעיל, אם כן לא אתאי כחך תנא מילתא דהקנטרס
 60 ראו לתכלת, ולכך קרי "מראה שני". ואף על גב
 61 דהאי קרא בבגדי כהונה כתיב, ילפינן תכלת מנגדי
 62 כהונה. ופרק "בא לוי" (יומא עב, א) דריש ליה
 63 דלרשא אחרינא. ואין נקחים מן המומחה; ספרים
 64 ומוזות יש להן בדיקה, ונקחין מכל אדם. ותכלת
 65 אין לה בדיקה? והא רב יצחק בריה דרב
 66 יהודה בדיק ליה (סימן: כגשם), מייתי מנביא
 67 גילא, ומייתי דשכיליתא, ומייתי רגלים
 68 בן

1 **מפשרניא** - שם מקום. מין גוי - להכי נקט, דסתמיה
 2 בקי בכתיבה. תפילין - עשיתן
 3 לא זו היא גמר מצותם עד שיקשרם. **כהא פליגי** - רב
 4 נחמן ורב חסדא אילבא דרב: רב חסדא סבר ציצית
 5 חובת טלית, הילכך עשיתן היא גמר מצותן. ורב
 6 נחמן סבר חובת גברא היא, ועטיפתה זויה מצותה. **הכי
 7 מתניתו לה** - להא דאמר רב יהודה
 8 אמר רב לעיל, משום הכי קטיא להו לעיל
 9 דרב אדרב. **עשאה לציצית מן הקוצים** -
 10 הנקצצין, היינו חוטין התלמין בכל הידיעה,
 11 שקורין *פרוקישי, וקוצצין אותם מן הבגד.
 12 לשון אחר: להכי קרי להו הוצץ - שיוצאין מן
 13 הבגד כהוצץ. נימין - היינו אותן שיוצאין מן
 14 הבגד בתפירה. גרדין - **פרינשי. פסולה -
 15 כל זמן שמחוברין לבגד, דבעינן עשייה
 16 לשמה. **פסולות זהב** - לתפילין. פסולות -
 17 בתים, דתיק של עור בעינן, דאפילו קשירתן
 18 אינן אלא רצועות במינן, כדאמרין
 19 ב"הקומץ" ומנחות לה, א. או ששלה עליהן
 20 - שעשה בתים של עור בהמה טמאה -
 21 פסולות, כדאמרין בפרק "שמונה שריצים"
 22 (שבת קח, א): "למען תהיה תורת ה' בפקך" -
 23 מן המותר בפקך. ו**כסמנים** - דרך הצובעים
 24 לשרות בגדים בצרין שקורין *בייצא. ו
 25 וטעימין ליה באוררא - אוררא = מוך, ו
 26 וצובעין אותה בחיך אותה קליפה לידע אם
 27 תכלת יפה. לשם מינה - מדקלינן לאוררא,
 28 בעינן צביעה לשם ציצית. ושמע מינה -
 29 מדשרינן ביעתא לברא, ולא שרינן ליה
 30 ביורה. מעימה פסולה - אם עירה צבע נסיון
 31 ביורה - פוסל את כל היורה. משום שנאמר
 32 כליל תכלת - כל תכלת בעינן (כליל). שיהא
 33 כלי עיקר מראה החלוצין בצמרא, שלא יהא דבר
 34 אחר צבוע בה מתחילתה. אפילו מראה שני
 35 שבה - שחבר בצבע בה צמרא אחר, וזה השני
 36 - כשר. ושני תולעת - משמע שני, דאפילו
 37 מראה שני של זהורית קרוי תולעת, והוא
 38 הדין לתכלת דכתיב נמי בההוא קרא. אין לה
 39 בדיקה - קא סלקא דעתין אין אדם יכול
 40 לבודקו את תכלת הוא אם קמא אילן הוא.
 41 ואינה נקחת אלא מן המומחה. והדואל
 42 ואין לה בדיקה - אין לוקחין אותה אלא מן
 43 המומחה, שיוודע שקלא אילן אסור. תפילין
 44 יש להן בדיקה - אדם יכול לבודקו אם דקוק
 45 ברוך בחסרות ויתרות אם לאו. ואף על פי כן
 46 אין נקחין אלא מן המומחה. היודע שצריכין
 47 עיבוד לשמם. ונקחין מכל האדם - דליכא
 48 ברוך עיבוד לשמן. מנביא גילא - בימא,
 49 ובלשון צרפת **אלום. מיא דשכיליתא -
 50 מים היוצאין מן התלתן שקורין פנגריא. א.
 51 בן

1 **פסולה, משום שנאמר: "כליל תכלת"**, דברי רבי חנינא
 2 בן גמליאל. רבי יוחנן בן דהבאי אומר:
 3 אפילו מראה שני שבה כשר, משום שנאמר: "ושני תולעת".
 4 תנו רבנן: תכלת אין לה בדיקה,
 5 ואין נקחים אלא מן המומחה; תפילין יש להם בדיקה,
 6 ואין נקחין מן המומחה; ספרים ומוזות יש להן בדיקה,
 7 ונקחין מכל אדם. ותכלת אין לה בדיקה? והא רב יצחק
 8 בריה דרב יהודה בדיק ליה (סימן: כגשם), מייתי מנביא גילא,
 9 ומייתי דשכיליתא, ומייתי רגלים בן
 10 שני שקרי מראה שני שבה. משמע דאם צבע זה שני
 11 משמע דלא פסול, ומשמע דלא פסול משום דהיא
 12 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 13 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 14 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 15 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 16 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 17 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 18 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 19 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 20 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 21 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 22 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 23 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 24 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 25 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 26 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 27 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 28 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 29 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 30 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 31 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 32 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 33 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 34 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 35 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 36 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 37 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 38 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 39 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 40 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 41 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 42 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 43 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 44 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 45 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 46 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 47 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 48 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 49 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 50 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 51 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 52 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 53 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 54 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 55 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 56 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 57 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 58 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 59 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 60 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 61 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 62 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא
 63 אלא מביה עיבוד דהיא אלא מביה עיבוד דהיא

מנחות דף מב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קנה

62 חוטי הציצית לשמה, סובר כתנא קמא שאין צריך לעבד את העורות
63 של תפילין לשמן, ושמואל הסובר שצריך טויה לשמה, סובר כרבן
64 שמעון בן גמליאל.
65 הגמרא מביאה את דיני הכנת צבע התכלת לציצית, ואופן צביעתה:
66 אָמַר לִיה אַבְי רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יְהוּדָה, הָא תְּכַלְתָּא – אַתְּ תְּכַלַּת
67 הַצִּיצִית, הֵיבִי צְבָעֶיךָ לָהּ – כִּיצַד אַתָּם צוֹבְעִים אוֹתָהּ. אָמַר לִיה רַב
68 שְׁמוּאֵל לֵאבִי, מִיִּיתִינְךָ וְ–מִבֵּיאיִם] דָּם חֲלוּזֵן וְסִמְנֵי, וְרַמִּינֵן לָהּ –
69 ומטילים אותם בְּיֹדֶה וְ–קֶעֶרְהָ, [וּמְרַתְחִינֵן לִיה עַד שְׁנוֹצָר צֶבַע
70 התכלת] וְשִׁקְלִינָא פּוֹרְתָא בְּצִיבָתָא – ולוקחים מעט מהצבע בקליפת
71 ביצה, וְמַעְמִינֵן לָהּ בְּאוֹרָא – ובודקים אותה אם היא טוב וראוי
72 לצביעה על ידי שצובעים בו חתיכת בד קטנה, ולאחר הבדיקה שְׂרִינֵן
73 לִיה לְהַחֲוֵא בְּצִיבָתָא – משליכים את אותה קליפת הביצה עם הצבע
74 שנשאר בתוכה, וְקִלְיָנֵן לִיה לְאוֹרָא – שורפים את הבד הצבוע.
75 אומרת הגמרא: שְׁמַע מִינָהּ תַּלְתַּי – מדברי שמואל אנו למדים
76 שלשה דינים בהלכות התכלת, מִכָּךְ שְׂצִירָךְ לְשׂוּרְף אַתְּ הַבַּד שְׁמַע
77 מִינָהּ מַעְיָמָה פְּסוּלָה – יש ללמוד שהצביעה שעשו לנסיון פסולה,
78 ומִכָּךְ שְׂצִיבַתְּ הַבַּד פְּסוּלָה שְׁמַע מִינָהּ דְּעֵינֵן צְבִיעָה לְשִׁמָּה – יש
79 ללמוד שצריך שתהיה צביעת הציצית לשם מצות ציצית ולא לשם
80 בדיקה, ומִכָּךְ שוֹרְקִים אַתְּ הַנּוֹתָר בְּבִיצָה שְׁמַע מִינָהּ מַעְיָמָה פְּסוּלָה
81 – יש ללמוד שהבדיקה פסלה את הצבע, ואם יחזיר את הנשאר
82 ליורה כל הצבע שביורה יפסל.
83 מקשה הגמרא: הֵינֵינוּ מַעְיָמָה פְּסוּלָה הֵינֵינוּ צְבִיעָה לְשִׁמָּה – והרי
84 הדין הראשון ששמענו מדברי שמואל שהטעימה פסולה, הוא מאותו
85 הטעם שהצביעה צריכה להיות לשמה, ונמצא אם כן שאין כאן
86 שלושה דינים אלא רק שנים.
87 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אֲשֵׁי, אַבְּן אֵין כַּאן שְׁלוּשָׁה דִּינִים אֵלָא
88 שְׁנַיִם, וְכֹה מַעְמָר – ודברי הגמרא הם בדרך ביאור, מֵה מַעְמָר
89 שְׁהַמְעִימָה פְּסוּלָה, מִשּׁוּם דְּעֵינֵן צְבִיעָה לְשִׁמָּה, וְצִיבַתְּ הַצִּמְר לֵא
90 נעשתה לשם ציצית אלא לשם בדיקת הצבע.
91 הגמרא מביאה, שהדין השלישי שצבע שהשתמשו בו נפסל שני
92 במחלוקת תנאים: בְּתַנְאֵי, (מַעְיָמָה פְּסוּלָה) – [מַעְיָמָה פְּסוּלָה] – בדק
93 את צבע התכלת פסל את כל הצבע שבאותו כלי, מִשּׁוּם שְׁנַאמַר
94 לגבי בגדי הכהונה (שמות כח לא) וְעֵשִׂיתָ אֶת מַעֲלֵי הָאֶפֶד כְּלִיל
95 תְּכֵלֶת, ומכאן יש לדרוש שיהיה הבגד צבוע בכל התכלת, כלומר
96 בעיקר מראה החילוזן שבצבע, ואחר שלקחו ממנו מעט לנסיון לא
97 נשאר בצבע את עיקר התכלת, דְּבִרְי רַבִּי חִנְיָא בְּן גַּמְלִיאֵל, רַבִּי
98 יוֹהָנָן בְּן דְּהַבַּאי אָמַר, אֶפְּלוּ מֵרָאָה שְׁנֵי שְׁפָה בִּישָׁר – אפילו אדר
99 שהשתמשו בצבע לצביעת בגד, הנותר בכלי כשר לצביעה, מִשּׁוּם
100 שְׁנַאמַר וְשִׁנֵּי תוֹלְעָת, ויש לדרוש את תיבת 'שני' גם בלשון שני,
101 והיינו שהבגד השני הנצבע מהתולעת גם הוא כשר, וכן יש לדרוש
102 גם על צבע התכלת המוכר באותו מקום, שהיו כמו שני התולעת,
103 וכלומר שצבע השני של התכלת גם הוא כשר.
104 תַּנּוּ רַבְּנָן, תְּכַלְתָּ אֵין לָהּ בְּדִיקָה – חוטי ציצית הצבועים בתכלת, אי
105 אפשר לבדוקם אם נצבעו בצבע כשר, ומשום כך אֵין נִקְחָת אֵלָא
106 מִן הַמּוֹמָקָה – אין קונים את ציצית התכלת אלא מאדם מומחה
107 היודע את דיני הצבע. תְּפִילִין יֵשׁ לָהֶם בְּדִיקָה – תפילין אפשר
108 לבדוקם אם יש בהם אותיות חסרות ויתרות, וְאֵין נִיקְחִין אֵלָא מִן
109 הַמּוֹמָקָה – ואף על פי כן אין קונים אותם אלא מן המומחה, היודע
110 שצריכין לעבד את עור התפילין לשם תפילין. קְפָרִים וּמוֹזוֹת – ספרי
111 תורה ומוזות, יֵשׁ לָהֶן בְּדִיקָה – אפשר לבדוקם אם הם כשרים שהרי
112 יכול להתבונן אם יש בהם אותיות חסרות ויתרות, וְנִיקְחִין מִכָּל אֶדָם
113 ומשום כך אפשר לקנותם מכל אדם אף שאינו מומחה, ואינם
114 דומים לתפילין, שכן ספרי תורה ומוזות אין צריך לעבד את הקלף
115 שלהם לשמה.
116 הגמרא הבינה שמה ששינוי בברייתא 'התכלת אין לה בדיקה' הוא
117 מחמת שאי אפשר לברר אם נצבעה בתכלת או בקלא אילן. ועל כך
118 שואלת הגמרא: וְתְכַלְתָּ אֵין לָהּ בְּדִיקָה – האם אי אפשר לבדוק את
119 חוטי התכלת שבציצית אם נצבעו בצבע הראוי או בקלא אילן, וְהָא
120 – והרי רב יצחק בריה דרב יהודה בדיק ליה – היה בודק את חוטי
121 התכלת, (סִימָן בְּנֶשֶׁם) מִיִּיתֵי – היה מביא מַגְבֵּינָא גִילָא וּמִיָּא
122 דְּשִׁבְלִיתָא וְ–מים היוצאים מן התלתן וּמִיָּמֵי רְגִלִים

1 מִפְּשָׁרְנָא וְ–שם מקום, סִפַּר תּוֹרָה תְּפִילִין וּמוֹזוֹת שְׁבִתְכֵן צְרוּךְ
2 או בּוֹתֵי או עוֹבֵד בּוֹכְבִים או עֹבֵד כְּנַעֲנִי, או אִשָּׁה וְקָטָן – או קטן,
3 או מוֹמֵר, פְּסוּלִין, מִשּׁוּם שְׁנַאמַר בְּפִרְשַׁת תְּפִילִין (דברים ו ה-ט)
4 וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדָּהּ וְהָיָה לְטָטַף בֵּין עֵינֶיךָ, וְכַתְּבָתֶם עַל מוֹזוֹת
5 בֵּיתְךָ וּבֵשְׁעֶיךָ, וְדוֹרְשִׁים וְקִשְׁרָתָם וְכַתְּבָתֶם, כָּל שֵׁשֶׁנּוּ בְּקִשְׁרֵה
6 יִשְׁנֵנוּ בְּכַתִּיבָהּ – מי שחיבב במצות קשירת תפילין, כשר למצות
7 כתיבת התפילין, כָּל שֵׁאִינוּ בְּקִשְׁרֵהּ וְכַגּוֹן אֵלּוּ הַמְנׁוּיִים לְעֵיל אֵינוּ
8 בְּכַתִּיבָהּ. מִסִּימַת הַגְּמָרָא אַתְּ הַקּוּשִׁיא: וְבִישְׂרָאֵל – ומכל מקום
9 ישֶׁרָאֵל הַעוֹשָׂה אַתְּ הַתְּפִילִין, אֵינוּ צְרִיךְ לְבָרְךָ, דְּשִׁלַּח רַב הֵי
10 בְּרִיה דְּרַב הוֹנָא מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי יוֹהָנָן לְחַכְמַיִם, עַל תְּפִילִין שֶׁל יָד,
11 כְּשֶׁמֵּנִיחַם אוֹמַר, בְּרוּךְ אַתָּה... אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ
12 תְּפִילִין, עַל תְּפִילִין שֶׁל רֹאשׁ אוֹמַר, בְּרוּךְ אַתָּה... אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
13 בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין. ומשמע מדברי רב חייה, וְאֵילוּ
14 בְּרַכַּת לְעֵשׂוֹת תְּפִילִין לֹא מְבָרַךְ, ומכאן מוכח שאף במצוה שאין
15 הגוי כשר בעשייתה, פעמים שאין הישראל מברך עליה, ואם כן מה
16 היא קושיית רב חסדא.
17 מבארת הגמרא: אֵלָא לֹא הֵינֵנוּ מַעְמָר – אלא ודאי זה הכלל, כָּל
18 מִיָּה דְּעֵשִׂיתָהּ הִיא גְּמַר הַמְּצוּה, כְּגוֹן מִלָּה שֶׁבִשְׁעָה שְׂמַל קַיִם
19 אַתְּ מְצוּת הַמִּלְוָה, אִף עַל גַּב דְּכִשְׂרָאֵל עִשִׂיתָה עֹבֵד בּוֹכְבִים – על
20 ידי עובד כוכבים, מכל מקום בִּישְׂרָאֵל צְרִיךְ לְבָרְךָ עֲלֵיהּ, וְכָל מְצוּה
21 דְּעֵשִׂיתָהּ לֹא גְמַר מְצוּה, כְּגוֹן עִשִׂיתָ תְּפִילִין, שֶׁהִכְתַּבְתָּ הֵם רַק
22 הַכֹּשֶׁר לְמַצוּה, וְהִנַּחְתָּם הִיא הַמְּצוּה, אִף עַל גַּב דְּפְסוּלוֹת עֹבֵד
23 בּוֹכְבִים, בִּישְׂרָאֵל אֵינוּ צְרִיךְ לְבָרְךָ. וְכַצִּיצִית, כֹּהֵא קַמִּיפְלִיגֵי – בכך
24 נחלקו רב נחמן ורב חסדא בדעת רב, מֵר סָבַר – רב חסדא סבר
25 שציצית הוֹכֵת מְלִית הוּא, ומשום כך הנחת הציצית בטלית זו היא
26 גמרא מצוה ולכן על כרחך צריך לומר שרב הצריך לברך עליה, וְמֵר
27 סָבַר – רב נחמן סבר, שציצית הוֹכֵת נְבָרָא הוּא, ורק כשמתעטף בטלית
28 בת ארבע כנפות חייב בציצית, אבל כשמטיל את הציצית בטלית
29 כשאינו עטוף בה אין זה אלא הכשר והכנה למצות הציצית, ולכן אין
30 לברך על עשייתה.
31 רב מרדכי מתיר באופן אחר: אָמַר לִיה רַב מְרִדְכִי לְרַב אֲשֵׁי, אַתּוּן
32 הָכִי מִתְּנִיתוּ לָהּ – אתם כך שניתם את דברי רב יהודה בשם רב,
33 שציצית שעשאה עובד כוכבים פסולה, ומשום כך הוקשה לרב
34 חסדא מה הטעם שאין הישראל מברך על עשייתה, אֲנִי הָכִי מִתְּנִינֵן
35 לָהּ – אבל אנו כך שנינו שמועה זו, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מִנֵּן
36 לְצִיצִית עֹבֵד בּוֹכְבִים – שעשאה עובד כוכבים שְׁבִשְׂרֵהּ, שְׁנַאמַר
37 (במדרב טו דף) דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרַת אֱלֹהִים וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית
38 ויש לדרוש את הכתוב וְעָשׂוּ לָהֶם, שֶׁעָשׂוּ לָהֶם אֲחֵרִיב, כלומר
39 שעובדי כוכבים יעשו עבור הישראל ציצית. ומאחר שעשיית ציצית
40 כשירה בגוי, לכן אין הישראל מברך עליה.
41 הגמרא מביאה כמה דינים ממה צריכים להיות עשויים חוטי הציצית:
42 אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, חוטי ציצית שְׁעָשְׂאן מִן הַקּוּצִיבִים – חוטים
43 היוצאים מן הבגד ובולטים בו קוצצים, וְמִן הַנִּימִין – או מחוטי
44 התפירה של שפת הבגד שנשארו לאחר התפירה, וְמִן הַנְּרִדִין – או
45 מחוטי הבגד שנשארו בשפת הבגד לאחר אריגתו, הַטְּלִית פְּסוּלָה,
46 משום שלא תלה את החוטים בבגד לשם ציצית אלא כבר היו
47 מחוברים בו ורק קשרן כדרך שקושרים את הציצית, אבל עשה את
48 חוטי הציצית מִן הַסִּיסִין – פקעיות כדוריות של חוטים בְּשִׂרְהָ,
49 משום שהטילם בבגד לשם ציצית, ואין צריך שתהיה טווית החוטים
50 לשם ציצית. כִּי אִמְרִיתָהּ קַמִּיָּה דְּשְׁמוּאֵל – וכשנאמרו דברים הללו
51 לפני שמואל אָמַר, אִף אִם עִשָּׂא מִן הַסִּיסִין פְּסוּלָה, משום דְּעֵינֵן
52 מִיָּה לְשִׁמָּה – שגם טווית החוטים צריכה להיעשות לשם ציצית.
53 אומרת הגמרא: כֹּהֵא מִתְּנַאֵי – מחלוקת רב ושמואל אם טווית החוטים
54 צריכה להיות לשמה, תלויה במחלוקת תנאים לענין תפילין אם
55 צריך שיהיה עיבוד העור לשמה, שְׂכָךְ שִׁנֵּנוּ, צִיפָן – את פרשיות
56 התפילין וְהָב, דֵּהֵינֵנוּ שְׁעָשָׂה אַתְּ בְּתֵי תְּפִילִין מוֹהֵב, או שְׁמַלָּה
57 (לשון טלאין) עֲלִיתָן עוֹר בְּהִמָּה מְמָאָה – שעשה את בתי התפילין
58 מעור בהמה טמאה, פְּסוּלוֹת, אֲבָל עָשָׂה אַתְּ הַבְּתִים מְעוֹר בְּהִמָּה
59 מְהוֹרָה, בְּשִׂירוֹת וְאִף עַל פִּי שְׁלֵא עֵיבְדָן לְשִׁמָּן – לשם תפילין, רַבֵּן
60 שְׁמַעוֹן בְּן גַּמְלִיאֵל חוֹלַק וְאוֹמַר, אִף מְעוֹר בְּהִמָּה מְהוֹרָה, תְּפִילִין
61 פְּסוּלוֹת עַד שְׁעֵבְדָן לְשִׁמָּן, ואם כן רב הסובר שאין צריך לטוות את

59 ישראל אחד נתנו לה, ותוציא לעז על ישראל כשר. רב יהודה
 60 אמר, שפא יתלנה ישראל עמו – עם הגוי בדרך משום שיחשוב
 61 שהוא ישראל שהרי יש לו ציצי, ויהרנה הגוי בדרך.
 62 הגמרא מביאה שתי הנהגות של רב יהודה לענין ציצי, ומקשה
 63 סתירה ביניהן: רב יהודה, רמי תבילתא לפרוומא (טלית) דאנשי
 64 ביתיה – היה מטיל ציצי לבגדי אשתו, וכן היה מברך כל צפרא –
 65 כל בוקר ברכת להתעטף בציצי.
 66 שואלת הגמרא: מדרמי – הלא מכך שהטיל ציצי בבגד של אשתו,
 67 מוכח דקסבר שציצי מצות עשה שלא הזמן גרמא הוא, ונשים
 68 חייבות בה, ואם כן אמאי מברך כל צפרא וצפרא – מדוע היה
 69 מברך כל בוקר ובוקר, והרי אם אין היא מצות עשה שהזמן גרמא,
 70 אם כן אף הלילה זמן ציצי הוא, והיום הוא המשך המצוה של
 71 הפעם הראשונה שלבש ציצי, ולעולם אין לשוב ולברך עליה.
 72 מתרצת הגמרא: אכן טובר רב יהודה שהלילה זמן ציצי הוא,
 73 והטעם שבירך עליה כשהיה לובשה בבוקר משום שטובר ברכי,
 74 דתניא, תפילין כל זמן – כל פעם שחזרו ומניחו, חזרו ומברך עליהן
 75 דברי רבי. ומשום כך, גם רב יהודה היה חוזר ומברך כל בוקר בשעה
 76 שהיה לובשה.
 77 מקשה הגמרא: אי הכי – אם כן שסבר רבבי, כל שעתא נמי – כל
 78 זמן ביום שהיה לובשה מחדש היה לו לברך, ולא רק פעם אחת
 79 בבוקר.
 80 מתרצת הגמרא: רב יהודה, איניש צניעא הנה – אדם צנוע היה,
 81 ולא שרי ליה לגלמיה בוליה יומא – ולא פשט את טליתו כל היום,
 82 אך באמת אם היה פושט את טליתו באמצע היום והיה לובשה
 83 מחדש, היה מברך עליה.
 84 שואלת הגמרא: ומאי שנא (מצפרא) [בצפרא] – ומה שונה זמן
 85 הבוקר שרק אז היה מברך, והרי היה לו לברך כבר באשמורת הבוקר
 86 בשעה שהיה קם משנתו ללמוד תורה והיה לובש את טליתו.
 87 משיבה הגמרא: כי משני מפקסות לילה לכסות יום – כשהיה פושט
 88 את בגדו שהיה מתכסה בו בלילה ולובש את בגד היום שבו היה יוצא
 89 בין אנשים היה מברך, אך בשעה שהיה קם משנתו ללמוד תורה,
 90 עדיין היה נשאר לבוש בבגד שהיה מתכסה בו בלילה.
 91 הגמרא מביאה ברייתא בה יתבאר מי הם החייבים בציצי: תנו רבנן,
 92 הכל חייבין במצות ציצי, כהנים לויים וישראלים, גרים נשים
 93 ועבדים. רבי שמעון פוטר פנשים, מפני שמצות עשה שהזמן
 94 גרמא הוא, שהרי אין חייבים בלילה בציצי, וכל מצות עשה
 95 שהזמן גרמא נשים פטורות.
 96 אמר רב – שנינו לעיל בברייתא, הכל חייבין בציצי, כהנים לויים
 97 וישראלים. מקשה הגמרא: פשימא, דאי (שום) כהנים לויים
 98 וישראלים פטורי, מאן ליתניב – מי הוא החייב בציצי, ולמי נאמרה
 99 מצות ציצי.
 100 מתרצת הגמרא: כהנים איצטריבא ליה, דסלקא דעתך אמינא,
 101 הואיל וכתוב בפרשת כלאי בגדים (דברים כב יא) 'לא תלבש שעטני
 102 צמר ופשתים יחדיו', וסמוך לכך בפרשת ציצי נאמר (שם כב יב)
 103 'עדילים תעשה לה', הייתי אומר, מאן דלא אישתרי בלאים לנביה
 104 בלבישה – מי שנאמר עליו שלא הותר בלבישת כלאים, הוא
 105 דמתייב בציצי, אבל הני (אלו) הכהנים, הואיל ואישתרי בלאים
 106 לנביה – כיון שהותר להם לבישת כלאים, לא ליתניב בציצי, קא
 107 משמע לן שגם הכהנים חייבים בציצי, והטעם דנקי דאישתרי
 108 בעידן עבודה, בלא עידן עבודה לא אישתרי – שאף שאכן התרו
 109 הכהנים בלבישת כלאים, לא הותרו אלא בשעת עבודה במקדש
 110 אבל שלא בשעת עבודה לא הותרו, אם כן אף הם בכלל איסור
 111 כלאים ולכך אינם פטורים מציצי.
 112 עוד שנינו בברייתא: רבי שמעון פוטר פנשים. מבררת הגמרא: מאי
 113 מצמא דרבי שמעון שסבר שציצי היא מצות עשה שהזמן גרמא.
 114 משיבה הגמרא: דתניא, נאמר בפרשת ציצי (במדבר טו לט) 'וראתם
 115 אותו', ויש לדרוש מכאן שאין חייב בציצי אלא בגד שאתה לובשו
 116 ביום משום שאתה רואה אותו, פרט לכסות לילה שאין אתה רואה

1 כן ארבעים יום – שעברו עליהם ארבעים יום משיצאו מגוף האדם,
 2 ותרי לה בגויה – ושורה ככולם את התכלת מאורתא ועד
 3 לצפרא – מערב ועד הבוקר, אם איפרד חוותיה – נתקלקל מראה
 4 הצבע, הציצי פסולה שסימן שהצבע הוא קלא אילן, ואם לא
 5 איפרד חוותיה בשרה.
 6 ורב אדא קמיה (לפניו) דרבא משמיה דרב עירא אמר שכך היא
 7 דרך הבדיקה, מייתי המירא ארפסא דשערי – מביא שאור מבצק
 8 של שעורים שחמוצם קשה (חזק) ואפי לה בגויה – ומכניס בתוכו
 9 את חוטי התכלת ואופוה בתורו, אישתנאי למעליותא – אם השתנה
 10 צבע התכלת לטובה בשרה, ואם לגרעותא – לרעה, פסולה,
 11 וסימניה לזכור איזה שינוי כשר ואיזה שינוי פסול, שינוי שקר,
 12 כלומר לרעה, פסול, שינוי אמת, כלומר לטובה, כשר. וקשה מדוע
 13 אמרו בברייתא שהתכלת אין לה בדיקה.
 14 מתרצת הגמרא: מאי אין לה בדיקה נמי דקאמר אמעומה – מה
 15 שאמרו בברייתא, שהתכלת אין לה בדיקה, הוא על הטעימה, שאי
 16 אפשר לבדוק ולדעת אם המוכר בדק על ידי חוטים אלו את הצבע
 17 שביורה וממילא צביעתם היתה שלא לשמה.
 18 הגמרא מספרת על בדיקת התכלת: מר (שם חכם) ממשפי (שם)
 19 מקום בבבל) אייתי תבילתא – הביא עמו ציצי תכלת, בשני רב
 20 אחאי – בחי רב אחאי, בדיקה בדרך יצחק בריה יהודה –
 21 בבדיקתו של רב יצחק, ואיפרד חוותיה – ונחלש מראה הצבע, בדקו
 22 בדרך אדא, ואישתנאי למעליותא – והשתנה לטובה. סבור – סברו
 23 החכמים שהיו שם למיפסקה – לפסול את הציצי, אמר להו רב
 24 אחאי, אלא הא – אלא לפי דבריכם נמצא שציצי זו לא תבילתא
 25 היא משום שנפרד הצבע בבדיקתו של רב יצחק, ולא קלא אילן היא
 26 – שהרי נשתנה צבעה לטובה בבדיקתו של רב אדא, ואם כן איזה
 27 צבע הוא זה, אלא שמע מינה שמועטא אהדרי איתמר – אלא ודאי
 28 דברי רב יצחק ורב אדא נאמרו האחד על חבירו, ואין הם חולקים זה
 29 על זה, וכלומר, היבא דבדיקתא – כאשר בדקו בדרך יצחק בריה
 30 דרב יהודה, אם לא איפרד חוותיה בשרה, ואם איפרד חוותיה
 31 בדרך אדא, בחמירא ארפסא – בשאור קשה, ואם
 32 אישתני למעליותא בשרה, לגרעותא פסולה.
 33 הגמרא מביאה ראייה לדעת רב אחאי: שלחו החכמים
 34 מארץ ישראל, שמועטא אהדרי איתמר.
 35 הגמרא מספרת ממנהגו של רבי מני בענין קניית הציצי: רבי מני,
 36 תגר היה, וכשהיה קונה ציצי למוכרם, דייק וזבין – היה מדקדק
 37 וקונה מן המומחה, משום שהחמיר בחומרי מתניתא – כחומרת
 38 הברייתא לעיל שהטעימה פסולה, ומכיון שאי אפשר לבדוק אם
 39 נעשתה הצביעה כהלכתה, לא היה קונה אלא ממומחה היודע דין
 40 זה שהטעימה פסולה. אמר ליה תהוא סבא – זקן אחד, הכי עבד
 41 קמאי דקמך – כך עשו דורות הקודמים, ואצלה עיפקיהו –
 42 והצליחו בעסקיהם.
 43 הגמרא מביאה ברייתא, ממי אפשר לקנות ציצי: תנו רבנן, הלוקח
 44 טלית מצויצת – שהטילו בה ציצי מן השוק, אם קונה מישראל,
 45 הרי היא פחוקתה שנעשית כהלכתה וכשרה, ואם מן העובד
 46 בוכבים, אם מן התגר – סוחר גוי, בשרה, לפי שודאי הגוי קנה אותה
 47 מישראל מומחה, ואין לחוש שישקר בכך משום שירא להפסיד
 48 אמונתו אם יתברר ששיקר. ואם מן ההדיוט – סתם גוי שאינו סוחר,
 49 פסולה, שמה הגוי צבע לבדו את חוטי התכלת ונעשתה הצביעה
 50 שלא לשמה. ואף על פי שאמרו חכמים, אין אדם רשאי למכור
 51 טלית מצויצת לעובד בוכבים עד שיתיר ציצי חותיה – עד שיוציא
 52 את חוטי הציצי מהטלית, ולכאורה מטעם זה היה לנו להניח שלא
 53 יתכן שהיה ביד גוי ציצי כשרה, ולפסול ציצי שביד התגר, מכל
 54 מקום מותר לקנותה מן הגוי, משום שנתגר ירא על אמונתו, ובודאי
 55 לא ימכור ציצי פסולות.
 56 מבררת הגמרא: מאי מצמא – מה הטעם שאין מוכרים טלית
 57 מצויצת לגוי. משיבה הגמרא: הקא תרנימו – כאן בבבל ביארו,
 58 משום וזנה – שמה יתן הגוי את הטלית לזונה גויה בשכרה, ותאמר

1 תורה בעי עיבודו ושמן הכא בשאר ספרים איירי. ונראה לפרש: תפילין יש להם בדיקה —
 2 בחסירות ויתירות, ואפילו הכי אין ניקוח — שגנאי לסותרן. אבל לעיבוד לשמה לא
 3 חישינו, שהכל בקיאות בו. והא דתניא ב"המוצא תפילין" (עירובין צז. א.) הלוקח תפילין מן
 4 השוק בדיקה אחת אחת — בדיעה איירי. ולפירוש הקונטרס נראה לי לפרש דבדיעה לא
 5 חישינו. והכי תניא בתוספתא דמסכת עבודה
 6 זרה: אין לוקחין תפילין אלא מן המומחה. ואם
 7 לקח ממי שאינו מומחה ומצא בידו שנים או
 8 שלשה צמדים — בודק ממנו תפילין אחד של יד
 9 או של ראש בצמיד הראשון, וכן שני וכן שלישי.
 10 והא דתנן (עירובין צז. א.) המוצא תפילין מביטוס
 11 זוג זוג אף על פי שלא בדיק — התם משום כבוד
 12 התפילין לא חישינו. אי נמי, מוצא שאני, דרוב
 13 מצויין אצל תפילין מומחין הן. ובמוצא תפילין
 14 נאמר כאן "מימיה" ונאמר להלן (ויקרא כח)
 15 "מים תודה גאולתו", מה להלן שנים עשר חדש
 16 — אף כאן מגיד שצריך לבדוק תפילין אחת
 17 לשנים עשר חדש, דברי בית הלל. בית שמאי
 18 אומרם: אין צריך בדיקה. שמאי אומר: אלו
 19 תפילין של אבי אמתא. ופרק "המוצא תפילין"
 20 ירושלמי נמי תניא: תפילין צריך בדיקה אחת
 21 לשנים עשר חדש, דברי רבי. רבן שמעון בן
 22 גמליאל אומר: אין צריך. וכל הני דמזכירי בדיקה
 23 סבירא להו בחוקת תפילין התיבוב מידבר, ולא
 24 קיימא לן הכי. מיהו בשימושא רבה איכא
 25 שמעריך לבדוק פעמיים בשבוע. והני בדיקות לא
 26 הוו משום חסירות ויתירות, אלא שמא בלו
 27 ותתקלקלו. ובמוחה אשכחן בדיקה, דאמרין
 28 במסכת יומא (יא, א) שבדקת פעמיים בשבוע,
 29 יש לחלק. בן ארבעים — פירשתי פרק "האשה"
 30 בנדה (סג, א.) מאי אין לה בדיקה נמי דקאמר
 31 אטעימה — ובדיקה דרב יצחק ורב אדא אחי
 32 בלוקח מן המומחה שיועד דטעימה פסולה, אבל
 33 לא ידע מקלא אילן, דאיהו גופיה לא ידע. ורבי
 34 שמעון פטר בנשים — אף על גב דאמרין ברכות
 35 (ב, ב) גבי קידוש דנשים חייבות, דכל ששנו
 36 בשמירה ישנו בזכירה וזכור ושמו דברור אחד
 37 נאמרו, ואמרין נמי במכילתין ובירושלמי
 38 ד"גדילים" ו"לא תלבש" בדברור אחד נאמרו —
 39 לאו מילתא היא, דהתם לא איתמר דברור אחד
 40 אלא לאשמעוניה הא, אבל הכא איתמר כי היכי
 41 דלא ניסתר אהדי. והכי נמי אין להקשות
 42 דנידרשו כי היכי דמרבין (פסחים מג. ב) גבי
 43 אכילת מצה, דהתם שאני, דכתיבי בחד קרא.
 44 ורבי

1 **בן ארבעים יום** — מתינוק בן ארבעים. לשון אחר: שעברו ארבעים יום משיצאו מגוף
 2 האדם (נתקלקל). ונפרד חוותא — נתקלקל המראה פסולה, דקלא אילן הוא. חמירא
 3 ארכסא — שאור קשה. וסימניך — איזה שינוי בשר ואיזה שינוי פסול, שינוי שקר —
 4 המשנה דברו לרעה הכל יודעין שרע הוא, ושינוי אמת — המשנה דברו להוסיף עליו
 5 ולקיימו הכל יודעין שטוב הוא. **מאי אין לה**
 6 **בדיקה דקאמר נמי אטעימה** — אין אדם יכול
 7 לבדוק הצמר אם לשם תכלת נצבע אם
 8 לטעימה לשם ניסיון, ואמרו לעיל דטעימה
 9 פסולה. לשון אחר: אטעימה — והכי קאמר.
 10 אין בודקין יורה של תכלת בטעימה, שלא
 11 יפסל כל היורה, אלא שקיל בביעתא
 12 בדמפרש לעיל. מר — שם חכם. ממשכי —
 13 שם מקום. **לאו תכלת הוא** — דהא איפרד
 14 חוותא בדבר יצחק, ולא קלא אילן — דהא
 15 אישתני למעליותא כדרכי אלעזר. **שמועתא**
 16 — דרב יצחק ורב אדא אהדי איתמר.
 17 כלומר, בשתייהן יחד בודקין, ולא פליגי, אלא
 18 דיכא בדבוקא בו, והא דרב אדא מוספת על
 19 דרב יצחק ומפרש אותה. דייק וזכין — מן
 20 המומחה. **בחומרי מתנייתא** — דלעיל, דתני:
 21 טעימה פסולה, הלכך בעי מומחה. מן הגוי —
 22 אם תגר הוא כשרה, דלא מרע נפשיה, וכן
 23 לה מישראל וכשרה. **פסולה** — דשמא הוא
 24 צבעה, ושלא אטעימה נעשית. **ואף על פי**
 25 **שאמרו בו** — לפמה הכי אמרין: (גבי תגר
 26 ישראל מכרה לו. **מאי טעמא** — אין מוכרין
 27 מצויצת לגוי. משום זונה — דלמא היא ליה
 28 זונה ישראלית, וסבורה ישראל הוא ותבעל
 29 ליה, ועברין משום "לא תתנות בם" (דברים
 30 ז). לשון אחר: משום זונה גויה, דלמא יהיב
 31 לה ההוא רב באתננה, ואמרה כי ישראל
 32 נתנה לה, ואתי למחשדיה.
 33 **שמא יתלוה** — ישראל עם הגוי זה, וסבור:
 34 ישראל הוא, דהא יש לו ציצית, ויהרגנו. רב
 35 יהודה רמי ליה תכלתא לפרוזימא דאינש
 36 ביתיה — היה מטיל ציצית לבגד שמתכסה בו
 37 אשתו. ומכרך כל צפרא — ועוד עושה דבר
 38 זה, כשמתעטף בטליתו בכל בוקר ובוקר היה
 39 מברך. וטעמא — תכליתא לכסות אשתו.
 40 קסבר נשים חייבות בה — אלמא קסבר מצות
 41 עשה שלא הזמן גרמא היא, דומנה בין ביום
 42 ובין בלילה, דאי זמן גרמא — נשים פטורות.
 43 **אם כן דלילה זמנה אמאי מכרך** — אלא
 44 פעם ראשון כשנתעטף כשהיתה חדשה הזה
 45 ליה לברך, הא מכאן ואילן יומא ארכא
 46 דמי, דהא אין לילה מפסיקו. ולא הוה שרי
 47 לה כל יומא — אלא בלילה, והלכך לא
 48 מברך אלא בצפרא, ולעולם כרבי. ומאי
 49 **שנא מצפרא** — לברך כשהוא עומד
 50 ומתעטף בה באשורת קודם היום לגירסיהו
 51 ומשני: כי משני מכסות לילה לכסות יום —
 52 שני טליתות מצויצות היו, אחת ליום ואחת
 53 ללילה. שהזמן גרמא היא — דלילה לרבי
 54 שמעון לאו זמן ציצית, והוי יום זמנה. כהנים
 55 אישתראי כלאים לגביהו — אבנט, דכתיב
 56 ביה (שמות לט): "שש ותכלת". כסות סומא
 57 — דחייב. ורבנן — דאית להו לילה זמן ציצית.
 58 והויא מצות ועשהו שלא הזמן גרמא, ונשים
 59 חייבות.

1 **בן ארבעים יום, ותרי לה בגווייהו מאורתא ועד**
 2 **לצפרא, איפרד חוותיה** — פסולה, לא איפרד חוותיה
 3 — כשרה. **ורב אדא קמיה דרבא משמיה דרב עורא**
 4 **אמר: מייתי חמירא ארכסא דשערי ואפאי לה בגווייה,**
 5 **אישתנאי למעליותא** — כשרה, לגרועותא — פסולה,
 6 **וסימניך: שינוי שקר, שינוי אמת!** — **מאי אין לה**
 7 **בדיקה נמי דקאמר? אטעימה. מר ממשכי אייתי**
 8 **תכלתא בשני רב אחאי, בדיקה בדרב יצחק בריה**
 9 **דרב יהודה ואיפרד חוותיה, בדרב אדא** — **ואישתנאי**
 10 **למעליותא; סבר למיפסלה, אמר להו רב אחאי: אלא**
 11 **הא לא תכילתא היא ולא קלא אילן היא! אלא שמע**
 12 **מינה שמועתא אהדי איתמר; היכא דבדקנא בדרב**
 13 **יצחק בריה דרב יהודה, לא איפרד חוותיה** — כשרה,
 14 **איפרד חוותיה** — בדיקנא לה בדרב אדא פחמירא
 15 **ארכסא; אישתנאי למעליותא** — כשרה, לגרועותא —
 16 **פסולה. שלחו מתם: שמועתא אהדי איתמר. רבי מני**
 17 **דייק וזכין בחומרי מתנייתא, אמר ליה ההוא סבא:**
 18 **הכי עבוד קמאי דקמך ואצלה עיסקייהו. תנו רבנן:**
 19 **הלוקח טלית מצויצת מן השוק מישראל** — הרי היא
 20 **בחוקתה. מן הגוי, מן התגר** — כשרה, מן ההדויט —
 21 **פסולה, ואף על פי שאמרו: אין אדם ראוי למכור**
 22 **טלית מצויצת לגוי עד שתתיר ציציותיה, מאי טעמא?**
 23 **הכא תרגימו: משום זונה. רב יהודה אמר: שמא**
 24 **יתלוה עמו בדרך ויהרגנו. רב יהודה רמי תכילתא**
 25 **לפרוזימא דאינש ביתיה, ומכרך כל צפרא: "להתעטף**
 26 **בציצית". מדרמי — קסבר: מצות עשה שלא הזמן**
 27 **גרמא הוא, אמאי מכרך כל צפרא וצפרא? — רבבי,**
 28 **דתניא: תפילין, כל זמן שמוניתן מכרך עליהן, דברי**
 29 **רבי. — אי הכי, כל שענתא נמי! — רב יהודה אינש**
 30 **צניעא הוה, ולא שרי ליה לגלימיה כוליה יומא. —**
 31 **ומאי שנא מצפרא? — כי משני מכסות לילה לכסות**
 32 **יום. תנו רבנן: הפל חייבין בציצית, כהנים, לויים וישראלים, גרים, נשים ועבדים. רבי**
 33 **שמעון פוטר בנשים, מפני שמוצות עשה שהזמן גרמא הוא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא**
 34 **נשים פטורות. אמר מר: הפל חייבין בציצית, כהנים, לויים וישראלים. פשיטא, דאי כהנים**
 35 **לויים וישראלים פטורי, מאן ליחייב? — כהנים איצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא, הואיל**
 36 **וכתיב: "לא תלבש שעמנו צמר ופשתים יחדו, גדילים תעשה לך", מאן דלא אישתרי**
 37 **כלאים לגביה בלבישה** — הוא דמייחייב בציצית, הני כהנים הואיל ואישתרי כלאים לגביהו
 38 **לא ליחייבו, קא משמע לך, נהי דאישתרי בעידן עבודה, בלא עידן עבודה לא אישתרי.**
 39 **רבי שמעון פוטר בנשים. מאי טעמא דרבי שמעון? דתניא: "וראי אתם אותו" — פרט לכסות**
 40 **לילה. אתה אומר: פרט לכסות לילה, או אינו אלא פרט לכסות סומא? כשהוא אומר:**
 41 **"אשר תכסה בה" — הרי כסות סומא אמור, הא מה אני מקיים "וראי אתם אותו" — פרט**
 42 **לכסות לילה. ומה ראית לרבות כסות סומא ולהוציא כסות לילה? מרבה אני כסות סומא**
 43 **שישנה בראיה אצל אחרים, ומוציא אני כסות לילה שאינה בראיה אצל אחרים. ורבנן**
 44 **הא**

1 **בן ארבעים יום** — מתינוק בן ארבעים. לשון אחר: שעברו ארבעים יום משיצאו מגוף
 2 האדם (נתקלקל). ונפרד חוותא — נתקלקל המראה פסולה, דקלא אילן הוא. חמירא
 3 ארכסא — שאור קשה. וסימניך — איזה שינוי בשר ואיזה שינוי פסול, שינוי שקר —
 4 המשנה דברו לרעה הכל יודעין שרע הוא, ושינוי אמת — המשנה דברו להוסיף עליו
 5 ולקיימו הכל יודעין שטוב הוא. **מאי אין לה**
 6 **בדיקה דקאמר נמי אטעימה** — אין אדם יכול
 7 לבדוק הצמר אם לשם תכלת נצבע אם
 8 לטעימה לשם ניסיון, ואמרו לעיל דטעימה
 9 פסולה. לשון אחר: אטעימה — והכי קאמר.
 10 אין בודקין יורה של תכלת בטעימה, שלא
 11 יפסל כל היורה, אלא שקיל בביעתא
 12 בדמפרש לעיל. מר — שם חכם. ממשכי —
 13 שם מקום. **לאו תכלת הוא** — דהא איפרד
 14 חוותא בדבר יצחק, ולא קלא אילן — דהא
 15 אישתני למעליותא כדרכי אלעזר. **שמועתא**
 16 — דרב יצחק ורב אדא אהדי איתמר.
 17 כלומר, בשתייהן יחד בודקין, ולא פליגי, אלא
 18 דיכא בדבוקא בו, והא דרב אדא מוספת על
 19 דרב יצחק ומפרש אותה. דייק וזכין — מן
 20 המומחה. **בחומרי מתנייתא** — דלעיל, דתני:
 21 טעימה פסולה, הלכך בעי מומחה. מן הגוי —
 22 אם תגר הוא כשרה, דלא מרע נפשיה, וכן
 23 לה מישראל וכשרה. **פסולה** — דשמא הוא
 24 צבעה, ושלא אטעימה נעשית. **ואף על פי**
 25 **שאמרו בו** — לפמה הכי אמרין: (גבי תגר
 26 ישראל מכרה לו. **מאי טעמא** — אין מוכרין
 27 מצויצת לגוי. משום זונה — דלמא היא ליה
 28 זונה ישראלית, וסבורה ישראל הוא ותבעל
 29 ליה, ועברין משום "לא תתנות בם" (דברים
 30 ז). לשון אחר: משום זונה גויה, דלמא יהיב
 31 לה ההוא רב באתננה, ואמרה כי ישראל
 32 נתנה לה, ואתי למחשדיה.
 33 **שמא יתלוה** — ישראל עם הגוי זה, וסבור:
 34 ישראל הוא, דהא יש לו ציצית, ויהרגנו. רב
 35 יהודה רמי ליה תכלתא לפרוזימא דאינש
 36 ביתיה — היה מטיל ציצית לבגד שמתכסה בו
 37 אשתו. ומכרך כל צפרא — ועוד עושה דבר
 38 זה, כשמתעטף בטליתו בכל בוקר ובוקר היה
 39 מברך. וטעמא — תכליתא לכסות אשתו.
 40 קסבר נשים חייבות בה — אלמא קסבר מצות
 41 עשה שלא הזמן גרמא היא, דומנה בין ביום
 42 ובין בלילה, דאי זמן גרמא — נשים פטורות.
 43 **אם כן דלילה זמנה אמאי מכרך** — אלא
 44 פעם ראשון כשנתעטף כשהיתה חדשה הזה
 45 ליה לברך, הא מכאן ואילן יומא ארכא
 46 דמי, דהא אין לילה מפסיקו. ולא הוה שרי
 47 לה כל יומא — אלא בלילה, והלכך לא
 48 מברך אלא בצפרא, ולעולם כרבי. ומאי
 49 **שנא מצפרא** — לברך כשהוא עומד
 50 ומתעטף בה באשורת קודם היום לגירסיהו
 51 ומשני: כי משני מכסות לילה לכסות יום —
 52 שני טליתות מצויצות היו, אחת ליום ואחת
 53 ללילה. שהזמן גרמא היא — דלילה לרבי
 54 שמעון לאו זמן ציצית, והוי יום זמנה. כהנים
 55 אישתראי כלאים לגביהו — אבנט, דכתיב
 56 ביה (שמות לט): "שש ותכלת". כסות סומא
 57 — דחייב. ורבנן — דאית להו לילה זמן ציצית.
 58 והויא מצות ועשהו שלא הזמן גרמא, ונשים
 59 חייבות.

הא

ורבי שמעון מאשר ונפקא - רבינו תם לא גריס ליה, דאם כן כולו מרוב בעלת חמש. ופרק שני דובחים (יה, ב) תניא: "ארבע" ולא שלש, "ארבע" ולא חמש, ומוקי לה כרבי שמעון. ומיהו, על כרחין נראה לי דתלת תנאי הוו, ואלכא דרבי שמעון פליגי התם, דהא קיימא לן הלכה כרבי שמעון בכסות לילה כמו שהוכחתי למעלה (מ, ב), וקיימא לן

נמי דבעלת חמש חייבת, לעיל (לו, ב) גבי האי מאן דהייסה לגלמיה לא עבר כלום דשויה: בעלת חמש, ואנן כמאן? אלא על כרחין גירסא נכונה היא. והא דפרק "בית שמאי" (ובחים מ, א) לא דריש רבי שמעון "אשר" - היינו להחיא דרשא, וכי האי גונא הוי טובא.

ואיזו זו וזו קרית שמע - אסמכתא בעלמא, דקרית שמע דרבנן.

בין תכלת ללבן - בברכות (ט, ב) אמרין: בין תכלת ושבוהו ללבן שבה, פירש בקונטרס: בין צמר שקלט צבע תכלת לצמר שלא קלט. וליתא, דאם כן מאי ראייה זוי ובערוך פירש: בין חוליא של תכלת לחוליא של לבן, ופרק קמא דברכות ירושלמי, כיני מתניתין: בין תכלת שבעציות ללבן שבה. "וראייתם אותם" - מן הסמוך. רבי אליעזר דאמר כדי שיכיר בין תכלת לכרתי, "וראייתם אותם" - שיהא ניכר בין הצבעות.

הכי גרסינן: רקיע דומה לספיר - דהכי כתיב: קרא. והכי נמי גרסינן פרק

"כספי הדם" (חולין פט, א), ולא כספרים דגרסי: רקיע דומה לכסא הכבוד. חותם של טיש - מה שמדומה חותם של טיש לציצית - שכן עושין לעבדים, והציצית מעיד על ישראל שהם עבדי הקדוש ברוך הוא. כדאיתא פרק "במה אשה" (שבת נו, ב) כבלא דעבדא תנן. שואל מעמך - פירש רבינו תם: דהוי מלא, ויש מאה אותיות בפסוק, ויש מפרשים "מה" עולה ב"א" ב"ש" מאה. ובקונטרס פירש: אל תקרי "מה" אלא "מאה", כלומר שחייב מאה ברכות. ויש מפרשים: כדי להשלים מאה באותיותיה, וכי קרית "מאה" הרי כולן.

הזריז במצוה זו - זוכה ומקבל פני שכניה, כתיב הכא: "וראייתם אותו", וכתיב התם: "את ה' אלהיך תירא ואתו תעבוד". תנו רבנן: חביבין ישראל שפיבין הקדוש ברוך הוא במצות, תפילין בראשיהן ותפילין בזרועותיהן וציצית בכנניהן ומוזה לפתחיהן, ועליהן אמר דוד: "שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך". ובשעה שזכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר: אי לי שאעמוד ערום בלא מצוה! וכיון שזופר במילה שבבשרו נתישבה דעתו; לאחר שיצא, אמר עליה שירה, שנאמר: "למנצח על השמינית מזמור לדוד" - על מילה שניתנה בשמיני. רבי אליעזר בן יעקב אומר: כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בכנפו ומוזה בפתחו - הכל בחיובך שלא יחטא, שנאמר: "והחוט המשולש לא במהרה יחנק", ואומר: "הנה מלאך ה' סביב לראיו ויחלצם". תניא, היה רבי מאיר אומר: מה גשנתה תכלת מכל מיני צבעונין? מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד, שנאמר: "ותחת רגליו כמעשה לכנת הספיר וכעצם השמים למטה",

וכתיב: "כמראה אבן ספיר דמות פסא". תניא, היה רבי מאיר אומר: גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת; משל למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שאמר לשני עבדיו, לאחד אמר: הבא לי חותם של טיש, ולאחד אמר: הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו, איזה מהן עונשו מרובה? הוי אומר: זה שאמר לו הבא לי חותם של טיש ולא הביא. תניא, היה רבי מאיר אומר: חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר: "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך". רב חייא בריה דרב אבא בשבתא וביומי טבי מרח וממלי להו באיספורמקי ומגרי. תניא, היה רבי מאיר אומר: חייב אדם לברך שלש ברכות בכל יום, אלו הן: "שלא עשאני גוי", "שלא עשאני אשה", "שלא עשאני בור". רב אחא בר יעקב שמעיה לבריה דהוה קא מברך "שלא עשאני בור", אמר ליה: פולי האי נמי? אמר ליה: ואלא מאי מברך, "שלא עשאני עבד"? היינו אשה! - עבד

האי אשר תכסה בה מאי עבדי ליה - לרבות כסות סומא לא איצטרך, דהשתא ומה כסות לילה מיחייבי - כל שכן כסות סומא, דישנה בראייה אצל אחרים. ולא שלש - דטלית בעלת שלש פטורה. מאשר - ריבויא. זו קריאת שמע - דכשתכיר (מנצן) וגוונן של ציצית קרא את קריאת שמע. כיון דנתחייב במצוה זו - שהאיר

היות - נתחייב בכל המצות, דרוב מצות נודהות ביום, ורבי שמעון היא. לשון אחר: כיון שנתחייב אדם - שהגיע לכלל מצוה, דהיינו שלש עשרה שנה - נתחייב בכל המצות, ולהכי אתא עיקר מילתא. ורבי שמעון היא - דפטור בנשים, דאי רבנן -

הא איכא נשים חייבות בה, ופטורות מכמה מצות. שקולה מצוה זו - מדכתוב: "את כל מצות", ועוד, ד"ציצית" בגמטריא שש מאות, וחמשה קשרים ושמונה חוטין - הרי שש מאות ושלש עשרה. ראייה - ציצית מביאה לידי זכירת מצות. כתיב הכא וראיתם אותו וכתיב התם (דברים ו) ואם תפגור - מה להלן שכניה אף כאן שכניה. שבע ביום - תפילין בראש ובורע - הרי שתיים. וארבע ציציות ומוזה - הרי שבע. הכל בחיובך - מכל וכל עומד בחוקה שלא יחטא. המשולש - תפילין וציצית ומוזה. סביב ליראיו - העושים מצות, ויחלצם מחטא ואת הצדיקים. מה גשנתה תכלת - שיחוד הקדוש ברוך הוא למצוה זו. דומה לים - שנעשו בו נסים לישראל. ורקיע לכסא הכבוד - ומכח התכלת מזכיר היושב על כסא. ועוד, נאה לישראל שיהא כסא עליהם. שנאמר ותחת רגליו וגו' דהיינו רקיע. וכתיב ספיר - ובכסא כתיב ספיר, אלמא רקיע בכמהוזה כסא. ותכלת לים וים לרקיע, ואנן קחוינן. גדול עונשו של לבן - למי שאינו מטיל ציצית ותכלת. חותם -

היו עושים לכהמה ולעבד כשקונין אותן לשם סימן עבדות. זה שאמר לו המלך הבא חותם של טיש - שמצוי הוא ולא הביא, עונשו מרובה. מה ה' אלהיך גוי' - קרי ביה "מאה". בשבתות ימים מוכים - דלא מצלו שמונה עשרה. מרח וממלא להו - למאה ברכות. באספרמקי ומגרי - אספרמקי = בשממ, ומגרי = מיני מגדים, שטעונם ברכה. כולי האי נמי - דמשבחת נפשך דאינך עם הארץ. לשון אחר: כולי האי נמי - בשלמא גוי ואשה, הואיל ולא בני מצוה נינהו - שפיר מברכת, אלא בור בר מצות הוא! אלא מאי מברך - להשלים שלש ברכות דרבי מאיר. היינו אשה - דאשה נמי שפחה לבעלה כעבד לרבו. לשון אחר: היינו אשה - דלענין מצות אשה ועבד שוין, דגמרינן "לה" "לה" (תגיגה ה, א).

הזריז במצוה זו - זוכה ומקבל פני שכניה, כתיב הכא: "וראייתם אותו", וכתיב התם: "את ה' אלהיך תירא ואתו תעבוד". תנו רבנן: חביבין ישראל שפיבין הקדוש ברוך הוא במצות, תפילין בראשיהן ותפילין בזרועותיהן וציצית בכנניהן ומוזה לפתחיהן, ועליהן אמר דוד: "שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך". ובשעה שזכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר: אי לי שאעמוד ערום בלא מצוה! וכיון שזופר במילה שבבשרו נתישבה דעתו; לאחר שיצא, אמר עליה שירה, שנאמר: "למנצח על השמינית מזמור לדוד" - על מילה שניתנה בשמיני. רבי אליעזר בן יעקב אומר: כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בכנפו ומוזה בפתחו - הכל בחיובך שלא יחטא, שנאמר: "והחוט המשולש לא במהרה יחנק", ואומר: "הנה מלאך ה' סביב לראיו ויחלצם". תניא, היה רבי מאיר אומר: מה גשנתה תכלת מכל מיני צבעונין? מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד, שנאמר: "ותחת רגליו כמעשה לכנת הספיר וכעצם השמים למטה",

וכתיב: "כמראה אבן ספיר דמות פסא". תניא, היה רבי מאיר אומר: גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת; משל למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שאמר לשני עבדיו, לאחד אמר: הבא לי חותם של טיש, ולאחד אמר: הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו, איזה מהן עונשו מרובה? הוי אומר: זה שאמר לו הבא לי חותם של טיש ולא הביא. תניא, היה רבי מאיר אומר: חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר: "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך". רב חייא בריה דרב אבא בשבתא וביומי טבי מרח וממלי להו באיספורמקי ומגרי. תניא, היה רבי מאיר אומר: חייב אדם לברך שלש ברכות בכל יום, אלו הן: "שלא עשאני גוי", "שלא עשאני אשה", "שלא עשאני בור". רב אחא בר יעקב שמעיה לבריה דהוה קא מברך "שלא עשאני בור", אמר ליה: פולי האי נמי? אמר ליה: ואלא מאי מברך, "שלא עשאני עבד"? היינו אשה! - עבד

61 במצות, תפילין בראשיהן, ותפילין בזרועותיהן, ויציעת בבגדיהן,
 62 ומוזוה לפתחיהן, ועליהן אמר דוד (תהלים קט קסד) 'שבע ביום
 63 הללתיך על משפטי צדקך, שסיבג הקדוש ברוך הוא בשבע
 64 מצוות, תפילין של ראש ושל יד הרי כאן שנים, הוסף לכך ארבע
 65 ציעיות ומצות מוזה, הרי כאן שבע, ובשעה שנכנס דוד לבית
 66 המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא
 67 מצוה, שהרי בית המרחץ אין לובשים בו תפילין או ציעית וגם הוא
 68 פטור מן המוזה לפי שמקום טנוף הוא, וביין שנוכר במילה
 69 שבבשרה, נתישבה דעתו. לאחר שיצא ממנו אמר עליה – על מצות
 70 מילה שירך, שנאמר 'למנצח על השמינית מומור לדוד', וכלומר,
 71 על מצות מילה שניתנה בשמיני – ליום השמיני.
 72 רבי אליעזר בן יעקב אומר כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין
 73 בזרועו ויציעית בבגדו ומוזוה בפתחו, הכל בחיובק שלא יחטא –
 74 מצוות אלו יחוקרוהו שלא יחטא, שנאמר (קהלת ד יא) 'תחוט המשולש
 75 לא כמקרה ינתק' – אלו השלשה מצוות, תפילין ציעית ומוזה.
 76 ואומר (תהלים לד ח) 'הונה מלאך ה' סביב ליראי ויחלצם, כלומר,
 77 מלאך ה' שומר על יראיו המסובבים במצוות לחלצם מן החטאים.
 78 הגמרא מביאה כמה ברייתות בחשיבות מצות התכלת בציצית:
 79 תניא, היה רבי מאיר אומר, מה שנתנה תכלת שיחרו הקדוש
 80 ברוך הוא למצוה זו מפל שאר מיני צבעונין, משיבה הברייתא: מפני
 81 שהתכלת דומה בטון צבעה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה
 82 לקפא הקבוד, שנאמר במראה קני ישראל את ה' (שמות כד ט) 'ותחת
 83 רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר' – תחת רגלי ה'
 84 כמין לבינה העשויה מאבן יקרה הדומה לרקיע כשהוא ברור וצלול,
 85 וקריב במראה יחוקאל (יחוקאל א כב) 'במראה אבן ספיר דמות כפא',
 86 כלומר, הכסא מראהו כספיר, ומשום שהספיר מראהו כעצם השמים
 87 לטוהר וחינו הרקיע, הרי שהכסא מראהו כרקיע.
 88 תניא, היה רבי מאיר אומר, גדול עונשו של מי שאינו מטיל חוטי
 89 לבן בבגדו, יותר מעונשו של מי שאינו מטיל חוטי תכלת בבגדו.
 90 משל למה הדרבך דומה, למלך בשר דם שאמר לשני עבדיו, לאהרן
 91 אמר הבה לי חותם של מיט, ולאחר אמר הבה לי חותם של זהב,
 92 ופשעו שניהם ולא הביאו למלך, לא חותם של טיט ולא חותם של
 93 זהב, איזה מהן עונשו מרובה, הוי אומר, זה שאמר לו המלך הבה
 94 לי חותם של מיט ולא הביא, שהרי חותם של טיט מצוי הוא יותר
 95 מחותם של זהב. וכן חוטי לבן מצויים יותר מחוטי תכלת, ולכן זה
 96 שאינו מטיל חוטי לבן בבגדו עונשו חמור יותר.
 97 מתוך שהגמרא הביאה כמה ברייתות שאמר רבי מאיר, הגמרא
 98 מביאה דברים נוספים שאמר רבי מאיר בעניינים אחרים: תניא, היה
 99 רבי מאיר אומר, תיב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר
 100 (דברים יא) 'ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך, ויש לקרוא
 101 'מה' מלשון מאה, וכלומר, שה' מבקש מעם ישראל לברך מאה
 102 ברכות.
 103 הגמרא מביאה מעשה ממנהגו של רב חייא לענין מאה ברכות: רב
 104 תניא גריה דרב אויא, בשבתא ובימי טבי – בשבתות ובימים
 105 טובים, שאין מתפללים תפילת שמונה עשרה, ומתוך כך הוחרס לו
 106 ממנהגו לברך מאה ברכות, פרה וממלי' להו – היה טורח למלאות
 107 ולברך מאה ברכות, באיספורמקי ומגדי – בכך שהיה מריח מיני
 108 בשמים ואוכל מיני מגדים, ובברכות עליהם היה משלים למנין מאה
 109 ברכות.
 110 תניא, היה רבי מאיר אומר, תיב אדם לברך שלש ברכות בכל
 111 יום, ואלו הן השלש ברכות, א. ברוך אתה ה' וכו' עשאיני ישראל.
 112 ב. שלא עשאיני אשה. ג. שלא עשאיני בור.
 113 רב אחא בר יעקב, שמעיה לבריה – שבע את בנו דהוה קא מברך
 114 – שהיה מברך, שלא עשאיני בור, אמר ליה רב אחא. כולי האי נמי
 115 – וכי כל זה אתה משבח את עצמך שאינך עם הארץ, אמר ליה בנו.
 116 ואלא מאי מברך – אלא איזה שלש ברכות אברך לקיים דברי רבי
 117 מאיר. השיב רב אחא, ברכת שלא עשאיני עבד.
 118 הקשה לו בנו, היינו אשה – והרי כיון שמברך שלא עשאיני אשה
 119 נכלל בברכתו שלא עשאיני עבד, שהרי אשה היא שפחה לבעלה
 120 כעבד לרבו. תירץ לו רב אחא. עבד

1 האי 'אשר תכסה בה' מאי עבדי ליה – מה ידרשו ממנו רבנן, והרי
 2 אין הם צריכים לדרוש מהפסוק לחייב את הסומא.
 3 משיבה הגמרא: מיבעי' להו לברתניא – הפסוק נצרך לדרשה
 4 השנויה בברייתא, נאמר בפרשת ציעית (דברים כבי א) 'גדלים תעשה לך
 5 על ארבע כנפות כסותך', ומכאן שבגד של ארבע כנפות חייב
 6 בציצית ולא של שלש כנפות. מבררת הברייתא: אתה אומר
 7 שמהכתוב 'ארבע' יש לדרוש ולא שלש, או אינו אלא לומר של
 8 ארבע חייב ולא של חמש, אבל של שלש גם חייב בציצית. משיבה
 9 הברייתא: כשהוא אומר 'אשר תכסה בה', הרי טלית בעלת חמש
 10 כנפות אמור בתורה שחייבת בציצית, ומה אני מקיים 'על ארבע',
 11 אלא שעל ארבע אתה חייב, ולא על של שלש.
 12 שואלת הברייתא: ומה ראית לרבות ולחייב טלית בעלת חמש
 13 כנפות, ולהוציא ולפטור בעלת שלש כנפות, נאמר להיפך, לחייב
 14 בעלת שלש כנפות ולפטור בעלת חמש כנפות. משיבה הברייתא:
 15 מרבה אני בעלת חמש כנפות, משום שיש בכלל טלית של חמש
 16 כנפות, ארבע כנפות, וכיון שחייבת בציצית משום ארבע כנפותיה אין
 17 מסתבר לפטורה בשל הכנף נוספת, ומוציא אני בעלת שלש כנפות,
 18 משום שאין בכלל טלית של שלש כנפות, ארבע כנפות. ונמצא
 19 לדברי הברייתא שהפסוק 'אשר תכסה בה' הוצרך גם לדעת רבנן,
 20 וזה כדי לדרוש ממנו לחייב טלית בעלת חמש כנפות.
 21 שואלת הגמרא: ורבי שמעון שטובר שכתוב 'אשר תכסה בה'
 22 הוצרך לפטור את הסומא מן הציצית, מנין הוא לומד לחייב טלית
 23 בעלת חמש כנפות בציצית. משיבה הגמרא: מתיבת 'אשר' שהיא
 24 יתירה נפקא. ורפנן תיבת 'אשר' לא משמע להו לדרוש ממנה.
 25 שואלת הגמרא: ורפנן המחייבים ציעית בלילה, האי 'וראייתם אותו'
 26 מאי עבדי ליה – מה ידרשוהו, והרי לכאורה משמע ממנו שאין בגד
 27 של לילה חייב בציצית מפני שאין רואים אותו וכמו שדרש ממנו רבי
 28 שמעון לעיל.
 29 משיבה הגמרא: רבנן מיבעי' להו לברתניא, נאמר בפרשת ציעית
 30 (במדבר טו לו) 'יהיה לכם לציצית וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות
 31 ה', ויש לדרוש ראה מצוה זו – מצות ציעית וזכור – כדי שתזכור
 32 מצוה אחרת התלויה בה, ואיזו זו מצוה התלויה בציצית, זו מצות
 33 קריית שמע של שחרית, דתנן – כמו ששינו במשנה (ברכות ט),
 34 מאימתי קורין את שמע בשחרית, משיביר בין גוון התכלת
 35 שבציצית ללבן שבה.
 36 הגמרא מביאה דרשות נוספות שנאמרו בברייתות על הפסוק
 37 'וראייתם אותו: ותניא איך, כתוב 'וראייתם אותו וזכרתם', ויש
 38 לדרוש, ראה מצוה זו – ציעית, וזכור מצוה אחרת הסמוכה לה
 39 בתורה, ואיזו זו, זו מצות בלאים, דכתיב בפרשת כלאים (דברים כב
 40 א) 'לא תלבש שעמנו צמר ופשתים יחדו', וסמוך לזה נאמרה פרשת
 41 ציעית (שם כב יא) 'גדלים תעשה לך'.
 42 תניא איך, אמר הכתוב 'וראייתם אותו וזכרתם את כל מצות ה',
 43 ויש לדרוש, ביין שנתחייב אדם במצוה זו משהגיע לגיל י"ג שנים,
 44 באותה שעה נתחייב בכל המצות בולן. ורבי שמעון היא דאמר
 45 ציעית מצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים פטורות בה, ולכן החייב
 46 בציצית שהוא הזכר באותה שעה נתחייב בכל המצוות.
 47 תניא איך, אמר הכתוב 'וראייתם אותו וזכרתם את כל מצות ה',
 48 ומכאן יש ללמוד ששקולה מצוה זו, כנגד כל המצות בולן.
 49 ותניא איך, אמר הכתוב 'וראייתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'
 50 ועשייתם אתם, ויש לדרוש, ראיה – ראיית הציצית מביאה לידי
 51 זכירה – זכירת המצוות, זכירה מביאה לידי עשייה – זכירת המצוות
 52 מביאה לידי עשייתם.
 53 ורבי שמעון בן יוחי אומר, כל הדריו במצוה זו, וזכה ומקבל פני
 54 שכינה, משום דכתיב הקא בפרשת ציעית (במדבר טו לו) 'וראייתם
 55 אותו, וכתיב התם (דברים יג) 'את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד',
 56 ומאחר שבשני הפסוקים נאמרה תיבת 'אותו', יש לדרוש ולומר מה
 57 'אותו' הנאמר בחומש דברים הוא על השכינה, אף 'אותו' הנאמר
 58 בפרשת ציעית הוא על השכינה, וכלומר, שהמקיים מצוות ציעית
 59 זוכה ל'וראייתם אותו' היינו לראות את פני השכינה.
 60 תנו רבנן, תיבינו ישראל לפני המקום שסיבגן הקדוש ברוך הוא

1 וְיָלַף מִפִּי - עבד מזולזל יותר מן האשה, ולכך אף שבירך שלא עשאו
2 אשה עדיין יש לו להוסיף להודות ולברך שלא עשאו הקדוש ברוך
3 הוא עבד.
4 הגמרא מביאה ברייתא המלמדת מהיכן לוקחים את התכלת: תנו
5 רבנן בברייתא, חלוזין זה שממנו עושים את צבע התכלת, מראה גופו
6 דומה לים, וברייתו - מראה צורתו דומה לדג, ועולה מן הים אל
7 היבשה, פעם אחר לשבעים שנה, ובדמו צובעין תכלת, לפיכך -
8 כיון שאינו מצי אלא אחת לשבעים שנה, דמיין יקריום.
9 הגמרא מביאה מעשה בשכר המקיים מצות ציצית: תניא, אמר רבי
10 נתן, אין לך כל מצוה קלה שכתובה בתורה שאין מתן שכרה
11 בעולם הזה - אפילו מצוה קלה שאדם מקיימה, הקדוש ברוך הוא
12 נותן לו עליה שכר גם בעולם הזה, ולעולם הבא - אבל לעולם הבא
13 איני יודע כמה שכרה גדול. צא ולמד ממצות ציצית כמה גדול
14 שכרה גם בעולם הזה ואף שהיא מצוה קלה, שהיה מעשה באדם
15 אחר, שהיה זהיר במצות ציצית, שמע שיש זונה אחת בברכי
16 הים שנותלת ארבע מאות זהובים בשכרה, שיגר ו-שלחו לה
17 ארבע מאות זהובים וקבע לה - קבעה לו זמן שיבוא, כשהגיע
18 זמנו, בא וישב על הפתח - על פתח ביתה, נכנסה שפחה ואמרה
19 לה, אותו אדם ששיגר לך ארבע מאות זהובים בא וישב על
20 הפתח, אמרה היא הפנס, נכנס, הציצה לו שבע מצות, שיש של
21 כסף ואחת - ומטה עליונה של זהב, ובין כל אחת ואחת סולם
22 של כסף ועליונה - וסולם של עליונה של זהב, עלתה וישבה על
23 גפי מטה עליונה כשהיא ערומה, ואף הוא עלה לישב ערום
24 בנגדה, באו ארבע ציציותיו וטפחו לו על פניו, נשמט וישב לו
25 על גפי קרקע, ואף היא נשמטה וישבה על גפי קרקע, אמרה לו,
26 גפה של רומי - ולשון שבועה, נשבעה בחיי המלך של רומי, שאיני
27 מניחתך עד שתאמר לי מה מום ראית בי משום כך נשמטת
28 וירדת ממטתי, אמר לה העבודה ו-לשון שבועה, שלא ראיתי
29 אשה יפה כמותך, אלא מצוה אחת ציונו ה' אלהינו וציצית
30 שמה, ובתניב בה - בפסוק אחרון של פרשת ציצית (במדבר טו מא) 'אני
31 ה' אלהיכם' בתי פעמים, ויש לדרוש, אני הוא שעתיד ליפיע
32 ואני הוא שעתיד לשלם שכר, עבשיו נדמו עלי אותם ציציות
33 בארבעה עדים. אמרה לו, איני מניחתך עד שתאמר לי מה שמך,
34 ומה שם עירך, ומה שם רבך, ומה שם בית מדרשך שאתה למד
35 בו תורה, כתב לה מה שבקשה ונתן בידה, עמדה וחילקה כל
36 נכסיה, שליש למלכות - כדי שיניחנה להתגיר ושליש לעניים
37 לצדקה, ושליש נטלה בידה, חוץ מאותן מצעות שלא מכרתן אלא
38 הביאתן עמה, ובאת לבית מדרשו של רבי היא שהיה רבו של
39 אותו אחר, אמרה לו אותה אשה לרבי חייא, רבי, צוה עלי ויצוני
40 גיורת, אמר לה רבי חייא, בתי שמא עיניך נתת באחד מן
41 התלמידים להתחתן איתו ומשום כך את מבקשת להתגיר, הוציאה
42 כתב מידה, שכתב לה אותו תלמיד, ונתנה לו לרבי חייא, וסיפדה
43 לו כל אותו מעשה כיצד היה, שמשום שראתה אותו נסי של מצות
44 ציצית היא מבקשת להתגיר, אמר לה רבי חייא, לבי זבי במקנה,
45 כלומר, לכי והתגיירי ומותרת את להינשא לו. ומספרת הגמרא,
46 סופו של אותו מעשה היה שנתגיירה ונישאה לאותו תלמיד, ואותן

47 מצעות של זהב ושל כסף, שהציצה לו באיסור, הציצה לו בהיתר,
48 זה מלמדנו מה הוא מתן שכרו של מצוה קלה בעולם הזה, ולעולם
49 הבא איני יודע כמה.
50 הגמרא מבארת את דין תלית שאולה: אמר רב יהודה, תלית
51 שאולה, כל שלשים יום פטורה מן הציצית, שהרי אמרה תורה
52 (דברים כב י) 'גדלים תעשה לך על ארבע כנפות פסותך אשר תכסה
53 בה, ויש לדרוש 'כסותך' שלך, ולא כסות חברך, אבל מיכן ואילך,
54 לאחר שלשים יום, חייבת בציצית.
55 הגמרא מביאה ראייה לדברי רב יהודה מדין מוזהה: תניא נמי הכי,
56 הדר בפונדקי - מקום שלנים בו עוברים ושבים, בארץ ישראל, וכן
57 השוכר בית בחוץ לארץ, כל שלשים יום פטור מן המוזהה, מיכן
58 ואילך - משעברו שלושים יום, חייב להניח בפתחו מוזהה, אבל
59 השוכר בית בארץ ישראל, עושה מוזהה לאתרה - מיד בשעה
60 שנכנס לדור בבית, משום שישב בארץ ישראל - מכיון שכשירצא
61 מביתו אסור לו ליטול את המוזהה שהניח בפתחו, לא יצא מביתו סתם
62 ללא צורך וידור בבית אחר, כיון שיחושש על טרחת ממון לקנות
63 מוזהה אחרת, ואף אם יניח את ביתו וילך, מיד יבוא אדם אחר לדור
64 בבית משום שימצא מוזהות קבועות שם, ומתוך כך נמצאת ארץ
65 ישראל מיושבת.
66 שנינו במשנה (לעיל לה), תפלה של יד אינה מעבכת את של ראש,
67 ושל ראש אינה מעבכת את של יד. אמר רב חסדא, לא שנו דין זה
68 במשנתנו שתפילה אחת אינה מעבכת את השניה, ואם הניח אחת
69 מהם קיים מצוה, אלא שיש לו את שתיהן, ולא הניח אלא אחת,
70 אבל אם אין לו את שניהם אלא רק אחת, אותה תפילה שאין לו
71 מעבכת את אותה שיש לו, ואינו יכול להניחה. אמרו לו חכמים לרב
72 חסדא, אמרת - וכי כך אתה אומר שתפילה אחת מעבכת את השניה
73 ואם הניח אחת לא קיים מצוה. אמר להו רב חסדא לחכמים, לא,
74 איני סובר כן, אלא מאן דלית ליה תרי מצות - וכי מי שאין לו את
75 שתי התפילות של יד ושל ראש, הן מצוה נמי לא לעביד - לא יניח
76 אף אחת מהם. שואלת הגמרא, ומעיקרא מאי סבר - ומתחילה מה
77 הטעם סבר רב חסדא שכאשר אין לו את שתי התפילין תפילה
78 אחת מעבכת את חברתה. משיבה הגמרא, גזירה שפא יפשע - יש
79 לחוש שאם יתירו לו להניח אחת מהן כשאין לו את האחרת, יפשע
80 ולא יקנה אותה, אבל אם לא יתירו לו להניח אחת אלא אם יש לו
81 את חברתה ודאי יודרו לקנות את זו שאין לו, בכדי שיוכל להניחן,
82 ומשום כך אמר בתחילה שאם אין לו אלא אחת לא יניחנה.
83 אמר רב ששת, כל מי שאינו מניח תפילין, עובר בשמונה - על
84 שמונה מצות עשה, וכל שאין לו ציצית בכגוד - שלושה בגד של
85 ארבע כנפות ואינו מטיל בו ציצית, עובר בהמשה מצות עשה, וכל
86 בהן שאינו עולה לדוכן לברך את העם, עובר בשלשה עשה, וכל
87 שאין לו מוזהה בפתחו - שיש לו פתח החייב במוזהה ואינו קובע בו
88 מוזהה, עובר בשני מצות עשה, שבשני מקומות בתורה נאמר
89 'וכתבתם', האחד, 'וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך' (דברים י טו),
90 והשני, 'וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך' (שם יא כ).
91 ואמר ריש לקיש, כל המניח תפילין מאריך ימים, שנאמר (ישעיה
92 לח טו)

המשך ביאור למס' מנחות ליום חמישי עמ' א

1 אותו בלילה, ומכאן שציצית היא מצות עשה שהזמן גרמא, שהיום
2 הוא גורם למצוה, ומשום שנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא,
3 לכך פטורות מן הציצית.
4 שואלת הגמרא: אמה אומר שמדפטוק 'וראיכם אותו' יש לדרוש
5 פרט לכסות לילה שפטורה מציצית, או אינו אלא פרט לכסות
6 סומא - למעט את בגדי הסומא שפטורים מציצית.
7 משיבה הגמרא: כשהוא אומר בפרשת ציצית (דברים כב י) 'אשר
8 תכסה בה, הרי כסות סומא אמור שחיבת בציצית, הא מה אני
9 מקיים 'וראיכם אותו', אלא ודאי הכתוב בא למעט פרט לכסות
10 לילה שאינה חייבת בציצית.

11 שואלת הגמרא: ומה ראית לרבות כסות סומא, ולהוציא כסות
12 לילה שפטורה מציצית, ושמא נאמר להיפך. משיבה הגמרא: מרבה
13 אני כסות סומא משום שישנה בראיה אצל אחרים - שאף
14 שהסומא אינו יכול לראותה, אנשים אחרים יכולים לראותה,
15 ומוציא אני כסות לילה שאינה בראיה אצל אחרים - שאף אנשים
16 אחרים אינם יכולים לראותה בלילה.
17 שואלת הגמרא: ורבנן בברייתא שמחייבים נשים בציצית, ודאי
18 סבורים הם שהציצית מצות עשה שאין הזמן גרמא היא וחייבים
19 בציצית גם בלילה,

1 זיל טפי - אבל אבור לא מברכינן, דאינו מצוי, דהוי כל שאינו לא במקרא ולא במשנה
 2 ולא בדרך ארץ. ונראה יותר שמברך אעבד ואשה שאינו (מצוי) ומצויין כמותו.
 3 **לבית** מדרשו של רבי חייא - אינו רבי חייא. שרבי נתן שהיה חשוב מרבי, כדאמרין
 4 (בבא בתרא קלא, א): ילדות היתה בי והעויתי פני בנתן הבבלי, לא היה מביא ראייה
 5 מרבי חייא. ובתוספתא רביסין: לבית מדרשו של
 6 רבי מאיר.

7 **מלית** שאולה כל שלשים יום - אין לדקדק
 8 מכאן דסתם שאולה שלשים יום, כמו
 9 הלאוה בפרק קמא דמכות (ג, ב). חדא -
 10 דלימא שאולה דטלית דוקא. ועוד, הבא לא
 11 מפיטר אלא דעד שלשים יום סברי אינשי
 12 דשאולה היא, דאין דרך שאולה יותר,
 13 דמאורייתא פטורה לעולם, כדדרשינן (תולין
 14 קלא, א): "ראשית גז צאנך" - ולא של אחרים,
 15 הכי נמי "בסותך" - ולא של אחרים. אף על
 16 גב דבמזוזה חייב השוכר, כדמסיק התם (שם
 17 עמוד ד"ב) "ביתך" לא אתא לאפקי בית אחרים,
 18 אלא לכדרבא דאמר: דרך ביתאך (מנחות לה,
 19 א). ופרק קמא דיתמא (יא, ב) נמי איבא הכי,
 20 והיינו טעמא, דלא מסתבר קרא למעטי בית
 21 אחרים, דכיון דלשמור עביד לא שנא. מיהו,
 22 כל שלשים יום פטור, דלאו בית דירה דידיה
 23 הוא. כדאמרין פרק קמא דבבא בתרא (ח, א)
 24 גבי נשתתה שם שלשים יום הרי הוא כאנשי
 25 העיר. והא דמיייתא חבא סיוע לרב יהודה להא
 26 דטלית שאולה, ומסתבר ליה לדמות טלית
 27 מדרבנן למזוזה דאורייתא. וצריך עיון אי מצוין
 28 למימר דלענין לפטור עד שלשים יום הוא
 29 דמיייתא. ומיהו יש לומר דמזוזה נמי מדרבנן,
 30 דתרי "ביתך" כתיבי. והא דבעי בסוף "השואל"
 31 (בבא מציעא קא, ב): מזוזה על מי? ופריך: הא
 32 אמר רב משרשיא חובת הדר היא - לא
 33 לחיובי שוכר מייתי לה, אלא הכי קאמר:
 34 פשיטא שהמשכיר אינו חייב כיון שאינו דר שם.
 35 וכן פרק קמא דמסכת עבודה זרה (בא, א)
 36 דפריך: בית נמי מפקע ליה ממוזוה! ומשני: חובת
 37 הדר היא, פירוש: שאם ירצה לא ידור בו, אלא
 38 ישתמש בו לתבן וקש, ולא מייחב. והא
 39 דאמרין ריש "זבי אליעזר נמלה" (שבת קלא,
 40 ב): לא לכל אמר רבי אליעזר מכשירי מצוה
 41 דחזין את השבת, דמודה רבי אליעזר שאם
 42 צריך טליתו ועשה מזוזה לפתחו חייב הואיל
 43 ובידו להפקיין, והוה מצי למימר: הואיל ובידו
 44 שלא להניחה, אלא הטעם השהו בכל לבולי
 45 עלמא, ולמאן דאמר חובת טלית בלא לבישה
 46 חייב. כל כהן שאינו עולה לדוכן וכו' - דוקא
 47 כשאומר לו עלה, כדאיחא בסוטה (לט, א).
 48 צריך שיאמר להם חון הבנסת: "שאו ידיכם
 49 קודש". ובתרגום בבלי נמי מתרגמינן "אומר
 50 להם" - כד תימרין להון. ואף על גב דדרשינן
 51 מניה עשה, מפקי ליה פרק "זולא נאמרין
 52 (סוטה לה, א) גנים נקראו כהנים ולא כהן
 53 אחד, ותרתי שמעינן מינה. ומכל מקום אומר
 54 רבינו תם, שאפילו כהן אחד עולה לכל הפחות
 55 מדרבנן. ודייק מלישנא, דלא קאמר "שני כהנים
 56 עולים ולא אחד", משמע אפילו אחד. ועוד
 57 פירש ששליח צבור און לו להקרות לפי שהוא
 58 עבירה היא בידו. ותניא בספרי: "אומר להם" -
 59 מלמד

1 זיל טפי - אפילו הכי מזוזה העבד יותר מן האשה. לשון אחר: זיל טפי - כלומר,
 2 זיל והוסיף ובירך "שלא עשאני עבד" כדי להשלים. גופו - מראה גופו. תבנית
 3 דיוקנו. ועולה - מן הארץ. לפיכך - שאינו עולה אלא אחת לשבעים שנה, דמי
 4 יקרין. ציצית - מצוה קלה, עשה בעלמא. גפה של רומי - נשבעה בחיי המלך
 5 שהוא שרה של רומי. לשון אחר: עבודה זרה.
 6 בספוק אחרון של פירשה (במדרב טו) כתיב
 7 שתי פעמים "אני ה' אלהיכם", אחד בראשו
 8 ואחד בסופו. שליש למלכות - שניחנה
 9 להתגיר. אותן מצעות - לא מכרה,
 10 והביאתן, והוא היה מתן שכרו בעולם הזה.
 11 הוציאה כתב מידה - וספרה לו כל
 12 המאורע, שלשם שמים היא מתגירת, לפי
 13 ששמעה נס גדול של חומר מצוה, שטפתו לו
 14 ארבע ציציות על פניו. פונדק - שלנים בו
 15 עוברים ושבים. והשוכר בית כול' - פטור,
 16 שמא יחזור בו. משום יישוב ארץ ישראל -
 17 דלאחר שקבעה שוב אינו נוטלה משם אפילו
 18 יוצא ממנה, כדאמר בפרק "השואל" בבבא
 19 מציעא (קב, א). הלכך בקושי יצא ממנה
 20 מפני טורח מזוזה אחרת. ואפילו יוצא ממנה
 21 - ישכרנה אחר מהרה כשימצאנה מזומנת
 22 במזוזה, ונמצאת ארץ ישראל מיושבת. אלא
 23 שיש לו שתיקה - ואם אינו מניח אלא אחת,
 24 אותה מצוה מיהא קיים. חדא מצוה נמי לא
 25 ליעביד - בתמיה. ומעיקרא - דאמר
 26 מעכבת. מאי סבר שאמא יפשעי - אי אמרין
 27 דאינה מעכבת, יפשעי ולא יקנה האחרת.
 28 כשמונה עשה - ארבע פרשיות יש בהן,
 29 ואבל חדא קיימי תרי עשה. "וקשרתם לאות"
 30 "והיה לטוטפות" (דברים יא). לשון אחר:
 31 "והיה כי יביאך" (שמות יג) כתיב: "והיה כי
 32 יביאך... לאות וגו' ושמרת את החוקה" וגו',
 33 ובסוף הפרשה כתיב: "והיה לאות" וגו' - הרי
 34 שלש, ובקריאת שמע (דברים ו) "וקשרתם
 35 לאות... והיו לטוטפות", וכן ב"והיה אם
 36 שמעו" (שם יא) תרי - הרי שבע. "ושמתם
 37 את דברי אלה" דדרשינן בפרק "הקומץ"
 38 ורבה" (מנחות לו, ב) דבתפילין קמישטעי,
 39 שתתא שמה כנגד הלב - הרי שמונה.
 40 **בציצית חמש** - "ועשר", "ונתגר", "והיה"
 41 "וראיתם", "גדילים תעשה לך".

1 **זיל טפי** - תנו רבנן: הלזון והו - גופו דומה לים, ובריותו
 2 דומה לדג, ועולה אחד לשבעים שנה, וברדמו צובעין
 3 תכלת, לפיכך דמיו יקרים. תניא, אמר רבי נתן: אין לך
 4 כל מצוה קלה שכתובה בתורה, שאין מתן שכרה בעולם
 5 הזה, ולעולם הבא - אינו יודע כמה. יא ולמד ממצות
 6 ציצית; מעשה באדם אחד שהיה זהיר במצות ציצית,
 7 שמע שיז זונה בכרכי הים שנוטלת ארבע מאות זהובים
 8 בשכרה, שיגר לה ארבע מאות זהובים וקבע לה זמן.
 9 כשהגיע זמנו, בא וישב על הפתח. נכנסה שפחתה
 10 ואמרה לה: אותו אדם ששיגר לך ארבע מאות זהובים
 11 בא וישב על הפתח, אמרה היא: יכנס, נכנס. הציעה לו
 12 שבע משות, שיש של כסף ואחת של זהב, ובין כל אחת
 13 ואחת סולם של כסף, ועליונה של זהב. עלתה וישבה
 14 על גבי עליונה כשהיא ערופה, ואף הוא עלה לישב
 15 ערום כנגדה, באו ארבע ציציותיו ונפחו לו על פניו,
 16 נשמת וישב לו על גבי קרקע, ואף היא נשמתה וישבה
 17 על גבי קרקע. אמרה לו: גפה של רומי, שאינו מניח תך
 18 עד שתאמר לי מה מום ראית בי. אמר לה: העבודה,
 19 שלא ראיתי אשה יפה כמותך, אלא מצוה אחת ציונו
 20 ה' אלהינו וציצית שמה, וכתיב פה "אני ה' אלהיכם"
 21 שתי פעמים - אני הוא שעטיד לפרע, ואני הוא שעטיד
 22 לשלם שכר, עכשיו נדמו עלי כארבעה עדים. אמרה לו:
 23 אני מניחך עד שתאמר לי מה שמך, ומה שם עירך,
 24 ומה שם רבך, ומה שם מדרשך שאמתה למד בו תורה.
 25 כתב ונתן בידה. עמדה וחילקה כל נכסיה, שליש
 26 למלכות וישליש לעניים וישליש נמלה בידה, חוץ מאותן
 27 מצעות, ובאת לבית מדרשו של רבי חייא. אמרה לו:
 28 רבי, צוה עלי ונעשוי גיורת. אמר לה: בתי, שמא עניך
 29 נתת באחד מן התלמידים? הוציאה כתב מידה ונתנה
 30 לו, אמר לה: לכי זכי במקחך. אותן מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר. זה מתן
 31 שכרו בעולם הזה, ולעולם הבא - אינו יודע כמה. אמר רב יהודה: מלית שאולה - כל שלשים
 32 יום פטורה מן הציצית, מיכן ואילך חייבת. תניא נמי הכי: הדר בפונדקי בארץ ישראל, והשוכר
 33 בית בחוץ לארץ - כל שלשים יום פטור מן המזוזה, מיכן ואילך חייב; אבל השוכר בית בארץ
 34 ישראל - עושה מזוזה לאלתר, משום יישוב דארץ ישראל. "תפלה של יד אינה מעכבת".
 35 אמר רב חסדא: לא שנו אלא שיש לו, אבל אין לו - מעכבת. אמרו לו: אמרת?
 36 אמר להו: לא, אלא מאן דלית ליה תרי מצות, חד מצוה נמי לא ליעביד!? ומעיקרא
 37 מאי סבר? - גזירה שמא יפשעי. אמר רב ששת: כל שאינו מניח תפילין - עובר
 38 בשמונה עשה, וכל שאין לו ציצית כנגדו - עובר בחמשה עשה, וכל כהן שאינו
 39 עולה לדוכן - עובר בשלשה עשה, כל שאין לו מזוזה בפתחו - עובר בשני עשה,
 40 "וכתבתם" ו"כתבתם". ואמר ריש לקיש: כל המניח תפילין מאריך ימים, שגאמר:
 41 ה'

מפסקי, ואין להפסיק אפילו ל"הא שמה רבה" ואפילו נחש כרוך על עקיבו. וכן פירש רבינו חננאל, דשליח צבור המפסיק עבירה היא בידו. ותניא בספרי: "אומר להם" - מלמד

ה' עליהם - אותם שגושאין עליהם שם ה' בתפלין, יחיו. משנה הסולת והשמן - של מנחת נסכים אין מעבדין את היין, שאם הביא יין בלא סולת ושמן - מנסכן המתנות בו' - כגון ארבע מתנות של חטאת אין מעבדות זו את זו, שאם לא נתן אלא אחת - כיפר. גמרא הכא מנחה בו' - דמנחת נסכים קריבים תחילה. ואחר כך נסכים - אחר האברים מיד, ואחר הנסכים - המנחה. מנחתם ונספיהם בלילה - דמנחת נסכים קריבין בלילה. ואי קשיא: הא אמרינן ב"הקומץ ורבה" (מנחות כו, ב): דברים שדרכן ליקרב ביום, וקחשיב מנחת נסכים מפרש לה בפרק "יש קרבנות" במסכת תמורה (יד, א) דהא דקתני "ביום" - בנסכים הבאים עם הזבח, והא דקתני "בלילה" - בנסכים הבאין בפני עצמן. כגון שהביא זבח בלא נסכים, ולאחר זמן הביא הנסכים בפני עצמן - יכול להביאן בלילה. ואפילו למחר - אם הביא היום - יכול להקריב נסכו למחר, ובלבד שלא יקדשו בכלי מאתמול, דאי קדשי - נפסלין בלינה, כדתניא במסכת מעילה (ט, א). קדשו בכלי - הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפרים ובלילה. אין הנסכים - הבאין עם הזבח. דכל זמן שלא נשחט הזבח, אף על פי שהפרישן לשם זבח זה - יכול לשנותן לשם זבח אחר. אבל לאחר שחיטה - אינו יכול לשנותן לשם זבח אחר. עולה ומנחה - משמע: אחר העולה מיד קריב מנחה. על הנסכים ואומרים שירה - הלום, במסכת ערכין בפרק "אין נערבין" (יא, א). ישפך - שפכה אחת. כמשפטם - משמע: עיכובא. כל הקרבנות - האמורים בחומש הפקודים. דהני - דראש חודש ועצרת שכתובים בחומש הפקודים. אלא דעצרת ניראדא קתני - מתורת כהנים, דכתיב ב"אמור אל הכהנים" אילים

ו' עליהם - אותם שגושאין עליהם שם ה' בתפלין, יחיו. משנה הסולת והשמן - של מנחת נסכים אין מעבדין את היין, שאם הביא יין בלא סולת ושמן - מנסכן המתנות בו' - כגון ארבע מתנות של חטאת אין מעבדות זו את זו, שאם לא נתן אלא אחת - כיפר. גמרא הכא מנחה בו' - דמנחת נסכים קריבים תחילה. ואחר כך נסכים - אחר האברים מיד, ואחר הנסכים - המנחה. מנחתם ונספיהם בלילה - דמנחת נסכים קריבין בלילה. ואי קשיא: הא אמרינן ב"הקומץ ורבה" (מנחות כו, ב): דברים שדרכן ליקרב ביום, וקחשיב מנחת נסכים מפרש לה בפרק "יש קרבנות" במסכת תמורה (יד, א) דהא דקתני "ביום" - בנסכים הבאים עם הזבח, והא דקתני "בלילה" - בנסכים הבאין בפני עצמן. כגון שהביא זבח בלא נסכים, ולאחר זמן הביא הנסכים בפני עצמן - יכול להביאן בלילה. ואפילו למחר - אם הביא היום - יכול להקריב נסכו למחר, ובלבד שלא יקדשו בכלי מאתמול, דאי קדשי - נפסלין בלינה, כדתניא במסכת מעילה (ט, א). קדשו בכלי - הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפרים ובלילה. אין הנסכים - הבאין עם הזבח. דכל זמן שלא נשחט הזבח, אף על פי שהפרישן לשם זבח זה - יכול לשנותן לשם זבח אחר. אבל לאחר שחיטה - אינו יכול לשנותן לשם זבח אחר. עולה ומנחה - משמע: אחר העולה מיד קריב מנחה. על הנסכים ואומרים שירה - הלום, במסכת ערכין בפרק "אין נערבין" (יא, א). ישפך - שפכה אחת. כמשפטם - משמע: עיכובא. כל הקרבנות - האמורים בחומש הפקודים. דהני - דראש חודש ועצרת שכתובים בחומש הפקודים. אלא דעצרת ניראדא קתני - מתורת כהנים, דכתיב ב"אמור אל הכהנים" אילים

ו' עליהם - אותם שגושאין עליהם שם ה' בתפלין, יחיו. משנה הסולת והשמן - של מנחת נסכים אין מעבדין את היין, שאם הביא יין בלא סולת ושמן - מנסכן המתנות בו' - כגון ארבע מתנות של חטאת אין מעבדות זו את זו, שאם לא נתן אלא אחת - כיפר. גמרא הכא מנחה בו' - דמנחת נסכים קריבים תחילה. ואחר כך נסכים - אחר האברים מיד, ואחר הנסכים - המנחה. מנחתם ונספיהם בלילה - דמנחת נסכים קריבין בלילה. ואי קשיא: הא אמרינן ב"הקומץ ורבה" (מנחות כו, ב): דברים שדרכן ליקרב ביום, וקחשיב מנחת נסכים מפרש לה בפרק "יש קרבנות" במסכת תמורה (יד, א) דהא דקתני "ביום" - בנסכים הבאים עם הזבח, והא דקתני "בלילה" - בנסכים הבאין בפני עצמן. כגון שהביא זבח בלא נסכים, ולאחר זמן הביא הנסכים בפני עצמן - יכול להביאן בלילה. ואפילו למחר - אם הביא היום - יכול להקריב נסכו למחר, ובלבד שלא יקדשו בכלי מאתמול, דאי קדשי - נפסלין בלינה, כדתניא במסכת מעילה (ט, א). קדשו בכלי - הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפרים ובלילה. אין הנסכים - הבאין עם הזבח. דכל זמן שלא נשחט הזבח, אף על פי שהפרישן לשם זבח זה - יכול לשנותן לשם זבח אחר. אבל לאחר שחיטה - אינו יכול לשנותן לשם זבח אחר. עולה ומנחה - משמע: אחר העולה מיד קריב מנחה. על הנסכים ואומרים שירה - הלום, במסכת ערכין בפרק "אין נערבין" (יא, א). ישפך - שפכה אחת. כמשפטם - משמע: עיכובא. כל הקרבנות - האמורים בחומש הפקודים. דהני - דראש חודש ועצרת שכתובים בחומש הפקודים. אלא דעצרת ניראדא קתני - מתורת כהנים, דכתיב ב"אמור אל הכהנים" אילים

ו' עליהם - אותם שגושאין עליהם שם ה' בתפלין, יחיו. משנה הסולת והשמן - של מנחת נסכים אין מעבדין את היין, שאם הביא יין בלא סולת ושמן - מנסכן המתנות בו' - כגון ארבע מתנות של חטאת אין מעבדות זו את זו, שאם לא נתן אלא אחת - כיפר. גמרא הכא מנחה בו' - דמנחת נסכים קריבים תחילה. ואחר כך נסכים - אחר האברים מיד, ואחר הנסכים - המנחה. מנחתם ונספיהם בלילה - דמנחת נסכים קריבין בלילה. ואי קשיא: הא אמרינן ב"הקומץ ורבה" (מנחות כו, ב): דברים שדרכן ליקרב ביום, וקחשיב מנחת נסכים מפרש לה בפרק "יש קרבנות" במסכת תמורה (יד, א) דהא דקתני "ביום" - בנסכים הבאים עם הזבח, והא דקתני "בלילה" - בנסכים הבאין בפני עצמן. כגון שהביא זבח בלא נסכים, ולאחר זמן הביא הנסכים בפני עצמן - יכול להביאן בלילה. ואפילו למחר - אם הביא היום - יכול להקריב נסכו למחר, ובלבד שלא יקדשו בכלי מאתמול, דאי קדשי - נפסלין בלינה, כדתניא במסכת מעילה (ט, א). קדשו בכלי - הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפרים ובלילה. אין הנסכים - הבאין עם הזבח. דכל זמן שלא נשחט הזבח, אף על פי שהפרישן לשם זבח זה - יכול לשנותן לשם זבח אחר. אבל לאחר שחיטה - אינו יכול לשנותן לשם זבח אחר. עולה ומנחה - משמע: אחר העולה מיד קריב מנחה. על הנסכים ואומרים שירה - הלום, במסכת ערכין בפרק "אין נערבין" (יא, א). ישפך - שפכה אחת. כמשפטם - משמע: עיכובא. כל הקרבנות - האמורים בחומש הפקודים. דהני - דראש חודש ועצרת שכתובים בחומש הפקודים. אלא דעצרת ניראדא קתני - מתורת כהנים, דכתיב ב"אמור אל הכהנים" אילים

ו' עליהם - אותם שגושאין עליהם שם ה' בתפלין, יחיו. משנה הסולת והשמן - של מנחת נסכים אין מעבדין את היין, שאם הביא יין בלא סולת ושמן - מנסכן המתנות בו' - כגון ארבע מתנות של חטאת אין מעבדות זו את זו, שאם לא נתן אלא אחת - כיפר. גמרא הכא מנחה בו' - דמנחת נסכים קריבים תחילה. ואחר כך נסכים - אחר האברים מיד, ואחר הנסכים - המנחה. מנחתם ונספיהם בלילה - דמנחת נסכים קריבין בלילה. ואי קשיא: הא אמרינן ב"הקומץ ורבה" (מנחות כו, ב): דברים שדרכן ליקרב ביום, וקחשיב מנחת נסכים מפרש לה בפרק "יש קרבנות" במסכת תמורה (יד, א) דהא דקתני "ביום" - בנסכים הבאים עם הזבח, והא דקתני "בלילה" - בנסכים הבאין בפני עצמן. כגון שהביא זבח בלא נסכים, ולאחר זמן הביא הנסכים בפני עצמן - יכול להביאן בלילה. ואפילו למחר - אם הביא היום - יכול להקריב נסכו למחר, ובלבד שלא יקדשו בכלי מאתמול, דאי קדשי - נפסלין בלינה, כדתניא במסכת מעילה (ט, א). קדשו בכלי - הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפרים ובלילה. אין הנסכים - הבאין עם הזבח. דכל זמן שלא נשחט הזבח, אף על פי שהפרישן לשם זבח זה - יכול לשנותן לשם זבח אחר. אבל לאחר שחיטה - אינו יכול לשנותן לשם זבח אחר. עולה ומנחה - משמע: אחר העולה מיד קריב מנחה. על הנסכים ואומרים שירה - הלום, במסכת ערכין בפרק "אין נערבין" (יא, א). ישפך - שפכה אחת. כמשפטם - משמע: עיכובא. כל הקרבנות - האמורים בחומש הפקודים. דהני - דראש חודש ועצרת שכתובים בחומש הפקודים. אלא דעצרת ניראדא קתני - מתורת כהנים, דכתיב ב"אמור אל הכהנים" אילים

מלמד שחון הכנסת אומר להם: "אמרו". ובירושלמי אמרין: ובלבד שיהא החון ישראל. ר"חון" לאו היינו שליח צבור, ש"חון" הוא שמש הכנסת, כדאיתא פרק קמא דסנהדרין (יז, ב): ושני חזונים, ופרק שביעי דבבא מציעא (צג, ב). חזוני מתא. אבל שליח צבור הוא הקורא. ואומר רבינו תם: ששליח צבור הוא פותח ב"ברכנו" ומסיים, ואין הכהנים רשאין להתחיל עד שיתקרא הדבור מפי הקורא. ודווקא כשעומד בבית הכנסת ואומר לו - עובר, אבל אם עומד בחוץ - אינו עובר. דאמרין בירושלמי: רבי שמעון בן פזי כר הזה תשיש והזהו קאי אחר עמודי, רבי אלעזר נפיק לבראי.

הסולת והשמן אין מעבדין את היין - משמע: הא סולת ושמן - מעבדין אהרדי, ותימה דהא לא כתיב שום קרא במנחת נסכים ושמן ליפין ממנחת נדבה, דכתיב בה עיכובא לעיל (כו, א). וגלוי מילתא בעלמא הוי, דגבי מיעוט מעבד את רובו כתיב קרא גם במנחת נסכים, והתם גלי לן קרא.

מנחתם ונספיהם (אפילו) בלילה מנחתם ונספיהם אפילו למחר - בפרק שני דתמורה (יד, א) מוכח דלמחר נפקא לן "דבר יום ביומו מלבד שבתות ה'". ודרך התלמוד להביא על פסוק הרהוט בשני דרשות, אף על גב דנפקי מקראי אחרני. כי הויא דרשב נעורים לאביה" (קדושין ג, א), וכן מ"ההעלמות" (בבא מציעא ל, א), וכן "ספר כורתה", ואין דבר אחר כורתה" (גיטין כא, ב), וכן "מותר הפסח ושלמים הבאין מחמת הפסח" פרק קמא דזבחים (ט, א) ופרק רביעי דזבחים (לו, א) ופרק "התודה" (מנחות פג, ב) ופרק "מי שהיה טמא" (פסחים צו, ב), ופרק שני דבבורות (טו, א), דר"ש "אך" - ולא חלבו. ומסיק רבא ד"אך" - לאותו ואת בנו הוא דאתא, חלבו מידמו" נפקא. וכן בשמעתין דתניא בברייתא "זבוח נסכים", ומסקינן דבסברא פליגי. מנחתם ונספיהם - פירש בקונטרס פרק קמא דזבחים (ח, א) ופרק "המזבח מקדש" (שם פד, א) ופרק שני דתמורה (יד, א): ד"מנחתם ונספיהם" דפיי החג קדשי. וקשה לרבינו תם: היכי משמע מנייה בלילה? ועוד: היכי דרשינן מיניה מנחה ואחר כך נסכים, הא קרא דבתריה כתיב "ומנחתם ונספיהם" ואינם כותבים על הסדר, דפריש ואילים קדמי? ותו: דפריך "ורבנן נמי הא בעי ליה ומנחתם", וכו', ומאי צריך? הא טובא כתיב. אלא על כרחין כיון שכולם משותפים זה מזה כולוהו צריכי! לכך נראה לרבינו תם דר"ש פרשט"א "אמור אל הכהנים": "ואילים שנים יהיו עולה לה" ומנחתם ונספיהם אשה ריח ניחוח לה". מרכתב נסכים בין עולה לאשה - שמע מינה דבאים בלילה, כי "אשה", דהיינו הקטרה, ולא מיתורא. ונקט מנחה ברישא - דדמי לעולה טפי בהקטרה. והא דפרק קמא דזבחים (דף ה, א) דר"ש: "מנחתו נסכים" אפילו בלילה, ומשמע התם דמיתורא דווקא קדשי. והתם גבי נזיר דרש מדכתיב "מנחתו ונסכו", וכתיב נמי "ומנחתם ונספיהם", למחר נמי שמעינן, כיון דגלי גבי עצרת - תו אין לחלק. ותימה: הא הני קראי בבאין עם הזבח כתיבי, והנהו לא אתו אלא ביום, כדאיתא בפרק שני דתמורה (יד, א): יש לומר: דאם אינו ענין בבאין עם הזבח, תנהו ענין בבאין לאחר הזבח. והא דאמרין בריש תענית (ב, ב): מה ניסוך המים בלילה, הא נמכר מר: "ונספיהם" אפילו בלילה, משמע דמקרא דפרי החג מיתוי, שאין ניסוך המים אלא בחג - לאו מילתא היא. דכיון דגלי לן קרא בעצרת דהוי נסכי צבור, הוא הדין לכל נסכי צבור. וקרא דאיצטרך בגויה, דהוי נסכי יחיד. כיון דמתאמרא שירה עלייהו - פירוש: להביאם עם הזבח, אבל בפני עצמם - בעיא היא פרק "אין נערבין" (ערכין יב, א). ומכל מקום אף בלאו זבח עיפוי, כיון שהיו ראויין לשירה ולבא עם הזבח.

ו' עליהם - אותם שגושאין עליהם שם ה' בתפלין, יחיו. משנה הסולת והשמן - של מנחת נסכים אין מעבדין את היין, שאם הביא יין בלא סולת ושמן - מנסכן המתנות בו' - כגון ארבע מתנות של חטאת אין מעבדות זו את זו, שאם לא נתן אלא אחת - כיפר. גמרא הכא מנחה בו' - דמנחת נסכים קריבים תחילה. ואחר כך נסכים - אחר האברים מיד, ואחר הנסכים - המנחה. מנחתם ונספיהם בלילה - דמנחת נסכים קריבין בלילה. ואי קשיא: הא אמרינן ב"הקומץ ורבה" (מנחות כו, ב): דברים שדרכן ליקרב ביום, וקחשיב מנחת נסכים מפרש לה בפרק "יש קרבנות" במסכת תמורה (יד, א) דהא דקתני "ביום" - בנסכים הבאים עם הזבח, והא דקתני "בלילה" - בנסכים הבאין בפני עצמן. כגון שהביא זבח בלא נסכים, ולאחר זמן הביא הנסכים בפני עצמן - יכול להביאן בלילה. ואפילו למחר - אם הביא היום - יכול להקריב נסכו למחר, ובלבד שלא יקדשו בכלי מאתמול, דאי קדשי - נפסלין בלינה, כדתניא במסכת מעילה (ט, א). קדשו בכלי - הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפרים ובלילה. אין הנסכים - הבאין עם הזבח. דכל זמן שלא נשחט הזבח, אף על פי שהפרישן לשם זבח זה - יכול לשנותן לשם זבח אחר. אבל לאחר שחיטה - אינו יכול לשנותן לשם זבח אחר. עולה ומנחה - משמע: אחר העולה מיד קריב מנחה. על הנסכים ואומרים שירה - הלום, במסכת ערכין בפרק "אין נערבין" (יא, א). ישפך - שפכה אחת. כמשפטם - משמע: עיכובא. כל הקרבנות - האמורים בחומש הפקודים. דהני - דראש חודש ועצרת שכתובים בחומש הפקודים. אלא דעצרת ניראדא קתני - מתורת כהנים, דכתיב ב"אמור אל הכהנים" אילים

ו' עליהם - אותם שגושאין עליהם שם ה' בתפלין, יחיו. משנה הסולת והשמן - של מנחת נסכים אין מעבדין את היין, שאם הביא יין בלא סולת ושמן - מנסכן המתנות בו' - כגון ארבע מתנות של חטאת אין מעבדות זו את זו, שאם לא נתן אלא אחת - כיפר. גמרא הכא מנחה בו' - דמנחת נסכים קריבים תחילה. ואחר כך נסכים - אחר האברים מיד, ואחר הנסכים - המנחה. מנחתם ונספיהם בלילה - דמנחת נסכים קריבין בלילה. ואי קשיא: הא אמרינן ב"הקומץ ורבה" (מנחות כו, ב): דברים שדרכן ליקרב ביום, וקחשיב מנחת נסכים מפרש לה בפרק "יש קרבנות" במסכת תמורה (יד, א) דהא דקתני "ביום" - בנסכים הבאים עם הזבח, והא דקתני "בלילה" - בנסכים הבאין בפני עצמן. כגון שהביא זבח בלא נסכים, ולאחר זמן הביא הנסכים בפני עצמן - יכול להביאן בלילה. ואפילו למחר - אם הביא היום - יכול להקריב נסכו למחר, ובלבד שלא יקדשו בכלי מאתמול, דאי קדשי - נפסלין בלינה, כדתניא במסכת מעילה (ט, א). קדשו בכלי - הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפרים ובלילה. אין הנסכים - הבאין עם הזבח. דכל זמן שלא נשחט הזבח, אף על פי שהפרישן לשם זבח זה - יכול לשנותן לשם זבח אחר. אבל לאחר שחיטה - אינו יכול לשנותן לשם זבח אחר. עולה ומנחה - משמע: אחר העולה מיד קריב מנחה. על הנסכים ואומרים שירה - הלום, במסכת ערכין בפרק "אין נערבין" (יא, א). ישפך - שפכה אחת. כמשפטם - משמע: עיכובא. כל הקרבנות - האמורים בחומש הפקודים. דהני - דראש חודש ועצרת שכתובים בחומש הפקודים. אלא דעצרת ניראדא קתני - מתורת כהנים, דכתיב ב"אמור אל הכהנים" אילים

מנחות דף מד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום שישי) קסג

55 הקרבת הקרבן, דְּבוּלֵי עֲלָמָא, בין חכמים ובין רבי לֹא פְּלִיגֵי - אינם
 56 חולקים דְּמַקְטִיר את המִנְחָה וְאַחַר כֵּךְ מִנְסַךְ את הַנְּסָכִים, דְּהִקְרִיב
 57 - שהרי נאמר 'עֲלָה וּמִנְחָה', ולומדים מזה להקטיר את המנחה מיד
 58 אחר הקטרת הקרבן קודם ניסוך היין.
 59 כִּי פְּלִיגֵי - בזה נחלקו, בְּמִנְחָה וְנִסְכִּים שְׂבָאִין בְּפָנֵי עֲצָמָן, ולא ביום
 60 הקרבת הקרבן שבאים מחמתו, רִבְּנָן כְּכָרִי, מִדְּמִנְחָה וְנִסְכִּים שְׂבָאִין
 61 עִם הַזֶּבֶחַ - ביום הקרבת הקרבן, הדין הוא שמקטיר את המִנְחָה
 62 תחילה וְאַחַר כֵּךְ מִנְסַךְ את הַנְּסָכִים, כֵּן נִסְכִּים שבאים בְּפָנֵי עֲצָמָן
 63 - שלא ביום הקרבת הקרבן, נְמִי - גם דינם שמקטיר תחילה את
 64 הַמִּנְחָה וְאַחַר כֵּךְ מִנְסַךְ את הַנְּסָכִים.
 65 וְרַבִּי סוֹבֵר, שְׂדוּקָא בְּמִנְחָה וְנִסְכִּים הַבָּאִים עִם הַזֶּבֶחַ, הַקְטֵרְתָּ הַמִּנְחָה
 66 קודמת, מִשּׁוּם דְּהִתָּם הִטַּעַם הוּא, דְּאִיִּדֵי דְאַתְחִיל בְּאַכִּילָה - שכיון
 67 שהתחיל בדבר שהוא אכילת מזבח, כלומר הקטרת אימורי הקרבן,
 68 נָמַר לֵה לְכוּלָא מִילְתָא דְאַכִּילָה - גומר את כל ענין האכילה
 69 ומקטיר גם את המנחה, קודם ניסוך היין, שנחשב כשתייה, אֲכַל
 70 בְּמִנְחָה וְנִסְכִּים שבאים בְּפָנֵי עֲצָמָן, ששם לא התחיל באכילה, מִנְסַךְ
 71 את היין תחילה קודם הקטרת המנחה, מִשּׁוּם שְׂנָסְכִים עֲדִיפֵי - יש
 72 עדיפות לנסכים יותר מן המנחה, הוֹאִיל דְּמִיתְאַמְרָא שִׁירָה עֲלִייהוּ
 73 - כיון שהלויים אומרים שירה בשעת ניסוך היין על המזבח, מה שאין
 74 כן בשעת הקטרת המנחה.
 75 שנינו במשנה: הַמִּתְּנִתִּי שְׁעַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִין מְעַכְּבוֹת זֹו אַתְּ זֹו.
 76 הגמרא מביאה את המקור לדברי המשנה: תִּנְנוּ דְרַבְּנֵי, מִנְּזִין הַמְקוּר
 77 לְדִין זֶה שְׂכָל הַדְּמִים שֶׁל הַקְּרִבּוֹת הַנִּתְּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן -
 78 שדינם להינתן על המזבח שבעזרה, בין אותם שדינם בארבע מתנות
 79 ובין אותם שדינם בשתיים שהן ארבע, שְׂאֵם נִתְּנָן בְּמִתְּנֵהּ אַחַת -
 80 בוריקה אחת על המזבח, הדין הוא שְׂכִיפֵר הַקְּרִבּוֹן לְבַעֲלוּ. משיבה
 81 הברייתא, הַמְקוּר הוּא מִמָּה שְׂנִאָמַר (דברים יב כז) 'וְרָם וְזִכְיָה יִשְׁפָּךְ
 82 עַל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִבְשֵׂר תֹאכַל', ומשמע מהלשון 'ישפך' שדי
 83 בשפיכה אחת לכפרת הקרבן.

משנה

84 הַפְּרִים וְהָאֵילִים וְהַכִּבְשִׁים (וְהַשְּׂעִירִים) שֶׁל קְרִבּוֹת צִיבּוּר, שדינם
 85 להקרִבּוֹת ביום אחד, אִינָן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה - אין חסרון אחד מהם
 86 מעכב את השאר.
 87 המשנה מביאה דין נוסף: רַבִּי שְׁמַעוֹן [אוֹמְרָא], אִם הָיוּ לָהֶם -
 88 לגוברים, דמים לקנות פְּרִים מְרוּבִים - את כל הפרים הנצרכים, וְלֹא
 89 הָיוּ לָהֶם דמים לקנות נְסָכִים אִם יִקְנוּ את כל הפרים, יָבִיֵא פֶר אֶחָד
 90 וְנִסְכָּיו - יקנה בדמים אלו פר אחד ונסכיו, וְלֹא יִקְרִיבוּ אֶת כּוֹלָם -
 91 את כל הפרים כֹּלָא נְסָכִים.
 92

גמרא

93 הגמרא מבררת באיזה אופן מדובר במשנה. שואלת הגמרא: הֲנֵי -
 94 אלו פְּרִים וְכִבְשִׁים שמעבבים זה את זה דְּהִיכָא - של היכן מדובר,
 95 כלומר באיזה קְרִבּוֹת של פרים וכבשים הכתובים בתורה מדברת
 96 המשנה, אֵילִימָא - אם תאמר בפרים וכבשים דְּהֵן הַסּוּכוֹת, שאפילו
 97 אין להם את כל מנין הפרים והכבשים הכתובים בתורה, מקריבים את
 98 הפרים והכבשים שיש להם, אין לומר כן, מִשּׁוּם ש'בְּמִשְׁפַּט'
 99 (במדבר יח) 'וּבְמִשְׁפַּטָּם' (שם כט לו) בְּתִיבָה כְּהוּ - נאמר בהם התיבות
 100 'בְּמִשְׁפַּט' וּבְמִשְׁפַּטָּם', שהם לשונות שמשמע מהם לעכב, ואם כן כל
 101 מנין הקרבנות שנאמר בפרשה זו מעכבים, ואם אין להם את כל
 102 הקרבנות אין מקריבים כלל גם את הקרבנות שיש להם.
 103 משיבה הגמרא: אֵילָא מדובר במשנה בפרי וכבשי מוסף דְּרֵאשׁ
 104 חוֹדֶשׁ, כמבואר בפרשת פנחס (במדבר כח יא), וְעֲצֵרֶת דְּחוֹמֵשׁ הַפְּקוּדִים
 105 - ובפרי וכבשי מוסף חג השבועות הכתובים בחומש במדבר, שכיון
 106 שלא נאמר בהם פסוק לעכב אינם מעכבים זה את זה.
 107

1 'ה' עֲלֵיהֶם יָחִיו וְלִכְלֵל בְּהֵן חַיִּי רִיחֵי וְתַחֲלִימֵנִי וְתַחֲוִינִי, ויש לדרוש,
 2 אותם שה' עליהם, וכלומר שנושאים עליהם שם ה', וזה הוא התפילין
 3 כמו שנאמר (דברים כח ט) 'כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עֲלֶיךָ, הם יחיו.

משנה

4 בתורה בפרשת שלח (במדבר טו ג - ט) נאמר, שהמביא קרבן עולה או
 5 שלמים, צריך להביא יחד עם הקרבן נסכים, כלומר, סולת בלולה
 6 בשמן זית, שאותה מקטירים על גבי המזבח, ויין, שאותו מנסכים על
 7 המזבח.
 8 המשנה מבארת דין אחד מדיני נסכים: הַסּוּלֶת וְהַשֶּׁמֶן שֶׁל מִנְחַת
 9 נִסְכִּים אִין מְעַכְּבִין אֶת הַיַּיִן שֶׁל הַנִּסְכִּים, ואפילו לא הביא סולת
 10 ושמן מִנְסַךְ את היין, וְלֹא הָיוּ מְעַכְּבִין - שאם לא הביא יין מקטיר
 11 את הסולת והשמן.
 12 המשנה מביאה דין נוסף בענין זריקת הדם: הַמִּתְּנִתִּי שֶׁל דָם
 13 הַקְּרִבּוֹת, שְׂדִינָם לְהִינְתֵן עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן שְׁעִמּוֹד בְּעוֹרָה, אִין
 14 מְעַכְּבוֹת זֹו אַתְּ זֹו - שאם נתן מתנה אחת בלבד, הקרבן מכפר.
 15

גמרא

16 הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בידינו הקדימה של מנחת הנסכים
 17 והנסכים: תִּנְנוּ דְרַבְּנֵי, נאמר בפרשת קרבנות חג הסוכות (במדבר יח)
 18 'וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם', ולמדנו ממה שהקדים הפסוק 'מִנְחָתָם'
 19 ל'נִסְכֵיהֶם', שְׂהָבָא קודם מִנְחָה - תקטיר את הסולת והשמן, וְאַחַר
 20 כֵּךְ הָבָא נְסָכִים - נסך את היין. רַבִּי אֹמְרֵי, נאמר בפסוק (ויקרא כג לו)
 21 'וְזָבַח וְנִסְכָּיִם', ולמדנו מסמיכות 'זָבַח' ל'נִסְכָּיִם' שְׂהָבָא זָבַח - תקטיר
 22 את איברי הקרבן וְאַחַר כֵּךְ מִדֵּ הָבָא נְסָכִים - נסך את היין, קודם
 23 הקטרת המנחה.
 24 הגמרא דנה בדברי הברייתא. שואלת הגמרא: וְרַבִּי נְמִי - גם הוא,
 25 כיצד יתרץ את שיטתו שמנסך את היין קודם להקטרת המנחה,
 26 הַקְּרִיבֵי - והרי נאמר 'וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם' שמלמדנו להקדים את
 27 הקטרת המנחה לניסוך היין. משיבה הגמרא: הֵהוּא מִיַּעֲבֵי - הפסוק
 28 'וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם' נִצְרַךְ לְלַמְּדֵנוּ ש'מִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם' - את הסולת
 29 והיין מותר להקטיר ולנסך על המזבח אפילו בְּלִילָה, וְדִין נוסף,
 30 ש'מִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם' מותר להקטירם ולנסכם אֲפִילוּ לְמַחֵר ואפילו
 31 עד עשרה ימים אחר הקרבת הקרבן שבאים בשבילו.
 32 שואלת הגמרא: וְרַבְּנֵי נְמִי - וחכמים אף הם כיצד יתרצו את שיטתם
 33 שהקטרת המנחה קודמת לניסוך היין, הַקְּרִיבֵי וְזָבַח וְנִסְכָּיִם'
 34 שמלמדנו להקדים את ניסוך היין להקטרת המנחה. משיבה הגמרא:
 35 הֵהוּא מִיַּעֲבֵי לֵיה - פסוק זה נִצְרַךְ לְדַעַת חכמים לְבְּרִדְעִירֵי - ללמד
 36 את דינו של זעירי, דְּאִמְרֵי זְעִירֵי, אִין הַנְּסָכִים הַבָּאִים עִם הַקְּרִבּוֹן,
 37 מִתְּקַדְּשִׁין לְעֵנִין שְׂאִי אִפְשֵׁר לְשׁוֹנָתָם לְקְרִבּוֹן אַחַר, אֵילָא בְּשַׁחֲיִטַּת
 38 הַזֶּבֶחַ - כי אם בשחיטת הקרבן, וקודם לכן מותר לשנותם לשם קרבן
 39 אחר אף שהוקדשו לקרבן זה.
 40 שואלת הגמרא: וְרַבִּי נְמִי - גם הוא כיצד ילמד מן הפסוק 'זָבַח
 41 וְנִסְכָּיִם' להקדים נסכים למנחה, והרי מִיַּעֲבֵי לֵיה לְבְּרִדְעִירֵי - ללמד
 42 את דינו של זעירי, ומוסיפה הגמרא לשאול: וְרַבְּנֵי נְמִי - וחכמים גם
 43 הם כיצד ילמדו מן הפסוק 'וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם' להקדים מנחה לנסכים,
 44 והרי מִיַּעֲבֵי לָהוּ לְלַמְּדֵנוּ ש'מִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם' מותר להקריב אפילו
 45 בְּלִילָה, וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם מותר להקריב אֲפִילוּ לְמַחֵר.
 46 חוזרת בה הגמרא ומביאה מקור אחר לדברי חכמים: אֵילָא הָיוּ
 47 מְעַמְּיִיהוּ דְרַבְּנֵי - זהו טעמם של חכמים שהקטרת המנחה קודמת
 48 לניסוך היין, דְּכִתִּיב - נאמר בפסוק (ויקרא כג לו) 'עֲלָה וּמִנְחָה', ומשמע
 49 שמיד אחר הקטרת העולה יקטיר את המנחה, קודם ניסוך היין.
 50 שואלת הגמרא: וְרַבִּי נְמִי - גם הוא כיצד יתרץ את שיטתו, הַקְּרִיבֵי
 51 עֲלָה וּמִנְחָה, שמלמדנו להקדים את הקטרת המנחה לניסוך היין.
 52 חוזרת בה הגמרא שוב ומבארת טעם אחר לרבי ולחכמים. מבארת
 53 הגמרא: אֵילָא באמת, בְּמִנְחָה וְנִסְכִים שְׂבָאִים עִם הַזֶּבֶחַ - בשעת

1 אלא פרים דאפילו אהרדי לא מעבכי - הוא דלא מוקי ליה בראש השנה ויום הכיפורים
 2 ושמיני עצרת - משום דבכל חד ליכא אלא חד פר וחד איל. והא דלא משני: בפרים
 3 ואילים דעלמא, כדמשני פרק קמא דימא (ו. א) גבי פר דעבודה וזה ואילו של אהרן, וקתני
 4 "היה מקריב מנחת פרים ואילים" - לא דמי להכא כלל. **ומנין** שמעבבין זה את זה -
 5 פירושו: כשיש להם כל הצורך. וכן ובהאי גזונא
 6 דריש בספרי שהאיל לעיל. א. נמי קא משמע,
 7 לן כרבנן דפלגי עליה דרבי שמעון במתניתין,
 8 שיקריב פרים ולא יקנה נסכים מאחד מהן. אי
 9 נמי: אם יש לו כבשים ואין לו לתמיד של בין
 10 הערבים - מקריב כולן לשם מוסף. ומיזו לקמן
 11 (מט, א) משמע דתמידין דיומיא קודמין למוספין
 12 דיומיא, משום דתירי ומקודש. וצריך עיון.
 13 **מילואים** מקריבו בימי עזרא כדרך שהקריבו
 14 בימי משה - ולא דמו הני להני:

15 דשל משה - עגל, וכאן - פר. וגם מתנתו
 16 חלוקת, כמפורש ביחזקאל (מה): "אל מנחת
 17 הבית ואל ארבע פינות העזרה למזבח ועל מנחת
 18 שער החצר הפנימית". ופירש שם רש"י: שהוא
 19 פר האמור שם למעלה "אל חקות המזבח ביים
 20 העשיות...". פר בן בקר לחטאת. אבל שם כתיב
 21 "ולקחת מדמו ותתה על ארבע קרנותיו ועל
 22 ארבע פינות העזרה ועל הגבול סביב". וצריך
 23 לדחוק המקרא שיזו שרים. ועוד לפי מה
 24 שמפרש "וכן תעשה בשבעה בחדש", דאיירי
 25 בשבעה שבטים דאייתו פר בהוראה. וצריך
 26 ליישב שיזו אותן מנחות באותן הכותובין גבי פר
 27 בהוראה ב"ויקרא", ואי אפשר ליישבו. ושמו
 28 "וכן תעשה" דקאמר - לענין שמביא פר
 29 שערך, ולא לענין המנחות. דרבי תימה הוא: מי
 30 דחקו להתלמוד להעמיד הפסוק בשבעה שבטים,
 31 ופשיטא דקרא קאי אהא דכתיב לעיל גבי "חקות
 32 המזבח ביים העשיות" שמביאין פר בן בקר
 33 לחטאת, וביים השני שעיר עזים ופר ואיל, ואור
 34 כך "שבעת ימים תעשה שעיר חטאת ליום ופר
 35 בן בקר ואיל מן הצאן תמימים יעשו". לפיכך
 36 אמר כאן "וכן תעשה בשבעה בחדש".

37 **הואיל** אישתרי מליקה - אף על גב דלעיל
 38 (ה, א) שיתרו שכן מצוותו בכך,
 39 וכלאים נמי אסרינן לו בלא קרא. אבל מקום
 40 אתא לאורו לך, דלא ניטעי למילף מניה. ולמאן
 41 דקאמר דאין שחיטה לעוף ומן התורח -
 42 פירשתי בחולין (כ, א).

43 **בשבעה** שבטים שחטאו - השתא דריש:
 44 "בחדש" - כמו בדברים שחדש
 45 בית דין, והוא של שבעה שבטים, שחלב
 46 מותר. ועשו על פיהם, והיינו "מאיש שוגג"
 47 - ששגג בהוראתם. ומפני שהלכו ציבור
 48 ועשו פתאום על פיהם. והא דלא כרבי
 49 יהודה (תוריות ה, א) דבעי פר לכל שבת.
 50 ונראה דאפילו לרבי יהודה ניחא, דמיירי
 51 במיטע שבת. **וכי** מדי פרים ואילים אחת
 52 היא - תימנה דליפירוק, וכי יש שם איפס
 53 ורש"י פירש ביחזקאל: דאיפה קמח היה
 54 מביא, להוציא סולת עשרון מן הסאה.
 55 והאיפה - שלש סאין, היינו שלשה
 56 עשרונים לפר. "ואיפה לאיל" - כמו ששנינו
 57 ב"שתי הלחם" (מנחות ע, ב): שני עשרונים
 58 משלש סאין. ושל פרים, שלשה משלש סאין,
 59 למדך. שאם לא מצא סולת מנופה כל כך,
 60 יביא משל עשרון לסאה. "ישמן הדין" - ולא
 61 שקריב הדין כולו אלא שנתנו דין בהדין.
 62 בכלה חד לישנא, משמע שניהם שוין. וכן
 דורש

1 אילים שנים: "הקרבתם על הלחם שבעה כבשים... ואילים שנים" והנך דתורת כהנים
 2 לאו נינהו הנך דחומש הפקודים, כדלקמן. הויה כתיב כהו - "היו עולה" (ויקרא
 3 כג), וכל הויה - עיכובא. לא דתורת כהנים - הבאים בגלל שתי הלחם, שנאמר
 4 "הקרבתם על הלחם". מעבכי לאיל דחומש הפקודים - הבא בגלל מוסף, ולא
 5 אאיל דלחם קאי. וקפריך התלמוד: היכא
 6 פלגא לתנא הכי, גבי אילים - מוקמת דאילים 1
 7 מעבבין זה את זה, וגבי פרים וכבשים - 2
 8 אפילו דהרדי לא מעבכי הנך דחומש
 9 הפקודים זה את זה? מילי מילי - 3
 10 וכדפרישנא. וביים החדש - פסוק הוא
 11 ביחזקאל. פר מה תלמוד לומר - כלומר, 5
 12 הרי כתובה בתורה להביא פר בראש חדש?
 13 לפי שנאמר בתורה - בראש חדש "כבשים
 14 בני שנה שבעה" (במדבר כח). ומנין 7
 15 שמעבבין זה את זה - אם יש להם פרים
 16 שנים או כבשים שבעה, דאין יכולין להקריב
 17 זה בלא זה? תלמוד לומר יהיו - "וששת
 18 כבשים ואילים" (תמימים יהיו" (יחזקאל מז).
 19 חטאת - בתמיא. אמאי כתיב "חטאת", 11
 20 דמשמע חטאת. הא עולה הוו פרים דראש
 21 חדש, כדכתיב (במדבר כח) "ובראשי
 22 חדשיכם תקריבו עולה" וגו'. פירשה זו -
 23 דיחזקאל. אליהו עתיד לדורשה - דער שיבא
 24 אליהו ויפרשנה לנו, אין אנו יודעים לדורשה.
 25 רב אשי אמר - אני אפרשנה: מילואים
 26 הקריבו. והך נבואה דלישאל - על בית שני
 27 נתנבאה, שהקריבו מילואים. וכי היכי
 28 דהקריבו מילואים דמשה בשמיני דידהו,
 29 דהוה ראש חדש, כדאמרין במסכת שבת
 30 (פו, א): "בראשון באחד לחדש", ותנא: אותו
 31 היום נטל עשר עטרות כו', והקריב עגל בן
 32 בקר לחטאת. הכא נמי הקריב פר בראש
 33 חדש. אלו שבעה שבטים - והכי משמע "וכן
 34 תעשה" (וגבי פ: ב) היכי דכתיב לעיל מיניה
 35 "תקח פר בן בקר", "וכן תעשה בשבעה" -
 36 שבטים, פר העלם דבר, אם חדש שום
 37 הוראת איסור אמרו: חלב מותר. "מאיש
 38 שוגג" - ששגג על פיהם, ואכלו חלב
 39 בשוגג, מביאין פר. ואף על פי שאין - 27
 40 בשבעה שבטים הללו רובן של ישראל,
 41 ואיכא למימר כיוצאים דמו, ויביא כל אחד
 42 כשבה או שעירה - אפילו הכי, הואיל ורוב
 43 שבטים הם, חשיבי רובא, וביאו פר. העלם
 44 דבר - שנעלם דבר מסנהדרין, הורו שחלב
 45 מותר. עס שגגת מעשה - שאכלו ציבור
 46 חלב שוגג על פיהם. דבריו סותרין דברי
 47 תורה - כגון כל הנך דאמרין לעיל, דקרי
 48 לפר דראש חדש "חטאת", וכן אותן דלעיל.
 49 שלש מאות גרבי שמן - לנרות, להדליק
 50 בלילה לאורו. וכי מדת פרים ואילים אחת
 51 - והלא מנחת פרים שלשה עשרונים, ומנחת
 52 אלים שני עשרונים (במדבר טו) ולא בא
 53 הכתוב אלא להודיעך שמוטב להביא איל
 54 אחד עם איפתו, מדה הראיה לה, מלהביא.
 שאם

אילים דהיכא? אי דהנהו - דאיל הוא! אי דעצרת
 דתורת כהנים - הויה כתיב כהו! - לעולם דעצרת
 דתורת כהנים, והכי קאמר: לא אילים דתורת כהנים
 מעבבין ליה לאיל דחומש הפקודים, ולא איל דחומש
 הפקודים מעבבין להו לאילים דתורת כהנים. אלא פרים
 דאפילו אהרדי לא מעבבין, ואילים דהכא ודהכא הוא
 דלא מעבבין, אינהו מעבבין? - תנא מילי מילי קתני.
 "וביום החדש תקח פר בן בקר תמים וששה כבשים ואיל
 תמימים יהיו". "פר" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר
 בתורה "פרים", ומנין שאם לא מצא שנים מביא אחד?
 תלמוד לומר: "פר". "ששה כבשים" מה תלמוד לומר?
 לפי שכתב בתורה "שבעה". ומנין שאם לא מצא שבעה
 יביא ששה? תלמוד לומר: "ששה". ומנין שאם לא מצא
 ששה יביא תמשה, תמשה - יביא ארבעה, ארבעה -
 יביא שלשה, שלשה - יביא שנים, ואפילו אחד? תלמוד
 לומר "ולכבשים באשר תשיג ידו". ומאחר דכתיב הכי,
 "ששה כבשים" למה לי? - דכמה דאפשר להדורי
 מהדרין. ומנין לאילים שבתורת כהנים שמעבבין זה את
 זה? תלמוד לומר "היו". "כה אמר ה' אלהים בראשון
 באחד לחודש תקח פר בן בקר תמים וחמאת את
 המקדש", "חמאת"? עולה היא! אמר רבי יוחנן: פרשה
 זו אליהו עתיד לדורשה. רב אשי אמר: מילואים הקריבו
 בימי עזרא, כדרך שהקריבו בימי משה. תניא נמי הכי,
 רבי יהודה אמר: פרשה זו אליהו עתיד לדורשה. אמר
 לו רבי יוסי: מילואים הקריבו בימי עזרא, כדרך שהקריבו
 בימי משה. אמר לו: תנוח דעתך שהנהח דעתי. "וכל
 נבלה וטרפה מן העוף ומן בהמה לא יאכלו הכהנים",
 כהנים הוא דלא יאכלו, הא ישראל אכלי? אמר רבי
 יוחנן: פרשה זו אליהו עתיד לדורשה. רבינא אמר:
 כהנים איצטריך ליה, סלקא דעתך אמינא: הואיל
 ואשתרי מליקה לגבייהו תשתרי נמי נבילה וטרפה, קא
 משמע לן. "וכן תעשה בשבעה בחדש מאיש שגג ומפתי
 וכפרתם את הבית". "שבעה" - אמר רבי יוחנן: אלו
 שבעה שבטים שחמאו, ואף על פי שאין רובה של קהל.
 "הדיש" - אם חדשו ואמרו: חלב מותר. "מאיש שגג
 ומפתי" - מלמה, שאין חייבין אלא על העלם דבר עם
 שגגת מעשה. אמר רב יהודה, אמר רב: זכור אותו
 האיש לטוב, וחינאו בן חזקיה שמו, שאלמלא הוא נגמו
 ספר יחזקאל, שהיו דבריו סותרין דברי תורה. מה עשה?
 40 העלה שלש מאות גרבי שמן, וישב בעלייה ודרשו. "אמר רבי שמעון אם היו להם פרים מרובין"
 41 [וכו']. תנו רבנן: "ואיפה לפר ואיפה לאיל יעשה מנחה ולכבשים באשר תשיג ידו ושמן הין
 42 לאיפה" - אמר רבי שמעון: וכי מדת פרים ואילים אחת היא? אלא, שאם היו להם פרים
 43 מרובין ולא היו נסכים - יביאו פר אחד ונסכיו, ואל יקריבו כולן בלא נסכים. ואם היו להם
 אילים

וכי האי גזונא שפירש רש"י בשמן, יש לפרש באיפה: שהיה שם איפה גדולה וקטנה. ומה שמדקדק, משום דנקט

דורש בספרי בפרשת "כי תצא", דאמר רבי חנינא בן חזקיה בן גרון; וכי מדת פרים אילים ובכשים אחת היא? והלא כבר נאמר "שלשה עשרונים לפר" וגו'! אלא מלמד שאיפה גדולה ואיפה קטנה קרויה "איפה".

קרבו כבשים בלא לחם - פירש בקנטרס: שלא היה להם אלא מן. וקשה: דבפרק בתרא דימא (עו, ב) מוכח דאומנת העולם היו

מביאין להם מני מאכל. ובפרק שתי הלחם (מנחות צה, א) נמי מוכח שיהיה עניהם לחם הפנים במדבר, והיו מקריבין מנחת העומר ואומר רבינו תם: דהיינו טעמא, דכתיב "כי תבוא אל הארץ". ורבי עקיבא לטעמיה, ד"כי תבוא" - לאו דווקא. אבל רבי שמעון - כרבי ישמעאל סוף פרק קמא דקדושת (לו, ב) דביאה לאחר ישיבה. מיהו קשה: דאם כן. אף קרביניהם לא יקריבו ויש לחלק (ונראה לפרש): משום דשתי הלחם איקרו "ביכורים" כדלקמן (מו, ב), ומה בכורים בארץ, אף שתי הלחם כן. ועוד דרשין בהדיא פרק "רבי ישמעאל" (מנחות סט, ב): "מנומסותיכם" - למועטי חוצה לארץ. **הלכה** כרבי שמעון בן ננס - תימה: הילכתא למשיחא: כדפריך פרק "בית שמאי" (ובחים מה, א), ובפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נא, ב), ובפרק "עשרה יוחסין" (קדושין עב, א) גבי ממוזים פירשתי. **שבעת** כבשים אף על פי שאין לחם - מדרלא כתיב "והקרבתם על הלחם שבעת כבשים".

מראשתי סידון - משמע: אי לא אשתנו - הוה אמנא דחד ניהו. וקשה: דפרק "בא לוי" (יומא ע, ב) מעריך (איל אחד) לאשמועינן "איל" האמור בתורת כהנים וזו האמור בחומש הפקודים, ואיבא דרדשי התם מ"אחד" מיוחד! ויש לומר: דמדבכא כתיב פרים ושני אילים, והכא כתיב איל ושני פרים - שמע מינה: אי בעי קאמר, מדרלא כתיב שלשה פרים ושלשה אילים, והיינו כדרשא דהתם: "אחד" - ולא שנים.

גמר יהיו מתהיינה - ואף על גב דקאי אלחם לבד ואכבשים לבד, כדאייתא ב"הקומץ ורב"ו (מנחות כו, א), מיהו מסתבר ליה דלא ניקום אטיעוב כבשים בלחם. ותימה הוא. **ובן** ננס לילף יהיו מתהיינה - דהא דמו אהרדי טפי, דתרייהו מיהו בענין לחם. ואף על גב דאמר טעמא במתניתין "שכן מצינו במדבר ארבעים שנה" כו', ד"יהיו" מ"יהיו" לא דמו להדי - דהא שבעה כבשים, וחדא שני כבשים. ובתר דאסיק "יהיו" מ"יהיו" עדיף ליה, פריך רבי עקיבא, כיון דעדיף, אף על גב דלא דמו. ובתוספתא ופרק ו' ובתורת כהנים משמע דאמר רבי עקיבא: דבר שקול מי מביעיה ואמר בן ננס: אני אביע. ו' היא סיבה זו היא ביאה - צריך עיקר: אי מציתן למלף מתרייהו, אמאי לא לפתן?

דנין דבר שמתנה לבחן - תימה: אדרבה, דנין דבר שממנו קרב למזבח מדבר שממנו קרב למזבח ויש לומר: דהאי צד מסתבר ליה טפי, כיון דאידי ואידי אלחם קיימי.

דאמר רב הונא קנאו השם ותתנו לבחן - פירש בקנטרס: סוף "הגזול קמא" (בבא קמא) קט, ב) קאמר הכי. וליתא, דהתם קאמר בביריותא "קנאו השם ותתנו לבחן שבאותו משמך", והכא לא מצייתא אמרת הכי - דקרבנת הרגל שוק לכל, כדרשין פרק בתרא דסוכה (נה, ב). והוה דתינה דהתם הוי לקדש בו את האשה ולכל צרכי,

אילים מרובין, ולא היה להן איפתן - וביאו איל אחד ואיפתו, ולא יקרבו פולם בלא איפות. **משנה** הפר והאילים והכבשים והשעיר אין מעבדין את הלחם, ולא הלחם מעבדין את הכבשים, ואין הכבשים מעבדין את הלחם, דכרי רבי עקיבא. **אמר** רבי שמעון בן ננס: לא כי, אלא הכבשים מעבדין את הלחם, והלחם אינו מעבד הכבשים. **שכן** מצינו כשהיו ישראל במדבר ארבעים שנה קרבו כבשים בלא לחם, אף כן יקרבו כבשים בלא לחם. **אמר** רבי שמעון: הלכה פדכרי בן ננס, אכל אין הפעם פדכריו, שכל האמור בחומש הפקודים קרב במדבר, וכל האמור בתורת כהנים אין קרב במדבר. **משבאו** לארץ - קרבו אלו ואלו. **מפני** מה אני אומר יקרבו כבשים בלא לחם? **מפני** שהכבשים מתירין את עצמן, ולא הלחם בלא כבשים? **שאין** לו מי יתירנו. **גמרא** תנו רבנן: "והקרבתם על הלחם" - חובה על הלחם, "שבעת כבשים תמימים" - אף על פי שאין לחם, אם כן מה תלמוד לומר "על הלחם"? **מלמד** שלא נתתיבו בכבשים קודם שנתתיבו בלחם, דכרי רבי מרפון. **רבי עקיבא** אומר: יכול הן הן כבשים האמורים כן הן הן כבשים האמורים בחומש הפקודים? **אמרת**, כשאתה מגיע אצל פרים ואילים אין הן, אלא הללו באין בגלל עצמן והללו באין בגלל לחם. **נמצא** מה שאמור בחומש הפקודים - קרב במדבר, ומה שאמור בתורת כהנים - לא קרב במדבר. **ואילם** - לאו אינהו, הא כבשים אינהו ניהו! **מדהני** אישתנו, הני נמי דאחרני. **ופרים** ואילים **ממאי** דאישתנו? **דלמא** הכי קאמר רחמנא: אי בעי פרו ושני אילים - ליקרב, אי בעי שני פרים ואיל אחד - ליקרב! - **מדאישתני** סדרן, שמע מינה אחרני ניהו. **"הלחם מעבד את הכבשים"**. **מאי** טעמא דרבי עקיבא? - **גמר** "יהיו" מ"תהיינה", מה להלן לחם, אף כן הוה וכן ננס? - **גמר** "יהיו" "יהיו", מה להלן כבשים, אף כן הוה וכן ננס? **גמר** "יהיו" "יהיו", ואין דנין "יהיו" מ"תהיינה". - **מאי** נפקא מינה? **התנא** דבי רבי ישמעאל: **"ושב הכהן" ו"בא הכהן"**, והו שובה, והו ביאה! - **הני** מילי תיקא דליבא דדמי ליה, אכל תיקא דאיבא דדמי ליה - מדדמי ליה לפתני. **ורבי עקיבא** נמי לילף "יהיו" "יהיו"! - **דנין** דבר שמתנה לבחן **שמתנה** לבחן **מדבר** שמתנה לבחן, דעולות ניהו. **ואיבעית** אימא: **בקרא** גופיה קא מיפלגי, **"קדש יהיו לה' לבחן"** - רבי עקיבא סבר: אי זהו דבר שפולו לבחן? **הוי** אומר: זה לחם. **ובן ננס?** מי פתיב "קדש יהיו לבחן"? **"קדש יהיו לה' לבחן"** פתיב, איזהו דבר שפוקצתו לה' ומקצתו לבחן? **הוי** אומר: אלו כבשים. **ורבי עקיבא?** מי פתיב "קדש יהיו לה' ולבחן"? **"לה' לבחן"** פתיב, פדכר הונא, דאמר רב הונא: קנאו השם ותתנו לבחן. **אמר** רבי יוחנן: **הכל** מוידים **שם**

שם היו להם פרים מרובים - כלומר, דמים לקנות פרים ואילים כדי צרכן. **ולא** היו להם נסכים - כלומר, אם יקנו מן הדמים אילים ופרים - לא יהא בידם דמים לקנות נסכים. **יביאו** - פר אחד ונסכים כו'. **(אילים מרובין - בלא מנחתם)**. **משנה** הפר האילים והכבשים - דכתיבי בהאי קרא "והקרבתם על הלחם שבעת כבשים תמימים בני שנה ופר בן בקר" וגו' (ויקרא כג). **את** הלחם - שתי הלחם דעצרת. **הלחם מעבד את הכבשים** - הנין שני כבשים דשלמים. **במדבר** קרבו כבשים בלא לחם - כלומר, בלא שתי הלחם הבאים עם שני כבשים. **שהיו** עומר ושתי הלחם אינן באין אלא מן הארץ (מנחות פג, ב). **הלכה** כדברי בן ננס - דכבשים מעבדי לחם. **אין** הטעם כדבריו - דהוא אומר: במדבר קרבו נסכים ושלמים, ולא היא. **שכל** האמור בפרשת פנחס - כגון הנין דמוסף קרבו במדבר. **והאמור** בתורת כהנים - כגון הנין שבעה כבשים ופר ואילים לעולה דעל הלחם, ושני כבשים דשלמים - לא קרבו במדבר, כדאמר בגמרא. **גמרא** חובה על הלחם - דמשמע: דאינן קריבין בלא לחם ולא לחם קרב בלא כבשים, והדר כתיב "שבעת כבשים" - דמשמע: אף על פי שאין לחם. **אם** כן מה תלמוד לומר על הלחם כו' קודם שנתתיבו בלחם - כל זמן שהיו במדבר. **כשאתה** מגיע כו' - דבתורת כהנים (ויקרא כג) כתיב פר ושני אילים, ובחומש הפקודים (במדבר כח) כתיב "פרים בני בקר שנים ואיל אחד". **אלא** אלו דחומש הפקודים באין בגלל עצמן, דמוסף הן, ואינן טעונן לחם. **והאמור** בתורת כהנים לא קרב במדבר - כדאמרן, שלא נתתיבו בכבשים קודם שנתתיבו בלחם. **מהני** אישתנו - פר ואילים. **דאחרני** - ואף על גב דשוקן. **מראשתי** סדרן - דבתורת כהנים: כבשים ופר ואילים, ובפנחס: והקרבתם פרים ואילים בכשים וגו'. **גמר** יהיו מתהיינה - דכתיב בלחם (ויקרא כג) "ושני כבשים... והניף הקהן אותם על לחם הכבורים תנופה וגו' יהיו לה' לבחן". **"יהיו"** - דהיינו, ולא דיעביה איהו קיימא דהיינו: או אלחם, או אכבשים - הלכך גמר "יהיו" מ"סלת תהיינה" (שם כג). **מה** היא דהיינו - אלחם, אף היא דהיינו - אלחם. **גמר** יהיו מיהו - דכתיב גבי שבעה כבשים (שם כג) (עולה) "יהיו עולה לה". **לחם** וכבשים דשלמים - ובתנה לבחן, שכולו לבחן - לאפוקי כבשים, אימוריהן - למזבח. **הוי** אומר אלו כבשים - אלמא "יהיו" - אכבשים כתיב. **קנאו** השם ותתנו לבחן - דמשולחן גבוה קוכו. **ועיקר** מילתיה דרב הונא אגזול הגר איתמר, בפרק "הגזול עצים" בבבא קמא (קט, ב): האשמ לה' לבחן, **שם**

הוא לא היה הכי, כדאייתא בקדושין (נב, ב) המקדש בחלקו - לא קידשו אלא נראה לי דמילתא דרב הונא - אהא איתמר. ואינו

הלחם, ומה שאמור בתורת כהנים, הקרבנות הבאים עם שתי
הלחם, לא קרב במדבר, שלא התחייבו בקרבנות הללו קודם
שהתחייבו בשתי הלחם, כמבואר בתחילת הברייתא.
הגמרא דנה בדברי רבי עקיבא. שואלת הגמרא: מה הראיה ממה
שהפירם והאילים שבמדבר אינם אותם שבויקרא, שגם הכבשים
אינם אותם כבשים, ודלמא פרים ואילים לאו אינהו – שמא הפרים
והאילים הם אינם אותם פרים ואילים, הא כבשים אינהו נינהו –
אבל הכבשים הם כן אותם כבשים. משיבה הגמרא: מדנין אישתנו
– מכיון שהפירם והאילים הם קרבנות שונים, הני נמי דאחרניי –
הכבשים גם הם ודאי כבשים אחרים.
שואלת הגמרא: ופרים ואילים ממאי דאישתנו – ומנין שהפירם
והאילים קרבנות שונים הם, דלמא הכי קאמר רחמנא – שמא כך
מצוה התורה, אי פני – אם רצו פיר אחד ושני אילים ליקרב –
יקריבו, ואי פני שני פרים ואיל אחד ליקרב, ולא יקריבו שלשה
פרים ושלשה אילים.
משיבה הגמרא: מדאישתנו סדרן – מכיון שבשני החומשים לא
נאמרו בסדר אחד, שבויקרא נאמרו הכבשים תחילה, ובמדבר
נאמרו בסוף, שמע מינה אחרניי נינהו – מוכח שהם קרבנות אחרים.
שנינו במשנה: הלחם מעכב את הכבשים, ואין הכבשים מעכבים
אותו, דברי רבי עקיבא. ורבי שמעון בן ננס סובר, שהכבשים מעכבין
את הלחם, והלחם אינו מעכבם.
הגמרא מבארת את מקורם של רבי עקיבא וכן ננס. מבררת הגמרא:
מאי טעמא דרבי עקיבא. מבארת הגמרא: נאמר בפרשת שתי הלחם
(ויקרא כג ט) 'והניף הפהן אתם על לחם הבכורים תנופה לפני ה' על שני
כבשים קדש ידיו לה' לפהן, למדנו מתיבת 'ידיו' לעכב, אך אינו
יודעים אם היא מלמדת על הלחם הנוכח בפסוק שמעכב, או
שמלמדת על הכבשים הנוכחים בפסוק שמעכבים, לפיכך מבארת
הגמרא, רבי עקיבא גמר – למד גזירה שוה 'היו' מ'תהייתה'
הכתובה בתחילת הפרשה, שנאמר (שם כג ט) 'לחם תנופה שתיים שני
עשרנים סלת תהייתה, מה להלן בתחילת הפרשה תיבת 'תהייתה'
מכונות על הלחם, אף כן תיבת 'ידיו' מכונות על הלחם, למדנו
שהלחם מעכב.
מבררת הגמרא: וכן ננס מהיכן לומד שהכבשים מעכבים. מבארת
הגמרא: בן ננס גמר גזירה שוה 'היו' 'היו' מן הפסוק (שם כג טז)
'שבעת כבשים תמימים בני שנה וגו' ידיו עלה לה', מה להלן לגבי
כבשי העולה תיבת 'היו' מכונות על הכבשים, אף כן תיבת 'היו'
מכונות על הכבשים, למדנו שהכבשים מעכבים.
שואלת הגמרא: וכן ננס נמי נילף – גם הוא ילמד גזירה שוה 'היו'
מ'תהייתה', וכך ילמד, מה להלן תיבת 'תהייתה' מכונות על הלחם,
אף כן תיבת 'היו' מכונות על הלחם, ומדוע למד גזירה שוה
מ'היו'. משיבה הגמרא: בן ננס סובר שדנין (יש ללמוד) 'היו'
מ'היו' שהן תיבות דומות, ואין דנין 'היו' מ'תהייתה' שאינו דומות.
שואלת הגמרא: מאי נפקא מינה – מה בכך שאינו דומות, והתנא
דבי – בבית מדרשו של רבי ישמעאל, נאמר בפרשת נגעי בתים,
בכהן שבא אחר שבוע אחד (ויקרא יד טז) 'ושב הפהן, ונאמר בכהן
הבא אחר שבוע שני (שם יד טז) 'ובא הפהן, והו שיבה והו פיה –
שיבה' וביאה' משמעותן אחת, לכך למדים גזירה שוה 'ושב' ו'בא',
שדין ביאת הכהן בשבוע השני, כדינו בשבוע הראשון. למדנו מן
הברייתא, שאפשר ללמוד גזירה שוה מתיבות שאינן דומות, כיון
ששוות במשמעותן, אם כן אף כאן, מדוע בן ננס לא לומד 'היו'
מ'תהייתה' ששוות במשמעותן, אף שאינן דומות.
משיבה הגמרא: הני מילי – דבר זה, שלמדים גזירה שוה מתיבות
ששוות במשמעותן אף שאינן דומות, אינו אלא היבא דליבא דדמי
ליה – כשאין תיבה דומה ללמוד ממנה, אבל היבא דאיבא דדמי
ליה – אבל כשיש תיבה דומה ללמוד ממנה, מדדמי ליה ולפיני –
מהתיבה הדומה למדים, ולא מהתיבה השוה במשמעותה שאינה
דומה.

אילים מרובין, ולא היה להן דמים לקנות איפתן – נסכיהם, מוטב
שיביאו איל אחד ואיפתו – נסכיו במדה הראויה לו, ולא יקרבו
כולם בלא איפות.

משנה

התורה (ויקרא כג טז) מצוה להביא בחג השבועות שתי לחם מזהחטה
החדשה של ארץ ישראל. ועמם מביא שבעה כבשים פר אחד ושני
אילים לקרבנות עולה, שעיר עיזים לקרבן חטאת, ושני כבשים
לשלמי ציבור.

משנתנו דנה בדיני העיכוב של שתי הלחם והקרבנות הבאים עמם:
הפר ושני האילים ושבעת הכבשים הבאים לעולה, והשעיר הבא
לחטאת, אין מעכבין את שתי הלחם, ולא שתי הלחם מעכבין –
שאף אם אין להם את הקרבנות הללו, יביאו את הלחם, ולהיפך.

דין נוסף: הלחם מעכב את שני הכבשים הבאים לשלמים, ואין
הכבשים הללו מעכבין את הלחם, דברי רבי עקיבא.
אמר רבי שמעון בן ננס, לא כן – לא כן הדין, אלא הכבשים
הבאים לשלמים מעכבין את הלחם, והלחם אינו מעכב הכבשים.
מוכיח בן ננס כדבריו, שכן מצינו בשהיו ישראל במדבר ארבעים
שנה, קרבו כבשים לשלמים בחג השבועות בלא לחם, משום שאין
מביאים מנחת העומר בפסח ושתי הלחם בשבועות אלא מתבואת
הארץ, ואם כן אף כן אף פאן אחר שוכנסו לארץ, אם אין להם לחם
יקרבו כבשים בלא לחם.

אמר רבי שמעון, הלכה בדברי בן ננס שהכבשים מעכבים את
הלחם, אבל אין הטעם בדבריו, שאין ראייתו ראויה, משום שכל
האמור בחומש הפקודים – בחומש במדבר, כגון קרבנות המוספים,
קרב במדבר, וכל האמור בתורת כהנים – בחומש ויקרא, כגון
הקרבנות הבאים עם שתי הלחם בחג השבועות, אין קרב במדבר,
משבאו לארץ קרבו אלו ואלו, וכיון שלא קרבו השלמים במדבר,
אין ראייה שאין הלחם מעכבם. ומפני מה אני אומר שהלכה כבן ננס
שיקרבו הכבשים בלא הלחם, מפני שהכבשים מתיידין את עצמן
בשחיתתם, ולא יקריבו את הלחם בלא הכבשים, מפני שאין לו מי
יתירנו באכילה, שהקרבנות השלמים מתיירה את הלחם באכילה
לכהנים.

גמרא

הגמרא מבארת את מקור הרישא של המשנה: תנו רבנן, נאמר
בפרשת שתי הלחם (שם כג טז), 'והקרבתם על הלחם שבעת כבשים',
מתיבות 'על הלחם' משמע ששבעת הכבשים באים חוזקה על הלחם,
כלומר שאינם באים בלא לחם ואין הלחם בא בלא הכבשים, אך
ממה שנאמר בפסוק 'והקרבתם על הלחם שבעת כבשים תמימים'
ולא נאמר 'והקרבתם שבעת כבשים על הלחם' משמע שהכבשים
באים דווקא עם הלחם, למדנו שיקריבו את הכבשים אף על פי שאין
לחם. שואלת הברייתא: אם כן שאין הלחם מעכב את הכבשים, מה
תלמוד לומר – מה למדנו הפסוק בתיבות 'על הלחם'. משיבה
הברייתא: מלמד, שלא נתחייבו בהקרבת שבעת הכבשים קודם
שנתחייבו בהקרבת הלחם – כל זמן שהיו במדבר, דברי רבי תרפון.
רבי עקיבא אומר, יכול הית לומר שהן הן – אותם שבעת הכבשים
הקריבים בחג השבועות האמורים כן בפרשת שתי הלחם. הן הן
שבעת הכבשים האמורים בחומש הפקודים (במדבר כח כז), משום
שבשניהם נאמר להקריב שבעה כבשים בחג השבועות. אך יש
לדחות, שודאי אינם אותם כבשים, שכן אמרת, בשארתה מניע למה
שכתוב פרים ואילים הקריבים בשבועות, אתה רואה שאין הן
– אינם אותם קרבנות, שהיו במדבר נאמרו שני פרים ואיל אחד,
ואילו בויקרא נאמרו פר אחד ושני אילים, אלא שני מיני קרבנות הם,
הללו האמורים במדבר, כן אין בגלל עצמן למוסף, והללו האמורים
בויקרא, כן אין בגלל שתי הלחם, נמצא מה שאמור בחומש
הפקודים, קרבנות המוספים, קרב במדבר, מפני שאינם באים בגלל

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

1 ד (המתפלל ערבית בזמנה כל ימות החול ובערב שבת מתפלל מבעוד יום¹⁰¹) (אף על פי שקרא גם קריאת
2 שמע) אסור לו להתחיל לאכול כחצי שעה סמוך לצאת הכוכבים (אלא אם כן הוא שעת הדחק) (שיכבו
3 הנרות עד הלילה) כמו שנתבאר בסימן רל"ה⁵² (שהרי הוא לא יצא ידי חובתו כלל בקריאת שמע שקרא מבעוד
4 יום⁵³):

חלק ב סימן רסז, דין התפילה בערב שבת, סעיף ד

הלכתא רבתא

יט] מתפלל מבעוד יום - לאפוקי ההמון שמתפללין מבעוד רגילין לעולם להתכוין לצאת בקריאת שמע שעל מטתם - יום כל השבוע, ואין חוזרין וקורין כלילה שמע, אלא ויכולים לאכול סמוך לצאת הכוכבים⁵¹.

ציונים והוספות

51 קונטרס אחרון ס"ק א. 52 סי' זה בשו"ע לא הגיע לידנו, ובשו"ע שם ס"ב: אסור להתחיל לאכול חצי שעה סמוך לזמן ק"ש של ערבית (שמא ימשך בסעודתו ופעמים ישקע ע"ז בשינה וישכח לקרות שמע. משנ"ב).

53 (53) שהעיקר כהאומרים שמפלג המנחה אינו חשוב כלילה אפילו לרבי יהודה אלא לענין תפילה בלבד אבל לא לענין שאר דברים שמצותם כלילה (אף שמנהג העולם לסמוך על ר' יהודה לענין קריאת שמע) (סי' תפט סו"ס יב).

שולחן ערוך - הלכות ברכת הפירות

1 ב וכל זה בברכה ראשונה שדעתם להתחבר ולקבוע עצמן
2 לאכול ולשתות יחד הרי קביעותם זו מצרפתם להחשב כגוף
3 אחד וברכה אחת לכולם אבל בברכה האחרונה כיון שכבר אכלו
4 והם מתפרדים זה מזה אינן מצטרפים זה עם זה להחשב כגוף
5 אחד וצריך לברך כל אחד בעצמו על הנאת גופו ולא אמרו
6 שיברך אחד לכולם אלא בפת שמברכים עליה ברכת המזון ולא
7 בשאר ברכות אחרונות שאינן חשובות כברכת המזון לומר
8 עליהם נברך בתחילה.
9 ומכל מקום בדיעבד שברך אחד ונתכוין להוציא השומעים והם
10 נתכונו לצאת ידי חובתם יצאו אם היו קבועים באכילתם קביעות
11 המועלת לצרפם לברכה ראשונה.

12 ואם אחד אינו יודע לברך בעצמו יוצא לכתחילה בברכת חבירו
13 שקבע עמו.
14 ועכשיו שההמון מזולזלים מאוד בברכה אחרונה יש לעשות כן
15 לכתחלה שיברך אחד בקול רם להוציא כל השומעים אע"פ
16 שיודעים לברך בעצמן:

17 ג כבר נתבאר בסי' קס"ז שברכת הנהנין אינו יכול לברך
18 להוציא חבירו ידי חובתו אלא א"כ גם הוא חייב בברכה זו
19 בין שהיא ברכה ראשונה או אפילו ברכה אחרונה מטעם
20 שנתבאר בסי' קצ"ז ואפילו בדיעבד אם מי שלא נתחייב בברכה
21 זו בירך להוציא השומעים אע"פ שנתכונו לצאת בשמיעתם וגם
22 ענו אמן לא יצאו שאף שהשומע כעונה מכל מקום כיון שברכתו
23 היתה לבטלה הרי לא שמעו ברכה הגונה:

24 ד אין אדם יוצא ידי חובתו בשמיעת הברכה אפילו ענה אמן
25 אלא א"כ שמעה מתחילתה ועד סופה ונתכוין לצאת בה ידי
26 חובתו והמברך נתכוין להוציאו.

27 ואז יוצא ידי חובתו בדיעבד אפילו לא ענה אמן.

28 (ולדברי האומרים שמצות של דבריהם א"צ כוונה אע"פ שלא
29 נתכוין המברך להוציאו וגם הוא לא נתכוין לצאת בה יצא בין
30 בברכה אחרונה בין בברכה ראשונה כגון מי שנטל פרי בידו
31 לאכלו או מצוה לעשותו וקודם שהספיק לברך שמע ברכה זו
32 מפי אחר המברך לעצמו אין צריך לברך ויש לחוש לדבריהם
33 וליזהר שלא ליכנס בספק ברכה לבטלה):

34 ה לא הצריכו שיהיו המברך והשומעים קבועים יחד בישיבה
35 אלא בהנאת אכילה ושתיה שכל אחד נהנה בפני עצמו אבל
36 במוגמר שכולם נהנים ביחד מהריח העולה ממנו פוטר אחד את
37 חבירו אפילו בעמידה ואפילו אינן קבועים במקום אחד אלא זה
38 בכה וזה בכה וכן ברכת האור במוצאי שבת.

39 (ועוד שברכת האור אינה כברכת הנהנין ממש כי היא הנאה
40 כעין חובה ומטעם זה גם בברכת הריח שבמוצאי שבת פוטר
41 אחד את חבירו שלא בקביעות ישיבה אפילו מריחים זה אחר
42 זה ואפילו שלא בשעת הברכה):

43 ו כל מקום שאחד פוטר את חבירו בברכת הנהנין מפני
44 קביעותם יחד או מפני שנהנים ביחד מצוה שאחד יברך
45 לכולם ולא כל אחד לעצמו שנאמר ברב עם הדרת מלך.

46 אבל בברכת המצות אם כל אחד עושה מצוה בפני עצמו אף
47 שכולן מצוה אחת כגון שכל אחד תתעטף בציצית או לובש
48 תפילין הרשות בידם אם רצו אחד מברך לכולם כדי לקיים ברב
49 עם הדרת מלך ואם רצו כל אחד מברך לעצמו

50 (כדי להרבות בברכות כי לעולם ירבה אדם בברכות הצריכות
51 ואף שהשומע כעונה מכל מקום המברך הוא עיקר שהוא נעשה
52 שליח לכולם להוציאם ידי חובתן וכולם מקיימים מצות הברכה
53 על ידו וכאלו כולם מברכים ברכה אחת היוצא מפי המברך

27 בעצמו וכן בקידוש והבדלה וכל כיוצא בהן:
 28 ז וכל זה כשכל אחד מקיים מצוה שלימה אבל אם בין כולם
 29 נעשית מצוה אחת שלימה אחד מברך לכולם בכל ענין ואין
 30 רשאים לברך כל אחד לעצמו כגון בני ביתו של בעל הבית
 31 שבודקין את החמץ בחדר הבית שלא נשלמה המצוה ולא יצא
 32 ידי חובת ביעור חמץ עד שיבערנו מכל חדריו
 33 (ואפילו רבים שעושים מצוה אחת שלימה לאדם אחד שכולן
 34 מוטלות עליו חובה כגון שמפרישין חלה מעיסותיו או קובעים
 35 מזוזות בפתחיו או מלין את בניו בשעה אחת אין רשאים לחלק
 36 אלא צריכין לעשות ביחד כדי שיברך אחד לכולם שכיון שלא
 37 יצא ידי חובת מצוה זו עד שיעשה כולם הרי לא נגמר המצוה
 38 עד שיעשה כולם ולכן די בברכה אחת ואסור לגרום ברכה
 39 שאינה צריכה).
 40 (אבל אם מלין ב' תינוקות של ב' בני אדם רשאים לחלק
 41 ולמולם בזה אחר זה ולברך כל אחד לעצמו ונכון לעשות כן
 42 מטעם שנתבאר ביו"ד):

חלק א סימן ריג מי שיצא עם מוציא אחרים טעפים ב'ז

43 א כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה וכל ברכות
 44 הפותחות בברוך צריך לומר גם מלכות בפתחתן ואם לאו
 45 לא יצא חוץ מברכה ראשונה של תפילה י"ח שאינה הודאה על
 46 הנאה או מצוה אלא על תביעת צרכיו של אדם כדי שיסדר
 47 שבחיו של מקום ואח"כ יתפלל לפיכך לא תיקנו בה מלכות וכן
 48 בברכות מעין שבע שביליל שבת הואיל ופתחתה היא מעין
 49 ברכה ראשונה של תפילה י"ח:

חלק א סימן ריד בכל ברכה צריך שיהיה שם ומלכות טעף א

16 אלקות בעולם, היינו החיות האלקית שבתוך כל נברא
 17 ונברא, מכל מקום, "בבריאת העולם עוד לא נשלם
 18 הכוונה העליונה, כי עולמות צריכים תיקון, כי תכלית
 19 הכוונה הוא שנתאוהו הקב"ה להיות לו דירה
 20 בתחתונים".

21 כלומר: החיות הנמשכת מאתו ית' בשביל בריאת
 22 העולמות היא רק "בחינת חיצוניות בלבד", והכוונה
 23 העליונה היא שיהי' גילוי מהותו ועצמותו ית' (שזהו
 24 ענין "דירה בתחתונים"), וזה נפעל רק על ידי עבודת
 25 האדם, בכירור ותיקון העולם, "לעשות - לתקן".

26 [ומשמע, שתיקון זה בא לידי שלימותו רק ביום
 27 השבת, שלכן נאמר "אשר ברא אלקים לעשות"
 28 בפרשת השבת].

29 וכתוב ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את
 30 השבת, דמזה משמע שישראל עושים את השבת

1 שפיו כפיהם וראוי יותר שיקיים כל אחד ואחד בעצמו מצות
 2 הברכה משיקיימנה ע"י שליח שכיון שכל אחד חייב בברכה זו
 3 לעצמו הרי זה ריבוי ברכות הצריכות ואינם דומות כלל לחזרת
 4 הש"ץ ולברכת הזימון שנתבאר בסימן קצ"ב.

5 משא"כ בברכות הנהנין כשכולן קבועים יחד שהם נחשבים
 6 כגוף אחד נהנה ולכן די להם בברכה אחת כמ"ש בסימן קס"ז
 7 אם כן אם יברכו כל אחד לעצמו אינן ברכות הצריכות כלל כיון
 8 שהנאת כולם נחשבת כהנאת גוף אחד ע"י קביעתם יחד אלא
 9 א"כ תחילת קביעותם היתה על דעת שלא להצטרף לברכה אחת
 10 שאז נעשה כאלו לא נקבעו כלל יחד כמו שכתוב בסימן קצ"ג)
 11 אבל כשקבעו עצמן סתם נעשו כגוף אחד ואין מעלה כל כך
 12 בריבוי הברכות ואף שאין בזה איסור ברכה שאינה צריכה כיון
 13 שכל אחד חייב בברכה זו וגם עכשיו ששומעים הם כעונים מכל
 14 מקום כיון שאין מעלה בריבוי הברכות צריך שיברך אחד לקיים
 15 ברב עם וכו'.

16 וכן כשכולם נהנים ביחד די בברכה אחת לכולם אף ע"פ שלא
 17 נקבעו יחד ואין מעלה כל כך בריבוי הברכות.

18 וה"ה בברכות המצות כשכולם מקיימים המצוה ביחד כגון
 19 שמיעת קול שופר או מגילה מצוה שאחד מברך לכולם בין
 20 התוקע או הקורא בין אחד מן השומעים וכן אם יושבים בסוכה
 21 אחת.

22 אבל אם רצו לקיים כל אחד המצוה בפני עצמו ולברך לעצמן
 23 הרשות בידם כגון שיקרא כל אחד המגילה לעצמו אם אין שם
 24 עשרה או שיתקע לעצמו ומכל מקום טוב שיקרא אחד לכולם
 25 לקיים ברב עם הדרת מלך אע"פ שאין חיוב בדבר שאין לחייב
 26 אדם שיקיים המצוה המוטלת עליו ע"י שליח כשיכול לקיימה

תורה אור

1 תוכן הפרק: הפירושו הפנימי בכתוב "חכמות בחוץ
 2 תרונה"

3 [לאחר שנתבאר ענין קדושת שבת דמיקדשא וקיימא
 4 ובלתי תלוי בעבודת בני - ימשין לבאר שיש עוד ענין
 5 בשבת, שהוא תלוי בבני ישראל, שעל זה נאמר זכור את
 6 יום השבת לקדשו, שבנ"י פועלים תוספת קדושה בשבת.

7 וזהו שהולך ומבאר:]

8 אך הנה כתיב אשר ברא אלהים לעשות, ואמרו
 9 רז"ל לעשות לתקן.

10 בהמשך לענין השבת, "ויקדש אותו כי בו שבת
 11 גו", נאמר "אשר ברא אלקים לעשות", ופירשו רז"ל
 12 "לעשות - לתקן", שהעולם נברא באופן בלתי מושלם,
 13 ורק על ידי האדם בא העולם לידי תיקונו ושלימותו.

14 ועומק הענין בזה:

15 אף שעל ידי בריאת העולמות ישנה המשכת

1 על ידי מעשה המצות בו' יומין החול, דהיינו פירוש
2 לעשות לתקן, או על ידי תשובה.

3 על תיקון זה נאמר גם "ושמרו בני" את השבת
4 לעשות את השבת", דמשמע שבני עושים את השבת,
5 ולכאור' הלא אמרו דשבת מיקדשא וקיימא, ועל כרחך
6 צ"ל, שיש ענין בשבת הנפעל על ידי עבודת בני".

7 כי כשם ששליחות האדם בכלל היא "לעשות"
8 ולתקן את הבריאה, שעיי"ז נמשכת בעולם עצמיות
9 האלקות (שלמעלה מבחינת החיות האלקית
10 שבנבראים, שאינה אלא בחינה חיצונית) כנ"ל - כך
11 הוא גם לענין השבת.

12 דקדושת שבת המאירה מצד עצמה, מצד עליית
13 החיות לשרשה ומקורה, היא ג"כ רק "בחינת
14 חיצונית", שהרי גם שורש המשכת החיות בשביל
15 התהוות העולמות הוא מבחינת "חיצונית", ולכן גם
16 "העליי" בבחינת חיצונית בלבד".

17 והאדם על ידי עבודתו עושה ו"מתקן" את השבת,
18 שממשך בה תוספת קדושה.

19 ועל זה נאמר "ושמרו בני ישראל את השבת
20 לעשות את השבת" - דלפי הפירוש הפנימי, "ושמרו"
21 קאי (לא רק על השמירה מעשיית מלאכה בשבת
22 עצמה, אלא) גם על שמירת השבת קודם השבת,
23 "שישמור מחול לשבת".

24 כלומר: חידוש זה דבני" "לעשות את השבת" -
25 לתקן ולהוסיף בקדושת שבת, הוא על ידי עבודתם
26 בששת ימי החול, בקיום מצוות מעשיות (או על ידי
27 עבודת התשובה).

28 [להבנת ענין זה, כיצד מעשי המצות של ימות החול
29 הם ה"עושים" את השבת - יקדים ביאור מעלת ענין
30 מעשה המצוות]:

31 דהנה כתיב חכמות בחוץ תרונה, ופירש בוזהר
32 חכמות תרי, חכמה עלאה וחכמה תתאה.

33 כתיב "חכמות בחוץ תרונה", "חכמות" לשון
34 רבים, ומפרש בזהר שיש שתי בחינות בחכמה, חכמה
35 עלאה וחכמה תתאה.

36 פירוש, חכמה עלאה הוא בחינת חכים ולא
37 בחכמה ידיעא.

38 איתא בתיקונים "אנת הוא חכים ולא בחכמה
39 ידיעה" (אתה הוא חכם, אבל לא בחכמה הידועה

40 ומושגת לנבראים), דחכמתו ית' היא למעלה לגמרי
41 מגדר חכמת הנבראים, וזוהי בחינת "חכמה עלאה".

42 וחכמה תתאה הוא כמאמר רז"ל נובלות חכמה
43 שלמעלה תורה.

44 רז"ל אמרו שהתורה (שהיא חכמתו ית', אולם היא
45 מושגת לנבראים) היא רק "נובלות" (כמו שיריים)
46 מחכמה שלמעלה. וזוהי ה"חכמה תתאה", התורה
47 שניתנה לבני ישראל, שאינה אלא "נובלות" מחכמה
48 עלאה.

49 פירוש, בחינת הנובלות הוא בחינת אור ושפע
50 מבחינת אור החכמה הנמשך למטה כדי לברר
51 בירורים.

52 בחינת הנובלות הוא האור והשפע של חכמה
53 עלאה שנמשך למטה לעולם הזה בדברים גשמיים,
54 כדי לברר בירורים. ולכן נק' חכמה תתאה, חכמה
55 שירדה למטה.

56 כלומר: חכמה עלאה וחכמה תתאה הן שתי
57 דרגות בתורה גופא.

58 דאורייתא מחכמה נפקת [היינו חכמה עלאה],
59 שזוהי התורה כפי שהיא למעלה, בעולם האצילות,
60 ששם היא "גנוזה" ב"היכלות הפנימי" בטעמי מצות
61 וסודות התורה", כלומר, פירוש דברי תורה במדרגה
62 זו הוא באורות וסודות עליונים, והיא חכמה עלאה;

63 אך ענינה של תורה כפי שניתנה למטה בעולם הזה
64 הוא (בלשון האריז"ל) - "לברר בירורים". פירוש: בכל
65 דבר גשמי ישנה תערובת טוב ורע, דגשם וחומר הדבר
66 הוא החלק הרע שבו, ובתוך הגשם ישנו ניצוץ קדושה
67 המחיי ומקיים אותו, והוא החלק הטוב. ותכלית
68 עבודת בני ישראל עלי אדמות היא "לברר" את הטוב
69 מן הרע, דעל ידי שבני" משתמשים עם דברים וחפצים
70 גשמיים לעבודתו ית', "מתבררים" ניצוצות הקדושה
71 שבדברים הגשמיים ועולים לקדושה. וזהו ענין
72 העבודה "לברר בירורים".

73 וזהו ענין התורה ("נובלות חכמה") שניתנה לנו,
74 שהיא ה"חכמה" כיצד ניתן לאדם לברר ניצוצות
75 הקדושה שבדברים גשמיים, ובאיזה אופן אין לבררם.

76 והיינו בחינת חכמה שבתורה שנתלכשה בדברים
77 גשמיים להבדיל בין טמא לטהור, וכיוצא בזה בכל
78 מצות לא תעשה.

42 מחשבה תפיסא בי' כלל, ולפיכך האור כביכול "מקיף"
43 את העולמות מבלי שיוכל להיות נתפס בעולמות
44 ובנבראים.

45 וזהו שנאמר "לבושי' כתלג חיור" (לבושו של
46 הקב"ה כשלג לבן), דכמו שלבוש מקיף את האדם, כך
47 אור המקיף נקי' "לבושו" של הקב"ה, ונקרא "כשלג
48 לבן", כי מראה לבן מורה על פשיטות שלמעלה מגדר
49 "ציור", וכן אור זה הוא פשוט בתכלית הפשיטות.

50 והחומין הם ל"ב נתיבות החכמה.

51 חוטי הציצית - המורים על אור מצומצם - רומזים
52 לבחינת החכמה שלמעלה, דחכמה (הספירה הראשונה
53 מעשר ספירות העליונות) היא "מה שנמשך להאיר
54 בבחינת "אור פנימיו" [היינו אור שנתפס בנבראים וכלי
55 השגתם], כי החכמה נקי' ראשית הגילוי"; שלכן יש
56 בציצית ל"ב חוטים, כי יש ל"ב נתיבות בחכמה.

57 [דכל זה הוא ענינה של מצות ציצית למעלה; אך
58 למטה בעולם הזה, ה"חכמה" דמצות ציצית קשורה
59 עם ביאור הלכות הבגד והציצית במושגים גשמיים,
60 צמר גשמי וכו'. ודוקא על ידי קיום מצות ציצית לפי
61 תנאי' ודקדוקי' הגשמיים - נמשך על ידה "אור מקיף"
62 ו"ל"ב נתיבות החכמה" למטה].

63 ועד"ו בשאר המצות, כמו אבני האפור והחושן,
64 תרשיש ושהם, אבנים גשמיים, ונחקק בהם שמות
65 י"ב השכמים, וכתוב ונשא אותם אהרן לפני ה'
66 לזכרון.

67 ולמעלה רומזים לבחינת אורות עליונים שימשך
68 אהרן כהנא רבא, בחינת חסדים עליונים דלפני
69 האצילות כו', ולמטה נתלכשה חכמה זו באבנים
70 גשמיים ובמעשה גשמית דחושן ואפור.

71 מטרת האפור והחושן כאן למטה היא שע"ז יעלה
72 זכרונם של י"ב השכמים (ששם נתקן על האבנים)
73 לפני ה'.

74 וישנו ענין זה כפי שהוא למעלה, שי"ב אבני
75 החושן מורים על האורות העליונים הנמשכים ע"י
76 אהרן כהן גדול, בחינת חסדים עליונים דלפני
77 האצילות כו', כלומר: יש חסדים עליונים הנמשכים
78 ממתד החסד דאצילות, שסוף-סוף יש לה איזו מדה
79 וגבול (שהרי "כלי" החסד מגביל את האור); אך ישנם
80 "חסדים עליונים דלפני האצילות", שהם חסדים בלתי
81 מוגבלים כלל.

82 ונמשך ענין זה למטה על ידי התלכשותה למטה

1 נובלות החכמה היינו בחינת החכמה שבתורה
2 שירדה מאור החכמה העליונה כדי להתלבש בדברים
3 גשמיים, להורות לנו את ההבדלה בין טמא לטהור,
4 וכיוצא בזה בכל מצוות הלא-תעשה. כלומר: ה"חכמה
5 תתאה" מורה כיצד צריך האדם להבדיל בין הטמא
6 ובין הטהור בדבריו הגשמיים, אלו דברים גשמיים
7 ניתנו להתברר (לפי שהם מדברים המותרים ("טהור")),
8 שכאשר משתמש בהם לעבודתו ית' מתברר ניצוץ
9 הקדושה שבהם, ואלו דברים הם "טמאים" ואסורים,
10 שאי אפשר לברר הניצוצות שבהם, ולכן קובעת חכמת
11 התורה שחייבים להבדל מהם.

12 וכמו כן גם במעשה המצות עשה, הרי נתלכשה
13 החכמה במצות גשמיים.

14 גם "חכמת" התורה שבמצות עשה קשורה
15 ב"התלכשותה" בדברים גשמיים דוקא ("חכמה
16 תתאה"), כי חכמת התורה במצות עשה מורה לנו
17 כיצד ניתן להמשיך על ידם גילוי אור אין סוף ב"ה
18 למטה על ידי פעולות גשמיות דוקא. ד"ענין התורה
19 הוא החכמה איך שתהי' בחינת המשכת עצמות אור
20 אין סוף ב"ה מן ההעלם לגילוי בעולמות, והיינו מה
21 שגזרה חכמתו ית' בחכמה שבתורה בענין רמ"ח מצות
22 עשה, שבהם דוקא יהי' גילוי אור אין סוף למטה".

23 כלומר: על ידי כל מצוה ומצוה נמשך אור וגילוי
24 מיוחד, שזהו בעצם ענין שורש ו"סוד" המצוה כפי
25 שהוא למעלה בעולמות העליונים, אך אין אור אלקי
26 זה נמשך למטה אלא אם מקיימים המצוה כפשוטה
27 לפי כל דקדוקי' המבוארים בשולחן ערוך, שהמעשה
28 הגשמי המיוחד לכל מצוה ומצוה שייך ומתאים לאור
29 האלקי הנמשך על ידו.

30 [וזהו ענין "נובלות חכמה שלמעלה תורה",
31 ש"חכמה עילאה" מלובשת ב"חכמה תתאה", עד
32 שמצוות גשמיות רומזות לבחינת אורות עליונים ועל
33 ידן נמשכים האורות למטה].

34 [והולך ומביא דוגמאות לכך:]

35 כמו במצות ציצית בצמר גשמי דטלית כו'.
36 ולמעלה הטלית הוא בחינת אור מקיף, וכמ"ש
37 לבושיה כתלג חיור, שהוא בחינת סובב כל עלמין.
38 מצות ציצית כפי שהיא למעלה רומזת על אורות
39 עליונים ביותר, שהטלית המקיפה את האדם מורה על
40 "אור מקיף", הנקרא בזוהר "סובב כל עלמין", פירוש,
41 שהוא אור אין סוף ב"ה שלמעלה מגדר העולמות ולית

ועל זה נאמר "חכמות בחוץ תרונה", שהפירוש
 הפנימי בזה הוא, שדוקא על ידי כך שה"חכמות"
 שלמעלה יורדות לחוץ (על ידי ש"חכמה תתאה"
 מתלבשת במצוות מעשיות) - אזי "תרונה".
 פירוש, שיהיה עי"ז תוספת וגלוי אור אין סוף ב"ה
 שלמעלה מעלה אפילו מבחינת חכמה עילאה, ועל
 ידי מעשה המצוות יומשך ויתגלה בחכמה עילאה.
 "תרונה" (ענין השמחה) משמעו תוספת אור
 וגילוי, דתכונת השמחה היא "התגלות" הנפש, כפי
 שרואים אנו שבעת חדוה האדם מגלה מצפוני לבבו,
 ובכלל כשאדם הוא בשמחה מתגלים כל כחות נפשו,
 שאינו מכוון בעצמו אלא הוא בתנועה של התפשטות
 והתגלות אל הזולת. וכך ענין השמחה למעלה כביכול
 מורה על תוספת גילוי אור אלקי.

וזהו "חכמות בחוץ תרונה", שעל ידי שחכמות
 יורדות לחוץ ומקיימים מצוות התורה בעשי' גשמית,
 נמשכת בחכמה [עילאה] תוספת אור וגילוי מאור אין
 סוף ב"ה, שלמעלה מעלה מהחכמה (ואף מחכמה
 עילאה).

**נמצא דוקא על ידי התלבשות החכמות בחוץ אז
 תרונה:**

ד"ה זכור את יום השבת לקדשו פרק ג

בי"ב אבנים גשמיים.
וכהאי גוונא יובן בכל מעשה המצוות.
 ועל כן נק' בחינת חכמה זו שנתלבשה למטה
 במעשה המצוות בשם חכמה תתאה, שמתלבשת
 בעשייה גשמית, לאהפכא חשובא לנהורא בו'.
 פירוש "חכמה תתאה" הוא - כפי שחכמתו ית'
 (התורה) מתלבשת בעולם התחתון, במצוות מעשיות
 (הנעשות בדברים גשמיים דוקא). והטעם שהתורה
 ניתנה למטה באופן שיומשך אור אין סוף בעולם הזה
 דוקא - ולא די בתורה (וגילוי אור אין סוף) כפי שהיא
 למעלה בעולמות העליונים - הוא לפי שרק עי"ז
 מהפכים את חושך עולם הזה לאור ("אתהפכא חשובא
 לנהורא").

וזהו חכמות בחוץ תרונה, בחוץ דוקא, כשנתלבשה
 חכמה תתאה בעשייה גשמית במעשה המצוות
 שלפנינו, אז דוקא תרונה.

"חכמות בחוץ" קאי על חכמת התורה כפי
 שמתלבשת בדברים גשמיים וענייני עוה"ז (מצוות
 מעשיות), שזה נקרא "חוץ" (ע"ד מ"ש "אמצאך
 בחוץ"), כי עולם הזה מצד עצמו הוא מחוץ לגבול
 הקדושה, כי "כל מעשה עולם הזה קשים ורעים
 והרשעים גוברים בו".

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

למעלה מהדם שבו הנפש כמו שאנו רואים באיש בעל
 תענוגים ביותר ישמן בשרו ברוב חלב כמ"ש שמנת עבית
 כו' כי הכח והגבור' בדם הוא והעבוי והשמינות ובריאות
 הוא בחלב דוקא כידוע שהמאכל נהפך לדם ומחזק כחות
 כל האברים כשעולה דם המוכחר ללב ולב פליג לכל
 שייפין כו' אבל החלב אינו בא מן המאכל הגשמי רק מן
 הטעם והתענוג שבו כאשר יטעום ויתעדן נפשו ברוב
 תענוגי מיני מעדנים ואוכל לתיאבון למלא כרסו ברוב נחת
 ותענוג מן הטעמים שבמאכלים (כידוע שיש במאכל ב'
 דברים רוחניות שבטעם המאכל שלועס בשיניו וטועמו
 בחיך כו' ומן טעמי המאכלים מתרבה החלב והשמינות
 והבריאות ומגשם המאכל מתעכל ונהפך לדם כו') (ולא מן
 המאכל לבד אלא גם משארי הנאות ותענוגים כמו ברוב
 עושר וגדולה כמו שא' ריב"ז לאספסיאנוס):

לה) והנה אחר כל הנ"ל יובן הטעם בסדר התמיד שדם
 התמיד קודם לנרות וקטרת ואבריו נקטרים
 אחר נרות וקטרת כנ"ל. דהנה הענין של הקרבנות הן ב'
 דברים הא' שחיטה וזריקת הדם והוא לנגד אהבה דבכל
 לבבך בשני יצריך בדם שבחלל השמאלי שקודם לאהב'
 דבכל נפשך וזהו שדם התמיד קודם לנרות שענין הנרות
 הוא להאיר אור דכ"ח מ"ה דחכ' למדות שבלב ונרות קודם
 לקטרת שהקטרת הוא ענין המצוות מעשיות שבלא טעם
 כלל כנ"ל שזהו אהב' דבכל מאדך וזהו שסדרן זא"ז דם
 התמיד ונרות וקטרת כנ"ל אבל אברי התמיד הוא ענין
 השני בקרבנות שהוא העיקר כידוע והוא הקטרת החלב
 לה' וכמ"ש וערך עליה העולה והקטיר עליה חלבי
 השלמים וזהו לריח ניתוחי כו' זהו שצ"ל אחר נרות וקטרת
 דוקא לפי שהחלב הוא בחי' התענוג העצמי שבנפש שהוא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

- 1 (ק"י"ז) שלא להקטיר שאור ודבש שנאמר כל המנחה אשר
2 תקריבו לה' לא תעשה חמץ וגו' (ויקרא ב'
3 י"א), וכן באה מצוה (קל"ה) שלא לאפות שיירי מנחה חמץ
4 ע' בסידור בפי' מזמור לתודה (תלים ק' א') במה שהתודה
5 היתה באה י' חלות חמץ ומשם תבין האיסור בשארי מנחות
6 ע"ש, וענין דב"ש הוא דין דגדלות כידוע בכוננת שופ"ר לכן
7 אסור להקריבו ונת' זה בתורה שנת תקס"ג ע"פ שמות בביאור
8 המתחיל להבין שרש הדברים הנ"ל שרש ענין חלב ודבש כו':
איסור הקטרת שאור ודבש, ואפיית שיירי מנחות חמץ

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 **ועפ"ז** יובן מארז"ל במשנה הנ"ל שאין בין כהן המשוח
2 כו' למרובה בגדים אלא פר, דהנה כתי' (ויקרא ד',
3 ג' ד') ואם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם וגו' והביא
4 את הפר אל פתח אהל מועד לפני ה', וארז"ל במד"ר ויקרא
5 פ"ה, משל לאוהבו של מלך שכבדו בדורון ובגלוסין נאה,
6 אמר המלך הניחו אותו על פתח פלטיך שלי כל שהוא יוצא
7 ונכנס יהי' רואה אותו, וכך והביא את הפר אל פתח אוהל
8 מועד. והענין יובן ע"פ מה שהקשו בספרי' על מה
9 שהקב"ה מקיים כל המצות שצוה לישראל לעשות, כענין
10 מארז"ל הקב"ה מניח תפילין הקב"ה מתעטף בציצית, וע'
11 במד"ר פ' משפטי' פ"ל ע"פ מגיד דבריו מה שהוא עושה
12 הוא מצוה לישראל לעשות, וא"כ יפלא איך מקיים מצות
13 התשובה שהיא על חטא ועון. ותירצו שענין התשובה היא
14 כמ"ש שובה אלי ואשובה אליכם, שהו"ע החזרת פנים
15 בפנים, כי כשעומדי' אחר באחור ה"ז רחוק, וכשמתקריבי'
16 עומדי' פנים בפנים, כמ"ש בזה במ"א באריכות בדרושי
17 ר"ה ויוהכ"פ. ובעבודה בנפש האדם, כשהוא בבחי' כי פנו
18 אלי עורף ולא פנים אזי המשכת השפע מלמעלה הוא ג"כ
19 מבחי' אחורי' וחיצוניות כו', וע"י התשובה מעומקא
20 דליבא בבחי' פנימיות הלב, עי"ז נמשך מלמעלה ג"כ בחי'
21 פנימיות שהו"ע חזרת פנים בפנים, להיות ואשובה אליכם
22 כו' בבחי' יאר ה' פניו אליך בבחי' פנימיות.
23 **ועפ"ז** יובן מ"ש בזהר ויקרא די"ז ב', ד"א אם הכהן
24 המשיח דא קוב"ה כדאמרן, יחטא יגרע מן כל
25 ישראל ומעלמא דלא יהיב להו סיפוק ברכאן, אמאי איהו
26 לאשמת העם ודאי בגין חובא דעמא הוא, והיינו מפני
27 שמלמטה הוא בבחי' כי פנו אלי עורף אזי לא יהיב סיפוק
28 ברכאן הוא בחי' התוס' וריבוי אור שזהו פי' יגרע מן כל
29 ישראל כמ"ש במק"מ, כ"א חיות העולמות נמשך מבחי'
- 30 אחורי' וחיצוניות כו'. והעצה לזה הוא והביא פר, שעל ידי
31 הקרבת הקרבן עם התשובה על ידי זה מתמלא הפגם
32 ונמשך שפע הפנימי לכל ישראל. וענין פר דוקא, כי מעלת
33 הפר שהוא מעיקר פני שור, משא"כ כבש ועז הוא כעין
34 ענפי' מהאילן, ולכן העלאת הפר גורם יותר העלאות החיות
35 להיות בבחי' והחיות נושאות את הכסא עם בחי' אדם שעל
36 הכסא לבחי' כי לא אדם הוא, וממילא נמשך התוס' אור
37 בריבוי יותר, וכמ"ש ורב תבואות בכח שור. וגם פר ל' ריבוי
38 כענין בן פורת ל' פרות, שנתגדל מחלום הפרות. וה"ע תוס'
39 וריבוי אורות מלמעלה מהשתלשלות. והבאתו אל פתח
40 אוה"מ, פתח משמש כניסה ויציאה, העלאות והמשכות.
41 והבאת הפר אל פתח אוה"מ הוא כענין ופסח ה' על הפתח,
42 היינו שיהי' בחי' דילוג מלמעלה מהשתלשלות על בחי'
43 הפתח, הוא בחי' מל'. והיינו מפני כי הכהן המשיח יחטא
44 ל' חסרון, מלשון והייתי אני ובני שלמה חטאי', פי' רש"י
45 חסרי', וכענין הצדיק אבד בזהמ"ג כמ"ש במ"א, שזהו
46 מאשמת העם שאין נמצא בחי' אתעלד"ת, לכן צ"ל
47 ההמשכה מלמעלה מסדר השתלשלות למלאות הפגם כו'.
48 וזהו שהכה"ג המשוח בשמן המשחה דוקא הי' יכול להביא
49 פר זה, שלחיות שנמשך בשמן המשחה מבחי' סדכ"ס, הי'
50 יכול ע"י התשובה בחילא יתיר להמשיך מבחי' שלמעלה
51 מסדר ההשתלשלות להיות נמשך בבחי' דילוג כענין ופסח
52 ה' על הפתח למלאות הפגם, ושיומשך שפע הפנימי לנש"י.
53 משא"כ המרובה בגדים, אם כי הוא ג"כ בחי' אה"ר, מ"מ
54 אינו יכול להביא פר זה אל פתח אוה"מ, הוא בחי' הדילוג
55 מלמעלה מהשתלשלות. ונמצא כי בכהנים גדולים עצמם
56 יש חילוקי מדריגות, אם כי שניהם הם אה"ר, מ"מ המשוח
57 בשמן המשחה הוא יותר נעלה מהמרובה בגדים, שהרי
58 המרובה בגדים אינו יכול להביא הפר כו'.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

17 מלמד שהי' סדר זמנים קודם לכן כו' וכולם בטלים
18 לאוא"ס שאינם תופסים מקום כלל כמ"ש לך ה' הגדולה
19 והגבורה כו', והיינו דכללות בחי' המקום הן מקום
20 שלמטה והן מקום שלמעלה הכל בטל לגבי אוא"ס וכמ"ש
21 הנה מקום אתי שהמקום בטל אליו ית' שלפניו ית' אינו
22 שייך כלל בחי' מקום וזמן שהן נבראים מאין ליש והם
23 בבחי' גבול כו' וז"ע ה' אחד דו"ר וארץ וד"ר בטלים לגבי
24 אוא"ס אלופו של עולם דכולא קמי' כלא חשיב ממש כו',
25 וכאשר יתבונן בכ"ז איך עכ"ז הוא הארה לכד ואין ערך
26 כלל לגבי עצמות ואינו תופס מקום כלל וכלל כו', עי"ז
27 תתלהב ותתלהט נפשו בבחי' רשפי אש התשוקה והצמאון
28 להכלל בבחי' עצמו' אוא"ס וכמ"ש מי לי בשמים ועמך
29 לא חפצתי בארץ שמים הם תענוגי' רוחניים וארץ תענוגים
30 גשמיים הכל לא חפצתי כלל שהכל הוא בחי' הארה לבד
31 שאין ערוך כו' כ"א כל חפצו ורצונו להכלל בעצמותו ית'
32 כו'.

1 והנה ההפרש בעבודה שע"י המצות שהן בחי' ז"א וע"י
2 התורה שהיא בחי' חכמה י"ל דהנה ידוע שיש ב'
3 בחי' אהבה הא' הבאה ע"י הריחוק והיינו כשמתבונן איך
4 שכללות העולמות הן זיו והארה בעלמא דאו"ס ב"ה
5 וכמ"ש מלכותך מלכות כל העולמים דמלך שמו לבד נק'
6 עליהם כנ"ל וכמ"ש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד,
7 בחי' הארה והארה דהארה כו' ולכן נתהוו העולמות בבחי'
8 מדה וגבול במקום וזמן שזה ענין ז' רקיעים וארץ וד'
9 רוחות העולם שהן בחי' המקום דו"ק מעלה ומטה וד"ר
10 כו' וזמן שית אלפי שנין כו' ובריבוי התחלקות בכאו"א
11 בפרט הן בהתחלקות שבזמן גופא והן בהנבראים שכל
12 אחד נתפס ומוגבל במקום וזמן שלו כו'. שכ"ז הוא לפי
13 שהתהוותם הוא מבחי' הארה לכד ולזאת נתהוו בבחי'
14 מציאות וגבול דזמן ומקום כו', ושרש המקום דו"ק
15 שלמטה הן מהו"ק שלמעלה שהן בחי' ששה מדות
16 עליונות וגם הם בחי' שרש ומקור הזמן וכידוע בענין

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

ספר המאמרים ה'תרצ"ו

1 מסירות נפש דאברהם אבינו, לא היה בזה מבוקש לעצמו. והיה נדיב בנפשו - שהניח את עצמו
2 והעריבות שלו בהשגה אלקית אל הצד, בשביל טובת זולתו, להסבירו אחדות ה'. אהבת אברהם
3 אבינו - אהבה כמים. ואינו מובן, מהי מעלת אהבה כרשפי אש

12 האהבה דהנפש האלקית איננה פאש הפשוט, כי אם היא
13 פאש דשלהבת י"ה, הינו האש שלמעלה, דמכללות הענין
14 מוכן דרשפי אש היא מעלה גדולה ונפלאה, וצריך להבין
15 מהי המעלה בהאהבה דרשפי אש בכלל, דהלא באברהם
16 אבינו עליו השלום שנגרא "אברהם אוהבי", והוא
17 הראשון שפתח הצנור דמסירת נפש³ באהבת הו' שנגמר⁴
18 "ואהבת את הו' אלקיך", ואמר⁵ "שיהא שם שמים
19 מתאהב על ידך", דזאת היתה עבודתו של אברהם אבינו

4 "רשפייה¹ רשפי אש שלהבת י"ה" (שיר השירים ת, ו),
5 ופרש רש"י: "רשפים של אש חזקה הבאה
6 מפי שלהבת של גהנום". וצריך להבין מהו שלהבת של
7 גהנום אשר מפתה באה רשפים של אש חזקה, והיא האש
8 דשלהבת י"ה, והינו דמשלהבת של גהנום נעשה שלהבת
9 י"ה. אף הענין הוא, דהנה כללית ענין "רשפייה רשפי אש"
10 קאי על האהבה של הנפש האלקית שהיא פרשפי אש,
11 וגם נותן ציור בהאש של הנפש האלקית, דרשפי אש של

(3) [מאמר] דיבור המתחיל כי כאשר השמים, באור התורה נ"ך
(כרך ג) עמוד א'רנג; ספר המאמרים תרע"ח עמוד רפג; תרפ"א עמוד
רצט; תרפ"ה עמוד רמה. ועוד.

(4) ואתחנן ו, ה.

(5) יומא פו, ב.

(*נדפס בספר המאמרים קונטרסים חלק ב עמוד 772 ואילך. ספר
המאמרים תרצ"ו עמוד 240 ואילך. והוא המשך למאמר שלפני זה -
דיבור המתחיל יפה שעה אחת.

(1) לכללות מאמר זה - ראה מאמר הנ"ל הערה 1. ושם נסמן.

(2) ישעיה מא, ת. וראה רמב"ם הלכות תשובה פרק י הלכה ב.

28 בריקה [הברקה] וסקירה בלבד, ומפל מקום הרי בנקדה זו
 29 הנה פכר יש כל פריטי הענינים שבהשפלה ההיא, ועם
 30 היות דקללות החכמה נקראת נקדה, דכל גלוי הנה ראשית
 31 הגלוי היא בנקדה לבד, ומפל מקום הנה הנקדה דחכמה
 32 היא נקדת הי"ד, דהי"ד עם היותה רק נקדה, ומפל מקום
 33 הנה גם אות הי"ד היא באה בציוור פריטי כמו כל האותיות,
 34 והינו דחכמה הגלויה שבאה בהשפלה בגלוי, הרי אינו
 35 דומה כלל לכת החכמה כמו שהיא בכת המשכיל, דאז הוא
 36 בתכלית הנעימות וערכות שאי אפשר לו להנתק מזה, ער
 37 קען זיך פון דער¹³ ניט אפרייסיג, וכידוע להעוסקים
 38 במשפלות, וזה היתה נדיבת אברהם אבינו עליו השלום,
 39 שהיה נדיב בנפשו להניח את עצמו והנעימות והערבות
 40 שלו בשביל טובת זולתו, והינו דכיון שבא לידו, וחפש
 41 בכמה עצות גשמיים ורוחניים שיבוא לידו, לבאר למי
 42 שהוא ענין הבריאה, שהוא יתברך בורא יחיד מחיהו
 43 ומנהיגתו, ולהסביר ענין אחדות הוי", הנה ותר על הנעימות
 44 והערבות שלו בהשגת אלקות דזהו מסירת נפש גדולה,
 45 ולכן כתיב ביה¹⁴ "ומצאת את לבו נאמן", שהוא ענין תם
 46 הלב, דתם הלב הוא די הארציגע ערינסקיטי¹⁵ בעבודת
 47 בפעל, דכל זה הנה עשה רק מצד גדל אהבתו להוי",
 48 ואיתמר ביה¹⁴ "זכור אב נמשך אחריו כמים", הינו דאפן
 49 האהבה של עבודת אברהם אבינו עליו השלום ומעלתה
 50 היא כמעלת טבע המים, אם פן אינו מוכן מה היא המעלה
 51 באהבה פרשפי אש בכלל, ובפרט להנפש האלקית שיש לה
 52 אהבה טבעית לאלקות, מה היא המעלה דרשפים של אש
 53 חזקה, ועוד יותר דרשפים אלו באים מפתח דשלהבת של
 54 גהנום.

1 עליו השלום במסירת נפש בפעל, שהלך ממקום למקום
 2 לפרסם אלקותו יתברך בעולם במסירת נפש בפעל,
 3 דמסירת נפש דרבי עקיבא⁶ היה בו מבקש דבר בהרגש
 4 טובת עצמו, וכמאמר⁷ "מתי תבוא⁸ לידי ואקמנה",
 5 ובאברהם אבינו עליו השלום לא היה בזה שום מבקש
 6 לעצמו, כי אם קים עצם הדבר בלי שום מניעה ועכוב כלל,
 7 גם כשאסרוהו בבית האסורים, כמאמר רבותינו ז"ל (פבא
 8 בתרא צא, א) "עשר שנים נחפש אברהם אבינו, שלש
 9 בכותא ושבע בקרדו", דכל זה היה בשביל עבודתו
 10 בפרסום אלקות בעולם, כמו שפתיב (בראשית כא, לג)
 11 "ויטע אשל בכאר שבע ויקרא שם בשם הוי' אל עולם",
 12 ויקראו רבותינו ז"ל (סוטה י, א) "אמר ריש לקיש, אל
 13 תקרא ויקרא אלא ויקרא, מלמד שהקריא אברהם אבינו
 14 לשמו של הקדוש ברוך הוא כפי? כל עובר ושכ. כיצד?
 15 לאחר שאכלו ושתו, עמדו לברכו. אמר להם: וכי משלי
 16 אכלתם?! משל אלקי עולם אכלתם! הודו ושבחו וברכו
 17 למי שאמר והיה העולם!" דזהו ענין הנדיבות דאברהם
 18 אבינו עליו השלום, שהיה נדיב כממונו נדיב בגופו ונדיב
 19 בנפשו¹⁰, דהנדיבות בנפשו היא¹¹ מה שהניח את עצמו
 20 בשביל טובת זולתו, והינו דהגם שהיה משכיל נפלא
 21 בהשגות אלקות, דלכן נקרא אברהם שהוא אב רם¹², בחינת
 22 החכמה כמו שהיא בבחינת רם, הינו חכמה סתימאה³,
 23 ובכחות הנפש הנה היא כח החכמה כמו שהיא בכת
 24 המשכיל שהיא גבהה במעלה ומדרגה מכמו ענין החכמה
 25 כמו שבאה בהתגלות, דעם היות דחכמה כמו שהיא
 26 בהתגלות היא גם פן במדרגה נעלית, שהיא נקדת
 27 ההשפלה, ולכן הנה לעצם דקותה הרי היא באה בדרך

ל"ג בעומר, תרצ"ו

ושמע תרצ"ג פרק ג (ספר המאמרים קונטרסים שם רנט, א נדרפס לקמן כרך ג' עמ' 101 ואילך). ואלה תולדות תר"ץ (ספר המאמרים תר"ץ עמוד קט). וראה תורת הבעל שם טוב נעתקה בספר הזכרונות חלק א עמוד 344.
 12 ראה תורה אור ותורת חיים ריש פרשת לך.
 13 אולי צריך להיות: דעם.
 14 פיוט גשם. וראה גם ספר המאמרים תש"ד עמוד 174. ובכמה מקומות.

6 בכל זה - ראה ספר המאמרים תר"ץ עמוד קע. ספר המאמרים היש"ת עמוד ב. ו. טו. שם עמוד 30. ספר השיחות תשי"ג עמוד 94.
 7 ברכות סא, ב.
 8 בגמרא שם: יבא.
 9 בגמרא שם: בפה.
 10 ארחות צדיקים שער יז.
 11 ראה גם [מאמרים] דיבור המתחיל: כל הנהנה תרפ"ט פרק י (ספר המאמרים קונטרסים חלק א כו, סוף עמוד ב ואילך). הסכת

ב. סתומה שאינה מושגת. ג. הוא לא יכול להתנתק מזה. ד. כתוב בו. ה. תמימות הלב. ו. ונאמר בו.

לקוטי דיבורים

בס"ד

ליל ב' י"ט כסלו

1 בעשרת הזכויות מנו זקני החסידים: סידור השולחן
 2 ערוך, נוסח התפלה, תיקון המקוה, השחזת הסכין,

3 פרסום תורת החסידות, החזקת בני ארץ הקודש ת"ו,
 4 הישיבה במאסר והגאולה, ספריו התקבלו בכל העולם
 5 כספרי הגאונים הקדמונים ונכתר בשם רב, עשרת
 6 הנגינים ושפועלים התעוררות תשובה ודביקות, וברכתו

1 שבכל מקום אשר חסידים ישתדלו בהחזקת תורה
2 ומצוות יצליחו והאחד יהיה לרבבה.
3 אסור להיות מוטעה, עומק רום קשור לעומק תחת,
4 הדבר הנעלה ביותר והדבר הקטן ביותר שווים בכך
5 שאסור להיות מוטעה, מוכרחים תמיד לדעת את
6 החשבון הנכון.
7 בעלי עסקים יודעים שיש זמן שאינו מתאים לעשות
8 בו חשבונות, שכן אם יעשו אז חשבון יעשה מאד לא
9 טוב על הלב, ויכולים לבוא במבוכה וליפול בהרגשה ולא
10 יצא כלום מכך.
11 היה יהודי חסיד, סוחר גדול ונחשב לעשיר גדול, היו
12 לו בטוחות גדולות, התעסק בביצוע פרויקטים
13 ממשלתיים. באותו זמן עבר עליו מצב קשה ובישבו
14 בחדרו, בשמעו הצעות מסחריות רבות ובידעו הבטוחות
15 הגדולות שיש לו, החליט להיכנס לאותן עסקות. בניתיים
16 נכנס אליו מנהל הפנקסים שלו ואמר לו, הבאתי לך את
17 מאזני החובות. ענה לו הסוחר: הנך שוטה, כעת אינו
18 הזמן למאזנים.
19 בעלי עסקים יודעים שישנו זמן שלא צריכים
20 להסתכל על הסך הכל, יש לנצל את הבטוחות, יש לפעול
21 ולהניע את הגלגל ולקוות שהשי"ת בודאי יעזור.
22 זוהי הדרך האמיתית, אין זו הטעיה, הם יודעים את
23 החשבון היטב, הם יודעים היכן הם בעולם, הם יודעים
24 מה מגיע להם ומה הם חייבים, אך יחד עם כך הם
25 יודעים שיש להתייגע, יש לייקר מאד את הבטוחות
26 ולנצלם כדי להיטיב בעזה"י את מצבו הוא ומצבם של כל
27 הנמצאים בסביבתו.
28 בעל עסק הוגן יודע היטב כיצד יש לייקר את
29 הנאמנות שלו, ובידעו שהכספים אינם שלו אלא של
30 אחרים - עליו להיות מחושב היטב בהוצאה, על מה
31 להשתמש בכספי ההלוואה, אם מדובר בהבראת העסק,
32 הרי ההוצאה היא הכנסה ומותר להשתמש בהלוואות
33 ובנאמנות, וסוף דבר יצליח לו השי"ת.
34 כך הדבר גם בעבודה. ישנם זמנים שלא צריכים
35 להסתכל על הסך הכל, אסור לדפדף במאזן, עלול הדבר
36 להביא אותו למחשך בעינים ולקושי על הלב, יש לנצל
37 את הבטוחות וההלוואות ולהמשיך לעסוק בלימוד
38 ובתפלה, לא ליפול ברוחו אלא אדרבא לעשות זאת ביתר
39 רעננות וביתר חיוניות ולקוות להשי"ת שודאי יעזור לו.
40 ליהודים בכל הזמנים יש בטחונות גדולים, כי "לא
41 ינום ולא יישן שומר ישראל"⁴, שבגלל כך הרי ברוך
42 השם "כי לא אלמן ישראל"⁵, מבלי להביט על כך ש"שה

43 פזורה ישראל⁶, מפוזר ומפורד בכל המדינות, יחיש
44 השי"ת גאולתנו על ידי גואל צדק במהרה בימינו אמן,
45 הרי ברוך השם "לא אלמן ישראל", כפי שהרבי מלמד
46 אותנו לראות את הגדלות בכל דבר קטן, ובמיוחד
47 שבחלקם ישנם גם דברים גדולים, אלפי ילדים כן ירבו
48 לומדים ב"ה תורה, תורה בלי חכמות חיצוניות והם
49 יכניסו חיים רעננים בבית ישראל, ליהודים יש ב"ה
50 בטחונות גדולים, במיוחד בזמן של עקבות משיחא
51 כש"החושך יכסה ארץ"⁷ - נראה ב"ה בלי עין הרע חוזק
52 הבטחונות ביתר תוקף, מלווים לנו מלמעלה הלוואות
53 גדולות, שבמצב רוחני קשה כזה, ישנם יהודים יחיו
54 העוסקים בהרבצת תורה, ויש אשר מאיר רגש לעבודה
55 בדרכי החסידות - הרי זה מראה על הבטחונות שלנו.
56 אלא שנאמנות זו היו צריכים לנצל בעבודה. אסור לנו
57 להשלות את עצמנו במצבנו הכללי, הרי זה כמצבו של
58 בעל עסק בזמן קשה, ה"עולם" נעשה גם והמוני, בעלי
59 בתים נחים, בעבר אחרי שסיימו את העסק והמסחר
60 היומי, היו הולכים לבית המדרש ללמוד, ואילו כיום
61 כשמסיימים עבודת היום, הנה חלק גדול אינו בא ללמוד,
62 בתואנה שאחרי שהתייגעו במשך כל היום מן ההכרח
63 שינוחו.
64 בעלי בתים עוסקים ב'הבראה', והאברכים הישרים
65 ששייכים ללימוד, כשרואים שהמבוגרים נחים, הם
66 מחפשים להם עבודות אחרות, והסך הכל הוא שמכל
67 האמור ביחד נוצר אויר קר, והקור עובר מסוג אחד של
68 אנשים לסוג שני, זה נעשה קר ללמוד, השני נעשה קר
69 ר"ל להתפלל גם כפשוטו, דבר המביא לאי הנחת תפילין,
70 לחילול שבת, לאכול היכן שבא ליד וכו', מהקור ללימוד
71 נעשה קור למקוה, הכל נעשה ר"ל קר, נוצרת קרירות
72 ר"ל לכל הדברים, לא נוגע אם ישנה מקוה או לא, כן
73 נזהרים במה שצריכים להיזהר או לא נזהרים, אין זמן
74 לדאוג לדברים כאלה, צריכים להינפש ולנוח. אך היכן
75 היא מסירות הנפש? היכן הם החסידים? היכן הם
76 ה"תמימים"? מדוע לא מעוררים, מדוע לא עושים? לרבי
77 הרי היתה מסירות נפש בפועל על כלל ישראל ובכך
78 העניק כוח לכל אחד שיוכלו לפעול ולעשות וכאשר יעשו
79 - יצליחו.
80 לרבי היו כל כך הרבה יסורים עד שהקים חסידים,
81 עד שהקים בעלי עבודה. אין זה מן הפלא כלל מדוע זה
82 הגיע לרבי כל כך קשה, מי לנו גדול מאברהם אבינו עליו
83 השלום, נשמה דאצילות, מרכבה לאלקות, בן מאה שנה
84 עבר שמונה נסיונות - ורק אז נולד לו בנו יצחק. עד

(6) ירמיה ג, יז.

(7) ישעיה ס, ב.

(4) תהלים קכא, א.

(5) ירמיה נא, ה.

1 שנולד יהודי צריכים לעבור הרבה. אך כעת אחרי שהרבי
 2 פתח את הצינור של מסירות נפש על עבודה - קל
 3 בהרבה, אבל מן ההכרח לעבוד ולפעול, מעצמו לא נעשה
 4 שום דבר.
 5 אני נתון במרה שחורה עמוקה, חושבים שהמצב
 6 נחות ר"ל ביותר, הרי לפי ערך הדור נמצאים בכל זאת
 7 במצב של תורה ויראת שמים, אך האמת איננה כך,
 8 ואשמים בזה יושבי האוהל, לא מעוררים כפי שצריך
 9 לעורר, אילו היו מעוררים - היה המצב אחר לגמרי.
 10 למרות שכבר דיברו על כך הרבה פעמים, אך אין המצב
 11 נותן מנוחה.
 12 התוועדות אצל חסידים היא אחת מיסודי דרכי
 13 החסידות, ומתוועדים הרי ליד כוסית משקה. עצם
 14 המשקה צריך להיות מופרך. הרי זה פלא כיצד מגיעים
 15 חסידים למשקה. חסידות היא הרי השגה, וגם מדות
 16 חסידות הן על פי השכל, כלומר מדות שבשכל, כיצד
 17 איפוא באים חסידים ללקיחת משקה? עיקר ענין
 18 החסידות הוא זהירות, שזהו חסיד שאינו שם חדש,
 19 "נהמא אפום חרבא ליכול"⁸, כשמכניסים פרוסת לחם
 20 בפה הרי זה כחרב, לא רק בשר אלא גם לחם, ובמיוחד
 21 משקה, ועל פי הקבלה צריכים זהירות יתירה בענין היין,
 22 כמו שכתב האלשיך בענין הצלחת הלימוד שתלויה
 23 בשלשה דברים ואחד מהם הוא במאכלים הדקים,
 24 ובפרט בלימוד הקבלה שאחת מן ההכנות היא הזהירות
 25 בשתיית יין. היו זמנים שהורו לא לעשות קידוש על יין
 26 אלא על לחם. אלא הטעם האמיתי לטעימת משקה הוא
 27 בשביל כוונה פנימית, לשרות את העור, ועל דרך
 28 ההשקאה לפני השחיטה שהיא בשביל הפשטת העור.
 29 מטעימת משקה חסידי מתרכך העור, זה חודר את העור
 30 המכסה על האמת. ליד טעימת משקה חסידי מקבל
 31 ה"סור מרע ועשה טוב" פנים אחרות, אז מבינים ואז
 32 "מונח" בשכל שב"רע" אין הכוונה לרע גמור חלילה, גם

33 דבר המותר שאינו נחוץ לו - הוא רע, ואילו ב"טוב"
 34 הכוונה לטוב גמור, לא מה שקוראים טוב סתם, טוב
 35 מאשר גרוע, אלא הכוונה לטוב באמת. הנחה זו באה עם
 36 טעימת משקה חסידי כשעור הבהמה של הנפש הטבעית
 37 מתרכך.
 38 שאל אחד אם שייך ברוחניות הענין השני של משקין
 39 לפני השחיטה, מחמת סירכא? וענה כ"ק אדמו"ר
 40 שליט"א: בודאי זה שייך בעבודה, אלא זו מדריגה עליונה
 41 יותר, הרי זה בעל מדריגה שיודע מצבו שיש לו סירכא
 42 ומתעסק להסירה, אבל התחלת העבודה היא מהפשטת
 43 העור.
 44 אבי אמר בביאור המאמר⁹ "עשרה שיושבין ועוסקין
 45 בתורה וכו' ומנין אפילו אחד" - מתעסקים שהתורה
 46 תשפיע להרגיש את אור התורה, אז נמשכים גם מקיפים
 47 נעלים. זהו מקדש מכוון לשבתו יתברך, וההתעוררות לכך
 48 היא מזבח, ו"מצוה להביא מן ההדיוט"¹⁰ - התוועדות
 49 חסידית.
 50 האש של מעלה נמצא בכל אחד מישראל אף בפשוט
 51 שבפשוטים. הסבא אמר כשיהודי נאנח או בוכה בראש
 52 השנה על לא טוב גשמי חלילה בבריאות או בפרנסה -
 53 זהו תשובה עילאה. אומר על כך אבי שזה בגלל שכל
 54 תנועה בראש השנה היא במדריגה עליונה יותר, כלומר
 55 כל תנועה היא בפנימיות, ובפנימיות דפנימיות - כל יהודי
 56 הוא יהודי, ובכל יהודי ישנו האש של מעלה. אלא, מצוה
 57 להביא מן ההדיוט, וזה התוועדות חסידית באהבת רעים
 58 ובידידות, בה מתדברים על קביעות עתים לתורה, על
 59 בירור מדה, על עשיית טובה ליהודי, שופכים את אשר
 60 על הלב, מתעוררים ומעוררים גם את השני במתכוין
 61 ושלא במתכוין, מדברים עם אברכים, וצריכים לתבוע
 62 מהם שעליהם לדעת שהם מחוייבים לבוא ללמוד בפועל
 63 ולהשפיע על סביבתם להיות שומרי תורה ומצוות.

⁸ י"ט נסלו, תרצ"א

(10) עירובין סג, א. זח"ג רנה, א.

(8) ראה זח"ג קפח.

(9) אבות ג, ה.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

הנצחון על פינסק המתנגדית פרק קל"ז

1 כאשר החליט רבי אליהו בעל-שם לבוא לפינסק כדי לסלול בה דרך ללימוד הקבלה, ובכך להכשיר
 2 את הקרקע להופעת החסידות שבאה בעקבות זה, היה הצדיק המקובל הזה בן שבעים שנה. מסע

- 1 מפראג לפינסק לא היה משימה קלה עבור אדם בגילו. ברם, רבי אליהו, הבעל-שם מוורמייזא – כך
 2 היה נקרא על שם העיר שבה התפרסם שמו לראשונה – לא נרתע משום דבר, ויצא לדרך.
- 3 הוא הגיע לפינסק כאורח פשוט, כמו אחד מן הנוודים הרבים שבאותה עת. הוא הלך ללון
 4 ב"הקדש" העירוני, שם התאכסנו כל העניים עוברי האורח, ולא גילה לאיש את שמו.
- 5 אלא שאם הצליח רבי אליהו להסתיר את שמו וזהותו – לא יכל להסתיר את הדרת פניו ואורח
 6 התנהגותו. די היה להסתכל בו ולראות כי מאחורי הבגדים הפשוטים וההשתדלות לא לבלוט, מסתתר
 7 אדם שאיננו מן הרגילים. היו, אם כן, כמה מן האכסנאים שהרגישו בו כבן מעלה. באותה תקופה רבו
 8 הצדיקים והגאונים הנסתרים שערכו גלות. הללו לא גילו את זהותם גם לאחר שאנשים עמדו על
 9 גדלותם. במקרים רבים, כאשר התברר שהאורח הוא למדן, נערכה לו קבלת פנים בהתאם לדרגת
 10 למדנותו, ובכל אופן לא היו משאירים אותו ב"הקדש", כי אם מספקים לו דירה לפי כבודו. היו מקרים
 11 אחרים, שהאורח רצה בכל מחיר להישאר נסתר, וגם כאשר דיברו איתו דברי תורה היה מעמיד פנים
 12 שאינו מבין את הדברים.
- 13 במקרה של רבי אליהו הודיעו אנשי האכסניה לראשי הקהל על הימצאותו של יהודי זקן הנראה
 14 כלמדן גדול. רבי נפתלי כץ, רבה של העיר, שמסרו לו על כך, בחר בשני אברכים כדי לשוחח עם
 15 האורח בדברי תורה ולעמוד על-ידי-כך על מדת למדנותו.
- 16 כאשר הגיעו שני האברכים אל רבי אליהו והחלו לדבר אתו דברי תורה – לא ניסה זה כלל להסתיר
 17 את גדלותו, השליחים נוכחו מיד כי לפניהם עומד איש שאינו למדן רגיל כי אם מגדולי הדור.
- 18 הם לא לחצו על האורח שיגלה את זהותו, אך מיהרו לדווח מיד לרב העיר על מימצאיהם. מיד
 19 אורגנה קבלת-פנים מיוחדת במינה לכבוד האורח הנסתר, המיוחד במינו. רב העיר וטובי למדני פינסק
 20 ניהלו אתו שיחה תורנית מקיפה, והתפעלותם מגאונותו גדלה מאד.
- 21 האורח הוזמן להשמיע שיעור בכל אחת משלש הישיבות המפוארות של פינסק. רבי אליהו
 22 בעל-שם ניאות לכך בתנאי שתחלה יאמרו ראשי הישיבות עצמם את שיעוריהם, כדי שבכך יוכל
 23 להתוודע אל דרכם בלימוד התורה. לאחר שסיימו אמר הבעל-שם בעצמו פלפול באותו נושא ובאותה
 24 דרך. חידושי התורה של רבי אליהו השאירו רושם עז, וכל ציבור הלומדים התפעל מאד מהם.
- 25 רבי אליהו קיבל אכסניה אצל אחד מנכבדי פינסק. הבית המה כל העת ממבקרים, למדנים מבוגרים
 26 וצעירים, שהתענגו מאד מתורתו של הבעל-שם, שהיתה גדושה בבקיאות וחריפות. איש לא שאל לשמו
 27 של האורח, ואיש לא ידע את זהותו, פרט לרבה של העיר, רבי נפתלי כ"ץ.
- 28 עברו שלושה שבועות. במשך הזמן רכש לו רבי אליהו תלמידים רבים שהיו כרוכים אחריו וראו
 29 בו את מורם ורבים. הללו לא נפרדו ממנו אפילו לזמן קצר. גם הוא מצדו היה מעוניין בתלמידים, והיה
 30 משמיע לפני תלמידיו כל יום שיעור.
- 31 כעבור זמן קצר שכר רבי אליהו לעצמו דירה, ובה קיבל תלמידים ומעריצים והשמיע בפניהם
 32 שיעוריו. לא עבר זמן רב והתברר שדרכו של הגאון האורח היא דרך הקבלה. כל תלמידיו – כולם
 33 חניכי אותן ישיבות שנלחמו בדרך הקבלה – הפכו להיות מעריצים נלהבים של דרך הקבלה.
- 34 לפתע תפסו ראשי הישיבות והלמדנים של פינסק, ראשי המתנגדים לדרך הקבלה, שאחד מגדולי
 35 המקובלים חדר לתוך מבצרם ומשך לצדו מספר רב מטובי למדני העיר. הדבר העלה את חמתם. הם,

- 1 שניהלו כל ימיהם מלחמה בקבלה, היו בטוחים שאצלם, בפינסק, לא תהיה לקבלה לעולם כל אחיזה,
2 והנה נוכחו לדעת כי הקרקע נשמטת מתחת רגליהם.
- 3 הם טיכסו עצה מה לעשות כדי לעצור את התפשטות הקבלה, אך לא היה לאל ידם לעשות הרבה.
4 ככל שגדל חרונם – כך התרבה מספר התלמידים בכל שלש ישיבותיה של פינסק שעברו אל דגלו של
5 רבי אליהו בעל-שם והפכו להיות ממעריציו ומן ההולכים בדרכו. שוב לא היה רבי אליהו בודד. יציאה
6 למלחמה גלויה נגדו פירושה היה מלחמה נגד רבים מטובי למדני פינסק שהיו לצדו.
- 7 מובן שהשלוש לא שרר בפינסק. ויכוחים סוערים התנהלו שם כל העת. מול המתנגדים, שעד עתה
8 נשמע רק קולם בלבד, עמד ציבור בעל דעה יציבה והחלטית ובעל כוח.
- 9 עברו שנתיים ובפינסק התגבשה ישיבה גדולה של רבי אליהו בעל-שם, ותלמידים רבים נהרו אליה.
10 למרות ההתנגדות והתעמולה העזה נגד רבי אליהו ונגד דרכו הלך וגדל מספר תלמידיו ומעריציו
11 ההולכים בדרכו ונשמעים להוראותיו – שמו של רבי אליהו התפרסם לשבח ולתהלה בפי כל.
- 12 בהמשך הזמן בחר רבי אליהו חמשים מתלמידיו המוכשרים שאותם הועיד להיות הם עצמם
13 ממפיצי ומרביצי תורת הקבלה, הללו העמידו מאות תלמידים משלהם שהלכו גם הם בדרך זו.
- 14 אחד הלמדנים המתנגדים בפינסק, בשם ר' גבריאל, שהיה לא רק למדן גדול כי אם גם בעל כוח
15 פיזי רב, גבה קומה ובעל גוף, ונוסף לכך בעל כושר נאום מעולה – החליט לצאת במלחמה נגד הדרך
16 החדשה, הוא היה משמיע ללא הרף דרשות נלהבות שבהן קרא לצעירים ומבוגרים לצאת למלחמת
17 קודש נגד רבי אליהו בעל-שם ואנשי שלומו, אלא שרבי אליהו הורה לתלמידיו לשמור על קור רוח
18 ולא להיגרר לויכוחים ומאבקים. המתנגדים, שהולהבו ע"י ר' גבריאל, היו קופצים וזועמים ויוצאים
19 ברעש ומהומה, ואילו אנשי הבעל-שם היו שומעים חרפתם ושמים מחסום לפיהם, כאילו אין הדבר
20 נוגע להם.
- 21 שתיקתם של חסידי רבי אליהו הרגיזה עוד יותר את המתנגדים, שראו בזה אות לזלזול והתעלמות
22 מקיומם וחישיבותם, ופירשו את התנהגותם כחוצפה.
- 23 המתנגדים הגיעו לידי כך שברוב ריתחתם התנפלו על כמה מתלמידי הבעל-שם שערקו ממחנם,
24 והכו אותם. כאשר לא הגיעה תגובה דומה מצד אנשי הבעל-שם הגבירו עוד יותר את אלימותם. פינסק
25 סערה. המתנגדים הצדיקו, כמובן, את המכים האלימים, אך מעריצי רבי אליהו סברו כי זה מעשה
26 נבלה שאסור לשתוק עליו.
- 27 בעלי הקבלה החליטו, איפוא, שלא להבליג, אך לא להשיב במכות כי אם להזמין את המכים
28 לדין-תורה. המכים, שזוהתם היתה מוכרת, השליכו בכעס את ההזמנה לדין-תורה שקיבלו, ואמרו כי
29 אינם מוכנים להתדיין עם הנפגעים "הללו קיבלו את המגיע להם על-פי הצדק" – טענו.
- 30 בעלי הקבלה איימו כי יכריזו על המתנגדים חרם, כדין מסרבים לדין-תורה. בין בעלי הקבלה היו
31 כבר רבים מלמדניה ונכבדיה של פינסק, כך שהמתנגדים לא יכלו להתעלם מדרישתם. אילו לא היתה
32 חזקה על בעלי הקבלה הוראתו של הבעל-שם להימנע מתגובות אלימות – היו בעלי הקבלה משיבים
33 למתנגדיהם כגמולם והללו היו יוצאים בשן ועין. אך מחמת הוראת רבם נמנעו מכל אלימות.
- 34 על הפרק עמד רק נושא הבאת המתנגדים ל"דין תורה".

1	אגרות קודש	
2	בי"ה כ"ט ניסן רפ"ז	
3	לעניינך	
4	כבוד ידי"ע הרב המפורסם ווי"ח אי"א	
5	מוהרשי"ז שי	
6	שלום וברכה.	
7	במענה על מכתבו מיי"ג לחי"ז א[נ]ודות בקשת ידידנו הרה"ג	
8	הרמ"צ שי ריבקיין בהשגת גמ"ח בסך ארבעים חמשים פונט	
9	לצורך הוצאת נסיעת ידידנו הרב רמ"ז שי הכהן, הנה כן כתב	
10	לי ידידנו הנעלה והכי יקר מוהר"ס שי נעמצאוו כי כתב לכם	
11	א[נ]ודות זה, ובודאי נחוץ הוא לעשותו כי בעז"ה יבוא תועלת	
12	הנרצה, ובעזרתו ית' הנה כאשר הרמ"ז שי יתמנה לרב בשם,	
13	יגיע תועלת לכל ענייננו. והשי"ת יעזור כי יתמלא הדבר על	
14	מילואו בגוי"ר.	
15	לפלא שאין כותב לי ממצב הענין דבר נסיעתו ונסיעת	
16	ידידנו הרמ"ד שי לארצה"ב צלחה ואת הסדר אשר סדרו על	
17	זמן נסיעתם מי יהי ממלא מקומם בכל הענינים. והשי"ת יהי	
18	בעזרם בגוי"ר.	
19	הנני מסגיר בזה מכתב לידידנו ר"י שי הענקין על דבר	
20	הביכער כ"יק הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק הרב צ"צ	
21	זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אשר ימסור אותם לידידי וידידי	
22	יקבלם וימנה את מספר העלים, וישלח לי העתקת המפתח של	
23	המאמרים, והביכער יהיו שמורים תחת ידו עד אשר אודיעו	
24	מה יעשה בהם היינו באיזה אופן יוכל לשלחם אלי אשר	
25	בעזרתו ית' יגיעו ישר אלי.	
26	ידידו הדו"ש ומברכ	
27	יוסף יצחק שניאורסאהן.	
		[אג"ק מוהררי"צ כרך יד]

אגרות קודש

[ח' ניסן, תשי"ז]

...נכון הדבר לפתח כשרון הדרוש והנאום. והשי"ת יצליחו גם בזה.

קרה"ת בימי חנוכה - מנהגנו עפמשי"כ בשו"ת צמח צדק הועתק בקוני ברוך שעשה נסים. וכ"כ גם הרר"ב שי נאה בלוח כולל חב"ד, שעברתי עליו. ופליאה מה גרם לספק בהנהגת חב"ד מפורסמת.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שבת קודש עמ' ב

1	שואלת הגמרא: וְרַבִּי עֲקִיבָא נָמִי לִילָף - גם הוא ילמד 'יהיו'	לכהן, ואיזהו דבר שמקצתו קרב על המזבח והוא לה', ומקצתו
2	מ'יהיו'. משיבה הגמרא: רבי עקיבא סובר שדנין - למדים דבר	נאכל לכהן, הווי אומר אלו פכשים, שאימוריהם נקטרים על המזבח
3	שמתנה לכהן - שדינו להינתן לכהן מדרב שמתנה לכהן, ולכן יש	ובשרם נאכל לכהנים, ולא שתי הלחם שאין מקריבים מהם על
4	ללמוד את 'יהיו' לגבי הלחם שנאכל לכהנים, מ'תהיינה' שנאמרה	המזבח, ולכן ודאי תיבת 'יהיו' מלמדת שהכבשים מעכבים.
5	לגבי הלחם שנאכל לכהנים, לאפוקי הני - להוציא את אלו, כלומר,	שואלת הגמרא: וְרַבִּי עֲקִיבָא מזה יענה לטענת בן ננס ששמע
6	ולא ללמוד מן הפסוק שנאמר לגבי שבעת הכבשים, משום דעולות	שהפסוק עוסק בדבר שהוא גם לה' וגם לכהן. משיבה הגמרא: מי
7	נינהו - שבאים לעולה, ומוקטרים על המזבח ואין בהם אכילה	כתיב 'קדש יהיו לה' ולכהן, בתוספת האות וא"ו בתיבת 'לכהן',
8	לכהנים, ואין ללמוד מהם עיכוב בכבשי השלמים שבשרם נאכל	ששמע שהוא גם לה' וגם לכהן, והרי 'לה' לכהן כתיב בלא וא"ו,
9	לכהנים.	ואם כן ביאורו שהוא כולו לכהן, ומה שנאמר 'לה' ביאורו כדבר
10	הגמרא מביאה מקור נוסף: ואיבעית אימא - ואם תרצה תאמר	הונא - כדברי רב הונא לגבי השבת גזל הגר שאין לו יורשים,
11	דבקרנא גופיה קא מיפלגי - בפירוש הפסוק עצמו חולקים רבי	שהממון ניתן לכהנים, דאמר רב הונא לבאר את הפסוק האמור
12	עקיבא ובן ננס, נאמר בפסוק (שם כג ט) 'קדש יהיו לה' לכהן, רבי	בענין זה (במדבר ה ט) 'האשם המושב לה' לכהן' כן, קנאו השם -
13	עקיבא סבר, שפירוש הפסוק שהם קודש רק לכהן, ואי זהו דבר	הקדוש ברוך הוא ונתנו לכהן, ואין הכהנים מקבלים את הממון מן
14	שכולו לכהן, הווי אומר זה הלחם שנאכל לכהנים ואין מקריבים	הגזול, אלא מן הקדוש ברוך הוא. וגם כאן יפרש רבי עקיבא את
15	ממנו על המזבח, ולא כבשי השלמים שאימוריהם נקטרים על	הפסוק 'לה' לכהן' כן, שקנאו ה', את הלחם, ונתנו לכהן, ואין הכוונה
16	המזבח, ולכן ודאי תיבת 'יהיו' מלמדת שהלחם מעכב.	לדבר שמקצתו לה' ומקצתו לכהן.
17	וכן ננס סובר, שאין פירוש הפסוק בדבר שכולו לכהן, שהרי מי	הגמרא מבארת אופן שבו לא נחלקו רבי עקיבא ובן ננס: אומר רבי
18	כתיב - וכי כתוב 'קודש יהיו לכהן' ששמע שנאכלים רק לכהנים,	יחנן, הכל מודים - בין רבי עקיבא שסובר שאין הכבשים מעכבים
19	והרי 'קדש יהיו לה' לכהן כתיב, ששמע שיש מהם גם לה' וגם	את הלחם, ובין בן ננס שסובר שאין הלחם מעכב את הכבשים מודים

לוח זמנים לשבוע חוה"מ פסח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

שבת יציאת	שבת כניסת	צאת הכוכבים		שקיעה הנראית		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
19:52	18:57	19:42	19:38	19:17	19:13	10:25	10:28	9:18	9:22	8:46	8:50	6:01	6:08	באר שבע (ק)
19:54	18:48	19:44	19:39	19:19	19:14	10:24	10:27	9:16	9:21	8:44	8:48	5:58	6:05	חיפה (ק)
19:51	18:37	19:43	19:39	19:18	19:14	10:23	10:26	9:15	9:19	8:44	8:48	5:57	6:04	ירושלים (ק)
19:54	18:57	19:43	19:38	19:18	19:14	10:25	10:29	9:18	9:22	8:46	8:50	6:01	6:08	תל אביב (ק)
20:47	19:40	20:32	20:22	20:00	19:51	10:30	10:34	9:18	9:24	8:46	8:52	5:47	5:58	אוסטריה וינה (ק)
18:23	17:29	18:13	18:20	17:47	17:55	10:27	10:27	9:32	9:30	9:00	8:58	6:50	6:45	אוסטרליה מלבורן (ח)
20:32	19:38	20:28	20:19	19:57	19:49	10:34	10:38	9:23	9:29	8:51	8:57	5:54	6:05	אוקראינה אודסה (ק)
20:21	19:25	20:17	20:07	19:45	19:36	10:15	10:20	9:04	9:10	8:31	8:38	5:32	5:44	אוק. דנייפרופטרובסק (ק)
20:51	19:54	20:47	20:36	20:14	20:04	10:40	10:45	9:27	9:34	8:55	9:01	5:55	6:07	אוק. ז'יטומיר (ק)
20:45	19:48	20:41	20:31	20:08	19:58	10:32	10:37	9:19	9:26	8:47	8:54	5:46	5:58	אוקראינה קייב (ק)
20:09	19:14	20:05	19:56	19:33	19:25	10:04	10:09	8:53	8:59	8:21	8:27	5:22	5:33	אוקראינה דונייצק (ק)
21:07	20:03	20:52	20:44	20:22	20:14	11:01	11:05	9:50	9:56	9:18	9:23	6:22	6:32	איטליה מילאנו (ק)
18:48	18:05	18:44	18:45	18:23	18:24	10:07	10:09	9:05	9:06	8:35	8:36	6:01	6:03	אקוואדור קיטו (ח)
18:58	18:06	18:48	18:55	18:22	18:30	11:00	10:59	10:04	10:02	9:31	9:30	7:21	7:16	ארגנטינה ב. איירס (ח)
19:39	18:52	19:35	19:44	19:08	19:17	11:53	11:52	10:58	10:56	10:27	10:25	8:18	8:11	ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)
20:25	19:35	20:21	20:15	19:54	19:48	10:47	10:51	9:39	9:43	9:06	9:11	6:16	6:25	ארה"ב בולטימור (ק)
20:27	19:28	20:15	20:08	19:47	19:41	10:36	10:40	9:26	9:31	8:54	9:00	6:02	6:11	ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)
20:27	19:27	20:14	20:08	19:47	19:40	10:36	10:40	9:27	9:32	8:55	9:00	6:03	6:12	ארה"ב גרדיס (ק)
21:07	20:07	20:55	20:48	20:26	20:20	11:11	11:15	10:01	10:06	9:29	9:35	6:35	6:45	ארה"ב דטרויט (ק)
20:30	19:37	20:20	20:16	19:56	19:52	11:06	11:09	10:00	10:04	9:27	9:31	6:44	6:50	ארה"ב היוסטון (ק)
20:10	19:15	20:00	19:55	19:34	19:30	10:36	10:39	9:28	9:32	8:56	9:00	6:09	6:16	ארה"ב לוס אנג'לס (ק)
20:23	19:32	20:14	20:11	19:50	19:47	11:08	11:10	10:02	10:05	9:29	9:33	6:48	6:54	ארה"ב מיאמי (ק)
20:24	19:23	20:10	20:03	19:42	19:36	10:32	10:36	9:22	9:28	8:50	8:55	5:58	6:07	ארה"ב ניו הייבן (ק)
20:25	19:26	20:13	20:06	19:45	19:38	10:29	10:33	9:19	9:25	8:48	8:53	5:53	6:03	ארה"ב שיקאגו (ק)
18:55	18:11	18:51	18:54	18:28	18:32	10:30	10:31	9:30	9:30	9:01	9:01	6:33	6:32	בוליביה לה פאס (ח)
21:46	20:33	21:27	21:16	20:53	20:43	11:16	11:21	10:03	10:10	9:31	9:37	6:29	6:42	בלגיה אנטוורפן (ק)
21:45	20:34	21:27	21:17	20:54	20:44	11:16	11:21	10:03	10:10	9:31	9:38	6:29	6:41	בלגיה בריסל (ק)
20:59	19:58	20:55	20:43	20:18	20:06	10:26	10:31	9:11	9:19	8:40	8:47	5:32	5:46	בלרוס ליובאוויטש (ק)
18:20	17:34	18:14	18:18	17:51	17:56	10:08	10:08	9:10	9:09	8:38	8:38	6:19	6:16	ברזיל ס.פאולו (ח)
18:07	17:21	18:01	18:05	17:38	17:43	9:54	9:54	8:55	8:55	8:24	8:24	6:04	6:02	ברזיל ריו דה ז'נירו (ח)
21:05	19:54	20:48	20:37	20:14	20:04	10:33	10:38	9:20	9:27	8:48	8:55	5:45	5:57	בריטניה לונדון (ק)
21:23	20:07	21:03	20:51	20:27	20:16	10:40	10:45	9:26	9:34	8:54	9:02	5:49	6:02	בריטניה מנצ'סטר (ק)
21:00	20:02	20:56	20:45	20:21	20:11	10:39	10:44	9:25	9:32	8:53	9:00	5:49	6:02	גרמניה ברלין (ק)
21:13	20:16	21:09	20:58	20:36	20:26	10:59	11:04	9:46	9:53	9:15	9:21	6:13	6:25	גרמניה פרנקפורט (ק)
18:19	17:35	18:15	18:20	17:52	17:57	10:09	10:09	9:11	9:10	8:41	8:40	6:20	6:17	דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)
19:27	18:42	19:23	19:21	19:00	18:58	10:28	10:30	9:24	9:26	8:51	8:54	6:14	6:18	הודו בומביי (ח)
19:24	18:39	19:20	19:18	18:57	18:56	10:24	10:26	9:19	9:22	8:47	8:50	6:09	6:13	הודו פונה (ח)
20:22	19:27	20:18	20:09	19:47	19:38	10:20	10:24	9:08	9:15	8:36	8:42	5:38	5:49	הונגריה בודפשט (ק)
20:26	19:35	20:22	20:16	19:54	19:48	10:44	10:48	9:35	9:40	9:03	9:08	6:11	6:20	טורקיה איסטנבול (ק)
20:41	19:52	20:37	20:32	20:11	20:05	11:07	11:10	9:58	10:03	9:26	9:31	6:37	6:45	יוון אתונה (ק)

לוח זמנים לשבוע חוה"מ פסח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה קישינב (ק)	6:01	6:12	9:04	9:04	8:58	9:36	9:30	10:46	10:41	19:57	20:06	20:28	19:46	20:40
מקסיקו מ. סיטי (ק)	7:06	7:10	9:51	9:48	9:48	10:21	10:18	11:26	11:24	20:02	20:04	20:25	19:46	20:31
ניו זילנד קרייסטצ'רצ' (ח)	7:10	7:03	9:11	9:14	9:44	9:47	10:39	10:40	17:44	17:54	18:22	18:13	17:28	18:17
נפאל קטמנדו (ח)	5:26	5:32	8:15	8:11	8:46	8:42	9:52	9:49	18:39	18:35	18:59	19:03	18:20	19:07
סינגפור סינגפור (ח)	6:56	6:58	9:26	9:25	9:59	9:58	11:01	10:59	19:11	19:10	19:32	19:31	18:52	19:35
פולין ורשא (ק)	5:18	5:31	8:30	8:23	9:02	8:55	10:13	10:08	19:41	19:51	20:15	20:26	19:32	20:30
פרו לימה (ח)	6:12	6:11	8:35	8:34	9:07	9:07	10:08	10:07	18:04	18:01	18:26	18:23	17:43	18:27
צרפת ליאון (ק)	6:38	6:48	9:41	9:35	10:13	10:07	11:22	11:18	20:33	20:41	21:03	21:11	20:21	21:25
צרפת פריז (ק)	6:41	6:53	9:48	9:42	10:20	10:13	11:30	11:25	20:48	20:57	21:20	21:30	20:38	21:45
קולומביה בוגוטה (ח)	5:40	5:42	8:17	8:15	8:47	8:45	9:50	9:48	18:10	18:09	18:31	18:31	17:52	18:35
קנדה טורונטו (ק)	6:18	6:28	9:19	9:13	9:51	9:45	11:00	10:56	20:07	20:14	20:35	20:43	19:55	20:56
קנדה מונטריאול (ק)	5:52	6:02	8:54	8:48	9:26	9:20	10:36	10:31	19:46	19:54	20:16	20:24	19:35	20:38
קפריסין לרנקה (ק)	6:03	6:11	8:53	8:48	9:26	9:22	10:32	10:29	19:20	19:25	19:45	19:50	19:06	19:54
רוסיה מוסקבה (ק)	6:01	6:16	9:20	9:12	9:51	9:43	11:04	10:58	20:44	20:56	21:21	21:34	20:36	21:55
רוסיה רוסטוב נא דונו (ק)	6:17	6:28	9:20	9:14	9:53	9:46	11:02	10:58	20:14	20:23	20:45	20:54	20:03	20:58
שוויץ ציריך (ק)	6:19	6:30	9:24	9:18	9:56	9:50	11:06	11:01	20:22	20:30	20:53	21:02	20:11	21:16
תאילנד בנגקוק (ח)	5:58	6:01	8:35	8:33	9:08	9:05	10:11	10:09	18:34	18:35	18:56	18:57	18:17	19:01

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
כל ליל שני, י"ד ניסן

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֹא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ פְּלוֹם וּבְרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לִיהְנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

ב"ה. נוסח המברק שהזאיל כ"ק אדמו"ר שליט"א
לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
לקראת חג-הפסח, ה'תשי"ז

חג כשר ושמח.

מנחם שניאורסאהן

סדר מצות הדלקת נרות ליום ראשון של פסח ושבט חול המועד

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחול"ל נותנים בערב החג הראשון גם עבור היום השני). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

ערב יום טוב הראשון של פסח

יש להדליק – בחול"ל לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני של חג הפסח).

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁחֲחִינּוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה:

בחול"ל ליל שני של חג הפסח

זמן הדלקת נרות הערב – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, הדלקת הנרות נעשית אך ורק על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁחֲחִינּוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה:

ערב שבט קודש חול המועד פסח

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שֶׁבֶט קִדְּשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח פלאיב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il